Посолство на Украйна в Република България
Институт за литература БАН
Национална библиотека „Св.Св.Кирил и Методий“

СПИСАНИЕ „УКРАИНСКО-БЪЛГАРСКИ ПРЕГЛЕД“: КУЛТУРНА ДИПЛОМАЦИЯ НА ПОСОЛСТВОТО НА УКРАИНСКА НАРОДНА РЕПУБЛИКА В СОФИЯ (1919-1920)

Издава се с финансовата подкрепа на Почетния консул на Украйна в гр. Пловдив Димитър Георгиев.

ИД ПРИНТ
София, 2020

СПИСАНИЕ „УКРАИНСКО-БЪЛГАРСКИ ПРЕГЛЕД“:
КУЛТУРНА ДИПЛОМАЦИЯ НА ПОСОЛСТВОТО НА УКРАИНСКА НАРОДНА РЕПУБЛИКА В СОФИЯ (1919-1920)

Предпечатна подготовка: Емил Петров
Печат: „ИД принт”

ISBN .....

Съдържание

Встъпително слово на Посланик на Украйна Виталий Москаленко. 5

Вітальне слово Посла України в Болгарії Віталія Москаленка. 6

Е.Трайкова. Списание „Украинско-Български Прегледъ“
в социокултурния контекст на 20-те години на XX век. 7

А.Тертична. Часописи посольства УНР в Софії: інструмент промоції
України в Болгарії. 13

„Украинско слово“, бр. 1 19

„Украинско слово“, бр. 2 53

„Украинско слово“, бр. 3 93

„Украинско слово“, бр. 4 133

„Украинско-Български Преглед“, бр. 1-17 177

Скъпи приятели,

Изключително ми е приятно да представя проекта на Посолството на Украйна в Република България, реализиран в сътрудничество с Института за литература към БАН и Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий". Фототипното издание на всички броеве на списанията на първото посолство на Украинската народна република в Царство България (1918–1920) „Украинско слово" и „Украинско-български преглед" се осъществява като част от честването на 100-годишнината на украинската дипломатическа служба (1917–1921).

Царство България е едно от първите, които признават независимостта на Украинската народна република на 12 февруари 1918 г. Дейността на първите посолства – българското в Киев, начело с посланик проф. Иван Шишманов, и украинското в София под ръководството на посланик Олександър Шулгин дълго време са били сред забранените научни теми.

Възстановяването на историческата истина, щателно скривана през съветския период, започва след откриването в Държавния архив на България на архивни документи за работата на посолството на УНР. Някои от тях бяха публикувани за първи път през 1995 г. в „Информационния бюлетин на Посолството на Украйна в България", и имах честта да участвам в това издание по време на първия ми дипломатически мандат в България.

Възстановяването на мозайката на украинско-българските дипломатически отношения в началото на XX век отне доста време. За него много допринесе проучването на публикации в списанията „Украинско слово" и „Украинско-български преглед", издавани от дипломатическото представителство на Украинската народна република през 1919–1920 г. Пълното издание на „Украинско-български преглед" е запазено във фондовете на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий". Първият брой на „Украинско слово" е намерен в Научния архив на БАН, а останалите броеве са доокомплектовани за сметка на частни архиви.

Известно време украинските и българските историци смятаха списанията за дело на украински емигранти в България от междувоенния период. Обаче спомените на първите украински дипломати, публикувани в чуждестранни издания, както и финансовите отчети на дипломатическата мисия на УНР в София, убедително доказват, че тези списания са създадени по инициатива на дипломати и за сметка на МВнР на УНР. Основната им цел е била да дадат на българите възможно най-много информация за Украйна, украинския народ, неговата култура, история, обичаи и литература.

Промотирането на страната е една от ключовите задачи в работата на съвременните дипломати. Ето защо изданията на „Украинско слово" и „Украинско-български преглед" е своеобразен уникален пример за първоосновите на публичната и културната дипломация, създаващи имиджа на Украйна и формиращи положителен дух на отношенията между украинския и българския народ.

Изразявам специална благодарност на директора на Института за литература към БАН доц. Елка Трайкова за сътрудничеството и осъществяването на този интересен проект, предназначен да запази и популяризира изданията „Украинско слово" и „Украинско-български преглед".

Посланик на Украйна в Република България
Виталий МОСКАЛЕНКО

Дорогі друзі,

Мені надзвичайно приємно представити проєкт Посольства України в Республіці Болгарія, реалізований у співпраці з Інститутом літератури Болгарської академії наук та Національною бібліотекою ім. Св.Кирила і Мефодія. Фоторепринтне видання усіх чисел часописів першого посольства Української Народної Республіки в Царстві Болгарія (1918-1920) „Украинско слово“ и „Украинско-български преглед“ здійснено в рамках відзначення 100-річчя Української дипломатичної служби (1917-1921 рр.).

Царство Болгарія одним із перших визнало незалежність Української Народної Республіки 12 лютого 1918 р. Діяльність перших посольств – болгарського в Києві на чолі з послом проф. Іваном Шишмановим та українського в Софії під керівництвом посла Олександра Шульгина довгий час належали до заборонених наукових тем.

Відновлення історичної правди, ретельно приховуваної в радянський період, розпочалося після виявлення в Державному архіві Болгарії архівних документів про роботу посольства УНР. Вперше частина з них була опублікована у 1995 р. в „Інформаційному бюлетені Посольства України в Болгарії“, до видання якого я мав честь бути залученим під час мого першого дипломатичного мандату в Болгарії.

Багато часу знадобилося для відновлення мозаїки українсько-болгарських дипломатичних взаємин початку ХХ ст. Значною мірою допомогло цьому й вивчення публікацій часописів „Украинско слово“ і „Украинско-български преглед“, які видавало дипломатичне представництво УНР упродовж 1919-1920 рр. Повне зібрання номерів „Украинско-български преглед“ збережене у фондах Національної бібліотеки ім Св.Кирила і Мефодія. Перший випуск „У краинско слово“ віднайдено у Науковому архіві БАН, а решту чисел вдалося доукомплектувати за рахунок приватних архівів.

Деякий час українські та болгарські історики вважали часописи справою українських емігрантів в Болгарії міжвоєнного періоду. Втім опубліковані в зарубіжних виданнях спогади перших українських дипломатів, як і фінансові звіти дипломатичної місії УНР в Софії, переконливо доводять – ці вісники створювалися з ініціативи дипломатів і за рахунок МЗС УНР. Їхньою основною метою було розповісти болгарській авдиторії якомога більше інформації про Україну, український народ, його культуру, історію, звичаї та літературу.

Промоція країни є одним із ключових завдань у роботі дипломатів сучасності. Саме тому видання „Украинско слово“ та „Украинско-български перглед“ є свого роду унікальним прикладом першооснов публічної і культурної дипломатії, створення іміджу України та формування позитивного духу взаємин між українським і болгарськими народами.

Окрему вдячність висловлюю директорці Інституту літератури БАН доц. Елці Трайковій за співпрацю та втілення в життя цього цікавого проєкту, покликаного зберегти й популяризувати видання „Украинско слово“ та „Украинско-български преглед“.

Посол України в Республіці Болгарія
Віталій МОСКАЛЕНКО

Доц. д-р Елка Трайкова
Директор на
Институт за литература към БАН

СПИСАНИЕ „УКРАИНСКО-БЪЛГАРСКИ ПРЕГЛЕД“ В СОЦИОКУЛТУРНИЯ КОНТЕКСТ НА 20-ТЕ ГОДИНИ НА XX ВЕК

Всеки от 17-те броя на списание „Украинско-български преглед“ поддържа постоянна композиционна структура: открива се със статия, която коментира актуални политически теми; следват художествени творби – стихове от украински поети, (българското поетическо присъствие се изчерпва с едно стихотворение на Стилиян Чилингиров), разкази, публицистични очерци и постоянната рубрика „Разни“ – събиращата разнопосочна актуална информация. Спазвайки стила за оформление на българските периодични издания тогава, първият брой на изданието заявява своята обществена и социокултурна мисия. В уводен текст „Вместо програма“ неговите създатели маркират пресичания в националните съдби на Украйна и България, обозначавайки полетата на близост не само в исторически аспект, а и в ситуацията на един разпаднал се като традиционни хуманни устои и политически порядък съвременен свят. В този контекст списанието има ясно заявена мисия – последователно да отстоява в ярки публицистични текстове независимостта на Украйна: *„Крепки в съзнанието на това свое от значение дело, ние ще осветляваме в подробности читателя за всички спорни въпроси между Украйна и граничещите с нея народи: Полша, Русия, Румъния, както и за перипетиите, които преживяват тия съседи по настоящем в своята нова формация“*. И още: целта на неговите сътрудници – български и украински интелектуалци, е в художествени или литературноисторически текстове и социалнополитически коментари да анализират знаците на творчески и екзистенциални връзки и влияния, да маркират общи тематични полета, да правят синхронен анализ на художествени явления и исторически случвания, повлияли на развойните процеси в двете култури. Финалът на този по-скоро манифестен като патос и стил текст, е в духа на панславянските призиви за братство и единение: *„бъдещето е не на племенните състезания, завещани ни от миналото, а на общността на човешките интереси в общославянското братско семейство“*.

Тематичен акцент в почти всеки брой на изданието е творчеството и личността на Тарас Шевченко, а единадесета книжка е изцяло посветена на великия украински поет. Съвсем закономерно в списанието са публикувани негови емблематични творби: „Учете се, братя мой“ в превод на Любен Каравелов; „Завет“, „Да бихте знали“, “Все едно“, преведени от Стилиян Чилингиров и „Мисли, мои мисли“ в превод на Христо Цанков-Дерижан. Интересна не само като документален факт, но и като възможност за докосване до личния свят на Шевченко, е и една автобиографична бележка от 1860 г., поместена в списанието. Важна културно-просветна мисия изпълняват и литературнокритически анализи и научно-популярните текстове, които обозначават не само мястото на писателя като основополагаща фигура в културната история на Украйна, а и фундаменталната му роля в осмислянето и утвърждаването на украинския национален модел. По повод 59 години от смъртта на поета, проф. Иван Шишманов, председател на украинско-българското дружество в София, произнася реч (21 март 1929), която по блестящ начин съчетава биографична информация с ефектни реторични жестове и

проникновени литературоведски наблюдения. В нея проф. Шишманов разгръща тезата си за предопределеността на пътя на големия творец, който разчупвайки тесните ограничения на родното създава универсална, общочовешки значима поезия. Показва как традиционните знаци на битовото, регионалното, надхвърляйки своята сакрална национална иконичност се трансформират в пророчески послания, отключват поредица от символни значения, повлияли на много творци не само в Украйна и не само в неговата епоха. И апотеозният финал на речта – синтезиращ личното, емоционално отношение на автора и оценката на сродения с украинската култура български интелектуалец: *„...успял със силата на собствения си гений да се издигне от полуграмотен мужик до значението на един велик поет и талантлив майстор на палитрата и краските, национален бард и пророк, слава и гордост на своя народ, в когото днес милиони се кълнат – ето какво е Шевченко.“*

Преводите на негови стихове, направени от български творци, публикувани в списанието, всъщност съвсем отчетливо обозначават етапите, през които преминава преводаческото изкуство у нас – от побългаряване към пресътворяване. Това е тема и на интересната статия на Дмитро Шелудко „Българските преводачи на Шевченко“, в която проследявайки рецепцията на преводите на великия украински творец, той твърде прозорливо и доста неочаквано за нас – съвременните читатели, онагледява модерните концепции за нормата на превода. За него художественият превод е сложен синтез между стриктно предаване на духа и смисъла на оригинала и изкушението преводачът да създава нова творба. Той изисква виртуозно владеене на езика, блестящо познаване на контекстите и културните традиции. Преводът е предизвикателство, пред което всеки, който се изправя, трябва да преодолее собствените си страхове, затруднения и респект пред две литератури. Без да блестят с особени художествени качества, особено първите преводачески опити на Райко Жинзифов и на Любен Каравелов, според Шелудко, те все пак изпълняват своето предназначение – да бъдат медиатори между посланията на поета и неговите далечни читатели. За да илюстрира преводаческото безсилие на Жинзифов, Шелудко прави следния саркастичен коментар: „...ако би живял Тарас Шевченко, той би написал господину Жинзифову такава една ода:

„Ако ти си брате, глупав,
Що съм ти аз крив, та разваляш моити песни?
Не съм бил аз див..“

Със сигурност възрожденският преводач едва ли е искал да се „загуби в превода“ и с толкова несръчни стихотворни опити да предаде духа и смисъла на творбите на своя поетичен кумир. Ако се е чувствал несигурен, неуверен или дори се е усъмнявал в качествата на своите поетични преводи, Жинзифов едва ли би ги събрал в книгата си „Новобългарска сбирка“ (1863), издадена в Москва. Това разбира се, не са най-талантливите примери, но безспорно значим факт е, че именно в неговите произведенията за първи път се осъществява толкова очевидно влияние на украинската литература върху българската поезия. Българският стихотворец силно е повлиян и от поетиката, близка до фолклора и народния бит, и от социалната проблематика на Шевченковата поезия. Въпреки несъизмеримостта на поетическите величини, подчертана и от един напълно забравен днес литературен деец (Любен Ихчиев) в статия, публикувана в списанието – „Влиянието на Шевченко върху творчеството на Райко Жинзифов“, този паралел провокира поставянето на актуални за съвременната хуманитаристика въпроси. Как един творец определя своята идентичност и до колко тя го прави различен? Как литературната история оценява пресечените точки между самосъзнанието и

самодостатъчността на писателя и откровеното копиране на други много по-високи модели? И дали това е плодотворен творчески опит, защото поражда създаването на нови оригинални произведения или просто остава в сумрачната сфера на загубилите историческа давност плагиатства. И все пак, не бива прекалено строго да съдим нашия възрожденец, защото той наистина е подвластен на огромния пиетет към личността и творчеството на Шевченко и затова с искрена убеденост и похвално усърдие създава културни диалози между родното и чуждото в една все още робска българска действителност.

Тези проблеми поставя в статията си „Стари украинско-български отношения" и Никола Балабанов. Той по-скоро очертава историческите измерения на темата, отколкото да анализира приближаванията и оттласканията между двете литератури. Статията е ценна информационна банка за имена, събития, творби, които маркират дългата хронология на българо-украинските отношения – от първите писмени свидетелства през X век до Българското възраждане. Според автора, в периода на трудно отстояваната национална идентичност през Възраждането именно творческото и житейското поведение на писателите *„напълно оформени като украински"* оказват силно влияние върху нашите културни дейци. В статията си „Тарас Шевченко и някои наши литературни писатели преди Освобождението" Балабанов изследва движението на теми и мотиви в различни социокултурни пространства, маркира психологическите параметри на интуитивните или осъзнати творчески влияния, поставящи ярки отпечатъци върху езика, стила, жанровите форми и сюжетите в литературата. Полагайки рецепцията на Шевченковата поезия ванаситения с национално-освободителни борби и високи идеали контекст на предосвобожденската епоха, той твърде педантично обозначава явните близости и скритите цитати в творчеството на *„неколцина наши писатели"*, които според него *„като своя учител пишат на народен език, черпят сюжети от народния бит, в което отношение първенство се пада на П. Р. Славейков, Любен Каравелов и Ксенофонт Райко Жинзифов"*.

Публикациите в „Украинско-български преглед" са именно тези важни (успешни или провалени) знаци на творчески и екзистенциални диалози. Те са свидетелства за това как писателят се натоварва с отговорността да бъде посредник между две култури в една понякога приятелска, а друг път не толкова, социокултурна среда. В поредица от статии Димитър Страшимиров, провокативно коментира „Духът на историята" и през тази оптика търси решение на „Украинската проблема", предлагайки не особено рационални политически решения, придружени от твърде субективни емоционални коментари, в които днес разчитаме липсата на достатъчно информация. Заслужават обаче внимание остро полемичните му тези в статията „Няколко думи за украинската литература". В нея той обвинява, очевидно твърде справедливо, българската интелигенция в отсъствието на интерес към украинската литература, която според него *„стои по-високо от нашата"*. Това заключение насочва към един болезнен и за нашето време проблем: възможно ли е суверенното пространство на една национална литература и свободната безграничност на толкова различни световни литератури да създават хармонична съобщност или са обречени на постоянен конфликт. Какъв е националният писател – самосътворена фикция на една традиция или фигура, която прекрачва граници, създава универсални художествени творби и налага нови естетическите тенденции, а със своя авторитет като личност предизвиква извънлитературно въздействие и понякога упражнява значителна политическа власт. И как една неопозната литература сътворява пространството на духа, в което *другият, различният* не е

маргинална фигура, той е *значим*, защото провокира натрупването на нови познания и полезен интелектуален опит.

Амбициозният стремеж на творческата интелигенция да създава образци на литературата и изкуството, които да ситуират българската култура като равностойна в европейския контекст през 20-те години на XX век, е осъществяван преди всичко в периодичния печат. Изобилието от преводи на художествени, научни и публицистични текстове, които се публикуват тогава не само разширяват хоризонта на познание на българския читател. Те предизвикват иначе невъзможния да се случи диалог между автори, творби и епохи. Класически или тривиални, блестящо пресътворени или несръчно побългарени – преводите въвличат творците в процедури на самопреценка и съизмерване. Те, може би в най-пълния смисъл, създават онова мултикултурно поле, в което хармонично съжителстват и се допълват *родно* и *чуждо; традиция* и *модерност*. За съжаление в „Украинско-български преглед“ художествената литература е твърде слабо представена. Освен стиховете на Шевченко, които по-скоро са знак за историческите етапи, през които преминава популяризирането на неговото творчество у нас, отколкото талантливи преводачески реализации, в списанието са представени само още трима украински писатели. Стихотворението „Каменари“ от Иван Франко е публикувано първо на украински, а в предпоследния брой на списанието и на български език. От несръчния превод на Христо Цанков-Дерижан (а и от само една творба) българските читатели едва ли са успели да усетят яркият, многостранен талант на този забележителен поет, учен, публицист, преводач, интелектуалец енциклопедист. Сложната игра на метафори, асоциации и символистични образи явно са обезкуражили българските преводачи да предадат посланията на друг талантлив поет – Олександър Олес. Две негови стихотворения са публикувани само на родния му език, а за утеха на любопитните читатели под линия на български са дадени само някои думи. Преводаческата отдаденост на Хр. Цанков-Дерижан все пак заслужава уважение, защото благодарение на него буквалните подстрочници не се превръщат в стил на списанието, а стихотворението „Борческа песен“ на О. Олес, както и други, вече цитирани художествени произведения, се вписва в полето на българо-украинските литературни връзки тогава. Много по-прецизни са преводаческите опити на Никола Балабанов и Стилиян Чилингиров. Разказите „Към светлината“ от И. Франко и „Цветът на ябълката“ от Михаил Коцюбински показват възможностите за постигането (макар и трудно) на смислов, езиков и стилистичен синхрон в сложните и деликатни отношения между оригинала и превода.

Мечтата на украинските емигранти през 20-те години, не успели с оръжие да защитят свободата на своята родина, да се опитат да я извоюват със слово, от историческата дистанция на точно един век, бихме могли да определим като толкова невъзможна, колкото и романтично красива. Тези идеи обаче са настойчиво прокарвани във всеки брой, патетично коментирани, аргументирано защитавани, предизвикващи остри полемични сблъсъци в текстовете, които оформят подчертано обществено-политическия характер на списанието. За съжаление трагичният кръговрат на времето отново ни превръща в свидетели на подобни духовни сривове и политически конфликти. Това прави съвременният прочит на списание „Украинско-български преглед“ поучителен, но в известен смисъл и травматичен интелектуален акт.

Но изданието блестящо реализира своята културна мисия – то съгражда мостове, разказвайки съвсем непознати или малко известни сюжети от двете бегло познаващи се, но сродни литератури. За широката публика един навярно любопитен

литературноисторически разказ е, че Христо Ботев е превел пиесата на Николай Иванович Костомаров „Кремуций Корд“, издадена през 1875 г. в Букурещ. Историческият сюжет визира управлението на император Тиберий, положено в хронотопа на един радикален политически преход – от република към монархия в Римската империя. През погледа на римския историк (Кремуций Корд) и на автора Костомаров – писател, историк, философ, драматургичното действие естествено е осмислено през подчертано политически дискурс, поставяйки акцент върху последствията от абсолютната власт, моралните и революционните актове на съпротива и смъртта като предопределен финал на утопичните жестове за реализация на един идеален обществен ред. Ето как във в. „Знаме“ Ботев описва сюжета на книгата и я препоръчва на бъдещите читатели: *„Тая книга описва обществения разврат в Рим във времето на тиранина Тиберия и е твърде интересна и поучителна за секи един народ“.* Яркият обществен патос на творбата, намира широк публичен резонанс, но оценките на съвременниците за превода на Ботев са твърде противоречиви. Захари Стоянов го обвинява, че е дал прекалено голяма свобода на перото си, *„щото Кремуций е излязъл на български език като преработено издание“.* Много по-късно, изследователите на Ботевото творчество, смятат че това е един много добър преводачески опит, който стриктно следва оригиналния текст и се отличава с високи художествени качества, за разлика от редица други несръчно побългарени текстове, характерни за епохата на Българското възраждане.

Защо обаче припомняме тази история? В статията „Христо Ботев и Костомарова-та драма „Кремуций Корд“, публикувана в списанието, проф. Стефан Младенов прави блестящ литературоведски и текстологичен анализ и убедително разсейва напластените през годините усъмнявания, че преводът не е дело на гениалния български поет. Финалът на статията е категорична препоръка към бъдещите издатели на съчиненията на Ботев да включат и този превод. Дали защото страниците на „Украинско-български преглед“ не са разгръщани много десетилетия или поради наслагването на причини от различен порядък, но едва през 1980 г. преводът е включен в събраните съчинения на Христо Ботев. Статията на проф. Младенов е един от емблематичните примери на публикуваните в списанието материали, които маркират забравени или актуални знаци на духовно родство между българската и украинската литература.

Ще завърша с цитат от апологетичната ода на Стилиян Чилингиров, посветена на 100-годишнината от рождението на Тарас Шевченко. Поетически несръчна, но синтезираща онзи искрен възторг на сътрудниците на „Украинско-български преглед, а и на българската интелигенция към великия син на Украйна:

И днес след век – в борба и в сълзи минат век –
Духът ти будни ощ, гори и възпламенява.
Украйна помни своя богочеловек, -
Украйна себе си чрез тебе поздравява.

Литература

[Р е д.] 1919/1920: *Вместо програма*. – В: Украинско-български преглед, 1919/1920, №1, с. 2.

Б а л а б а н о в 1919/1920: Балабанов, Н. *Стари украинско -български литературни отношения.* – В: Украинско-български преглед, 1919/1920, № 5-6, с. 23.

Б а л а б а н о в 1919/1920: Балабанов, Н. *Тарас Шевченко и някои наши литературни писатели преди Освобождението*. – В: Украинско-български преглед, 1919/1920, № 11, с. 13.

Б о т е в 1975: Ботев, Хр. – В: Знаме, № 15, 9 май 1875.

И х ч и е в 1919/1920: Ихчиев, Л. *Влиянието на Шевченко върху творчеството на Райко Жинзифов.* – В: Украинско-български преглед, 1919/1920, № 2, с. 17.

К о ц ю б и н с к и 1919/1920: Коцюбински, М. *Цветът на ябълката.* – В: Украинско-български преглед, 1919/1920, № 6, с. 48 .

М л а д е н о в 1919/1920: Младенов, С. *Христо Ботев и Костомаровата драма „Кремуций Корд“*.– В: Украинско-български преглед, 1919/1920, № 16, с. 5.

О л е с 1919/1920: Олес, О. *Борческа песен.* – В: Украинско-български преглед, 1919/1920, № 14, с. 122.

С т о я н о в 1976: Стоянов, З. *Христо Ботйов. Опит за биография.* София: БЗНС, 1976, с. 82.

С т р а ш и м и р о в 1919/1920: Страшимиров, Д. *Духът на историята.* – В: Украинско-български преглед, 1919/1920, № 6, с. 8.

С т р а ш и м и р о в 1919/1920а: Страшимиров, Д. *Няколко думи за украинската литература*. – В: Украинско-български преглед, 1919/1920, № 2, с.11.

С т р а ш и м и р о в 1919/1920б: Страшимиров, Д. *Украинската проблема*. – В: Украинско-български преглед, 1919/1920, № 5, с. 20.

Ф р а н к о 1919/1920: Франко, Ив. *Каменари*. – В : Украинско-български преглед, 1919/1920, № 16, с.

Ф р а н к о 1919/1920: Франко, Ив. *Към светлина*. – В: Украинско-български преглед, 1919/1920, № 16, с. 142.

Ш е л у д к о 1919/1920: Шелудко, Д. *Българските преводачи на Шевченко*. – В: Украинско-български преглед, 1919/1920, № 15, с. 11.

Ш и ш м а н о в 1919/1920: Шишманов, И. Д. *Тарас Шевченко*. – В: Украинско-български преглед, 1919/1920, №12, с. 7.

Анна Тертична
радник Посольства України
в Республіці Болгарія

ЧАСОПИСИ ПОСОЛЬСТВА УНР В СОФІЇ: ІНСТРУМЕНТ ПРОМОЦІЇ УКРАЇНИ В БОЛГАРІЇ

15 жовтня 1919 року в Софії вийшов друком часопис „Українсько-болгарський огляд" як колективна праця перших українських дипломатів в Царстві Болгарія після започаткування діяльності Посольства Української Народної Республіки (УНР) в Софії 21 червня 1918 року. Листування першого посла УНР Олександра Шульгіна свідчить, що умови діяльності першого українського дипломатичного представництва не були простими, адже в тодішній Болгарії цікавилися українським життям, але болгарська інтелігенція навряд чи розуміла окреме і незалежне від Москви й Петербургу існування Української Народної Республіки. Тому для перших українських дипломатів важливою місією стало відокремлення у свідомості болгар України від Росії, до якої болгарський народ почував деякий сентимент через допомогу у боротьбі за незалежність. Таким чином, перед першими українськими дипломатами постало складне завдання: представити ідентичність молодої української держави та забезпечення її розпізнавання на міжнародній арені.

Практичним і результативним шляхом досягнення такої цілі посол О. Шульгін бачив подальше зближення Болгарії та України. Фактично, діяльність посольства УНР в Софії на цьому напрямі заклала витоки офіційної публічної та культурної дипломатії України у дипломатичних відносинах з Царством Болгарія. Як вважають більшість українських істориків, саме посол О. Шульгін відіграв значну роль у появі українських видань диппредставництва в Софії болгарською мовою. Його організаторські здібності, авторитет слугували згуртуванню прошарку болгарської інтелігенції, які тісно співпрацювала з дипмісією. Зерна, посіяні О. Шульгіним, впали на благодатний ґрунт, підготовлений діяльністю видатного громадського діяча і вченого, професора Михайла Драгоманова, який жив та працював у Болгарії у 1889-1895 рр.

Для розуміння загальної політичної атмосфери в Царстві Болгарія, а також умов дипломатичної й інформаційної роботи перших українських дипломатів важливими є публікації Д. Шелудька в українській зарубіжній пресі. Так, він виділяв два основних аспекти просування української справи в Болгарії. Перший – це особливі і давні зв'язки Болгарії з російською політикою, а також залежність Болгарії від Росії у культурному відношенні. Така ситуація склалася ще до визволення царською армією Болгарії у 1877-1878 рр., оскільки болгарська інтелігенція другої половини XIX ст. виховувалася в надіях на велику і сильну Росію та у дусі обожнювання могутності й слави Російської імперії. Ці настрої посилилися після російсько-турецької війни 1877-1878 рр. і стали домінуючими на тлі культурних впливів через т.зв. російських вихованців – вчителів, лікарів, священників, адвокатів, військовослужбовців. До заснування технічних та фахових шкіл в Болгарії молодь здобувала освіту у царській Росії, а на батьківщину поверталася русифікованою і русофілізованою. Болгарські інтелігенти, виховані у дусі великодержавної ідеї, не розуміючи проблеми міжнаціональних відносин в імперії, після революції 1917 р. продовжували стояти на позиції єдиної та неподільної Росії. До українського питання переважна більшість з них ставилася вороже або з пересторогою, сприймаючи його як шкідливу для ідеї могутньої російської держави.

Державна політика Царства Болгарія, як молодої балканської держави, базувалася на адаптивності, торговельній гнучкості й пристосуванні до актуальної політичної ситуації в Європі. Це виявлялося у зміні настроїв болгарського політикуму і суспільства до України в залежності від ситуації на українському фронті. Як свідчив Д. Шелудько, болгарська преса публікувала більш прихильні до України матеріали, коли війська Петлюри наближалися до Києва, та, навпаки, „успіхи“ армії Денікіна влітку 1919 р. „викликали хвилю ворожнечі і злоби проти самого українського руху“. Водночас, за його спогадами, посольство після приїзду до Софії влітку 1918 р. не зустріло супротиву з боку офіційних кіл та громадськості. Міністерство закордонних справ та віросповідань Царства Болгарії вітало українське диппредставництво, оскільки держава мала дотримуватися спільної позиції з Центральними Силами, які визнали незалежність УНР. Втім, в широких колах болгарського суспільства побутували різні настрої щодо українського питання. Українські дипломати сегментували болгарську громадськість на дві основні групи за їхнім ставленням до українського питання і незалежності молодої держави. Велика частина болгар сприймали українську ідею через те, що вона могла стати фактором міжнародних відносин. Менша частина вітала українських дипломатів як перших представників з території Росії, сподіваючись на продовження добрих болгарсько-російських відносин та вбачаючи в Брест-Литовському мирному договорі шанс встановлення міждержавних відносин Царства Болгарії з Росією.

Відчуваючи потребу бути незалежними в своїй роботі від редакторської політики окремих болгарських видань та необхідності вчасного реагування на розвиток подій в Україні та навколо неї, українські дипломати вирішили видавати *неперіодичний часопис „Украинско слово“,* який передував появі двотижневого часопису „Украинско-български преглед“. Перший випуск журналу побачив світ, ймовірно, у липні 1919 р. (дата не вказувалася). Він вийшов болгарською мовою „у форматі вісімки“. Спочатку на 32 сторінках, згодом обсяг збільшився до 44 сторінок. Другий випуск побачив світ 1 серпня 1919 р., третій – 1 вересня, а останній, четвертий – 15 жовтня.

У передмові мета вісника пояснювалася так: „Гурт українців, натхнений привітним прийомом, який вони зустрічають з боку болгарських громадян, надумали видавати час від часу спеціальний збірник статей, які матимуть на меті познайомити споріднених з ними болгар з воскресаючою зараз для нового життя Україною“. Як згадував урядовець посольства УНР Ю. Налисник, статті писали майже всі дипломати, але через брак джерел інформації їх рівень був не завжди високий. Однак, віденське видання української еміграції „Воля“ позитивно характеризувало часопис за „чепурний вигляд“, ознайомлення болгар з українською граматикою, історією, культурою, сучасною закордонною та внутрішньою політикою, визнаючи його корисним для популяризації України за кордоном.

Видавці журналу „Украинско слово“ висвітлювали найважливіші сторінки української історії, взаємовідносини УНР з Росією, а також актуальні проблеми буття українців як самостійної нації. Перші українські дипломати, розуміючи прихильність болгар до слов'янофільства та зважаючи на цільову аудиторію та способи „боротьби за симпатії“, відповідним чином підбирали зміст та формулювали заголовки публікацій. „Украинско слово“ надсилалося до впливових на той час болгарських громадських та культурних діячів за вказівками Димитра Шишманова (1889-1945), сина Івана Шишманова (1862-1928) та Лідії Драгоманової (1866-1937).

Усі випуски часопису також публікували огляди останніх подій в Україні, повідомлення про найважливіші публікації іноземної преси на українську тему, новини

з „дипломатичного життя", підтвердження визнання самостійності УНР іноземними урядами та ін.

Видавнича ініціатива українських дипломатів була прихильно сприйнята болгарськими читачами, які порадили посольству УНР зробити видання періодичним та урізноманітнити його за рахунок залучення матеріалів болгарських поетів, письменників та журналістів. Так народилася ідея видання нового періодичного журналу – „Украинско-български преглед". Для підвищення якості й змістовного наповнення нового формату часопису українського дипломата Ю. Налисника відрядили з метою доставки потрібних матеріалів з Софії до Відня, оскільки саме там було достатньо видань та літератури українською мовою.

Перший випуск журналу „Украинско-български преглед" датований 15 жовтня 1919 р., останній – 1 червня 1920 р. Всього було видано 17 чисел загальним обсягом 157 сторінок. Повне зібрання наявне у фондах Національної бібліотеки ім. Св. Кирила і Мефодія в Софії. У звітних документах посольства, що зберігаються в українських архівах, згадується видання 18-го числа в червні того ж року. Можливо припустити, що він не зберігся або нумерація сторінок змістилася через те, що 15 жовтня 1919 р. вийшли друком одночасно останній номер „Украинско слово" та перший випуск журналу „Украинско-български преглед". Наклад останнього випуску становив 500 примірників. Річний абонемент вартував 10 болгарських левів, а один випуск 50 стотінок. Журнал спочатку друкувався у софійській друкарні С. М. Стайкова (за адресою: вул. „6 септември", 33). Із фінансового звіту установи за 1920 р. випливає, що у червні на інформацію та пресу було витрачено 1 550 левів, а на друк 17, 16 та 18 чисел журналу „Украинско-български преглед" – 3 800 левів. Окрім цього, у проєкті кошторису на 1921 р. установа просила зберегти фінансування видання у розмірі 6 тис. левів.

Болгарські й українські дослідники певний час робили хибні припущення щодо упорядника та видавця часопису, помилково вважаючи його виданням української еміграції. Можливо, причиною такого висновку була публікація у віденському часописі „Воля", де „Украинско слово" позначили як „неперіодичний орган української кольонії в Болгарії". Але дипломат Ю. Налисник однозначно стверджував у своїх спогадах, що видання мало офіційний редакційний комітет, редагування текстів здійснювали дипломати під керівництвом урядовця посольства П. Сікори, який налагодив співпрацю з болгарськими письменниками та журналістами, залучивши їх до написання матеріалів. За редакцією П. Сікори вийшло й 10 номерів журналу „Украинско-български преглед", а після його від'їзду останні 7 чисел укладав Ю. Налисник. До роботи активно долучався Д. Шелудько. Дописувачами були відомі болгарські літератори Д. Страшимиров, С. Чилингиров та Хр. Цанков-Дерижан, професори Ст. Младенов та І. Шишманов, молоді болгарські письменники Д. Шишманов та Н. Балабанов. Ціль видання була інформаційно-публіцистична, однак зміст двотижневика був значно ширшим, аніж в „Украинско слово". Редакційний комітет ставив за мету ґрунтовне інформування болгар про історію, культуру та літературу України, поширення думки авторитетних болгарських поетів та письменників про українсько-болгарські зв'язки. Крім того, в умовах недостатньої уваги болгарських ЗМІ до українського питання збільшувався обсяг новинного блоку. Подавалися огляди останніх подій в Україні та ключові повідомлення зарубіжної преси про Україну. Редакційний колектив журналу „Украинско-български преглед", розраховував на дві чітко визначені категорії читачів інтелектуальну аристократію з „академічними вимогами" та читачів „живого й вразливого темпераменту", які надають перевагу актуальній політичній інформації.

У прагненні здобути симпатії болгарської читацької аудиторії, популяризуючи культуру і мистецтво України, упорядники шукали прагматичні аргументи для доброзичливого сприйняття нової інформації про УНР. У першому випуску журналу в публікації „Замість програми“ редактори відзначили: „Якщо великі й майже всесильні народи на Заході невтомно вивчають та цікавляться близькими і далекими державами, для утворення індустріальних та інших матеріальних зв'язків на свою користь, ще більше малі, і ледь впевнені в своєму існуванні держави як Україна та Болгарія, можуть і мають прагнути знайомства та спільних точок дотику між собою в ім'я своїх численних потреб“. Вони заявляли, що „якщо не враховувати вузьку берегову лінію коло гирла Дунаю, яка належить Румунії“ Україна є найбільш близьким сусідом Болгарії, а розвиток відносин політично і економічно пов'язаних сусідів кваліфікують „як громадянський борг для політиків та суспільств“.

З точки зору міжкультурного обміну матеріали журналу створювали у читачів уяву про українців, як народ з багатою літературою і фольклором, котрі заслуговують на увагу на рівні з польським, словацьким, сербським, румунським та чеським письменством. Важливими були роз'яснення термінів „Русь“, „Малоросія“ (Малая Русь) і „Україна“ та природного зв'язку України з Давньоруською державою з центром у Києві. Тогочасним ключовим брендом молодої української держави у контексті представлення українсько-болгарських зв'язків було твердження, не позбавлене своєї актуальності і сьогодні: „Київ – провідник християнства і слов'янської писемності й освіти для східних слов'ян“.

На сторінках журналу друкувалися твори Олександра Олеся, Івана Франка, Михайла Коцюбинського. В окремих рубриках розміщувалася інформація про життя українців в Європі – виступи Української республіканської капели О. Кошиця у Парижі та у Лондоні у 1919 р., появу 10 січня 1920 р. в Парижі нового українсько-французького вісника, презентацію 22 листопада 1919 р. у Римі реферату з історії українського мистецтва, відкриття в італійській столиці вечірніх курсів української мови та ін. Публікувалися також оголошення про продаж софійським книговидавництвом „Слово“ 8 номерів вибраних українських пісень (ціна 1 лев за примірник) та книги С. Єфремова „Українська література“ у перекладі Д. Шишманова (ціна 6,50 лева). Періодично видавалися тематичні випуски журналу. Так, числа від 15 березня та 1 квітня 1920 р. були присвячені творчості Тараса Шевченка, його впливу на болгарську літературу та загальним болгарсько-українських літературним взаєминам. Велика частина 17-го випуску від 1 червня 1920 р. була тематичною і приуроченою до річниці М. Драгоманова, а також його впливу на формування наукової думки в Болгарії.

Дуже цікавою є замітка про політику Української держави до національних меншин. „Українська влада відновила дію закону … про персональну національну автономію. Лишень в самостійній Україні може встановитися по-справжньому демократичний порядок… Денікінська „єдина і неподільна Росія“, як большевицька „радянська республіка“ не принесуть правдивого демократичного ладу, а лише підсилять жахи чорної реакції“, – так презентував редакторський колектив ситуацію в Україні та застерігав від небезпеки, яку несли „большевики“. Така оцінка стала фактично пророчою у відношенні політики радянської влади до національних меншин, від якої постраждали і етнічні болгари в Бессарабії та Таврії згодом, 1930 –х рр.. Оскільки тема прав болгарської національної меншини в Україні є предметом особливої уваги і займає поважне місце у розвитку українсько-болгарських відносин не можна не згадати тут інтерв'ю першого посла Царства Болгарії в України Івана Шишманова віснику Камбана від 13 квітня 1918

року. Коментуючи питання болгарських колоній в Україні проф. І. Шишманов зазначав, що „багатомільйонна держава немає потреби знеособлювати один порівняно малий процент свого населення задля збільшення загальної кількості громадян. Страждаючи сама від гніту безоглядної нищівної політики Україна безперечно буде толерантною до болгарських колоній".

Двотижневик „Украинско-български преглед" перестав існувати 1 червня 1920 року через брак фінансування та знищення української державності внаслідок окупації українських земель більшовиками. Втім, незважаючи на недовготривалий період виходу у світ, журнал „Украинско-български преглед" впливав на формування суспільної думки про Україну серед болгарської еліти, а також спричинив зростання інтересу місцевої преси до молодої Української держави,

Здійснена першими українськими дипломатами інформаційна робота заклала фундамент формування іміджу України, що знайшло продовження після ліквідації Посольства УНР в Софії товариством „Украинско-българско дружество" (1935) та осередками української громади в Болгарії протягом 1930–1940 рр. у співпраці з МЗС УНР та Українською головною еміграційною радою. Перервані традиції було продовжено після проголошення незалежності Україною 24 серпня 1991 р. та відновлення українсько-болгарських дипломатичних відносин 5 грудня 1991 р., коли Болгарія однією з перших визнала Українську державу.

Таким чином, дипломати посольства УНР вдалися до ідеї видання власного часопису як способу масової комунікації з болгарським суспільством. „Украинско-български преглед" можна вважати прототипом сучасних інтернет-сторінок дипломатичних представництв та аккаунтів в мережі Фейсбук, враховуючи подібність цілей та завдань, які стоять перед сучасною публічною та культурною дипломатією як її складовою. Запорукою успішності цього видання як форми дипломатичної міжкультурної комунікації початку ХХ ст. стало вдале поєднання кількох основних складових. По-перше, це змістовне формування культурного контенту, який планувалося представити болгарській аудиторії: підготовка тематичних публікацій, врахування наявного глибокого пласту українсько-болгарських зв'язків. По-друге, це розуміння запиту на нову інформацію про Україну та інтересу до неї як молодої держави. По-третє, врахування рекомендацій та поряд болгарських друзів України як краще донести такі послання до місцевої громадськості. І останнє, безперечно, це залучення поважних болгарських поетів, письменників і науковців до редакційної роботи „Українсько-болгарського прегледу".

Загалом часопис „Украинско-български преглед" є унікальним джерелом для міждисциплінарних досліджень відносин між Українською Народною Республікою, яка боролася за утвердження своєї державності та Царством Болгарія, керівництво якого мало готовність підтримати молоду країну в умовах складної геополітичної ситуації в Європі після закінчення Першої світової війни. Глибокий аналіз змісту публікацій журналу дозволить сучасним дослідникам глибше зрозуміти цей період українсько-болгарських міжкультурних взаємин, а також витоків офіційної публічної дипломатії між Україною та Болгарією.

Список літератури:

Налисник Ю. Перше посольство Української Держави в Болгарії (Спогад з-перед 20-ти років). Дипломатія УНР та Української Держави в документах і спогадах сучасників : у двох томах. Т. 1 / Упоряд.: І.М. Гнатишина, О.С. Кучерука, О.О. Мавріна. - К. : Укр. письменник, 2008. С.257.

Власенко В. Українська емігрантська преса міжвоєнного періоду в Болгарії. Сумська старовина. 2017. № LI . С. 35-47.

Фінансовий звіт посольства УНР в Софії. Центральний архів органів виконавчої влади України. Фонд 3696, опис 2, справа 194, арк. 5.

Матяш І. Роль дипломатичних установ у започаткуванні українсько-болгарських міждержавних відносин (1918–1921 рр.) / І. Матяш // Український історичний журнал. - 2018. - № 2. - С. 53.

Интервю на пълномощния министър проф. Д-р Иван Д.Шишманов за Украйна, отпечатано във в. „Камбана“, бр. 3139, от 1918. Хакова Е., Москаленко В. Проф. Михайло Иванович Парашчук: украински скулптор и виден обществен деец (1878-1963) // Сборник документи, снимки и публикации Парадигма, София, 2016. С 65.

Павленко В. В. Дипломатична місія Української Народної Республіки в Болгарії (1918—1920 рр.) // Український історичний журнал. - 1992. - № 12. - С. 18-31.

Д. Шелудько. Українська справа в Болгарії. Воля, Відень, 1920, Том 2, частина 3, стор. 129-130.

Болгарська преса про Україну. Воля, 1919, Том 4, частина 3, стор. 140-142.

Украинско Слово

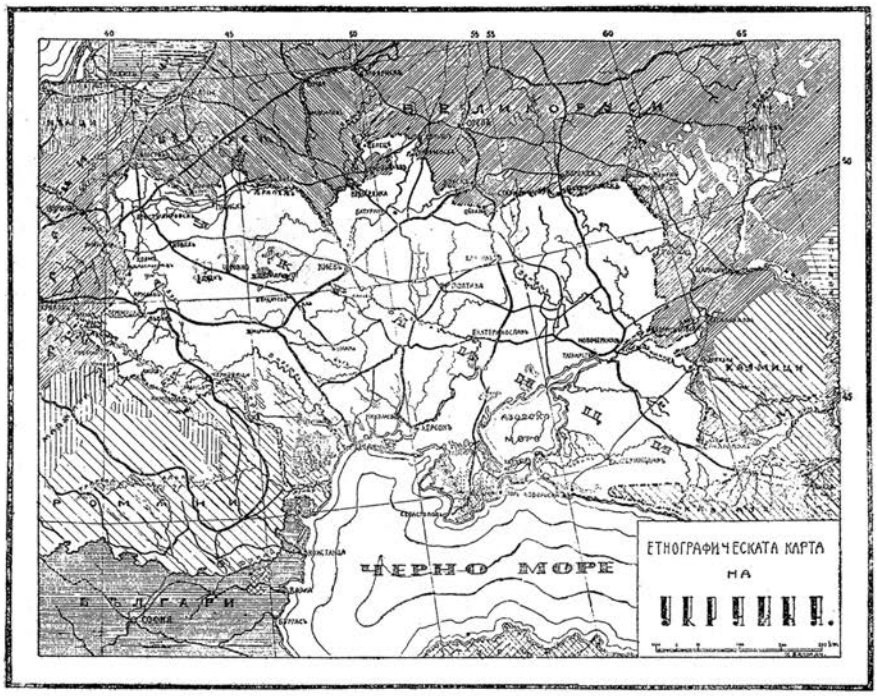

НЕПЕРИОДИЧЕСКО ИЗДАНИЕ

1919 г. № 1.

Печатница С. М. Стайковъ — София

СЪДЪРЖАНИЕ.

стр.
Прѣдговоръ 1
Украйна и Славянството — В. Прилучанинъ 3
Украинскиятъ езикъ — Д. Шелудько. 8
Унгарска Украйна 18
Михаилъ Петровичъ Драгомановъ 22
Нота къмъ съюзницитѣ 29
Справоченъ отдѣлъ 31

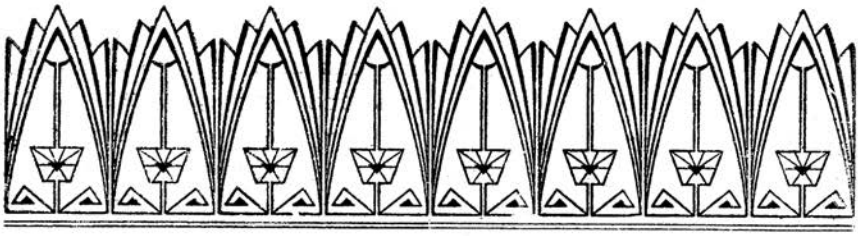

Прѣдговоръ.

Кржжокъ украинци живущи въ столицата на България, въодушевени отъ радушния приемъ, който тѣ срѣщатъ отъ страна на българскитѣ граждани, сж намислили да издаватъ отъ врѣме на врѣме специаленъ сборникъ статии, които ще иматъ за цѣль да запознаятъ родственитѣ имъ българи съ възкръсващата сега за новъ животъ Украина.

Жестоко се лъжатъ тѣзи, които мислятъ, че украинския въпросъ е възникналъ отъ забърканитѣ послѣдствия на току що свършилата се война. Украинския народъ е сжщо така отдѣлно славянско племе както и великоруското, полско, българско, чешко, сръбско и т. н. Той, както отдавна признаватъ това много най-сериозни славянски и чужди учени, има свой особенъ характеръ и свой отдѣленъ езикъ, на който говорятъ десетки милиони еднородно население. Украинцитѣ, за съжаление, сж единствено славянско племе, което се е развивало почти изцѣло подъ властьта на бившето руско правителство и само една малка часть отъ тѣхъ (около 4½ милиона) живѣе въ Австро-Унгария, гдѣто тѣ наравно съ другитѣ народи водятъ упорита борба за народнитѣ си права и сжществуване. Затова именно положението на украинцитѣ е малко по друго отъ това на другитѣ славянски народи.

България храни особени чувства къмъ бившата руска държава, която ѝ е спомогнала да доведе до край процеса на освобождението ѝ отъ робство. Въ сжщо такова робство прѣкарва до сега и Украина, чиито десетки хиляди синове, като поданници на руската държава, сжщо сж помогнали за освобождението на България.

2

Но като се отнасятъ съ особена сърдечность къмъ Русия, българитѣ не могатъ да отричатъ и това, колко много и какъ жестоко тѣ сж трѣбало да страдатъ отъ своеобразната и непослѣдователна политика на руското правителство. И украинцитѣ сжщо сж страдали винаги отъ потисничеството на руското правителство. Тѣ винаги сж се стараели да се отнасятъ добрѣ къмъ великоруския народъ и сж водѣли борба само съ руското правителство, което е измѣнило на народното си призвание, да бжде истински защитникъ на всичнитѣ славяни и не се е срамувало, въ угода на нѣкакви си висши политически съображения, да пороби най-близката на Русия Украина.

Системата на руското правителство е докарала работата до тамъ, щото много руски обществени кржгове, сж почнали по инерция да наричатъ Украина сжщо така руска область, както Московската, Владимирска и Орловска.

Постепенното събуждане на националното чувство у различнитѣ народи, сжщо и у славянитѣ, отдавна вече е започнало да взема по-реална форма. Руското правителство по много причини не е могло да се откаже отъ Украина и затова то употрѣбява всички усилия, за да заглуши тамъ всички национални стремежи. Така постжпватъ много държави по отношение къмъ славянскитѣ и други народности, така постжпва и Русия.

Тази система, която дълго се крѣпи върху силата на щика, не е могла обаче да устои прѣдъ силата на човѣшката мисъль и — прѣдъ всеобщото събуждане на народнитѣ маси. Съврѣменна България, която не отдавна още е прѣдставлявала несъкрушими турски вилаети, се е възродила, издигнала отъ пепелта и сега заема достойно мѣсто въ сѣмейството на цивилизованитѣ народи. Сжщо такива периоди на историческо развитие сж минавали и другитѣ славянски народи. Прѣдъ нашитѣ очи изъ мрака на забравата възкръсватъ за новъ държавенъ животъ Чехитѣ, Поляцитѣ, Словацитѣ, Словенитѣ и Хърватитѣ. Сжщо такъвъ неизбѣженъ периодъ прѣкарва и украйнския народъ, който до скоро сжществуваше въ Русия като областна разновидность на Московската държава, а въ Австро-Унгария, като никому незнайни „рутени“.

3

Ние мислимъ, че процеса на нашето национално възраждане трѣбва да бѫде понятенъ най-много на българитѣ, прѣкарали особно тежки етапи въ борбата за освобождението си.

Единъ отъ синоветѣ на Украйна, незабравимия Юрий Венелинъ, още прѣзъ първата половина на миналия вѣкъ отвори очитѣ на поробенитѣ тогава българи върху националнитѣ имъ богатства и ги събуди за новъ животъ. Сега пъкъ внуцитѣ на Венелина запознаватъ българитѣ съ историята на родината му Украйна и съ стремежитѣ и правата на неговитѣ дълго врѣме поробени сънародници — украинци.

И затова ние сме увѣрени, че българитѣ, които тъй гостоприемно посрѣщатъ всички славяни, ще разбератъ гласа на пробудилата се Украина, и ще ѝ откриятъ благороднитѣ си сърца.

Да живѣе България, да живѣятъ славянскитѣ народи, да живѣе Украйна!

В. Прилучанинъ.

Украйна и Славянетвото.

Все по-често и по-често четемъ въ съврѣмения печатъ, че сегашна Украйна е нѣмска измислица и че цѣлата украинска култура, езикъ, освободително движение е само плодъ на нѣмската фантазия. Разбира се, че така мислятъ и пишатъ тѣзи, които не знаятъ или пъкъ нарочно не искатъ да знаятъ истината. А би трѣбало човѣкъ само да се запознае по-отблизо съ съчиненията на популярния украински народенъ поетъ, Тарасъ Шевченко, за да има вѣрна прѣдстава за украинскитѣ отношения и симпатиитѣ на украинцитѣ къмъ нѣмцитѣ. Въ цѣлъ редъ негови поеми, които сѫ популярни между най-различнитѣ класи на украинския народъ, особено се наблѣга върху крайното недоброжелателство на украйнцитѣ къмъ нѣмцитѣ — главния потисникъ на славянското самоопрѣдѣление и единство. Още въ 1845год. Шевченко, въ поемата си „Еретик“ говори прѣзъ устата на народа:

Отак Німота запалила
Велику хату, і сем'ю,
Сем'ю Славян раз'единила
І нишком — тихо упустила
Усобиць лютую змію.

4

Полилися ріки крови,
Пожар погасили,
А Німчики пожарище
Й сиріт поділили.
Виростали у кайданах
Славянськіі діти
І забули у неволі
Що вони на св'ті.

(Така Нѣмцитѣ запалиха великия домъ, разединиха семейството на славянитѣ и подхвърлиха крадишкомъ лютата змия на междуусобицитѣ. Потекоха рѣки отъ кръвь и угасиха пожара, а нѣмцитѣ и пожарището и сирацитѣ раздѣлиха помежду си. Порастнаха въ вериги славянскитѣ дѣца; тѣ забравиха въ неволя какво сѫ тѣ въ сѫщность).

Като се обръща къмъ прочутия славянски дѣецъ, Шафарикъ, Шевченко казва пакъ:

„ Слава тобі, любомудре,
„ Чеху — Славянине,
„Що не дав ти потонути
„ В німецькій пучині
„ Нашій правді !“

(Слава тебѣ, любомѫдри, Чехо — славянино, за гдѣто не даде да потъне нашата правда въ нѣмската бездна!)

Има много такива примѣри, тѣ минаватъ като червена нишка въ произведенията на Шевченко, като изразяватъ напълно мислитѣ на украинския народъ.

Украйна, както се знае, е водила дълги и упорити войни и противъ татаритѣ и противъ поляцитѣ, но къмъ никого народа не пази толкова явно недоброжелателство колкото къмъ Нѣмцитѣ — духовнитѣ потисници на славянитѣ. Въ 1654 год. Украйна се съедини съ Московското царство, съ права на свободенъ народъ. Обаче тази свобода не бѣ за дълго; тя биде прѣмахната именно тогава, когато „новия С. Петербургъ“ взема надмощие надъ „старата Москва“, когато нѣмското влияние намѣри широкъ достѫпъ въ новото императорско руско правителство. Разни Екатерини, графове Минихъ, Бенкендорфъ и други, съ цѣли пълчища нѣмски прислужници, пристѫпватъ бързо къмъ своята работа и въ скоро врѣме Руското правителство почва да се надъхва съ идеи,

5

взели началото си въ Берлинскитѣ **Re**ichs—канцеларии. То започва най-безмилостна борба и противъ Украйна, и противъ Полша и противъ други елементи неугодни на нѣмцитѣ. Както се знае, и цѣлата руска литература, почти всичкитѣ подобри писатели не избѣгватъ тѣхната грижливость, а особено пъкъ руското славянофилство, което бѣше станало трънъ въ очитѣ на нѣмския империализъмъ. Кой не познава характернитѣ мисли на Крыжанича, които той още въ 18 в. изказа въ описанието на пѫтешествието си отъ Москва за Сибирь: „Нѣмецътъ като змия усойница се е промъкналъ въ всички жгли на Русия и гложде цѣлото ѝ държавно тѣло." Кой е забравилъ, какъ И. С. Аксаковъ бѣше изселенъ отъ Москва, само затова, че се е борилъ противъ нѣмското влияние въ Русия; кой не знае отговора на генералъ Ермоловъ: *„Ваше Величество направете ме нѣмецъ"*. (Пожалуйте меня, Ваше Величество, въ нѣмцы); така е отговорилъ той на Всеросийския Императоръ, когато послѣдния го е попиталъ, каква награда иска за покоряването на Кавказъ; кой най-послѣ не познава дългогодишната политика, водена отъ руското Министерство на външнитѣ работи, което забравя често, че е повикано да служи не на Берлинъ, а на Русия. Нѣмецътъ яде държавното тѣло на Русия, той я насъсква и противъ Украйна и противъ Полша.

Украйна е една отъ най-чиститѣ славянски земи. Както езика, тъй и обичаитѣ, и мислитѣ, и бита, и душата ѝ сѫ чисто славянски и може би никѫдѣ тѣ не сѫ тъй чисти и така лишени отъ чужда, неславянска примѣсь. Мнозина знаятъ това, обаче то не ги спира ни най-малко да не подиграватъ и украинския народъ и езика му и националнитѣ му стремежи. И всичко това се прави само, защото въ дадения случай работата засѣга славянския въпросъ, което разбира се споредъ мнѣнието на много политици е нѣщо некултурно, нѣщо което не заслужава внимание. Подигнете който щете въпросъ: Фински, Арменски, Еврейски, Грузински, Татарски даже Чувашки или Якутски — това не ще извика очудване, като че всички тѣзи въпроси сѫ по-значителни отъ украинския.

Украйна споредъ мнѣнието на нѣкои лица, е географическо понятие, а н а р о д а, к о й т о живѣе въ нея, може само да претендира на правото да бѫде орѫдие за обогатяване на чужди народи; както напримѣръ вече прѣди много години „Историческата украинска Запорожска Сѣчь" е била удостоена съ честьта да бѫде напълно заселена съ нѣмски колонисти. „Украйна—нѣмска измислица", украинското освобождение—движение намислено отъ Германия и Австрия!— Би трѣбвало да се напомнятъ само такива неоспорими факти като 1654 год.;—въ тази година слѣдъ като Хет-

6

мана на цѣла Украйна, Богданъ Хмѣлницки признава върховната власть на Руския царь Алексей Михайловичъ, този послѣдния остава на Украйна всичкитѣ й прѣдишни права и привилегии. Споредъ този договоръ, признавалъ се е единъ хетманъ свободно избиранъ отъ всички украинци, безъ каквато и да било намѣса отъ страна на московското правителство. Хетманътъ еималъ право за *дипломатически сношения*, Украйна е запазвала своя армия, администрация, сждъ и нѣкои други държавни учрѣждения, които сж работили и прѣди това. Условията на този исторически договоръ сж били потъпкани тъкмо тогава, когато С. Петербургъ смѣнява Москва, но това не е повлияло върху мислитѣ и стремежитѣ на украинцитѣ. Подиръ 200 почти години, а именно въ 1847 год., въ Киевъ се отваря познатото на всички Кирило—Методиевско братство, въ което влизатъ всички най-добри тогавашни дѣйци: поета Шевченко, знаменития историкъ Костомаровъ, писателя Кулишъ и много други. Братството проповѣдва идеята, че всѣки славянски народъ трѣбва да живѣе свой самостоенъ животъ, но за да бждатъ силни—всички славяни трѣбва да образуватъ сплотена славянска федерация. За тая проповѣдь Шевченко, Костомаровъ и много други членове на братството сж били арестувани и пратени на заточение. Отъ Нѣмцитѣ ли е надъхано всичко това? Нѣмцитѣ ли накараха Шевченко да пише многобройнитѣ си поеми, въ които се описва дългогодишната и упорита борба, водена отъ украинския народъ за народнитѣ му права и независимость?. Нима всичкитѣ тѣзи многобройни исторически факти могатъ да се нарекатъ нѣмска измислица?. Послушайте пѣснитѣ на слѣпитѣ „лирници“, които отъ стотини години скитатъ по Украйна, които до сега още подъ звуцитѣ на своята „лира“ (бандура) пѣятъ: *Имало е нѣкога и наша правда, не падайте обаче духомъ, ще дойде възкръсването, ще разковатъ веригитѣ ни и нашитѣ хора ще заживѣятъ както сж живѣли дѣдитѣ ни.*“ Нима и тѣзи слѣпи „лирници“ сж нѣмски агенти?. Нека се срамуватъ особено тѣзи, които загрижени за славянското единство, тъпчатъ въ калта украинското славянско племе. Не е лошо да се напомни при това горчивата истина, която сжщия този Шевченко изказва въ едно отъ своитѣ стихотворения:

Що - ж ти таке ?
„ Я не знаю —
Нехай Німець скаже ! “
Дасть Біг колись будем
И по своему глаголать
Як німець покаже
А до того й історію
Нам нашу разкаже.
Отоді ми заходимось!“

7

(Кой си ти? „не знамъ — некъ Нѣмеца каже!“ И ние нѣкога съ божа помощь ще говоримъ по нашему, кога нѣмеца ни посочи това и още ни разправи нашата история. Тогава ще заработимъ!“)

Врѣме е да се отървемъ отъ това, врѣме е още повече Славянитѣ да помислятъ, че така тѣ сами на себе си копаятъ яма.

Мнозина сѫ наричали славянския въпросъ утопия, и сѫ го наричали така, защото този въпросъ е билъ разработванъ повече по нѣмски рецепти. Не можеше да се говори за побѣдата на славянството тамъ, гдѣто едни славяни потискатъ други, тамъ гдѣто едни сѫ господари, а други безправни. Нѣмското влияние е посѣяло раздоръ между славянитѣ, нѣмското влияние е докарало Русия до болшевишката бѣда. Кой е насочилъ бащитѣ на болшевизъма, Ленинъ, Троцки и С-ие, отъ Германия къмъ Русия? Кой имъ е далъ пари и кой е ржководилъ първитѣ имъ дѣйствия? Кой ги е хвърлилъ върху Украйна, само да накаратъ послѣдната, която е била за съюзъ съ Съглашенскитѣ държави, да прѣмине на страната на Германия?. Кой се е сближилъ послѣ съ сѫщитѣ болшевики и имъ е угаждалъ доста дълго врѣме? Ако между славянитѣ възтържествуватъ принципитѣ, които сѫ съставяли основната идея на „Кирило—Методиевското братство“, ако всѣко славянско племе се развива свободно въ етнографическитѣ си граници, ако всѣко отъ тѣхъ има пълно право за сѫществуване— бѫдете увѣрени, че славянския въпросъ ще стане не утопия, а реално движение. Това, което се говори за Украйна сега, по нѣмски прѣдписания, нѣмцитѣ дълго врѣме ни разказваха за Чехия. Сега Чехия възкръсна, и Илирия сѫщо, възкръсва и Полша. Нима ще се намѣрятъ и сега още нѣмски угодници, които ще искатъ да заглушатъ славянската идея и да държатъ украинското племе въ робство и неволя? Нима и за напрѣдъ славянския въпросъ ще остане утопия?.

8

Д. Шелудько.

Украинскиятъ езикъ.

Сега на украински говорятъ около 40 мил. души (поляцитѣ сж наброй 17·5 мил., чехословацитѣ 9·8 мил., сърбохърватитѣ 8·55 мил., българитѣ 5·5 мил.). Обаче неблагоприятнитѣ политически условия сж довели до тамъ, щото едвамъ слѣдъ революцията, тѣзи дни, украинския езикъ е признатъ за държавенъ езикъ въ Украйна и е въведенъ въ училищата, сждилищата, администрацията и църквата. Въпросътъ за този езикъ се е сблъсквалъ съ въпроси отъ политически и международенъ характеръ и затова тъй често той е билъ разглежданъ пристрастно и едностранчиво, затова именно за него сж изказани толкова противорѣчиви мнѣния. Както руското тъй и полското мнѣние въ официалнитѣ кржгове се е придържало дълго врѣме о възгледа, че украинскиятъ езикъ съвсѣмъ не сжществува. Тъй, министъра на просвѣтата Валуевъ, въ 1863 г. забранява употрѣбата на украинския езикъ и пише: «Никакъвъ малоруски езикъ не е имало, нѣма и не ще има», «тѣхното нарѣчие е сжщия руски само разваленъ отъ полско влияние». Отъ друга страна, още прѣди руситѣ поляцитѣ отварятъ война срѣщу украинския езикъ. Самитѣ тѣ потиснати отъ руситѣ и подготвящи възстанието прѣзъ 1862—63 г. докладватъ на руското правителство за сепаратизъма на украинцитѣ, за това, че украинцитѣ готвятъ селско възстание, казашки бунтъ противъ чокоитѣ; тъй че благодарение на тѣхнитѣ старания въ 1857 г. въ Украйна (по десния брѣгъ на Днѣпъръ) е била забранена употрѣбата на «украинската граматика» отъ Кулиша. Като смѣтатъ всички земи до сами Днѣпъръ за полски, поляцитѣ твърдятъ, че нѣма украински езикъ, че той е сжщи полски и т. н. Влиянието на политическитѣ страсти върху сждението за украинския езикъ се чувствува и по-късно. Тъй Соболевски продължава да твърди, че украинския езикъ е диалектъ на руския*). Киевския професоръ Флорински, който при стария режимъ е билъ цензоръ по украинскитѣ издания и който е дѣлилъ врѣмето си между научни занятия и връзки съ тайната полиция, и до днесъ продължава да твърди, че украинския езикъ не сжществува. Противоположни възгледи поддържатъ прѣдставителитѣ на украинската наука; тъй Е. Огоновски и по-късно Smal-Stockyj и Gartner (Grammatik

*) Соболевскій, както прѣди него историка Погодинъ, прѣдполага, че Киевъ и Киевската Русь сж принадлежали на великоруското племе, и само по-късно слѣдъ татаритѣ украинцитѣ сж дошли тамъ отъ Галиция. Този възгледъ, е обаче отхвърленъ вече въ науката съ съчиненията на Антоновичъ, Ягичъ, Кримски, Розовъ. Тѣзи послѣднитѣ сж доказали, че Киевъ е билъ винаги украински.

der Ruthenischen Sprache. 1913) се стараятъ да докажатъ, че украинския езикъ прѣдставя единъ съвсѣмъ независимъ клонъ на славянскитѣ езици, че той се отдѣля още въ праславянско врѣме заедно съ полски, сръбски и т. н. Затова, не ще бѫде безинтересно да се изложатъ тукъ възгледи на по-безпристрастнитѣ изслѣдвачи на украинския езикъ. Полския ученъ Бантке въ 1815 г. бѣше писалъ: «Малоруския езикъ, като такъвъ, който не отстѫпя по старинность на великоруския не може да бѫде нарѣчие на послѣдния». «Дай Боже, завършва той, щото малоруския езикъ да застане въ реда на ученитѣ славянски езици». Професоръ Срезневски, послѣ прочутъ академикъ, въ 1834 г. пише: «Въ сегашно врѣме нищо не доказва, че украинския езикъ не е езикъ, а само руско или полско нарѣчие, както това доказватъ нѣкои: и мнозина сѫ увѣрени, че този езикъ е единъ отъ най-богатитѣ славянски езици, че той едва ли отстѫпва на чешкия въ изобилие на думи и изрази, на полския — въ живописность, на сръбския — въ приятность, че този езикъ, който още не е обработенъ вече може да се сравни съ образованитѣ езици по кръшность и синтактическо богатство — този езикъ е поетиченъ, музикаленъ и живописенъ». По-нататъкъ лингвиста А Шлайхеръ пише: «Малоруския езикъ не може да се разглежда като единъ видъ руски, но като нарѣчие, което се отнася къмъ него тъй както и къмъ другитѣ славянски езици». И. Шафарикъ («Народопись») казва: «Въ южно руското нарѣчие ние имаме работа съ едно сѫщо такова самобитно нарѣчие, както и другитѣ славянски езици». Ф. Миклошичъ заявява още по рѣшително: «Науката трѣба да разглежда малоруския езикъ като единъ самостоенъ езикъ, а не като великоруско нарѣчие». Прочутия проф. Лавровски, въ 1859 г. пише: „Между особеноститѣ на малоруското нарѣчие има много такива, които безспорно му даватъ право на сѫщо такова самостойно мѣсто, каквото заематъ и другитѣ славянски нарѣчия". Най-послѣ покойния академикъ Ф. Коршъ тъй формулира своя възгледъ върху украинския езикъ: „Езика на Малорусия може да бѫде нареченъ диалектъ само по отношение къмъ праруския, на който сѫ говорили рускитѣ славяни прѣди крайното си раздѣление на три клона. По отношение къмъ този праезикъ и великоруския е диалектъ. Спрѣмо послѣдния малоруския езикъ е езикъ. Като такъвъ той отъ своя страна се дѣли на нарѣчия и говори съвсѣмъ независимо отъ великорускитѣ нарѣчия и говори.«**) Едвамъ въ 1905 г. Руската академия на наукитѣ излиза да защити украинския езикъ; академията съставя за Министерството «записка за прѣмахване стѣсненията върху малоруското слово» (тя е била редактирана отъ акаде-

**) Виж. по-подробно у Огіенко, Украинскій Языкъ Киевъ, 1918 г., стр. 30—36.

мицитѣ Шахматовъ, Фортунатовъ и Коршъ); въ нея между другото се казва: „Малоруското население трѣба да има сѫщо като великоруското право да говори публично и да печата на родния си езикъ“. Тѣзи мнѣния на учени слависти се обясняватъ както съ древностьта и самобитностьта на украинския езикъ тъй и съ съвсѣмъ отдѣлната политическа история на украинското племе. Като прѣминаваме къмъ въпроса за образуването на украинското племе и историята на украинския езикъ, трѣба да отбѣлѣжимъ, че най-изчерпателната теория за разселването на славянитѣ и за образуването на източнославянскитѣ нарѣчия е теорията на А А. Шахматовъ (Очеркъ древнѣйшаго періода исторіи русскаго языка 1915 г.) тази теория ние ще изложимъ като такава, която изразява въ общи черти възгледитѣ на най-авторитетнитѣ сега прѣдставители на славянската наука. Шахматовъ мисли, че разселването на славянитѣ е станало по слѣдния начинъ: Въ V в. една часть отъ славянитѣ се отдѣлила и първа тръгнала отъ рѣка Висла, кѫдѣто тогава сѫ живѣли всички славяни, къмъ Елба и Одеръ, като е дала тамъ начало на западно-славянскитѣ племена. Въ VI в. се разцѣпва и другата група останала на Висла: една часть отива на югъ къмъ балканския полуостровъ, кѫдѣто образува послѣ сръбската и българска държава, друга потегля къмъ изтокъ и засѣда край Днѣпъръ Двѣ вѣка източнитѣ славяни живѣятъ заедно. Въ края на 8 в. и тукъ племената се разселватъ — едни (Вятичи) отиватъ къмъ Донецъ, Донъ и Ока, други вематъ сѣверна посока и заематъ Двина, трети — украйнскитѣ племена оставатъ на югъ край Днѣпъръ и даватъ начало на украинския езикъ и отъ IX в. на украйнската държава. Така още въ срѣдата на 9 в. украинскитѣ племена образуватъ държава край Днѣпъръ съ столица Киевъ. Отъ основателитѣ на държавата, норманитѣ, тя получава и името си Русь. Прѣзъ царуването на Владимиръ Свети (980—1015) и сина му Ярославъ († 1054) къмъ Киевъ сѫ спадали и земитѣ на онѣзи източно-славянски племена, отъ които сѫ възникнали великоруситѣ и бѣлоруситѣ. Държавното единство на украинскитѣ и великоруски племена не е траяло обаче дълго Слѣдъ смъртьта на Ярослава държавата се разпаднала на отдѣлни княжества. Значението на Киевъ като центъръ започнало да пада и най-послѣ въ 1169 г. той е билъ съвсѣмъ разрушенъ отъ Суздалския князъ Андрей. Въ 12 в. на югъ се издига новъ политически центъръ, именно Галичъ, и галицкитѣ князе сполучватъ да вематъ господството надъ цѣлата територия населена съ украински племена; по това врѣме цѣлата великоруска область е въ ржцѣтѣ на Суздалскитѣ князе. Двѣтѣ държави подпадатъ подъ съвсѣмъ различни културни влияния. Галицкото княжество благодарение на политическитѣ и търговски сношения съ поляци, маджари и нѣмци се приближава къмъ сферата на за-

падната култура, докато пъкъ великоруското Суздалско княжество, подпаднало подъ монголска власть, е живѣло още дълго подъ византийското влияние. Слѣдъ 1340 г. украинцитѣ изгубватъ своята независимость Сегашната източна Галиция се пада отначало на Унгария, послѣ отъ 1387 год. на Полша, останалата часть на бившето Галицко княжество се пада на Литва, а по унията между Полша и Литва въ 1385 г. и по-късно въ 1539 г. цѣлата земя населена съ украинци е била присъединена къмъ Полша. Все пакъ и подъ полско господство Украина, край Днѣпъръ, достига извѣстна самостойность и създава за защита на областьта отъ татарски нахлувания особена военна организация съ име Казаци. Опититѣ на поляцитѣ да подчинатъ изцѣло и казацитѣ подъ своята власть сж докарали до много жестокости между поляци и казаци, докато най-послѣ всенародното възстание на Хетманъ Хмѣлницки за независимость въ 1654 г. създава нови политически отношения: Украина сключва уния съ Москва. Обаче слѣдъ войната на Полша съ Москва въ руски прѣдѣли остава само Украина по лѣвия брѣгъ на Днѣпъръ съ Киевъ. Едвамъ слѣдъ тритѣ раздѣла на Полша въ 1772, 1793 и 1795 г. цѣла Украина съ изключение на източна Галиция, останала въ австрийски ржцѣ, минава къмъ Русия. Прѣди полскитѣ раздѣли Украинскитѣ земи въ Русия сж се ползували съ права и автономия, слѣдъ тѣхъ обаче Украина е лишена отъ всѣкакви особени права и прѣзъ повече отъ 100 години съставя просто една руска провинция потискана отъ ботуша на руското самодържавие. Това собствено е общото въ сждбата на Украина и Великорусия.

Сега, ако се върнемъ къмъ произхода на украинския езикъ и началата му, то за да разрѣшимъ въпроса ще трѣбва да погледнемъ далеко назадъ въ историята, къмъ прѣдисторическитѣ врѣмена въ сжществуването на славянскитѣ езици. Географическия моментъ въ раздѣлата на славянскитѣ племена на три групи, западна, източна и южна, има сжществено значение и за славянското езикознание. Това значение е двояко: 1) Една отъ тритѣ славянски групи отдѣлена отъ общото праславянско сѣмейство е могла да сжществува нѣколко врѣме като едно цѣло въ езиково отношение и едва слѣдъ врѣменъ задруженъ животъ да се разцѣпи на езиковитѣ единици, отъ които произхождатъ съврѣменитѣ езици. Подобно нѣщо се прѣдполага за западната славянска група (чешки и полски) именно, смѣта се, че между врѣмето, когато западната група се е отцѣпила отъ общославянския коренъ и врѣмето, когато възникватъ полския и чешкия, сжществува единъ общополскочешки периодъ, когато тѣзи два езика сж още едно цѣло (Шахматовъ). 2) Факта на географическо съжителство е ималъ значение и за понататъшното развитие на езика, защото е спомагалъ да се запази близость между двата езика дори и ако тѣ сж били

раздѣлени въ праславянско врѣме. Това важи за българския и за сръбския. Тукъ, въпрѣки това, че сръбски и български иматъ началото си още въ праславянско врѣме, т. е. тогава, когато се зараждатъ особеноститѣ и на другитѣ славянски езици отъ западната и източна група, все пакъ между сръбския и български има особена близость. Очевидно е, че обстоятелството на териториално съсѣдство е довело до това, че макаръ тѣзи езици да сѫ се отдѣлили отъ старо врѣме, все пакъ сѫ продължавали да се развиватъ макаръ и независимо, но все пакъ успоредно въ една посока. И двата момента сѫ имали значение за източно-славянската група, къмъ която се отнасятъ украинския, бѣлоруски и великоруски езикъ. Отъ една страна въ славистиката стои неоспоримъ за сега факта за врѣменъ задруженъ животъ на източнитѣ славянски племена, когато тѣ сѫ съставяли още едно езиково цѣло — това е тъй наречения общоруски периодъ или по-право общоизточнославянски, отъ който непосрѣдствено сѫ излѣзли великоруския, украинския и бѣлоруския. Отъ друга страна дори и слѣдъ раздѣлата си украинския и руския въ нѣкои отношения се развиватъ успоредно въ една посока (напр. успоредното развитие на ероветѣ късно слѣдъ раздѣлата на украинския и руския, въ 12 в.)

Общоруския периодъ, ако се приеме теорията на Шахматова, (а тя има всички данни да изглежда правдоподобна), е траялъ 2 вѣка отъ VI—VIII. Прѣдположението за общъ животъ на източно славянскитѣ племена се оправдава изцѣло съ лингвистични данни. Еднаквото развитие въ руски и украински на групитѣ tort, tert и т. н, запазеното праславянско положение на ъ, ь при плавнитѣ (търгъ > торгъ, но кръвь > кровь и т. н.) показватъ несъмнѣна прѣдисторическа близость между тѣзи нарѣчия. Но и тукъ не бива да се прѣувеличава това роднинство отъ такива бѣлѣзи като еднакво развитие на носовкитѣ въ руския и въ украинския, прѣминаването на е въ о въ началото на думитѣ, tj въ ч, падежнитѣ окончания—амъ, ами, ахъ; сѫществуването на мѣстоимението той; глаголнитѣ форми береть беретъ, беруть-берутъ. (Тѣзи бѣлѣзи споредъ Ягичъ характеризиратъ общоруското врѣме, Asph. XX 33). Значението имъ намалява отъ това, че тѣ или не се явяватъ характерни само за източната славянска група, или ако се отнасятъ само къмъ нея, не завзематъ цѣлата ѝ територия. Тъй, голѣмата носовка и въ сръбски дава у, а малката носовка и въ чешки дава я; прѣхода на је въ о въ началото на думитѣ е процесъ, който се е почналъ още въ праславянско врѣме (Илински. Праславянска граматика, 1916 г.); tj дава ч и въ словенски; падежнитѣ окончания городамъ, городами, городахъ характеризиратъ и полския и словашки; *той* има и въ български и въ сръбски и въ украински, а въ самия великоруски е само диа-

лектично; формитѣ береть, беруть сѫ свойнствени на украински, на руски само диалектично колкото за запазване на окончанието — тъ въ 3 л. ед. и мн. ч. то се срѣща и въ български. Тѣзи указания се даватъ не за да се оспори сѫществуването на общоруския периодъ, а за да се опрѣдѣли по-вѣрно датата на явленията, които обобщаватъ украинския и руски; именно факта, че повечето отъ явленията, които обединяватъ източнославянската група не сѫ присѫщи само ней, показва, че въ зародишъ тѣзи бѣлѣзи сѫ сѫществували още въ праславянския езикъ, че руски и украински иматъ общи не тѣзи особености, които сѫ се развили прѣзъ общия животъ, а само тѣзи, които тѣ сѫ изнесли въ зародишъ отъ праславянския. Шахматовъ смѣта, че праруския се е раздѣлилъ на диалекти къмъ 8 вѣкъ и свързва това съ разселването на източно рускитѣ племена. Той мисли, че прѣзъ 8—9 в. е имало три нарѣчия — южноруско (край Днѣпъръ), източно руско (край Ока) и сѣверноруско (край Двина). Обаче отъ тѣхъ, само южноруското се явява пряъ прѣдъкъ на сегашния украински езикъ. Колкото за великоруския и бѣлоруския, то тѣ сѫ се образували по-късно, като резултатъ отъ племено смѣсване, а именно тъй: великоруското е резултатъ отъ смѣсване на източноруския съ сѣвероруския говоръ, а бѣлоруски отъ смѣсване на южноруския и лядски. Украинския говоръ (южноруския по терминологията на Шахматовъ) за разлика отъ другитѣ говори, между врѣмето на отцѣпването му отъ общоруския (8 в.) и появата на първитѣ паметници, е развилъ или запазилъ отъ общославянския редъ езикови особености, като тѣзи: въ украински праславянскитѣ g и h съвпадатъ въ единъ звукъ γ; къмъ най-старо врѣме спада особената употрѣба на v и u въ украинския спрѣмо другитѣ диалекти, именно украинския запазва старото v само прѣдъ гласна, въ други случаи този звукъ прѣминава въ $^{U}_{o}$ докато сѣвернорускиятъ го запазва на всѣкѫдѣ. Най-старитѣ украински паметници даватъ възможность да се установятъ слѣднитѣ отлики на украинския езикъ: 1) формата съ ѣ, вмѣсто черковнославянското — ѧ, за р. п. ед. ч., им. вин. п. мн. ч. въ имената отъ ж. р. Ја склонение и въ прилагателнитѣ въ сѫщитѣ случаи. Тъй въ Светославовия сборникъ отъ 1073 г. отъ троицѣ (черковносл. троицѧ), отъ неѣ (черковнослав. неѧ), нозѣ іеѣ и пр. Сѫщо въ јо склонение вин. п. множ. ч. — ѣ вм. станослав. ѧ; Светосл. сборн. 1073 г. дамь тебѣ ключѣ (вм. старобълг. ключѧ). Въ сегашния украински рефлекситѣ на тѣзи именно форми сѫ: тройцї, неї, ключї.

2) Формата за дат. и мѣст. п. тобѣ, собѣ; Светосл. сборн. 1073 г. собѣ, тобѣ, на сегашенъ украински собі, тобі. Сегашната украинска форма за вин. п. себе, тебе (вм. себѧ, тебѧ)

се обяснява съ това, че тази форма е получила специално значение още въ 11 в., така понѣкога тя замѣства дат. и мѣст. п.: Светосл. сборн. въ себе, къ тебе.

3) Мѣстнитѣ паметници не познаватъ за причастията форми на—ы или—ѧ, но иматъ окончание—а; Светосл. сборн. 1073 г., река, житието на Теодоси Печерски отъ XII в. дада, пека. Въ сегашния украински даже и тѣзи форми сж почти загубени; останало е само мога (въ израза яко мога).

4) Глаг. форма за 1 л. мн. ч сег. вр. мо се намира въ галицкитѣ грамоти едва въ 14—15 в. чинимо, есмо, будемо. Обаче това че сжщото окончание сжществува и въ сръбски показва, че формата като пишемо е много стара.

5) Трето л. ед. и мн. ч. на глаголитѣ съ окончание ть вм. старобълг.-тъ(дасть, бждеть, ищеть) се срѣща въ украински още въ началото на писмеността и се обяснява съ индоевр.-ti. Този бѣлѣгъ е присжщъ изобщо на всички руски паметници до 13 в.; Обаче замѣната на ть съ-тъ въ великоруситѣ паметници отъ 13 в. и сегашното му отсжтствие въ великоруския прави възможно прѣдположението, че обобщаването-ть въ паметницитѣ отъ 11—12 в. се дължи на киевската писменость и киевския говоръ. Украинския езикъ запазва понѣкога отъ праславянския формата за 3 л. ед. ч. на глаголитѣ безъ окончанието ть. Тъй въ паметницитѣ отъ XI в. бжде, пытаіе, послоухоуіе. Въ руски-тъ се запазва винаги.

6. Неопр. наклонение на-ти. Старобълг. окончание за неопр. накл. на-ти въ великоруски съ най-ранни врѣмена почва да се замѣня съ супина на-ть, докато най-послѣ формата-ти съвсѣмъ изчезва. Украинския езикъ спазва старата форма за неопр. накл. на-ти: ходити, писати.

7) Въ прилагателнитѣ имена трѣба да се отбѣлѣжи старата особеность да се изговаря въ им. п. м. р. членната форма-ый редомъ съ руското-ъи; съ това се обяснява разликата между украинското голубый и руското голубой; разликата на изговора въ дадения случай прѣдхожда изяснението на ъ, ь, т. е. тя се е развила прѣди 12 в. По сжщия начинъ се обясняватъ украинскитѣ форми р. п мн. ч. частий отъ по-раншното частии редомъ съ руското частей отъ частьи. Такива ще сж особеноститѣ, които отличаватъ украински въ началото на писмеността. Обаче врѣмето, когато украинския е развилъ всичкитѣ си характерни черти, врѣмето, когато той съвсѣмъ се е оформилъ, е 12—13 в. Най-характернитѣ нови промѣни, които е прѣтърпѣлъ украинския сж въ връзка съ изпадането на ъ и ь или поне спадатъ къмъ едно врѣме. Както се знае въ 12 в. въ украинския тъмнитѣ гласни ъ и ь изпадатъ (съ изключение на случаи, когато въ слѣдходната слѣдъ ера сричка има друга тъмна гласна; въ такъвъ случай послѣднята изпада, а първата се изяснява въ

о и е; тъмнитѣ гласни не изпадатъ и въ групитѣ trъt, tlъt, tъrt, tъlt, гдѣто ъ, ь сѫщо дават о и е. Подобна сѫдба глухитѣ гласни сѫ прѣтърпѣли успоредно и въ великоруския, и при това въ сѫщото врѣме) Съ падането си ъ и ь сѫ удължавали прѣдходната сричка; по такъвъ начинъ въ Украинския всички срички слѣдъ които е стоялъ ъ или ь сѫ станали въ 12 в., съ изчезването на тѣзи тъмни вокали, дълги. Тъй рeдомъ съ лъбъ > лъб>лоб сѫ се получили носъ > нос, несъ > нес и т. н. Това удължение на гласнитѣ е имало особено влияние върху о и е, именно: като били удължени тѣзи гласни дали дифтонги; при това е съвпаднало съ ѣ (Добриловото еванг. отъ 1164 г. камѣнь, ремѣнь, шѣсть, пѣщь), което въ това врѣме е имало значение на дифтонгъ іе (Шахматовъ. Очеркъ. древн. пер. ист. русск. яз). Трудно е да се опрѣдѣли качеството на дифтонга отъ о. Въ 14 в. той се прѣдава нѣкога чрѣзъ буквата у (друздъ < дроздъ). Отъ 15 в нататъкъ понѣкога вмѣсто старото о срѣща се и, което въ 18 в. влиза вече въ обща употрѣба. За качествата на този дифтонгъ може да се сѫди по архаичнитѣ украински говори въ Черниговската губ., гдѣто и сега казватъ пу^{э}п (попъ), ву^{э}л (волъ), ву^{э}нъ (онъ), ку^{и}нь (конь). И изпадането на крайното и прѣдизвиква подобно удължение на прѣдходната сричка съ всичкитѣ му послѣдици: мои > мо̄й > въ сег. укр. мі̄и. Подиръ тѣзи промѣни на е, о, слѣдватъ почти непосрѣдствено други не по-малко важни, а именно: ѣ, сѫщо и ѣ отъ е̄, дава и. Още въ Изборника отъ 1073 г. срѣщаме и вм. ѣ, което характеризира близостьта на този дифтонгъ къмъ и — нимаіа вм. нѣмая, исцили вм, исцѣли и т. н. Въ 12– 14 в. ѣ окончателно прѣминава въ и. Архаичнитѣ говори въ Сѣверна Украина до днесъ запазватъ дифтонга іе (дiед, бiелий, < дѣдъ, бѣлый). Въ сегашния украински звуцитѣ ы и и сѫ съвпаднали въ единъ срѣденъ звукъ. Това съвпадане, което се отбѣлѣзва отъ 11 в., свършва къмъ 13 в. Именно съ това се обясняватъ невѣрно написанитѣ въ по старитѣ паметници думи. като трызна вм. тризна, бити вм. быти, стидъ вм. стыдъ и т. н. Огъ 12 в. датува сѫщо прѣхода на е въ о слѣдъ j и шушкави прѣдъ твърда съгласна. И по рано това явление се отбѣлѣзва но само спорадически. Въ Изборника Светославовъ отъ 1073 г. — чоловѣка, въ Изб. отъ 1076 г жона. По нарѣдко се срѣща прѣхода на е > о и слѣдъ други меки съгласни прѣдъ твърди, — сльози < слезы; цього < сего. Въ областьта на украинския консонантизъмъ прѣзъ първитѣ вѣкове на писменостьта сѫ се развили слѣднитѣ особености: л въ групата tъlt дава ў, напр. вълна > воўна, пълныи > поўний и т. н. По такъвъ начинъ отъ ъл се развива дифтонгъ оў веднага слѣдъ изяснението на тъмнитѣ гласни. Това явление е

добрѣ познато въ паметницитѣ отъ 15 в. Успоредно съ това се вокализува и л въ края на думитѣ слѣдъ гласна: пошелъ > пішоў, ходилъ > ходиў. На славянския езикъ е познато смекчението на съгласнитѣ прѣдъ меки гласни. Украинския отъ XII в познава затвърдение на съгласнитѣ въ тѣзи случаи. Напр. за р въ Изб. отъ 1073 г. цароу, псалтира; въ Изб. отъ 1076 г. бороутсѧ; твърдость на устнитѣ съгласни се срѣща въ паметници отъ 14 в. въ написанитѣ пьѧть, имьѧ и т. н. вм. пјѧть, имјѧ. Украинеца изговаря тѣзи думи тъй: пйать, имйа, т. е. мекатa устна съгласна като затвърдѣла, е отдѣлила j. Систематически безъ изключения, сѫ затвърдѣли всички гласни прѣдъ е, което личи по паметницитѣ отъ 12 в., тъй че старобълг. н'ебо на укр. дава небо. Стара мекость украинскитѣ гласни сѫ запазили само прѣдъ і (получено отъ ѣ и е); сѫщо д, т, л, ц запазватъ мекость прѣдъ меки гласни, съ изключение на *е*. Изброенитѣ фонетически промѣни сѫ опрѣдѣлили къмъ 14 в. звуковия строежъ на украинския езикъ. Колкото за морфологията, то съ изключение на горѣпоменатитѣ вече доисторически особености на украинския, той пази въ началото на писменостьта си съ голѣма грижливость старото славянско наслѣдство. Само по късно той тръгва къмъ промѣна. Тъй ако почнемъ отъ имената,то трѣба да се отбѣлѣжи, че староукр. до края на 14 в. пази формитѣ за двойствено число. По късно се запазватъ само им. вин. зват. пад. за всички склонения, и дат. и творит. въ отдѣлни думи (очима, ушима и т. н.). Колкото се отнася до склоненията, то къмъ 14 в. завършва пълното имъ смѣсване, тъй че оставатъ само: -jo склонение (което привлича къмъ себе си у склонение, а сѫщо и склон. м. р., съгласното склонение на — с и отчасти на — nt);—а-ja склонение (къмъ което се присъединяватъ старото — ы склонение: црькы > церква, и часть отъ думитѣ на и склонение ж. р. миша < мышь), и і склонение ж. р., а сѫщо и остатъци отъ съгласното склонение теля-теляти, імя-імени, мати-матері.

Запазенитѣ склонения прѣтърпѣватъ нѣкои промѣни поради аналогията. Тъй о-склонение взема нѣкои форми на у-склонение: въ род. п. ед. ч. о склонение спорадически замѣня старото окончание-а съ-у, при което послѣдното става общо за неодушевенитѣ прѣдмети; ген. ворога, но вітра и вітру. Дат. пад. ед. ч.,—о склонение отъ 12 в. взема формата — ови, — еви (което по-късно става > ові под влияние на —дат. п. — і на женския родъ), сѫщо и зват. п. се бори между — е и у, при което — у става обикната форма за основа съ гърлени съгласни — ученику вм. слав. учениче. Сѫщата борба и съ сѫщия резултатъ и въ мѣстенъ пад. между окончанието — ѣ > — і (прѣдъ което украинския запазва сла-

вянскитѣ смекчени гърлени съгласни — Воро і < слав. вразѣ) отъ о-склонение и-у отъ у-склонение. Въ творит. п. ед. ч. о-склонение още въ 12 в. замѣня окончанието си омь, емь съ — ъмь и ьмь отъ у — и і—склонения — ворогомь < ×ворогъмь. Въ множ. ч. им. п. о-склонение се замѣня съ вин. (даже и въ мекото склонение за разлика отъ руския): им. п. множ. ч. коні < винит. конѣ. Им. пад. множ. ч. се запазва до сега спорадически въ думи отъ у-склонение — панове. Въ род. п. се приема окончанието — овъ > ів отъ у-склонение — учителів; да т. твор. и мѣст. п. — амъ — ами — ахъ всички склонения заематъ отъ склонението за ж. р. (както и въ полски). А—склонение се е запазило много точно. Трѣба да се отбѣлѣжи само може би окончанието за р. п. мн. ч. отъ у склонение — овъ > ів, което понѣкога замѣства старото окончание ж. р. — ъ — бабів < слав. бабъ, и въ мекото склонение дат. и мѣст. п. окончанието — ї (< ѣ) вм. и, по аналогия на твърдото склонение

Въ съгласното склонение (им. п. теля, р. теляти, дат. телятї, твор. телямъ, мѣст. телятї) ед. ч. род. дат. и мѣст. окончанията сж взети отъ а-склонение.

Въ мѣстоименията трѣбва да се отбѣлѣжатъ нефонетичнитѣ отклонения отъ старобълг. въ формитѣ за м. р. твор.-п. единств. ч. тим, множ. ч. род. и мѣст. тих, твор. тими (вмѣсто слав. тѣмъ, тѣхъ, тѣми отъ мѣстоимението тои), които се намиратъ въ украинскитѣ паметници отъ 13 в., и твор. п. ким вмѣсто славянското цѣмъ отъ което > укр. хто. Особеностьта на числителнитѣ състои въ това, че всичкитѣ числителни отъ два до вісімдесят (осемьдесѧть)се скланятъ, при което взематъ мѣстоименни окончания-х за род. и мѣст. — м за дат.; съедин. гласна-о отъ формитѣ за род. и мѣст. пад. дъвою, а творит. п. има окончание-ма (старо оконч. за дат. и твор. п. двойствено число), напр. три, трьох, трьом, трьома. Въ глаголитѣ украинския езикъ е спазилъ отъ славянския само сегашно врѣме, повелит. накл., минало дѣйствително причастие II на-лъ, което сега замѣства миналото врѣме, сегашно дѣйствително причастие въ формата му за имен. пад. множ. ч. жшти, шти, което въ украински взема адвербиално значение (крадучи < краджшти), минало дѣйствителнс причастие I сжщо съ адвербиално значение кравши < крадъши. (Въ старобълг. тази форма се е образувала отъ неопрѣд. наклонение; въ украински отъ 17 в. основата се взема отъ миналото дѣйствително причастие на-лъ), и минало страдателно причастие (крадений < краденъ). Условното украинския образува отъ миналото дѣйствително причастие на-лъ + запазената за 3 л. ед. ч. форма би за аористъ; тази форма като най-кратка е измѣстила всичкитѣ

други форми за аориста още отъ 13 в.

Украинския езикъ изразява бждащето врѣме по два начина: 1) за несвършенитѣ глаголи взема бждащето бждж > буду + неопрѣд. накл. на дадения глаголъ; 2) отъ 12 в. украинския има за бждаще врѣме една форма, която е съставена отъ неопрѣдѣленото наклонение на глагола + сег. врѣме му, меш, ме и т. н. (старобълг. имѫ отъ глагола имѣти вземамъ) напр. брати-му, брати-меш, брати ме и т. н. (азъ ще взема). Това сж главнитѣ фонетически и морфологически особености, които отъ 8 в. отдѣлятъ украинския отъ праруския и му създаватъ особено мѣсто между славянскитѣ езици. Сега споритъ за това, дали украинския е диалектъ на нѣкой другъ славянски езикъ е празенъ, сжщо както е неумѣстно общоприетото прилагане къмъ него термина «нарѣчие», слѣдъ като той е въведенъ въ училищата, станалъ е орждие на културенъ животъ и е достигналъ това, което е искалъ въ 1815 г. полския ученъ Бантке, т. е. да стане ученъ езикъ.

Унгарска Украйна

Споредъ проекта на мирния договоръ, прѣдложенъ на Австрия, на Чехословашката република се даватъ не само чешкитѣ и словашки земи, но и ивица земя, на югъ отъ словацитѣ, между етнографическа Унгария и Карпатитѣ, до рѣка Тиса, населена съ украинско племе. Излишно е да се посочва сега, че винаги граници прокарани не по етнографическия принципъ таятъ въ себе си зародишъ на бждащи недоразумѣния и усложнения отъ международенъ характеръ. Подѣлбата на бившата унгарска империя показа доста ясно, че всѣки опитъ на национално насилие извиква опитъ за обратно насилие. Отъ друга страна не по-малко призната истина е, че всѣки народъ има право за самостойно сжществуване. Това право сега се дава не само на всички племена отъ арийската раса, но и на всичкитѣ другоцвѣтни раси. При това, ако въ миналото понѣкога народитѣ сж измирали и сж се денационализирали, то сега ние виждаме обратното: най-слабитѣ нации благодарение на просвѣтата почватъ новъ животъ, закрѣпватъ и се противопоставятъ рѣшително на чужди денационализиращи влияния. Като се има прѣдъ видъ това, прѣдполаганото рѣшение на Парижката конференция може да се обясни само съ недостатъчна освѣдоменость и липса на признато украинско прѣдставителство въ Парижъ; отъ друга страна нищо не може да прѣмахне факта, че територията, за която е дума, е населена не съ чехословаци, а

съ украинци, които ще се стремятъ винаги къмъ братята си отвъдъ Карпатитѣ, и че при това едва ли ще бжде възможно да се осигури здраво тъй искания миръ вжтрѣ въ държавитѣ както и между народитѣ. Като крайна историческа перспектива, ние все пакъ виждаме възсъединение на едноплеменитѣ групи изобщо и специално на украйнцитѣ. Украинци, на цѣло или отчасти, населяватъ слѣднитѣ бивши унгарски комитати: Марамарошски, Угочски, Берегски, Ужански, Землински, Шарошки и Списки. Територията имъ заема около 360 кв. австрийски мили и е оградена отъ една страна съ Карпатитѣ, отъ друга съ линията, която, започвайки на сѣверъ отъ Лешница на галицката граница прѣзъ Кремпахъ, върви къмъ Плавецъ на р. Попрадь, по нататъкъ къмъ Якубянитѣ; прѣзъ Берзевица отива къмъ Шеквицъ, Якубовци, по-нататъкъ прѣзъ Мошуровъ, Рихвалдъ къмъ Тарново на р. Топла; на лѣвия брѣгъ на Топла обема словашката издатина до Габолтово и Смилна, Геролдовецъ и Желѣзнякъ; при Ганушовецъ границата напуща Топла и отива къмъ Валково на р. Ондава, послѣ къмъ Габровецъ на р. Лаборецъ, обикаля Пана и Szinna и отива прѣзъ Порубка, Калушъ къмъ Ужгородъ и по-нататъкъ къмъ Мункачъ; послѣ нъмъ съединяването на границитѣ между Берегската, Сатмарска и Угочска столици; по-нататъкъ границата върви приблизително по р. Тисса до Burseu и по-нататъкъ на изтокъ до границата на Унгария и Галиция (по-подробно Петровъ, Бѣлѣжки върху Маджарска Русь. Ж. М. Н. Пр. 1892 ч. 79). Колкото за населението, то доста е мжчно да се прѣброи. Официалната унгарска статистика за 1897 г. дава 383 хиляди (Magyar statistikai evkönyv 1899). Обаче не може да се има довѣрие къмъ унгарската статистика, прѣдъ видъ на крайната ѝ тенденциозность тамъ, гдѣто работата докосва опрѣдѣлението на народноститѣ. Отъ друга страна въобще не е лесно да се отдѣлятъ украинцитѣ въ Маджарско, защото тамъ всичкитѣ грькоуниати, не само украинцитѣ, но и словацитѣ и маджаритѣ, се наричатъ „руснаци.“. А. Петровъ, като изключва всички гърко-униатски църковни общини задъ етнографическата (езикова, украинска) граница за 1892 г. наброява до 400 хил. украинци въ Маджарско. По даннитѣ на Гнатюкъ за 1898 г. (Етнографически материали за Маджарска Русь. 1897—1900) тукъ има всичко 528 хиляди украинци. Официалната Унгарска статистика за 1910 г. посочва 450 хил. украинци; това число трѣбва да се приеме съ голѣма прѣдпазливость, прѣдвидъ на реченатa тенденциозность въ тази статистика. Впрочемъ, като се има тукъ прѣдвидъ успѣшната маджаризация, населението на Маджарска Украина не е могло да нарастне много, противъ даннитѣ на Гнатюкъ, и сега украинцитѣ ще сж около 550 хи-

ляди. Ако погледнемъ историята, ще видимъ, че земитѣ, за които ни е думата, сж били винаги притежание на оня славянски клонъ, отъ който е излѣзла украинската народность: Още прѣди идването на маджаритѣ, населението на Украинската Русь се е простирало по двата склона на Карпатитѣ до Дунава. Слѣдъ идването на маджаритѣ (IX в.) маджарското украинско население губи своята независимость и сподѣля почти винаги сждбата на маджаритѣ. Много малко свѣдения има за независимостьта на Маджарска Русь въ миналото. Така споредъ разказа на Анонима, нотарий на краль Бела, въ X в. е имало на сѣверъ отъ Унгария независимо Угро-руско[1]) кня-

жество. Независимия угро-руски князь Лаборецъ е седѣлъ въ Унгваръ; границитѣ на земитѣ му сж достигали до е. Солено (Шоваръ) и до р. Тепла. Въ 1339 г. въ Унгарската Русь е дошелъ князь Феодоръ Кориатовичъ съ много прѣселенци (до 400 хил.) отъ Галицка Украина и се е заселилъ въ Мункачъ. Дадени сж му били земитѣ отъ Унгъ до г. Густъ (Марамарошки Комитатъ). Феодоръ Кориатовичъ е основалъ на Чернецката планина мънастиръ св. Николай и отъ този мънастиръ сж излѣзли първитѣ угро-руски епископи. Отъ тогава угорската църква става независима отъ Лвовския и Перемишлски владици. Отначало при маджаритѣ украинското населе-

1) Угорски, угро-руски означава унгарско-руски т. е. унгарско-украински

ние е имало мѣстни права и привилегии, но слѣдъ врѣме то минава подъ управлението на унгарскитѣ чиновници. Отъ 13—14 в. започватъ опититѣ за покатоличване на мѣстното население, основаватъ се иезуитски мисии. Обаче едвамъ въ 1646 г. часть отъ православното духовенство приема унията. Не е било много трудно да се въведе унията прѣдъ видъ на невѣжеството и потиснатото положение на православното духовенство. Едва въ 18 в. започва да се събужда народното съзнание. Въ 1772 г. униятското духовенство сполучва да основе назависима украинска униятска епархия въ Мункачъ. При епископъ Мануилъ Олшавски въ Мункачъ въ 1744 г. се основава първото украинско богословско училище (въ 1778 г. прѣмѣстено въ Унгваръ). Учителитѣ въ това училище сж и създатели на мѣстния литературенъ езикъ, съставенъ отъ смѣсь на мѣстнитѣ украински говори и старобългарски. Малко по-късно въ училището прониква латинския. Тъй въ семинарията основана при епископа Адрей Гачински (1772—1809) въ Унгваръ се прѣподава на латински. Въ 19 в. започва маджарския периодъ на Маджарска Украина. Маджарския езикъ постепенно измѣстя и латинския и украинския. Духовенството започва да го употрѣбява за разговоръ и за писмо.Обаче, маджарското национално събуждане дѣйствува живително за националното събуждане и въ Маджарска Украйна, което събуждане расте успоредно съ маджаризацията на областьта. Василий Довговичъ (1783—1849), писатель и богословъ, пише стихове и нѣкои свои съчинения на народенъ езикъ. Ревностния патриотъ Махаилъ Лучкай издава въ 1830 г. първата угорско-украинска граматика и пише историята на Маджарска Украина. Епоха въ растежа на националното съзнание на мѣстнитѣ украинци съставя 1848 г. — година на революцията и прѣмахването на крѣпостното право. Александъръ Духовичъ (1803—1865) пише своитѣ стихове, драми, исторически трудове, алманаси и пр. вече само на народенъ езикъ. Отъ 1885 г. започва литературната дѣйность на Фенцикъ, който издава на народенъ езикъ вѣстници и алманаси („Листокъ," „Додатокъ къ листку"). Самитѣ маджари започватъ да издаватъ за народа украинския вѣстникъ „Недѣля." Наредъ съ това се издаватъ рѣчници на мѣстнитѣ говори (напр. Л. Чопей въ 1883 г. печати своя „Руско-маджарски рѣчникъ"), народни пѣсни (Врабелъ), приказки (Гнатюкъ) и т. н. Прѣзъ послѣднитѣ години, 1900—1914, кржжокъ мѣстни украински дѣйци сж издавали въ г. Унгваръ вѣстникъ „Наука", а сжщо много книги и брошури по всички клонове на науката. Обаче до най-послѣдно врѣме унгарското правителство прокарва маджаризацията въ Угорска Украина и то толкова енергично, че въ края на краищата народния езикъ бива съвсѣмъ прѣмахнатъ отъ училищата. Само въ двѣ Маджарско-Украински

семинарии (въ Унгваръ и Пряшевъ) нѣкои прѣдмети се излагатъ прѣдъ бждащитѣ свещеници на украински. Слѣдъ разпадането на Австро-Унгария, маджарско-украинското население е изразило, въ края на декември 1918 г., своето искане за независимость въ Народното Събрание въ Мармарошъ Сигетъ и своето рѣшение да се присъедини къмъ Украйна. Това рѣшение обаче не е било изпълнено въ началото прѣдъ видъ на неорганизованостьта на областьта, и вече прѣзъ мартъ 1919 маджаритѣ използуватъ това, като довеждатъ своя войска и провъзгласяватъ Маджарска Украйна за автономна часть на Унгария съ име „Руска Краина.“ Сега, както бѣ казано, се проектира, щото тази чисто украинска земя да бжде дадена на чехословацитѣ. По такъвъ начинъ, въ момента, когато почти всички нации и народи въ Европа получаватъ право и възможность да се обединатъ въ етнографическитѣ си граници, само на украинския народъ се отрича това право. Освѣнъ прѣдполаганата отстжпка на Маджарска Украйна, Ромъния анексира въ Буковина и Бесарабия една територия съ 1 милионъ украинци, а на сѣверъ, другъ славянски народъ претендира върху Галиция, съ 3½ милиона Украинци. Така се уреждатъ стари спорове и недоразумѣния и се създаватъ нови недоразумѣния и нови спорове.

Михаилъ Петровичъ Драгомановъ.

На 8/20 юни 1895 г. се е поминалъ въ София Михаилъ Петровичъ Драгомановъ, като професоръ по всеобща история въ Висшето Училище. Заслугитѣ му за украинското движение, за руската демокрация и за славянската наука сж тъй голѣми, щото заслужава да се помене годишнината отъ смъртьта му. Дѣйностьта на Драгоманова се е развивала въ двѣ посоки: въ областьта на научнитѣ издирвания и въ областьта на публицистиката. Драгомановъ, като общественъ и културенъ дѣецъ, е проповѣдвалъ винаги личната и гражданска свобода, а сжщо политическата свобода на народитѣ. Така, прѣзъ руско-турската война (1876-77 год.), той пише много политически статии противъ егоистическата и завоевателна руска политика, сочи опасноститѣ, които бюрократическа Русия носи на славянскитѣ си братя; той иска да се образува на Балканския полуостровъ свободна федерация на южнославянскитѣ държави и при разглеждане балканскитѣ въпроси да се иматъ прѣдъ видъ прѣди всичко интереситѣ на балканскитѣ народи. Въ самата Русия Драгомановъ е билъ единъ отъ пър-

витѣ борци за гражданскитѣ свободи и за конституционализъма. Драгомановъ пръвъ между рускитѣ публицисти е далъ широка и ясна програма на руската демокрация. Той пръвъ рѣзко и ясно е обяснилъ на руското общество смисъла и значението на конституционния редъ, на правата на личностьта, и основитѣ на самоуправлението. Драгомановъ като социалистъ се е странилъ винаги отъ крайноститѣ на социализъма, като е отричалъ социалната революция и се е придържалъ о принципа на еволюционизъма. Като изразяващъ мнѣнията на руската демокрация, той излиза въ много статии да говори за социализъма въ списанието „Вольное слово“ (1881-83 г.). Тукъ за

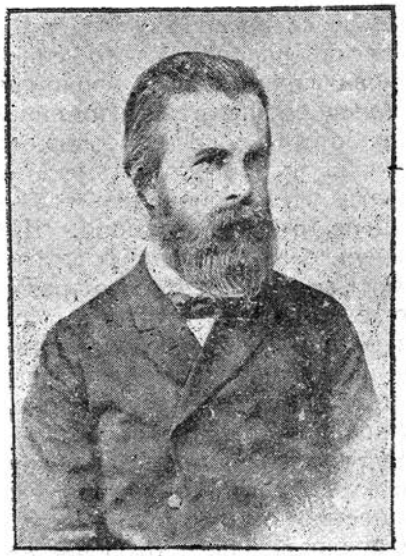

пръвъ пжть Драгомановъ развива програмата за федеративно-автономно прѣустройство на Русия. Съ това той се сближава съ тъй наречения „Земски съюзъ“ — земска организация, която е мечтала за автономна организация на Руската Държава, и става редакторъ на списанието ѝ „Вольное слово“. Въ 1883 г. Драгомановъ, подъ влияние на украинскитѣ групи, съставя уставъ и програма за организиране на дружеството „Свободенъ съюзъ“, който съюзъ е трѣбало да проповѣдва въ Украина политически свободи, социални реформи и федерализъмъ. Както се знае руската партия на социалиститѣ революционери е усвоила почти изцѣло Драгомановския планъ за федеративна Русня. Значението на Драгоманова за руската демокрация личи отъ слѣдното писмо, което той е получилъ отъ соц.-революционери въ 1894 г. по случай 30-годишнината на литературната му дѣйность: „Украйна, която ни е дала . . . . .

много първокласни поети, артисти, музиканти и учени, може да се гордѣе съ това, че въ това трудно врѣме, кога въ Русия се формиратъ политическитѣ партии, е издигнала единъ отъ най-виднитѣ политически мислители на нашето врѣме.... Съзнателно или несъзнателно, драговолно, или запушили уши, рускитѣ революционери, почти въ цѣлата си маса, вървятъ по пжтя, който сочи Драгомановъ“. Като украински дѣецъ Драгоманова характеризиратъ съчиненията му на украински особенно тѣзи въ списанието „Громада“ (1878—82. Женева) а сжщо въ лвовското списание „Народъ“ (1890—1895). Като прѣдвижда за Украина социалистично прѣустройство по еволюционенъ пжть, Драгомановъ доказва, че социализъма може да се развива само чрѣзъ народностьта федерирана съ другитѣ народи. Когато социалиститѣ натякваха на Драгоманова украинския му национализъмъ, той възразяваше, че интернационалиститѣ не поменаватъ за „национализъмъ“, когато работата докосва социалистическитѣ партии въ господствующи нации, като нѣмската, френска, руска, и винаги упрѣкватъ въ „национализъмъ“ — кога е работа за угнетенитѣ и не държавни нации. Драгомановъ виждаше насжщната нужда за Украйна да се самоопрѣдѣли културно-национално. Само самостойното развитие на украинската култура може да подигне културното равнище на украинскитѣ народни маси и да въведе Украина въ сѣмейството на европейскитѣ цивилизувани народи. Най-добрѣ Драгомановъ е изразилъ възгледитѣ си върху националностьта изобщо и частно върху Украинската националность въ съчиненията си на украински: „Чудацкі думки про українську справу“ и „Листи на наддніпрянську Україну“. Той казва тукъ, че социализъма може да се осжществи само чрѣзъ нацията, и че социалистическия интернационализъмъ не е отричане на нацията, а само солидарность на различнитѣ трудящи се народи — съюзъ на трудящитѣ се нации; той иска и за Украина, национално и културно самоопрѣдѣление, за да се улесни съ това мирния задруженъ животъ на народитѣ, федерацията на народитѣ. Драгомановъ е билъ винаги послѣдователенъ въ федерализъма си и въ славянския въпросъ, като е живѣлъ винаги съ идеята за славянска федерация. Тази идея той еималъ и за славянитѣ въ Австрия. Като посѣщава въ 1871 г. славянскитѣ провинции и вижда унизеното и жалко културно и социално положение на славянитѣ, той възклицава: „Каква сила би проявило славянството, ако наддѣлѣше въ него федеративната демокрация въ духа на Костомарова и Шевченко, а не отъ начало „ополячването“, а послѣ „порусването“.

Цѣнностьта на научната дѣйность на Драгоманова се състои главно въ изслѣдване на украинския и славянски фолклоръ, гдѣто той широко е прилагалъ сравнителния методъ;

това се отнася както до неговото издаване и коментиране на „Историческитѣ пѣсни на малоруския народъ“, почнато съ Антоновичъ, а свършено само отъ него, тъй и къмъ труда „Малорусскія народныя преданія и разсказы“, „Пѣсни и сказанія о кровосмѣшеніи“ и масса други печатани вече въ София на български.

Драгомановъ се е родилъ въ 1841 г. въ Гадячъ (Полтавска губерния) у дребни дворяне; въ сѣмейството на Драгомановци редомъ съ украинския елементъ, се е подържалъ и общоруския, обаче се е говорило на украински. Срѣдното си образование той е получилъ въ Полтавската гимназия 1853—59 год., гдѣто се намиралъ подъ влиянието на учителя си Стронинъ, русинъ, родомъ обаче отъ Полтавската губерния, който въ шестдесетѣхъ години е вземалъ участие въ организиране прочутитѣ недѣлни училища за възрастни, гдѣто е било позволено да се прѣподава на украински; той е написалъ „украинската азбука“ и е билъ послѣ заточенъ поради обвинение въ сепаратизъмъ. Отъ 1859 г. Драгомановъ е въ Киевския университетъ и взема участие въ организацията на недѣлни училища и прѣподава въ Врѣменото Педагогическо Училище, гдѣто сжщо е наддѣлявало украинското направление. Обаче реакцията слѣдъ полското възстание въ 1862—63 г. е довела до това, да се затворятъ недѣлнитѣ училища и да изключатъ Драгоманова отъ Педагогическото Училище, поради обвинение въ сепаратизъмъ. Въ 1863 год. Драгомановъ свършва университета и професоръ Шулгинъ го прѣдставя като кандидатъ за професоръ. Въ 1864 г. Драгомановъ прѣдставя дисертация pro venia legendi, защищава я и е приетъ въ университета като приватъ-доцентъ по стара история. Драгомановъ чете лекции и се занимава съ публицистика, печата статии въ „С.-Петербурски Вѣдомости“ върху положението въ „югозападния край„, а сжщо засѣга въпроса за Полша и въобще за славянството, като подкрѣпя винаги федеративнитѣ идеи. За гдѣто защищава народнитѣ училища и правата на украинския езикъ въ тѣхъ, правителственитѣ кржгове сж недоволни отъ него и като „украинофилъ“ той е поставенъ подъ надзора на полицията. Въ 1869 г. Драгомановъ слѣдъ като защищава магистерската си дисертация, заминава въ научна командировка въ странство, гдѣто остава до 1873 г. Между това интереса на Драгоманова къмъ фолклора намира изразъ въ събиране украински народни пѣсни (заедно съ професоръ Антоновичъ); той ги събира въ 2 тома, и ги издава въ 1874 и 1875 год. съ забѣлѣжки и коментарии. По-късно Драгомановъ продължава тази си работа въ Женева, като издава тукъ двѣ сбирки пѣсни, а сжщо изслѣдване върху новитѣ народни украински пѣсни. Прѣзъ тригодишната си командировка Драгомановъ е

училъ и работилъ въ Берлинъ, Виена, Прага и Хайделбергъ, като не напущалъ и публицистичната си дѣйность, която се отнася до общи политически европейски въпроси и особено до Украина и Галиция. Статиитѣ, които Драгомановъ печата тогава въ галицкото издание „Правда“, сж послужили послѣ като поводъ за отстранението му отъ Киевския Университетъ. Като се връща въ 1873 г. въ Киевъ и е назначенъ за редовенъ доцентъ при университета, Драгомановъ между лекциитѣ пише статии по история на Галицко-украинската литература и издава съчиненията на галицкия писатель Федьковичъ. Прѣзъ това врѣме въ министерството се трупатъ доноси противъ него и въ 1875 год. той е уволненъ отъ Университета. Слѣдъ това той отива въ странство, за да продължи пропагандата за политически свободи и да основе свободна украинска преса. Установилъ се отначало въ Виена той се сблъсква съ полицията и съ цензурни възбрани въ стремежитѣ си да закрѣпи връзкитѣ си съ галицко-украинското общество, и за това въ 1876 год. отива въ Женева. Тукъ Драгомановъ, получавайки материална подкрѣпа отъ украинскитѣ организации въ Киевъ и Галиция, развива културно-просвѣтителна и издателска дѣйность на украински езикъ. Той печата редъ научно-популярни брошури на украински и редъ солидни изслѣдвания по педагогия, укоаинска литература и история въ списанието „Громада“ Отъ 1890 год. статиитѣ му се печататъ въ Лвовското списание „Народъ“. Въ 1889 год. Драгомановъ е поканенъ да заеме катедрата по всеобща история въ Висшето Училище въ София, кждѣто той идва още сжщата година. Половинъ година прѣди смъртьта му, въ декември 1894 год. въ Галиция се празнува 30—годишния юбилей на литературната му дѣйность; цѣла Украйна участвува въ това тържество. Поробена Украйна е честувала пророка на освобождението си.

На вічну память Михайлу Драгоманову в день роковин його смерти. *)

Перед могилою Твоею,
Борець великий за Вкраіну,
Малою, рідною симею
Зібрались ми в тяжку годину
Перед могилою Твоею . . .
Не в рідній хаті на Вкраіні
Закрив на вік Ти світлі очі
В балканських горах на долин
На вік погасли сили творчі,
Не в рідній хаті на Вкраіні . . .

*) Това стихотворение бѣ прочетено на 22 юни 1919 г. на гроба на М. П. Драгомановъ, въ София, при полагане вѣнецъ отъ страна на украинцитѣ, по случай годишнината отъ смъртьта му.

27

В журбі по рідній Україні,
Яку покинув у одчаі,
Ти вмер в самоті на чужині
В тяжкій, невимовній печалі
В журбі по рідній Україні . . .

В лихі часи, в часи неволі
Підняв Ти прапор визволення,
В перед борців ти йшов на чолі
Давав ім сили і натхнення,
В лихі часи, часи неволі . . .

За милу волю, рідне слово
Проти гнобителів повстав ти.
Зламав ворожіі окови
І сам пішов у світ блукати,
За милу волю, рідне слово . . .

Яке то пекло мук, досади
Тому, хто е душею краю:
Зжить вік в чужині, без відради
Вернуть до втраченого раю,
Яке то пекло мук, досади . . .

І тільки в снах золотосяйних
Літать на милу Україну,
І в ідеалах недосяжних
Витать невидимо родину,
І тільки в снах золотяйних . . .

Ти на чужині в дні одчаю
Віддав для праці усі сили,
За світлу будучину краю,
Дійшов до ранньоі могили,
Ти на чужині в дні одчаю . . .

Кохав ти щиро Україну
Всією чулою душею,
Народню пісню й мову рідну
Возніс високо над землею,
Кохав ти щиро Україну . .

Вкраінський дух, вкраінську вроду
Що вже вмірали в стисках гніту
Ти вирвав знову на свободу
І показав усьому світу,
Вкраінський дух, вкраінську вроду . .

Як сирота в краю чужому
В туманах смутку по Вкраіні
Ти спочиваеш в сні міцному
В балканських горах на долині,
Як сирота в краю чужому . . .

28

Твій Дух безсмертний в сяйві слави
Що хвилі рветься в край свій рідний,
Зліта на гори срібноглаві
І в рідне небо лине вільний,
Твій Духъ безсмертний в сяйві слави . . .

Він в темну ніч нам зірьми сяе
Співа з вітрами пісню волі,
В день ясним сонечком сіяе
Цвіте квітками в рідним полі,
Він в темну ніч нам зірьми сяе . . .

В горах з орлами він літае,
З балканських гір на Украіну
Крильми нам думи навівае:
Як стать до згоди славянину,
Крильми намъ думи навівае . . .

І ми теж вигнанці бездомні
Борці за вищую ідею,
Закриемсь може невідомі,
Десь так, не риднею землею,
І ми-теж вигнанці бездомні . . .

Та віримо, як в день по ночі,
Що більш Вкраіну не скувати,
Що ій слова твої пророчі
Змогли надмірні сили дати,
Ми вірим в це, як в день по ночі . . .

Про наші кривди все світ взнае;
Звалити можна в домовину
Борця одного, не здолае
Ніхто ж звалить всю Украіну,
Про наші кривди все світ взнае . . .

Ми будем всі в борбі стояти
За волю краю до могили
І рідний прапор будуть брати
По - змінно все новіі сили,
Ми будем всі в борбі стояти.

Проллють ще може крові-ріки
Ворожі сили на Вкраіні,
Але не вмре уже повіки
Вкраіна вільная однині.
Не вмре Вкраіна вже на віки . . .

Поклін низький Твоій могилі
Великий батьку незабутній,
Твої ідеі златокрилі
Нас звуть на подвиг всемогутній,
Поклін низький Твоій могилі . . .

29

Тебе Болгарія Сестриця
В тяжкі часи приймала вгості,
Тепер хранить ії столиця
Повікі твоі нетліні кості:
Хвала Болгаріі Сестриці . . .

Микола Каваленко.

София, 20 юни 1919 г.

Нота къмъ съюзницитѣ.

Делегацията на Украйнската република въ Парижъ, слѣдъ като изучи резолюцията на нѣкои руски групи, адресирана до конференцията на мира на 9 мартъ, има честьта да изложи на конференцията възгледитѣ на правителството си. Центъра около който се групиратъ всичкитѣ разсѫждения на декларацията на тия руски групи е пълното несъгласуване на теоретическитѣ принципи съ практическото осѫществяване. Разсѫждението, отъ което излиза руската декларация е единъ празенъ опитъ да убѣди, че политическото ѝ схващане е принципа за самоопрѣдѣление на народитѣ. Но отъ момента, когато декларацията пристѫпя къмъ практическо разглеждане на сегашното положение въ бившата руска империя, веднага става ясно, че казанитѣ руски групи не могатъ да се освободятъ отъ старитѣ автократически и империалистически прѣдразсѫдъци на царския режимъ. Въ резолюцията си прѣдложена на конференцията, тѣзи групи искатъ, щото въпроситѣ, които се отнасятъ до бѫдащия уставъ на народитѣ влизащи прѣзъ 1914 г. въ границитѣ на руската империя, да бѫдатъ разрѣшени само съ съгласието на руския народъ. Съ други думи, тази декларация отнема дори и на конференцията на мира правото да разрѣши горѣпоменатитѣ въпроси, макаръ че правото на освободенитѣ отъ царската империя народи да разполагатъ съ собствения си националенъ животъ не е само вѫтрѣшенъ въпросъ на руската империя.

Трудно е дори да се разбере защо народитѣ населяващи земитѣ на бившата руска империя, народитѣ, които сѫ осѫществили вече принципа на самоопрѣдѣлението, като сѫ

си организирали независимо правителство, народитѣ които сѫществуватъ вече като самостойни държави, трѣбва да отложатъ окончателното рѣшение на участьта си до врѣмето когато руския народъ, който е сега въ състояние на анархия и живѣе на земя съ точно фиксирани етнографически граници, ще бѫде въ състояние да създаде едно законно правителство. Авторитѣ на резолюцията замълчаватъ сѫществуването на една Украйнска държава, която живѣе свой политически, социаленъ и икономически животъ, тѣ забравятъ, че украинския народъ има всички права да се организира самъ и че той по никой начинъ не може да зависи отъ чужда Конституанта. За да бѫде възможно воденето ефикасна война, и възстановяването нормаленъ редъ въ опустошената отъ войната страна, необходимо е окончателното й признаване за независима държава. Очевидно само това признаване прѣчи на украинското правителство да влѣзе въ дипломатически, финансови и търговски сношения съ други държави; въ този толкова належащъ въпросъ, всѣки просроченъ день изтощава силитѣ на една страна, която трѣба да се бори съ врага на цѣла цивилизована Европа — съ руския болшевизъмъ. Ето защо украинската делегация моли отъ името на правителството си, приемането на делегатитѣ й въ конференцията за мира и незабавното признаване на Украинската република за свободна и независима държава.

Подписалъ:
Г. Сидоренко, прѣдседатель на делегацията на Украинската република.

Справоченъ отдѣлъ.

Адреситѣ на украинскитѣ легации, мисии и други прѣдставителства въ странство.

Украинската делегация за миръ:

Прѣдседатели: Сидоренко и Д-ръ Панейко.

Членове: Петро Дидушокъ, Борисъ Мѣтусенко, Дмитро Исаевичъ, Александръ Шулгинъ, Сергей Зархи, Микола Левицки, Сергей

31

Шелухинъ, Володимиръ Тимошенко, В. Колосовски, Макаръ Кушниръ, Михайло Рудницки, Микола Чечель. — Paris XVI, 37, rue de la Perouse.

Украинската легация въ Швейцария. Т. Е. Лукасевичъ.
Bern. 39, rue du Marche.

Украинската легация въ Виена. Г. В. Липински.
Wien. Hotel Bristol.

Украинската легация въ Германия. Г. М. Поршъ.
Berlin, 10, Kronprinzenufer.

Украинската легация въ Унгария. Г. Н. Галаганъ.
Budapest. Teres Koerut, 34.

Украинската легация въ Холандия. Г Яковлевъ.
La Haye, Hotel des Deux-Villes.

Украинската легация въ Копенхагенъ. Д-ръ Д. Левицки.

Украинската легация въ Финландия. Г. Лоски.
Helsingfors.

Украинската легация въ Италия. Г. Д. Антоновичъ.
Римъ.

Шефъ на мисията въ Ватиканъ. Князь Михаилъ Тышкевичъ.
Римъ.

Украинското бюро на пресата въ Франция.
Paris. Bd. Raspail, 218.

Националенъ украински съвѣтъ въ Франция.
Paris, rue Notre-Dame de Lorette, 9.

Украинското дружество «Хромада».
Paris, rue Gay-Lussac, 5.

Украинското бюро на пресата въ Виена.
Vienne. Josefstädterstrasse, 9.

Украински националенъ комитетъ.
New-York City. Sixth Street, 217.

Украинско информационно бюро въ С. Щати.
Washington, D. C. 16, Jackson Place.

32

Украинскиятъ комитетъ въ Италия.
Roma.Via Muzio Clementi, 18.

Украинското бюро на пресата въ Холандия.
La Haye. Daendelstraat, 9.

Редакцията на вѣстникъ «Украйна».
Lausanne, II, Avenue de la gare.

Украинската легация въ Цариградъ, Г. Лотоцки.

Украинската легация въ Букурещъ. Г. Гасенко.
Bucuresti Calea Victoriei, 224.

Украинската легация въ Гърция. Матусевичъ
Атина.

Украинско Слово

Хетманъ Полуботько и Петръ Велики.

Непериодическо издание.

1919 г. ═══ 1 Августъ ═══ № 2.

София — Печатница „Право" — Раковски 99.

Поясненіе къмъ картината на Волковъ (върху корицата).

Слѣдъ Мазепа, Петъръ I започва да се отнася много враждебно къмъ украинското хетманство. Той не е могълъ още да тури край на украинската самостоятелность, но почва постепенно да я ограничава и да я подчинява на руско влияние. Така, той настоява да се избере за хетманъ Скоропадски — човѣкъ слабъ и неенергиченъ, а слѣдъ смъртьта на послѣдния, урежда „привръменно“ „догде се намѣри новъ хетманъ“, отдѣлна „Малоруска колегия“, за президентъ на която назначава Веляминова и бави позволението за избора на новъ хегманъ. Врѣменното хетманство е било дадено на черниговския полковникъ Павелъ Полуботько. Полуботько е билъ енергиченъ човѣкъ, смѣлъ, до фанатизъмъ обичащъ родината си и прѣдишнитѣ ѝ права и свободи; той е билъ между онѣзи настойчиви украинци, които най-упорно сж молили руския царь да избере хетманъ, а сщо да махне Веляминова, понеже този послѣдния си е позволилъ безтактни постжпки спрѣмо украинцитѣ. Петъръ I е заповѣдалъ на Полуботокъ и на генералнитѣ старшини да дойдатъ въ Петербургъ. И Полуботокъ заедно съ генералния сждия Чарнышъ и генералния писарь Савичъ, въ 1723 идва въ столицата. Още прѣди, настойчивитѣ писма и искания на Полуботокъ, сж подготвили почвата за враждебни отношения между царя и привръмения хетманъ; сега отношенията още повече се влошаватъ, защото Полуботокъ съ украинцитѣ си продължава да настоява въ Петербургъ при императрицата, въ сената и у царедворцитѣ върху осжществяването на исканията си; главно той настоява да се върнатъ на родината му сждебната автономия и останалитѣ прѣдишни нейни привилегии. Обаче Петъръ I все бави рѣшението си и Полуботокъ рѣшава да употрѣби крайни мѣрки. Той се явява прѣдъ царя и държи прѣдъ него една смѣла рѣчь. Той укорява царя за неговото враждебно отношение къмъ Украина „което се дължи на интригитѣ на гордия Меншиковъ“ и за нарушението на договора сключенъ между Богданъ Хмѣлницки и руския царь — бащата на Петра Велики. „Зная че ме чакатъ окови“, казалъ хетманътъ въ рѣчьта си. — „Не само окови, но и смъртъ те чака!“ го прѣкъсналъ разсърдения царь и заповѣдалъ да го затворятъ въ Петропавловската крѣпость.

Полуботокъ е почналъ скоро да чезне въ затвора; царя като се научилъ за болестьта му, пратилъ му лѣкарь. Полуботокъ отказалъ: „За какво ми е живота, кога не мога да бжда полезенъ на отечеството си?“ Тогава Петръ I, уважавайки твърдостьта на духа и мжжеството на политическия си врагъ, побѣдилъ враждебното си чувство къмъ послѣдния и го е посѣтилъ лично въ затвора гдѣто го е убѣждавалъ да забрави миналото и да се сдобрятъ. Но дори тази постжпка на царя, която съвѣстьта е подсказала на Петра, не е смекчила хетмана: — „Не, царю! — отвърналъ той на Петровото прѣдложение да приеме лѣкарска помощь, — ти не можешъ вече да ми възвърнешъ живота. Скоро Петръ и Павелъ (т. е. царя и Полуботокъ) ще се явятъ прѣдъ праведния сждия и той ще разсжди тѣхнитѣ дѣла.“

Д. Шелудько.

Украина и Русия и Переяславския договоръ отъ 1654 г.

Искането на украинското общество, за автономия на Украина въ федеративна Русия, подиръ прѣврата отъ 28.II.1917 год., а слѣдъ това провъзгласянето на Украина за независима държава, буди особенъ интересъ къмъ миналото на руско-украинскитѣ отношения и частно къмъ онзи исторически моментъ, който е билъ начало на загиването на украинската свобода и на украинската държава, — а именно Переяславския договоръ отъ 1654 г. Да напомнимъ затова обстоятелствата и характера на „възсъединението“ на Украина и Русия въ 1654 г. Както се знае, Украина до прѣди 1648 г. е влизала въ прѣдѣлитѣ на Полша, като се е ползувала при това съ мѣстни права и въ сравнение съ поляцитѣ съ много по-голѣма независимость въ подържане на казашката си войска. Притѣсненията отъ страна на поляцитѣ надъ тази войска, както и надъ цѣлото православно украинско население, сж били много пжти причина за казашки и селски възстания. Като резултатъ на тѣзи мѣстни недоволства 1648 г. завършва съ възстание. Единодушието и успѣха му сж докарали обаче до нови резултати: разширението на националнитѣ и църковни права, а сжщо и на правата на казашкитѣ войски изглежда вече недостатъчно. Заражда се надежда за пълно освобождение на Украина отъ полското иго. Главата на възстанието, Хетманъ Хмѣлницки, си поставя за прѣка задача възсъздаването на независима Украина. Въ 1649 г. той заявява на полскитѣ комисари за своитѣ намѣрения: „Ще освободя отъ полското иго цѣлия руски (украински) народъ! По-рано воювахъ за свои неправди и обиди, сега ще воювамъ за православната ни вѣра“.

„Не ще ида въ странство за война, не ще дигна сабя нито срѣщу турчина, нито срѣщу татарина! Доста си имамъ въ Украина, Подолие и Волиния. Като се изправя край Висла ще викна на поляцитѣ: „Сѣдѣте и мълчете, поляци!“ Ще изпъдя тамъ графоветѣ и князетѣ!“

„Въ Украина не ще остане крака ни на единъ князь или шляхтичъ; ако ли нѣкой поиска да яде съ насъ хлѣбъ, то нека бжде покоренъ на запорожската войска. Малъкъ съмъ и незначителенъ човѣкъ, но съ Божията воля станахъ руски (украински) владѣтель и самодържецъ“.

Периода отъ 1648 до 1654 г. е врѣме на фактически независима Украина. Като такава, прѣзъ тѣзи години, тя стжпя въ договорни сношения съ Турция, Кримъ, Полша и Москва. Фактически тя притежава всички бѣлѣзи, които характеризиратъ изцѣло една държава: територия, която се обхваща отъ държавна организация, население, което признава надъ себе си извѣстна власть, и власть, която изпълнява своитѣ разпореждания върху територията и населението. Населението на Украина не е признавало надъ себе си никоя друга власть, освѣнъ войската и учрѣденото отъ нея хетманско правителство. Това именно обстоятелство направи възможенъ договора съ Москва въ 1654 г.

Откжсната отъ Полша, Украина се е чувствувала много слаба за да не търси помощь и съюзници. Първа подкрѣпа Богданъ Хмѣлницки е поискалъ отъ татаритѣ; но както стана явно въ 1651 г., когато татаритѣ излѣзоха измѣници прѣдъ казацитѣ въ борбата имъ съ поляцитѣ, тѣ сж били единъ много несигуренъ съюзникъ. Дипломатически сношения сж се поддържали и съ Молдавския Господарь и съ шведитѣ, но и тѣ не сж могли да дадатъ на Хмѣлницки реална помощь. Само една държава е била дотолкова силна, да може да се състезава съ Полша и да я прѣдизвика, като стои на страната на казацитѣ; това е била Московската държава и къмъ нея се обръща за помощь Богданъ Хмѣлницки, като прѣдлага затова да постави Украина въ зависимо положение отъ Москва. Въ Москва дълго сж се колебали какъ да отговорятъ на Хмѣлницки, докато най-послѣ въ 1653 г. московския земски съборъ рѣшава, че на царя подобава „да приеме подъ височайшата си ржка Хетмана Богданъ Хмѣлницки и цѣлата запорожска войска съ всичкитѣ й градове и земи“, за което е било съобщено на хетмана. Било е уговорено, царскитѣ пратеници да се срѣщнатъ съ Хмѣлницки въ Переяславъ, прѣзъ януари 1654 г., за да могатъ и двѣтѣ страни да рѣшатъ по принципъ съединението на Украина и Москва. Царскитѣ пратеници, на чело съ Бутурлина, пристигнали въ Переяславъ на 6 януари. На 7 януари се почватъ съвѣщанията на казашкитѣ старшини съ царскитѣ пратеници. Казашкитѣ старшини по принципъ изразяватъ готовность да се подчинятъ „подъ царската височайша ржка“ (отчета на Бутурлина). Казацитѣ казватъ своитѣ условия, Бутурлинъ отъ името на царя се съгласява. Слѣдъ това отиватъ въ църква за да положатъ клетва (8 януари). Но тукъ става едно малко недоразумѣние: казацитѣ сж поискали отъ Бутурлина и той да положи клетва отъ името на царя, че не ще бждатъ нарушени условията на споразумѣнието. Споредъ отчета на Бутурлина, казацитѣ сж искали да имъ се гарантира съ клетва: че царя не ще прѣдаде запорожската войска на Полския краль, а ще я защищава; че не ще посегне върху сво-

бодитѣ имъ (очевидно това трѣба да се вземе въ широкъ смисълъ: запазване свободна, самостойна организация, която Украина си е придобила като е станала независима държава); и най-послѣ, че ще бѫдатъ запазени имотнитѣ права на всичкитѣ класи.

Бутурлинъ е отказалъ обаче да положи клетва отъ името на царя, понеже това противорѣчало на духа на самодържавния строй въ московската държава; той увѣрявалъ, че царската дума е сигурна, че хетмана и войската трѣба да му вѣрватъ, че царя не само ще остави непокътнати всичкитѣ права, привилегии и свобода на Украина, но ще ги разшири и умножи. Казацитѣ, за да не прѣкѫснатъ прѣговоритѣ, сѫ отстѫпили прѣдъ упорството на Бутурлина и клетвата е била положена само отъ украинска страна, която се е задоволила отъ московската съ царската дума. Переяславскитѣ прѣговори не сѫ имали форма на писменъ договоръ. То е било устно принципиално споразумѣние. За изработка на подробнитѣ условия и пунктове, прѣзъ февруари сѫ били пратени въ Москва хетмански пратеници: Самуилъ Богдановъ и Павелъ Тетера. Казашкитѣ пратеници сѫ пристигнали въ Москва прѣзъ мартъ и на 13 сѫ почнали прѣговоритѣ. По искане на руситѣ, казацитѣ сѫ изложили своитѣ искания въ форма на устави, които сѫ прѣдставили на 21 мартъ. Върху тѣзи устави е била сложена царска резолюция. Съ това завършили прѣговоритѣ и на 27 мартъ царя далъ на казашкитѣ пратеници свидѣтелство за даряване (жалованная грамота) на запорожската войска, въ която се повтаря въ общи черти резолюцията върху исканията на казашкитѣ пратеници. Отъ уставитѣ и резолюцията върху тѣхъ въ „свидѣтелството за даряване", се вижда, че споразумѣнието между Москва и Украина е добило слѣдната форма: Москва признава за глава на украинското правителство хетмана, свободно избиранъ отъ войската безъ всѣка намѣса на московското правителство, на което само трѣба да се съобщи за направения изборъ. Москва признавала на хетмана правото за дипломатически сношения, при което тя е искала да се ограничи това право само за Турция и Полша. Украина има своя войска, която се намира само подъ властьта на хетмана. Украинското сѫдопроизводство се признава за напълно независимо безъ право на каквато и да било намѣса отъ страна на Московското правителство. Колкото за администрацията, то царското правителство е искало да назначи царски воеводи въ главнитѣ градове на Украина. Казацитѣ обаче сѫ искали пълна независимость на Украинската администрация, тъй че въ края на краищата е билъ поставенъ единъ воевода само въ Киевъ, като прѣдставитель на Московското правителство, но безъ право да се мѣси въ вѫтрѣшнитѣ работи на Украина.

4

Колкото за финансиитѣ, то тукъ е имало голѣма неясность, която обяснява отпослѣшнитѣ факти. Казашкитѣ посланици по никой начинъ не сѫ се съгласявали за една московска финансова администрация и сѫ прѣдложили, мѣстни хора да събиратъ данъцитѣ безъ да накърняватъ мѣстнитѣ права, а послѣ „въ хазната на царското величество да се внася една опрѣдѣлена кръгла сума“. Въ царската резолюция се казва обаче нѣщо друго: „всички парични и хлѣбни доходи се събиратъ за царското величество и се даватъ за царската хазна на тѣзи хора, които изпрати царското величество“. Както ще видимъ сега този пунктъ отъ финансовото подчинение на Украина никога не се е изпълнявало до прѣмахването на хетманството.

Точкитѣ, по които казашкитѣ пратеници сѫ се спогодили съ московското правителство, далечъ не сѫ задоволили запорожската войска. Както бѣ казано, Московското правителство е искало да ограничи свободата на хетмана въ дипломатическитѣ сношения, като му е отнела правото да прѣговаря непосрѣдствено съ Турция и Полша; московското правителство, споредъ царската резолюция върху казашкитѣ искания е запазвало за себе си правото да слѣди върху финансовото управление на страната и е искало да назначи воевода за наблюдение и върху административното управление на Украйна; подъ съмнѣние е оставала сѫщо и автономията на украинската църква. Прѣдвидъ на това, казашкитѣ старшини не намѣрили за нужно да публикуватъ точкитѣ на споразумѣнието; а отъ друга страна хетманското правителство е отминавало просто онѣзи точки отъ споразумѣнието, които не сѫ се схождали съ възгледитѣ на старшинитѣ. Тъй хетмана е продължавалъ да води дипломатически сношения съ всичкитѣ си съсѣди безъ царски указъ; той е управлявалъ Украина, безъ да позволи каквото и да било участие на московското правителство, събиралъ е самостоятелно всички доходи и не е давалъ нищо на царската хазна и т. н. Когато московското правителство е упрѣквало хетмана, че не спазва договора, Богданъ Хмѣлницки е сочилъ Переяславското споразумѣние, докато пъкъ московското се е основавало на Московската резолюция. Но до като е билъ живъ Б. Хмѣлницки, Москва не се е рѣшавала да вземе нѣкакви агресивни мѣрки противъ Украина. Обаче слѣдъ смъртьта му (1657 г.) настѫпва очаквания отъ Москва благоприятенъ моментъ. Като използува трудното положение на казашкитѣ старшини, Московското правителство настоява да се прочетатъ прѣдъ войскитѣ уставитѣ на московското споразумѣние, за да стане то извѣстно на всички; Московското правителство сполучва въ това си искание благодарение на демагогическитѣ похвати на московския пратеникъ Кикинъ, който е обѣщалъ на запорожцитѣ заплата. И понеже Москва е рѣшила да раз-

широчи своята власть въ Украина, да постави на всѣкждѣ свои воеводи, да вземе въ ржцѣтѣ си събирането на данъцитѣ, да унищожи църковната независимость на Украйна и т. н., това е изострило отношенията между казашкитѣ старшини и Москва. Тъй че Хетмана Виговский сключва, безъ позволението на Москва, договоръ съ шведитѣ, споредъ който шведския краль се задължава: „да признае и обяви запорожската войска съ всичкитѣ ѝ подвластни земляци за свободенъ и никому не подвластенъ народъ.“ Въ 1659 г. работата стига до пълна вражда и война. Въ публикувания тогава манифестъ до народитѣ на Европа, хетманското правителство заявява: „Не по други причини приехме ние закрилата на великия московски князь, а само за да запазимъ и увеличимъ, съ Божията помощь, за себе си и за потомството ни нашата спечелена съ оржжие и толкова пжти съ кръвь възвръщана свобода. Нашата войска, снабдена ужъ съ всѣкакви обѣщания на великия московски князь, се е надѣвала, прѣдъ видъ на общата вѣра и доброволното поданство, че той ще бжде справедливъ, благосклоненъ къмъ насъ, че ще постжпва искрено съ насъ, че не ще посѣга върху нашитѣ свободи, а напъки ще ги увеличава все повече и повече съгласно обѣщанието си. Но нашитѣ надежди ни излъгаха.“ Послѣ слѣдватъ обвинения върху Московското правителство за неискрената му и врѣдна за Украина външна политика; тази политика се е изразила специално въ приятелски отношения къмъ Полша, врага на Украина и въ враждебни къмъ Шведитѣ—съюзницитѣ на Украина. Манифеста свършва така: „Тъй се разкрива хитростьта и лъжата на тѣзи, които изпърво чрѣзъ вжтрѣшна междуособна война, а послѣ открито съ собственото си оржжие ни приготвиха ярема на робството, безъ всѣкакъвъ поводъ отъ наша страна. Като установяваме нашата невинность и призоваваме Божията помощь, ние сме принудени за защита на свободата си да почнемъ законна отбрана за да махнемъ ярема, както и да потърсимъ помощьта на съсѣдитѣ ни. Ние сме били и оставаме вѣрни на великия князь и противъ волята си се залавяме за оржжие.“ Обаче запорожската войска, поради вжтрѣшни междуособици, попада въ трудно положение и не може да мисли за продължение на войната съ Москва; ето защо новия хетманъ Юрий Хмѣлницки започва прѣговори съ царското правителство. Пратеницитѣ на Юрий Хмѣлницки искатъ пакъ отъ Трубецкой, прѣдставителя на Москва, да нѣма въ Украйна нигдѣ освѣнъ въ Киевъ царски воеводи; пратената въ Украина московска войска да бжде подъ властьта на хетмана; да не се ограничава властьта на хетмана въ Украина; да има той право за независими дип матически сношения, докато Московското правителство, ако прѣговаря съ чужди държави за украински дѣла, да взема и украински прѣдставители; духовенството

да остане подъ властьта на цариградския патриархъ, независимо отъ Москва. Но Трубецкой поканва въ Переяславъ самия хетманъ за прѣговори. И когато този пристигналъ въ лагера на Трубецкой и по такъвъ начинъ е билъ въ ржцѣтѣ му — той започва да говори съвсѣмъ инакъ. Новитѣ искания на запорожскитѣ войски оставатъ безъ внимание, а на хетмана се прѣдлага да се съгласи на старитѣ „устави на Богданъ Хмѣлницки“ и царската резолюция къмъ московскитѣ устави; освѣнъ това сж били направени нѣкои допълнения и измѣнения, като слѣднитѣ: хетмана е билъ длъженъ да праща войската си тамъ, кждѣто заповѣда царя, и да не я праща никждѣ противъ волята му; не може да се смѣни хетмана безъ царски указъ; въ градоветѣ се назначаватъ московски воеводи; забранява се да се наказватъ безъ слѣдствие привърженицитѣ на Москва, и т. н. Даже тамъ кждѣто Москава не е претендирала за измѣнение на уставитѣ, тѣ сж били на ново редактирани и прѣработени въ ущърбъ на Украина; напр. въпроситѣ за дипломатическитѣ сношения и автономията на Украинската черква. Очевидно, московскитѣ духовници (дьяки), виждайки колко слабо сж освѣдомени казашкитѣ старшини за уставитѣ отъ 1654 г., сж нагласили новъ текстъ и сж го прѣдставили като „устави отъ 1654 г.“. Тѣзи промѣнени стари устави сж били напечатани „споредъ указа на великия господарь“ и разпространени въ Украина още прѣзъ сжщата 1659 г.

Обаче и слѣдъ този измѣненъ договоръ, Украина има още доста автономни права, които могатъ да ѝ се отнематъ. И ето, не минава много врѣме и украинското общество трѣба да брани и тѣзи устави и да се основава на тѣхъ въ борбата си съ агресивната московска политика. И наистина, централната власть въ Украина е оставала въ ржцѣтѣ на хетмана, администрацията е била украинска, макаръ и да сж били назначени царски воеводи въ Киевъ, Переяславъ, Нѣжинъ, Черниговъ, Браславъ и Уманъ; но украинската страна дълго още е защищавала гледището, какво воеводитѣ не бива да се мѣсятъ въ мѣстната администрация и московското правителство дори било принудено да приеме това положение; сждътъ е останалъ независимъ; колкото за финансиитѣ, то въ края на краищата прѣзъ цѣлото хетманско врѣме управлението имъ се намира въ ржцѣтѣ на автономни органи и нищо не отива въ царската хазна; Украина е била отдѣлена отъ Москва съ митническа граница и е водила независима икономическа политика. Опита да се въведе, при Хетманъ Бруховецки, московско облагане съ данъци прѣдизвиква общо народно възстание (1668 г.) и московското правителство не се и опитва вече да прави още веднажъ подобни експерименти. Едвамъ въ 1750 г. се прѣмахва митническа граница на Украина и едва Екатерина, като прѣмахва послѣднитѣ оста-

7

тъци отъ независимостьта на Украина, въвежда московско облагане съ данъци. Такава е фактическата обстановка, всрѣдъ която се формиратъ главнитѣ факти на споразумѣнието между Украина и Москва. Колкото за юридическото и държавно-правното значение на това споразумѣние въ възгледитѣ, които сега царуватъ, по този въпросъ въ науката нѣма почти никакви разногласия. Прѣди всичко и двѣтѣ споразумѣващи се страни сѫ гледали на споразумѣнието си, като на единъ договоръ, единъ трактатъ. Тъй, Трубецкой, като заповѣдва да се публикуватъ резултатитѣ на споразумѣнието съ Юрий Хмѣлници въ 1659 г., пояснява: „Да се знаятъ въ всички полкове уставитѣ, които сѫ били постановени въ Радата отъ Хетмана Юрий Хмѣлницки и цѣлата запорожска войска". Когато Хетмана Бруховецки въ 1665 г. прави много отстѫпки на Москва той иска, щото „цѣлата запорожска войска и всичкитѣ военни работи на Украина да бѫдатъ подъ вѣдомството на хетмана, както това порано бѣ рѣшено въ договорнитѣ устави". Чакъ до Петра, московското правителство е прокарвало всички измѣнения въ уставитѣ отъ 1654 г. само въ форма на споразумѣния, договори между Москва и казашкитѣ старишни. (Напр. договора на Москва съ Хетмана Многогрѣшний въ 1669 г. и др.). Самъ Петъръ I, въ 1710 г., като утвърждава Скоропадски за хетманъ, му прѣдоставя: „да управлява всички военни и граждански работи на Мала Русия... по онѣзи постановления, по които е встѫпилъ Хетмана Б. Хмѣлницки подъ високодържавната рѫка на нашия баща". Царица Екатерина, която отнема на Украина цѣлата ѝ самостойность, иска да се вематъ отъ Украина „по условнитѣ устави на хетмана Богданъ Хмѣлницки, полагащитѣ ни се безпорно приходи". По такъвъ начинъ въ очитѣ и на двѣтѣ страни е ясенъ договорния характеръ на „съединението" между Украина и Русия. Но съ това, споредъ договора, Украина, като встѫпва „подъ високата царска рѫка", запазва всички бѣлѣзи на държава: собствено правителство, независима войска, финансии, администрация, и най-послѣ независима църква. Независимодържавния характеръ на Украина, дори и слѣдъ присъединението ѝ къмъ Москва личи и отъ това, че сношенията ѝ съ Москва сѫ ставали чрѣзъ посланическо учрѣждение (приказъ), а по късно чрѣзъ колегията на външнитѣ работи, които изобщо сѫ се занимавали само съ външнитѣ работи.

Какъ трѣба да характеризираме отъ гледна точка на държавното право отношенията, въ които попада Украина къмъ Русия слѣдъ Переяславския договоръ? Авторитетния руски историкъ на правото Сергеевичъ, пише по този поводъ: „Малорусия не е била присъединена като провинция, ка сѫ били присъединени напр. Тверь, Рязань и други

княжества. Малорусия си е останала отдѣлна държава съ своя отдѣлна уредба, войска, законодателство и дори право за сношение съ чужди държави. Ако се вематъ подъ внимание условията, възъ основа на които Малорусия се е присъединила къмъ Русия и свидѣтелството за даряване (жалованная грамота), дадена на Малорусия, то лесно може да разберемъ характера на това съединение. Малорусия не се е съединила съ Московската държава, а само е признала за свой господарь — господаря, който царува въ Москва. Това е случай на лично съединение по сила на изборъ. По такъвъ начинъ Сергеевичъ вижда въ връзката на Украина и Москва единъ личенъ съюзъ (персонална уния). Другъ руски специалистъ — Коркуновъ, излиза да възрази на Сергеевича: Унията, пише той, прѣди всичко и безусловно иска единство въ личността на управителя, когато Украина си е имала свой глава въ лицето на хетмана, който е разполагалъ дори съ правото за самостойно водене международни сношения. „Украина не е стояла въ равноправни отношения съ Русия, както това би трѣбало да бѫде въ случай на личенъ съюзъ, а е била и подчинена. Руския царь не е съединявалъ въ своята личность двѣ отдѣлни държавни власти, а малоруския хетманъ му се е подчинявалъ като на върховенъ владѣтель. Това е, очевидно васална зависимость, а не личенъ съюзъ“. На тѣзи два възгледа възразява авторитетния историкъ на правото, Дяконовъ. Противъ личния съюзъ, споредъ него, говори факта, че казацитѣ по договора отъ 1654 г. обѣщаватъ на царя да служатъ „во вѣки“, да даватъ клетва за „вѣчно поданство“, докато личния съюзъ прѣдполага едно не толкозъ дълготрайно съединение. Дяконовъ намира сѫщо едно таково формално възражение и противъ васалната теория. Споредъ него, васалната зависимость изключва непосрѣдствени отношения между населението и сюзерена, когато въ дадения случай, казацитѣ сѫ полагали клетва не на хетмана, а направо на царя.

Съ тѣзи три теории се изчерпватъ възгледитѣ въ съврѣмената наука, при което болшинството учени приематъ васалната теория. (Покровский, Мякотинъ, Слабченко и др.). Но както и да наречемъ установенитѣ по договора отъ 1654 г. отношения между Украина и Москва — всички теории безъ изключение намиратъ въ Украина и слѣдъ присъединението ѝ бѣлѣзи на държава, на държавно сѫществуване.

Сега украинския народъ заявява пакъ за желанието си да се организира въ независима държава. Националния принципъ е признатъ сега отъ всички и нѣма нужда отъ доказателства; народитѣ се организиратъ въ държава безъ да се допитватъ до миналото. Толкова по внимателно тр[illegible] да се вслушаме въ гласа на Украина, понеже на нейна страна е не само сегашната дѣйствителность, но и историята.

9

Ю. Налисникъ

Украинскитѣ училища въ Галиция.

Основата на културния развой на всѣки народъ е свободното народно училище на майчинъ езикъ, а степеньта на този развой се опрѣдѣля отъ срѣдното му и висше училище. Добрѣ разбраха това онѣзи властвующи и невластвующи народи, които толкова вѣкове сѫдбата бѣ опрѣдѣлила за настойници на поробения украински народъ — руситѣ и поляцитѣ. Възъ основа на нечувания нигдѣ царски указъ отъ 1876 г., въ бившата руска Украина е била забранена употрѣбата на украинския езикъ не само въ училището, но и въ литературата. Поляцитѣ отъ своя страна, като господари на положението въ Галиция, игнорирайки всички закони, прѣчеха по всѣкакъвъ начинъ на украинския народъ въ границитѣ на Галиция да се развива културно. Ако не сѫществуваше въ бивша руска Украина поменатия царски указъ, то навѣрно днесъ никой не би се съмнѣвалъ въ сѫществуването на отдѣленъ 40 мил. украински народъ, както никой не се съмнѣва въ сѫществуването на толкова малобройни славянски народи като словинцитѣ и словацитѣ; ако отъ друга страна поляцитѣ биха позволили на украинския народъ да се развива културно въ прѣдѣлитѣ на австрийската конституция, то тогава никой сѫщо не би позѣрвалъ на твърдението, че ужъ нѣмцитѣ сѫ създали искуствено украинското движение въ Австрия, съ помощьта на много пари харчени за тази цѣль. Поляцитѣ си служиха съ това твърдение винаги и навсѣкѫдѣ, особено когато украинцитѣ съ нечовѣшки усилия стигнаха едно по-високо културно развитие и когато украинския езикъ започна да прониква въ сѫда, администрацията и други вѣдомства.

Сега не може и да става въпросъ за сѫществуването на отдѣленъ, съвсѣмъ независимъ и самостоенъ украйнски езикъ. Разбира се, ако не сѫществуваше такъвъ езикъ, азъ не бихъ могълъ да говоря за украинскитѣ училища въ Галиция, каквито тукъ отдавна сѫ сѫществували. Имало е такива училища и когато източна Галиция е била самостоятелно княжество и когато сѫ я владѣли поляцитѣ. При първата подѣлба на Полша, когато Галиция се присъединява къмъ Австрия имало е доста тъй наречени „епархиални училища“, кѫдѣто прости дякони сѫ прѣподавали само кирилицата. До окончателното въвеждане на конституцията въ Австрия т. е. до 18[illegible] г. тѣзи училища сѫ били единственъ източникъ на украйнцитѣ въ Галиция за изучване на родния имъ езикъ. Конституцията обаче съ своя § 19, който гласи така: „Всички народности въ държавата сѫ [illegible]

всѣка отъ тѣхъ се ползува съ неотнемаемо право да пази и развива своята националность и своя езикъ; държавата признава равноправието на всички мѣстни езици въ училищата, въ държавнитѣ учрѣждения и въ обществения животъ“, е давала на украйнцитѣ възможность да се борятъ поне за правото на народностьта си. И наистина украйнския езикъ, който изпърво е ималъ достѫпъ само въ народното училище бавно си пробива пѫть не само въ срѣдното и висше училище, но и въ държавнитѣ учрѣждения.

Народнитѣ училища въ Галиция сѫ били два вида: по нисши и по висши. Тѣ сѫ зависѣли отчасти отъ окржжнитѣ училищни съвѣти, на чело съ инспектора, а главно отъ областния училищенъ съвѣтъ, на чело съ управителя (намѣстникъ) на областьта. Централното виенско правителство не е имало почти никакво влияние върху народното училище; ржководнитѣ полски кржгове обаче сѫ се стараели да ограничатъ влиянието на селскитѣ общини върху народнитѣ училища и да ги подложатъ исключително на влиянието на областния и окржженъ училищенъ съвѣтъ, гдѣто поляцитѣ сѫ били пълновластни господари. Най-добро доказателство за всичко това е, че като не сѫ вземали прѣдвидъ численностьта на украйнския народъ въ Галиция почти равенъ на полския, въ числото на всичкитѣ членове на областния училищенъ съвѣтъ, което е 35, споредъ най-новия правилникъ, сѫ се прѣдвиждали минимумъ четирма украинци. (Въ дѣйствителность тамъ е имало всичко 6 души отъ украински произходъ, обаче тѣ сѫ били назначени независимо отъ украйнското прѣдставителство и тамъ сѫ попадали обикновено ополячени украинци, тъй нар. Gente Rutheni, natione Poloni) А най-добро доказателство за това, какъ училищния съвѣтъ се грижи за народното украйнско училище, служатъ статистическитѣ данни. И тъй, възъ основа на статистиката, въ 1900 г., числото на дѣцата, които не ходятъ на училище въ тритѣ най-назадничави окржзи на западната почти чисто полска Галиция надминава 30%, а въ източна Галиция, гдѣто окржзитѣ сѫ 15, въ тритѣ най-назадничави, числото на дѣцата, които не ходятъ на училище, е повече отъ 60% . Резултатитѣ отъ тази неграмотность между украинцитѣ сѫ много поголѣми отъ тия между поляцитѣ. Възъ основа на официални данни отъ 1900 г. процента на неграмотнитѣ украинци на възрасть отъ 12—21 г. е 56, у поляцитѣ 27, на възрасть отъ 22—31 у украинцитѣ 61, у поляцитѣ 33, на възрасть отъ 32—40 у украинцитѣ 75, у поляцитѣ 39, а изобщо числото на неграмотнитѣ украинци е 78%, а на неграмотнитѣ поляци 47%.

Различни сѫ причинитѣ на тази неграмотность, както на полското тъй и на украинското население въ Галиция. Най-важната отъ тѣхъ е тази, че до скоро врѣме въ областьта е господарувала само полската шляхта, кс не тъй много

се е грижила за просвѣтата на селянитѣ, защото се е страхувала, че ако галицкия селянинъ прѣстане да живѣе въ тъмнина, тя ще изгуби евтиния си работникъ потрѣбенъ за обработката на голѣмитѣ й латифундии. Обаче прѣзъ послѣднитѣ десетилѣтия подъ напора на все по-съзнателнитѣ полски масси, шляхтата е трѣбало да дѣли властьта си въ областьта съ по-напрѣдничавитѣ полски елементи, които искайки доброто на народа си, сж обърнали голѣмо внимание върху народното и срѣдно училище. Все пакъ тази промѣна не е била почти отъ никаква полза за украинското училище, защото всички полски партии въ Галиция, гледайки на нея като на неотдѣлима часть на бивша Полша (трѣба да се отбѣлѣжи тукъ, че за поляцитѣ не само цѣла Литва и Бѣлорусия, но и цѣла Украина по дѣсния брѣгъ на Днѣпъръ сж били сжщо такива неотдѣлими части на полската държава), сж били солидарни въ защитата на господствуващето си положение; и тѣ помагатъ съ всички сили на полонизацията въ източна Галиция, като основаватъ въ почти чисто украинскитѣ села латински католишки черкви и полски училища и като раздаватъ безплатно на ученицитѣ учебници. И тѣзи по демократични господари на областьта се придържатъ о старата полска тактика, която е слѣдната — да не се дава широка просвѣта на украинския народъ, защото това е опасно.

Наистина прѣди войната почти всѣко село е имало училище; това се дължи отъ една страна на общия австрийски законъ за задължителното образование, а отъ друга на все повече нарастващата украинска интелигенция, която взема подъ свое покровителство тъмното украинско село. Но и въ богатитѣ села е имало училища само на книга, т. е. тѣ сж били утвърдени отъ селото, което е отпущало една сума за постройка на училищното здание; Областния Отдѣлъ (това е изпълнителния областенъ органъ) е билъ длъженъ да отпустне по-голѣма сума за тази цѣль, обаче поляцитѣ имайки въ Областния Отдѣлъ властьта въ ржцѣтѣ си, не сж отпущали много охотно на украинското село нуждната помощь. Разбира се, ако украинското село би се съгласило да отвори училище, въ което да се прѣподава на полски, сумата би била веднага дадена и училището тутакси устроено. Но украинскитѣ селяни сж стигнали до тази степень на национално съзнание, щото не сж се съгласявали на това и поради липса на училищно здание сж помѣстяли училището въ специално отредена за това селска кжща. Наистина не винаги въ селото е могло да се намѣри съотвѣтно помѣщение за училище, тъй че то е трѣбало да се намѣсти въ обикновена кжща, често съ единъ два прозореца, но все пакъ училище е имало. Голѣми прѣчки се правятъ на украинското село, когато то иска да има 4 класно училище, кждѣто

да се учи и нѣмския езикъ. Не веднажъ се е случвало щото въ нѣкое почти чисто украинско село, което е трѣбало повече отъ десеть години да чака Областна помощь, най-послѣ се е уреждало полско частно училище за нѣколко десетки дѣца, наречени латинници, между които много пжти голѣмъ брой украйнци, но римо-католици; Областьта обикновено слѣдъ нѣколко годишно сжществуване на училището го е вземало на свои разноски. По такъвъ начинъ въ нѣкои почти чисто украински села се хубавѣе голѣмо полско училище за нѣколко десетки дѣца „латинници“, край украинското, което се намира въ съвсѣмъ малка селска кжща, и се прѣдназначава често за нѣколко стотинъ дѣца.

Ако ли пъкъ въ украинско село има украинско училище, то въ повечето отъ тѣхъ учителитѣ сж поляци. Не е могло да има съотвѣтно число украйнски учители, защото въ Галиция не е имало нито единъ чисто украйнски учителски семинаръ; ако ли пъкъ въ училището има съзнателенъ учитель украинецъ, то той на всѣка крачка трѣба да се пази отъ прѣслѣдване. Главния му началникъ е окржжния училищенъ инспекторъ; по чинъ този послѣдния е ничтоженъ чиновникъ, но съ неограничена власть надъ учителя, а главно надъ тъй наречения приврѣмененъ учитель. Трѣба да се отбѣлѣжи, че прѣди войната въ Галиция не е имало нито единъ истински украинецъ окржженъ училищенъ инспекторъ. Имало е помежду имъ ополячени украинци, но тѣ най-ревностно сж прѣслѣдвали украинското училище. А сега кждѣ се крие силата на такъвъ единъ училищенъ инспекторъ! Тъй наречения приврѣмененъ учитель е трѣбвало слѣдъ двѣгодишна служба да държи квалификационенъ изпитъ и едва тогава той е ималъ право да заеме постоянна длъжность. Послѣдното е било много важно за учителя, защото отъ момента, отъ когато той получава постоянна длъжность, смѣта му се тъй нареченото петилѣтие, т. е. всѣки 5 години му се увеличава заплатата; изобщо материалното положение на галицкия учитель е заслужавало състрадание. До скоро врѣме първоначалната му заплата е била 33 крони на мѣсецъ (прѣди войната е получавалъ вече 45 крони); това е найнизката заплата, която не е получавалъ никой, нито държавенъ, нито областенъ чиновникъ. Когато е искалъ да заеме постоянно мѣсто, приврѣменния учитель е подавалъ молба до Окржжния Училищенъ Съвѣтъ. Обикновенно за едно мѣсто сж се подавали много молби, обаче не селото е избирало, а Окржжния Училищенъ Съвѣтъ, въ който както обикновено въ Галиция, поляцитѣ сж имали болшинство, даже и въ повечето чисто украински окржзи; въ Съвѣта инспекторътъ е ималъ рѣшаващъ гласъ. Не е чудно, че казаното мѣсто взема полякъ, а украинеца [illegible]зба да чака доброто настроение на полския инспекторъ. Въ всѣки

13

случай за приврѣменния учитель е било опасно, да манифестира патриотичнитѣ си украински чувства. Друго право на инспектора е било правото да мѣсти приврѣменнитѣ учители отъ едно мѣсто на друго, понѣкога отъ единъ окржгъ въ другъ. Това мѣстене е докарвало на учителя голѣми разноски, особено, ако той е билъ женен, защото Областьта е отпущала въ случая една много незначителна сума. Не говоря вече за врѣдата, която има учението отъ това мѣстене на учителитѣ. Това си право да мѣстятъ учителитѣ, инспекторитѣ особено охотно използуватъ спрѣмо украинцитѣ. За примѣръ може да се вземе случая съ Иванъ Цибулски, съзнателенъ учитель украинецъ отъ селото Бѣла, Чортковски окржгъ, който прѣди войната прѣзъ 7 годишното си учителствуване, е билъ мѣстенъ 10 пжти и, не е можалъ да получи постоянна длъжность, макаръ слѣдъ три годишна служба да е издържалъ квалификациония си изпитъ. Грѣшката му е била само тази, че като съзнателенъ украинецъ, той е уреждалъ по селата украински прѣдставления и е организиралъ национални хорове. Ако такъвъ приврѣмененъ учитель апелира къмъ най-висшата училищна инстанция, къмъ Областния Училищенъ Съвѣтъ, то той се сбогува завинаги съ учителството си. Ако ли учителя заема вече постоянно мѣсто, то властьта на инспектора надъ него стига до минимумъ, но той не бива да се занимава извънъ училището съ просвѣтно дѣло въ украински духъ.

При такова положение на работитѣ може ясно да се види, какъвъ духъ царува въ учението и, какво широко мѣсто взема тукъ полския шовинизъмъ. Всички знаятъ, че най-добрѣ човѣкъ се сближава съ малкото дѣте на майчиния му езикъ; повечето полски учители нѣматъ съотвѣтно познаване на украинския езикъ, нито на разговорния, нито на писмения и, затова тѣ обикновено говорятъ съ дѣтето на чуждия нему и неразбранъ полски езикъ. Не е могло да става и дума за възпитание на дѣтето въ украински националенъ духъ. Смѣтало се е за прѣстжпление отъ страна на учителя да научи украинското дѣте на нѣкоя украинска пѣсень, не говоря вече за украинския националенъ химнъ „Ще не вмерла Україна“; не е могло сжщо да мине мисъль да се разкаже на дѣтето нѣщо за родното му минало. Освѣнъ това въ украинското училище се е харчило много врѣме и енергия за изучване, още отъ втората година, на полския езикъ, докато въ западна Галиция съвсѣмъ не се е училъ украинския. Колкото за учебницитѣ, то тѣ сж били съставени съотвѣтно исканията на ржководнитѣ кржгове. Въ украинскитѣ учебници сж били помѣстени най-разнородни разкази изъ полската история, за миналитѣ полски крале и т. н. и два-три разказа изъ мѣстната галицка история. За такива свѣтила на украинската история, като Хмѣлницки или Мазепа, които сж

се борили за националното освобождение на украинцитѣ, първия отъ полското, а втория отъ руското иго, украинското дѣте въ украинското галицко училище не е могло да узнае нищо. Когато пъкъ, полското дѣте отъ първитѣ години на учението си знае за националнитѣ полски герои Костюшко или Бартошъ Гловацки, а нѣкои дѣца пѣятъ полски национални пѣсни, включително и полския националенъ химнъ „Ieszcze Polska nie zginela“. Освѣнъ това украинскитѣ учебници сж били съставени на такъвъ лошъ украински езикъ, щото не е чудно, че поляцитѣ на врѣмето си наричали украинския езикъ полско нарѣчие. Отъ украинска страна съ нищо не е могло да се поправи това, защото Областния Училищенъ Съвѣтъ, гдѣто, както бѣ казано, е имало малко украинци, тъй нареченото „Издателство за училищни книжки“, е утвърдявало и издавало учебницитѣ. Тъй, че едвамъ прѣзъ войната се появиха учебници за долнитѣ класове на народното училище, съставени въ по-ясенъ украински духъ и написани на чистъ украински езикъ, и това благодарение на австрийския генералъ, Управителя на Областьта, който по народность не е билъ полякъ, както е било винаги прѣди, отъ 1850 г. насамъ.

Когато въ 1906 г. се започна гонение отъ страна на нѣмскитѣ учители въ германскитѣ училища противъ полскитѣ дѣца за това, че послѣднитѣ не сж искали да се молятъ на нѣмски, поляцитѣ дигнаха шумъ въ печата на цѣлия свѣтъ и спечелиха всеобщото съчувствие на своя страна. Обаче колко е имало такива случаи въ Галиция, гдѣто полския учитель въ борба съ упоритото и съзнателно вече украинско дѣте, се е осмѣлявалъ да употрѣби дори побой, и на такъвъ учитель и косъмъ не му е падналъ отъ главата. Но да говоря съ факти: билъ ли е даденъ подъ сждъ учителя, полякъ, който си е позволилъ въ 1907 или 1908 г. да набие ученика, украинецъ на име Ковальчукъ само за това, че на питането „кой е“, е отговорилъ: „азъ съмъ украинецъ“. Разбира се че не. Колкото се отнася до народнитѣ училища отъ по-висшъ типъ, каквито е имало само въ градоветѣ, то прѣди войната въ Галиция не е имало нито едно, въ което да се прѣподава на украински, защото условието за създаване на такова училище е било въвеждането на полския езикъ за прѣподаване...

Както вече поменахъ, въ Галиция не е имало нито единъ чисто украински учителски семинаръ. Имало е наистина нѣколко утраквистични т. е. смѣсени, въ които три прѣдмета сж се прѣподавали на украински, а останалитѣ на полски. Въ тѣзи утраквистични семинари прѣслѣдването на украинцитѣ е стигало до невѣроятни размѣри, за блѣстяще доказателство на което може да послужи слѣдния фактъ: въ 1913 г. тѣзи прѣслѣдвания сж накарали единъ съзнателенъ и много способенъ ученикъ, украинецъ на име Чо[illegible]й въ Лвовския

учителски семинаръ да убие врага си, полски учитель и себе си, за да обърне по такъвъ начинъ вниманието на съотвѣтнитѣ кржгове върху недостойнитѣ постжпки на полскитѣ педагози. Освѣнъ това се е обръщало много малко внимание на изучването на украинския езикъ въ тѣзи утраквистични учителски семинари, тъй че слѣдъ привършване на ученето си въ семинаритѣ поляка-учитель не е можалъ нито да говори, нито да пише както трѣба по украински.

Още по-печално стои въпроса съ украинското срѣдно училище. Народнитѣ училища каквито и да сж, все сж сжществували, докато срѣднитѣ съвсѣмъ почти липсватъ. Защото може ли да се противопоставятъ сжществуващитѣ 6 украински гимназии на 62 полски класически гимназии и 13 реални срѣдни училища. И дори тѣзи 6 гимназии украинцитѣ сж си извоювали слѣдъ многогодишна борба съ полското мнозинство въ Областния Сеймъ (парламентъ); причината е, че за създаването на ново украинско държавно училище е било нужно позволението на Галицкия Сеймъ (докато за полското е рѣшавалъ направо виенския парламентъ). Полскитѣ ржководящи кржгове сж си запазили между другото и това право, като сж измѣнили държането си къмъ централното правителство въ 1867 г. и поднесли на прѣстола добрѣ познатата въ Австрия декларация: „Przy Tobie Panie stoimy i stac bedziemy“ (При Тебъ сме Господарю, и ще бждемъ). Ясно е, че ако украинския селянинъ бжде що годѣ разуменъ, то господството на поляцитѣ въ Галиция не ще го тревожи; но ако украинската интелигенция се засили, то опасностьта за това господство ще се увеличи сама по себе си, защото украинската интелигенция ще се старае и ще се бори, докато украинското дѣло не си извоюва онова положение, което му се пада по броя на украинцитѣ въ страната. Само това е въ ума на всички полски партии въ Галицкия Сеймъ, отъ най-дѣснитѣ до най-лѣвитѣ, когато тѣ единодушно гласуватъ противъ украинското прѣдложение, да се основе още една украинска гимназия. Украинцитѣ обаче като виждатъ, че е трудно по този пжть да задоволятъ искането за срѣдно образование на майчинъ езикъ за широкитѣ маси на населението, основаватъ частни срѣдни училища, като се надѣватъ, че все пакъ ще дойде врѣме, когато държавата ще вземе върху си разноскитѣ. Тъй че украинцитѣ прѣди войната сж поддържали въ Галиция два пжти повече гимназии, отколкото имъ е давала държавата т. е. 12 плюсъ нѣколко дѣвически гимназии и лицеи; това е ставало съ пари, събрани главно отъ селянитѣ, защото украинската шляхта отдавна се бѣ ополячила, а едра буржуазия още не е имало. Този фактъ отхвърля загатванията, които разпространява сега най-голѣмия врагъ между поляцитѣ на украинското движение въ Галиция — бюрокр ията и чиновническата интелигенция отъ пол-

ската партия на народнитѣ демократи—че ужъ самитѣ украинци не искатъ широка просвѣта. Освѣнъ това възъ основа на статистическитѣ данни за учебната 1903-1904 г. около 55%. отъ ученицитѣ-украинци сѫ били принудени да ходятъ въ чужди срѣдни училища по липса на свои, докато отъ поляцитѣ само 2%. и то тѣзи 2%. поляци сѫ ходили въ нѣмски, а не украински гимназии. Трѣба още да се забѣлѣжи, че прѣди да бѫде замѣненъ нѣмския изикъ въ срѣднитѣ училища съ прѣподаване на мѣстни езици, което стана въ 1867 г., числото на ученицитѣ украинци е било по-голѣмо отъ това на поляцитѣ.

Колкото за режима въ украинското срѣдно училище, то той се различава отъ този въ полското. Обикновено за директори на украинскитѣ гимназии сѫ били назначавани хора съвсѣмъ благонадежни въ очитѣ на Областния Училищенъ Съвѣтъ, т. е. въ очитѣ на полскитѣ кржгове; този съвѣтъ е ималъ донѣгдѣ влияние върху срѣдното училище. Директора въ никой случай не могълъ да бѫде единъ напълно идеенъ украинецъ. Като не иска да прѣдизвика незадоволство отъ страна на началството си, директора на украинската гимназия, се старае да възпита повѣрената му младежь въ чисто австрийски патриотически духъ. При все това изъ гимназиитѣ излизатъ съзнателни борци за националнитѣ си права, и това се дължи на отдѣлнитѣ прѣподаватели и на тайнитѣ кржжоци за самообразование, които сѫществуватъ нелегално при гимназиитѣ. До скоро въ Галиция е било забранено въ украинскитѣ училища празднуването паметьта на най-великия украински поетъ Тарасъ Шевченко. Въ сѫщото врѣме полското срѣдно училище, подъ закрилата на самия Областенъ Училищенъ Съвѣтъ, възпитава съвсѣмъ открито своята младежь, като добри членове на народа си на първо мѣсто, а послѣ на държавата. Никой дори не е корилъ за това полскитѣ директори и прѣподаватели, а напротивъ, колкото нѣкой отъ тѣхъ е билъ по-малко „черножълтъ“ толкова повече е напрѣдвалъ. Докато пъкъ украинеца-прѣподаватель, ако е смѣялъ да бѫде искренъ членъ на народа си, е трѣбало „зарадъ службата“ да прѣкарва живота си между чужди хора въ нѣкоя полска гимназия въ Западна Галиция. Въпроса за учебницитѣ въ срѣднитѣ училища е стоялъ сѫщо така, както и въ народнитѣ.

Колкото за специалнитѣ училища, било висши било срѣдни, то прѣди войната украинцитѣ въ Галиция не сѫ имали нито едно такова. Наистина и полскитѣ не сѫ били многобройни, защото благодарение на полската шляхта, Галиция, „която се ползува съ специални права“, е стояла въ индустриално и търговско отношение винаги по-назадъ отъ другитѣ австрийски провинции.

Борбата за украински университетъ въ Галиция взема особено остъръ характеръ. Когато въ 1871 г. нѣмския езикъ

за прѣподаване е билъ замѣненъ въ Лвовския университетъ съ „мѣстнитѣ“ т. е. полски и украински езици, поляцитѣ сж съумѣли да вематъ университета изключително въ свои ржцѣ, като сж задоволили украинцитѣ съ нѣколко катедри на украински езикъ, макаръ фактически австрийския императоръ Францъ I, основавайки университета въ Лвовъ е мислилъ да осигури университета на втората мѣстна нация т. е. на украинцитѣ, още повече, че поляцитѣ сж имали вече полски университетъ въ Краковъ. Освѣнъ тѣзи два университета поляцитѣ сж имали въ Галиция прѣди войната още политехнически институтъ, минна академия и двѣ търговски академии, а украинцитѣ не сж имали нито едно висше училище. Не само ржководящитѣ кржгове въ Галиция, но и цѣлото полско общество съ малки исключения е било противъ укрински университетъ. Ето защо не е чудно, че всрѣдъ университетската младежь и отъ двѣтѣ страни националнитѣ страсти сж горѣли до крайность. За най-дребното нѣщо е стигало до печални ексцеси, а понѣкога и до кръвопролития. Най-важнитѣ инциденти сж станали между 1901 и 1912 г. Първия пжть повече отъ десеть студенти украинци сж били откарани въ затвора, а втория — студента-украинецъ Коцко е падналъ жертва на револверенъ истрѣлъ отъ полска страна. Едва въ послѣднитѣ години прѣди войната поляцитѣ сж дали принципиално съгласие за украински университетъ въ Галиция, съ условие обаче той да бжде на всѣкждѣ въ източна Галиция, но само не въ Лвовъ; на това украинцитѣ не сж могли да се съгласятъ, защото това би значило да признаятъ Лвовъ за чисто полски градъ, когато наопъки Лвовъ е културния центъръ на Галицка Украйна; тукъ се намира центъра на културнитѣ й политически и стопански организации, съюзи и институти. Тъй че въпрѣки голѣмитѣ си усилия украинцитѣ не сж могли да извоюватъ свой университетъ и трѣбало да се задоволятъ съ нѣколко катедри въ Лвовския университетъ.

Както загатнахъ по-горѣ, поляцитѣ сж смѣтали източна Галиция за часть на бивша Полша и за защита на господствуващето си положение сж искали да махнатъ украинския елементъ отъ лицето на земята, ако ли не, то да се даде на полската култура въ източна Галиция господствуваще положение въ врѣда, разбира се, на украинската. Обаче украинцитѣ прѣзъ 500-годишното имъ робуване у поляцитѣ, благодарение на живата си народна сила, сж устояли въ неравната борба и не за послѣденъ пжть сж доказали, че нѣма сила на свѣта, която би могла да денационализира единъ живъ народъ. Може да се денационализира шляхтата и интелигенцията, но простия народъ не ще се промѣни. Ще му остане поне нисшето духовенство, съ чиято помощь при благоприятни условия изъ простия народъ пакъ ще израстнатъ нови борци за национални ва и за свободата на поробения народъ.

18

Нота

на Украйнската Делегация въ Парижъ до Прѣдсѣдателя на Мирната Конференция.

Парижъ, 2 юли, 1919 г.

До Негово Прѣвъзходителство Господинъ Прѣдсѣдателя на Конференцията за мира въ Парижъ.

Ваше Прѣвъзходителство,

Делегацията на Украинската република при конференцията за мира въ Парижъ, получи току що съобщение за рѣшението, което върховния съвѣтъ на съюзнитѣ и сдружени сили и взелъ на 25 юни за източна Галиция..

Понеже това рѣшение дава право на силитѣ на Полската република да продължатъ военнитѣ си дѣйствия до р. Збручъ, делегацията на Украинската република въ Парижъ има честь да заяви слѣдното:

Рѣшението на Върховния Съвѣтъ не е побѣда на справедливостьта и правото.

Украинския народъ въ източна Галиция, съставящъ отъ вѣкове едно значително мнозинство върху украинската територия, можеше безъ съмнѣние, не само по право и справедливость, но сѫщо и по принципитѣ на държавитѣ отъ Съглашението, слѣдъ разпадането на Австро-Унгария, да обяви своята независимость и съединението си съ Украинската република въ една държава съставена отъ цѣлия украински народъ.

Полската република, като заявява за своитѣ съвсѣмъ неоправдани искания, като води война съ Украинската република за осѫществяването на тѣзи искания насилва правата на украинския народъ.

Украйнското правителство, като вѣрваше въ принципитѣ провъзгласени отъ силитѣ на Съглашението, се надяваше, че Силитѣ вземайки върху си задачата да сѫдятъ безпристрастно въ тази война на поляцитѣ противъ украинцитѣ, ще се произнесатъ противъ анексионизъма на поляцитѣ и ще защищаватъ правото за свободно самоопрѣдѣление на украинския народъ.

19

Украинската делегация въ Парижъ констатира, че работата не е така.

Комисията на генералъ Бартелеми, на 24 февруари е наложила на украинцитѣ прѣмирие въ момента, когато полската армия се намира въ най-голѣма опастность, обсадена въ Леополъ отъ украински войски.

Сѫщата комисия, на 28 февруари, е прѣдложила единъ проектъ за прѣмирие, който не само оставя на поляцитѣ части отъ украинската територия заети отъ полската армия, включително и Леополъ, но още имъ дава обширни земи и областьта Дрохобигъ тъй богата съ петролъ, които се намираха тогава въ украински ржцѣ.

Очевидно е, че украинското правителство не е могло да приеме това пристрастно взето рѣшение. Все пакъ то продължи да вѣрва въ справедливостьта на Съглашението и поиска едно по-право рѣшение.

Втората намѣса на Съглашението въ полско-украинската война бѣше рѣшението на Върховния Съвѣтъ отъ 19 мартъ съ което двѣтѣ страни се поканваха въ най-кратъкъ срокъ да сключатъ прѣмирие.

Украинското правителство се отзова на апела на Върховния Съвѣтъ и заяви, че е готово да сключи прѣмирие, но поляцитѣ не направиха сѫщото и продължиха военнитѣ дѣйствия.

Сега става явенъ мотива на тѣхното поведение. Отъ една страна военното имъ положение се бѣше подобрило вслѣдствие на прѣмирието сключено съ чехитѣ и нѣмцитѣ и прѣдстоящето идване на армията на Халеръ въ Полша. Прочее, тѣ можеха да се надѣватъ за побѣда надъ цѣла Галиция. Отъ друга страна, тѣ бѣха сигурни, че неподчинението имъ на Върховния Съвѣтъ не ще прѣдизвика никакъвъ укоръ и че полученитѣ резултати ще имъ останатъ, защото Върховния Съвѣтъ ще ги удобри. Това и стана.

Напразно украинското правителство повтаряше прѣдложението си за примирие, поляцитѣ го отхвърлиха.

Назначението на една комисия за Полско-Украинско прѣмирие остана безъ значение за развитието на събитията. Комисията прѣдложи на двѣтѣ страни проектъ за прѣмирие, който Украинцитѣ приеха, а поляцитѣ му се противопоставиха. Украинцитѣ разбраха, че въ всички декларации на прѣдставителитѣ на Съглашението, рѣшението на Съглашението се основава върху принципитѣ на справедливостьта и не държи смѣтка за свършенитѣ факти.

Прѣдседателя на комисията за полско-украинско прѣмирие Генералъ Бота е привлекълъ вниманието и на двѣтѣ страни върху ~ ва каква грамадна отговорность ще вземе страната,

20

която не ще приеме примирието и ще продължи войната противъ волята на Съглашението. И ето поляцитѣ не приематъ прѣмирието и продължаватъ войната. Обаче въ рѣшението си отъ 25 юни, Върховния Съвѣтъ съвсѣмъ не държи поляцитѣ за отговорни. Той не само приема свършения фактъ за окупацията, но дава на поляцитѣ още правото да продължаватъ военнитѣ си дѣйствия до р. Збруцъ, т. е. окупацията на цѣла Източна Галиция.

Върховниятъ Съвѣтъ обяснява рѣшението си като казва, че полската окупация има за цѣль да осигури мирното население и имотитѣ му въ Източна Галиция отъ опасноститѣ, които идатъ отъ болшевишкитѣ банди.

Украинската делегация подържа, че Украинското правителство е запазвало, доколкото се е простирала властьта му, както мирното население, така и имотитѣ му върху територията на Източна Галиция.

Украинската делегация подържа, че върху територията на Източна Галиция, до кѫдѣто е стигала властьта на Украинското правителство, не е имало нито една болшевишка банда и е владѣялъ винаги отличенъ редъ.

Украинската делегация подържа, че Директорията на Украинската република, отъ ефикасната помощь на държавния секретарь на Западна Украина, е била единствено прѣпятствие, което е затваряло на рускитѣ болшевици пѫтя на западъ.

Украинската делегация подържа, че тъкмо армията на западна Украина е тази, която съ разбиването на болшевицитѣ при р. Збруцъ имъ е попрѣчила да се съединятъ съ унгарскитѣ болшевици.

Украинската делегация подържа, че украинското правителство е отклонило поканата на болшевишкото правителство за прѣмирие, тъкмо когато едно нападение на поляцитѣ върху Източна Галиция е било отблъснато и послѣднитѣ сѫ отхвърлили прѣдложение за прѣмирие.

Всичкитѣ тѣзи факти, които подържа украинската делегация, показватъ че тъкмо Украинското правителство и Украинската армия и по специално Украинското правителство и Украинската армия на Източна Галиция сѫ образували единствена стѣна противъ болшевизъма, и че поляцитѣ, нападайки западната Украинска армия, въ момента когато тя е заета въ борба съ болшевицитѣ, показватъ, че сѫ съюзници на болшевицитѣ.

Ние твърдимъ, че дори сега, ако поляцитѣ получеха заповѣдь отъ Върховния Съвѣтъ да се оттеглятъ отъ Източна Галиция, заета отъ тѣхъ, Украинската армия би била въ състояние да запази реда въ страната.

21

Ние твърдимъ най-послѣ, че „болшевишкитѣ банди“ съвсѣмъ не заплашватъ Източна Галиция, защото украинската армия брои доста голѣми побѣди въ борбата си противъ болшевицитѣ и ги кара да се оттеглятъ все по на изтокъ.

Ако има нѣкоя опасность за мирното население и имотитѣ му въ Източна Галиция тя се крие името въ полската окупация.

Историята на полско-украинската борба за Източна Галиция брои много вѣкове. Полша, слѣдъ завземането на тази украинска земя е имала постоянно и има още стремежъ да я направи коренно полска, като прѣмахне украинския елементъ. Отъ друга страна украинския народъ се е мжчилъ прѣзъ цѣлото врѣме на полското господаруване да запази своята независимость.

Подѣлбата на Полша и окупацията на Галиция отъ Австрия не туря край на тази полско-украинска борба, още повече, че Австрийското правителство взема закрилата на поляцитѣ противъ украинцитѣ. Прѣзъ послѣднитѣ 50 години колкото повече се приближаваме къмъ сегашното движение, полско-украинската борба се засилва.

Галицкитѣ избори, прѣзъ които, по заповѣдь на полскитѣ власти, се пролива кръвьта на украинскитѣ селяни въ борба срѣщу коренитѣ полски господари; борбата противъ общото избирателно право въ Австрийския парламентъ и Галицката Диета, изразена чрѣзъ мощни движения въ масата, обструкция отъ страна на украинцитѣ въ Диетата и кървави репресии отъ страна на поляцитѣ; борбата за създаване на украински университетъ, въ която борба сжщо се пролива кръвь, — убийството на управителя на Галиция, князь Андрей Потоцки отъ украинския студентъ Мирославъ Сичински; най-послѣ, жестокитѣ мѣрки противъ украинскитѣ свещеници и интелигенция, взети по заповѣдь на полскитѣ власти прѣзъ послѣднята война на Австрия срѣщу Русия; всички тѣзи факти обясняватъ достатъчно характера на Полско-Украинскитѣ отношения.

Ново доказателство дава сегашната война между поляцитѣ и украинцитѣ.

Поляцитѣ разгласяватъ по цѣлия свѣть за жестокоститѣ на украинскитѣ войници.

Делегацията на Украинската република протестира по най-енергиченъ начинъ противъ тѣзи твърдения.

Все пакъ, добрѣ е да се отбѣлѣжи, че обвинението на поляцитѣ противъ украинскитѣ войници изважда на явѣ умразата, която украинския народъ храни противъ поляцитѣ и която кара войницитѣ да вършатъ жестокости.

22

Поляцитѣ отъ друга страна, не криятъ, че поведението имъ спрѣмо украинското население въ Галиция, не се дължи на никакво състрадание. Измислятъ ли тѣ „болшевишкитѣ банди“ на Източна Галиция, за да оправдаятъ своитѣ жестокости? . .

За полското господство всички срѣдства сж добри да се прѣмахне украинския елементъ, украинскитѣ организации и дружества; украинскитѣ училища и църкви сж затворени; украинската преса е прѣмахната. Украинскитѣ селяни, свещеници и интелегенция се зазстрѣлватъ масово, затварятъ се въ тюрмитѣ и въ концентрационни лагери. Така ли запазватъ поляцитѣ мирното население и имота му въ Източна Галиция?

Делегацията на Украинската република констатира че Върховния Съвѣтъ, съ рѣшението си отъ 25 юни, е прѣдалъ украинското население въ една украинска страна подъ властьта на най-голѣмия му врагъ, който има само една цѣль: да прѣмахне украинския елементъ за да стане страната наистина полска.

„Това позволение“, казва Върховния Съвѣтъ въ края на постановлението си, „не прѣдрѣшава въ нищо рѣшенията които Върховния Съвѣтъ ще вземе въ бжджще за да уреди политическия статутъ на Галиция“.

Това обѣщание не може по никой начинъ да задоволи украинския народъ. То не го запазва отъ режима на терора установенъ сега отъ полската власть и не му дава никаква гаранция за въ бжджще.

Като се има прѣдвидъ това постановление, което цѣлото е благосклонно къмъ поляцитѣ, украинския народъ има пълно право да вѣрва, че бжджщитѣ рѣшения на този Върховенъ Съвѣтъ ще иматъ сжщата насока.

Но ако Върховния Съвѣтъ промѣнѣше за въ бжджще държанието си, кой ще поправи моралнитѣ и материални повръди, които полското господство е нанесло на украинския народъ?

Да прѣдположимъ, че по късно Върховния съвѣтъ поиска да се направи плебисцитъ. Прѣдшествувани отъ единъ дълъгъ периодъ на полско господство, на полски режимъ, който е пъленъ само съ ужасъ и желание, които се употрѣбяватъ въ врѣме на война—да се прѣмахне украинския елементъ съ всички срѣдства,— този плебесцитъ ще гарантира ли и ще изрази ли истинската воля на населението?

Като е така, Делегацията на Украинската република заявява, че :

Рѣшението на Върховния Съвѣтъ относно Източна Галиция засяга териториалния суверенитетъ на Украинската република, защото оставя една часть отъ територията ѝ подъ полско господство.

Това рѣшение прѣмахва правото на украинския народъ да разполага съ себе си одобрява свършения фактъ за полското господство.

Това рѣшение прѣдава Украинския народъ въ ржцѣтѣ на историческия му врагъ и осжжда на ополячване украинската земя.

Това рѣшение тежко оскърбява националнитѣ чувства на украинския народъ, защото нѣма по-тежка обида за достоинството на единъ народъ отъ тази, да го поставишъ подъ чужда неприятелска власть.

Това рѣшение осжжда населението на Източна Галиция безъ разлика на народность и религия, на най-голѣма мизерия, защото страната не ще се успокои подъ полско господство, а ще се прѣобърне на арена на една най-ожесточена борба, която непрѣменно ще свърши съ разорение и анархия.

Делегацията на Украинската република, въ името на правото и справедливостьта, протестира най-сериозно и най-енергично противъ това рѣшение.

Делегацията на Украинската република, имаше за цѣль да получи отъ Конференцията за мира признаване на суверенитета и независимостьта на Украинската република, която да обхваща всички украински земи; тя заявява, че украинския народъ не може да приеме това рѣшение, и че той съ всички сили ще защищава независимостьта и цѣлостьта на своята държава. Поради това Делегацията на Украинската република не поема никаква отговорность за събитията, които биха могли да послѣдватъ.

Г. Сидоренко
Прѣседатель на Делегацията на Укр. република.

Подписали:
Извънредни делегати за украинско полско прѣмирие

Димитро Витовски
Полковникъ

Др. Михаилъ Лозински
Държавенъ пом.-секретарь за Външнитѣ работи на Западна Украина.

24

Исторически документи и материали.

Дипломатическата прѣписка въ началото на сѫществуването на Украинската държава.

Украинския народъ никога не е посѣгалъ върху чужди земи и върху правата на други народи, той е билъ винаги пълненъ съ най-искрени намѣрения да живѣе въ миръ и съгласие съ всички. Откакъ сѫществува Украинската държава. Украинското правителство постоянно се е стремило да завърже сношения съ всички народи и да подържа нужната сърдечность въ връзкитѣ си съ всички съсѣди и не съсѣди. Катастрофалното развитие на събитията върху територията на бивша Русия често обаче е прѣчило на замислитѣ на Украинското правителство. Въ всѣки случай още отъ началото на тази година, прѣзъ врѣмето, когато Съглашението окупира Одеса, това правителство е прилагало чрѣзъ делегатитѣ си, отначало Галипъ, а послѣ помощникъ-министъра на външнитѣ работи, Бачински, всички усилия за да се споразумѣе съ Антантата. Украинското демократическо правителство е правило при това доста голѣми отстѫпки, както отъ политическата, така и отъ икономическата си програма. Тѣзи прѣговори сѫ били прѣкѫснати не по волята на Украинската директория. Сега делегацията на Украинското правителство, начело съ Сидоренко и Шулгинъ, продължава да работи за постигане съгласие и взаимно разбиране въ Парижъ. Доста интересни сѫ сега документитѣ, които спадатъ къмъ зората на украинската независимость и които свидѣтелствуватъ за това, че още тогава Съглашението е било наклонно да признае Украина. Документитѣ се отнасятъ къмъ врѣмето, между момента, когато слѣдъ болшевишкия прѣвратъ прѣзъ октомври 1917 год. Украинското правителство е отказало да признае авторитета на болшевишкото правителство и съ третия Универсалъ, отъ 7 ноември 1917 г. е провъзгласило Украина за независима република и момента, когато на 25 януари 1918 г. болшевицитѣ сѫ завзели Киевъ. Прѣзъ това врѣме на чело на министерството на външнитѣ работи на Украинската република е стоялъ Александъръ Шулгинъ, който винаги е полагалъ всички усилия за да подържа най-добри сношения съ Антантата. Документитѣ прѣдставятъ дипломатически заявления и писма отъ прѣдставителитѣ на Франция и Англия до украинското правителство; тѣ сѫ слѣднитѣ:

25

I

Mission Militaire Française
en Russie
Front S. O.

Kiev, le 5·18 Decembr 1917.

Texte des paroles adressées á Monsieur Vinnitchenko Premier Secrétaire Général de la République Ukrainienne par le général Tabouis de la Mission Militaire Française au front sud — ouest le 5/18 Décembre 1917.

Les Puissances Alliées n'ont pas encore pris une décision officielle vis á vis de l'Ukraine, mais j'ai déja été chargé de transmettre á Monsieur Choulguine la sympathie des alliés pour les efforts que fait le Gouvernement Ukrainien dans le but de rétablir l'ordre, de reconstituer une force de resistence et rester fidèle aux alliès.

J'avais cru de mon devoir de ne pas attendre un Mandat officiel et de vous demander de m'entretenir avec vous, dans le but de ne pas perdre un temps précieux, de ne pas être pris au dépourvu si le moment venait d'agir, et par suite de préparer les matériaux d'une discussion éventuelle relativement aux secours financiers et téchniques que les alliés pourraient fournir á l'Ukraine pour l'aider dans son oeuvre gigantesque d'organisation et de relèvement.

Je suis heureux d'avoir pris cette initiative, car hier soir j'ai reçu ordre de vous inviter, en vue d'un aide finacier et téchnique que la France pourrait apporter á l'Ukraine, á préciser et á faire transmettre à l'ambassade de France au plus tôt, le programme que le Gouvernement Ukrainien pense réaliser et les besoins correspondants.

Par cette demarche que je fais, le premier, vous pouvez vous rendre compte que les sympathies de la France — á votre endroit sont réeles et effectives.

Tabouis.

Прѣводъ

ФРЕНСКА ВОЕННА МИСИЯ
въ
РУСИЯ
—
Ю. З. фронтъ.
—

Киевъ 5 18 декември 1917 г.
Текстъ на думитѣ отправени до Г. Виниченко, пръвъ генералъ секретарь на Украинската Република отъ генералъ Табуисъ отъ френската военна мисия на Ю. З. фронтъ, на 5 18 дек. 1917 г.

Съглашенскитѣ държави не сж взели още едно официално рѣш ие за Украина, но азъ вече съмъ натоваренъ

да прѣдамъ на Господинъ Шулгинъ, симпатията на съюзницитѣ за усилията, които е направило Украинското правителство за да възстанови реда, да образува наново една сила за противодѣйствие и да остане вѣрна на съюзницитѣ.

Мислихъ, че мой дългъ е да не чакамъ официалното пълномощие и да искамъ да говоря съ васъ, за да не губя скѫпото врѣме и да не бѫда неприготвенъ, ако настане врѣме да се дѣйствува, и слѣдователно да приготвя материали за евентуално разискване върху техническата и финансова помощь, която съюзницитѣ биха могли да доставятъ на Украина, за да ѝ помогнатъ въ гигантското ѝ дѣло за организация и подигане.

Азъ съмъ щастливъ, че съмъ взелъ тази инициатива, защото снощи получихъ заповѣдь да ви поканя, прѣдъ видъ на една финансова и техническа помощь, която Франция би могла да даде на Украина, да се означи точно и се прѣдаде на френското посолство въ най-скоро врѣме, програмата, която Украинското правителство мисли да осѫществи и съотвѣтнитѣ негови нужди.

Съ тази постѫпка, която азъ пръвъ правя, вие може да си дадете смѣтка за това, че симпатиитѣ на Франция къмъ васъ сѫ реални и сигурни.

Табуисъ.

II

LÉGATION DE FRANCE
EN ROUMANIE.

République Française.

Jassy, le 29 Décembre 1917.

Le Ministre de France en Roumanie à Monsieur le Général Tabouis Commissaire de la République Française en Ukraine.

J'ai l'honneur de porter á votre connaissance que le Gouvernement Français vous a désigné comme Commissaire de la République Française en Ukraine.

Je vous prie de vouloir bien en informer Monsieur le Secrétaire Général des Affaires Etrangères du Gouvernement Ukrainien, en remettant entre ses mains la présente lettre, qui vous accrédite en cette qualité.

Saint — Aulaire.

(Печатъ на френското посолство въ Ромъния)

27

ФРЕНСКА ЛЕГАЦИЯ
въ Ромъния.

Прѣводъ.

Френска Република.

Яшъ, 29 декември 1917 г.

Френския министъръ въ Ромъния до г. генерала Табукисъ, комисарь на френската република въ Украина.

Имамъ честь да ви освѣдомя, че Френското правителство ви назначава за прѣдставитель на Френската република въ Украина.

Азъ ви моля да съобщите за това на г. генералния секретарь на външнитѣ работи на Украинското правителство и му прѣдадете това писмо, което ви уполномощява като прѣдставитель на Френската република.

(Печатъ на френското посолство въ Ромъния).

Saint-Aulaire.

III

LE GÉNÉRAL COMMISSAIRE
de la
RÉPUBLIQUE.

République Française.

Kief, le 21 Décembre 1917. / 3 Janvier 1918.

Le Général Tabouis, Commissaire da la République Francaise auprès du Gouvernement de la République Ukrainienne á Monsieur le Secrétaire Général aux affaires Etrangères de la République Ukrainienne.

Monsieur le Secrétaire Général.

J'ai l'honneur de vous prier de porter á la connaissance du Gouvernement de la République Ukrainienne, que le Gouvernement de la République Française m'a designé comme Comissaire de la République Française auprés du Gouvernement de la République Ukrainienne.

Je vous demanderai, en consequence, de bien vouloir me faire savoir quel jour et á quelle heure je pourrai faire au chef du Gouvernement ma visite solennelle de présentation officielle.

28

Veuillez, Monsieur le Secrétaire Général, agréer l'assurance de ma haute considération.

Tabouis.

ГЕНЕРАЛЕНЪ КОМИСАРЪ
на
РЕПУБЛИКАТА.

Прѣводъ.

Френска Република.

Киевъ, 21 декември 1917 г. / 3 януари 1918 г.

Генералъ Табуисъ, прѣдставитель на Френската република прѣдъ Украинската република, до г. генералния секретарь на външнитѣ работи на Украинската република.

Господинъ генераленъ секретарь,

Имамъ честьта да Ви моля да увѣдомите правителството на Украинската република, че правителството на Френската република ме е назначило за прѣдставитель на Френската република прѣдъ правителството на Украинската република. Затова ще Ви моля да ми съобщите въ кой день и кой часъ ще мога да посѣтя прѣдсѣдателя на правителството за официално прѣдставление.

Приемете, господинъ генераленъ секрѣтарь, увѣрение въ високото ми уважение.

Табуисъ.

IV

LE GÉNERAL COMMISSAIRE
de la
RÉPUBLIQUE.
№ 11.

République Française.

Kief, le 29/11 Janvier 1918.

Le Général Tabouis Commissaire de la République Française auprès du Gouvernement de la République Ukrainienne à Monsieur le Secrétaire d'Etat aux Affaires Etrangères dn Gouvernement de la République Ukrainienne.

Le 5/19 décembre, dans une entrevue á laquelle assistaient M. Vinnitchenko, Président du Conséil, et les Secr res d'Etat

29

aux Affaires Etrangères, au Finances, au Ravitaillement, aux Voies et Communications, à la Justice, j'ai eu l'honneur de présenter la demande suivante:

(Слѣдва текста на вербалната нота на генералъ Табуисъ отъ 5 19 декември, за назначението му за прѣдставитель на Френското правителство прѣдъ правителството на Украинската република, а послѣ слѣдва:)

Depuis cette date, la France est entrée en relations officielles avec l'Ukraine.

Vu la marche rapide des événements et pour éviter toute perte de temps, j'ai l'honneur de vous prier de bien vouloir me faire tenir cette réponse aussitôt que possible.

Tabouis.

Прѣводъ

ГЕНЕРАЛЕНЪ ПРѢДСТАВИТЕЛЬ
на Републиката
№ 11.

Френска Република
Киевъ, 29/11 Януари 1918.

Генералъ Табуисъ прѣдставитель на Френската Република прѣдъ правителството на Украинската Република, до Господинъ Държавния Секретарь на Външнитѣ Работи на правителството на Украинската Република.

На 5/19 декември, на една срѣща, въ която присѫтствуваха Г. Виниченко, прѣдседатель на съвѣта, и държавнитѣ секретари на външнитѣ работи, финансиитѣ, прѣхраната, пѫтищата и съобщенията и правосѫдието, азъ имахъ честьта да прѣдставя слѣдното искане:

Слѣдва текста на вербалната нота на ген. Табуисъ отъ 5 декември за назначението му за прѣдставитель на Френското правителство прѣдъ правителството на Украинската република, а послѣ слѣдва:)

Отъ тази дата, Франция влиза въ официални сношения съ Украина.

Прѣдвидъ бързия вървежъ на събитията и за да се избегне всѣка загуба на врѣме, имамъ честьта да Ви моля да ми дадете отговоръ колкото е възможно поскоро.

(Приложенъ печатъ на прѣдставителя на Френската република въ Украина).

Табуисъ.

30

V

RÉPRÉSENTANT
de la
GRANDE BRETAGNE.

A Son Excellence le Président du conseil des ministres de la République Nationale Ukrainienne.

Excellence,

Y'ai l'honneur de Vous informer que le Gouvernement de sa Majesté Britannique m'a nommé, par la voie télégraphique, la seule possible actuellement, Réprésentant de la Grande Bretagne en Ukraine.

Mon Gouvernement m'a chargé de Vous donner l'assurance de sa bonne volonté. — Il appuyera de toutes ses forces le Gouvernement Ukrainien dans la tâche qu'il a entrepris de faire oeuvre de bon gouvernement, de maintenir l'ordre et de combattre les Puissansces Centrales, ennemis de la Democratie et de l'Humanité.

En ce qui me concerne en particulier, j'ai l'honneur, Monsieur le Président, de Vous donner l'assurance de mon entier concours pour la réalisation de Notre idéal commun.

Picton Bagee
Réprésentant de la Grande Bretagne en Ukraine

Прѣводъ

ПРѢДСТАВИТЕЛЬ
на
ВЕЛИКОБРИТАНИЯ

До Негово Сиятелство Прѣдседателя на Министерския Съвѣтъ на Националната Украинска Република.

Ваше Сиятелство,

Имамъ честьта да Ви освѣдомя, че правителството на Негово Величество, Британския краль ме е назначило, по телеграфически пжть, единственъ възможенъ сега, за прѣдставитель на Великобритания прѣдъ Украина.

Моето правителство ме е натоварило да Ви увѣря въ добритѣ му намѣрения. — То съ всички сили ще подкрѣпя Украинското правителство въ задачата, което то си е поставило, да подържа реда и да се бори съ централнитѣ държави, враговетѣ на демокрацията и човѣчеството.

31

Колкото се отнася до менъ специално, азъ имамъ честьта, Господинъ прѣдседателю, да Ви увѣря въ пълното ми съдѣйствие за осѫществяване на общия ни идеалъ.

Picton Bagee.
Прѣдставитель на Великобритания
въ Украина

Хроника

Събитията въ Галиция.

Лозана, 1 юли 1919 г.

„Робітнича Газета", която излиза въ Перемишълъ, съобщава, че въ Източна Галиция е забранено абсолютно употрѣбата на украинския езикъ въ всички учрѣждения, желѣзници и официални бюра.

Бернъ, 5 юни 1919 г.

Украинското бюро на пресата отъ Берлинъ дава слѣднитѣ подробности върху дѣйствията на поляцитѣ противъ украинцитѣ: „Всички бараки и затвори въ Полша сѫ пълни съ интернирани украинци. Въ баракитѣ на Домбицъ, при Краковъ, въ Вадовице, Виениче, въ затворитѣ на Брестъ-Литовскъ, Томашовъ, Холмъ и др., чезнатъ десетки хиляди интернирани войници отъ украинска народность, жертва на полския империализъмъ. Въ Варшава, въ „Мотоковския" затворъ сѫ интернирани украински учители отъ Волиния, Полезия и Холмъ. Сѫщо голѣмо число висши украински чиновници се намиратъ въ тѣзи затвори, между другитѣ и бившия управитель на Полезия и Холмъ, Александъръ Скорописъ Йолтуховски и делегата на украинския министерски съвѣтъ—Шелестъ. Хиляди украински селяни, които искатъ да запазятъ вѣрата на дѣдитѣ си и отказватъ да влѣзатъ въ римокатолишката черква, сѫ затворени въ крѣпостьта на Брестъ-Литовскъ и въ затворитѣ на Томашовъ, Холмъ и Хрубешовъ. Полскитѣ легионери и жандарми сѫ имъ конфискували имотитѣ. Тъй въ Брестъ-Литовскъ сѫ били конфискувани земледѣлчески имоти, на стойность 15 милиона рубли. Въ всички тѣзи прѣдприятия полскитѣ войници и офицери вематъ голѣмо участие. На 16 мартъ, полскитѣ войници сѫ се явили при прѣдседателя на комитета за подпомагане въ Холмъ, Г. Халиковски, и сѫ му откраднали единъ милионъ рубли, които сѫ би отъ касата на казания комитетъ. Доказано е, че

32

полския генералъ Листовски е заповѣдалъ да се конфискуватъ и унищожатъ всички украински паметници. Изгорени сѫ били 50 украински черкви съ голѣма историческа цѣнность, затворени 500 други украински черкви, а свещеницитѣ интернирани. Прочутата холмска катедрала е била конфискувана отъ полския епископъ Кузановски.

Военнитѣ дѣйствия въ Източна Галиция.

(Свѣдѣния получени прѣди 5 юли).

Прѣговоритѣ за примирие сѫ почнали на 7 юни въ Леополъ и сѫ продължили до 16. Не се знае точно кои точки сѫ се разглеждали. Знае се само, че прѣмирието е трѣбало да започне съ ректификацията на новата демаркационна линия, която минаваше прѣзъ градоветѣ Замостъ, Тарнополъ-Косовъ, Заставъ, Злота-Липа-Низнивъ, Ньезвизка. Веднага слѣдъ това, полската преса е почнала жестока борба противъ проекта, който оставяше въ украински рѫцѣ една тѣсна ивица отъ Източна Галиция. Послѣдваха интерпелации въ полската диета. Полския командуващъ е започналъ да се колебае и заповѣдалъ да продължи концентрацията на войскитѣ на източния фронтъ.

На 20 юни, деня назначенъ за прѣдварително споразумѣние, проекта за прѣмирие не е билъ утвърденъ нито отъ поляцииитѣ, нито отъ украинцитѣ и борбата е била подета по цѣлия фронтъ съ удвоенъ жаръ.

* * *

Голѣмата офанзива на Халеръ спрѣ къмъ 15 юни. Генералъ Павленко бѣ успѣлъ, слѣдъ нечувани усилия, да групира между Збруцъ и Днѣстъръ остатъка на армията си, която наброяваше отъ 20 до 30,000 души, и използувайки забавянето въ вървежа на полската армия, започна една серия контъръ-нападения противъ полскитѣ позиции на Злота-Липа и на югъ до Езерна (на западъ отъ Тарнополъ). На 17, войскитѣ минаватъ Серетъ въ посока къмъ западъ и взематъ Чортковъ. Слѣдъ нѣколко дни, ние ги намираме вече въ Тарнополъ. Въ края на юни, украинската офанзива е въ пълния си разгаръ. Окуражени отъ първитѣ успѣхи, нашитѣ галицки войски, слѣдъ дълъгъ бой, взематъ Станиславовъ, който бѣше сѣдалище на галицкото правителство и заематъ Бережани, Низнивъ и Рох[illegible]нъ.

33

* * *

Генералъ Грековъ, новия главнокомандующъ на галицкитѣ войски, продължава офанзивата въ Източна Галиция. Армията му навѣрно вече наброява 50,000 души. Слѣдъ като получи отъ Петлюра една значителна подкрѣпа въ артилерия и муниции, генералъ Грековъ насочи една часть отъ войскитѣ си къмъ Бучачъ и Злота-Липа, а друга къмъ Тарнополь и Косова. Въ сектора на Тарнополь се сражаватъ „Сичеви стрѣлци".

Заповѣдана е всеобща мобилизация на всички класи, отъ 17 до 45 години. Офанзивата на Грековъ върви успѣшно. Слѣдъ прѣвземането на Станиславовъ, градоветѣ Тарнополь, Злочовъ, Броди, падатъ въ негови ржцѣ. Украинскитѣ войски сж прѣминали рѣка Гнила-Липа. На западъ отъ Рохатинъ, града Подкамьенъ е сжщо въ негова власть. Полскитѣ войски отстжпятъ въ безредие по цѣлия фронтъ.

Военнитѣ дѣйствия въ Велика Украина.

За сега голѣми сражения ставатъ въ Подолие, кждѣто войскитѣ на Петлюра, опирайки се на Збруцъ, вървятъ къмъ Ямполь. Прѣдъ тѣхъ вървятъ „Сичевитѣ стрѣлци", водени отъ атамана си Коновалецъ. Полскитѣ вѣстници отъ края на юни казватъ, че послѣдния е успѣлъ да разкжса болшевишкия фронтъ и да напрѣдне отъ Каменецъ къмъ Ямполь, кждѣто се е съединилъ съ Григорьевъ, който държи здраво въ ржцѣтѣ си Херсонъ, Николаевъ и Одеса и който е успѣлъ да напрѣдне бързо къмъ сѣверъ за да се съедини съ галицкитѣ стрѣлци.

Споредъ послѣднитѣ новини, Петлюра, слѣдъ като е осигурилъ съединението съ Григорьевъ, е прѣдприелъ една нова офанзива срѣщу Киевъ. Войскитѣ му сж успѣли да взематъ Сквира и Фастовъ, което показва, че неговото военно положение отъ день на день се подобрява и че ако това напрѣдване продължава да върви съ сжщата бързина, украинската столица ще бжде взета слѣдъ една седмица. Украинскитѣ военни кржгове мислятъ, че въ такъвъ случай възможно е болшевицитѣ да бждатъ изпждени прѣди новата реколта.

Къмъ горѣизложеното може да се прибави и слѣдното съобщение:

Цариградъ, 21 юли

Съобщаватъ отъ украинското бюро на пресата въ Каменецъ-Подолскъ:

аинската офанзива противъ рускитѣ болшевици върви много успѣшно, въпрѣки едноврѣменитѣ военни дѣйствия и на полския фронтъ.

34

Генералитѣ Коновалецъ и Шаповалъ, подъ командуването на Петлюра, сж заели желѣзнопжтнитѣ линии Проскуровъ — Бердичевъ — Киевъ.

Отъ Виена:

Националнитѣ войски на генералъ Петлюра напрѣдватъ успѣшно къмъ Киевъ; слѣдъ завземането на Фастовъ и Сквира, тѣ се намиратъ на 35 версти отъ Киевъ. Войскитѣ на Григорьевъ, съсрѣдоточени въ южна Украина, напрѣдватъ къмъ Днѣпъръ, за да се съединятъ съ Петлюра.

Украина и Италия.

Giornale del Popolo, отъ 21 юни, пише:

Украинската мисия се намира въ Римъ повече отъ единъ мѣсецъ: единъ малъкъ кржгъ хора, пълни съ енергия и патриотично чувство, работятъ и страдатъ за своето отечество. Тѣ искатъ да запознаятъ италиянското общество съ положението, стремежитѣ и нуждитѣ на възкръснала Украина. Убѣдени, че отъ обща полза ще е да се създадатъ морални и икономически връзки между Украина и Италия, тѣ сж готови да даватъ нужнитѣ свѣдѣния и обяснения. За сега тѣ сж започнали да издаватъ списанието La voce dell' Ucraina, което списание излиза всѣка седмица и се чете съ удоволствие, както поради интересното съдържание, така и

зарадъ хубавитѣ живи изрази. Мисията е съставена отъ хора, които иматъ една цѣль и които за да я достигнатъ ще съумѣятъ да надвиятъ и равнодушие и вражда, а главно ще съумѣятъ да чакатъ.

Нови дипломатически назначения.

За украински прѣдставитель въ Швейцария е назначенъ новъ пратеникъ — Н. Василко. Н. Василко, родомъ отъ украинска Буковина, е старп украински дѣецъ, дългогодишенъ членъ на виенския парламентъ, отъ страна на Буковина, членъ на буковинския мѣстенъ сеймъ, прѣдседатель на украинския, буковински парламентски и сеймовъ клубъ. Той е горещъ украински патриотъ.

Дипломатическитѣ сношения между Украина и Ромъния се подновяватъ. За украински прѣдставитель при ромънското правителство е назначенъ г. Мациевичъ, бившъ министъръ на външнитѣ работи въ правителството на Директорията и извѣстенъ икономистъ.

36

За тѣзи, които се интересуватъ отъ украинския езикъ.

М. Коваленко.

ЧЕРВОНИЙ МАК.

Присвячуеться Болгарії.

Червоний мак, червоний мак
Букетами, вінками,
Червоний мак то крови знак
Пролитої віками.

— —

Народ-герой не зна оков,
Коха він вільну мрію
Пролив свою він чесну кров
За рідну Болгарію.

— —

Цвіте, цвіте червоний мак
По горах і по полю
Той дикий мак то внукам знак
Як битися за волю.

— —

Цвіте, цвіте червона кров
Чудовими квітками
Цвіте повік палка любов
Над чесними борцями.

Болгарія, 31 травня 1919 р.

СЪДЪРЖАНИЕ.

Стр.

Украина и Русия и Переяславския договоръ отъ 1654 г. — Д. Шелудько 1

Украинскитѣ училища въ Галиция. — Ю. Налисникъ . 9

Нота на Украинската Делегация въ Парижъ до Прѣдседателя на Мирната Конференция. 18

Исторически документи и материали 24

Хроника 31

Червоний мак — М. Коваленко. 36

Адресъ на редакцията:

СОФИЯ — УЛИЦА „НЕОФИТЪ РИЛСКИ“ № 24-б.

Украинско Слово

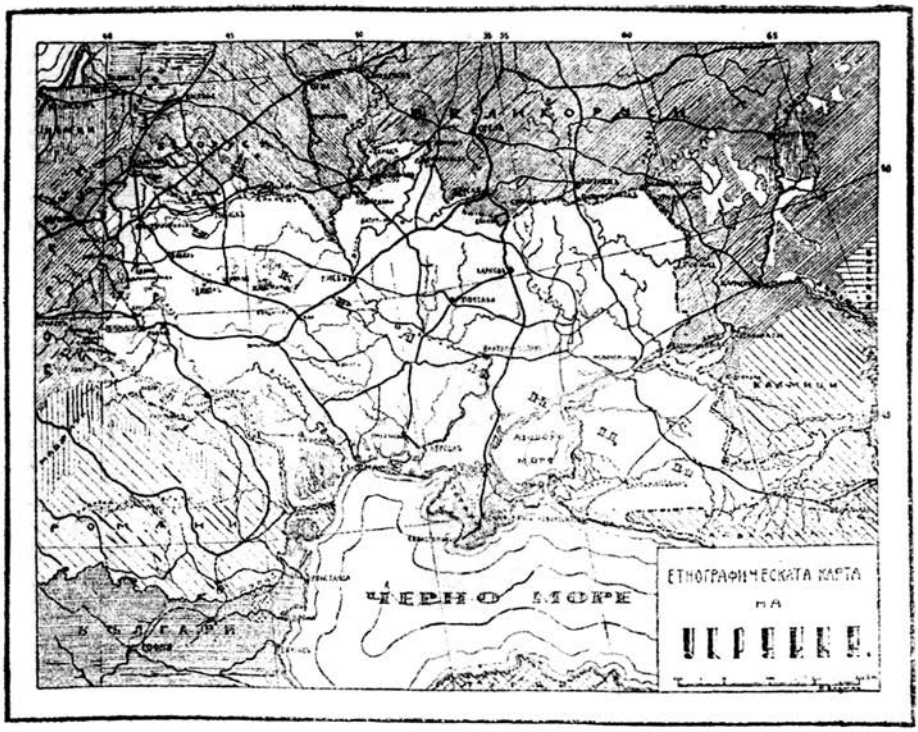

Непериодическо издание.

1919 г. — 1 Септември — № 3.

София — Печатница „Право" — Раковски 99.

СЪДЪРЖАНИЕ.

Стр.

Тържество на справедливостьта 1

Украйнско-полскитѣ отношения въ Галиция — Ю. Лемко. 3

Ноти на Украинската делегация въ Парижъ до Прѣдседателя на Мирната Конференция 23

Украинскиятъ въпросъ въ френския печатъ 28

Посѣщение у Петлюра 33

Съставътъ на Украинския Министерски Съвѣтъ. . . . 35

Хроника. 36

Украинскиятъ националенъ химнъ 38

„Най-послѣ възтържествува справедливостьта“! — съ такива гръмки думи парижкиятъ вѣстникъ „Matin“ завършва статията си по случай рѣшението на мирната конференция да даде източна Галиция на Полша.

И глухия, и слѣпия, — всички отдавна много добрѣ знаятъ, че източна Галиция отъ памти вѣка е населена отъ украинското плѣме и че този чисто украински край, откжснатъ отъ останалата Украина, се е борилъ дълго врѣме за освобождението си отъ умразното му полско-австрийско иго.

Започвайки, сега завършената, четиригодишна война, всичкитѣ съюзници на Русия единогласно се съгласиха да присъединятъ Източна Галиция къмъ Руска Украина. Като резултатъ на тази спогодба се появи извѣстния позивъ на бившия върховенъ главнокомандующъ на всичкитѣ руски военни сили, великия князъ Николай Николаевичъ. Тогава цѣлата френска преса, въ това число и в. „Matin“ привѣтствуваха това рѣшение, като „актъ на висша справедливость“.

По този въпросъ не можеше да има двѣ мнѣния, понеже Източна Галиция по своя исторически, етнографически, езиковенъ и битовъ характеръ съставя едно недѣлимо цѣло съ останалата Украина.

Прѣзъ войната украинското население на Галиция бѣше подложено на такива опустошения и разорения, които, може би, могатъ да се сравнятъ само съ страданията, изнесени отъ белгийския народъ. Галичанитѣ обаче, както белгийцитѣ, мжжествено устояха на всички нещастия, които ги сполетѣха и съ твърда вѣра очакваха скорото си освобождение и края на дългогодишнитѣ си страдания.

Като резултатъ на всички тѣзи надежди на Галицкитѣ украинци страната имъ биде присъединена, въпрѣки всички очаквания, къмъ сжщата онази Полша, която всѣкога бѣше и е, най-голѣмия врагъ на всѣки галичанинъ.

И това в. „Matin“ нарича тържество на справедливостьта!

Неможе да се прѣдположи, че мирната конференция не е знаела кой народъ населява Източна Галиция, отъ какви стремежи той се въодушевява и какви сж правата му върху тази область. Това се опровергавл даже само отъ факта, че

2

сѫщитѣ съюзници на Русия още въ 1914 година напълно опрѣдѣлено се изказаха по този въпросъ.

Безъ съмнѣние този възгледъ на въпроса се запази и до сега.

Но какво стана, че се получи такъвъ неочакванъ край? — Този новъ факторъ е руския болшевизъмъ, който заплашва цѣла Европа. Поляцитѣ използуваха този факторъ, за да осѫществятъ мечтитѣ си,—да поробятъ украинския народъ и въ Източна Галиция, и въ Холмско и даже въ Волинъ и Подолия.

Както е извѣстно Украинцитѣ бѣха първи, които открито се противопоставиха на руския болшевизъмъ. Тѣ си поставиха за цѣль на всѣка цѣна да не допуснатъ болшевицитѣ въ Украина и да запазятъ законностьта и реда.

Тази борба продължава и сега и е пълна съ геройско самопожертвуване отъ страна на украинския народъ.

Съсѣдната Полша, вмѣсто да помага на украинцитѣ въ борбата имъ противъ общия врагъ, гледа да използува удобния моментъ и започна да интригува. Първо тя прѣдяви претенциитѣ си върху Холмско и една часть отъ Източна Галиция, послѣ, слѣдъ като се споразумѣ съ Румѫния, почна да доказва, че коридора между Полша и Румѫния (т. е. Източна Галиция), не е запазенъ отъ нахлуването на болшевицитѣ и че затова е ужъ необходимо да се слѣятъ ромѫнския и полския фронтове, за да се спаси Западна Европа отъ нахлуването на руския болшевизъмъ въ прѣдѣлитѣ ѝ. Покъсно сѫщитѣ поляци започнаха да сипатъ обвинения, че украинската армия се състои на половина отъ болшевици, слѣдъ това, че тя се е слѣла съ болшевицитѣ и най-сетнѣ, че тя се командва отъ германски офицери (?!)

Интригата бѣше направена доста сполучливо, и като неинъ резултатъ се яви прѣдложението да се окупира Източна Галиция отъ полскитѣ войски и да се присъедини къмъ тържествуващата Полша.

Сега полския и румѫнския фронтове сѫ съединени и заплашениятъ коридоръ е изпълненъ съ сигурни войски. Но въпрѣки това, задъ стѣната на тѣзи военни сили се пролива човѣшка кръвь и се води упорита борба отъ изгнаницитѣ на Източна Галиция, заедно съ останалитѣ украинци, противъ болшевицитѣ.

Отъ една страна върху тѣхъ се сипятъ болшевишки снаряди, отъ друга — цѣла стѣна на полско-ромѫнски щикове. Какво ли ще каже историята, какво ли ще кажатъ хората, слѣдъ като се пръсне мъглата въ която блуждае сега цѣлия свѣтъ?

Ю. Лемко

Украйнско-полскитѣ отношения въ Галиция.

Поляцитѣ отдавна сѫ свикнали да смѣтатъ Галиция неотдѣлима часть на Полската държава. Тѣ въ продължение на цѣли вѣкове, като отнематъ, първо, на украинцитѣ всички срѣдства за отбрана и докарватъ по такъвъ начинъ украинския народъ въ Галиция до културенъ и икономически упадъкъ, съумѣха да прѣдадатъ на Източна Галиция полски изгледъ; възъ основа на това тѣ сега прѣдявяватъ претенциитѣ си върху тази исторически и фактически украинска земя. Въ това врѣме галицкитѣ украинци, въпрѣки невѣроятнитѣ прѣчки отъ страна на полскитѣ управници на областьта, докараха своето културно развитие до такава степень, че слѣдъ разпадането на Австрия бѣха въ състояние да вематъ властьта въ ржцѣтѣ си. Основавайки се на общо признатото право на самоопрѣдѣление на народитѣ и на ясно изразеното на всенародния конгресъ въ Лвовъ искание на Украинското население въ Галиция, тѣ прогласяватъ Източна Галиция за независима република. Поляцитѣ обаче, чиято минала история изглежда не ги е научила на нищо, отричатъ на украинцитѣ правото на самоопрѣдѣление и по такъвъ начинъ работата идва до ненужно проливане кръвьта на два съсѣдни славянски народа; рускитѣ болшевици използватъ това, защото украинскитѣ войски, вмѣсто да помагатъ на Петлюровскитѣ войски, трѣбало е да пазятъ фронта въ Източна Галиция противъ поляцитѣ.

Източна Галиция нѣкога съставяше чисто украинска етнографична територия. Въ 1386 г. тя пада окончателно, по силата на оржжието, подъ властьта на поляцитѣ, които обаче отъ самото начало създаватъ отдѣлна административна единица, така нареченото „Воеводство руске“. Съ бързи крачки започва колонизацията и ополячването на Галиция, съсипана отъ вжтрѣшни борби, татарски нападения и борба съ претедентитѣ за прѣстола слѣдъ измирането на княжеската династия. Кралетѣ щедро надаряватъ полската шляхта съ бившитѣ княжески и болярски земи, (съ това се обясняватъ голѣмитѣ латифундии на полскитѣ магнати въ Източна Галиция, каквито латифундии има, може би, само въ Русия), на мѣста заселватъ нѣмски колонисти, които въ края на краищата се ополячватъ. Бившата Полска държава, макаръ и да се е казвала република, е била собствено една чисто аристократическа държава. Цѣлата държавна власть се е намирала въ ржцѣтѣ на шляхтата, а кралетѣ на края само сѫ изпълнявали слѣпо исканията на шляхетския сеймъ или на сената. Другитѣ обществени класи, като еснафи (мѣщане) и селяни не

сѫ играли никаква роля въ държавния животъ. Шляхтата ги е експлоатирала най-безмилостно и се отнасяла къмъ тѣхъ, като къмъ животни. Достатъчно е да се спомни, че шляхтичътъ е могълъ дори да убие селянина и затова не е билъ сѫденъ, а по-късно е трѣбало за наказание да внесе една полска жълтица въ държавната хазна. Освѣнъ това въ бившата Полска държава господствуваща религия е била католишката, всички други християнски религии, като протестанската, а главно православната сѫ били жестоко прѣслѣдвани. На самата дума православенъ поляцитѣ сѫ прѣдавали само обидно значение. Поляцитѣ обръщатъ по-малко внимание на западната си граница, вслѣдствие на което такива чисто полски области, като Померания и Силезия, съ врѣме ставатъ чисто нѣмски земи; цѣлото внимание тѣ насочватъ къмъ Изтокъ, имайки срѣщу си неорганизирани още славянски православни плѣмена, като бѣлоруси и украинци, на които поляцитѣ гледатъ, като на торъ за полската култура. Бидейки винаги защитници на Римъ, поляцитѣ ревностно се заематъ съ унищожаването на православието въ източнитѣ си владѣния и съ разпространяването на католичеството; заедно съ това тѣ разпространяватъ и полската култура, като оправдаватъ по такъвъ начинъ завоевателната си политика на Изтокъ.

Не е чудно за това, че при тѣзи обстоятелства украинската интелигенция, главно шляхтата, не искайки да изпадне до ролята на простия селянинъ, постепенно се ополячва, до като на края съвсѣмъ изчезва. Украинскитѣ еснафи и селяни оказаха по-голѣма съпротива; понеже къмъ тѣхъ се отнасятъ еднакво, както къмъ полскитѣ имъ събратия, тѣ не се подаватъ лесно на влиянието на полската култура и главно се държатъ здраво за православната си вѣра. За да насадятъ и между тѣхъ католицизма, поляцитѣ измислятъ унията съ Римъ, споредъ която върховния обредъ не се промѣня, а само се приематъ нѣкои католишки догми, между другитѣ — римския папа за глава на черквата. Сключването на тази уния съ Римъ стана въ Брестъ въ 1596 год. Висшето православно духовенство лесно се съгласи на това, особено слѣдъ като му обѣщали да приравнятъ правата на униятскитѣ висши духовници въ латинскитѣ. Простиятъ народъ обаче е билъ рѣшително противъ унията и дълго и съ всички срѣдства се е борилъ противъ нея. Пролива се много невинна кръвь, докато украинското галицко население приема окончателно унията. Остатъци отъ православието се срѣщатъ до края на 18 в. Обаче и слѣдъ приемането на унията, поляцитѣ продължаватъ да гледатъ на униятитѣ, като на нѣщо по долно отъ истинскитѣ католици и униятскитѣ владици не сѫ могли да засѣдаватъ нито въ сейма, нито въ сената въ Варшава, заедно съ полското духовенство.

5

Въпрѣки това неблагоприятно положение, украинската култура и писменость въ Галиция все пакъ се запазватъ отчасти, главно край черковнитѣ братства, напр. при Ставропигийското братство въ Лвовъ, (то е зависѣло направо отъ киевския православенъ митрополитъ), при което е имало училище и печатница. Послѣднята се запазва до най-ново врѣме. Украинската писменость се запазва главно въ така наречената полемична литература, която е имала за цѣль защитата на православната вѣра. Разбира се, че при такива обстоятелства, украинскиятъ елементъ не е могълъ да играе каквато и да е роля, и лишенъ не само отъ ржководители, но и отъ всички културни и икономически срѣдства за защита, той е съставялъ прѣзъ послѣднитѣ години прѣди подѣлбата на Полша, една тъмна етнографична маса.

Положението, обаче, започва да се измѣня слѣдъ като въ 1772 г. Източна Галиция минава въ ржцѣтѣ на Австрия. Първата задача на австрийскитѣ владѣтели е била да облекчи положението на селянитѣ и да ги освободи, поне отъ части, отъ господството на шляхтата и висшето духовенство. За тази цѣль се издаватъ „патенти“ относно разкрѣпостяването на селянитѣ, намаляването на работнитѣ дни и т. н. и унищожението на нѣколко стотици монастири, съвсѣмъ излишни въ такова голѣмо количество, каквото сѫществуваше тогава. Австрийскитѣ управници отъ самото начало на присъединението на Галиция къмъ Австрия, виждайки въ полската шляхта свой врагъ, който мечтае за възстановяването на бившата Полска държава, искатъ да си намѣрятъ нѣкой съюзникъ противъ нея между самото мѣстно население. Ржководнитѣ австрийски кржгове смѣтатъ, че такива съюзници могатъ да имъ бѫдатъ само украинцитѣ (рутени, споредъ официалната австрийска терминология). Обаче украинскитѣ ржководители, които сѫ ополяченото висше духовенство, не дораснали, за жалость, до великата задача, да застанатъ на чело на освободения отъ полското иго украински народъ, не съумѣватъ да използуватъ изгодния случай. Ясно е, че можейки да се опратъ на селската маса, тѣзи единъ видъ, украински аристократи по примѣръ на бившата Полша се отнасятъ къмъ селянитѣ, като къмъ нѣщо съвсѣмъ долно на което почти не заслужава да се обръща внимание. Трѣба да се отбѣлѣжи още, че въ Галиция почти до половината на 19 в. писменията езикъ е билъ, вече мъртвия старобългарски езикъ, или както сѫ го наричали въ Украина, черковно-славянски. А поляцитѣ отдавна вече били изоставили да пишатъ на латински и сѫ имали въ това врѣме единъ съвсѣмъ разработенъ писменъ езикъ и голѣма литература на роденъ езикъ. Затова ржководителитѣ на украинския народъ сѫ овѣдали на народа да говори и пише на „пан-

6

ські“ (господарски), макаръ и чуждъ за тѣхъ, полски езикъ, а не на простия, селски, украински. Стигнало е до тамъ, щото дори въ черквитѣ се е проповѣдвало на полски, а синоветѣ на виднитѣ украински духовници сѫ взимали участие въ полскитѣ възстания.

Подъ влиянието обаче на националното възраждане на другитѣ славяни, а особено подъ влиянието на националното възраждане на руска Украина и въ Галиция, часть отъ украинската учаща се младежь, а главно така наречената „галицка тройка“ М. Шашкевичъ, Я. Головацки и И. Вагилевичъ, се опитватъ да събудятъ галицкитѣ украински маси и за тази цѣль издаватъ сборникъ „Русалка Дністрова“ на украински народенъ езикъ. Тази украинска младежь се заема енергично съ национална просвѣта изпърво всрѣдъ украинската интелигенция, а отпослѣ и измежду селянитѣ. Обаче това дѣло е било много мѫчно, първо защото, както вече поменахъ по-горѣ, украинското духовенство е било пропито съ полска култура и е смѣтало за недостойно, образованъ човѣкъ, да говори и пише на народенъ езикъ, и второ, защото селянитѣ сѫ зависили отъ полската шляхта. Когато, обаче въ 1848 г. се е прѣмахнало крѣпосничеството и селянитѣ сѫ се приравнили къмъ другитѣ обществени класи, украинската интелигенция може вече да проникне въ тъмното украинско село. Селянинътъ, обаче, дълго още упорствува, дълго още не вѣрва на никой „пан“ (така е навикналъ той да нарича всѣки човѣкъ облѣченъ по европейски, който и да е той, неговъ приятель или неприятель). Това не е чудно; той е наистина вече свободенъ гражданинъ въ държавата, но пакъ все още зависи отъ полския чокой. При унищожаването на крѣпостното право и раздаването земи на селянитѣ, много земи, голѣма часть отъ пасбища и почти всички гори оставатъ въ ржцитѣ на шляхтата. Полскитѣ землевладѣлци освѣнъ това, си запазватъ изключителното право, да правятъ ракия и да иматъ кръчми по селата. Тѣзи кръчми до скоро сѫ били истинско мѫчение за галицкото село. Наемали сѫ ги евреи, които сѫ сѫщо вѣрни слуги на полската шляхта. Галицкиятъ селянинъ, недовѣрявайки се нито на поповетѣ си, нито на учителитѣ си (разбира се по-късно, защото народни училища въ Галиция започватъ да се развиватъ едвамъ прѣзъ послѣднитѣ десетилѣтия), често е искалъ съвѣти отъ наемателя-евреинъ и като сръбвалъ ракийка му разкривалъ всичкитѣ си тжги. Тѣзи евреи-кръчмари, бидейки както е обикновено въ Галиция хора грамотни и дребни търговци безмилостно експлоатирали простия селянинъ. Селянитѣ, както полскитѣ така и украинскитѣ, докато оставали безграмотни, давали възможность на галицкитѣ евреи да ги ограбватъ, но съ появява-

нето и разпространяването на просвѣтата въ селата въ най-ново врѣме се повдига стихийна борба противъ евреитѣ, бойкотиратъ се кръчмитѣ имъ, а често и тѣхнитѣ дюкяни.

Такова важно събитие, като въвеждането конституция въ Австрия заварва украинцитѣ съвсѣмъ неподготвени и тѣ, поради своята неорганизираность, не могатъ да използуватъ конституцията, а най-главно не могатъ да попрѣчатъ на полскитѣ интриги въ Виена прѣзъ 1867 г. Поляцитѣ до 1863 г. сж се отнасяли враждебно къмъ централното правителство. Виждайки обаче, че послѣдното възстание не сполучи и че резултата отъ това възстание е въведжането въ руска Полша най-невѣроятни притѣснения отъ страна на царското правителство и унищожение на всички слѣди отъ минала независимость, виждайки отъ друга страна, че и въ нѣмска Полша, нѣмцитѣ не се отнасятъ по-добрѣ къмъ поляцитѣ, полската шляхта рѣшава да промѣни политиката си спрѣмо виенското централно правителство отъ опозиционна въ найлоялна, за да запази поне въ Галиция полската култура и властьта си надъ тази область. Въ 1866 г. тѣ подаватъ на императора извѣстната декларация—„При тебъ сме Господарю и ще останемъ съ тебъ"; съ това поляцитѣ окончателно заставатъ на страната на виенското централистично правителство и отъ тогава непрѣкжснато, до разпадането на Австрия (съ исключение на единъ случай, вече прѣзъ врѣме на свѣтовната война, когато въ виенския парламентъ става въпросъ за подѣлбата на Галиция на полска и украинска, и когато поляцитѣ свалятъ правителството на Зайделъ, влизатъ заедно съ нѣмскитѣ дѣсни партии въ правителственото болшинство, противъ опозицията, въ която обикновено влизатъ южни славяни, хървати и словинци, украинци, италианци и социалисти, а много често и чехи. Въ 1867 г. Галиция получава автономия, която поляцитѣ съумѣватъ да използуватъ само за себе си. Макаръ австрийската конституция да казва изрично, че всички народи въ държавата сж равноправни и всички мѣстни езици иматъ право на гражданство въ управлението, сжда и училището, но въ дѣйствителность даже минималнитѣ права на украинцитѣ въ Галиция не се зачитатъ. Нѣмската администрация въ цѣлата область се замѣня изключително съ полска, на чело на областьта застава полски управитель (Намѣстник), сждътъ и училището иматъ чисто полски характеръ. По такъвъ начинъ, слѣдъ нѣколко години, Галиция става наистина полски пиемонтъ. Тукъ намиратъ подслонъ всички по-значителни полски сили отъ руска и германска Полша. Тогавашнитѣ ржководители на украинския народъ — висшото духовенство — виждайки, че централното правителство ги е изоставило на произвола на поляцитѣ, вмѣсто да просвѣщаватъ простия

народъ, както това е било у другитѣ поробени славяни, започватъ да обръщатъ погледитѣ си къмъ Петроградъ и да търсятъ помощь за освобождение на „Прикарпатска Русъ“. По такъвъ начинъ върху аренатa на националнитѣ борби, прѣзъ шестьдесетитѣ години на миналия вѣкъ изпъква новъ факторъ, така нареченитѣ стародуси или галицки „москвофили“. Въ сжщность тѣзи москвофили отначало нѣматъ никаква програма и незнаятъ какво искатъ и къмъ какво се стремятъ. Че украинския народъ е сжщия великоруски тѣ вѣрватъ толкова, колкото и поляцинѣ въ това, че украинския езикъ е полско нарѣчие. Отъ една страна, като не знаятъ съвсѣмъ руския езикъ, а отъ друга страна, като не искатъ да пишатъ на народенъ украински езикъ, — тѣзи москвофили употрѣбяватъ въ литературата смѣсица отъ черковно-славянски езикъ, народенъ и малко руски думи — такава чудновата смѣсица, която почти не може да се разбира. За разговоренъ остава пъкъ полския езикъ, защото непознаватъ руския, а украинския не искатъ да употрѣбяватъ.

Обаче не цѣлата украинска интелигенция измѣня на народното дѣло. Часть отъ духовната и цѣлата почти свѣтска интелигенция, каквато е имало тогава, по примѣра на „галицката тройка“ изоставя рѣшително черковно-славянския езикъ и започва да пише и да говори само на народенъ езикъ. Този крѫжокъ, така нареченитѣ „народовци“ продължава започнатото отъ „галицката тройка“, просвѣщаване на тъмнитѣ селски маси. Отъ началото работата е чисто литературна; появяватъ се украйнски вѣстници и украйнски книги. Въ Лвовъ се основава дружество „Просвѣта“, което печати периодични издания за простия народъ. Броятъ на интелигенцията расте всѣки часъ, особено слѣдъ основаването на „Народенъ Театъръ“, който, като дава въ Лвовъ и провинцията украински прѣдставления, привлича всѣки пѫть повече и повече публика, основаватъ се украински народни училища и двѣ украински гимназии. За тридесеть години украинското национално движение съзрѣва до такава степень, щото поляцитѣ виждатъ, че областьта по никой начинъ не може да се управлява безъ украинци и започватъ да мислятъ за нѣкой възможенъ начинъ за помирение на двата народа. И дѣйствително въ 1890 г. идватъ до частно споразумѣние между часть отъ най-дѣснитѣ „народовци“ и полскитѣ клерикално-шляхетски владѣтели на областьта.

Но за да се разбере по-добрѣ характера на полско-украинската борба въ Галиция, трѣба да се види статистиката на областьта и срѣдствата за борба, които австрийската конституция е осигурявала на двѣтѣ страни. Колкото се отнася до австрийската официална статистика, то не може да и се довѣрява напълно, защ тя, както се

знае, осигурява интереситѣ само на господствуващитѣ въ Австрия народности. Най-добро доказателство за това е фактътъ, че по австрийската статистика народитѣ се дѣлятъ не споредъ народностьта, а споредъ говоримия езикъ, който се употрѣбява въ всѣкидневния животъ; вслѣдствие на това всички евреи би трѣбало да се отнесатъ къмъ господствуващата нация, защото австрийската статистика не е признавала нито еврейския народъ, нито еврейския езикъ. Голѣмо число несъзнателни елементи отъ поробенитѣ народи, както и елементи, които зависятъ икономически или материално отъ господствуващитѣ нации, се числятъ къмъ послѣднитѣ. Напр. въ Галиция почти всички слуги, само защото работятъ въ полскитѣ чокойски чифлици, спадатъ въ числото на поляцитѣ. Така отъ числото на всички отъ еврейско вѣроизповѣдание, което споредъ статистиката отъ 1910 г. е 871,960 само 28,615 се смѣтатъ, че говорятъ украинския езикъ, а останалитѣ 848,345 съ малки изключения, които спадатъ къмъ нѣмцитѣ, влизатъ въ числото на поляцитѣ. Другъ примѣръ: 237,441 гръко-католици се смѣтатъ поляци, защото сж записани, че говорятъ полски, а извѣстно е, че гръко-католици въ Галиция сж изключително украйнци. Споредъ официялната статистика прѣзъ 1900 г. отъ цѣлото население на източна Галиция 4,814,171 — украйнци сж 62,5%, поляци 33,7% и нѣмци 3,7%, а евреи съвсѣмъ нѣма, а споредъ статистиката отъ 1910 г. цѣлото население наброява 7,980,784 отъ тѣхъ 4,672,500 поляци, 3,208,092 украйнци, 90,114 нѣмци и 10,178 други народности, а за евреитѣ пакъ нито дума.

За да имаме, обаче, приблизително ясна прѣдстава за истинския брой на населението на двата народа въ Галиция, ще приведа тукъ статистически данни отъ 1910 г. но не споредъ говоримия езикъ, а споредъ вѣроисповѣданието. Въ Галиция всички украйнци сж гръко-католици (има сжщо и римокатолици), поляцитѣ — римокатолици, евреитѣ отъ израилтянско вѣроизповѣдание, а нѣмцитѣ — една часть протестанти, друга католици. Въ Галиция има още армено-католици — това сж ополячени арменци, но тѣ не сж повече отъ 2000 души. И така цѣлото население на Галиция въ 1910 г. брои 8,025,982 души (отъ тѣхъ 7,980,784 мѣстни жители). Отъ това число римо-католицитѣ сж 3,721,861, което съставя 46·37%, отъ числото на цѣлото население, гръко-католици— 3,379,616 т. е. 42·10%, израилитянско вѣроизповѣдание — 871,960 т. е. 10·86% и 52,545 протестанти, армено-католици и други т. е, 0·67% отъ числото на цѣлото население. Ако се извадятъ отъ броя на католицитѣ нѣмцитѣ (споредъ официялнитѣ данни 62,275), то броя на римо-католицитѣ—поляци е 3.669,586, к о не е много по-голѣмо отъ броя на украйн-

цитѣ — 3,379,616. Ако се има прѣдъ видъ, че западна Галиция е почти чисто полска и че евреитѣ заселватъ главно източната часть на областьта, то само незначителенъ процентъ отъ полското население ще трѣба да се отнесе къмъ Източна Галиция. И така възъ основа на вѣроизповѣднитѣ числа украинцитѣ въ източна Галиция съставятъ 65% отъ населението, поляцитѣ около 20%, еврейтѣ повече отъ 11%, а нѣмцитѣ и други 4%. Ако отъ числото на поляцитѣ се извадятъ украйнцитѣ-римокатолици, процентътъ на поляцитѣ ще спадне много подъ 20%.*)

Отъ горѣ казаното слѣдва, че фактически поляцитѣ съставятъ такъвъ малъкъ процентъ отъ цѣлото население на Източна Галиция, щото основавайки се върху статистическитѣ данни тѣ нѣматъ нито най-малко право върху тази исторически и фактически украйнска земя. Да се основаватъ на факта на владѣнието, не имъ е много удобно, защото на сѫщото основание и нѣмцитѣ биха могли да оспорватъ правата на поляцитѣ върху безспорно полскитѣ западни краища на Познанско и Горна Силезия, понеже поменатитѣ области до скоро сѫ имали чисто нѣмски външенъ изгледъ. Да се основаватъ пъкъ на твърдението, че града дава физиономия на дадена область, което поляцитѣ много обичатъ да твърдятъ за Галиция, сѫщо не е удобно за тѣхъ, защото до скоро всички градове въ бивша нѣмска Полша и въ повечето градове на руска Полша съвсѣмъ сѫ имали не полски изгледъ, и все пакъ днесъ никой не оспорва на поляцитѣ правата имъ върху тѣзи, отъ старо врѣме, полски земи. Стига въ даденъ градъ да се смѣни чиновничеството и фирмитѣ върху държавнитѣ учрѣждения и магазини, за да се промѣни изведнажъ характера на града въ Източна Галиция. Поляцитѣ сѫ твърдѣли винаги, че Лвовъ е чисто полски градъ, както сега започватъ да твърдятъ сѫщото за Вилна (Вилна лежи на 100 км. на сѣверо-истокъ отъ полската етнографическа територия), а ако иматъ успѣхи въ военнитѣ си дѣйствия, то ще твърдятъ това и за Минскъ и за други литовски, бѣлоруски и украински градове; собствено колкото се отнася до Лвовъ, тамъ слѣдъ прѣмахването на полскитѣ чиновници, ще останатъ малко поляци, защото цѣлата търговия е концентрирана въ чужди ржцѣ, главно въ еврейски, а повече отъ 80% отъ частнигѣ кѫщи въ Лвовъ сѫ притежание на евреитѣ. Безъ съмнѣние поляцитѣ, били така дълго господари въ Лвовъ, сѫ могли да си създадатъ много кул-

*) **Гледай**, Stanislaw Smolka „Les Ruthénes“, Bern 1917. Leon Wasilewski „Ukraina i sprawa ukrainska. Kraków“. **Михаилъ Грушевски** „Національные вопросы въ современныхъ государствахъ“. Петроградъ 1908 год, Eugen, Lewitzki „Galizien“ Wien 1916

турни и икономически огнища, обаче все пакъ духовна столица на поляцитѣ е билъ винаги Краковъ — тамъ, а не въ Лвовъ, се намиратъ такива културни учрѣждения, като Академията на изкуствата, Академия на наукитѣ и други.

Както казахъ вече по-горѣ възъ основа на споразумѣнието отъ 1867 г. съ централното правителство, поляцитѣ ставатъ единствени господари въ Галиция. Полскитѣ министри въ Виена и директоритѣ на департаментитѣ усърдно се стараятъ, щото въпроситѣ за Галиция да се рѣшаватъ винаги съобразно исканията на ржководнитѣ кржгове въ областьта. Отъ тогава Управитель (Намѣстник) на областьта се назначава само изъ между консервативнитѣ шляхетски кржгове; висшитѣ и нисшитѣ длъжности, както въ Намѣстничество, така и въ другитѣ политически и административни длъжности се назначаватъ само поляци. Полскиятъ езикъ става официаленъ, Украинскиятъ нѣма никакви права, нито въ учрѣжденията, нито въ сѫда, нито въ училищата. Областния училищенъ съвѣтъ — най-висшата училищна инстанция — се грижи, щото галицкитѣ училища да възпитаватъ младежьта въ съотвѣтенъ духъ*). Благодарение на куриалната система на изборитѣ, както за виенския парламентъ, така и за галицкия сеймъ, украинцитѣ по никой начинъ не сж могли да пратятъ съотвѣтно число свои депутати. И така Галиция е пращала въ дореформения виенски парламентъ отъ цѣлото число депутати 425, само 74 и то 20 отъ курията на едритѣ землевладѣлци, 13 отъ градоветѣ, 3 отъ търговскитѣ палати, 27 отъ курията на селскитѣ избиратели и 11 отъ курията на общото гласоподаване. По такъвъ начинъ единъ депутатъ отъ курията на едритѣ землевладѣлци се пада на 64 землевладѣлци, отъ курията на градоветѣ на 3,341 градски избиратели, въ третата курия на 28 едри търговци, а въ селската курия на 11,555 селски избиратели. Украинското население, като изключително селско, вече възъ основа на изборната реформа въ най-добъръ случай е могло да избере само 22 депутати отъ селскитѣ окржзи на Източна Галиция. Но благодарение на двустепеннитѣ избори, явното гласоподаване, икономическата и друга зависимость на селянитѣ отъ полскитѣ чокои и отъ администрацията, числото на украинскитѣ депутати никога почти не е достигало 10, т. е. 2—3% отъ броя на всичкитѣ депутати, когато дори споредъ официалната статистика украинското население е 13% отъ населението на Австрия. Гласътъ на украинското прѣдставителство не е могълъ да има никакво значение, първо поради малобройностьта си, а второ благодарение тактиката на противника си — полския клубъ — който, както споменахъ вече,

*) По-подробно за галицкото училищно дѣло гледай № 2 „Укр. Слово“.

винаги е стоялъ на страната на правителственото мнозинство. Единствената задача, която сѫ си поставяли украинскитѣ депутати е била да дискредитиратъ отъ парламентската трибуна полския режимъ въ Галиция, както и правителствената система, която подържаше този режимъ *).

Галицкия Сеймъ се е състоялъ отъ 161 депутата, въ това число 12 „вирилиста“, засѣдаващи по правото на длъжностьта си, всички епископи и ректори на висшитѣ учебни заведения и 149 избрани депутати. Отъ тѣхъ 44 сѫ прѣдставители на едритѣ землевадѣлци, 3 на търговскитѣ палати, 28 на градоветѣ и 74 на селскитѣ избиратели. И тукъ украинцитѣ въ най-добъръ случай сѫ могли да пратятъ 44 депутата отъ селскитѣ окрѫзи на Източна Галиция, така че възъ основа на самата изборна реформа сѫ били осѫдени да бѫдатъ малцинство. Но въ дѣйствителность, по сѫщитѣ причини, както и при изборитѣ въ парламента, тѣ иматъ въ сейма само всичко около 15 депутата (прѣзъ послѣдната сесия 14 депутата и 3 вирилиста), което съставя 10% отъ числото на всичкитѣ депутати. И тукъ украинскитѣ прѣдставители не могатъ да направятъ нищо по законенъ пѫть, първо поради малобройностьта си, и второ, защото иматъ срѣщу себе си сплотеното полско мнозинство, което е солидарно по всички въпроси относящи се до запазване привилегированото положение на поляцитѣ въ областьта. По такъвъ начинъ украинцитѣ сѫ лишени отъ всѣко влияние върху мѣстното законодателство на сейма, който има доста важни функции на самоуправление, като завеждане финанситѣ, организация на санитарното дѣло, общественъ надзоръ, училищното дѣло и т. н. **)

Освѣнъ сеймъ, Галиция има още Окрѫжни Съвѣти (Повітові Ради), които иматъ сѫщо важни функции: завеждане окрѫжнитѣ доходи, контролъ надъ общинскитѣ имоти и самоуправление, училищни въпроси и т. н. Тѣзи съвѣти избиратъ окрѫжни бюра и окрѫжни училищни съвѣти. Окрѫжнитѣ съвѣти броятъ по 26 души, половината сѫ отъ едритѣ землевладѣлци, другата половина сѫ отъ селскитѣ избиратели. По такъвъ начинъ дори и въ чисто украински окрѫзи, украинцитѣ могатъ да избератъ въ най-добъръ случай само половината отъ прѣдставителитѣ. Обаче по силата на сѫщитѣ причини, както и при изборитѣ за парламента и сейма украинцитѣ и тукъ сѫ малцинство и избранитѣ отъ окрѫжнитѣ съвѣти бюра и други органи за самоуправление на окрѫга, иматъ чисто полски характеръ въ дѣйностьта и организацията си.

*) Гледай Грушевски ibidem.
**) Гледай Грушевски ibidem.

13

Разбира се, че при такова положение на нѣщата украинската интелигенция до скоро врѣме нѣма мѣсто нито на държавна, нито на областна служба.

Обаче въ тѣзи длъжности, гдѣто все пакъ се случватъ украинци, най-важнитѣ и най-висши длъжности оставатъ недосѫпни за тѣхъ. Едноврѣменно съ това вематъ се всички мѣрки, да се намали до минимумъ растежа на новата украинска интелигенция. Народното училище, зависящо отъ органитѣ на областното самоуправление, има чисто полски характеръ, а за откриване нова украинска гимназия нужно е прѣдварителното съгласие на областния съвѣтъ, гдѣто, както бѣше казано, дори въ чисто украински окрѫзи украинцитѣ сѫ малцинство, и на Галицкия сеймъ, гдѣто пакъ украинцитѣ никога не надминаватъ една десета отъ числотото на всички делегати.

И така ясно е, че шансоветѣ на двѣтѣ страни — поляци и украинци, отъ самото въвеждане на конституцията въ Австрия сѫ били съвсѣмъ неравни. И въ икономическо отношение поляцитѣ сѫ били господари на положението. За зависимостьта на селянитѣ отъ шляхтата, споменахъ вече. Остава да се прибави, че украинцитѣ нѣматъ сега нито едно свое икономическо или финансово учрѣждение. Ако селянинътъ е принуденъ да заеме пари, той прави това главно по частенъ начинъ, взема ги съ голѣма лихва отъ селския кръчмарь-арендаторъ, защото полскитѣ банки не охотно му помагатъ.

Въпрѣки това, все пакъ, украинския елементъ не загива, но постепено събира сили и въ 1890 г. заема вече една толкова силна позиция, че поляцитѣ смѣтатъ за нужно да помислятъ за споразумѣние съ украйнцитѣ. Споразумѣнието е било сключено по инициативата на Рускитѣ украинци. Изцѣло украинското общество е било противъ тази спогодба, защото не е виждало искреность отъ полска страна, а самата спогодба е давала извънредно малко придобивки. Като укрѣпили позициитѣ си съ новитѣ придобивки, които имъ е давала спогодбата, (най-важни отъ тѣхъ сѫ били: въвеждане на фонетиченъ правописъ въ училищата и въ официалнитѣ издания, трета украинска гимназия, основаване осигурителното дружество „Днѣстъръ“ и др.) украинцитѣ получили възможность да продължатъ по-енергично борбата противъ полскитѣ управници на областьта. До тогава украинскитѣ водители, така наречените народовци сѫ си поставяли за главна задача културно-просвѣтното дѣло, всрѣдъ тъмнитѣ галицки селски маси, като обръщали малко внимание на икономическата му зависимость отъ шляхтата и на социалното неравенство на селянитѣ въ сравнение съ другитѣ привилегировани шляхетски и буржуазни кръгове. Обаче въ края на осемдесетьтѣ години въ Галицка Украина се явява нова партия, основана

и ржководена отъ М. Драгоманова, партията на радикалитѣ, която въ програмата си къмъ културно-просвѣтнитѣ си искания прибавя и искания за социално-политически реформи, между другитѣ и слѣднитѣ: въвеждане прогресивенъ-подходенъ данъкъ, за да не лѣга цѣлата тежесть на данъцитѣ върху малоимотнитѣ селяни, намаляване годинитѣ на военната служба и разходитѣ върху войската, прѣмахване куриалната изборна система, безплатно обучение въ училищата, въвеждане въ Галиция украинския езикъ, като официаленъ и т. н. Развитата отъ радикалитѣ дѣйность въ тази посока дава въ кжсо врѣме добри резултати.

По сжщото врѣме въ Лвовъ пристига професоръ Михайло Грушевски и заема въ Лвовския университетъ украинската катедра по история; нему е било сждено да играе голѣма роля въ Галиция, както въ областьта на науката, така и въ политическия животъ. Той веднага слѣдъ пристигането си обръща внимание на сжществуващето вече научно „Товариство ім. Шевченка“, нѣщо като Академия на Наукитѣ, което подъ негово управление започва да развива интензивна дѣйность въ всички области на знанието и въ кжсо врѣме, както съ количеството, така и съ качеството на научнитѣ си издания, това дружество застана наравно съ подобни институти у останалитѣ славяни. Въ областьта на политиката въ Галиция тогава, особено слѣдъ несполучливитѣ избори въ австрийския парламентъ прѣзъ 1897 г., царува голѣмъ хаосъ. За тѣзи избори единъ извѣстенъ полски публицистъ, бившъ министъръ на външнитѣ работи, въ кабинета на Морачевски, Леонъ Василевски, въ съчинението си „Украина и украинския въпросъ“, пише слѣдното: „Прѣди изборитѣ за парламента, украинскитѣ народовци сключватъ дори съюзъ съ москвофилитѣ. Този съюзъ става още по-тѣсенъ въ врѣме на самитѣ избори; изборитѣ въ Галиция ставатъ при бившия покровитель на полско-украинската спогодба графъ Бадени и се придружаватъ отъ нечуванъ тероръ: падатъ стрѣли, лѣе се кръвьта на селянитѣ, звънтятъ вериги, тъмницитѣ се пълнятъ съ стотици хора, чиято единствена вина е, че искатъ да изпълнятъ гражданския си дългъ. Съ най-безсрамна фалшификация, прѣкупуване и злоупотрѣбения, сполучватъ да сломятъ украинцитѣ и прокаратъ правителствени депутати въ повечето окржзи на селската и обща курия. Тѣзи нещастни избори и до сега се помнятъ отъ украинскитѣ интелигенти и селяни и сж увеличили само умразата на цѣлото украинско общество къмъ поляцитѣ“. М. Грушевски се заема да събере разпръснатитѣ сили, нужни за рѣшителна борба съ поляцитѣ и да ги организира въ една силна партия, която би могла да се противопостави на полскитѣ сплотени сили. Той сполучва въ това и по негова ини-

циатива се създава една силна народно-демократическа партия, която прѣгърна програмитѣ на всички раздѣлени до тогава украински партии, като взе отъ тѣхъ най-здравото и подходящото, а изхвърли излишнитѣ крайности. Основното положение въ програмата на новата партия е слѣдното: искането подѣлбата на Галиция на двѣ административни единици: западна—полска и източна—украинска и съединение на новата украинска провинция съ останалитѣ украински земи въ Австрия. Политическитѣ цѣли на програмата се свеждаха къмъ слѣднитѣ искания: пълно демократизиране на законодателнитѣ и прѣдставителни институции; въвеждане прѣко, общо, тайно и равно гласоподаване за парламента, сейма и останалитѣ институции на самоуправлението; прѣмахване изборнитѣ курии и най-широки, осигурени отъ конституцията, политически свободи. По стопанскитѣ въпроси: откупуване земи отъ едритѣ земевладѣлци въ полза на без- и малоземелнитѣ селяни; държавенъ ипотеченъ кредитъ; замѣна на сегашнитѣ данъци съ прогресивно-подоходенъ данъкъ, който да не засѣга необходимия минимумъ за сѫществуване; намаляване военната тегоба и намаляване данъцитѣ за нуждитѣ на войската. По културното дѣло: навсѣкѫдѣ, кѫдѣто има украинци, да има украински училища; учрѣдяване украински университетъ; въвеждане задължително изучаване на украинския езикъ въ всички училища на Източна Галиция. По черковнитѣ въпроси: прѣмахване на патроната*) и правото на чоконитѣ да отдаватъ енориитѣ; това право да се прѣхвърли върху селскитѣ общини. (Леон Василевскі „Україна и справа україньска").

Отъ тогава полско-украинската борба започва да придобива остъръ характеръ. Украинската интелигенция расте, селото вече не е неграмотно. Интелигенцията и селото съставятъ едно организирано и дисциплинирано цѣло, което се проявява нагледно въ 1902 г. прѣзъ аграрнитѣ стачки, а главно въ врѣме на изборитѣ за парламента въ 1907 г., възъ основа на рѣформираната изборна система.

За новата изборна реформа въ Австрия, австрийскитѣ народи сѫ се борили дълго врѣме. Между другитѣ противници на реформата сѫ били полскитѣ и клерикално-шляхетскитѣ кръгове. Става ясно, че при прѣкото, общо, тайно и равно гласоподаване, не ще може да се задушатъ истинскитѣ желания на украинскитѣ избиратели. Реформата обаче е била утвърдена съ прѣмахване думата „равно". Депутатскитѣ мандати сѫ били разпрѣдѣлени между областитѣ съотвѣтно силата и влиянието на отдѣлнитѣ народности и партии, и на

*) Правото на чоконитѣ да утвърждаватъ назначения енорийски свещеникъ.

16

сѫщата основа сѫ били разпрѣдѣлени избранитѣ окрѫзи, независимо отъ пропорцията на населението. За да се осигури на полското малцинство достатъчно количество депутати, изборната система въ Източна Галиция съдържаше слѣдното несправедливо положение: отъ всѣки избирателенъ окрѫгъ се избиратъ два депутата, единъ отъ болшинство и единъ отъ малцинство, при условие обаче послѣдното да не е по-малко отъ 25% отъ числото на избирателитѣ въ даденъ избирателенъ окрѫгъ. Понеже въ грамадното болшинство отъ избирателнитѣ окрѫзи въ Източна Галиция отношението на поляцитѣ къмъ украинцитѣ е приблизително 1 къмъ 3, то поляцитѣ, макаръ и три пѫти по-малобройни отъ украинцитѣ, получаваха почти сѫщото число депутати. Освѣнъ това по искането на полскитѣ депутати, гарантирали сѫ избирателния законъ да не се измѣня противъ искането на полскитѣ прѣдставители (за измѣнението на закона се иска квалифицировано болшинство на палатата и присѫтствието на половината на делегатитѣ отъ Галиция). И така възъ основа на новата изборна реформа въ западнитѣ австрийски провинции, единъ делегатъ се пада на 26—33 хиляди население, въ централнитѣ — на 36—49 хиляди, въ Буковина на 51 хиляди, а въ Галиция — на 68 хиляди. По народности единъ депутатъ се пада на 39 хиляди нѣмци, 51 хиляди поляци, 55 хиляди чехи и 102 хиляди украинци. Колкото за самата Галиция, единъ депутатъ се пада на 120 хиляди украинци и единъ на 46 хиляди поляци. Изборнитѣ окрѫзи сѫ наредени така, щото отъ цѣлия брой на галицкитѣ депутати, който е 106, поляцитѣ иматъ 76, а украинцитѣ само 28. За тази цѣль се образуватъ повече (34) градски окрѫзи съ население отъ 20—40 хиляди, но съ полско болшинство. Освѣнъ това въ западна Галиция сѫ наредени относително повече селски окрѫзи отколкото въ източна. Най-голѣмия изборенъ окрѫгъ въ западна Галиция (169 хиляди души), е по-малъкъ отъ най-малкия въ източна (174 хиляди); повечето отъ окрѫзитѣ въ източна Галиция иматъ повече отъ 200 хиляди население, а най-голѣмия — 289 хиляди. Въобще гласътъ на украинския избиратель се цѣни 3 пѫти по-малко отъ гласътъ на полския (Грушевскій ibidem).

При първитѣ избори за новъ парламентъ, украинцитѣ пращатъ 22 депутата, москвофилитѣ—5, отъ които 3 сѫ компромисни, т. е. избрани съ помощьта на украински гласове, и трима ционисти, съюзници на украинцитѣ въ изборитѣ; така украинцитѣ губятъ само единъ украински мандатъ, при все това съ помощьта на украинскитѣ гласове сѫ избрани трима циониста. И така, украинското парламентарно прѣдставителство се състави: отъ украинския клубъ — 25 депутата (20 отъ Галиция и 5 отъ Буковина), 4 отъ староруския клубъ, 2

украински социалисти въ общия социалистически клубъ и единъ „дивъ“ (москвофилъ съ чисто руска ориентация). По този начинъ украинското прѣдставителство става значително по голѣмо. Отъ общото число на депутатитѣ 516, украинцитѣ сѫ 25, а въ стария парламентъ на 425 депутата се падаха 6—7. Отъ какъ украинското прѣдставителство започва да играе по важна роля, правителството не веднажъ се постара да го привлече съ всѣкакви отстѫпки къмъ правителственото мнозинство. Разбира се украинцитѣ все повече укрѣпяваха позициитѣ си и подеха рѣшителна борба съ ненормалното и незаконно полско господство въ източна Галиция.

Не е безинтересно да се прѣсмѣтнатъ националнитѣ, културни и икономически придобивки на украинцитѣ. Чрѣзъ отхвърляне и неприемане на всѣкакви правителствени актове, писани на полски езикъ, украинцитѣ принуждаватъ полската администрация да даде право на украинския езикъ; слѣдъ дългогодишна борба появяватъ се украински надписи върху държавнитѣ учрѣждения. Виждайки, че е трудно позаконенъ пѫть да си добиятъ съотвѣтно число срѣдни украински училища, украинцитѣ съ волни пожертвувания основаватъ и поддържатъ единъ доста голѣмъ брой украински частни гимназии и учителски семинари. По такъвъ пѫть върви основаването на украинското педагогическо дружество въ Лвовъ. Основаното още въ шестдесетьтѣ години дружество „Просвіта“ развива грамадна дѣйность, за доказателство на което може да послужи фактътъ, че то има въ провинцията около 60 клона и поддържа 2,500 читалища изъ селата. Основаното въ 1890 г. осигурително дружество „Дністеръ“ се развива до голѣми размѣри; основаватъ се нови икономически дружества, като „Земледѣлческа ипотекарна банка“ въ Лвовъ и гордостьта на украинския народъ въ Галиция — Областния стопански съюзъ „Сільській Господарь“ съ 200 клона и 72000 членове, кредитно дружество, което брои 600 клона изъ провинцията. Добрѣ се развиватъ сѫщо гимнастическитѣ дружества „Сокіл“ и „Січ“. Послѣдното има 1200 подраздѣления изъ провинцията; гимнастическото дѣло сѫщеврѣмено се яви истински разпространитель на националното съзнание и национална дисциплина между народа и възпитава младото поколение за истински борци за националнитѣ и политически права на украинския народъ. Въ послѣдно врѣме прѣди войната, украинцитѣ въ Галиция не сѫ вече една шепа ополячена интелигенция отъ първата половина на 19 в., която протяга рѫцѣ ту къмъ Виена, ту къмъ Петроградъ и по лакейски начинъ моли защита противъ поляцитѣ, или тъмни селски маси, които се отнасятъ съ недовѣрие къмъ водачитѣ си; не, това сѫ вече милионни съзнателни маси, които не молятъ, а искатъ, да имъ

се дадатъ правата, осигурени отъ австрийската конституция, но заграбени отъ поляцитѣ; това е въ пъленъ смисъль на думата европейска нация съ литературенъ езикъ, съ културни, икономически и политически придобивки, (послѣднитѣ не по тѣхна вина, сж най-малки). За да не стои по-назадъ отъ другитѣ славяни, на украинския народъ липсва само пълненъ комплектъ отъ университетски катедри. Обаче украинцитѣ въ Галиция не можаха да постигнатъ това, макаръ и слѣдъ 25 годишна борба и трѣбаше да се задоволятъ само съ нѣколко катедри.

Но полското общество не искаше и не иска да се примири съ всичко това и да съгласува драговолно интереситѣ си съ справедливитѣ искания на украинцитѣ, да бждатъ господари въ кжщата си. Нѣма да крия, че цѣлото полско общество, съ изключение, може би, на шепа социалисти, винаги е солидарно противъ най-малкото, макаръ и справедливо, искане на украинцитѣ. Защото все пакъ е почти смѣшно да се споменаватъ отдѣлнитѣ гласове на нѣкои напрѣдничави полски вѣстници, главно въ западна Галиция, които искатъ спогодба съ украинцитѣ и търсятъ нѣкой „modus vivendi“ между двата братски народа; тѣ казватъ, че спогодбата съ украинцитѣ е нужна, почти необходима, но дотолкова, доколкото тя не ще е въ ущърбъ на полското господство въ източна Галиция. Трѣба ли по-добро доказателство за това, отъ свидѣтелството на водителя на най-лѣвата полска партия въ Галиция, партията на „земледѣлцитѣ“, — Стапински, че и неговата партия е солидарна съ останалитѣ полски партии, когато работата се касае за запазването полското господство въ източна Галиция. Или другъ примѣръ: Не характеризира ли, както трѣба „искреностьта“ на поляцитѣ въ спогодбата съ украинцитѣ фактътъ, че, наплашени слѣдъ изборитѣ по новата изборна реформа за парламента въ 1907 г., когато украинцитѣ пращатъ 22 свои прѣдставители, полскитѣ дѣсни партии, безъ ни най-малка опозиция отъ страна на другитѣ партии, сключватъ прѣзъ врѣме на сеймовитѣ избори въ 1908 г. съюзъ съ москвофилитѣ—онази шепа измѣници на народното дѣло, които намиратъ почва само въ най-непросвѣтенитѣ окржзи на Галиция, — и произвеждатъ изборитѣ съ нечуванъ тероръ, така че наредъ съ 11 украинци се избиратъ десеть москвофили. При прѣкитѣ, общи и тайни избори за парламента, такова нѣщо не може да сполучи и тогава москвофилитѣ прокараха съ собственитѣ си сили само 2 депутата, защото останалитѣ трима избраха съ помощьта на украински гласове, за да не бжде избранъ полякъ. Като жертва на тази несправедливость пада самия инициаторъ на тази спогодба, полския управитель (Намѣстникъ) на Галиция, графъ Потоцки, застрѣлянъ съ револ-

веръ отъ единъ отъ най-добритѣ синове на Галицка Украина — студента по философия М. Сичински. Нѣмамъ намѣрение да хваля тукъ единъ такъвъ терористически начинъ за борба, обаче все пакъ мисля, че може би да се намѣри малко оправдание за постжпката на този несъмнѣнно идеенъ младежъ, въ ума на който тя се е зародила само подъ влиянието на невинно пролѣтата украинска, селска кръвь. Интересно е да се забѣлѣжи, че М. Сичински е билъ осжденъ отъ полския сждъ, като обикновенъ прѣстжпникъ, обаче по царско помилване смъртната присжда е била замѣнена съ доживотенъ затворъ, откждѣто той е избѣгалъ и се е прѣселилъ въ Америка. Тамъ е била направена ревизия на процеса и постжпката му призната за политическо прѣстжпление и той и до днесъ живѣе тамъ, като свободенъ гражданинъ на свободна Америка. Това сж само най-забѣлѣжителнитѣ примѣри въ спогодбата имъ съ украинцитѣ въ Галиция; не говоря вече за основаването на римокатолически черкви или полски училища въ чисто украински села, чиято задача е била да се ополячватъ галицкитѣ украински селяни, или за основаването на парцелационна банка, съ цѣль да парцелиратъ едритѣ полски владѣния между изпратенитѣ за тази цѣль полски колонисти отъ западна Галиция. Не е ли това методътъ на нѣмскитѣ „хакаписти“ и колонизационната комисия, която е имала дори право да отчуждава полски земи въ Познанско, само че въ скрита и малко изгладена форма. Нито единъ полски шляхтичъ, напослѣдъкъ въ Галиция, отъ страхъ да не го запетни цѣлото полско общество, като измѣникъ на националното дѣло, не би посмѣлъ да продаде земята си на украински селянинъ. Трѣба да се добави, че цѣлата полска прѣса въ Галиция, прѣди войната, на чело съ най-разпространения и най-богатия полски вѣстникъ „Слово Польскі“ прѣдставяше цѣлото украинско население, като разбойници, като диваци проагетирани отъ украинската интелигенция.

Украинската преса се настройва въ този тонъ, а украинцитѣ въ борбата за справедливитѣ си национални искания си служатъ не веднажъ съ крайни срѣдства. За оправдание ще кажа само, че тѣзи единични ексцеси на галицкитѣ украинци не могатъ да се сравнятъ съ „законнитѣ“ разстрѣлвания на украинскитѣ селяни въ изборитѣ прѣзъ 1897 и 1908 г., или „законитѣ“ арести, изселвания отъ западнитѣ провинции и затваряния въ концентрациони лагери въ края на 1914 г. на хиляди хора отъ украинската най-съзнателна интелигенция, подозрѣни въ държавна измѣна. Ако е имало единични случаи на дѣйствителна държавна измѣна, то тѣ не сж между украинцитѣ, които за жалость били много лоялни къмъ Австрия и за което сега тѣ трѣба да се разпла-

20

щатъ, а сж между възпитанницитѣ на поляцитѣ — галицкитѣ москвофили. Нѣкой би помислилъ защо сж тукъ поляцитѣ. Нали австрийскитѣ централни воени власти сж заповѣдвали да се арестуватъ и откаратъ „измѣницитѣ“. Наистина австрийскитѣ воени власти издаватъ заповѣдь за арестуването, но само на измѣницитѣ, обаче тѣ прѣдоставятъ на полскитѣ окржжни власти да дѣлятъ украинското население на измѣници и лоялни; полскитѣ власти се отърваватъ лесно отъ тази работа, като опрѣдѣлятъ, че този, който е грѣкокатоликъ е измѣникъ. При това ставатъ куриози; така въ Талерхофъ (единъ отъ най-прочутитѣ украински концентрационни лагери, кждѣто хиляди хора сж гинали, като мухи отъ тифусъ и други инфекционни болести) попадатъ даже ополячени украинци, които сж служили ревностно на полскитѣ полонизационни цѣли между бившитѣ си събратя. Тѣ попадатъ между „измѣнницитѣ“ само защото забравятъ да смѣнятъ грѣко-католишкия обредъ съ римокатолишки. Но какъ да се обясни печалния фактъ, че при прѣнасянето на тѣзи нещастни „измѣнници“ прѣзъ полска западна Галиция, тѣ сж трѣбало да търпятъ най-безсрамни оскърбления отъ страна на полскитѣ власти и цѣлото полско общество. Дори никой не имъ е подавалъ чаша вода. Така, въ врѣме на войната украинскиятъ народъ е трѣбало да бжде измѣнникъ на двѣ страни — прѣдъ Австрия и прѣдъ Русия.

На врѣмето си поляцитѣ твърдѣха urbi et orbi, че украинското движение въ Галиция е прѣдизвикано искуствено отъ нѣмцитѣ, а отпослѣ, когато това твърдение става явно невѣрно, на украинцитѣ започватъ да приписватъ германофилски чувства, съ ясната цѣль, да дискредитиратъ украинцитѣ въ очитѣ на цѣлото славянство. А доколко сж германофили украинцитѣ е ималъ случай да се увѣри този, който е живѣялъ въ Украина прѣзъ врѣмето на Скоропадски, или този, който е видѣлъ, какъ слѣдъ падането на Скоропадски, селянитѣ сж гонили германцитѣ, повикани отъ Централната Рада, поради неотложната борба съ рускитѣ болшевици.

И слѣдъ провъзгласяването на руската велика революция и слѣдъ приемането отъ всички културни държави правото за самоопрѣдѣление на народитѣ, поляцитѣ усърдно защищаватъ своето господство въ Галиция. Когато въ началото на 1918 г. австрийското правителство на Зайделъ е показало само намѣрение да разрѣши справедливо галицкия въпросъ, т. е. чрѣзъ раздѣлянето Галиция на двѣ административни единици — западна полска и източна украинска, — поляцитѣ виждайки въ тоя фактъ нова подѣлба на Полша свалятъ казаното правителство, съ други думи не допущатъ никаква промѣна въ господството имъ върху източна Галиция. Но слѣдъ разпадането на Австрия, когато украинцитѣ възъ основа

21

на общо изразеното въ Народния Сеймъ въ Лвовъ народно искане, провъзгласяватъ източна Галиция за независима демократическа република, поляцитѣ, безъ да уважаватъ правото за самоопрѣдѣление на народитѣ, за да бранятъ незаконно придобитото си господство върху нещастната, опустошена отъ войната страна, вематъ оржжие въ ржцѣ. По такъвъ начинъ работата достига до ненужно проливане кръвь на два съсѣдни, славянски народа, до рѣшителна борба между правдата и неправдата. Виждайки обаче, че галицкитѣ украинци геройски бранятъ родната си земя и сж готови да я бранятъ до послѣдня капка кръвь; виждайки отъ друга страна, че съглашенскитѣ държави не и позволяватъ да вмѣстятъ тази украинска територия въ границитѣ на наново възкръсналата Полша, чрѣзъ своя печатъ въ странство прѣдставятъ галицкитѣ украинци, като неорганизирани банди, дори болшевишки разбойнически банди (гледай кое да е съобщение на полския генераленъ щабъ отъ мѣсецъ февруари), тогава когато рускитѣ болшевици сж били далеко отъ Галиция, а въ Унгария съвсѣмъ ги е нѣмало и когато украинския сеймъ въ Станиславовъ ясно осигурява въ конституцията най-широки права на полскитѣ и еврейски малцинства. По такъвъ начинъ въ странство се създава обществено мнѣние, съ което поляцитѣ успѣватъ да прикриятъ империалистическитѣ си цѣли и въ края на краищата получаватъ мандатъ, да заематъ цѣла Галиция за спасение на страната отъ украинска болшевишка анархия, но да заематъ половината отъ безспорно чисто украинската Волинска губерния, тѣ отъ никждѣ не получаватъ мандатъ. По този начинъ украинцитѣ, наречени болшевишки банди, отбранявайки свещенитѣ си права, достойно загиватъ, едни на фронта, други въ полския тилъ изъ концентрационнитѣ лагери и затвори. Поляцитѣ, които сж прѣкарали толкова нещастия прѣзъ 150 годишното си робство подъ сжсѣдитѣ си, знаятъ добрѣ, че колкото повече кръвь се пролѣе за народното дѣло, толкова по-голѣма е вѣроятностьта за въ бждаще за пълното освобождение на всѣки поробенъ народъ. Въ това врѣме тѣ продължаватъ полонизационата си работа въ заетата отъ тѣхъ вече цѣла Източна Галиция. Прѣмахватъ украинския езикъ отъ държавнитѣ учрѣждения, а едритѣ земевладѣния подѣлятъ изключително между своитѣ чиновници, легионери и инвалиди. Тѣ искатъ по такъвъ начинъ да закрѣпятъ господството си. Мисля, обаче, че сега при високо развитото самосъзнание на мѣстнитѣ селски маси, насилственото ополячване на етнографически чужда територия, прѣдварително е осждена на несполука.

Поляцитѣ заявяватъ сега, че полската република никога не е потискала никой чуждъ народъ, не е анексирала ни-

22

какви чужди земи, и не е прѣслѣдвала никоя чужда религия. Отъ приведенитѣ вече по-горѣ исторически факти и изобщо отъ цѣлата полско-украинската борба въ Галиция явствува, колко истина има въ това полско твърдение за земния, ужъ, рай на щастливитѣ народи, влизащи въ състава на бившата полска държава. Безъ съмнѣние тя е била земенъ рай, но само за полската шляхта. Обаче мисля, тѣ нѣма защо да се хвалятъ съ това, понеже нищо друго освѣнъ тази „златна свобода“ на шляхтата е докарала до нещастната катастрофа полската държава прѣди 150 години. Който надникне въ историята на бившата полска република ще намѣри безброй примѣри на притѣснение чужди народи, на анексиране чужди земи и на брутално отнасяне къмъ чужди религии и ще съзрѣ твърдѣ малко примѣри на толерантность къмъ подвластнитѣ ѝ народи. Възстанията и войнитѣ на украинскитѣ казаци, които се точатъ почти непрѣкжснато отъ половината на 16 в. до края на сжществуването на бивша Полша и които сж имали за цѣль първо на първо да бранятъ православната вѣра, свидѣтелствуватъ най-добрѣ за религиозната толерантность на поляцитѣ. Наистина, полската история записва тѣзи казашки войни, като бунтове на разюздани селяни и хайдамацки банди противъ законната полска власть. Такива характерни имена поляцитѣ не изпускатъ случай да даватъ на украинцитѣ и днесъ. Само нещастния украински народъ, въпрѣки, че е живѣлъ толкова вѣкове въ културна Европа, въ която дори дивитѣ турски и татарски орди сж се поевропейчвали, само той остава назадъ отъ културнитѣ народи и останалъ „некултурна разбойническа банда“. Обаче историята не се връща и свѣтовната демокрация върви напрѣдъ съ бързи крачки. Има надежда, че и въ възкръсналата на ново полска държава ще дойдатъ на власть истински демократични елементи, ще се забравятъ позорнитѣ несправедливости на дѣдитѣ и тогава несъмнѣно ще се намѣри начинъ за помирение на полскитѣ интереси съ справедливитѣ искания на галицкитѣ украинци — да бждатъ господари въ собствената си страна.

23

Ноти

На Украинската Делегация въ Парижъ до Прѣдседателя на Мирната Конференция.

Делегация на Украйнската Република въ Парижъ.

Парижъ, 7 юли, 1919 г.

До Негово Сиятелство Господина Президента на Конференцията за мира въ Парижъ.

Ваше Сиятелство,

Делегацията на Украинската република при конференцията за мира, има честьта да изпрати на конференцията слѣдната нота по поводъ областьта Холмъ.

Областьта Холмъ, украинска земя, която взема името си отъ столицата си — Холмъ, едно врѣме столица на украинския краль Данило (1203—1264), е станала прѣзъ врѣме на руската революция, по искането на населението, часть от Украинската република.

Отъ тогава тази земя се управлява отъ името на Украинската република отъ едно Украинско правителство. Въ края на 1918 година и въ началото на 1919 Директорията на Украинската република, бѣ заета съ борба срѣщу хетманъ Скоропадски, поставенъ отъ нѣмцитѣ, а послѣ срѣщу болшевицитѣ. Полша използува това й трудно положение и заема областьта Холмъ съ войскитѣ си, които напрѣдват послѣ къмъ изтокъ и заематъ части отъ украинската земя - Волиния.

Полското правителство, слѣдъ като заема областьта Холмъ, въвежда въ него единъ извънредно жестокъ режимъ. Украинското правителство, както и всички чиновници бѣха арестувани и хвърлени въ затвора. Извършватъ се жестокости върху затворенитѣ, като ги биятъ, затварятъ наедно съ углавни прѣстжпници и не имъ даватъ необходимото количество храна.

Украинското население въ областьта Холмъ е лишено отъ всички права. Украинскиятъ езикъ е прѣмахнатъ отъ училищата и отъ официалнитѣ учрѣждения. Православните и гръко-католически украински черкви сж осквернени и затворени, или прѣвърнати въ полски, латино-католически черкви.

Украинскитѣ селяни още прѣзъ австрийското и нѣмското нахлуване въ областьта Холмъ, когато Австрия и Германия

изпращатъ полски легионери и чиновници за прѣмахване на украинското население, напущатъ масово областьта.

За сега, полскитѣ власти конфискуватъ тѣхнитѣ имоти и ги раздаватъ на полскитѣ селяни дошли отъ Полша за да колонизиратъ украинската земя Холмъ съ полски елементи и да ѝ дадатъ полски характеръ.

Украинското правителство и делегацията на Украинската република въ Парижъ всѣки день получаватъ молби отъ Холмското население, както и отъ украинскитѣ бѣжанци отъ областьта Холмъ и дори отъ холмски украинци въ Съединенитѣ Щати, да се притекатъ на помощь на родната имъ земя, потисната отъ варварското полско насилие.

Основавайки се на искането, манифестирано отъ населението на Холмъ и правата на Украинската Република върху областьта Холмъ, която съставя една недѣлима часть отъ територията на Украинската република, ние протестираме най-тържествено прѣдъ Конференцията за мира противъ накърнението, цѣлокупностьта на Украинската република отъ Полската република, съ заемането областьта Холмъ, както и противъ насилията на полскитѣ власти върху украинското население въ Холмъ..

Делегацията на Украинската република иска, конференцията за мира да заповѣда на Полската република да евакуира областьта Холмъ и да я даде на Украинската република.

Делегацията заявява, че Украинската република и украинския народъ не ще се съгласятъ никога на анексията на областьта Холмъ отъ страната на Полската република; тѣ съ всички срѣдства ще се стараятъ да възвърнатъ на Украинската република тази украинска земя, измѫчена отъ поляцитѣ.

Подписалъ: Г. Сидоренко

Прѣдседатель на Делегацията на Украинската Република.

Делегация на Украинската Република въ Парижъ.

Парижъ, 11 юли, 1919 г.

До Негово Прѣвъзходителство Президента на Конференцията за мира въ Парижъ.

Ваше Прѣвъзходителство,

Делегацията на Украинската Република при конференцията за мира въ Парижъ, има честьта да ви съобщи слѣд-

нитѣ факти отнасящи се до жестокоститѣ, извършени отъ полскитѣ власти надъ украинското население въ Източна Галиция, дадена отъ Върховния Съвѣтъ на поляцитѣ.

Всичкитѣ тѣзи факти, разказани отъ свидѣтели заслужващи довѣрие, сж въ по-голѣмата си часть записани въ протоколи, които правителството на Западна Украина прѣдоставя на всѣки, който би се заинтересувалъ отъ тѣхъ.

Отъ деня на окупацията, поляцитѣ прѣслѣдватъ само една цѣль: да изкоренятъ украинския елементъ, а докато стане това, да прѣмахнатъ всѣкакъвъ украински културенъ животъ, да унищожатъ всѣки паметникъ, който би могълъ да послужи за възстановяване на моралнитѣ, интелектуални и икономически развалини, натрупани отъ поляцитѣ върху украинската територия на източна Галиция.

Поляцитѣ сж взели Василианската печатница въ Жовква, най-важната въ източна Галиция.

Поляцитѣ сж задигнали моторитѣ на печатницата на Ставропигийския институтъ въ Лвовъ, по която причина тя е трѣбало да прѣкъсне всѣкаква работа. Тая печатница издаваше главно религиозни книги. Библиотеки пълни съ всѣкакъвъ видъ рѣдки съчинения и архивитѣ отъ мънастиритѣ на Василияни, Жовква и Крехавъ сж или унищожени или отнесени.

Поляцитѣ вематъ и затварятъ украинската гимназия въ Лвовъ, Украинския Народенъ Домъ, грѣко-католишката семинария и украинското училище и пансиона Шашкевичъ. Всички тѣзи заведения сж построени отъ украинцитѣ, само на тѣхни срѣдства.

Забранена е употрѣбата на украинския езикъ, който прѣзъ австро-полския режимъ съ пълно право се говорѣше въ училищата и публични учрѣждения не само въ Лвовъ, но и въ цѣла източна Галиция.

Прѣмахнати сж всички украински вѣстници въ Лвовъ и въ провинцията.

Съвѣта на народната просвѣта въ Лвовъ е забранилъ употрѣбата на украинския езикъ въ цѣлия Лвовски окржгъ; професоритѣ на украинския университетъ въ Лвовъ и тѣзи, които сж посѣщавали лекциитѣ имъ, се смѣтатъ за прѣстжпници само за това, че сж отказали да се закълнатъ на Полската република и да се признаятъ за нейни поданици и въ много случаи сж изтезавани и бити отъ полскитѣ войници. Полскитѣ власти безъ огледъ на класа, възрасть, положение, малтретиратъ, убиватъ безъ сждъ украинцитѣ. Тѣ не жалятъ мирнитѣ селяни, но изглежда поповетѣ и интелигенцията сж прѣдметъ на специална умраза.

Затворитѣ въ Лвовъ сж прѣпълнени съ украинци отъ всички класи, които по простъ доносъ се арестуватъ и за-

тварятъ само за единственото си прѣстжпление, че сж украинци и говорятъ на украински. Числото имъ достига до 2 хиляди души, между които повече отъ 500 попове и 45 калугера отъ ордена Св. Василий на мънастиритѣ Жовква и Крехавъ.

Въ Лвовъ си служатъ съ масови арести, главно всрѣдъ интелигенцията; между тѣхъ се намиратъ членове на украинския националенъ съвѣтъ: Докторъ Левъ Ханкевичъ, шефъ на социалистическата партия, чийто вѣстникъ „Впередъ“ се е обръщалъ винаги най-вежливо къмъ шефа на полската република — социалиста Пилсудски, като му е напомнялъ, че тѣ принадлежатъ къмъ една и сжща партия; Иванъ Кивелюкъ — депутатъ въ Галицката Диета и членъ на „Краевий Виділ“ (автономенъ органъ избранъ, отъ Диетата за администриране на Галиция) въ прѣклонна възрасть и боленъ; Докторъ Владимиръ Охримовичъ, директоръ на осигурителното дружество „Днѣстъръ“ сжщо въ прѣклонна възрасть; Докторъ Кирилъ Студински, професоръ въ университета, прѣдставитель на политическата група, която иска украино-полско сближение.

Застрѣляни сж въ Лвовъ двама младежи, Саламоновичъ и Фолисъ, синъ на украински депутатъ въ австрийския парламентъ, който не е билъ напълно здравъ душевно и затова никога не е вземалъ участие въ политическия животъ.

Затворницитѣ подложени на безчовѣченъ режимъ, сж намѣстени безъ разлика на класа и на полъ.

Полскитѣ войски, като заематъ украинската територия въ Източна Галиция, донасятъ на украинското население, изоставено на произвола на полскитѣ войници разорение въ всичкитѣ му видове.

Въ Йезуполь, на другия день слѣдъ идването на поляцитѣ, сж обѣсени безъ всѣкакъвъ сждъ 16 селяни.

Въ Сокаль, единъ седемдесетъ годишенъ старецъ — попъ Демчукъ е застрѣлянъ само за това, че сина му е офицеръ въ украинската армия.

Голѣмъ е броятъ на застрѣлянитѣ попове:

Въ Радехивъ — украинския попъ Пелехъ, миролюбивъ човѣкъ, който никога не се е занимавалъ съ политика.

Въ селото Лисетичи, Стрийски окржгъ — украинския попъ Андрей Пеленски, въ прѣклонна възрасть и извѣстенъ съ грижитѣ си за религиозното и културно развитие на украинското население.

Въ сжщия окржгъ — украинския свещеникъ Остапъ Нижанковски, вице президентъ на окржга, литераторъ и композиторъ, чието единствено прѣстжпление е народностьта.

Комисара по желѣзницитѣ Малишевски, натоваренъ съ надзора върху линията Броди — Красне и Підволочиска —

27

Красне — Лвовъ, е арестуванъ отъ полскитѣ власти въ Золочивъ. Първо му чупятъ ржцѣтѣ, краката и нѣколко ребра. Цѣлъ избитъ и бълнуващъ, той е заведенъ въ Красне, гдѣто не позволяватъ дори на гостилничаря на гарата да му даде капка вода. Прѣнесенъ въ Лвовъ, той пристига тамъ вече мъртавъ. А Малишевски, прѣди, нѣколко пжти е молилъ своитѣ началници да оставятъ на служба по желѣзницитѣ и тѣзи полски чиновници, които не сж се клѣли въ вѣрность на Украинската Република.

Началникътъ на пощата въ Стрий, на име Сингалевичъ човѣкъ на възрасть вече и който не се занимава съ политика, е арестуванъ, мжченъ и хвърленъ полумъртавъ въ единъ затворъ въ Лвовъ.

Кметътъ на общината Рехетивъ, който отговорилъ на поставенитѣ му въпроси на украински, е билъ ударенъ съ щикъ.

Поляцитѣ по сжщия начинъ се грижатъ и за украинскитѣ затворници, ранени и болни.

Въ концентрационния лагеръ въ Донди, ще споменемъ само тоя, затворницитѣ сж бити съ пръчки (розги) безъ причина или за най-малка простжпка.

При Бардативъ, поляцитѣ плѣняватъ единъ украински патрулъ, командуванъ отъ подпоручика Косаръ и го изпращатъ подъ конвой въ Лвовъ. Едвамъ слѣзълъ отъ трена, подпоручика Косаръ заобиколятъ полски легионери, командувани отъ единъ офицеръ и до като двама му държатъ ржцѣтѣ да не може да се защищава, трети го поваля съ револверенъ изстрѣлъ.

При Любочивъ, полска войска плѣнява единъ украински взводъ и застрѣлва на мѣстото седемь отъ плѣницитѣ.

При Селиска въ Хировъ, поручикъ Шкремешко е плѣненъ и убитъ веднага.

Австрийскиятъ механикъ отъ Виена Карлъ Куръ, намиращъ се въ болницата въ Станиславовъ въ момента, когато поляцитѣ заематъ града, съобщава за факти, които той увѣрява да е видѣлъ съ очитѣ си:

Болни и ранени украински войници сж убивани въ самата болница.

Единъ офицеринъ боленъ отъ петнистъ тифусъ е изнесенъ вечерьта отъ леглото и застрѣлянъ сутриньта въ 5 часа.

Къмъ това свидѣтелство се прибавятъ още голѣмъ брой други, които доказватъ, че подобни случаи ставатъ въ всички градове и въ много болници.

Ако плѣнницитѣ, раненитѣ и болнитѣ не биватъ убивани, то тѣ сж така ужасно гледани, че скоро умиратъ отъ силенъ побой, заразени рани или получени болести.

28

Отъ многобройни свидѣтелства, записани въ протоколи излиза не само, че украинскитѣ плѣнници не получаватъ никаква храна, но, и че сж лишени отъ обуща и дрехи и сж поставени въ такива условия на хигиенета, които ако не ги довеждатъ до смъртьта, то навѣрно до неизлѣчими болести.

Подписалъ: Д. Сидоренко
прѣдседатель на делегацията на Украинската Република въ Парижъ.

Украинскиятъ въпросъ въ френския печатъ.

Болшевизмътъ и Украина.

Кореспонденция отъ Букурещъ.

Въ „Temps“ отъ 25 юли за Украина четемъ слѣдното:

Сега Украина не е болшевишка. Азъ се убѣдихъ въ това прѣзъ пжтуването си, както изъ свободната територия, ако и изъ заетата отъ войскитѣ на Ленина. За това свидѣтелствува миналото и сегашното. Когато, на 25 октомври 1917 година, болшевицитѣ взеха въ ржцѣтѣ си властьта въ Великорусия, членоветѣ на централната украинска Рада, състояща отъ 813 депутата, единодушно, наедно съ украинското правителство, отказаха да признаятъ Съвѣта на Народнитѣ Комисари. Затова на младата република бѣ обявена война отъ страна на Московското правителство. Слѣдъ побѣдата си надъ червенитѣ войски, републиката се еманципира отъ съвѣтския империализъмъ. Украинския народъ избра тогава прѣдставители за Учрѣдителното събрание. И между тѣхъ имаше 175 украинци — противници на болшевизма, 30 депутати отъ друга народность, евреи, руси — сжщо врагове на болшевизма и само 25 партизани на болшевишката идея.

Прѣзъ врѣме на нѣмската окупация, можеше да се мисли, че хетманския режимъ, въведенъ въ Украина отъ войскитѣ на кайзера, ще доведе народнитѣ маси до болшевишки идеи; това би било естествено за единъ потиснатъ народъ, но това не стана. Напротивъ, украинския народъ послѣдва националнитѣ социалистически и демократически партии. Отъ 300 души депутати въ новия парламентъ*), 250 бѣха украинци и само 35 приятели на Ленина. Слѣдъ това, работническия конгресъ се изказа за война противъ болшевицитѣ, за свикване на парламента и за съюзъ съ Антантата.

*) Слѣдъ падането на Хетмана е билъ свиканъ така наречения „Трудовой Конгресъ“ изпълняващъ ролята на Парламентъ л. Ред.

29

Причината на този неуспѣхъ на съвѣтскитѣ идеи въ Украина се крие въ това, че 85% отъ населението се състои отъ селяни, които сж врагове на болшевизма и не искатъ да дадатъ властьта на градския пролетариатъ; 13% сж собственици, интелигенция, индустриалци, търговци, занаятчии и хора упражняващи свободни професии.

Наистина, нѣкои политически партии, както напр. социалъ-демократитѣ (наречени независими) и социалъ-революционеритѣ (наречени лѣви), се бояха единъ моментъ, че Антантата ще имъ попрѣчи на националния свободенъ животъ, както направиха нѣмцитѣ, и мислѣха за социална революция въ цѣлия свѣтъ. Но вече единъ мѣсецъ слѣдъ окупацията отъ рускитѣ болшевици, украинцитѣ отъ лѣвицата забѣлѣзаха своята грѣшка, изоставиха програмата си и заедно съ другитѣ партии възобновиха общото дѣло между народа, агитирайки противъ червенитѣ потисници. Сега населението на Киевъ, Одеса и на половината отъ цѣлата република, освободена отъ болшевицитѣ съ усилията на народа и на интелигенцията, признава само властьта на украинската национална Директория. Днесъ, може да се каже, че привърженицитѣ на болшевизма въ Украина не сж повече отъ тия въ Франция или Италия, стига Украина да получи материална помощь отъ страна на Антантата, за да може националната армия да пропжди отъ територията си руската болшевишка армия и да бжде унищоженъ по такъвъ начинъ болшевизма въ цѣла бивша Южна Русия.

Политическитѣ водители наистина мислѣха, че е необходимо да се направятъ нѣколко социални реформи, напр. аграрна (земледѣлска), и нѣкои други, които сами се налагатъ. Враговетѣ на украинската идея използуватъ това, като казватъ, че украинското правителство е съгласно съ Ленина и Троцки; тѣ говорятъ за нѣкакво споразумѣние съ партията на Бела Кунъ; тѣ говорятъ сжщо за „украински болшевизъмъ". Тѣзи, които твърдятъ това, смѣтатъ за болшевици не само всички социалисти, но и радикалитѣ-социалисти въ Франция, радикалитѣ въ Англия и демократитѣ въ Америка.

Ако болшевизмътъ имаше успѣхъ въ Украина, какъ ще се обясни сегашната окупация на Украина отъ московскитѣ червени войски, а сжщо сериозната съпротива, който тѣ срѣщатъ тукъ? Истината е, че украинската армия, изоставена на собственитѣ си сили, дава прѣкрасенъ примѣръ на прѣданность на принципа на реда и правото, който принципъ възтържествува заедно съ Антантата. Враговетѣ на Петлюровскитѣ войници сж истинскитѣ помощници на болшевицитѣ, а не самитѣ войници, които се борятъ съ съвѣтската тирания за независимостьта на отечеството си.

30

За отношението на украинцитѣ къмъ Деникина.

Tamps въ броя отъ 25 юли пише слѣдното:

Въ извѣстни кржгове се разглежда въпроса за възможностьта за сътрудничество на украинскитѣ войски и армията на Деникина въ борбата срѣщу болшевицитѣ. Това сътрудничество не е възможно на украинска територия.

Украинския народъ и украинската армия сж толкова противъ царизма, колкото и противъ болшевизма и вѣрватъ, че армията на Деникина се прѣдвожда главно отъ офицери реакционери, привърженици на царя. Пристигането на тѣзи офицери на украинска земя би могло да има лоши послѣдици специално за акцията противъ болшевицитѣ, защото отчаялия се украински национализъмъ, който сега е по-далечъ отъ когато и да е било отъ Ленина, би могълъ да се обърне къмъ него.

Източна Галиция.

„Journal de Genève“. 30 юли. 1919 г.

Получихме слѣдното писмо отъ Г. Едмонъ Прива, който се връща отъ Варшава:

Украино-полската война е спрѣна. — Западната украинска република е оттеглила войскитѣ си задъ старата австрийска граница при Збруцъ и ги е съединила съ тия на Велика Украина, руска прѣди, за да вземе Киевъ отъ червената армия. „Матенъ“ съобщава, че Съвѣта на петьтѣ е присъединилъ Източна Галиция къмъ Полша. Новината не е точна. Ето буквалния текстъ на рѣшението на Върховния Съвѣтъ на съюзнитѣ сили, отъ 11 юли:

„Упълномощава се полското правителство да учрѣди цивилно управление въ Източна Галиция, слѣдъ като сключи съ съюзнитѣ и сдружени държави едно условие, чиито клаузи, да осигурятъ, доколкото е възможно автономия на територията и политическитѣ, религиозни и лични свободи на жителитѣ.

Това условие ще почива върху правото за самоопрѣдѣление, съ което ще си послужатъ жителитѣ на Източна Галиция, когато работата докосне политическото имъ поданство. Врѣмето, когато ще стане това, ще се фиксира отъ съюзнитѣ и сдружени сили или отъ органъ, който тѣзи сили упълномощятъ“.

Украинцитѣ сж протестирали противъ несправедливостьта на това рѣшение. На 3 юли е била поканена делегацията имъ въ Парижъ да се яви прѣдъ подкомисията за полскитѣ дѣла за да разискватъ върху вжтрѣшното уреждане на Източна Галиция. Тя отклонява тази покана, направена съ много неподходящи думи. Това бѣше една грѣшка, защото

отсѫтствуващитѣ сѫ винаги виновни. Украинската Директория отзовава шефа на делегацията г. Сидоренко и го замѣства съ князь Тышкевичъ, добрѣ познатъ въ Швейцария и въ много добри отношения съ Съглашенскитѣ държави. Отъ нѣколко мѣсеци насамъ той прѣдставляваше Украина въ Римъ, при Ватикана.

Макаръ и да изглежда инъкъ, за поляцитѣ бѣше подобрѣ да стане Източна Галиция неутрална чрѣзъ плебисцитъ и да се управлява врѣменно отъ една съглашенска комисия, защото навѣрно биха имъ прѣдоставили да бѫдѫтъ и сѫдия и страна. Задачата на цивилния имъ комисарь е особено деликатна. Ако той уважава напълно правата на украинското болшинство, което съставя двѣ трети отъ населението, и ако той заедно съ него избира чиновницитѣ той ще стане скоро непопулярѐнъ въ Варшава, кѫдѣто ще го нападатъ въ Диетата, привърженцитѣ на анексията. Ако той потиска украинското национално движение, като си служи съ военна възбрана за вѣстницитѣ на украински и интерниране на интелиґенцията, съюзницитѣ не ще го признаватъ, защото тѣ не ще позволятъ да се направи плебисцитъ безъ да е осигурена свободата на съвѣстьта. Ще кажатъ, че единъ шеговитъ дипломатъ е искалъ да изпита Полша, като и е сложилъ капанъ съ двѣ врати.

Много ми бѣше приятно да констатирамъ, че въ Варшава всички умни политици сѫ съгласни върху опасностьта за страната, ако се създаде прецентизъмъ съ обединението на земи съ различно население. За нещастие на практика, по въпроса за Източна Галиция се колебаятъ и най-благоприятно настроенитѣ умове. Отначало, рѣшението взето за Данунгъ е излъгало надеждитѣ на поляцитѣ. Боейки се да не би Германия съ Ленина да прѣкъсне връзката имъ съ Балтийско море, мнозина викатъ за обща граница съ Ромжния, за да има сигуренъ достѫпь къмъ Черно море. Остава да се знае дали тази сигурность е добрѣ гарантирана, не трѣба ли да се мине прѣзъ тѣлата на 4 милиона непокорни украинци въ Галиция и Буковина.

Послѣ мнозина се опасяватъ, и съ право, отъ възстановяването на великата руска империалистична държава и се боятъ да не би тя да достигне Карпатитѣ, въ случай че Източна Галиция бѫде дадена на Украина, която съюзницитѣ на всѣка цѣна искатъ да вмъкнатъ въ лоното на Русия. Какво да се прави, за да се избегне тази опасность?

За да може да се присъедини Източна Галиция, поляцитѣ ще трѣба да употрѣбятъ натискъ върху населението, защото резултатътъ отъ единъ свободенъ плебисцитъ не ще бѫде благоприятенъ за тѣхъ, ако се сѫди по изборитѣ въ австрийския парламентъ и областната Диета, въ които общата

32

сума отъ гласоветѣ на украинцитѣ и евреитѣ надминава отъ числото на всички гласове. Това население, недоволно, търси постоянно опора отъ страна на Русия и влиянието на послѣдната ще се простира до Карпатитѣ, и то вече не като влияние на единъ малко желателенъ съсѣдъ, а като една много по-опасна вжтрѣшна интригуваща сила.

Както казваше много справедливо единъ полски държавникъ, който знае добрѣ историята, независимостьта на Полша не ше бжде трайна наредъ съ велика Русия. „Трѣба да се постави между нея и насъ, ми казваше Г. Кухаржевски, една Украина и една Литва, които да ни симпатизиратъ“. Въ това е цѣлия въпросъ. Самитѣ украинци разбиратъ, че Русия може нѣкога да ги русифицира, когато Полша никога не ще сполучи да ги ополячи. Така че, въ тѣхенъ интересъ е да се опратъ на съсѣда си на Западъ, понеже отъ тази страна опасностьта е по-малка. За нещастие, борбата е съживила ужасна ненависть. За да се смекчи тя, би трѣбало поляцитѣ да започнатъ да водятъ една съвсѣмъ друга политика въ Източна Галиция и да използуватъ пълномощието, което имъ се даде отъ Антантата, и покажатъ на свѣта единъ примѣръ за политическа прѣдвидливость, като направятъ веднага тази земя автономна и независима република, съ свободно избиранъ парламентъ. Би трѣбало тѣ да се откажатъ отъ всички проекти за колонизация, отъ всички мѣрки на възбрана върху печата, и вмѣсто да се отнасятъ враждебно къмъ украинската пропаганда, напротивъ да я подкрѣпятъ енергично въ противовѣсъ на нѣмското влияние и да помагатъ на Украина да възстанови своята независимость и единство, но не противъ Полша, а въ съгласие съ нея. Г. Морачевски, бившъ прѣдседатель на Съвѣта, който изпжди нѣмцитѣ отъ Варшава, току-що публикува една забѣлѣжителна брошура въ този духъ.

Идеята — скжпа на Г. Клемансо — за една пространна държава--тампонъ отъ 50 милиона население,образуваща стѣна между Германия и Русия, е неосжществима подъ формата на една анексионистична Велика Полша, която les irrédeutismes ще отслабятъ, но би било напълно възможна, ако има едно трайно споразумѣние между етнографическа Полша и независими Литва и Украина, сдружени противъ руско или нѣмско империалистическо покушение върху тѣхнитѣ владѣния.

Въ Варшава се намиратъ, и дори на много високи държавни служби, хора, които желаятъ най-живо едно такова рѣшение и които биха били готови на голѣми отстжпки въ Източна Галиция, за да го улеснятъ . . . Но тѣ се боятъ отъ извѣстни течения въ пресата и главно отъ Антантата, която изглежда да е абсолютно противъ независимостьта на Украина и изобщо на инородцитѣ въ Русия. „Бихъ искалъ такава независимость, казваше генералъ Пилсудски, президента на

републиката, но не искамъ да се карамъ за това съ Съглашението".

Това е единъ омагьосанъ кржгъ, който трѣба да се разкжса. Ако Антантата бѣше убѣдена, че Полша е способна да се сдобри съ източнитѣ си съсѣди и да води съ тѣхъ една голѣма конструктивна политика, тя по-малко би се интересувала отъ общоруската кауза. Франция, специално, като си запазва Украина и Полша за зони на влияние, има голѣмъ интересъ да спомогне за едно споразумѣние между тѣзи двѣ страни, но полската политика на Изтокъ се показва до сега много отрицателна. Менъ дори ми се струва, че въ Варшава има само едно точно, официално схващане по този въпросъ, както и въ еврейския въпросъ; задоволяватъ се изобщо съ дълги оплаквания противъ всѣкакъвъ видъ нѣмски интриги и не виждатъ нищо положително да имъ се противопоставятъ. И така, не трѣба да си прави човѣкъ илюзии: ако Източна Галиция не остане украинска, има много повече шансъ тя да мине въ края на краищата къмъ Велика Русия, отколкото къмъ Полша. Това е мнѣнието и дори желанието на мнозина съглашенски дипломати.

Сега е значи часа, нашитѣ приятели въ Варшава да се издигнатъ надъ дребнитѣ интереси и да ги жертвуватъ на голѣмитѣ такива. Сега е часа, тѣ да покажатъ мждростьта си въ Галиция и да направятъ всичко за да не попадне Украина въ рѫцѣтѣ на Русия. Сега е най-послѣ часа, нашитѣ прѣдставители въ Парижъ да пледиратъ прѣдъ Антантата за украинската независимость. Като работятъ върху тази независимость, докато не е вече късно, тѣ защищаватъ съ това сѫществуването на Полша . . . и това е справедливо.

Едмонъ Прива
(Edmond Privat).

Посѣщение у Петлюра.

(Отъ „Petit Parizien"). Букурещъ, юли 919 г.

Вагонъ-салонъ, свѣтло синь, съвсѣмъ новъ. Телефонна жица го съединява съ малката станция, скрита нѣйдѣ въ бѣлата степь. Около стѫпалата се разхожда караулъ. Тамъ живѣе Петлюра, чийто животъ е непрѣстанно тиране. Единъ войникъ, добро момче, ме завежда въ салона въ най-модеренъ стилъ, тапициранъ съ тъмни, на цвѣтя, тапети. Прѣдседателя е тамъ. Той е облѣченъ въ зимна антерия, каквито раздаваха на войницитѣ въ края на войната, единъ видъ блуза памуклия, съ клюпове отъ ширитъ, вмѣсто копчета.

34

Приема е простъ, тона чисто републикански, нито слѣда отъ маниерностьта на единъ Керенски. Но, повече отколкото жестоветѣ или думитѣ, самата фигура прави впечатление и задържа вниманието. Физиономия могжща, много подвижна, изразява животъ на силни чувства и навикъ, поскоро придобитъ отколкото естественъ, на енергична рѣшителность. Подъ руситѣ коси и широкото чело, очитѣ, малко изморени, сж сини и прозрачни. Устата, съ ощърбени зжби, издава неговия навикъ къмъ прѣпирня и налагане на мисъльта. Често, обаче, цѣлата физиономия се усмихва съ странна усмивка. Мечтателя се открива тогава въ трибуна, но мечтатель, когото прѣслѣдваната мечта прави, неумолимъ. Защото, трогателната, малко далечна усмивка на Петлюра е понѣкога по-ужасна отъ веселия и мраченъ смѣхъ на Ленина.

Едва бѣхме размѣнили нѣколко думи, прѣдседателя мина къмъ главния въпросъ.

— Имаме нужда, ми заяви той безъ заобиколки, отъ ефикасна и бърза материална подкрѣпа. Ние сме първитѣ, които наченаха борбата срѣщу болшевизма. Ние не прѣстанахме да се боримъ срѣщу него. Нашитѣ хора сж изморени. Тѣ вѣрваха въ съединената помощь, но днесъ тѣ се боятъ.

Едничката наша помощь ни иде отъ народа и нашата армия трѣба да остане армия демократична и национална. Ето защо нашитѣ войници не ще приематъ никога да работятъ съ рускитѣ доброволци, които тѣ видѣха да работятъ съ нѣмцитѣ и които сж символъ на реакция за тѣхъ. Доброволци и болшевици, нашитѣ бъркатъ всичко въ една обща умраза. Защото това е все сѣверна Русия, идяща да създава закони у насъ.

Слѣдъ вѣковно робство, Украина е жадна за животъ. Може този пжть тя да пропадне. Но, единъ день, часътъ на отплата и свобода ще удари. До тогава не ще има миръ за Европа.

Надѣваме се, обаче, че Антантата ще признае справедливостьта на нашата кауза. Отъ наша страна, въ борбата срѣщу общия неприятель, ние ще съумѣемъ да покажемъ нашата признателность и да се покажемъ вѣрни братя по оржжие. Нека ни дадатъ само първа подкрѣпа, отъ която се толкова нуждаемъ, защото, ако не я получимъ, ние не ще напуснемъ битката, но не ще ни остане нищо друго, освѣнъ да умремъ съ знаме въ ржка, та поне нашитѣ дѣца да могатъ по-късно да обератъ плода отъ жертвата!

Произнасяйки тая послѣдна фраза, гласа му, до тогава убѣдителенъ и трепераштъ, заглъхна. Той замълча и пакъ странно се усмихна. Той бѣ отново обзетъ отъ своята мечта.

„Вие видѣхте Петлюра, — ми каза на излизане, моя прѣводчикъ. Нѣма у насъ човѣкъ да не го обича. Ние поставяме бждещето си въ негови ржцѣ.

Той трѣбаше да ви каже, че ние отдаваме надеждата си на Франция."

„Франция е най-далечъ, географически, отъ нея; не се страхуваме отъ настойничество, подчинение и затова тукъ сж много близко до нея; политическитѣ и икономически интереси на Франция биха могли да намѣрятъ тукъ прѣдимства, каквито никоя друга държава въ свѣта не би могла да даде. Правителството на Републиката бѣше разбрало това когато, въ 1917 г., бѣше пратило въ Киевъ генерала Табуисъ. Защо обстоятелствата отъ 1917 г. не сж вече годни днесъ?"

Сега състоянието на украйнския въпросъ е напълно ясно: ако Антантата признае Украйна, за днесъ Антантата ще спечели разкапването на болшевицитѣ и мира на Изтокъ; утрѣ тя ще види да се отвори, съ най-голѣми икономически надежди, прѣградата на Изтокъ, което е необходимо условие за мира. Ако Антантата, напротивъ, не признае новата република, тя ще фаворизира всички планове на съвѣтския режимъ; войната ще продължи, и може би утрѣ, ще възбуди враждата на тоя народъ, който не иска друго, освѣнъ да се сближи съ нея и който отъ своитѣ страдания извлича по-голѣмо съзнание за своята националность.

Съставътъ на Украинския Министерски Съвѣтъ.

Министръ-Президентъ — Б. Мартосъ.
Министръ на Вжтрѣшнитѣ Работи — И. Мазепа.
Министръ на Войната — Сиротенко.
Министръ на Външнитѣ Работи — Темницки.
Министръ на Народната Просвѣта — Крушелницки.
Министръ на Земледѣлието — Ковалевски.
Министръ на Общитѣ Сгради — Шрамченко.
Министръ на Правосждието — И. Левитски.
Министръ на Финанситѣ, Търговията и Индустрията — Кривецки.
Министръ на Морскитѣ Работи — И. Билински.
Министръ на Труда — Безпалко.
Министръ на Вѣроизповѣданията — Липа.
Министръ на Пжтищата и Съобщ. — Лукашевичъ.
Министръ на Пощитѣ и Телеграф. — Лизанивски.
Държавенъ контрольоръ — Симоновъ.
Държавенъ Секретарь — Корчински.

36

Хроника

Нищо чуждо.

Поляцитѣ прѣдставиха на Парижката конференция меморандумъ въ който претендиратъ, освѣнъ за Източна Галиция още и за слѣднитѣ безспорно украински области:

1) Територията на Пинскитѣ блата и западната часть на Волинската губерния.

2) Западната часть на Подолска губ. (Проскуровски, Каменецъ-Подолски и часть отъ Н.-Ушицки уѣзди).

Нахлуването на поляцитѣ въ Велика Украина.

Осѫществявайки империалистичнитѣ си планове поляцитѣ размѣстватъ войскитѣ си въ прѣдѣлитѣ на Волинската и Подолска губернии, въ тила на Украйнската армия, която се сражава противъ болшевицитѣ.

Положението на украинцитѣ, интернирани въ Чехо-словашко.

Слѣдъ поражението на украинската армия въ Галиция, първата планинска бригада на тази армия, командувана отъ Черски, защищавайки се отъ заобиколилитѣ я поляци, прѣмина Чехо-словашката граница. Бригадата състояща се отъ 4000 войници и 70 офицери, биде разоржжена отъ чехитѣ и слѣдъ това интернирана въ лагеритѣ около гр. Нѣмско-Яблонне въ южна Чехия. Къмъ интернираните, чехитѣ се отнасятъ твърдѣ добрѣ и хуманно. Въ парично и продоволствено отношение, интернираните сѫ поставени наравно съ чешкитѣ войници и офицери. Въ лагера украинцитѣ се ползуватъ съ пълна свобода. Избора на администрацията и подържането на реда въ лагера е прѣдоставено на самитѣ украинци. Всички интернирани иматъ право да ходятъ свободно въ града, въ опрѣдѣленото за това врѣме. Както властитѣ, така и гр.дското население проявяватъ къмъ тѣхъ истински братски чувства. Споредъ думитѣ на интернираните, тѣ добили впечатлението, какво чехитѣ сѫ единственъ славянски народъ, който разбира и искрено симпатизира на Украина.

Украинскиятъ въпросъ въ Канадския парламентъ.

Въ послѣдното засѣдание на Канадския Парламентъ, украинскиятъ депутатъ Семенъ Гусъ запиталъ прѣдседателя Борденъ, какво сѫ направили канадскитѣ депутати прѣдъ мирната конференция за да попрѣчатъ Източна Галиция да

бѫде дадена на поляцитѣ. Депутатътъ напомнилъ, че въ Канада живѣятъ сега около 450,000 украинци отъ Галиция, които сѫ показали пълна лоялность къмъ Канада и много отъ които сѫ умрѣли на западния фронтъ, като доброволци. Министръ-прѣдседателтъ отговорилъ, че твърдо вѣрва, какво всички народности ще бѫдатъ запазени и правата имъ осигурени.

Швейцарско-украинската търговска камара.

Отъ Бернъ съобщаватъ: Шефътъ на стопанския отдѣлъ е приелъ прѣдставителя на извънредната търговска и финансова мисия на Украинската народна република и е ималъ съ него сърдечна бесѣда върху стопанскитѣ и търговски въпроси на Украина. Федералния съвѣтникъ е привѣтствувалъ радостно инициативата на нашата мисия за сближаването на двѣтѣ републики. За основаването на камарата, мисията е посвѣтила цѣлата си дѣйность, прѣдъ видъ важностьта на това учрѣждение въ връзка съ развитието на търговскитѣ отношения между Украина и Швейцария.

Тази търговска камара ще е първия практически изразъ на исканията на нашето отечество да работи въ пълно съгласие съ Западна Европа.

Украинскитѣ кооператори на международния конгресъ на кооперациитѣ.

Въ Парижъ на 28 юни се закри конгресътъ на кооперациитѣ на съюзнитѣ и неутрални държви. Кооперацията на украинската република биде прѣдставена отъ професоръ Михаилъ Грушевски и професоръ Исаевичъ, делегати на общоукраинскитѣ съюзи: „Днипросоюзъ“, „Украинската Народна Банка“ и „Централа“. Тѣзи делегати сѫ били упълномощени да прѣдставляватъ общото дѣло на кооперациитѣ на украинската република. Делегатитѣ, отъ името на Украинската кооперация привѣтствуватъ конференцията и излагатъ на кратко за работата си, извършена въ тѣхната страна. Членоветѣ на конференцията изслушватъ съ голѣмъ интересъ доклада имъ.

Вниманието на конференцията е било привлечено особено отъ двѣ прѣдложения на прѣдставителитѣ на Украина: 1-о, за неутрализацията на продуктитѣ на кооперациитѣ и прѣвоза имъ прѣзъ войната; 2-о, за организиране международенъ кооперативенъ кредитъ. Първото прѣдложение е било прието изцѣло отъ конференцията, понеже се подкрѣпи отъ влиятелнитѣ прѣдставители на Франция. Второто прѣдложение е било прието прѣзъ втората часть на конгреса, благодарение енергичната поддържка отъ страна на белгийцитѣ.

38

Украинскитѣ делегати сѫ били поканени отъ чешкитѣ кооперáтори да вематъ участие въ кооперативния конгресъ въ Прага, опрѣдѣленъ да бѫде въ срѣдата на августъ.

Украинскиятъ националенъ химнъ.

Ще не вмерла Україна і слава і воля,
Ще нам, браття-козаки, усміхнеться доля.
Згинуть наші вороги, як роса на сонці
Запануем, браття, знов у своїй сторонці.
Душу, тіло ми положем за свою свободу
І покажем, що ми браття козацького роду.

Наливайко і Павлюк і Тарас Трясило
Із могили кличуть нас на святее діло.
Гей, згадаймо славну смерть лицарства-козацтва,
Щоб не втратить марно нам свойого юнацтва.
Душу, тіло ми положемъ за нашу свободу і т. д.

Гей, Богдане, гей, Богдане, славний наш Гетьмане,
Нащо віддав Україну Москві на поталу.
Щом вернути її честь, ляжем головами,
Назовемся України вірними синами.
Душу, тіло ми положем за нашу свободу і т. д.

Станем, браття, в бій крівавий від Сяну до Дону,
В рідним краю панувати не дамо нікому.
Черно море ще всміхнеться, дід Дніпро зрадіе,
Ще в нашій Україні доленька наспіе.
Душу, тіло ми положем за нашу свободу і т. д.

Важна грѣшка.

На 14 страница трѣба да се закриятъ скобкитѣ слѣдъ думитѣ „на селската и обща курия“, така че цѣлата фраза — „Тѣзи нещастни избори и досега се помнятъ отъ украинскитѣ интелигентни и селяни и сѫ увеличили само умразата на цѣлото украинско общество къмъ поляцитѣ“ — остава извънъ скобкитѣ.

Украинско Слово

Симонъ Петлюра

Непериодическо издание.

1919 г. ═══ 15 Октомври ═══ № 4.

Симонъ Петлюра

(Къмъ портрета му).

Симонъ Петлюра е роденъ на 10 май 1879 год. въ гр. Полтава. Още като младо момче и ученикъ, той е вземалъ участие въ революционната борба съ руското самодържавие. Революцията отъ 1905 год. го заварва въ редоветѣ на украинската социалъ-демократическа партия и той се отдава всецѣло на революционната борба. Слѣдъ революцията отъ 1905 г. той се прѣмѣства въ Москва, кждѣто — благодарение на способноститѣ си къмъ политическа и обществена дѣйность, на публицистическия му талантъ, дълбокия умъ и честната му откровена душа — скоро става центъръ на украинското съдружие. Тука той бѣ, отъ 1911 год. до 1916 год., редакторъ на списанието „Украинская жизнь“ което се занимаваше съ разясняване на украинското движение и изясняване на въпроситѣ за украинскитѣ отношения. Въ 1916 г. той бѣ призованъ въ армията. Революцията отъ 1917 г. го завари на фронта, въ гр. Минскъ, кждѣто той организира „Украински фронтови комитетъ“ Скоро слѣдъ това го избиратъ прѣдседатель на „Генералния воененъ комитетъ“, чиято цѣль бѣ да организира една украинска национална армия. Къмъ края на 1917 год, въ врѣмето на най-широката дѣйность на „Централната Рада“ — парламента на Украинската република, С. Петлюра взема портфейла на воененъ министъръ, дава си обаче скоро оставката и пристжпва къмъ организацията на особена армия за защита на Украйна отъ болшевицитѣ; това по желанието на правителството. Обаче събитията прѣкжсватъ започнатата работа Болшевицитѣ нахлуватъ въ Украйна и Петлюра бърза, начело на своята малка армия, да спрѣ движението имъ. Той не сполучва, и болшевицитѣ заематъ Киевъ. Минава се цѣлъ мѣсецъ на болшевишко управление, опиращо се на насилия и тероръ.. Послѣ ние виждаме Петлюра начело на своитѣ войски съ триумфъ влизащъ въ освободения Киевъ. Когато обаче, съ помощьта на нѣмцитѣ Скоропадски взе властьта и се провъзгласи за гетманъ, то Петлюра, като направи опитъ да организира обществото за борба, биде арестуванъ. Той прѣкара въ затвора нѣколко мѣсеца Възбунтувалия се народъ свали гетмана и нѣмцитѣ, изъра Петлюра за прѣдседатель на Директорията и той пое командуването на украинската армия. Тази длъжность изпълнява той и днесъ.

Д. Доленко.

Украйна и доброволцитѣ.

Настжпи страшния часъ. Тъй дълго врѣме спираната война между войскитѣ на украинската директория и тѣзи на Деникина почна. Създаде се още единъ поводъ за кръвопролитие. Украйна отъ двѣ години вече какъ се разпокжсва отъ войната и сега отново е хвърлена въ огъня на анархия-разоряване. Разпокжсаното и осиромашело население отново се изправя прѣдъ перспективата на настжпления и отстжпления, пожари, убийства и грабежи. А врагътъ отъ сѣверъ дебне. Болшевикитѣ отъ сѣверъ организиратъ нови сили за да се нахвърлятъ върху изнемощѣлитѣ въ междуособицата противници. Кой е виновенъ, че стана нещастието, кой е съдѣйствувалъ за сблъскването и кой, имайки възможность да го спре, не го е направилъ. Прѣди всичко въ името на какво се е сражавала и се сражава украинската армия? Лозунгитѣ ѝ сж твърдѣ прости и понятни! Това сж организиране на демократическо правителство, свикване украйнско всенародното учрѣдително събрание, като му се прѣдадатъ всички права, въ числото на другитѣ и правото да рѣши въпроса за формата на съжителство на украинския народъ съ съсѣднитѣ си народи. Тѣзи лозунги сж тъй ясни, тъй приемливи и тъй законни, че едва ли би се намѣрилъ на земята народъ, който не би се съгласилъ да ги признае за справедливи и не би си сложилъ подписа подъ тѣхъ. Сами украинцитѣ въ този пунктъ мислятъ, че тѣ вървятъ не само по вѣренъ пжть, но при това по пжтя, който се признава отъ съврѣменното културно човѣчество като единственъ спасителенъ; т. е. по пжтя на демокрацията и народностьта.

Колкото се отнася до другия въпросъ — какъ украинцитѣ сж прилагали въ живота тѣзи идеи, то и тукъ тѣ показаха тактъ и умѣренность по нѣкога дори по-голѣма, отколкото се е искало отъ политическитѣ интереси на Украина, само за да покаже лоялностьта и готовностьта си да разрѣши всички недоразумѣния по начинъ, който да причинява най-малко болки. При това трѣбва да се помене, че слѣдъ болшевишкия прѣвратъ въ края на 1917 год. Русия рухна — единствено украинското правителство апелираше

къмъ всичкитѣ ѝ народности за организация на руска федеративна република. Уви, никой, освѣнъ кубанцитѣ, не се обади на тази покана. Въ началото на 1918 год. украинското правителство издаде 4-ий универсалъ, въ който между друго се говорѣше:

„На украинското учрѣдително събрание ще принадлежи право да рѣши за федеративната връзка съ народнитѣ републики въ бившата руска държава“.

По-късно въ края на 1918 год., когато въ Одеса бѣха стоварени френски войски, а слѣдъ тѣхъ и „прѣдставители“ на Русия — доброволци, украинското правителство полагаше всички усилия, за да постигне съгласие, както съ антантата тъй и съ другитѣ противобошлевишки групи на руска територия. Украинското правителство, за да постигне това съглашение, е правило твърдѣ сѫществени отстѫпки, както въ икономическата си, тъй и въ политическата си програма, отстѫпки дотолкова сѫществени, че правителството е рискувало дори да изгуби довѣрието на огромната часть отъ населението. Въ Одеса, обаче украинцитѣ бѣха третирани като неприятели, и докато водѣха прѣговори съ френцитѣ, доброволцитѣ се занимаваха съ ловидба на човѣци съ украински документи и ги арестуваха. Прѣговоритѣ, както е извѣстно, се свършиха съ нищо — кой бѣше виновенъ? И година не мина доброволческитѣ войски пакъ навлѣзоха въ украйнска територия. Въ украинскитѣ кржгове отново се появи надежда за съглашение, при Деникина за тази цѣль бѣ изпратена мисия. Къмъ войскитѣ пъкъ бѣ издадено разпореждание да избѣгватъ сблъсквания съ доброволцитѣ и да не прѣпятствуватъ на движенията имъ. Благодарение на това отрядитѣ на Деникина влизатъ безъ бой въ заетия отъ украинцитѣ Киевъ и вървятъ на сѣверъ по дѣсния брѣгъ на р. Днѣпъръ. Обаче... Генералъ Бредовъ развѣва въ Киевъ доброволчески флагъ и атакува украинскитѣ отряди, на украйнската мисия се дава отговоръ, че Деникинъ гледа на украинцитѣ, като на измѣнници (очевидно по отношение къмъ присягата на покойния Императоръ), а украинскиятъ езикъ се забранява най-строго въ всички учрѣждения освѣнъ въ онѣзи частни училища, въ които прѣподаването по украински е било допустнато отъ „прѣдишното царско правителство“ (Но при „прѣдишното“ правителство украинскиятъ езикъ е билъ забраненъ навсѣкждѣ безъ изключение). Ясно е, че, когато работата е взела такъвъ обратъ, продължението на прѣговоритѣ е станало невъзможно и военнитѣ дѣйствия сж почнали.

Военнитѣ дѣйствия почнати. Кой е отговоренъ за това? Твърдѣ много хора вънъ отъ прѣдѣлитѣ на Русия съвѣтваха и съвѣтватъ украинцитѣ, да встѫпятъ въ пѫтя на федерацията. Съвѣтницитѣ съ това изказватъ или скждно

знание или враждебна неискренность съ цѣль да се скрие отъ Европа истинската физиономия на украинцитѣ и да се улесни за реакцията тъмното дѣло—възстановяването на стария режимъ. Не украинцитѣ ли всѣкога сж мечтали за федеративно съжителство съ народитѣ, не украинцитѣ ли въ 1848 год. мечтаеха за всеславянска федерация, не тѣ ли и почти единствени въ 1905 год. защищаваха идеята за прѣобразуването на Русия въ Империя на народитѣ, не украинското ли правителство слѣдъ болшевицитѣ правѣше вече горѣпоменатитѣ опитвания за федеративно прѣустройство на Русия. Не украинцитѣ ли показаха най-голѣми усилия, за да се съгласятъ въ борбата съ болшевицитѣ и за възстановяване земитѣ на бившата империя. На всичко това бѣ отговорено съ най-строга възбрана на украинския езикъ и съ заявление за възсъздаване на „стара Русия". Украинцитѣ заработиха за създаване независима Украина само тогава, когато имъ стана ясно, че пѫтища за съглашение нѣма, че ни единъ отъ елементитѣ, който претендира да прѣдставлява Русия, не желае и не изказва намѣрение да приеме най-елементарнитѣ и най-справедливитѣ национални искания на народноститѣ въ бивша Русия. Украинцитѣ заработиха за създаване самостоятелна Украина, защото тѣ видѣха, че това е единственіятъ способъ, за да се гарантира на народа свобода за развой и необходимитѣ условия за прогресъ.

Не би ли било по-полезно, прѣдъ видъ на това, думитѣ за федерацията да се насочатъ по другъ адресъ, защото за украинцитѣ идеитѣ за федерализъмъ сж много добрѣ познати. Украинцитѣ направиха всичко възможно, за да избѣгнатъ кръвопролитието, за да продължатъ борбата съ болшевицитѣ, за да помогнатъ не само за възсъздаването на Украина, но и на Русия, и ако усилията на украинското правителство се парализиратъ, то отговорностьта за това пада върху другиго. Страшенъ моментъ и грозотията му се удвоява. Ние виждаме перспективата не само на разорение, грабежъ, уничтожение на края, но и възможность на ново дохождане на болшевицитѣ. Прѣдъ насъ е и друго обстоятелство и не по-малко грозно: Украинскиятъ народъ въ героическата му борба за сѫществуване се намира усамотенъ, крайно усамотенъ. Украйна не е забравила още най-тържественото прогласяване на принципа за самоопрѣдѣляне на народноститѣ. Отъ този принципъ се въодушевяваха всичкитѣ армии на различнитѣ фронтове. Най-добритѣ прѣдставители на човѣчеството го защищаваха и съ него се гордѣеха. И ето сега, по отношение на народитѣ отъ източна Европа, този принципъ се забравя. Идеята за парламентаризма, безъ който цивилизованиятъ свѣтъ не може да си прѣдстави сѫществуването на културна държава, въ

единъ случай се оставя безъ внимание и се забравя. Срѣщу народитѣ, които почнаха революция въ името на тѣзи два принципа, се организиратъ наказателни експедиции по подобие на онѣзи, които по-прѣди се изпращаха въ Китай, и тѣзи експедиции се насочватъ противъ правителства, на знамената на които е написано: „Учрѣдително събрание и самоопрѣдѣление на народитѣ“.

Ржководейки се отъ най-безспорни и най-популярни лозунги, украинското движение почна усамотено. Какви сж причинитѣ за това усамотение, историята ще каже по-добрѣ, тукъ доста е да се каже, че тѣ нѣматъ нищо общо съ идеитѣ за политическа или национална справедливость.

Въ аналогично съ украинското движение се намѣриха и други национални групи въ източна Европа. Естонското и Латишското правителство отъ страхъ прѣдъ „федерализма“ на Деникина и, оцѣнявайки благоразумно отношенията на другитѣ западни сили къмъ тѣхъ, бързатъ да сключатъ миръ съ болшевицитѣ, за да имъ сж свободни ржцѣтѣ, да бранятъ идеитѣ, които каточели нѣма нужда да се бранятъ. А кавказкитѣ народи, които опитаха режима на доброволцитѣ, прѣдпочетоха да възстанатъ съ оржжие въ ржка. Колкото се отнася до Украина, то трудно е да се прѣдскажатъ отъ сега резултатитѣ на почналата се борба. Несъмнѣно е едно, че болшевицитѣ ще се възползватъ отъ обстоятелството и ще се опитатъ да възстановяватъ положението отъ началото на 1919 год., за да докажатъ за лишенъ пжтъ безрезултатностьта на чуждата намѣса. Този изходъ именно се прѣдставя за най-вѣроятенъ и за това, че, въобще нѣмайки корени въ населението и обратно: срѣщайки навсѣкждѣ страшна вражда, доброволцитѣ не могатъ удържа властьта, не ще могатъ да окупиратъ страната и въ края на краищата ще понесатъ сжщия крахъ, какъвто понесе хетмана, къмъ какъвто води въобще опитътъ да се наложи на народа чужда воля.

При това украинската армия ще се намѣри въ твърдѣ трудно положение. Безъ материална, безъ нравствена дори поддръжка отъ страна, базирайки се на опустошенъ край, дезорганизиранъ отъ военното положение, тя ще бжде крайно затруднена въ борбата си съ болшевизма. Обаче, тя никога не ще изпадне въ онова безнадежно положение, въ каквото може да изпадне армията на доброволцитѣ, защото тя има поддръжката на населението, съставена е не отъ наемни войници и при това съ чуждостранни пари, но отъ войници съ национално съзнание и при това всѣки може да се опира на съчувствието и помощьта на населението въ тила на неприятеля. Именно благодарение на тѣзи обстоятелства тя, бидейки окржжена и изолирана отъ вси страни, въ началото на 1919 год., можа да се удържи да не капитулира и можа дори да мине въ настжпление. Украинската

5

армия никога нѣма да изгуби почвата подъ краката си, никога не може да бжде унищожена. И когато се свършатъ доброволческитѣ експерименти, когато тѣзи, които си затварятъ очитѣ, разбератъ, че спасението на източна Европа е невъзможно безъ организация на мѣстни сили, безъ поддръжката на мѣстнитѣ демокрации и интелигенцията, тогава и ще се обърне длъжното внимание на украинското движение; навѣрно само тогава ще се убѣдятъ окончателно всички, че за спасението на източна Европа отъ анархия е необходимо не лицеприятно прилагане къмъ нея онѣзи принципи, които ржководятъ политическия животъ на цѣлия културенъ свѣтъ, а именно принципътъ на демократическия парламентаризъмъ и националниятъ принципъ. Отъ тѣзи принципи се ржководи украинското движение и дотогава докато тѣ се признаватъ въ културния свѣтъ, украинцитѣ нѣма да отстжпятъ мѣстото си, украинцитѣ ще се борятъ докато побѣдатъ.

Ю. Лемко.

Холмщина[1]).

Прѣзъ 1815 г., когато на Виенския конгресъ европейскитѣ дипломати скърпиха нова Полша отъ полски, литовски, бѣлоруски и украински земи, до тази дата нито на единъ полякъ и прѣзъ ума му не е минавало да твърди, че холмщината е полска земя. Слѣдъ нѣколко вѣка, влизайки въ състава на полската рѣчь посполита, холмщината всѣкога е съставлявала петата земя на тъй нареченото „Руско воеводство", къмъ което сж принадлежали още днешна източна Галиция, Лвовската, Перемишка, Сяноцка и Галицката земи. И само слѣдъ изгубването на Познань и Галиция полското общество желаейки да се възнагради за тази загуба съ чужди земи, почва да заявява, че холмщината, е коренна полска земя. И когато въ 1912 год. руското правителство, желаейки да спаси холмщината отъ окончателно ополячване, състави отъ бившата холмска земя и Подляшието (това е часть отъ етнографическа украинска територия, която е влизала въ състава ла сѣдлецката и гродненската губернии), холмска губерния, цѣлото полско общество вдигна голѣмъ шумъ, наричайки този справедливъ постжпъкъ на руското правителство, макаръ и закъснѣлъ съ 40 години, четвърти раздѣлъ на Полша. Тогава изъ цѣла Галиция се организираха манифестации на

---

[1]) Гл. „Холмщина" Львів 1915 і Михаило Грушевскій „на порозі нової Украіни" Київ 1918.

6

протестъ, който полската младежь, напримѣръ въ Лвовъ завърши съ чупене прозорцитѣ на украинскитѣ институции. Сѫщата сѫдба щѣше да сполети и руското консулство, ако полицията не бѣ го взела подъ свое покровителство и то бѣ запазено като чуждестранно прѣдставителство. Когато покъсно, прѣзъ миналата година, въ Брестъ-Литовскъ централнитѣ държави принципиално дадоха съгласието си да се отстѫпи холмщината на украинската народна република, оставайки на украинско-полската комисия, която трѣбваше да се събере по-късно, окончателно да рѣши въпроса за западнитѣ граници на холмщината, на този справедливъ актъ на централнитѣ държави, поляцитѣ погледнаха като на най-голѣмо прѣнебрѣжение къмъ народнитѣ имъ чувства. Въ знакъ на протестъ цѣла Полша си наложи нѣколкодневенъ трауръ.

Холмщината, както на основание на исторически данни, тъй и отъ фактическото положение на работитѣ, въпрѣки усърднитѣ усилия да бѫде полонизирана, все пакъ си остана украинска земя. Въ отдавнашно врѣме тя се е населявала отъ украинското племе Дулиби. Послѣднитѣ, както и всички други славянски племена, въ онова врѣме, нѣмали силна власть. Управлявали сѫ ги князе избирани на вѣчитѣ. Главниятъ градъ на страната е билъ Червенъ, отъ който това название е прѣминало за цѣлата Забужа — Червенски градове. (Това название бѣ дадено по-късно на Галиция — Червоная Русь). Прѣзъ X вѣкъ поляцитѣ завладѣха Червенскитѣ градове, макаръ и не за дълго врѣме, понеже въ 981 г. Киевскиятъ Великъ Князъ Владимиръ Велики ги взема назадъ. Въ 1018 год. поляцитѣ отново завладѣватъ Червенскитѣ градове, обаче прѣзъ 1031 год. Киевскиятъ Великъ Князъ Ярославъ Мѫдри ги присъединява къмъ Киевската Русь. Когато Киевската държава, слѣдъ смъртьта на Ярослава Мѫдри се раздроби на удѣлни княжества, Червенскитѣ градове влѣзоха въ състава на Галицко-Владимирското Княжество. Въ 1214 год. поляцитѣ отново ги завладѣватъ, но слѣдъ петь години, въ 1219 год. славниятъ Галицко-Владимирски Князъ (покъсно краль) Данило обявява война на Полша и завладѣва отново „Угроверскъ, Верещинъ, Столпие, Комивъ и цѣлата тази Украйна“, както разказва старата галицко-волинска лѣтописъ отъ XIII вѣкъ. Князь Данило основава въ половината на XIII-я вѣкъ новъ градъ и го нарича Холмъ споредъ хълмистата мѣстность. Отъ този градъ названието минава отпослѣ върху цѣлия край. Новиятъ градъ въ късо врѣме, става голѣмъ промишленъ, търговски и културенъ центъръ, благодарение на княжеската грижа за него. Тукъ се прѣнася епископството, а послѣ и столицата на цѣлата страна.

Когато прѣзъ 1340 год. угасва украинската галицко-владимирска династия, холмщината пада подъ властьта на литовцитѣ. Литовското господаруване не донесе никакви измѣ-

7

нения въ завладѣнитѣ земи, понеже литовскитѣ князе не нарушаваха мѣстния редъ. Официалниятъ езикъ си остана смѣсения украински-бѣлоруски езикъ, православната вѣра бѣше господствуваща. Обаче наслѣдството на угасналата украинска династия искаха да дѣлятъ още Полша и Унгария. Между тѣзи трима претенденти дълго врѣме се води ожесточена война, отъ която силно пострада тази страна. Въ 1377 год. Унгария завладѣва холмщината, а въ 1387 год. поляцитѣ окончателно я завладѣватъ. По-късно литовско-бѣлорускиятъ князъ Свидригайло прѣзъ 1431—1433 г. г. се опитва да изтръгне този край отъ Полша, опитва се даже да дигне мѣстно възстание между украинското население, обаче несполучливо, и холмщината си остана въ състава на Полша до 1772 год. Влизайки въ състава на Полша, холмщината се е дѣлила тъй: уѣздитѣ (окржжия) Холмъ, Красноставъ и Грубешовъ сж съставлявали холмската земя, която е принадлежала на „Руското Воеводство". Уѣздътъ Городно е съставлявалъ часть отъ белзкото воеводство, уѣздитѣ Дрогичинъ и Мелникъ сж влизали въ състава на подляшското воеводство, а околноститѣ на Забужието около Берестя сж принадлежали на Литва. По такъвъ начинъ, нито една часть отъ сегашната холмщина никога не е принадлежала къмъ коренна Полша тъй наречената „Корона". При първия раздѣлъ на Полша въ 1772 год. южната часть на холмщината минава подъ владѣнието на Австрия, а въ 1795 г. Австрия получава и сѣверната ѝ часть. Виенскиятъ миръ въ 1809 г. даде холмщината на варшавското велико княжество, което въ 1815 год. на Виенския конгресъ бѣ прѣименувано на Полско конгресово кралство и дадено на Русия.

Най-високъ разцвѣтъ холмщината е достигнала въ царуването на краль Данила въ XIII вѣкъ. По-късно, обаче, страната почнала да пада, понеже въ продължение почти на два вѣка (XIV и XV) тя е била арена на безпрѣстанни войни. Прѣзъ врѣме на полското владичество холмщината не е могла да се повдигне, понеже въ Полша е господарувала шляхтата, която се е грижила изключително за интереситѣ си, главното пъкъ население на страната, селенитѣ и гражданитѣ, не е имало държавна закрила. Както е извѣстно, украинскиятъ народъ отъ стари врѣмена всѣкога е билъ народъ демократиченъ, всички класове на населението сж били равни прѣдъ закона, селянитѣ сж били свободни. Въ Полша е било съвсѣмъ друго. Тукъ само шляхтата и висшето полско духовенство сж имали права и привилегии. Затова още прѣзъ 1477 год. шляхтенското събрание въ Красноставъ е постановило, че селянитѣ се задължаватъ единъ день прѣзъ седмицата да работятъ въ полза на шляхтича. Селянитѣ се закрѣпватъ къмъ земята и не сж могли да се прѣселватъ отъ мѣсто на мѣсто безъ разрѣшението на помѣщика (зе-

8

мевладѣлецъ). По-късно крѣпостното право е било още разширено и най-сетнѣ украинскиятъ селянинъ е билъ сравненъ съ полския селянинъ, който се явява като работнически инвентаръ на полския магнатъ. Гражданството (градско население), бидейки отъ православно вѣроизповѣдание, не е имало никакво значение и поради вѣрата си е търпѣло многократно голѣми прѣслѣдвания. Въ нѣкои мѣста, напримѣръ, въ Красноставъ, украинското градско население не е било допуснато въ общинското управление. Украинската шляхта напуща православната вѣра, минава въ латинство (католичество), а въ края на краищата съвсѣмъ се ополячва. Такива славни украински фамилии като: Горайски, Кердеевичи, Верещински и други ставатъ полски. Едноврѣменно съ това пада и значението на украинското духовенство. Въ 1533 г. полскиятъ краль отнема три украински села, които сж принадлежали на украинското епископство въ Холмъ и ги дава на латинския епископъ.

II.

Въ XVI вѣкъ въ цѣла Украина е избухнало ново движение, цѣлта му е била пазене националнитѣ интереси на украинския народъ и разширяване просвѣтата — „церковні брацтва“ напримѣръ въ Холмъ, Замостие, Бѣлскъ. Организувани сж били отъ самото градско население. Цѣлта на тѣзи братства е била, освѣнъ защитата на православната вѣра и разпространяване на народното образование, още и построяване нови църкви, болници и благотворителни учрѣждения. Украински училища въ Холмщината сж сжществували още въ княжескитѣ врѣмена, а съ старанието на братствата тѣ се развиватъ съ успѣхъ. Напримѣръ въ Красноставъ училището е сжществувало въ 1550 год. при църквата св. Троица, а въ Холмъ въ 1583 год. при мънастира. Въ 1596 год. часть отъ украинското духовенство сключило уния съ Римъ; между това духовенство имало е много отъ Холмщината. Поради това въ Холмщината почва религиозна борба и много пжти е прѣдизвикала кървави екцеси, понеже, главно братствата, не сж искали да приематъ унията. Униатитѣ пъкъ въ борбата си съ противницитѣ сжщо обръщали голѣмо внимание на просвѣтата и училищното строителство. Това дѣло е ржководено прѣдимно отъ униатскитѣ епископи. Главниятъ организаторъ на Холмщината се явява униатския епископъ Методий Терлецкий. Той е искалъ да постави украинското училищно дѣло на широки основи. Въ 1643 г. той получилъ отъ римския папа Урбанъ VIII разрѣшение да основе въ Холмъ украинска академия. Обаче това не се осжществи, благодарение рѣзката съпротива на полското римско-католическо духовенство. Въ Холмъ се създаде само василианска колегия съ курсъ по философията. Сжщо такъвъ

курсъ е имало въ Замостие, а при мънастиритѣ е имало нисши училища. Въ 1720 г. въ Холмъ е била създадена духовна семинария.

Мислило се е, че като се въведе уния поляцитѣ ще я поддържатъ. Обаче резултата билъ съвсѣмъ другъ. Поляцитѣ обичали и обичатъ да се държатъ о принципа: „divide et impera", ржководейки се отъ този принципъ въ отношенията си съ източнитѣ си съсѣди. Полското римско-католическо духовенство, като виждаше, че униятскитѣ църкви, подъ ржководство на настоятелитѣ си, водятъ просвѣтителната работа между народа си и съ това бъркатъ на полонизаторскитѣ му цѣли, навсѣкждѣ се е мжчило да туря прѣчки въ работитѣ на украинското духовенство, както въ църковния животъ и училището, тъй и въ политическитѣ отношения. Полскитѣ дѣятели не веднъжъ сж излизали съ трѣбване да се унищожи унията, а църковното имущество да се прѣдаде на латинскитѣ църкви. Поляцитѣ сж считали унията въ Холмщината за твърдѣ опасна за себе си, тъй че много пжти сж поддържали православното духовенство срѣщу нея. По този поводъ, прѣзъ втората половина на XVII вѣкъ, холмскиятъ униатски епископъ Суша е писалъ: „Тежко бѣше за униатитѣ въ това врѣме, защото латинското духовенство не само не даваше никаква помощь, но радваше се дори на нашата раздѣленость, присмивайки се надъ униатитѣ между другото съ такива думи: ще видимъ, какво ще стане съ унията, когато я изгонятъ отъ мѣстото ѝ".

Подъ владичеството на Австрия отъ 1772 год. Холмщината си отдъхна по свободно. Австрийскитѣ власти сж се старали да повдигнатъ украинското население изтръгнато отъ полската неволя. Въвеждатъ важни църковни и административни подобрѣния, ограничаватъ съ по нѣщо крѣпостното право, въ училищата се разширяватъ програмитѣ. За да се закрѣпи украинската църква въ Австрия въ Лвовъ се възстановява, прѣзъ 1808 год., галицката митрополия, къмъ която се присъединява и холмската епархия.

Отъ казаното слѣдва ясно, че до XIV-я вѣкъ никой дори и не е помислювалъ да счита холмщината за полска земя. Само отъ врѣмето на присъединението ѝ къмъ Конгресова Полша, когато, както бѣ казано по-горѣ, поляцитѣ искаха да се възнаградятъ съ чужди земи слѣдъ изгубването на Познанъ и западна Галиция, холмщината почва да се смѣта отъ всѣки образованъ полякъ, за „искони полска земя". Отъ това врѣме насамъ поляцитѣ съ всичкитѣ си сили се стараятъ да полонизирать холмщината. Главното внимание е обърнато на униатската църква, къмъ която холмчанинътъ е навикналъ вече и здраво се държи о нея, считайки я като единствена опора срѣщу полонизацията отъ една страна и русификацията отъ друга. Подъ влиянието на латинското

духовенство и приговарянето на нѣкои с полскитѣ помѣщици нѣкои отъ униатскитѣ свещеници нахаха да въвеждатъ промѣни въ църковнитѣ сбреди и приемаха обичаитѣ на латинската църква, напримѣръ, органи, понѣкога се ползуваха отъ полския езикъ въ богуслужението и проповѣдитѣ.

Руското правителство отъ своя страна считаше холмщината за руска земя искаше да реформира униатската църква по такъвъ начинъ, че не само да ослаби полското влияние, но и всички униати да минатъ въ православие и да се слѣятъ съ руската народность. Отъ 1846 до 1875 г. бѣха издадени редъ разпореждания, които имаха за цѣль обрусването на Холмската униатска църква: бѣше деформирана духовната семинария, закрити василиянскитѣ мънастири, просвѣтата дадена подъ надзора на правителството, униятската църква „очистена“ отъ латинскитѣ обреди и мѣстнитѣ особености. Едноврѣменно съ това се строеха православни църкви, откриваха се руски училища, ширѣше се руската литература, въ Холмщината се изпращаха православни свещеници отъ центра на Русия, чужди за народа по езикъ и обичаи. Обаче, тѣзи способи за обрусване на Холмщината не дадоха голѣми резултати, понеже болшинството отъ холмското украинско духовенство не искаше да приеме православието, а народътъ и не искаше да чува за него. Руското правителство трѣбваше съ сила да прокарва обрусителнитѣ си планове. Униатскитѣ свещеници, които упорствуваха лишаваха се отъ енориитѣ си, почнаха се арести и репресии. Повече отъ 70 униятски свещеници отидоха въ тъмницитѣ или на заточение, 70 души емигрираха въ Галиция, останалитѣ останаха на мѣстата си, но се лишиха отъ енориитѣ си. Въ 1875 год. биде затворена консисторията въ Холмъ. Народътъ привързанъ къмъ унията, за никаква цѣна не искаше да напусне „Стару віру“, както той самъ я наричаше. Холмскитѣ и подляшкитѣ селяни съ всички сили бранѣха отдавнашнитѣ си енории и не допущаха да бждатъ заети отъ новитѣ православни свещеници. Правителството рѣши съ сила да сломи тази съпротива. По селата бѣха разпратени роти войници, които трѣбваше да въведатъ „редъ“ и да прѣдадатъ църквитѣ на руското духовенство. Народътъ брани вѣрата си до край, и на много мѣста работата дойде до кръвопролития. Тъй напримѣръ, въ с. Дерелевъ въ Подляшието войницитѣ убили 5 души и ранили нѣколко, въ с. Пралутинъ убили 13 души. Въ други села звѣрски сж се разправили съ стари и млади.

Всичкитѣ руски прѣслѣдвания къмъ нищо не доведоха — народътъ не прие православието. Прѣзъ онова врѣме въ Холмщината бѣ се създало странно положение: народътъ живѣеше безъ църква, не си кръщаваше дѣцата, не се вѣнчаваше, не се изповѣдаше, умрѣлитѣ погребваше безъ рели-

гиозни обреди, а новитѣ православни църкви пустѣеха. Такова положе е трая дълги години. Дори правителственото пръброяване всѣкога отбѣлѣзваше до 200,000 „упорствуващи", такива, които не искатъ да се дѣлятъ отъ унията. Ползувайки се отъ всѣкакви случаи, униатитѣ сж се обръщали съ молби къмъ царя за олегчаване сждбата имъ. Напримѣръ, въ врѣме на коронацията на Николая II въ 1894 гол. и слѣдъ издаване указа за свобода на вѣроизповѣданията въ 1905 г., но всѣкога несполучливо, защото Русия не искаше да признае свобода за униатската църква.

Отъ това се възползваха само поляцитѣ и съ всѣвъзможни способи и най разнобразни примамки привличаха украинския народъ въ полското училище и латинската църква, гдѣто тайно се удовлетворяваха рилигиознитѣ му потрѣбности, — всичко това се е вършило, разбира се, съ полонизаторски цѣли. Когато въ 1905 год. бѣ разрѣшена свободна промѣна на вѣроизповѣданието, изведнъжъ 120,000 „упорствуващи" украинци приеха латинското вѣроизповѣдание. Разбира се, отъ тогава се почва съвсѣмъ открита работа за полскитѣ ксендзове. Резултатътъ отъ тази работа накара руското правителство да отдѣли холмщината въ отдѣлна губерния. Това стана въ 1912 год. и, както бѣ казано по-горѣ, на 30—40 години по-късно отколкото трѣбваше. Поляцитѣ прѣзъ това врѣме не само сполучиха да полонизиратъ часть отъ украинското население, но да си създадатъ и усвоятъ възгледа за Холмщината, че тя е искони полска земя.

Новосъздадената Холмска губерния обхващаше слѣдващитѣ уѣзди: Бѣлгорай, Томашовъ, Замостие, Грубешовъ, Холмъ, Влодава, Бѣла и Константиновъ. Точно прѣброяване на населението въ Холмската губерния слѣдъ прѣброяването отъ 1897 год. нѣма. Приблизително то е около 900,000 души. По вѣроизповѣдания то се дѣли: Православни 327,328 или 36.5% римокатолици 404,633 или 45.1%, евреи 135,238 или 15.1% и други 29.123 или 3.2%. Руската правителствена статистика съвсѣмъ не е признавала униатитѣ. Въ дѣйствителность болшинството отъ населението още прѣди 50 години е било униатско и само по-късно е минало или къмъ римо-католицитѣ (повече отъ 200,000), или е приело православието. По националности пъкъ населениемо се дѣли: Украинци и велико-руси се наброяватъ 463,902 или 51, 7% поляци 268,053 или 29.9%, евреи 135,238 или 15.1% и други 29,123 или 3.2%. Трѣбва да се отбѣлѣжи, че руската статистика всѣкога е прѣсмѣтала украинцитѣ заедно съ руситѣ, обаче къмъ послѣднитѣ, въ Холмщината, сж принадлежали само часть отъ чиновницитѣ и духовенството (не повече отъ 2%). А коренното население си е било украинско. Украинцитѣ иматъ грамадно болшинство въ източната часть на губер-

нията въ уѣздитѣ по р. Бугъ, селското населние пъкъ по полската граница е или смѣсено или ополячено [1]).

Националното възраждане на хомщината е почнало въ свръзка съ украинското движение. Когато въ 1905 г. сж били обявени основитѣ на конституцията въ Русия, въ холмщината почнаха да се основаватъ украински просвѣтителни общества като напримѣръ „Просвіта“ въ Грубешовъ и просвѣтително-икономически като напримѣръ, обществото на името на Тарасъ Шевченко въ Кобиляни. Първата задача на тѣзи дружества е била да популяризиратъ украинската книга, за това членоветѣ основатели сж ходили по съсѣднитѣ села и градове, чели лекции, раздавали книги и по всѣки начинъ обединили мѣстната интелигенция за работа. Почнали работата си сжщо украинскитѣ хорове и театралнитѣ кржжоци. Голѣмо значение сжщо е имала икономическата работа на украинскитѣ дружества. За да противодѣйствуватъ на полскитѣ дружества, цѣлта на които е била да полонизиратъ края, кѣкои „Просвіти“ организираха кредитни каси. Холмската интелигенция издаваше и свой журналъ „Наука“, обаче руската администрация всѣкакъ бъркаше на това дѣло и най-сетнѣ изданието биде спрѣно. Грубата ржка на руското правителство съумѣ бързо да унищожи тѣзи хубави начинания на националното дѣло. Срѣщу „просвититѣ“ почна строго да напада холмскиятъ фанатиченъ православенъ епископъ Евлоги, горещъ дѣятелъ на „обиденението“, а заедно съ него бѣше и холмската организация на рускитѣ националисти. Мѣстнитѣ власти, довѣрявайки на най-разнородни доноси за украинското движение, почнаха да ограничаватъ дѣятелностьта на украинскитѣ дружества, докато най-сетнѣ и спрѣха съвършено. Съ това, разбира се, не за пръвъ пжть, се възползуваха поляцитѣ. Прѣдъ видъ на това, че украински училища нѣмаше, а рускитѣ бѣха за народа още по чужди отколкото полскитѣ, за поляцитѣ не бѣше мжчно да организиратъ полски училища и по различни способи да привличатъ въ тѣхъ украинскитѣ дѣца. За спасение на тази украинска земя украинското общество въ стара Русия не можеше нищо да направи, защото руското правителство въ всичко виждаше украински сепаратизъмъ, още по-опасенъ отъ полския. Холмското украинско селско население, прѣслѣдвано отъ руската администрация, въ края на крайщата нѣмаше другъ изходъ, освѣнъ да приеме полската културна пропаганда и по малко се ополячваше. Прѣзъ врѣме на австрийската окупация за

1) Необходимо е да се отбѣлѣжи че поляцитѣ за такова цѣль не жалятъ никакви срѣдства. Тъй напримѣръ Towaristwo Szkoly Ludowej (Дружество на народнитѣ училища) въ Галиция имаше милионни срѣдства за полонизиране на източна Галиция. макаръ въ статута на това дружество и да е казано, че паритѣ трѣбва да се харчатъ само за бранене на своитѣ западни граници, прѣдимно въ Чешинска Силезия.

13

украинското население не бѣ по-добрѣ. Истина е, че австрийскитѣ власти прѣдставиха еднакви права, както на украинския, тъй и на полския езици, обаче, на практика полскиятъ езикъ имаше прѣдимство затова защото бѣше, по-познатъ на окупационнитѣ власти. Освѣнъ това, когато полската пропаганда дори се покровителствуваше, понеже поляцитѣ всѣкога сж били благонадеженъ елементъ въ очитѣ на австрийцитѣ, украинцитѣ като „неблагонадежни“ сж срѣщали всѣкакви прѣпятствия отъ страна на окупационнитѣ власти.

П. Стебницки.

Украйна и Русия.

(Икономически основи за украинския сепаратизъмъ)

I.

Въ настояще врѣме на страницитѣ на катадневната преса възможнитѣ перспективи за най-близкото бждаще на Русия се прѣцѣняватъ прѣимуществено въ свръзка съ въпроса за възстановяване държавното ѝ единство, което при това се признава като необходимо условие за възобновяване домакинската ѝ животодѣятелность. Разпокжсването пъкъ на Русия на редица отдѣлни области, печата го трактува съ голѣмо единодушие, като явление отрицателно, отнасяйки го къмъ категорията на ония „печалби отъ революцията“, които въ интереса на страната желателно е да се ликвидиратъ по-скоро.

Отъ такава гледна точка пресата обикновено разглежда и проблемата за бждащитѣ отношения между Русия, или както се казва сега, Великорусия и Украйна, която се отдѣли отъ нея. Въ тона на вѣстникарскитѣ статии, посветени на този въпросъ, се чувствува особената му парливость и важность.

Общото впечатление е такова, че на почвата на този въпросъ именно въ съзнанието на широкитѣ обществени кржгове основитѣ на стария строй и, прѣди всичко, лозунгътъ „единна недѣлима Русия“ се съживяватъ съ нова сила, като политически идеалъ на бждащето. Възсъздаването държавното единство на Русия се счита, видимо, като дѣло технически мжчно въ настояще врѣме, докато боравятъ външни влияния, които спомогнаха за разпокжсването на Русия. За вжтрѣшнитѣ, органически причини, които насочваха вървежа на събитията и, частно, много врѣме прѣди войната бѣха приготвили почвата за политически и икономически антагонизъмъ между Украина и Великорусия, за тѣзи въпроси пресата обикновено прѣмълчава, а може би, по съвѣсть, да е недостатъчно зап ата съ тѣхъ.

За това, ний смѣтаме за нужно да освѣтлимъ въпроса за държавното единство на прѣдишна Русия, особено, нагоденъ къмъ руско-украинскитѣ отношения, смѣтайки, че на практична почва, при желание да се отнесемъ къмъ дадения въпросъ обективно, не е тъй мжчно да се намѣри пжтя за помиряване съ създаденото положение.

Обръщайки се къмъ украинския въпросъ ний нѣмаме прѣдъ видъ, разбира се, въ настоящата статия да се спираме подробно на национално- политическитѣ отношения на Украйна. Тази страна на въпроса ний можемъ да охарактеризираме само въ кратки чърти, че Украина е била доведена до остра форма на политически сепаратизъмъ отъ неизбѣжната логика на събитията, коренитѣ на които лежатъ въ историческото минало на украинския народъ и въ традиционната национална политика на прѣдишна Русия. На свое мѣсто ний ще зачекнемъ най-главнитѣ факти и изъ тази область, а сега ще минемъ къмъ нашата основна задача, да освѣтлимъ въ общи чърти строя на икономическитѣ отношения между Украйна и Великорусия. Ний по-нататъкъ ще видимъ, че ония условия, при каквито се е намиралъ въ миналото икономическиятъ животъ на Украйна,тъй сжщо крие твърдѣ важни причини за руско-украинския антагонизъмъ и безъ подробна смѣтка на тѣзи условия никакви планове за бждащи взаимни отношения на Украйна съ Великорусия не ще иматъ почва.

Прѣди да минемъ къмъ сжщностьта на въпроса, който ни интересува, смѣтаме за нужно да заявимъ, че посоченитѣ по-долу цифрови сравнения сж зети отъ официаленъ статистически материалъ, но, понеже нѣма възможность за дадения случай да се посочатъ специални цифри по губернии, то ний взехме такива изслѣдванията на рускитѣ и украински икономисти и то повечето въ разработенъ видъ. Съ това се обяснява неоднородностьта и относителната остарѣлость на нѣкои отъ нашитѣ цифрови изложения, което, прочие, не ослабва значението имъ за основната задача на настоящата статия, свързана съ ретроспективно освѣтление на икономическитѣ факти.

II.

Подъ думата Украйна въ политическата и икономическа литература,отнасяща се къмъ тази страна,се разбира прѣдимно територията,абсолютното болшинство на населението на която принадлежи къмъ украинската народность. Въ груби чърти — това сж 8 коренни украински губернии: Киевска, Волинска, Подолска, Полтавска, Черниговска, Харковска, Херсонска и Екатеринославска[1]). При по-точно изчисляване на населението границитѣ на Украйна се разширяватъ за смѣтка на прилѣгающитѣ окржжия на съсѣднитѣ губернии и области: Таврическа, Бесарабска, Гродненска, Люблинска, Сѣдлецка,

[1]) Украинскій народъ въ его прошломъ и настоящемъ. Т. II Статистика украинскаго населенія въ Европ. Россіи. А. Русова.

Курска, Воронежска, Донска и Кубанска. Отъ друга страна, при такова поправяне на границитѣ, отдѣлнитѣ окржзи (уѣзди) на коренна Украйна, въ които украинската народность живѣе въ меншество, минаватъ къмъ съсѣднитѣ райони, напримѣръ, четири сѣверни окржга на Черниговската губерния.

Споредъ даннитѣ на статистиката отъ 1897 год., количеството на жителитѣ, признали за свой роденъ езикъ украинския, е било изчислено за цѣла Русия на 22,4 милиона отъ двата пола, въ това число 21,1 мил. селско и 1.3 мил. градско население. Ако вземемъ въ внимание, че за правилното означаване родния езикъ е нужно извѣстна степень национално самосъзнание, което прѣди 20 години не е могло да бжде особенно голѣмо въ народнитѣ маси на Украина прѣдъ видъ специфическата правителствена политика по украинския въпросъ, то сборътъ по прѣброяването прѣзъ 1897 год. относително украинското население ще трѣбва да се смѣта намаленъ.

Разпрѣдѣление на украинцитѣ въ границитѣ на 8-тѣ коренни губернии се прѣдставлява въ слѣдващето:

Губернии	Всичко жители: Въ това число на хиляди души		%, отношение	
			къмъ цѣлото население	безъ градоветѣ
Полтавска	2878,2	2583,1	93,0	96,9
Черниговска	2672,5	1525 3	91,1	95,0
Подолска	1018,3	2442,8	80,9	84,8
Харковска	2192,3	2009,4	80,6	85,3
Киевска	3599,2	2819,1	79,2	86,7
Волинска	3989,5	2095 5	70.1	74,4
Екатеринославска	2113,7	1456,4	68,9	74,2
Херсонска	2733,6	1462,0	53,5	68,2

Отъ съсѣднитѣ губернии украинцитѣ съставляватъ абсолютно болшинството въ слѣдващитѣ уѣзди и окржзи: Берданския (58,7%, Днѣпровския (73,2 %,) Мелитополския (54,9 %), Холмския (53,2 %), Брестския (64,5%), Кобринския (79,8 %), Грубешовския (59,6 %), Влодавски (55,8 %), Грайворонски 59,4 %), Новооскольски (51,1%), Путивлски (52,6 %), Бирченски (70,5%), Богучарски (81,8 %), Валуйски (51,1%), Острогожски (90,3%), Таганрокски (61,7 %), Екатеринодарски (51,8%), Ейски (73,9%), и Темрюкски (75,2%).

Въ тѣзи етнографически граници територията на Украина обхваща 506,6 хиляди кв. версти.

Но статистическитѣ данни, които ще приведемъ въ по-нататъшното изложение ще се отнасятъ прѣдимствено къмъ 8-тѣ коренни губернии и само въ нѣкои случаи, въ зависимость отъ нашитѣ източници, — къмъ по обширенъ районъ.

Основната характеристика на Украйна въ икономическо отношение се вижда, въ сжщность, отъ факта, че 94 %, отъ

16

украинцитѣ принадлежатъ къмъ селското население и само 6% живѣятъ въ градоветѣ. Ясно е, че Украйна е область прѣдимно, на земледѣлческия трудъ и селско-домакинска промишленость и че въ общия процесъ на промишленото развитие на Русия украинското население е участвувало относително слабо.

Ролята на Украйна въ селското домакинство на Русия се характеризира съ слѣдващитѣ данни за урожая на главнитѣ зърнени храни:[1])

Срѣдно събрано за 1900—1913 год.	54 губ. въ Европ. Русия	8 Украински губернии въ мил. пудове[2])	Въ %
Пшеница	1064,3	348,3	32,7
Ръжь	1230,8	230,0	18,6
Овесъ	801,5	140,3	17,5
Ечмикъ	579,7	228,2	39,3

По такъвъ начинъ, украинскитѣ губернии изнасятъ на хлѣбния пазаръ прѣдимно произведения отъ високи зърнени култури, произвеждайки ги въ количество, надминаващо вжтрѣшнитѣ нужди на страната.

Статистиката на желѣзнопжтнитѣ прѣвозвания дава възможность да се опрѣдѣли, въ каква, именно, посока Украйна утилизира зърненитѣ си храни.

Въ 1895 г. общиятъ сборъ за прѣвозване на главнитѣ зърнени храни отъ Украйна (съ включване тукъ Бесарабската и Таврическата губернии) е съставлявалъ 258, 8 мил. пуда (пудъ — 16 килогр.); отъ това число въ прѣдѣлитѣ на района е било прѣвозено 30, 1 мил. пуда, въ полскитѣ губернии 9. 9 мил. пуда, въ сѣверо-запад. край 9. 1 мил. п. велико-рускитѣ губернии 5. 1 мил. пуд. и въ странство 204, 6 милиона пуда. Главното назначение на Украинското зърно е експортъ въ странство, слѣдъ това обслужване Полша, сѣверо-западнитѣ губернии и само въ незначителна степень снабдяване великорускитѣ пазари). По отношение къмъ общия сборъ на главнитѣ зърнени храни (769 мил. пуда) около 30% отъ всичкото зърно е било изнесено задъ прѣдѣлитѣ на страната.

Отъ 1895 г. въ зърненото производство на Русия сж произлѣзли сжществени промѣни. Подъ влиянието на трѣбванията на всесвѣтския пазаръ центърътъ на зърненитѣ култури постепенно се е прѣмѣствалъ въ южнитѣ губернии, гдѣто особено се е развивало пшеничното и ечмичното производства, като най-изгодно при дадената икономическа коню-

---

[1]) Урожая прѣзъ 1914 год. въ Европейска и Азиятска Россия. Издание на централния статистически Комитетъ.

[2]) Единъ пудъ е равенъ на 16 килограма.

[3]) Микола Стасюкъ. Екоолични видносини Украина до Велокоросси Полши (Записки Укр. Наук Тов в київі, 1911 г, Кн. 1.)

17

тура. Въ връзка съ това, зърненитѣ излишъци въ Украина растѣха, въ това врѣме когато сѣвернитѣ и сѣверо-западни губернии бързо съкращаваха зърненото си производство а централно-земледѣлскитѣ — постепенно минаваха въ положението на консумативенъ районъ. Едноврѣменно навсѣкждѣ растеше консумацията на зърненитѣ храни и въобще съ търговскитѣ обрати съ поменатитѣ храни въ Русия се засилваше ролята на вжтрѣшнитѣ пазари. Отражението на стопанската еволюция върху търговията съ зърнени храни въ Украина се вижда отъ слѣднитѣ данни за желѣзнопжтнитѣ прѣвози, въ %%[1])

Райони	1901—1903 год.		1908—1911 год.	
	На вжтрѣшни пазари	Експортъ	На вжтрѣшни пазари	Експортъ
Югозападенъ	34.1	65.9	29 1	70.9
Южно-степенъ	40.5	59.5	36.1	63.9
Днѣпровско-Донски	62 3	37.7	70.2	29.8
Въ 4 губ на Европ. Русия	53 8	46.2	52.4	47.6

Отъ горнитѣ данни ние виждаме, че южнитѣ и юго-зап. губернии на Украина сж продължавали да развиватъ работата си интенсивно на всесвѣтския пазаръ, съкращавайки участието си въ вжтрѣшното снабдяване на Русия. Само губерниитѣ на Днѣпровско-Донския районъ, обратно, сж увеличили износа си на вжтрѣшнитѣ пазари за смѣтка на външната търговия. Несъмнѣно е, обаче, че по-голѣмата часть отъ това увеличение се пада на Курската, Орловската и Воронежка губернии влизащи въ състава на Днѣпровско-Донския районъ, слѣдователно обслужването на Украина на великоруситѣ пазари едва ли се е увеличило значително.

Вносътъ въ украинскитѣ губернии на продукти отъ селско стопанство отъ други райони се ограничава съ картофи и производнитѣ му — кола и картофено брашно; вноса на картофи въ Украина постепено расте, свидѣтелствувайки, че въ нѣкои мѣста на страната се развива хранението съ картофи наредъ съ усилването на зърненото производство.

Отъ другитѣ сурови хранителни прѣдмети видна роль играе въ износната търговия на Украина живия добитъкъ, домашнитѣ птици и яйца, но и въ тази область украинскитѣ губернии работятъ, прѣдимно, на външнитѣ пазари и Полша.

[1]) Проф. П. І[illegible]ящен ко. Зерновое хозяйство и хлѣботорговыя отношенія Россіи и Германіи въ связи съ таможеннымъ обложеніемъ.

18

Тъй напр. въ периода 1899 — 1901 г. г. споредъ прѣсмѣтането на г. Стасюкъ, отъ общото количество рогатъ добитъкъ изпратенъ отъ украинскитѣ станции, били сж прѣнесени въ прѣдѣлитѣ на Украина 43,9%, въ полскитѣ губернии — 25,3%, на великоруситѣ пазари 22,2%. Въ 1902 — 1906 г. г. съотвѣтнитѣ цифри за тѣзи три посоки сж били: 46.6, 26,5 и 18,7, отъ което заключаваме за постепеното нарастване на вжтрѣшната консумация на Украина и износа въ Полша за смѣтка на великоруситѣ пазари. Въ 1907 г. въ Великорусия е изнесено 20,3%, а въ Полша вече 33,3% отъ общата сума на прѣвоза.

Едноврѣменно се отбѣлѣзва и неголѣмъ, прогресиращъ вносъ на добитъкъ въ Украина отъ великоруситѣ губернии.

Прѣвоза на свини се е разпрѣдѣлялъ прѣзъ 1899—1901 г. г. по слѣдния начинъ: въ прѣдѣлитѣ на Украина 40.5% отъ общото число, въ полскитѣ и сѣверозападнитѣ пазари 57,1%, въ Великорусия само 1.0%; за периода 1902—1904 г. г. съотвѣтнитѣ процентни отношения сж били: 40,6, 58,8 и 1,8.— Въ прѣвоза на свинско въ Украина се отбѣлѣзва надминаване вноса надъ износа.

Отъ общото количество на живи птици прѣнесени по украинскитѣ желѣзни пжтища прѣзъ 1899 г. сж изпратени въ Либава и странство 53.2%, въ Полша 8.6% на великоруситѣ пазари 10%. Въ 1905 г. е изнесено въ странство 51.6%, въ Полша 10% въ Великорусия 5,2%. Прѣзъ тая междина отъ врѣме се е отбѣлѣзало, по такъвъ начинъ надминаване износа на птици по полскитѣ пазари (а чрѣзъ тѣхъ и въ странство), при извѣстно увеличение на вжтрѣшната консумация въ самата Украина (отъ 28,3% до 33,1%) за смѣтка снабдяването на Великорусия.

Износа на яйца отъ украинскитѣ губернии въ странство е съставялъ едно отъ важнитѣ пера въ износната търговия на Русия и е наставалъ отъ година на година за смѣтка на вжтрѣшнитѣ пазари. Въ 1898 г. е било изпратено въ странство 50,3% отъ общото число на прѣвозитѣ по украинскитѣ желѣзни пжтица, въ 1906 г. — вече 71,8%. Въ сжщото врѣме износа на яйцата отъ Украина въ другитѣ райони на Русия се е намалилъ отъ 19,9% на 8,2%.

Нека свършимъ този прѣгледъ на селско-стопанската промишленость на Украина съ свѣдѣния за овцевъдството, продуктитѣ на което играятъ не послѣдна роль въ украинската търговия. Въ 1911 год. количеството на овцетѣ въ 8-тѣхъ чисто украински, а сжщо въ Таврическата и Бесарабска губернии е съставяло 9.700 хиляди глави или 41% отъ общото количество въ Русия.[1])

[1]) Я. Полферовъ. Съврѣменното състояние на овцевъдството въ Россия.

19

Но по отношение населението на тѣзи губернии, въ сравнение съ други овцевъдни райони, тѣ стоятъ по на низко равнище, разполагайки всичко съ 19 до 35.3 овци на 100 жители, тогава когато въ централно-земледѣлческия, срѣдноволжския и долно-волжския райони се наброяватъ отъ 40.7 до 76.4 овци на 100 жители. Ако отъ смѣтката извадимъ неукраинскитѣ части на Бесарабска и Таврическа губернии, то процентнитѣ отношения за коренна Украина ще се изразятъ въ още по низки цифри. Прѣзъ послѣднитѣ 30 години благодарение на редъ органически причини, украинското овцевъдство е много намаляло, особено тънкорунното.

Отъ продуктитѣ на овцевъдството въ Украина месото отива, прѣдимно, за мѣстна консумация, а вълната - една часть се изнася вънъ отъ прѣдѣлитѣ на областьта—на великоруситѣ и полски пазари; въ сѫщото врѣме Украина внася за себе си вълна отъ югоизточния районъ. Прѣзъ 1904 г. отъ общото количество 1.253 химяди пуда [1]) вълна, изпратена отъ украйнскитѣ ж. п. станции, е било изнесено въ Полша 323 хиляди пуда и въ Великорусия 213 хиляди пуда; прѣзъ сѫщата година въ Украина сѫ били внесени 967 хил. пуда вълна.[2])

Слѣдъ земледѣлието и другитѣ видове селско стопанство, въ Украина на първо мѣсто по огромното си икономическо значение за страната стои експлоатацията на ископаемитѣ богатства на Криворожието и Донецкия басейнъ, които изиграха голѣма роля и въ общото промишлено развитие на Русия.

Да се спремъ първо върху добиването на суровитѣ продукти. Прѣзъ 1907 год. въ Украина е било добито 188.7 мил. пуда желѣзна руда или 60% отъ общото количество добито въ цѣла Россия (301.5 мил. пуда)).

Мѣстнитѣ фабрики сѫ прѣработилн 78 % отъ добитата руда, останалитѣ 22 % сѫ изнесени вънъ отъ украинскитѣ граници и при това почти изключително въ странство и въ губернииѣ на Полша.

Износа на желѣзната руда отъ Украина въ странство въ 1900 т. е билъ 0.7 мил. пуда, а въ 1907 е достигналъ до 55.4 мил. пуда. Този отливъ на скѫпия суровъ продуктъ отъ мѣстната металургическа промишленость напълно съотвѣтствува на общия характеръ на украинската търговия, която оперира, както видѣхме, прѣдимно, съ сурови произведения, но въ общата икономика на страната това явление толкова повече трѣбва да се смѣта за отрицателно, че мѣстнитѣ запасни руди не сѫ твърдѣ значителни.

---

[1]) Единъ пудъ е равенъ на 16 килограма.

[2]) М. Стасюкъ.

[2]) М. Стасюкъ (ibid)

20

Добиването на каменни вжглища въ украинската часть на Донецкия басеинъ, е било прѣзъ 1906 г. 590.8 мил. пуда или почти 50% отъ общия добивъ на империята (1196.8 мил. пуда[2]).

До 70% отъ вжглищата, които се добиватъ въ Украйна, се консумиратъ на мѣсто, прѣобърнати на коксъ и за топливо. Износа вънъ отъ прѣдѣлитѣ на украинскитѣ губернии до 1902 г. се е покривалъ почти изцѣло съ вноса отъ другитѣ райони, но слѣдъ това постепенно е нараствалъ, при това особено въ посока на великоруситѣ губерни: прѣзъ 1913 по желѣзницитѣ на великоруския районъ е внесено 8,7% отъ общото количество на изпратенитѣ украински каменни вжглища, а прѣзъ 1908 г. вноса въ Великорусия е билъ вече 16.5%. По-нататъкъ, обаче, прѣвоза на донецки вжглища по великоруситѣ ж. пжтища отново намалява, въ връзка съ поефтеняването на цѣнитѣ на нефтеното топливо, скжпотията на което е била причина за усиленото търсене на донецкитѣ вжглища въ сѣвернитѣ пазари. По такъвъ начинъ, камено-вжглищната промишленость на Украйна обслужва прѣдимно мѣстната консумация, а спорадически снабдява и Великорусия съ относително ефтино топливо. Както по размѣритѣ на добиването, тъй и по качеството на продукта, а сжщо по сила на условията по прѣвоза по жел. пжтища донецкитѣ вжглища не сж могли да заематъ прѣобладаващо положение въ Великорусия, чиито сѣверни пазари намираха повече смѣтка да се ползуватъ отъ чуждостранни вжглища.

Солната промишленость въ Украйна доставя на тържищата повече отъ 47% отъ всичката соль, която се добива въ Русия: прѣзъ 1906 г. отъ общото добиване—109.3 мил. пуда на украинскитѣ губернии се пада 51.5 мил. пуда. Въ Украина се добива, прѣдимно, каменна соль — 87% отъ всичкото добиване на тази соль въ Русия; самоутаената (морска) соль въ Украйна съставя $^1/_3$, а отъ изпарявание (выварочная) — около $^1/_4$ отъ общото добиване въ Русия. Колкото се отнася до разпрѣдѣлението на украинската соль по пазаритѣ, то около половината се консумира въ прѣдѣлитѣ на Украина, около 14% се изнася въ губерниитѣ на Полша, а около 35% — въ великоруситѣ губернии.

Остава да поменемъ за добиването на фосфорититѣ, които прѣдставятъ не малка цѣнность въ общия комплексъ на природнитѣ богатства на Украина. По снабдяването съ този продуктъ руското селско-стопанско тържище Украина е работила почти монополно.

Въ нашия огледъ ние ще трѣбва да пропуснемъ редъ стопански клона, които поради отсжтствието на правилна организация въ производството и харченето имъ, сж развити.

[2]) М. Стасюкъ. (ibid)

слабо и лишени отъ статистическо освѣтление. Такива сж напримѣръ, градинарството и пчеларството въ украинскитѣ губернии.

III.

Да минемъ къмъ разяснение ролята на изработващата промишленость въ икономическия животъ на Украина. Както и въ добиването на сурови произведения, промишлената енергия тукъ се прилага, прѣдимно, въ двѣ посоки: изработване на хранителни продукти и изкопаеми вещества. Да почнемъ отъ послѣднитѣ.

Топението на чугуна въ украинския верхнезаводски районъ съставя около 55% отъ цѣлия чугунъ добиванъ въ фабрикитѣ на Империята (въ 1906 год. — 90.4 мил. пуда отъ 166 мил. п.) [1]). Повече отъ ¾ отъ чугуна се употрѣбява отъ металургически прѣдприятия, остатъка се изнася задъ прѣдѣлитѣ на Украина [2]). Прѣзъ 1900 г. отъ общото производство 82.6 мил. чугунъ е билъ прѣработенъ на мѣсто 68.1 мил. пуда или 82,8%, изнесено въ Великорусия и прибалтийския край 9.7 мил. пуда (11.2%), въ Полша 3.4 мил. пуда (4%), а останалитѣ 2% се падатъ на износъ за странство. Прѣзъ 1907 од. въ Украина е получено 110.5 мил. пуда чугунъ, отъ който а мѣстото е употрѣбенъ 83.5 мил. п. или 75.9%, изнесено а великоруситѣ и прибалтийски пазари 16.6 мил. пуда или 5%, въ Полша — 7.4 мил. пуда или 6.7%, а остатъка (2.4%) а странство. По такъвъ начинъ Украина засилва своята оставка на суровъ чугунъ за потрѣбитѣ на великоруската и полска метелургии, а пъкъ вноса на чугунъ за украинскитѣ фабрики отъ други райони е съвсѣмъ малъкъ.

До нѣкждѣ друга картина прѣдставя производството на украинското желѣзо и стомана. По отношение общото количество на производството въ Русия, украинския верхне-заводски районъ дава приблизително около половината. Отъ това количество около 80% се харчи на мѣсто, останалото се изнася въ други райони, но и сама Украина получава извѣстно количество отъ този металъ оть Уралъ и отъ Полша. Прѣзъ 1900 год. е било изработено 57.6 мил. пуда; Украина, въ окончателния балансъ, е получила отъ Полша 1.4 мил. пуда, а е изнесла въ Великорусия и Прибалтийския край 5.4 мил. пуда (9.4%), въ Кавказъ 3.8 мил. п. (6.6%) и е прѣработила на собственитѣ си фабрики и работилници 46.4 мил. пуда или 80.4% отъ своето производство. Прѣзъ 1907 год. е било изработено около 70 мил. п., отъ които е било оставено за собствена употрѣба 52.5 мил. п. или 75%; получено е освѣнъ това отъ Великорусия 2.5 мл. пуда

[1]). Статистический справочникъ по югу. Россій

[2]). М. Стасюкъ. (ibid).

и отъ Полша 1.2 мил. п., а е изнесено въ други райони 21.3 мил. п. или, като изключимъ вноса 17.6 мил. п. (25% отъ производството). Още по-остро се мѣни характера на размѣнната търговия между Украина и останалитѣ части на Русия по отношение металическитѣ издѣлия. Въ този клонъ на промишлеността украинскитѣ губернии рѣшително минаватъ въ ролята на консумативенъ пазаръ за великоруска и полска стока. Прѣзъ 1904 г. отъ Украина сж изнесени 451.4 хиляди пуда гвоздеи а е внесено въ Украина отъ други райони 1.042 хил. пуда. Украина е изнесла 63 хил. пуда чугунени сждини, а е получила 262.6 хиляди пуда; тель е изнесено 154.1 хил. п., а внесено 290.1 хил. пуда. Износа на всѣкакви машини освѣнъ селско — стопански и пожарни съставя 2.355,8 хил. пуда, а вноса — 3.482,8 хил. пуда. Прѣзъ 1906 г. вноса надминава износа въ тази послѣдна статия и съставя вече 1.725,3 хил. пуда.

По такъвъ начинъ, и въ областьта на металургията Украина обслужва съсѣднитѣ райони съ своитѣ сурови и половинфабрикати, а сама имъ служи като пазаръ на продажба на готови издѣлия. Неблагоприятната насока на икономиката на Украина въ промишлеността е очевидна: само вноса на машини въ украинскитѣ губернии съ излишъкъ покрива въ баланса на великоруската промишленость стойността на получения отъ Украина чугунъ.

Производството на селско-стопански машини въ Украина се явява като изключение. Въ връзка съ нуждитѣ на земледѣлческата промишленость, то е получило тукъ значително развитие, съставяйки до 75% отъ общото производство на Русия.

Сравнението на износа съ вноса по желѣзнопжтнитѣ прѣвози на тѣзи издѣлия показва, че въ Украина има едно надмощие на износа надъ вноса, макаръ неголѣмо и неустойчиво. Прѣзъ 1900 г. въ Украина е внесено 2024 хил. п., а изнесено 2.331 хил. пуда; прѣзъ 1906 г. вносътъ съставя 4.868.7 хил. пуда, а износътъ 4.915.5 хил. пуда — тъй че износътъ който е билъ първата година по-голѣмъ отъ вноса съ 307 х. пуда, въ послѣднята е надминалъ вноса само съ 46.8 хил, пуда.

Освѣнъ селско-стопански машини отъ мѣстно производство и докарвани такива отъ други райони, украинското земледѣлие търси и чуждостранни машини, прѣдимно германски.

Ролята на селско-стопанското машинно строение въ украинската промишленость още веднъжъ подтвърдява това, че жизнения нервъ на тази страна лежи въ земледѣлието и изработката на хранителни продукти.

Къмъ послѣдната область спада и производството на захарь, която се явява, единъ видъ като специалность на Украина. Благодарение на климата и почвата си, Украйна заема

прѣдимно положение въ Русия и съ количеството ниви, засѣти съ цвекло, и съ броя на захарнитѣ си фабрики. Прѣзъ 1907 г. на украинска територия е имало 191 захарни фабрики или 69 % отъ общия брой на фабрикитѣ въ империята. Рафинадни фабрики е имало 17 отъ 24 или 71%. Размѣритѣ на производството се характеризиратъ съ слѣднитѣ данни: събрано е 444 мил. пуда цвекло отъ украинскитѣ ниви срѣщу 629 мил. пуда въ цѣлата империя (70 6%), прѣработено е 438 мил. п. срѣщу 71.9 мил. п. или 75% отъ общото производство на империята; получено е рафинадъ 56 мил. п. срѣщу 11.8 мил. пуда, т. е. около 50% отъ общото производство.

Колкото се отнася до продажбата на продуктитѣ отъ захарната промишленость, то рафинадътъ въ значителни количества се изнася въ странство и на срѣдноазиятскитѣ пазари, а пѣсъкътъ отчасти се изпраща въ фабрикитѣ на другитѣ райони на империята за прѣработка. Брашнената промишленость се е развила значително въ Украина. По-долу привеждаме данни за 8-тѣ губернии за 1908 год., макаръ тѣ и да не изразяватъ напълно точно положението, като не съдържащи данни и на сѣвернитѣ уѣзди (окржзи) на Таврическата губерния[1]).

	Броя на мелницитѣ	Прѣработено зърно въ мил пуда
8 Украински губернии	49 351	343 9
64 губернии въ Русия	152.517	1.378 4
% къмъ общата сума	32.3	24.9

Украинското брашнарство съставя, слѣдователно споредъ количеството на мелницитѣ, около 1/3 отъ общото число на империята, а по количеството на прѣработваното зърно — около 1/4. Това показва относително низкото техническо равнище на брашнарството въ истинска Украина сравнително съ другитѣ брашнарски райони на Русия.

Малко по инакъ стои работата съ производството на спиртъ. Техниката на производството въ този клонъ на украинската промишленость, както се вижда отъ приведенитѣ по долу данни за 1906—1907 години, надминава срѣдното равнище за цѣла Русия.

Броя на спиртнитѣ фабрики	Прѣработени продукти прѣведени на хлѣбъ (хиляди пуд)
8 украински губернии . . . 543	21941
Въ цѣлата Империя . . . 2.585	91299
% отъ общата сума . . . 21	24

Както производството така и продажбата на спирта, като прѣдметъ на държавенъ монополъ сж се регулирали

[1]) Статистическій Справочникъ по югу Россіи.

отъ правителственитѣ органи. Отъ Украйна спиртътъ се е изнасялъ въ странство и въ други райони на империята, но вносътъ отъ други райони въ украинскитѣ губернии е надминавалъ значително износа. Напримѣръ, прѣзъ 1904 год. Украйна получила спиртъ 184 хиляди ведра [1]) повече, отъ колкото е изнесла, а прѣзъ 1906 г. още повече — 899 хил. ведра [2]). Износътъ на украинския спиртъ въ странство прѣзъ 1904 г. е билъ 3.065 хил. ведра, а прѣзъ 1906 г. 1753 хил. ведра.

Безъ да се спираме на такива видове промишленость, като винодѣлие, пивоварение и медоварение, които иматъ прѣдимно мѣстно значение, ще завършимъ нашия огледъ съ данни за тютюновото производство, което играе значителна роля въ Украйна и което, освѣнъ мѣстната консумация, обслужва и други райони на Русия. Приведенитѣ подолу свѣдѣния, за културата и изработването на тютюна, се отнасятъ къмъ 1907 г.

	Площадъ на нивитѣ въ десетини	Събрано тютюнъ	Въ това число и високи сортове
		хиляди пудова.	
8 украински губернии . .	22.859,0	3.081.5	256.4
Европейска Русия	52.141,0	6 201,4	1 925,0
% къмъ общата сума . . .	43,9	49,6	12,2

И така, Украйна произвежда, прѣдимно, долни сортове тютюнъ. Прочее, извѣстна поправка въ този изводъ, въ смисълъ увеличаване процента на високитѣ култури, би могло да се внесе по точното изчисление на производството, именно изчислението, което би включвало и украйнскитѣ окржзи отъ Бесарабската и Таврическа губернии, които не влизатъ въ нашата таблица.

Изработването на суровия тютюнъ въ Украйна се характеризира съ слѣднитѣ цифри:

8 Украински губернии . . .	89,0	258.4	911.1
Европ Русия	152,0	1.641,3	3 765,7
% отъ общата сума	58,5	15,7	24,1

Извода отъ тѣзи цифри е аналогиченъ съ прѣдидущия. Но, освѣнъ това, заслужава внимание, това че, въпрѣки съсрѣдоточаването въ казанитѣ губернии на по-голѣмата часть отъ работящитѣ фабрики въ Русия, само не голѣма часть отъ общото производство се изработва въ тѣхъ; въ това отношение не прѣдставляватъ изключение дори и долнитѣ сортове

[1]) Едно ведро е равно на 12 килограма или 10 оки.

[2]) 19.788 хил. клг.

[3]) Една десетина е равна на единъ хектаръ или 10 де ара.

издѣлия. Очевидно, украинскитѣ фабрики, въ болшинството си стоятъ на низко техническо равнище и мѣстното тютюнопроизводство изпращ з суровия си продуктъ за прѣработване въ други райони. Дѣйствително, отъ събрания прѣзъ 1907 г. тютюнъ въ Украйна (3.081,5 хил. пуда), въ мѣстнитѣ фабрики е постжпило всичко 1.432,2 хил. пуда, т. е. помалко отъ половината.

Съ това явление ние вече сме запознати и по другитѣ видове стопанства въ Украйна.

IV.

Огледътъ на главнитѣ производства въ Украйна ни доведе до заключението, че напрежението на промишлената енергия въ тази страна е твърдѣ слабо въ сравнение съ другитѣ райони на Русия. Този изводъ изпъква още по-нагледно въ слѣднитѣ данни за разпрѣдѣлението на общото число на промишленитѣ прѣдприятия и на работното население въ главнитѣ клонове на промишлеността. Тѣзи свѣдѣния се отнасятъ къмъ 1908 г.[1]).

Брой на прѣдприятията	8 Украйнски губернии	Въ цѣлата империя	% за Украйна къмъ общото количество
Мини	143	1.030	14
Изработване на метали	208	1.920	8
Изработване на минерални вещества.	262	1.710	15
Химическо производство	60	662	9
Изработване на хран. продукти	1.847	7 833	24
Изработване на дърво	134	1 306	10
Изработване на животински продукти	56	805	7
Книжно и полиграфско производство	264	1.903	14
Изработване на влакнести вещ	64	1 995	3
Всичко	3.038	19.164	16

Изчислението състава на работницитѣ ние намираме въ поменатото вече изслѣдване на г. Стасюкъ; цифритѣ се отнасятъ къмъ 1902 г., при това въ района на Украйна, както и въ други случаи, г. Стасюкъ включва напълно Таврическата и Бесарабска губернии.

Брой на работницитѣ.	Украйна	Евр Русия	% за Украйна къмъ общото количество
Изработване на метали	48 377	432 803	11,2
Изработване на минерални вещества	40 816	142 102	28,7
Химическо производство	8 260	53 312	15,8
Изработване на хранит. продукти	128 962	245 935	51,8
Изработване на дърво	7.657	65 452	11.7
Изработване за животни продукти	4.433	43 063	10,5
Графическо производство	4.898	45.585	10,6
Изработване на влакнести вещества	10.713	549 652	1·9
Всичко	254.116	1 577.904	16,0
Население по прѣброяването 1897 г. въ хиляди	25 356	93.433	27,2

[1]) Статистическій справочникъ по югу Россіи.

26

Двѣтѣ таблици съвършенно еднакво характеризиратъ икономическата структура на Украйна. Изобщо тази страна взема слабо участие въ промишления животъ на Русия. Нейнитѣ икономически сили сж насочени, главно, къмъ добиване на хранителни произведения. И само въ тази область промишлената прѣдприимчивость на Украйна надминава срѣдната норма, общото равнище на която все пакъ трѣбва да смѣтаме за твърдѣ низко, прѣдвидъ благоприятнитѣ климатически условия, огромнитѣ природни богатства и гжстотата на населението въ украйнскитѣ губернии. Работното население, свързано съ селското стопанство на Украйна и съ изработването на неговитѣ продукти, съставя повече отъ половината на всичкитѣ работници, заети съ тази промишленость въ Русия. Сравнително голѣма роля, въ стопанството на Украйна, играятъ още производствата по добиване и изработване на изкопаемитѣ вещества. Останалитѣ клонове на промишлеността въ украинскитѣ губернии сж развити твърдѣ слабо, а изработването на влакнеститѣ вещества, може да се каже, се намира въ периода на зараждането си.

Изложенитѣ данни могатъ да служатъ като прѣдпоставка и за общи заключения относно икономическитѣ отношения на Украина къмъ другитѣ райони на Русия, характерътъ на които въ извѣстна степень вече се изясни при разглеждането на отдѣлнитѣ производства. Въ качеството си на районъ, прѣдимно, съ земледѣлческа култура и съ низко промишлено равнище, Украина трѣбваше да уреди икономическия си животъ върху износа на зърнени храни, на нѣкои сурови произведения и на половинфабрикати, като служи едноврѣменно и за вносенъ пазаръ на издѣлия отъ райони съ повисоко промишлено развитие.

Въ частность, както видѣхме по горѣ, Украина продава суровитѣ си произведения, главно, въ странство, въ губерниитѣ на Полша и въ сѣверно-западния край, когато пъкъ Великорусия се ползува отъ продуктитѣ на украинското стопанство само въ слаба степень. Но затова Великорусия и Полша намиратъ въ Украина обширенъ пазаръ зз своитѣ произведения, особенно за манифактурата. Въ това отношение икономическата връзка между Великорусия и Украина е твърдѣ тѣсна.

Много характерна илюстрация на това положение прѣдставлява слѣднята таблица на прѣвозитѣ на манифактурни стоки по районитѣ:

Райони.	Износъ	Вносъ	Наддѣляване на вносъ (—) износъ (+)
	хиляди пуда		
Промишленъ, сѣверо-източенъ и горно-волжски	23.990	16.843	— 7.147

27

Централно-земледѣлчески и сѣверенъ .	2 306	3.095	— 789
Юго-източенъ и Кавказъ	1 501	4.120	— 2.619
Сибирь	290	1 428	— 1.138
Сѣверо-западенъ и Прибалтийски . .	915	1.680	— 765
Украйна	1 996	6.183	— 4.187
Полша	5 471	2 172	+ 3 299

Великоруската манифактурна промишленость, както се вижда отъ тази таблица, въ значителна степень се издържа за смѣтка на украинскитѣ пазари, обаче тукъ ,тя срѣща сериозна конкуренция отъ страна на полската (Полша) манифактура.

Ние нѣма да привеждаме аналогични данни отъ другитѣ клонове на промишленостьта; тукъ ще отбѣлѣжимъ само, че въ цѣлъ редъ такива Украина се явява голѣма консуматорка на великоруски и отчасти на полски издѣлия.

Характеръть на икономическитѣ отношения между Украина и Великорусия, споредъ насъ, се обяснява съ достатъчна опрѣдѣленность отъ приведенитѣ съпоставки. Влизайки въ състава на държава, въ която сж прѣобладавали изключително великоруски интереси, Украина е играла въ миналото служебна роль, като производителка на сурови продукти, съ които държавата е оперирала въ търговскитѣ си отношения на всесвѣтския пазаръ, и като данъкоплатецъ на великоруската промишленость. Тази роля е осждила Украина на икономическо назадничество и на широка експлоатация на ресурситѣ й отъ държавния центъръ, като не е гледано на мѣстнитѣ й интереси, а по-скоро се е дѣйствувало противъ тѣхъ. Промишленото развитие на Украина се е задържало, защото тя е била принудена да се подчинява на онази об ща икономическа политика, която се е ржководила, главно, отъ интереситѣ на промишления центъръ. Безъ да се съобразява и най-малко съ нуждитѣ и потрѣбноститѣ на покрайнинитѣ, тази политика е била особено неблагоприятна за Украина.

Доказателства за прѣнебрѣжение къмъ специалнитѣ интереси на Украина не е мжчно да се намѣрятъ въ историята на желѣзнопжтното строителство, въ характера на тарифната система, въ тенденциитѣ на търговскитѣ договори. Напримѣръ, изработката на по-низки тарифи за хранителнитѣ произведения, за износното съобщение сравнително съ онова за вжтрѣшното, е способствувало за изтикване изобщо на зърненитѣ произведения, и въ частность, на заграничнитѣ пазари. Диференциалната система на тарифитѣ, съ принципа й да се облегчаватъ далечнитѣ прѣвози, е благоприятствувала за износа на хлѣбнитѣ произведения отъ Украина въ посока къмъ сѣверъ за въ полза на балтийскитѣ пристанища, и въ ущърбъ на Черноморскитѣ.

Послѣдвалото прѣзъ 1889 год. покачване на прѣвознитѣ плащания по посока на най-важнитѣ жел. п. съобщения въ

28

черноземния районъ, се е отразило много пагубно върху интереситѣ на украинскитѣ хлѣбни произведения. Ние нѣма да привеждаме други примѣри изъ областьта на икономическата политика, и ще се ограничимъ съ посочвания на характернитѣ недостатъци въ постановката на особено важното за живота на Украина — хлѣботърговско дѣло.

Не е чудно, че при такъвъ икономически строй на държавата населението на украинскитѣ губернии даже въ продоволствено отношение не е било въ благоприятни условия. Това изглежда като парадоксъ, а пъкъ, по официални данни, чистиятъ остатъкъ отъ хлѣбнитѣ произведения на 1 човѣкъ отъ населението срѣдно за 1895 — 1900 г. г. е билъ въ Киевската, Подолска и Волинска губернии 17.8 пуда, а въ Полтавската, Харковска и Черниговска губернии — 19.3 пуда, тогава когато въ цѣлия черноземенъ районъ този остатъкъ се прѣсмѣта на 23 пуда, а, въ частность въ централния земледѣлчески районъ — 21.5 пуда, въ срѣдноволжския 22 пуда и въ долно-волжския — 22.8 п. [1]).

V

Изводитѣ, къмъ които дойдохме на основание на даннитѣ, които характеризиратъ участието на Украйна въ стопанския животъ на Русия, намиратъ сѫществена подкрѣпа и въ бюджетния материалъ, до колкото може да бѫде установена връзката на този материалъ съ отдѣлнитѣ райони на страната. Като източникъ на този родъ свѣдѣния служатъ, обикновена, касовитѣ смѣтки на финансовото министерство, възъ основа на които въ 8-тѣ коренни украински губернии се получава слѣдното съотношение на обикновенитѣ държавни приходи и разходи (въ милиони рубли):

Години	Обикновенъ приходъ	Обикновенъ разходъ	Приходитѣ прѣвишаватъ разходитѣ
1900	347.4	196 5	150.9
1901	361.0	200 9	160.1
1902	410.5	199.6	210 9
1903	432 8	223 3	209.5
1904	423 7	232 8	190 9
1905	421 0	229.2	191 8
1906	5 0.1	257.3	242.8
1907	492.5	272 2	220 3
1908	478·4	282 0	109.3
1909	516.2	294 6	221 6
1910	584 3	296 5	287.7
1911	631 0	308 8	322.3
1912	643 4	335 5	308.0
1913	699 6	383.2	316.4

[1]) Сводъ Статистическихъ свѣдѣній по сельскому хозяйству Россіи къ концу XIX вѣка. Выпускъ I.

Ние виждаме голѣмо и постоянно прѣвишение на приходитѣ, които държавата получава отъ Украйна, надъ разходитѣ за нейнитѣ потрѣбности. По отношение общата сума на обикновенитѣ приходи на Русия, въ ковчежничествата на украинскитѣ губернии постжпватъ отъ 19.9% (1908 год.) до 22.1% (1906 год.), а срѣдно 20 8 %; обикновенитѣ разходи въ прѣдѣлитѣ на украинскитѣ губернии съставятъ отъ 11.2% (1902 г.) до 15.8% (1900 г.) отъ общата сума за цѣла Русия, а срѣдно — 12.8% [1]).

И така само половината и малко нѣщо повече отъ това, което се е получавало отъ Украина по обикновения бюджетъ се е харчило отъ държавата за нуждитѣ на украинскитѣ губернии. Слѣдователно, Украйна е играла въ държавния бюджетъ роля на надеженъ источникъ за покриване общодържавнитѣ разходи или недостига въ другитѣ райони и, прѣди всичко на столичния : ежегодниятъ дефицитъ на петербургската губерния по касовитѣ смѣтки за периода, който разглеждаме, се е колебалъ отъ 174.4 мил. рубли (1900 год.) до 296.1 мил. рубли (1913 год.) т. е. приблизително въ сжщата граница, както и цифрата на бюджетнитѣ излишъци на Украина.

Това, разбира се, е случайно, но за дадения въпросъ характерно съвпадение. Отъ отношенията на Украина къмъ общия бюджетъ изпъква нагледно влиянието на централистическото начало върху държавния финансовъ строй.

Петербургскиятъ административно-финансовъ апаратъ се явява като вжзелъ на цѣлата нервна система въ огромния и сложенъ организъмъ на Русия.

Заедно съ Москва, като центъръ на търговско-промишления животъ на страната, Петербургъ е привличалъ къмъ себе си материялнитѣ ресурси и живитѣ сили на държавата, като е прѣдизвиквалъ съ това извѣстна анемия въ покрайнинитѣ. Въ двѣтѣ столици оставаше не само значителната часть отъ държавния бюджетъ: тукъ приливаха и частнитѣ капитали, понеже, въ връзка съ общата система, цѣлата организация на кредита въ страната бѣше приела централистически характеръ. Професоръ Яснополский, въ свое врѣме изчисли, че голѣмата часть отъ всичкитѣ капитали на Русия сж съсрѣдоточени въ двѣтѣ столични губернии, а въ петербургската губерния — не по-малко отъ едната имъ третина [2]). Тъй е работила държавната машина за въ полза на политическия центъръ на страната и за смѣтка на интереситѣ на периферията.

Ролята на Украйна въ икономическитѣ отношения на Русия отъ приведенитѣ до тукъ данни се рисува въ печално

---

[1]) П. М ев. Украіна въ державному бюджетѣ Россіі.

[2]) Проф. ...нопольскій. Географическое разпрѣдѣленіе государственныхъ доходовъ и разходовъ Россіи.

освѣтление. Ние имаме прѣдъ себе си ясни признаци на икономически упадъкъ на украинскитѣ губернии, като естествена послѣдица на финансово-икономическата експлоатация на ресурситѣ имъ отъ страна на центъра. Къмъ това още се притуряше гнетътъ на абсолютизма, който потискаше опититѣ за организувана обществена работа и прѣпятствуваше на Украина, както и въобще на цѣла Русия, на културното и икономическо повдигане на населението.

Но освѣнъ влиянието на тѣзи тежки условия, общи за цѣлия държавенъ строй на Русия, Украйна бѣше обектъ на специфическа национална политика, насочена въ борба рѣщу украинското национално движение. Въ връзка съ общоруския политически режимъ, тази традиционна политика, която влагаше въ основата на държавния строй на Русия руската национална идея, се отразяваше особено пагубно върху културния животъ на Украйна. Тя тормозѣше просвѣтата на народнитѣ маси и лишаваше мѣстната интелигенция отъ възможность да работи за въ полза на страната. За характеристика на тази страна на руско-украинскитѣ отношения ние ще посочимъ систематическитѣ репресии противъ украинската изящна литература, възбраната върху украинския езикъ въ обществения животъ, въ науката и публицистиката, а особено забраняването на населението да говори на родния си езикъ въ народнитѣ училища.

Въздѣйствието на прѣброенитѣ фактори е осѫждало Украина на хроническа културна назадничавость сравнително съ районитѣ и народноститѣ, които сѫ се намирали въ поблагоприятни политически и икономически условия.

Убѣдително доказателство за това дава статистиката за грамотностьта на населението въ Русия, споредъ даннитѣ на която украинцитѣ всѣкога сѫ заемали едно отъ послѣднитѣ мѣста.

За примѣръ, привеждаме едно любопитно съпоставяне, основано върху цифритѣ, взети отъ прѣброяването на населението прѣзъ 1897 г.[1])

Процента на грамотнитѣ между	Мѫже	Жени
Нѣмци	59.9	58.1
Литовци и Латиши	52 0	52 5
Евреи	48.9	28.2
Финни	35 2	26.9
Поляци	31 8	29 4
Руси украинци и бѣлоруси	29 6	9 3
Всички народи въ Русия	29 3	13 0
Украинци	23 3	3.9

[1]) „Украинскій народъ въ его прошломъ и настоящемъ Т. II. А. Русовъ“ въ Статистика украинскаго населенія Европей Россіи.

31

При такова низко равнище, коренното население на Украйна, естествено, не е могло успѣшно да конкурира въ промишления животъ на страната съ другитѣ области и народности на Русия. Не намирайки примѣнение на труда си вънъ отъ традиционното земледѣлие, украинското селско население, подъ натиска на недостига отъ земя, на други тежки икономически услов я и на неприспособеностьта си за борба съ тѣхъ, е емигрирало усилено изъ благодатния си роденъ край въ далечнитѣ области на Сибиръ и Срѣдна Азия. Статистиката на прѣселението отъ украинскитѣ губернии дава, въ сжщность, заключителнитѣ изводи на нашата картина на икономическитѣ отношения на Украйна.

Въ продължение на 20 години, отъ 1886 до 1906 г. отъ Украйна сж се изселили 599.044 души; когато цѣла европейска Русия е дала 1·967,928 прѣселници; тъй че украинската емиграция за този периодъ съставя 35·9 отъ об ото число емигрирали. Но за четиритѣ години 1907—1911 г. г. отъ Украйна вече сж емигрирали 1,021,447 души, срѣщу 2.173,358 отъ цѣла Русия, т. е. 47·1 отъ общия брой на емигриралитѣ. А по отношение на населението, относително бъ зиятъ ръстъ на украинската емиграция изпъква още по-остро. Прѣзъ 1886—1900 г. г. отъ 10·000 души население въ европейска Русия ежегодно сж се изселвали срѣдно 9·1 души, а за Украйна съотвѣтната смѣтка дава 9·9. Прѣзъ 1901—1910 г. г. срѣднята цифра на емигриралитѣ въ европейска Русия е порастнала до 26·5 души на 10,000, а за украинскитѣ губернии тя е стигнала 44,1. При това заслужава особено внимание това, че най-промишленията и обезпеченъ съ земя районъ на Украйна — южниятъ — е далъ все такъвъ рѣзъкъ скокъ въ процента на прѣселницитѣ отъ 3,1 до 38,9 както и стѣсненията въ икономическо отношение югозападенъ районъ (отъ 1.6 до 27·7). Особено интенсивно емигрира, както е извѣстно, селското население отъ прѣзднѣпровския районъ), който е далъ за двата разгледани периода процентно отношение 28·5 и 71·0 на 10.000 души. А въ сжщото врѣме за Великорусия (централно-земледѣлческиятъ промишленият, горно волжскиятъ, срѣдно - волжскиятъ райони и приуралието) процента на прѣселницитѣ се е дигналъ отъ 8·1 само до 11·9).

Отливътъ отъ Украйна на коренното й население, прѣдизвикванъ отъ дълбоки органически причини, за които говорихме по-горѣ, самъ по себе си се явява като тежъкъ неджгъ за страната въ културно и икономическо отношение.

) Черниговска, олт вска и Харковска губернии

) М Тасюк Емиграція та ії значіння въ економичному житіги Украі

32

VI.

Разгледаниятъ отъ насъ статистически материалъ ни доведе къмъ точкитѣ, които ние установихме въ началото на тази статия.

При изяснението ролята на Украйна въ общия икономически животъ на Русия ние, естествено, приемахме украинскитѣ губернии за опрѣдѣлено териториално цѣло, но се придържахме о рамкитѣ на чисто стопанскитѣ отношения, безъ да се обръщаме къмъ историята, или да се вдаваме въ подробноститѣ на украинския въпросъ, или пъкъ да споменаваме за украинско движение и за национално самосъзнание на украинския народъ. Ние не зачекнахме сжщо етнографическитѣ и битови условия въ живота на украинското население, които рѣзко го отличаватъ отъ съсѣдитѣ и които сж тѣсно свързани съ опрѣдѣлени навици на обществената наредба въ Украйна, съ мѣстни форми на землевладѣние, съ особени норми на обичното право и съ общия характеръ на народния мирогледъ.

Но именно ограничението на въпроса въ рамкитѣ на икономиката дава възможность да се убѣди всѣки чрѣзъ примѣра на Украйна, че икономическата политика, съзидана върху централистичния принципъ, води къмъ вдълбочаване противорѣчията между държавния центъръ и покрайнинитѣ, създавайки почва за центробѣжни стремежи, независимо отъ влиянието на други редъ идеи — политически, национални и пр.

Цѣлиятъ строй на отношенията на Русия къмъ Украйна е аналогиченъ съ отношенията на метрополията, проникната съ империалистични тенденции къмъ колонията, която се стреми да се еманципира отъ гнета, който тя търпи отъ страна на метрополията. Въ подобни случаи, както знаемъ, напримѣръ, отъ историята на Великобритания и А. Съединени Щати, икономическото неравноправие на колонията и метрополията ражда въ първата политически сепаратизъмъ даже при сжществуването на национално единство у населението въ двѣтѣ страни. А толкова повече се явяватъ естествени центробѣжнитѣ движения въ такива случаи, когато противорѣчието въ икономическитѣ интереси само усилватъ антагонизма, изникналъ на друга почва.

Разбира се, официална Русия, изхождайки въ политиката си отъ идеята за държавно и национално единство, не е третирала Украйна съзнателно като колония и не си е поставяла за задача икономическата й експлоатация. Но такава е силата на централистичното начало, че, въпрѣки желанието на ржководящитѣ икономическия животъ кржгове, самъ по себе си, въ тѣсна връзка съ политическия империализмъ, расте и икономическиятъ империализмъ, подъ гиска на който глъх-

натъ най-насѫщнитѣ интереси и се атрофиратъ живитѣ сили на покрайнинитѣ. Затова пъкъ въ националния въпросъ старата Русия водѣше всѣкога съзнателно враждебна политика спрѣмо Украйна и културата ѝ. *Отъ тукъ произтичаха традиционни нейни стремежи ни Украйна къмъ национално-териториална автономия въ състава на Русия. Отъ тукъ — бурното избухване на националното движение въ Украйна въ връзка съ февруарската революция въ 1917 г. Отъ тукъ, най-сетнѣ, слѣдъ продължителни несполучливи опити да се създадатъ отношения къмъ Русия на федеративни начала, силниятъ повратъ на украинскати политика къмъ пълно отдѣляне отъ Русия.* Логиката на живота доведе Украйна къмъ утвърдяване на своята държавность, която, както виждаме, губи почвата изъ подъ краката си, въпрѣки послѣдователната промѣна на външнитѣ държавни форми и политическитѣ режими.

Руската икономическа преса, при оцѣнката на създаденото положение изтъкна, срѣщу политическото и стопанско разпокѫсване на Русия, доводи заети отъ арсенала на икономическата теория. Русия, отъ тази гледна точка, можемъ да смѣтаме само като единенъ стопански организъмъ, изработенъ отъ вѣковетѣ на политическия животъ. Икономическото единство на едритѣ територии напълно отговаря на всесвѣтския законъ на промишленото развитие, което се движи въ посока къмъ усилената централизация. Затова империализъмътъ на силнитѣ държави прѣдставлява явление напълно законно и цѣлесъобразно въ икономически смисълъ, защото той се стрѣми къмъ концентрация на земитѣ за увеличаване на стопанския организъмъ. Такава е основната тенденция на съврѣмената държава, съвършенно аналогична съ процеса на тръстирането и синдикирането въ промишления животъ. Върху този принципъ трѣбва да бѫде основанъ и плана на икономическото съзиждане на бѫдаща Русия, задачата на което ще бѫде възсъздаването на единенъ организъмъ, който да разпрѣдѣля въ себе си отдѣлнитѣ функции на народното стопанство, при най малко харчене на енергия и най-висока производителность. Отдѣлянето на Украйна, Кавказъ, Сибиръ и т. н. трѣбва да изчезне, като явление, по сѫщество, утопично и реакционно).

Противъ тѣзи положения въ абстрактна форма, разбира се, нѣма що да се възразява. Теорията на промишлената концентрация е изведена отъ реалнитѣ икономически отношения. Синдикирането на едритѣ производства се явява като нормаленъ етапъ на промишлената еволюция. Сѫщо тъй

) Зб. Фаберкевичъ. О хозяйственномъ организмѣ Россіи („Торгово-Промышленная Газета“ 9 мая 1918 № 13).

законна е създадената отъ всесвѣтската война централизация и на стопанския животъ въ ржцѣтѣ на една държава или на съюзъ отъ държави, свързани съ общи интереси и цѣли. Отъ тази гледна точка, може да се признае за естественъ и всесвѣтовния замахъ на германския империализъмъ, който се е стремилъ да създаде едно единно цѣло стопанство отъ срѣдна и източна Европа, съ притурка на Прѣдна Азия.

Но въ конкретни случаи и отношения, тази теория, както и всѣка друга, не всѣко а и не въ всичко и безъ протестъ се приема въ живота. Потрѣбителтъ, принуденъ да плаща тройни цѣни за продуктитѣ на тръстираното производство, не може да се примири съ законностьта на това явление и настоява върху други похвати въ уреждането на стопанскитѣ отношения. По аналогия на голѣмитѣ промишлени прѣдприятия, които въ развитието си подчиняватъ или унищожаватъ дребното производство, силнитѣ политически организми могатъ да подчинатъ на интереситѣ си или да погълнатъ по слабитѣ си съсѣди, — но при това, само силната страна е задоволена.

При доста голѣмъ мащабъ на процеса на тръстирането, цѣлата прѣдишна Русия можемъ да си прѣдставимъ въ положение на такъвъ подчиненъ организъмъ, обреченъ по закона за „най-малкото харчене на енергия“, да служи съ ресурситѣ си на стопанския строй на по-силния съюзникъ. Тогава дали рускитѣ икономисти ще могатъ да признаятъ, че подобна роль на Русия отговаря на всесвѣтския законъ на стопанската еволюция?

Отъ наша гледна точка, нормално явление въ икономическитѣ отношения на отдѣлнитѣ организми, може да се смѣта само напълно свободното имъ обединение на почвата на общитѣ стопански задачи. Необходимо условие за такова обединение се явява съзнанието на всѣка отъ странитѣ за взаимнитѣ ползи, които произтичатъ отъ тукъ. А това съзнание, на свой редъ, може да изникне само на почвата на икономическа независимость на всѣки отъ съюзницитѣ и върху самостоятелното разработване отъ тѣхъ на икономическитѣ си проблеми.

Връщайки се къмъ нашата тема — Руско-украйнскитѣ отношения, — ние резюмираме казаното.

Самостойна Украйна прѣдставлява отъ себе си не една случайна политическа комбинация, изникнала на почва на държавното разстройство: тя се отдѣли отъ Русия подъ влиянието на много причини отъ дълбоко органиченъ характеръ.

Въ настояще врѣме държавниятъ организъмъ на Украйна се намира въ периода на съзиждането си, но той има всичкитѣ данни за здраво сѫществуване. Когато на територията на бившата империя настане най сетнѣ миръ, тежкитѣ послѣ-

дици отъ всичкитѣ външни и вжтрѣшни разтръсвания ще изискатъ. както отъ Русия, тъй и отъ Украйна напрегната икономическа работа за по добро бждаще, която може да ги поведе понататъкъ къмъ едни или други съвмѣстни дѣйствия върху началата на взаимнитѣ интереси.

Такова взаимодѣйствие е възможно само при политическа и стопанска самостоятелность на двѣтѣ страни, като изходна точка за бждащитѣ отношения.

Френски гласове за Украйна.

(Отворено писмо до Густавъ Херье отъ Жанъ Делисле, печатано въ „Tribune des nationalités" № 9).

Уважаеми Директоре!

Дълбоко ме наскърби Вашата статия подъ заглавие „Одеса" въ Victoire.

Тя още повече увеличава взаимното неразбиране, което сжществува между Франция и Украина отъ самото начало на революцията, и ни прѣчи да използуваме както трѣбва тази земя въ борбата съ болшевизма — тази нова форма на московски анархизъмъ и азиатско варварство.

Колкото за националния украйнски герой Петлюра, то азъ виждамъ, че Вие сте злѣ, твърдѣ злѣ освѣдомени върху него.

Петлюра не е болшевикъ и не е „болшевиствуващъ", въ което се стараеха да ни убѣдятъ прѣди нѣколко мѣсеца едритѣ руски земевладѣлци и поляцитѣ, като се ползуваха отъ нашата неосвѣдоменость. Тъкмо наопаки Петлюра е украински националистъ, ревностенъ противникъ на комунизма.

До послѣдно врѣме той дори не е билъ сепаратистъ, а федералистъ. Това, което той най-мрази у руситѣ, това е империализма, билъ той болшевишки или царски. Обаче напрѣдването отъ една страна на болшевизма въ Москва, отъ друга — претенциитѣ на рускитѣ реакционери-емигранти въ Украйна и Европа да се възстанови Руската Империя (пакъ единна и централизувана), сж го накарали въ послѣдно врѣме да се обяви за сепаратистъ. Той разбра, че между Москва и Украйна не е възможна никаква федерация. Въ дълбочината на душата си азъ съмъ увѣренъ, че той смѣта идеята за възстановяването на Русия въ федеративна форма за дѣло на много далечно бждаще. Въ сегашния моментъ той гледа на този въпросъ — като на неактуаленъ, защото днесъ Украйна е заета съ великата задача да брани себе си и цѣла Европа отъ болшевишкия натискъ. Ще притуря още,

36

че Петлюра е ревностенъ и убѣденъ франкофилъ и че той ни е далъ много пѫти вече несъмнѣни доказателства за своето разположение и симпатии къмъ Антантата и нейнитѣ старания.

„Азъ мечтая — ми е казвалъ той не веднѫжъ, — да направя отъ Украина република подобна на Вашата.

Въ деня на пристигането ми, като официяленъ прѣдставитель на френското посолство въ Киевъ, прѣзъ ноември 1917 г., на другия день слѣдъ като генералъ Духонинъ бѣ изтезаванъ отъ болшевицитѣ въ Могилевската главна квартира и замѣненъ съ прапорщика Криленко, — Петлюра употрѣби всички усилия, които ясно показваха неговитѣ симпатии и добри намѣрения спрѣмо Франция и съюзницитѣ ѝ.

1) Той се отказа да признае Криленко за генералисимусъ на руско-украинската армия.

2) Той обяви, че украинския фронтъ се простира отъ Брестъ-Литовскъ до ромънската граница, и призна за украински главнокомандующъ генералъ Щербачова, който до тогава е билъ главнокомандующъ на юго-западния фронтъ.

2) Най-послѣ той подписа заповѣдь за общо обезоржжаване на болшевицитѣ въ Киевъ и въ цѣлата територия на Украйна. Това бѣше сигналъ за война между Украина и болшевицитѣ, която война трае и до днесъ.

Историята ще каже какво неоцѣнимо значение сж имали тѣзи три постановления; като разкжсаха цѣлостьта на Руската революция и не позволиха на болшевицитѣ да заематъ още отъ ноември 1914 г. богатата съ хлѣбъ земя на южна Русия, украинцитѣ, и особено Петлюра спасиха може би европейската цивилизация.

Петлюра съвсѣмъ не е, както вие казвате въ Вашата статия, водитель на украинската партия, която подписа Брестъ-Литовския миръ. Напротивъ — Петлюра е единъ отъ организаторитѣ и водитель на Млада Украина, партия, която е писала на знамето си: приятелство съ Антантата на пукъ на нѣмцитѣ и болшевицитѣ.

Не намѣрилъ достатъчна подкрѣпа въ тази си политика отъ страна на съюзницитѣ, той, прѣзъ ноември 1917 г., се отказва отъ поста си на военененъ министъръ и се посвещава на организиране въ провинцията единъ корпусъ отъ „волни казаци“, прѣдназначенъ за партизанска война съ този, който би заграбилъ Украйна.

Той не е вземалъ никакво участие въ прѣговоритѣ на Брестъ-Литовския миръ. Той се връща въ Киевъ едва въ края на януари 1918 г., само за да брани, съ нѣколцина вѣрни „волни казаци“, столицата на Украина отъ болшевицитѣ, които бѣха дошли отъ Русия. Въ продължение на двѣ седмици той се бори съ неприятеля, който взема надмощие не само

съ броя си, но и съ това, че има тежка артилерия — той се би храбро и съ такова прѣзрѣние къмъ опасността, на което не могатъ да не отдадатъ честь, всички, които, като менъ прѣкараха тамъ тѣзи трагични часове.

Арестуванъ, слѣдъ окупацията на Украина, отъ нѣмската армия, той дори и отъ затвора не прѣстава да подкрѣпя народното движение противъ нѣмцитѣ, организирано отъ прѣдставителитѣ на Млада Украина и „волнитѣ казаци".

Щомъ излиза отъ затвора, още на другия день слѣдъ примирието, той застава на чело на народното възстание противъ нѣмцитѣ и противъ правителството на Скоропадски.

Всички свидѣтели, които идватъ отъ Украина и които успѣхме да разпитаме, единодушно признаватъ, че възстанието се е захванало отъ единъ пжть и е обзело цѣла Украина, като подпаленъ барутъ.

Прѣзъ 1919 г. въ момента, когато френския комендантъ въ Одеса е поставилъ за първо условие на прѣмирието. между Антантата и украинската Директория отстранението на Петлюра—единъ неговъ противникъ, Александъръ Шульгинъ ми каза: „Петлюра се ползува между селянитѣ въ Украина съ много голѣма популярность, като тая на Керенски въ найдобритѣ му дни".

Тази голѣма популярность може да се сравни само съ тая на Бонапарта, или още по-добрѣ, съ популярността на Гарибалди.

Една отъ главнитѣ задачи на този, когото нѣкои наричатъ „болшевиствуващъ", е била да обяви още веднажъ и при това формално война на рускитѣ болшевици. — Нѣщо повече, Петлюра, вѣренъ на своитѣ чувства на симпатия къмъ Франция и Антантата праща въ Парижъ и Одеса мисии да завържатъ приятелски сношения между Украина и Антантата и да подпишатъ съ тѣхъ формаленъ договоръ противъ московската анархия.

Интерпелацията на Ернестъ Лонфинъ и Франклинъ Бульонъ въ френската камара, както и заявлението на „Journal de Genève" отъ 1 априлъ т. г., ви показватъ по какъвъ начинъ сж се водили тѣзи прѣговори между коменданта на Одеса и пратеницитѣ на Петлюра.

Не мисля, историята да каже, че това не е ставало въ форма, достойна за традициитѣ на нашата земя, и не по начинъ полезенъ на нейнитѣ интереси.

Като резюмирамъ всичко, което Ви разказахъ изъ живота на Петлюра отъ самото начало на болшевишката революция, струва ми се, че би било несправедливо да се нарече „болшевиствуващъ", обикновенъ прѣдводитель на банди, врагъ на Русия, Франция и Антантата, украинския Гарибалди, защитника и закрилника на здравитѣ демократични традиции

въ бивша южна Русия отъ болшевизма и царизма, вѣрния приятель на Франция и Антантата, който, не обръщайки внимание на нашитѣ грѣшки спрѣмо него и националното дѣло, което той прѣдставлява, съ очевидно довѣрие и добри намѣрения непрѣкжснато се стреми къмъ сближение съ Антантата и сключване съ нея договоръ противъ общия врагъ — болшевицитѣ.

Вие съвсѣмъ справедливо съжалявате за евакуацията на Одеса. Но помислете и затова, че тази евакуация не би била необходима, ако тя не бѣ направена тъй лекомислено и безъ прѣдварително споразумѣние съ единственото правителство, което се ползува отъ разположението и довѣрието на 30 милиона селяни въ бивша южна Русия, — именно, съ правителството на Украинския Националенъ Съюзъ. Когато ние се срѣщнахме съ това правителство, изглеждаше че ние работимъ въ Одеса за рускитѣ монархисти; и благодарение на това ние станахме за бивша южна Русия „империалисти“ и „контрреволюционери“ (азъ прѣдавамъ изразитѣ на французитѣ, които идватъ отъ тамъ). Ние създадохме само смутъ и безпокойство въ мислитѣ на украинския селянинъ, посѣхме раздоръ въ войската на Петлюра. Ние ослабихме силитѣ на Украйна въ борбата й съ болшевишкия натискъ.

Би могло да се избѣгне това нещастие, ако Антантата (азъ отъ своя страна не прѣставахъ да искамъ това отъ момента на прѣврата въ Русия) бѣ повела спрѣмо Украйна, както и спрѣмо Русия демократична политика: ако бѣше влѣзла въ сношение съ Националния Съюзъ и ако прѣди да прави десантъ въ Одеса, би се потрудила да увѣдоми населението съ тържествено заявление, че идва въ Украйна не за да подкрѣпя руския и полски империализъмъ, а за да подпомогне Украйна въ борбата й съ болшевизма, а сжщо, че Антантата рѣшително иска да запази придобивката на революцията въ Русия: национална свобода и земя за селянитѣ.

Впрочемъ нѣма смисълъ да се разкайваме за миналото. Трѣбва поне сега да се пазимъ, да не се повторятъ въ бждаще сжщитѣ грѣшки.

Ние трѣбва най-послѣ да разберемъ добрѣ, че руското правителство не може да бжде възстановено, както въ приказкитѣ, само съ това, че нѣкой магьосникъ ще мръдне омагьосаната си пръчка. Би трѣбвало да разберемъ че прѣди да мечтаемъ за федерация, трѣбва да се положатъ голѣми усилия, за организация на правителствата, които израстнаха върху развалинитѣ на бивша Русия.

Трѣбва още да мислимъ и за това, че разлагането на Русия е вървѣло отъ центъра къмъ периферията, и че въз-

39

създаването ѝ не може да върви освѣнъ отъ периферията къмъ центъра. А особено, че ние ще можемъ сега да си направимъ удоволствието да не увеличаваме още броя на враговетѣ ни въ източна Европа, като упрѣкваме въ болшевизъмъ най-ревностнитѣ му врагове.

Да се прави това, е все едно да се стрѣля въ авангарда на своята си армия. Колкото се отнася до менъ, то азъ очаквамъ отъ здравия разсѫдъкъ на французитѣ, че тѣ не ще повторятъ тази си грѣшка.

Приемете, уважаеми Директоре, израза на най-искрено приятелство.

Жанъ Пелисие,

Директоръ на бюрото на националноститѣ.

Нота на Украинското правителство.

До съглашенскитѣ сили и до всички държави на свѣта. (По поводъ прѣвземането на Киевъ отъ войскитѣ на Деникинъ).

Двѣ години изтекоха, откакъ украинскиятъ народъ обяви на цѣлия свѣтъ волята си да живѣе свой независимъ свободенъ животъ, и отъ оня моментъ той води непрѣкѫсната борба противъ болшевицитѣ-комунисти руси. Въпрѣки всички международни затруднения, бидейки изолирана, демократическата украинска Република продължаваше войната противъ болшевицитѣ, като поставяше непрѣодолими прѣчки на марша на болшевизма къмъ западъ.

Тази борба, която коствуваше много жертви, както и голѣми материални загуби, даде все пакъ велики резултати, като освободи значителна часть отъ украинската територия отъ завоеватели.

Заемането на Киевъ, което се извърши слѣдъ кървави и мѫчителни сражения, на памятния тридесети августъ, настоящата година, въ шесть часа вечерьта, увѣнча успѣхитѣ на славната украинска армия.

На слѣдния день, тридесетъ и първи августъ, деветь часа зараньта, нѣколко отдѣления доброволци отъ армията на Деникина, подъ командата на генералъ Бредовъ, проникнаха въ града, безъ да пукне пушка отъ ничия страна.

Войскитѣ на Демократическата украинска Република нѣмаха намѣрение да се биятъ изъ улицитѣ на Киевъ срѣщу частитѣ на Деникинъ и не се противопоставиха на влизането имъ, намирайки за възможно да уредятъ тоя въпросъ по миренъ начинъ и вѣрвайки, че войскитѣ на Деникинъ нѣма за какво да заематъ Киевъ, който бѣха напустнали болшевицитѣ, с ърлени отъ украински сили.

40

Но стана инакъ: като бѣха влѣзли въ Киевъ съ прѣвъзходящи сили, отдѣленията на Деникинъ, съ оржжие въ ржка, взеха още отъ самото начало едно положение враждебно спрѣмо силитѣ на Демократическата украинска Република, и прѣдизвикаха сблъсквания и почнаха обезоржжаването на нѣкои наши части.

Вслѣдствие на това, украинскитѣ войскови отдѣления, за въ интереса на населението, напустнаха своята столица за да избѣгнатъ боевете изъ улицитѣ на града.

По този начинъ, армията на Деникинъ влѣзе въ Киевъ безъ най-малки усилия, защото болшевицитѣ бѣха хвърлили всичкитѣ си сили срѣщу украинскитѣ войски и по този начинъ бѣха улеснили движението на Деникинъ.

Като дойде извѣстие за похода на армията на Деникинъ, подкрѣпена отъ Антантата, противъ болшевицитѣ, Правителството на украинската Демократическа Република взе мѣрки да избѣгне сблъскванията и да постигне споразумѣние съ Деникинъ, като вѣрваше, че неговата цѣль е борба противъ болшевицитѣ, а не противъ украинската армия, която доказа своето рѣшение и своята непоколебимость въ борбата срѣщу болшевицитѣ.

Още прѣди заемането на Киевъ, върховниятъ вождъ на украинската армия бѣше пратилъ специална мисия, на чело съ генералъ Омелиановичъ-Павленко който влѣзе въ прѣговори съ армията на Деникинъ; обаче командующиятъ войскитѣ на Деникинъ въ околностьта на Киевъ отговори на прѣдложението за влизане въ прѣговори, че той смѣта войскитѣ на Петлюра за болшевишки и отказва категорически да влиза съ тѣхъ въ прѣговори.

Въ сѫщото врѣме, върху територията на Украина, окупирана отъ войскитѣ на Деникинъ, новитѣ власти прѣслѣдватъ енергично украинската култура: тѣ забраняватъ украинския езикъ въ училищата, черквитѣ и въ публичнитѣ и държавни учрѣждения.

Като потиска идеята на национално съзнание, Управлението на Деникинъ повдига срѣщу себе си народнитѣ маси, като създава една атмосфера на голѣмо недоволство, което ще стане причина за нови смутове и ново проливане на кръвь.

Намѣсто да влѣзе въ едно стратегическо споразумѣние за борба противъ болшевицитѣ, Деникинъ помага въ сѫщность на послѣднитѣ съ своята непрѣдвидлива политика, като подкосява своитѣ собствени сили, както и нашитѣ, и като създава благоприятни условия за една нова пропаганда на болшевизма.

Слѣдствие на всичко това, Правителството на украинската Демократическа република, като протестира [illegible] енергично

41

противъ подобно поведение на армията на Деникинъ, се надѣва, че силитѣ отъ Антантата, въ интереса на човѣчеството, ще потърсятъ да упражнятъ влиянието си върху Деникинъ, щото той да се споразумѣе съ върховното командуване на украинскитѣ армии, като евакуира веднага територията, е заета отъ украинската армия, и сѫщо постепено евакуира цѣлата територия на Украина, която да се заеме отъ украински войски.

Като се основава на принципа за енергична борба противъ болшевишката анархия, украинското Правителство намира, че само разумното стратегическо споразумѣние между всички дѣйствуващи войски, които се борятъ противъ болшевицитѣ, ще направи възможна една пълна побѣда и ще ликвидира съвършено съ руския комунизъмъ.

Прѣдседатель на Министерския Съвѣтъ на Украинската Демократическа Република
(Подп.) ИСААКЪ МАЗЕПА.

Министръ на Външнитѣ Дѣла
(подп.) АНДРЕЙ ЛЕВИЦКИ

Каменецъ-Подолскъ 4 септември, 1919 год.

СЪДЪРЖАНИЕ

Стр.

Д. Доленко. Украйна и доброволцитѣ 1

Ю. Лемко. Холмщина 5

П. Стебницки. Украйна и Русия 13

Френски гласъ за Украйна 35

Нота на украинското правителство 39

ГОДИНА I. СОФИЯ, 15 ОКТОМВРИ 1919 Г. БРОЙ 1

Украинско-Български Прѣгледъ

ДВУСЕДМИЧНО СПИСАНИЕ

Урежда се отъ Редакционенъ комитетъ

ИЗЛИЗА НА 1 И 15 ЧИСЛО ВСѢКИ МѢСЕЦЪ
Абонаментъ:
за година 10 лева; за 6 мѣсеца 5 лева; за 3 мѣсеца 2·50 лева
Отдѣленъ брой 50 стотинки
Абонирането става чрѣзъ пощата

Писма и всичко се адресува до Редакцията:
София, ул. 6 септемврий 33

СЪДЪРЖАНИЕ:

1. *Вмѣсто програма.*
2. *Смъртьта на Ефремовъ.*
3. *Стихове отъ Шевченко.*
4. *Украина и България, Д. Страшимировъ.*
5. *Нота на украинското правителство.*
6. *Портретъ на С. Петлюра.*
7. *Биография и характеристика на С. Петлюра.*
8. *Територията на Украина.*
9. *Полски гласове за Украина.*
10. *Борба между Украина и Деникина.*
11. *Разни. — Терорътъ на болшевикитѣ. — Изгубени антантски офицери.*

Вмѣсто програма.

Самото име „Украинско-български прѣгледъ“, което даваме на нашето издание, ще говори достатъчно на всѣкой гражданинъ, съ живъ политически усѣтъ, коя е нашата програма. Ако голѣми и почти всесилни народи на Западъ тъй неуморно изучаватъ и се интересуватъ отъ близки и далечни тѣмъ държави, за да създадатъ индустриални и всѣкакви материални връзки съ тѣхъ въ своя полза, още повече малки, едва сигурни въ сѫществованието си държави, като Украина и България, могатъ и трѣба да търсятъ познанство и допирни точки помежду си въ име на своитѣ неизчислими нужди. Като оставимъ на страна тѣсния морски брѣгъ около устието на Дунавъ, който се владѣе отъ Ромѫния, Украйна е най-близкия нашъ Черноморски съсѣдъ. Нека не спираме на роднинскитѣ и племенни връзки помежду двата народа — тѣхъ, може би, още ще споменемъ и тѣ сѫ тъй ясни и на лице. Но географията е най-очебиюща и тя е, която не може да не прикове на пръвъ планъ нашето внимание. Сѫдбата на Дарданелитѣ днесъ се рѣшава прѣдъ нашитѣ очи. Изглежда, че отъ русска страна има още патриоти и мечтатели, колкото и да сѫ малко тѣ, които не сѫ се простили съ блѣна стариненъ свой, да владѣятъ сами Цариградъ. Но интернационализирането на протока, подъ една или друга форма, остава всепакъ неминуемо свършено дѣло. Самия фактъ, че Дарданелитѣ отъ тоя моментъ вече сѫ въ ржцѣтѣ на най-силнитѣ владѣтели на земята, които излѣзоха и побѣдители въ тази всесвѣтска война — самия този фактъ и обстоятелството, че тѣ самички сѫ за свободата и интернационализирането, говори иай-убѣдително, че отъ сега и до значителенъ периодъ протокътъ ще бѫде интернационализиранъ. Така именно всички брѣгови народи на Черно море оставатъ за напрѣдъ свързани помежду си чрѣзъ единъ общъ великъ лостъ на своето економическо-политическо сѫществование. Отъ която мисъль най-близкия изводъ е, че иай-сигуренъ отъ тѣхъ ще бѫде оня, който ѳврѣме си осигури близостьта на повечето свои съсѣди. По-голѣми подробности по тоя прѣдметъ, разбира се, ние тукъ не можемъ да дадемъ, а то ще бѫде задача на отдѣлни и специални проучвания, които по-нататъкъ има да публикуваме въ изданието си.

Сѫщо и по многостраннитѣ специално полинически интереси, които свързватъ Украина и България — интереси, които, може би, образуватъ най-болната и цѣнна страна на всичко висяще между двѣтѣ тѣзи страни — ние сега нѣма и не можемъ да засѣгнемъ въ тѣхната единичность, която е наложителна програма въ по-нататъшния вървежъ на списанието. Всестранното запознаване на българския читатель съ исто-

рията, келтурата, живота, съ миналото и настоящето на Украина — ето общата наша цѣль.

Притова, днешниятъ макаръ толкова труденъ моментъ ние схващаме като най-неизбѣженъ за нашата задача. Прѣзъ катаклизма на четиригодишната война станаха удивителни и потрѣсающи промѣни по толкова краища на Европа и прѣзъ това врѣме възникна и Украина, но шума на биткитѣ и трѣсъка на топоветѣ и събитията оставиха всички народи прѣзъ този тъй дълъгъ периодъ приковани въ пълно невѣдение. Правилното освѣтление по въпроситѣ и по възникващитѣ за въ бѫдаще нови интереси съвсѣмъ липсваше и липсва още. Но ето че настѫпва зората на дългия день на мира, на културата и всестранната обнова, на свѣтлината днесъ. Слѣдователно, въ цѣла Европа, по всички държави възкръсва и трѣбва да възкръсне днесъ живия, жадния зовъ, да се озърнемъ, да видимъ какво е станало прѣзъ миналата нощь и какво ни прѣдстои прѣзъ настѫпилия день, а най-вече за насъ близки съсѣди, като Украина и Бълг рия.

И въ тоя пѫть на живитѣ интереси, несъмнѣнъ нашъ дългъ ще бѫде, разбира се, взаимното очъртание и освѣтление по всички допирни точки и отъ двѣтѣ страни — и за Украина и за България. Покрай всестранни материали и извѣстия за Украина, за украински творци, писатели, водители и отдѣлни творения и памятници, ние ще дадемъ мисли и изложения на видни български общественици, цѣнното сътрудничество на които сме потърсили, и съ което вѣрваме, че ще бѫдемъ щастливи да заинтересуваме читателитѣ си.

Нека не изпустнемъ изъ видъ и нека не се забравя изобщо, че ако запознанството съ близки и далечни народи е сила само по себе си — сила духовна и морална, като знание и като развитие — познанството съ политически и економически свързанитѣ съсѣди съ насъ е дългъ, граждански дългъ за политицитѣ и обществото. Това познанство въздига и окриля духа въ самоопрѣдѣлението на сѣкиго едного при рѣшение толкова на вънкашни, колкото и вѫтрѣшни политически въпроси. То е знание, погледъ, хоризонтъ и сигурность, слѣдователно, и сила.

Крѣпки въ съзнанието на това свое отъ значение дѣло, ние ще освѣтляваме въ подробности читателя за всички спорни въпроси между Украина и граничащитѣ съ нея народи: Полша, Русия и Ромѫния, както и за перипетиитѣ, които прѣживяватъ тия съсѣди по настоящемъ въ своята нова формация. Ще освѣтляваме, освѣнъ това, читателя и съ най-характернитѣ отзвуци за общославянска взаимносьтъ и въ останалитѣ славянски държави, колкото и да сме убѣдени, че бѫдещето е не на племеннитѣ състезания, завещани намъ отъ миналото, но на общностьта на човѣшкитѣ интереси въ общечовѣшкото братско сѣмейство.

Като бѣха заели Киевъ, болшевикитѣ се отдадоха на пиръ съ кръви и варварско тържество, съвсѣмъ отживѣло за цивилизацията, за врѣмето, въ което днесъ живѣемъ. Насилията и изстѫпленията отъ тѣхъ надъ беззащитното население и надъ всичко, що е интелигенция, що е умъ, свѣтлина и сила срѣдъ украинския народъ, издаватъ вънъ отъ дивашкитѣ страсти още и нескриваемитѣ или адски намѣрения спрѣмо живото украинско народно дѣло.

При побѣдоносното настѫпление на украинскитѣ войски срѣщу Киевъ, болшевикитѣ като прѣдвиждаха необходимостьта да напуснатъ украинската столица, бѣха арестували сто души украинци като заложници на града. Отъ допълнителни свѣдения, съ които разполагаме, между арестованитѣ е билъ литератора Сергій Ефремовъ, когото въ момента на отстѫпването на Киевъ болшевикитѣ погубили заедно съ останалитѣ заложници.

С. Ефремовъ бѣше най-виденъ критикъ и историкъ на украинската литература, любимъ публицистъ и всеобщо уважаванъ днесъ политически и общественъ дѣецъ.

Скърбьта на Украина е безпрѣдѣлна, възмущението и обидата безъ край, и ние не можемъ да не станемъ тукъ отзвукъ на подигащата се отъ горки чувства вълна.

Т. Шевченко

Учітеся, брати мої! *)
Думайте, читайте,
І чужому научайтесь, —
Свого не цурайтесь,
Бо хто матірь забуває,
Того Бог карає
Чужі люде цураються,
В хату не пускають,
Свої діти — як чужиї,
І немає злому
На всій землі безконешній
Веселого дому.
Я ридаю, як згадаю
Діла незабутні
Дідів наших: тяжі діла!
Як-би їх забути,
Я отдав би веселого
Віку половину...
Оттака-то наша слава
Слава України!..
Обніміте ж, брати мої,
Найменшого брата, —
Нехай мати усміхнеться,
Заплакана мати!
Благословіть дітей своїх
Твердими руками,
І обмитих поцілуйте
Вольними устами!
І забудеться срамотня
Давняя година,
І оживе добра слава,
Слава України,
І світ ясний, невечірній,
Новий засияє...
Обніміться ж, брати мої,
Молю вас, благаю!

1845 г.

*) і се произнася като българско и
ї „ „ „ „ йи
и „ „ „ руско и или полско у
є „ „ „ въ български йе. (Ред.)

Любенъ Каравеловъ

(изъ Т. Шевченко)

Учете се брате мои,
Мислете, четете,
И чуждото изучете, —
Отъ свой-то не гнусете:
Който майка заборави,
Богъ ще го задави,
Чужди люди не прибиратъ
И въ кжщи не пущатъ;
Свой-те дѣца ставатъ чужди
И за злитѣ нѣма
Въ цѣла земя безконечна
Радость домакинска.
Азъ ридая, кога вспомна
Тия дѣла славни
На дѣдове наши... страшни дѣла!
Ехъ, да ги заборавехъ,
Азъ щѣхъ да дамъ половина
Отъ мойте години!
Тжкава е наша слава —
Слава Украинска!..
Прѣгжрнете, мои брате,
Най-малкиятъ братецъ:
Нека майка ни се радва,
Майка заплакана!
Де, благословете своитѣ дѣца
Съ твърдите си ржце
Поцѣлувайте си жени
Съ (чиститѣ) си уста!
И ще да са заборавятъ
Стари-те години,
Години срамотни,
И ще оживѣе добра слава —
Слава украинска
И свѣтъ тихи, невечерни,
Тихо ще просвѣти....
Прѣгжрнете са, мои брате,
Мола ви и проса.

1869 г.

Д-ръ Д. Т. Страшимировъ

Украина и България.

Въпросътъ за нашитѣ връзки съ Украина днесъ е въпросъ на съвѣсть за българина. Може би, не щеше да бжде напълно тъй, ако не се случеха прѣдварително нѣкои работи. Тъй като съмъ любезно поканенъ и запитанъ, ще дамъ кратко очертание на това.

Политицитѣ — не само нашитѣ — сж изобщо интересенъ народъ Слѣдъ Брѣстъ-Литовскъ, дѣто независимостьта на Украина доби, тъй да се каже, международенъ образъ, откакъ дома си бѣше я извоювала още по рано съ мишцитѣ на своитѣ синове та слѣдъ Брѣстъ-Литовскъ, ние взехме ревниво да ухажваме за Украйна като кавалеръ по салонна красавица. Разбира се, ний бѣхме насърдчени за това и отъ своитѣ тогавашни съюзници.

Много води изтекоха, макаръ много врѣме да не е минало отъ тогава. Памятьта е тъй къса въ Ориента!

Та за политицитѣ. Тѣ се смълчаха: надѣнаха си отеднажъ мъртвешката дипломатическа маска. Съ насъ се случи нѣщо като тъмния антрактъ въ театра. Лампитѣ огасватъ внезапно. Чуе се лекъ шумъ до кулиситѣ, тжпо фучение въ подземната машинерия. Но свѣтлината мигомъ се връща и прѣдъ очитѣ ви стои другъ миръ. Сцената, значи, се е промѣнила.

Ний спрѣхме кокетиранията си съ Украина сжщо моментално. Забѣлежете добрѣ. Бѣхме назначили — съвсѣмъ церемониално и тържесгвено! — посланикъ въ Киевъ (цѣлъ единъ нашъ бившъ министъръ!) и приехме видни водители отъ тамъ за посланичество въ София. Приехме и отдадохме, размѣнихме си сърдечности. И какъ още!

И въ единъ мигъ всичко туй щукна и се скри въ пропастьта. Сцената се промѣни мигновено като въ кинематографическо прѣдставление. Както казахъ, политицитѣ — по даденъ знакъ

отъ нѣкждѣ — надѣнаха мъртва маска. И събесѣдницитѣ, приятелитѣ отъ прѣди една минута — Украина и България — стоятъ днесъ единъ срѣщу други, гледатъ се въ очи като прѣди, но не се познаватъ повече. Или да рѣчемъ, тѣ си обърнаха гръбъ по магическо махване на нѣкакъвъ си фокусникъ и се гледатъ за напрѣдъ само съ задната лента на шапкитѣ си. Стоятъ единъ срѣщу другъ като застинали, обгорѣли главни срѣдъ опожаренъ лѣсъ.

Та това е, което стана между Украйна и насъ. Това е положението днеска.

„Разбира се, явиха се нечакани обстоятелства. Розбира се, трѣба да се държи смѣтка и за новитѣ условия, най-послѣ“!..

Да, разбира се, защо не.

А крива ли е Украйна, дѣто я стискахме прѣди до сърдцето си?

Грѣшни ли сж украинци, ако нѣкому днесъ около насъ не отърва тѣхната свобода, тѣхното добро?

Азъ си позволявамъ да припомня тукъ една аналогия, една невинна, съвсѣмъ невинна аналогия. Думата е за Македония, за македонския робъ. Че не го ли призна цѣлъ свѣтъ прѣди балканската война за достоенъ за свобода? И цѣлия този свѣтъ не го ли обрича днесъ прѣзрително на чуждо робство?

Но това е стара, непоправима Европа...

Е добрѣ, това е Европа. Ами ний?

България, тоя младъ, новъ народъ, тепърва и едва люшкащъ душата си на вси страни за животъ, че какъ може той да измѣни на себе си, какъ може да забрави сродника, съсѣда, който прѣдъ очитѣ му и години вече се кжпи въ кръвьта си, въ борба за сжществование?

И политицитѣ ще ми говорятъ още за обстоятелства и нови условия. Нека говорятъ каквото щатъ. Тѣ нѣма какво друго да правятъ освѣнъ да говорятъ. А азъ ви казвамъ: въпросътъ за нашитѣ отношения днесъ къмъ украинското дѣло е въпросъ на съвѣсть за българина. Правете каквото щете, но питанията никнатъ, питанията се налагатъ отъ само себе си въ съвѣстьта ни. Можемъ ли ний, които тръпнемъ този часъ прѣдъ ужаса на разпокжсванетс и робската завѣса, да нѣмаме сърдце открито за единъ народъ, който се бори на животъ и смъртъ за цѣлостьта и свободата си? И ако накрсй този народъ, помимо всички адски противодѣйствия, възтържествува съ правото си, кждѣ ще бжде нашата съвѣсть, да му отричаме сега правото за борба? Питамъ ви това и искамъ да ми отговорите.

И сепакъ азъ съмъ оптимистъ. Ние сме младъ, добъръ народъ. Ние не можемъ да не обичаме всички нации въ свѣта, да не бждемъ приятели на приятелитѣ на свобода и право у дома си.

ЕДНА НОТА
на
Украинското правителство
до Съглашенскитѣ сили и до всички държави на свѣта.

Двѣ години изтѣкоха, откакъ Украинскиятъ народъ обяви на цѣлия свѣтъ волята си да има свой независимъ свободенъ животъ, и отъ оня моментъ той води непрѣкжсната борба противъ болшевикитѣ-комунисти руси. Въпрѣки всички международни затруднения, бидейки изолирана, демократическата Украинска Република продължаваше войната противъ болшевикитѣ, като поставяше непрѣодолими прѣчки на марша на болшевизма къмъ западъ.

Тази борба, която костуваше много жертви, както и голѣми материални загуби, даде се пакъ велики резултати, като освободи значителна часть отъ Украинската територия отъ завоеватели.

Заемането на Киевъ, което се извърши слѣдъ кървави и мжчителни сражения, на памятния трийсети августъ, настоящата година, по шесть часътъ вечерьта, тури вѣнецъ на успѣхитѣ на славната Украинска армия.

На слѣдния день, триесетъ и първи августъ, деветъ часътъ зараньта, отдѣления доброволци отъ армията на Деникинъ, подъ командата на генералъ Бредовъ, проникнаха въ града, безъ да пукне пушка отъ ничия страна.

Войскитѣ на (демократическата) Украинска Република нѣмаха намѣрение да се биятъ изъ улицитѣ на Киевъ срѣщу частитѣ на Деникинъ и не се противопоставиха на влизането имъ, намирайки за възможно да уредятъ тоя въпросъ по миренъ начинъ и вѣрвайки, че войскитѣ на Деникинъ нѣма за какво да заематъ Киевъ, който бѣха напустнали болшевикитѣ, отхвърлени отъ Украински сили.

Но случи се друго: като бѣха проникнали въ Киевъ съ прѣвъзходящи сили, отдѣленията на Деникинъ съ оржжие въ ржка зеха още отъ самото начало едно положение враждебно спрѣмо силитѣ на Демократическата Украинска Република и прѣдизвикаха сблъсквания и срѣщи и почнаха обезоржжването на нѣкои наши части.

Вслѣдствие на това, Украинскитѣ войскови отдѣления, за въ интереса на населението, напустнаха своята столица за да избѣгнатъ боеве въ улицитѣ на града.

По този начинъ, армията на Деникинъ влѣзе въ Киевъ безъ най-малки усилия, защото болшевикитѣ бѣха хвърлили всичкитѣ си сили срѣщу украинскитѣ войски и по този начинъ бѣха улеснили движението на Деникинъ.

Като имаше извѣстие за похода на армията на Деникинъ, подкрѣпена отъ Антантата, противъ болшевикитѣ, Правителството на Украинската Демократическа Република зе мѣрки да избѣгне стълкновенията и да постигне споразумѣние съ Деникинъ, като вѣрваше, че неговата цѣль е борба противъ болшевикитѣ, а не срѣщу Украинската армия, която доказа своето рѣшение и своята непоколебимость въ борбата срѣщу болшевикитѣ.

Още прѣди заемането на Киевъ, върховниятъ вождъ на Украинската армия бѣше пратилъ специална мисия, съ генералъ Омелиановичъ-Павленко на чело, за да влѣзе въ прѣговори съ армията на Деникинъ, обаче командующиятъ групитѣ войски на Деникинъ въ околностьта на Киевъ отговори на прѣдложението за влизане въ прѣговори, че той счита войскитѣ на Петлюра за болшевики и че отказва категорически да влиза съ тѣхъ въ прѣговори, заплашвайки още, че ще арестува мисията, ако тя потърси да стигне по-нататъкъ до командуването на доброволческата армия.

Въ сжщото врѣме, върху територията на Украйна, окупирана отъ войскитѣ на Деникинъ. новитѣ власти водятъ енергично гонение противъ украин-

ската култура: тѣ запрѣщаватъ украинския язикъ въ училищата, черквитѣ и въ публичнитѣ и държавни учрежденея.

Като потиска идеята на национално съзнание. управлението на Деникинъ повдига срѣщу себе си народнитѣ маси, като създава една атмосфера на голѣмо недоволство, което ще стане причина за нови смутове и ново проливане на кръвь.

Намѣсто да вкѣзе въ едно стратегическо споразумѣние за борба противъ болшевикитѣ, Деникинъ помага въ сѫщность на послѣднитѣ чрѣзъ своята непрѣдвидлива политика, като подкосява своитѣ собствени сили, както и нашитѣ, и като създава благоприятни условия за една нова пропаганда на болшевизма.

Слѣдствие на всичко това, Правителетвото на Украинската Демократическа Република, като протестира най-енергично противъ подобно едно поведение на армията на Деникинъ, надѣва се, че силитѣ отъ Антантата, въ интереса иа човѣчеството, ще потърсятъ да упражнятъ тѣхното влияние върху Деникинъ, щото той да се споразумѣе съ върховното командуване на Украинскитѣ армии, като евакуира веднага територията, която е заела Украинската армия, и послѣ постепено евакуира сѫщо цѣлата територия на Украйна, която да се заеме отъ Украински войски.

Като се основава на принципа на енергичната борба противъ болшевишката анархия, Украинското Правителство намира, че само разумното стратегическо споразумѣние между всички дѣйствуващи войски, които се борятъ противъ болшевикитѣ, ще направятъ възможна една пълна побѣда и ще ликвидира съвършено съ рускитѣ комунисти.

Каменецъ-Подолскъ, 4 септември 1919 г.

Прѣдседатель на Министерския Съвѣтъ на Украинската Демократическа Република
(подп.) Исаакъ Мазепа.

Министръ на Външнитѣ Дѣла
(подп.) Андрей Левицки.

Parus Major

Симонъ Петлюра.

Надъ развалинитѣ на „Тюрмата на народитѣ“ — бившата Руска иипперия — срѣдъ пожарища и пламъци се издигна къмъ новъ животъ украинскиятъ народъ. Посрѣдъ бълнуваиията на социалния нихилизмъ и анархията, той сн създаде своя държава и вече двѣ години я защищава съ кръвь отъ наслѣдницитѣ на руския империализмъ — отъ болшевикитѣ — а днесъ вече и отъ волнитѣ или неволни съюзници тѣхни – отъ царската армия на Деникина, оспорваща на болшевикитѣ, правото на това проклято наслѣдие, империализма.

Въ тая борба приковаватъ къмъ себе си общото внимание не толкова движенията на маситѣ — не винаги ясни и опрѣдѣлени за наблюдателя отъ страни — колкото отдѣлни лица, които се явяватъ изразители на стрѣмленията и надеждитѣ на народната маса, а товв сѫ нейнитѣ водители.

Най-популярниятъ изъ тия водители на Украинскитѣ маси се явява въ днешно врѣме Симонъ Петлюра. Това име е познато вече на цѣлия цивилизованъ миръ, и него споменуватъ сѣкой пѫть,

СИМОНЪ ПЕТЛЮРА.

когато говорятъ въ днешно врѣме за източна Европа.

С. Петлюра се родилъ прѣзъ май 1879 година въ г. Полтава, въ скромно казашко сѣмейство. Той се училъ въ родния си градъ.

Додѣто билъ още ученикъ, той вземалъ участие въ тайнитѣ революционни кржжоци, дѣто благодарение на своята развитость и на енергията си, винаги е изпъквалъ като ржководитель. Въ срѣдата на тази идейна, лирично настроена младежъ, чувствителна и готова на отзвукъ противъ всѣко угнетение, срѣдъ тази атмосфера на духовна чистота, на дълбоки интелектуални дирения и на самоотверженость за благото на народа, се е развивалъ и крѣпналъ неговиятъ юнашески духъ.

Младъ юноша още, интусиастъ, той участвувалъ въ подготвянето на извѣстното селско движение въ Полтавската губерния въ 1902 г., — движение, което бѣ първа вълна на приближаващата революция отъ 1905 г. Прѣзъ врѣме на потушването на това движение, той билъ арестуванъ и затворенъ въ тъмница, но скоро билъ освободенъ, като оставалъ подъ надзора на политическата полиция. Неговитѣ социално-политически идеали, участието му въ революционното движение и гоненията отъ страна на властьта опрѣдѣлили окончателно неговия пѫть въ живота — пѫть на борба за живота и свободата на народа.

Петлюра стѫпва скоро въ възникналата въ това врѣме партия на украинскитѣ социалъ-демо-

крати и проявява необикновени способности на организаторъ и пропагандистъ, както и яркъ ораторски и публицистически талантъ. И скоро неговитѣ способности го изтъкватъ напрѣдъ въ редоветѣ на партията, въ която той винаги стои на дѣсното крило. Човѣкъ на дѣлото, на акцията, съ трѣзвенъ, анализуващъ умъ, той винаги е билъ врагъ на революционното фразьорство и на доктринерството, а това опрѣдѣлило и неговото положение въ партията.

Настжпва революцията отъ 1905 г., и той въ редоветѣ на своята партия се хвърля въ борбата, отдаденъ изцѣло на нея. Въ 1906 г., минава редакторъ на социалъ-демократическия вѣстникъ „Слово“ и сътрудникъ на в. „Рада“.

Събитията и темпераментътъ на борецъ искатъ отъ него активность, не му даватъ възможнось да се отдаде изцѣло на публицистична дѣйность и на края на 1906 г. и въ 1907 г. ние го виждаме въ Петербургъ, като дѣятеленъ членъ на мѣстната организация на Украинската социалъ-демократическа работническа партия.

Крахътъ на революцията отъ 1905 г., която се залѣ съ рѣки кръви отъ знаменития ликвидаторъ на движението Столипинъ, политическата реакция и обществената развала принудиха отново къмъ тайна дѣйность разбититѣ борци за свобода. Но при създадената обстановка, тайната дѣйность обричала революционера или на праздни словопрѣния и на малко успѣшната борба съ апатията и духовната развала, или дори на пълна бездѣйность. Природата на Петлюра изисквала дѣйствие, борба, жива работа. Той прѣминава въ Москва дѣто безъ да прѣкжсва връзкигѣ си съ остатъцитѣ на партийнитѣ организации, прѣдава се на публицистична дѣйность, организирва въ 1911 год. журналъ на руски езикъ, „Украинская жизнь“, който изигра тъй голѣла роля въ развитието и формирането на украинската обществена мисъль. Той зема горѣщо участие въ всичкитѣ политически и културни начинания въ Украинското общество въ Москва, и въ повечето сjучаи билъ е инициаторъ и организаторъ на тѣзи начинания.

Въ Москва е билъ и членъ на общонационалната конспиративна украинска организация, Т. У. П. *), която имаше клонове по-цѣлата Украйна и Русия, обединяваща отдѣлнитѣ най-дѣятелни членове на разнитѣ политически партии, но която си поставяше... културни цѣли. Такива сж били условията за развитие на украинската общественость!

Живостьта на общественика и политика, публицистическиятъ талантъ, голѣмиятъ дълбокъ умъ, кристалната чиста, открита, честна душа и дълбоката прѣданость на идеята за възкръсяване на Украйна, му създали уважение и авторитетъ както срѣдъ украинската тъй и срѣдъ руската интилегенция. Въ срѣдата и на руската интилегенция той намѣрилъ не малко другари, съчувствуващи искрено на неговата работа за политическо, културно и икономическо освобождение на Украйна, напр. академикътъ Ф. Коршъ, общественiятъ дѣятель Обнинский, литераторътъ Мелгуновъ, Максимъ Горки и много други.

Заедно съ други професори отъ Москва и съ нѣколко Украински обществени и литературни дѣйци, той билъ основатель на „Московското общество на славянската култура“, особено на неговата Украинска секция, прѣдседатель на която бѣше покойниятъ академикъ Ф. Коршъ.

Въ 1916 год. Петлюра билъ повиканъ въ дѣйствующата армия.

Събитията прѣзъ мартъ 1917 год. го заварватъ на фронта въ градъ Минскъ и му даватъ възможность да прояви изцѣло себе си.

Въ началото на революцията, той организирва въ Минскъ „Украински фронтовъ комитетъ“, скоро слѣдъ това него го избиратъ прѣдседатель на „генералния военененъ комитетъ“, и като такъвъ организирва украинската национална армия. Развиващитѣ се по-послѣ събития го заставятъ да вземе портофейла на първия военененъ министеръ на Украинската република. Но той не се удовлетворява съ това, подава оставка и нему се възлага организиране и командване на специалната армия за защита на Украина отъ нашествието на болшевишката армия за Ленина.

Събитията продължаватъ да се развиватъ съ голѣма бързина и не го оставатъ да завърши начената огромно дѣло. Болшевикитѣ нахлуватъ въ Украина и Петлюра съ неголѣми сили се устрѣмява въ борба съ тѣхъ.

Цѣлъ мѣсецъ убийства, грабежи и потоци кръвь... Послѣ Петлюра съ пушка въ ржка, на чело на своята не голѣма и прѣдана войска, въ началото на 1918 год., влиза съ триумфъ въ Киевъ, освободенъ отъ болшевишкия, отъ руския яремъ.

Начева се окупацията на Украйна отъ германцитѣ. За да организува общественитѣ сили, Петлюра приема прѣдложения му по изборъ постъ, прѣдседатель на Киевската губернска Земска управа, а скоро и прѣдседатель на съюза на украинскитѣ Земства и той напряга всички сили, за да организува обществената съпротива противъ чуждата власть.

Слѣдва послѣ ерата на узурпатора Скоропадски. Слѣдъ опита да почне отново борба за освобождението на страната, този пжть отъ нѣмцитѣ и отъ Гетмана Скоропадски, дори и въ условия и обстоятелства враждебни, Петлюра, отъ когото сж се бояли и когото сж ненавиждали, и нѣмцитѣ, и Гетманъ Скоропадски, билъ арестуванъ. Затворътъ го скрива за цѣли 8 мѣсеци. Срѣщу всички прѣговори на украинскитѣ дѣйци и прѣдставители на политическитѣ и обществени организации съ нѣмското командване по-поводъ на ареста, получва се циниченъ отговоръ отъ послѣдното: „Той е опасенъ за насъ, защото е твърдѣ популярень“.

Освободенъ послѣ отъ ареста, той, заедно съ писателя Виниченко, застава начело на възтанието противъ гетмана и нѣмцитѣ, възстание, което обхваща цѣлата страна и се свършва съ пълната побѣда на народа.

Въ врѣме на възтанието Петлюра билъ избранъ прѣдседатель на Директорията и назначенъ главнокомандующъ на украинската армия.

Върху Украйна се нахвърлятъ отново болшевикитѣ, и по-послѣ се почва настжплението срѣщу украинската земя и на поляцитѣ. Петлюра се бори горѣщо и неуморимо на два фронта. Сега вече се явява и по-новъ врагъ, който всѣва ужасъ, разорения и угнетение — рускиятъ генералъ Деникинъ, съ своята доброволческа армия. Отново народътъ възлага всички надежди пакъ на Петлюра. И той ще побѣди. Съ него е волята народна и съ него е и непрѣодолимата логика на историческитѣ събития...

*) Съюзъ на украинскитѣ напрѣдняци.

Територията на Украйна.

Държавитѣ на Антантата провъзгласиха великия принципъ на XX вѣкъ: всѣки народъ да има право на самоопрѣдѣление.

Основавайки се на този принципъ, украинцитѣ би желали, щото политическитѣ граници на Украйна да съвпадатъ въ сѫщото врѣме съ етнографическитѣ ѝ граници, което би дало възможность да бѫдатъ обединени онези земи, гдѣто украинцитѣ съставятъ абсолютно болшинство, т. е. повече отъ 50% отъ цѣлото население, както и другитѣ, гдѣто тѣ съставятъ относително болшинство, т. е. по-малко отъ 50%, но въ сѫщото врѣме сѫ по брой повече отъ всѣка друга националность отдѣлно взета.

Но въ настояще врѣме, когато наредъ съ Украйна израства нова държава — Полша и се разширяватъ границитѣ на Ромжния, а сѫщо не се е рѣшилъ още кървавиятъ споръ съ Россия, рано е още да се говори за политическитѣ граници на Украйна. Къмъ този въпросъ ний ще се повърнемъ въ бѫдаще, а сега нашата задача е да начертаемъ етнографическитѣ ѝ граници.

Етнографическата територия на Украйна се простира на западъ до границитѣ на ромжнитѣ, словацитѣ, унгарцитѣ и поляцитѣ, на сѣверо-истокъ до границитѣ на бѣлорусситѣ, на истокъ — до тия на русситѣ и на югъ до Черно и Азовско морета.

По такъвъ начинъ, Украйна въ етнографическитѣ си граници обхваща цѣла източна Галиция и часть отъ западна до р. Дунаецъ, сѣверната часть на Буковина, губерниитѣ: Холмска, Волинска, Подолска. Киевска, Черниговска, Полтавска, Харковска, Екатеринославска, Херсонска, часть Бессарабска, Кубанска, Черноморска и Ставрополска, часть Минска и Гродненска, юго-западната часть отъ Курската, източната часть отъ Воронежската, западната часть отъ Донската область и южната и източната часть отъ Таврическата губернии.

Пространството, което заема етнографическа Украйна достига до 850,000 кв. километра. Като централно мѣсто на тѣзи територии се пада да е града Кременчугъ, въ Полтавската губерния.

Сравнявайки величината на Украйна съ оная на другитѣ страни въ Европа, ще намѣримъ слѣдующитѣ цифри:

Италия (въ 1914 г.)	–	286.000	кв кил.
Англия	„	314,377	„ „
Франция	„	536,464	„ „
Германия	„	540,877	„ „
Украйна (етногр. гр.)		850,000	„ „

Украинската територия е една отъ най-богатитѣ на свѣта. Отъ изкопаемитѣ богатства на Украина трѣба да спомененъ: камени вжглища, желѣзо, нефть и др.

Полски гласове за Украйна.

Социалистическиятъ вѣстникъ „Robotnyk“ пише: „Сега никой не може да твърди че украйнското народно движение нѣма жизнени сили. Ако то ги нѣмаше, войната срѣщу украинцитѣ не можеше да продължи толкова дълго врѣме. Ако Петлюра нѣмаше подържката на народа той не можеше да запази влиянието си въ Украина, толкова повече, че поляцитѣ го прѣдаваха много пѫти настжпвайки едноврѣменно съ русскитѣ болшевицн. При все това Петлюра води война по всичкитѣ фронтове и прѣговаря съ Антантантата, която е принудена да посочи точки за съгласие, благодарение именно на уважението, съ което той се ползува въ Украина.

Ний мислимъ, че полската република тъй сѫщо трѣбва да поддържа Петлюра съ всичкитѣ си сили, което ромжния вече направи и което вѣроятно скоро ще направи и Америка“.

Умѣренитѣ поляци сѫщо искатъ признаването на независима Украйна. Вѣстникъ „Часъ“ пише, че признаването на Петлюра ще бѫде актъ на народна политика и гаранция за Полша срѣщу опасностьта отъ генералъ Денекина. Вѣстника изказва удовлетворението си отъ примирието между поляцитѣ и украинцитѣ, което по послѣдни свѣдения се оказва да е вече сключено.

Борбата между Украина и Деникинъ.

Прѣзъ врѣмето, когато Петлюра, срѣщайки по пѫтя си огромната съпротива на болшевикитѣ, съ непрѣкжснати боеве се приближаваше къмъ Киевъ, отряди на генералъ Деникина, тъй сѫщо се движеха въ сѫщата посока по лѣвия брѣгъ на р. Днѣпъръ.

Украинското правитетелство е прѣдполагало, че възможно е да дойде до споразумѣние съ Деникина, затова украинското военно командване е издало заповѣдь, да не се прѣчи на движението на отрядитѣ отъ доброволческата армия на генералъ Деникина, а въ нѣкои мѣста е отстранявало отрядитѣ си, за да се избѣгнатъ сблъсквания между двѣтѣ войски. На 30 августъ Киевъ бѣше взетъ. Ликуването на населението бѣше необичайно. Но това тържество скоро се омрачи. Въ това врѣме когато украинскитѣ войски се бияха съ неприятеля на сѣверъ отъ Киевъ, а въ града бѣ оставенъ не голѣмъ отрядъ за поддържане реда, силни кавалерийски отряди на Деникина подъ командването на генералъ Бредовъ се приближиха до Киевъ прѣзъ днѣпровския мость и почнаха да завладѣватъ града. Слѣдъ несполучлива съпротива, украинския отрядъ напусна града.

По такъвъ начинъ, въ момента когато украинския народъ напрѣгаше всичката си сила, за да се освободи отъ болшевишката власть, руския генералъ Деникинъ посегна да забие ножъ въ гърба му.

Петлюра изпрати при Деникина делегация, за да прѣговаря зѫ условията върху които би било възможно съвмѣстно дѣйствие срѣщу болшевикитѣ. На делегацията заявили, че никакви прѣговори не сѫ възможни и че доброволцитѣ считатъ армията на Петлюра за болшевики.

Освѣнъ това, генералъ Деникинъ е издалъ заповѣдь за настжпление срѣщу украинцитѣ и обърналъ се е съ възвание къмъ народа, приглашавайки го да се бие въ редоветѣ на армията му срѣщу Петлюра.

Въ заетитѣ отъ Деникина области е въведенъ грозенъ тероръ, арестуватъ се и се застрѣлватъ украински обществени и политически дѣятели, възстановени сѫ старитѣ царски власти: губернатори, изправници и полиция. Украинскиятъ езикъ е забраненъ въ учрежденията и училищата, по селата се разпращатъ наказателни отряди, съставени отъ

бивши офицери отъ руската армия за усмиряване недоволнитѣ между селянитѣ и вземане контрибуция отъ тѣхъ въ полза на помѣщицитѣ. Разгонени сж управленията, които имаха за пѣль да урегулиратъ на мѣстото въпроситѣ за подѣлбата на земитѣ.

Ставатъ частични възстания на селянитѣ, изпаднали отъ ужаситѣ на болшевикитѣ въ все такъвъ ужасенъ режимъ на ликвидатора на революцията и врагъ на свободна Украина руския генералъ Деникинъ.

Украинското правителство, което изгуби надеждата за съгласие съ Деникина и виждайки угрозата за Украина отъ страна на Деникина, обърна се къмъ народа съ възвание, да възстане за защита на родната си страна, както отъ стария врагъ — болшевикитѣ, тъй и отъ новия — царистката армия на Деникина.

Въ областитѣ, заети отъ Деникина, сж избухнали массови възстания срѣщу него: въ Екатеринославската, Полтавската, Черниговската и часть отъ Киевската губернии. Въ много мѣста възстанницитѣ се организиратъ въ военни отряди. Въ Черниговската и Полтавската губернии, по такъвъ начинъ, се е организовалъ отрядъ отъ 30,000 души и изпратилъ до Петлюра молба да го приеме въ състава на регулярната армия.

Въ много мѣстности сж станали жестоки боеве както съ остатъцитѣ отъ болшевишкитѣ отряди, тъй и съ армията на Генералъ Деникинъ.

Украинското правителство очаквайки отговоръ на нотата, изпратена до всичкитѣ държави въ свѣта, прѣдвидъ поведението на Деникина, зае отбранителна позиция и само се брани срѣщу Деникина, водяйки въ сжщото врѣме борба съ болшевикитѣ.

Споредъ свѣдѣнията, съ които разполагаме, до 25 Септември, на територията, останала подъ властьта на правителството на Украинската република, възстаническитѣ отряди и армията съ голѣмъ трудъ се въздържатъ отъ настжпление. Украинското правителство е очаквало отговоръ и се е готвяло за борба.

Неполучаване отговоръ, споредъ който би билъ принуденъ Деникинъ да напустне Украина, ще прѣдизвика настжпление срѣщу Деникина.

Тридесеть хилядния отрядъ на възстанницитѣ, подъ командата на полковникъ Зелений, така е заобиколилъ Киевъ, че Деникиновитѣ власти и войската му въ столицата на Украина гладуватъ, гладува и населението на Киевъ. Селянитѣ отказватъ рѣшително да дадатъ хлѣбъ на Деникиновци, Послѣдствието отъ това е било повдигане цѣнитѣ на хлѣба въ Киевъ, гдѣто въ деня на встжпването на украинскитѣ войски 1 фунтъ (400 грама хлѣбъ е струвалъ 20 карбованци[1]), а сега, — 200 до 250 карбованци.

Споредъ свѣденията, получени до 1 октомври, Петлюра е почналъ контръ-офанзива срѣщу Деникина на грамаденъ фронтъ.

Но прѣзъ всичкото врѣме, както Петлюра тъй и Деникинъ сж принудени да водятъ борба съ болшевикитѣ на Ленина.

Деникинъ самъ, като е изпадналъ впослѣдствие въ затруднително положение, поискалъ е да встжпи въ прѣговори съ Петлюра, но послѣдния, съмнявайки се въ неговата искренность, е отказалъ, като заявилъ, че армията му ще се сражава съ Деникина и съ болшевикитѣ до послѣдния човѣкъ за свободата и щастието на украиския народъ.

[1]) Карбованецъ е украинска монетна единица равна на рублата.

РАЗНИ

Тероръ̀тъ и жертвитѣ на болшевикитѣ

Съгласно съобщението на в. „Украйна“ (№ 26), въ изосгавената архива на „Чрезвичайката“ на болшевикитѣ (извънреденъ съвѣтски сждъ) въ Киевъ, сж намѣрени интересни документи, отнасящи се до „работата“ на „черезвичайката“: множество подигнати дѣла, купища смъртни присжди съ подписитѣ на Раковски, Петерсъ, Люцисъ и др. — Съгласно съобщението на украинското „Пресбюро“ отъ Римъ, по свѣдения изъ Киевскитѣ вѣстници, числото на жертвитѣ на болшевикитѣ црѣзъ врѣме на тѣхното властвуване въ Киевъ достига до три хиляди души. Но ако се зематъ въ съображения печалнитѣ условия, въ които сж били поставени безбройнитѣ затворници, числото на загиналитѣ ще бжде много по-голѣмо. Съгласно едно съобщение на La victoire отъ 25 м. м., заимствувано изъ краковски вѣетници, („Краковски часъ“) и възъ основа на свидѣтелството на специални авиатори, стигнали отъ Киевъ, при послѣдното освобождение на града на 30 и 31 августъ, сж прѣброени 40,000 трупа – жертви на болшевишкитѣ терористи. Сжщо и въ градъ Виница, който нѣколко врѣие бѣше седалище на Украинското правителство, съгласно съобщението на погорѣ цитирания украински вѣстникъ „Украйна“ сж били разстрѣляни отъ болшевикитѣ близо трихиляди души. По специално разпореждане на украинското правителство, устроена е комисия и прѣдприето е било разслѣдване на болшевишкитѣ звѣрства въ рѣчения градъ. Всички документи, фотографии и пр. сж изпратени задъ граница за тамошната преса. Освѣнъ това, болшевикитѣ сж обрали и отнели съ себе си всички държавни имущества и сж ограбили всичкия подвиженъ материалъ отъ гаритѣ. Социалъ демократическата „Работнича Газета“ № 484 съобщава, че болшевикитѣ сж изнесли изъ Украйна и отнесли въ Русия не по-малко отъ 4000 локомотива и до сто хиляди вагона. Сжщото прави и Деникинъ въ заетитѣ отъ него територии въ Украйна, като отвлича всички локомотиви и вагони къмъ Донъ.

Изгубени антантски офицери.

Съгласно съобщението на. „L'homme libre“ отъ 4 октомврий, заимствувано изъ „Таймсъ“ по свѣдения изъ Варшава, голѣмъ е страхътъ за сждбата на американския генералъ Жадвинъ, който е билъ пратенъ отъ американската делегация за мира въ Парижъ да посѣти Киевъ, и който на 14 септемврий е билъ тръгналъ за тамъ отъ Луцкъ, придруженъ отъ единъ английски лейтенантъ. Украиското правителство, запитано, е декларирало, че слѣдъ като сж се видѣли съ генералъ Петлюра, двамата съглашенски офицера сж тръгнали по направление на Фастовъ. Фастовъ е билъ тъкмо около това врѣме прѣвзетъ отъ болшевикитѣ, и споредъ свидѣтелствуването на селяни изъ тая околность, „двама генерали отъ антантата“ сж били хванати и разстрѣляни отъ болшевикитѣ.

Печатница С. М. Стайковъ — София.

ГОДИНА I. СОФИЯ, 1 НОЕМВРИ 1919 Г. БРОЙ 2.

Украинско-Български Прѣгледъ

ДВУСЕДМИЧНО СПИСАНИЕ

Урежда се отъ Редакционенъ комитетъ

ИЗЛИЗА НА 1 И 15 ЧИСЛО ВСѢКИ МѢСЕЦЪ
Абонаментъ:
за година 10 лева; за 6 мѣсеца 5 лева; за 3 мѣсеца 2·50 лева
Отдѣленъ брой 50 стотинки
Абонирането става чрѣзъ пощата

Писма и всичко се адресува до Редакцията:
София, ул. БОТЕВЪ 11

Трагедията на идеализма.

(Посветено на България по случай злощастния договоръ).

Събитията се развиватъ, новини се смѣнятъ съ новини, подиръ произшествия отъ голѣма, извънрѣдна важность слѣдватъ други отъ не по-мала важность, живота не върви, а тече, лети прѣзъ глава, като съ затворени очи. На кждѣ? Напрѣдъ ли? Не се знае, но устремътъ е безспиръ. И ето увлеченъ, завладѣнъ отъ промѣнитѣ на деня, изпущашъ понѣкога изъ прѣдъ видъ, забравяшъ цѣлата съвъкупность на миналитѣ събития, забравяшъ да оцѣнишъ общото имъ значение.

И само като се абстрахирашъ отъ интереситѣ на сегашния моментъ, имашъ възможность да разберешъ нашето врѣме, тогава само схващашъ доколко е грандиозно то сега и пълно съ послѣдици за въ бждще.

Само тогава забѣлѣзвашъ, че ние присжтвуваме при единъ прѣломъ, при една прѣоцѣнка на цѣнноститѣ, на едно раздрусване не само на нервитѣ, но и на мисъльта на човѣчеството, което раздрусване не може да не даде богати, нови и разнообразни резултати.

Обаче виждаме и друго, че макаръ епохата, която оцѣняваме, и да е историческа и може би най-важна въ новата история, тя има нѣщо общо съ прѣдишнитѣ сждбоносни и исторически епохи, и въ едно отношение повтаря дори традициитѣ на миналото. Именно, нашата епоха, както и всички минали, е врѣме на велики надежди и велики раочарования, и се отличава отъ прѣдишнитѣ може би само съ това, че сега, съотвѣтно грамадната важность на събитията, изплувалитѣ надежди сж изразени въ по-голѣмъ мащабъ и по-интензивно, а разочарованията сж по-горчиви и по-безнадежни. Наистина, нѣма като че область, въ която духътъ на мислящия човѣкъ да не свързва съ днешния день осжществяването на своитѣ най-завѣтни и най-благородни мечти и сжщо нѣма като че область кждѣто най-благородния идеализъмъ на човѣчеството да не е принуденъ, ако не да отстжпи съвсѣмъ, то поне да прави доста голѣми отстжпки при сблъскването си съ дѣйствителностьта. Послѣдната война се започна съ високото знаме да се прѣмахнатъ отъ арената на международния политически животъ политическитѣ несправедливости, както и да се извоюватъ правата на малкитѣ и потиснати народи. И ето, когато идва врѣме на ликвидация на войната, само единъ довѣрчивъ човѣкъ би се рѣшилъ да твърди, че сж постигнати тѣзи двѣ цѣли. Политическиятъ идеализъмъ е разбитъ. Идеята да се възстанови обществената справедливость, идеята на социализма видѣ прѣдъ себе си въ руската революция най-добра възможность да бжде сама тя прокарана въ живота. Работното човѣчество бѣ погалено отъ златната мечта, отъ златния сънъ на социалното равенство — възстановяване на социалистическия строй. Минаха двѣ години. Дѣто щастието на социалния строй, за който мечтаеше социализма. Социалистическиятъ идеализъмъ понесе жестокъ ударъ, жестоко разочарование.

Обаче въ едно нѣщо идейното настроение на всички се слѣ въ общо единодушие — именно въ националния въпросъ. Политическитѣ кржгове, културнитѣ кржгове, прѣдставителитѣ на държавитѣ, най-послѣ демокрациитѣ на цѣлия свѣтъ рѣшително признаха правото за сжществуване на всички народи и провъзгласиха не само високо, но и категорически принципа за самоопрѣдѣление на народитѣ. Колко горещи сърдца затуптѣха тогазъ, колко геройски устреми на енергията, колко зародили се надежди. . . . Но горчивото разочарование и тукъ не отмина увлеклитѣ се. Принципитѣ, станали за единъ моментъ като че общопризнати истини не бѣха отхвърлени, а просто забравени. Ние оставяме Източна Европа, – тамъ, прѣзъ устата на Петроградската демокрация, тѣзи принципи бѣха провъзгласени по високо отъ кждѣто и да било другадѣ и тъкмо тамъ срѣщу тѣхъ се опълчиха толкова сили. Прѣдъ насъ е България. Прѣдъ насъ е прѣдложения й миренъ договоръ....

Тѣзи народи, които водиха особено упорита борба за сжществуването си се казватъ геройски, тѣхъ ги възхваляватъ, любуватъ имъ се, тѣ даватъ теми на поетитѣ и дори хладнокръвнитѣ се увличатъ отъ тѣхъ. Прѣкрасната мжжествена Чехия, разкжсаната, но не умираща Полша, ограбената, измжчена Армения кой не имъ е съчувствувалъ, кой не е билъ на тѣхна страна? Съ България стана другояче... като чели и тя не се е борила за своето сжществуване? Революционната борба прѣзъ турското робство, революционнитѣ борби въ Македония, войнитѣ слѣдъ освобождението, най-послѣ послѣдната война! Колко жертви, колко усилия, трудъ, колко кръвь — ахъ, много кръвь се пролѣ за правото на българина да бжде българинъ. Въ защита на това

му право се казаха всички доводи, приведоха се всички доказателства, посочиха се всички най-безспорни и най-признати истини... Въ историята на борбата на народитѣ за освобождение, България ще заеме не послѣдно мѣсто и възторзитѣ на бѫдѫщитѣ поколения подарявани на другитѣ геройски народи не ще отминатъ и България ...

И ето между пируващитѣ, между пожъналитѣ за трудоветѣ си богати жътви, България я нѣма. За това може би, че тя повече се е борила, повече е търпѣла отъ другитѣ народи. Ней й сѫ оставени разбити надежди и нещастието на чуждо икономическо иго. Като че истината не е еднаква за всички, като че има и между народитѣ сираци, като че не всичко, което се позволява на латиша, арменеца или на дивия албанецъ не се позволява и на българина. На България отричатъ правото да събере наедно синоветѣ си. На повече отъ единъ милионъ души е взето правото, дадено отъ природата да кажатъ открито какъ се казватъ. Нѣщо повече, онѣзи отношения, които сѫ отживѣли отдавна въ частния животъ и се отнасятъ къмъ епохата на варварството, именно отношенията на робство, когато единъ човѣкъ работи зарадъ другъ, се възстановяватъ пакъ, но вече въ грандиозния мащабъ на международния животъ.

Да, ние прѣживѣваме една епоха на велики надежди, смѣнени отъ велики разочарования Така бѣше едно врѣме, така стана и сега. Но безнадежно ли е това разочарование? И само България ли е оскърбена, като й е взето това, на което тя има право?

Миналото ни учи, че правитѣ идеи не умиратъ, а наопъки веднажъ родили се тѣ, слѣдъ всѣка криза, растатъ, разширяватъ се и повече заякватъ. Подкрѣпятъ ги и ги защищаватъ най-добритѣ прѣдставители на човѣчеството, тѣзи които ни учатъ, подиръ които ние вървимъ, на които вѣрваме. Тѣ сѫ оскърбенитѣ заедно съ България тѣхнитѣ идеи, тѣхната хуманна проповѣдь. Но кой би могълъ да каже, че борцитѣ за идеала ще намалѣятъ, ще паднатъ безсилни. Не, тѣ се умножаватъ, заякватъ, тѣ ще побѣдатъ, идеитѣ имъ ще защитатъ своитѣ правата, а заедно съ тѣхъ ще живѣе и България.

Ние прѣживѣваме трагедията на идеализма и все пакъ въ идеализма сѫ надеждитѣ, въ идеализма е бѫдѫщето, въ него е утѣхата.

Сегашното е тѫжно, но съ вѣра въ бѫдѫщето по-весело се живѣе, по-живо се работи.

Димитъръ Шишмановъ.

Нѣколко думи за украинската литература.

Понятията за Украина сѫ у насъ, безъ съмнѣние, твърдѣ смѫтни. Какъ звучи украинскиятъ езикъ, до колко е различенъ отъ руския, гдѣ се говори,— това почти никой не знае. Но ако загатнешъ нѣкому за украинската литература, сигурно ще прочетешъ въ очитѣ му насмѣшливо недовѣрие или откровенъ смѣхъ, сѣкашъ се опитвашъ да му докажешъ, че стиховетѣ на Пишурка не стоятъ по долу отъ ония на Мюссе. Кой знае отдѣ се е взело това прѣнебрѣжение къмъ украинската литература. Дали, защото Шевченко е билъ превеждanъ отъ Любенъ Каравелова и нашиятъ читатель е запомнилъ отъ нѣкои стари христоматии тия, тромави, изгубили сочность, отживѣли прѣводи и смѣта, че и оригиналитѣ не стоятъ по-високо отъ тѣхъ? Дали, защото отъ всички украински поети, у насъ е извѣстенъ само Шевченко и то повече, като народенъ пѣвецъ и дѣецъ и по-малко, като истински художникъ? Но въ всѣки случай такива имена, като Франко, Коцюбински, Стефаникъ, Олесь, Винниченко сѫ най-ознати на публиката ни, която не проявява никакво желание да се запознае съ творенията на тия писатели: Наистина почти никой не се е опиталъ да пробие това равнодушие. Прѣди нѣколко години П. Ю. Тодоровъ ходи въ Галиция и се върна възхитенъ отъ украинската литература. Благодарение на него въ „Демократически прѣгледъ“ се помѣстиха нѣколко прѣведени разкази на Стефаникъ. Ала тѣ минаха незабѣлѣзани, и не бидоха послѣдвани отъ други. И ако се прѣгледатъ всичкитѣ ни списания отъ тогава насамъ, надали ще се намѣрятъ други нѣща взети изъ украинската литература, освѣнъ двадесетина стихотворения. Това наистина е малко, за да може читателътъ ни да си състави що годѣ понятие за поетическото богатство на Шевченковото отечество.

Ала въ това най-много е виновенъ самиятъ този читатель. Редакциитѣ и книгоиздателствата слѣдватъ обикновено вкуса на публиката. И тѣ знаятъ, че у насъ съ жадность се чете всичко написано отъ Пшибишевски, Хамсунъ, Келерманъ, Арцибашевъ и издаватъ и прѣиздаватъ „Homo sapiens“, „Санинъ“, „Виктория“. И ни за мигъ не се сѣщатъ, че е срамота да не познаваме писателитѣ да нашитѣ съсѣди и на едноплеменитѣ народи. Защото нѣма кой да ги подсѣти. Нека се намѣрятъ стотина души да запитатъ изъ многобройнитѣ ни издателски кѫщи, дали иматъ нѣщо отъ Коцюбински, отъ Винниченко, отъ Федковичъ и не по-късно отъ мѣсецъ изъ вѣстницитѣ ще се чете, че „тия дни излиза отъ печатъ“ „Красота и Сила“ на Винниченко или „Синята книжка“ на Стефаникъ. И тия стотина души би трѣбало по-скоро да се намѣрятъ, защото прѣнебрѣжението ни къмъ украинската литература съ нищо не може да се оправдае Тая литература стои по-високо отъ нашата. Такъвъ художникъ — стилистъ, като Стефаникъ, не само ние нѣмаме, но и въ чуждитѣ литератури мѫчно може да се намѣри. Съ Винниченко никой нашъ писатель не може да се сравнява. Неговитѣ романи сѫ не по-малко интересни отъ ония на Пшибишевски, съ които се схождатъ по теми и проблеми. Лирикътъ Олесь напомня най-добритѣ френски автори Най-сетнѣ украинцитѣ иматъ и извънредно талантливи символисти, дори и футуристи, които сѫ голѣми майстори на звука и словото.

Врѣме е да се появи издателство, което да разпространи между публиката най-хубавитѣ творения на полската, чешката, ромѫнската, сръбската, —и не на послѣдно мѣсто на украинската литератури. А затова е необходимо да се събуди у насъ интересъ къмъ тѣхъ. Въ тия тежки дни ние се оплакваме, че западнитѣ народи ни считатъ варвари, не ни познаватъ. А познаваме ли ние своитѣ съсѣди? Дали сѫ готови нашитѣ политици, ако имъ се случеше нѣкакъ, да разрѣшатъ справедливо въпроса, чия е Холмщина или Полѣсие, що казвамъ, — да рѣшатъ просто сѫществували една Украина или не? Не вѣроятно. Дали нашитѣ журналисти и писатели

запитани върху цѣнностьта на украинската литература биха дали горѣ-долу вѣрни свѣдения? За жалость; смѣшно е дори да се задава подобенъ въпросъ. А Украина е само отвъдъ Черното море. Тя не е тъй далечъ отъ насъ, колкото ний сме далечъ отъ Франция или Англия. Тогава какво право имаме да обвиняваме тия страни, че не ни познаватъ?

За независимость.

Нота прѣдадена на Парижската Конференция за мира отъ осемь републики въ Източна Европа.

Парижъ, 8 октомври 1919.

До Господина Г. Клемансо, прѣдседатель на Върховния Междусъюзнишки Съвѣтъ на конференцията за мира.

Господине Прѣдседателю,

Като допълнение на нашата декларация отъ 7 юни 1919, ние, упълномощенитѣ прѣдставители на независимитѣ републики: Азербейджанъ, Съверни Кавказъ, Естония, Грузия, Кубанъ, Летония, Литва и Украина, считаме за свой дългъ да донесемъ до знанието на Ваше Сиятелство слѣднитѣ данни:

1) Върховния Съвѣтъ на Съюзнитѣ Сили, веднага слѣдъ своето конструиране, се е намѣрилъ прѣдъ образуванитѣ нови държави върху развалинитѣ на старата Руска Империя, която рухна отъ мѣсецъ октомврий 1917. Тѣзи нови държави се наредиха възъ основа на принципа за правото на народитѣ да разполагатъ сами съ себе си, и дѣйствигелно, тѣ се устроиха върху широки демократически основи. Прочее, тѣ реализираха началата, провъзгласени отъ Силитѣ на Съглашението. Отъ момента на своето конституиране, тѣзи държави се видѣха принудени да се защищаватъ срѣщу всичкитѣ разрушителни сили на болшевизма или на реакцията, идещи отъ Русия, които се опитватъ съ въоржжена мощь да се втурнатъ въ земитѣ имъ. Кървавата борба, която тѣзи двѣ руски партии водятъ помежду си въ нѣдрата на Русия, не имъ прѣчи, всѣка отъ своя страна, да атакува или да се готви да атакува тѣзи демократически държави. Послѣднитѣ иматъ нужда отъ морална и материална подкрѣпа, и бѣше необходимо да бжде призната тѣхната независимость и да имъ се окаже помощь срѣщу всички нападения.

Прочее, въпрѣки всички декларации и молби на тѣзи държави, нито независимостьта имъ се пъизна, нито помощь имъ се даде. Напротивъ, вслѣдствие рѣшението, взето отъ Антантата за борба противъ руския болшевизъмъ, отрядитѣ на Колчакъ, Деникинъ и др. получиха значителни материални помощи, които тѣ често употрѣбяватъ срѣщу националитѣ държави, които се образуваха въ границитѣ на Русия. По този начинъ, всичката жизнена мощь, която тѣзи нации проявиха, всички сили и енергия, които тѣ развиха, за да установятъ единъ социаленъ редъ, истински демократиченъ, се намиратъ заплашени съ потъпкване отъ тѣзи нападатели, подържани и подпомагани отъ съюзенитѣ и сдружени сили. Пълната дезорганизация, въ която тѣзи нападатели потопиха голѣма часть отъ сѣверния Кавказъ и Украина, окупирани отъ тѣхъ, е една очебиюща послѣдица отъ тѣхното проникване въ тѣзи държави.

Опитътъ отъ двѣ години доказа достатъчно, че всички усилия да се възстанови Русия въ старитѣ си граници, всички старания, да се свържатъ механически помежду си частитѣ на стара Русия, които сж се откжснали отъ нея по волята на своето население, не сж способни да възстановятъ миръ, редъ и свобода. Колкото до онова, що е вжтрѣшна борба въ собствена Русия, тая борба взема характеръ на дълга междуграждинска война. Безъ никакъ да претендиратъ да се вмѣсватъ въ тази междуграждинска и политическа война, която трѣбва да се разрѣши съ собственитѣ сили на руския народъ и по негова воля, горѣрѣченитѣ републики желаятъ да посветятъ силитѣ си на консолидирането на демократическитѣ организации, сжществуващи вече на тѣхна територия.

Прочее, усилията положени отъ тия държави по тоя пжть, се натъкватъ на голѣми прѣчки не само вслѣдствие борбата, която тѣ трѣбва да поддържатъ противъ нападенията на болшевикитѣ, или рускитѣ реакционери, но поради факта, че тѣхната независимость не е успѣла още да се признае отъ Силитѣ на Антантата и че всички тѣхни усилия се намиратъ потиснати. Въпросътъ за независимостьта на тѣзи нови държави трѣбва веднага да се разрѣши и то безъ да се чака разрѣшението на вжтрѣшната руска криза, защото за всички, които познаватъ положението въ Русия, е ясно, че тази криза ще трае дълго догдѣ се разрѣши и че тя не може да се изглади съ успѣхитѣ на една или друга партия. Тѣзи държави впрочемъ сж прѣдлагали и сж дали достатъчни гаранции за свободното икономическо развитие на бждащата Русия и за интереситѣ, които Съюзнитѣ сили могатъ да иматъ отъ нея.

За да се осигурятъ по най-положителенъ начинъ спрѣмо всички чужда нападения, правителствата на тѣзи държави развиватъ голѣма дѣйность, за да еъздадатъ помежду си единъ отбранителенъ съюзъ. Като резултатъ отъ тѣзи усилия може да се спомене свиканието на конференцията отъ Балтийскитѣ държави въ Ревалъ и въ Тартю, и още онова на Конференцията на Кавказкитѣ държави въ Тифлисъ.

Интересътъ на човѣчеството и на цивилизацията за миръ изисква едно неотложно международно уреждане положението на тѣзи държави. Резултатитѣ отъ закъснѣнието, отъ които се плачатъ нашитѣ народи, ясно се почувствуваха до сега: това сж положението на война въ нѣкои отъ тѣзи държави и опасността отъ нападение и противъ другитѣ, оковаването на икономическия, финансовъ и търговски животъ и — що се отнася до завзетитѣ области, упадъка на културата и деморализация; липсата на личната сигурность и упражнение на невѣроятни жестокости. Свързъ това още, дипломотическитѣ и консуларни отношения, защитата на правата на нашитѣ сънародници въ чужбина, всички въпроси отъ гражданското и международно право, засѣгащи транспорта, пощенскитѣ и телеграфни сношения, търговскитѣ и финансови отношения и т. н. . . сж станали твърдѣ трудни за всичкитѣ тѣзи страни. Сжщо необходимо е да се даде едно опрѣдѣлено разрѣшение на положение-

то на чужденцитѣ въ тия държави и да се уредятъ тѣхнитѣ права чрѣзъ единъ международенъ актъ.

Тѣзи държави като нѣматъ възможность редовно да оперираятъ на интернационалния пазаръ, не могатъ да намѣратъ чуждъ кредитъ, за да възобновятъ своя икономически и финансовъ животъ, търговската размѣна, износътъ както и вносътъ на тѣзи богати страни на пръвъ редъ и голѣмитѣ имъ нужди отъ фабрични стоки отъ Западъ — всичко се намира въ парализа.

Отъ това слѣдва явно, че всѣко ново закъснѣние да се изглади международното положение на тѣзи страни само ще влоши днешното състояние на работитѣ. И намъ ни се чини, че въ интереса на Великитѣ сили е да поддържатъ тѣзи нови държави, които дадоха толкова доказателства за тѣхнитѣ способности да се организиратъ и които се нагърбватъ най-искрено да намѣратъ едно задоволително разрѣшение да уредятъ относителнитѣ отъ тѣхна страна задължения на стара Русия спрѣмо другитѣ държави.

Прѣдвидъ на изложеното и горещо желание на нашитѣ народи да влѣзатъ чрѣзъ тѣхната администрация въ Обществото на Народитѣ, въ сѣмейството на другитѣ свободни и цивилизувани народи ние издигаме отново нашитѣ гласове и Ви молимъ, Господинъ Прѣдседателю, да бждете добри и да депозирате прѣдъ Върховния Съвѣтъ на Съюзнитѣ Сили молбата, която Ви отправяме:

1) Да се признае всѣка отъ поменатитѣ погорѣ републики, като независима държава;

2) Да се почне незабавно проучването на териториалнитѣ, финансови и икономически и други въприси, които произтичатъ отъ това признаване.

А. М. ТОПЧИБАШЕВЪ, п. м.
Прѣдседатель на Делегац. на Република Азербейджанъ.
А. М. ЧЕРМОЕВЪ, п. м.
Прѣдседатель на Делегац. на Сѣверо-Кавказката Република.
Г. Р. ПУСТА, п. м.
Прѣдседатель на Републиката Естония.
Н. ЧХЕИДЗЕ, п. м.
Прѣдседатель на Делегац. на Република Грузия.
Л. БИЧЪ, п. м.
Прѣдседатель на Делегац. на Кубанската Република.
И. ЗЕСКИСЪ, п. м.
Прѣдседатель на Делегац. на Република Летония.
Ф. НАРУШЕВИЧЪ, п. м.
Прѣдседатель на Делегац. на Република Литва.
ГРАФЪ ТИШКЕВИЧЪ. п. м.
Прѣдседатель на Делегац. на Украинската Република.

Телеграма на украинското правителство

до Украинската Делегация въ Парижъ.

Съ дата отъ 2 октомври Украинската делегация е изпратила слѣдното писмо до господинъ Клемансо:

Ваше Сиятелство! Делегацията на Украинската Република въ Парижъ получи отъ Каменецъ-Подолскъ една телеграма, която повѣствува поведението, което държи генералъ Деникинъ по отношение украинския народъ.

Имаме честь да Ви дадемъ единъ прѣписъ отъ тая телеграма:

„Украинската Делегация въ Парижъ 37 Rue la Perouse. Каменецъ — Подолскъ.

Тероръ̀тъ, който владѣе въ Киевъ тоя моментъ упражняванъ отъ доброволцитѣ великоруси на Деникинъ, надминава всички жестокости на болшевикитѣ. Бѣше установена фамозната охрана и арестуваха се не само всички ония, които бѣха подозирани, че сж болшевики, но сжщо и всички украинци, които изповѣдатъ своята националность. Всѣки день се извършва ловъ на украински политически мжже; всички членове на старата Централна Украинска Рада сж арестувани и сжщо всички ония, които сж взели участие въ възстанието прѣди една година противъ хетмана Скоропадски. Околноститѣ на Киевъ сж пълни съ бѣжанци. Съ заповѣдь отъ Деникинъ рускиятъ езикъ е провъгласенъ за единъ езикъ на държавата въ Украина. Слѣдствие единъ декретъ, всички книжарници бѣха длъжни да закриятъ заведенията си. Украинскитѣ вѣстници не излизатъ. Украинскитѣ книги сж запрѣтени. Украинскиятъ езикъ се прѣмахва отъ явностьта и прѣподаването. Украинскитѣ училища сж закрити. Цѣлата украинска култура трѣбва да се унищожи. Паметникътъ на украинския поетъ Шевченко, издигнатъ неотдавна, е съборенъ отъ офицеритѣ на Деникинъ“.

Като се има прѣдвидъ, че генералъ Деникинъ е получилъ одобрението на Антантата да се бори срѣщу болшевикитѣ, а той напротивъ води борба на ненависть и истрѣбление срѣщу Украинския народъ, който е ангажиранъ отъ двѣ години въ гореща борба срѣщу съвѣтитѣ, Делегацията на Украинската Република Ви моли да благоволите и съобщите на Върховния Съвѣтъ съобщенията, които се заключаватъ въ горната телеграма“.

Благоволете да приемете и пр.

(Подп.) Графъ Тишкевичъ,
Прѣдседатель на Делегацията на Украинската Република.

Истинското положение въ Украина.

Разговоръ между единъ редакторъ на украйнския вѣстникъ „Впередъ“ отъ Лвовъ и едно лице украинецъ, много добрѣ информирано, което току-що е пристигнало отъ Украина.

Политическитѣ и социални отношения се организиратъ и подобряватъ между всички класи на украинското население. Едно коалиционно правителство, състоящe отъ членове, които принадлежатъ на разни партии, биде образувано безъ затруднение. Всички политически групи се произнесоха изрично въ негова полза и даже взеха писмено задължение да го подкрѣпятъ при всички условия, Тъй образуваниятъ кабинетъ се впрегна смѣло въ правителствената работа и, вѣрно на принципитѣ на Парламентаризма, има намѣрението да прави избори при пръвъ удобенъ случай.

Цѣлото население стои задъ правителството, на което то не прѣстава да изказва своето довѣрие. Селското население е рѣшително и изцѣло враждебно срѣщу Деникинъ, и е убѣдено, че Деникинъ е само единъ ренегатъ на царския режимъ, и нѣма никога да раздаде земя на селянитѣ, както обѣщава.

Властьта на болшевикитѣ, която селянитѣ понесоха два пжти, бѣше за тѣхъ, най-вече втория пжть, сериозенъ урокъ. Занапрѣдъ тѣ нѣма да паднатъ вече въ това заблуждение. Нито Раковски, нито Троцки не ще ги прѣлъстятъ. Тѣ нѣма да чуятъ никого, освѣнъ Украинското правителство и само него.

Всички групи възстаници се държатъ въ тѣсна близость съ главната квартира на Петлюра, дори и ония, които оперираятъ въ гърба на частитѣ на Деникинъ или на болшевикитѣ. Само атаманъ Махно, който е много отдалеченъ, се бие изолирано, въ границитѣ на своитѣ милитаристични срѣдства.

Върху територията, още заета отъ Деникинъ или болшевикитѣ, народътъ се пази тихъ и спокоенъ, най-вече въ земитѣ, дѣто завоевательтъ е силенъ. Но на по-малко отъ 5 версти отъ Киевъ, влиянието на Деникиниститѣ става на нищо. Селянитѣ бойкотиратъ столицата, дѣто владѣе скжпотията, както оповѣсти това, впрочемъ, и мисията на Антантата. Колкото до областитѣ, останали до сега не закачени отъ Деникина или отъ болшевикитѣ, тѣ сж пълни съ топове и митрайльози, за да се защищаватъ срѣщу нашествието на нападателитѣ.

Рускитѣ реакционери нищо не сж научили отъ урощитѣ на войната и отъ революцията; тѣ се държатъ по стария способъ на опричникитѣ (насилници) на умрѣлата епоха на царетѣ. Генералъ фонъ Бредовъ, спрѣнъ да чуе една рѣчь на украински, която му се отправи прѣдъ градския домъ въ Киевъ, я прѣкжсна, като викаше: „Азъ не разбирамъ нищо отъ тоя кучешки лай".

Областьта Полтава, на новината, че украинскитѣ училища сж запрѣтени, отговори съ една подписка за частни училища, която даде 12 милиона карбованци.

Що се отнася до прѣвземането на Киевъ, вѣстницитѣ прѣдаватъ много измислици. Работата се извърши въ сжщность ето какъ: Слѣдъ гореща борба, украинскитѣ партии успѣха да проникнатъ въ Киевъ. Малко врѣме по-подиръ, кавалерията на Деникинъ влѣзе сжщо, безъ да срѣщне ни най-малка съпротива отъ страна на болшевикитѣ. Между това, Украинската армия, прѣзъ врѣме на своето прѣминаване по улицитѣ. срѣщаше горешъ приемъ отъ населението. Атаманътъ Салски свали руското знаме, което се развѣваше върху градския домъ, и държа рѣчь на украински прѣдъ народа, събранъ на площада. Единъ Деникинистъ се опита да го прѣкжсне и прѣдизвикваше шумъ; неговата намѣса биде изеднажъ наказана: той бѣше убитъ на часъ.

Додѣто това ставаше близо до градския домъ, Деникиниститѣ се промъкваха въ града. Като видѣ това, генералъ Краузе тръгна срѣщу тѣхъ и се опита да почне прѣговори съ водителитѣ на отдѣлнитѣ части. Но той скоро се убѣди, че тѣзи борци на реорганизацията на старата царска империя не могатъ да бждатъ приятели на Украина. За да избѣгне проливането на кръвь и на оплячкосването на града, украинскитѣ дружини рѣшиха да напустнатъ Киевъ.

Отъ друга страна, генералисимуса Петлюра, шефа на Украинската Директория, прѣдложи слѣднитѣ условия за миръ на Деникинъ, съ посрѣдството на генералъ Павленко:

1. Украинскитѣ войски сами ще защищаватъ Украина противъ болшевикитѣ;

2. Доброволческата армия ще евакуира веднага украинската територия.

Ако положението остава това, което е, ние вървимъ къмъ една неизбѣжна война съ Деникиниститѣ.

Силитѣ на Деникинъ сж твърдѣ много прѣувеличавани. По-голѣмата часть отъ неговия генераленъ щабъ се състои отъ руски офицери.

Ако войната почне, кубанскитѣ казаци ще защищаватъ Украинската кауза, защото, всѣкой день идатъ тѣхни части, които прѣминаватъ на страната на украинцитѣ.

За забѣлѣзване е, че болшевикитѣ показватъ по-голѣмо усърдие въ борбата срѣщу украинцитѣ, отколкото срѣщу Деникинъ. Това се подразбира впрочемъ, защото тѣзи болшевики-империялисти, били тѣ червени или черни, сж командовани пакъ отъ царски офицери.

Между Украинскитѣ войски отъ Днѣпръ и ония отъ Днѣстръ има пълно съгласие. Галицийцитѣ сж сжщо свои. Все повече и повече украинскитѣ селяни се мжчатъ да снабдяватъ своитѣ войски съ всички потрѣби, необходими за война: митральози, пушки, муниции дори и топове. Забѣлѣзва се все повече пълно единство въ Украина, силитѣ се групиратъ и се сближаватъ за успѣха на независимостьта.

Колкото до съсѣднитѣ народи, съ довѣрието на Украинцитѣ се ползуватъ най-вече рожнитѣ. Тѣ оказаха досега не малка помощь на Украина.

На кжсо, най-труднитѣ часове минаха. Ние се чувствуваме все повече и повече, че сме една сила, която ще внуши уважение и нѣма да остави да се потъпчатъ нашитѣ права.

(Изъ „Bureau Ukrainien de presse",
17.X. отъ Парижъ).

Политиката на Лойдъ Джорджъ спрѣмо Русия.

Случката съ доклада на Бълитъ подигна цѣла буря и занимава още печата на цѣла Европа, и въпрѣки всички опровержения за невѣрностьта на тоя докладъ, подигнатитѣ въпроси оставатъ въ сила и празднотата отъ мълчанието на Лойдъ Джорджъ и Англия се издига прѣдъ погледитѣ на цѣлия свѣтъ като една странна сфинксова енигма. Споредъ поменатия докладъ, който е съдържалъ 135 страници и редъ документи, депозирани въ комисията за външни дѣла на Американския Сенатъ, и както излага „Дейли Нюсъ" въ заседанията на върховния съвѣтъ на петьтѣ въ Парижъ, на 16 и 21 минали януари, Лойдъ Джорджъ е формулиралъ редъ данни и точки, слѣдствие на които счита всички по-нататъшни военни дѣйствия за разрушение на болшевишкия режимъ въ Русия „за чиста лудость". Президентъ Уйлсонъ е подкрѣпѣлъ английския примиеръ, а Клемансо и Сонино сж се противопоставили на прѣдложението му. Желанието на Лойдъ Джорджъ е било чисто и просто да се покани правителството на Ленинъ да изпрати свои

делегати да участвуватъ въ рѣшенията на парижката конференция. Така най-послѣ се е дошло до едно срѣдно рѣшение за прѣговоритѣ въ Принкипо, които, впослѣдствие—както е извѣстно, се осуетиха и то, види се, пакъ по настояванията на Клемансо. Изглежда, че Франция се е обърнала до Украина и до всички антиболшевишки правителства въ Русия да поддържатъ нейната съпротива за свиждането въ Принкипо, и слѣдъ пропадане на послѣдното, Хузъ и Лансингъ сж помолили Бълитъ да тръгне самъ за Русия, като анкетйоръ и посрѣдникъ за миръ съ Ленинъ. Прѣди да тръгне, Бълитъ се срѣща съ частния секретарь на Лойдъ Джорджъ, г. Филипъ Керъ, който му депозира точно точкитѣ и исканията, които трѣба да се прѣдложатъ на руската съвѣтска република за мирни прѣговори, а самъ Лойдъ Джорджъ е наредилъ Бълитъ да стигне въ Русия съ единъ военененъ крейсеръ.

Както се знае послѣ, Бълитъ получи отъ Ленинъ дефинитивни и приемливи за съглашението условия за миръ, които още по пжть, отъ Хелзингфорсъ, телеграфира на Лойдъ Джорджъ, а съ пристигането си въ Парижъ прѣдаде на сжщия и официалния текстъ на тѣзи мирни условия, който английскиятъ премиеръ нарекълъ „единъ документъ отъ най-висока важность“.

Сега вече сжщо се знае по-късното поведение на Лойдъ Джорджъ, който упорито отказа впослѣдствие да признае, че е получвалъ нѣкога прѣдложение за миръ отъ Ленинъ. И безброй запитвания, отправени къмъ него по-послѣ отъ вси страни по тоя прѣдметъ, останаха безплодни: Лойдъ Джорджъ остана нѣмъ като сфинкса въ митологията.

А едноврѣмено съ всичко това, Англия заповѣда отстжпянето на своитѣ военни сили отъ Архангелскъ, което се послѣдва и отъ оттегляне на французкитѣ и всички други съюзни войски, както и отъ спиране на открити военни дѣйствия отъ страна на съглашението срѣщу руската съвѣтска република.

Прѣдположенията за проникване въ истинскитѣ намѣрения на Лойдъ Джорджъ сж различни. Най-вѣроятно е, че той е повелъ прѣговори за миръ съ Ленина подъ натиска на общественото мнѣние въ Англия, за въ угода на което оттегли и войскитѣ си отъ Сѣверъ. Но че избѣгна все пакъ да прѣговаря съ Ленинъ, може да се земе не само като отстжпка прѣдъ Франция но още и една далековидность на английската политика. Цѣлъ редъ съображения говорятъ за изгодитѣ на английската политика, да се продължи разединеностьта и безсилието днешно на Русия и цѣлъ редъ задължения спрѣмо борящитѣ се отъ вси страни въ Русия противъ Ленинъ улесняватъ становището, да не се поддържа да възтържествува едната страна надъ другата.

Възвание

на правителството на Украинската демократическа република къмъ народа.

(По поводъ завземането на Киевъ отъ войскитѣ на Деникинъ).

Съ настжплението на обединенитѣ приднѣпровски и приднѣстровски украински войски на 30 августъ бѣ взета столицата на Украйна, г. Киевъ. Рускитѣ болщевики-комунисти, бранейки Киевъ отъ настжпващитѣ украински войски, откриха фронта си за родственитѣ имъ по националность войски на генералъ Деникина. На 31 августъ части отъ руската доброволческа армия влѣзоха въ Киевъ, и безъ прѣдупрѣждение нападнаха украинскитѣ войници.

Народното правителство на украинската република знаеше за борбата между войскитѣ на Деникина и тѣзи на комуниститѣ на украинска територия и смѣтайки за дългъ на всѣко правителство да пести народната кръвь, искаше по миренъ начинъ да разрѣши отношенията си съ войскитѣ на генералъ Деникина.

Съзнанието на правителството, още прѣди заемането на Киевъ, нашето висше командоване бѣше изпратило военна делегация до командването на доброволческата армия съ цѣль да се установятъ взаимнитѣ отношения между войскитѣ, които се борятъ срѣщу болшевикитѣ-комунисти на украинска територия.

Опита на правителството не успѣ. Командването на части отъ доброволческата армия е заявило, че войскитѣ, които се сражаватъ подъ началството на главния атаманъ Петлюра сж болшевики и че доброволческата армия ще води война съ войскитѣ на украинската народна република.

Правителството на украинската народна република заявява на всички украински граждани, че то водеше борба съ чуждестранна сила на рускитѣ комунисти за земя, свобода и благосъстояние на нашия народъ въ независимата и самостойна украинска народна република, И когато сега началницитѣ на доброволческата армия, слѣдъ дългата наша кървава борба съ болшевикитѣ, наричатъ насъ, цѣлата наша славна армия и цѣлия украински народъ болшевики и се хвалятъ, че ще водятъ война съ насъ, то народното правителство е длъжно съ високъ гласъ да заяви протеста си срѣщу такива намѣрения на командующитѣ кржгове въ доброволческата армия.

Нека знаятъ всички, че правителството на украинската народна република нѣма да допустне да се наруши най-свещенното право на украинския народъ за свободно самоопрѣдѣление.

Украинскиятъ народъ е длъженъ да подкрѣпи не веднажъ изказаното вече свое искане въ всенародно избраното Учредително събрание на Украйна, като не остави никой чуждеземецъ да смѣе да наложи на нашия народъ волята си.

Укоаински народе! Настжпилъ е върховния часъ, когато трѣбва да се рѣши за дълго врѣме твоята сждба: Ще бжде ли украинския народъ свободенъ и равенъ съ другитѣ народи, — или ще остане безусловенъ робъ-неволникъ на съсѣдитѣ си, торъ, върху който ще растатъ китни цвѣтя на чужда култура и ще вирѣятъ богатствата на рускитѣ помѣщици.

Украинското народно правителство желае да види народа си освободенъ отъ чуждеземно иго: то употрѣбява всичкитѣ си сили за да направи това по миренъ пжть.

И ако се пролѣе кръвь, то не ще е по наша вина, а по вината на лакомитѣ империалисти и помѣщицитѣ на бившата Великорусия, които, безъ да свършатъ даже борбата съ комуниститѣ-болшевики, поради егоистичнитѣ си интереси, нападатъ върху нашата войска, желаейки да господаруватъ надъ нашия народъ.

Народното правителство вѣрва, че цѣлиятъ украйнски народъ, безъ разлика на класове, и цѣлата истинска демокрация на другитѣ народности, които населяватъ Украйна, ще подкрѣпятъ правителството си въ устрѣма му да спочели освобождението на украинската земя и да се брани отъ онѣзи наши съсѣди, които биха поискали да наложатъ властьта си върху територията на Украинската Народна Република.

Прѣдседатель на съвѣта на народнитѣ министри И. Мазепа.
Държавенъ секретарь Л. Шрамченко.

Нашиятъ отговоръ на едно обвинение

Съчувственикъ на Украинско-българската взаимность, гражданинъ на София, като прочелъ първия брой на „Украинско-Българския Прѣгледъ", праща ни записка, въ която излага впечатлението си отъ нашето списание като казва, че ние сме се отнасяли съвсѣмъ непримиримо и врѣждебно къмъ акцията на генералъ Деникинъ. По този случай ние считаме за необходимо да се обяснимъ, като прѣдполагаме, че това ще бѫде отъ общъ интересъ и за читателя. Ние поддържахме достатъчно дѣйствията на украинцитѣ, паралелно съ Деникина противъ болшевикитѣ. Прѣодоляването на болшевизъма и възстановлението на реда въ източна Европа и частно въ Русия, което тъй горещо желае сѣкой българинъ, е и наше желание. „Украинско-Български Прѣгледъ" е органъ не само за украински интереси въ България, но такъвъ на единъ духъ за взаимность между двата народа. Деникинъ се счита въ България герой на борбата срѣщу болшевизма, който докара толкова злини и на Русия и на Украина. Необходимо е възможното по-скорошно възраждане и усилване на двѣтѣ държави, но грѣшката на Деникина се състои въ крайната реакция, която той прокарва. Ний казваме името реакция, защото основаваме нашето твърдение на факти и само на фактн. Ние не градимъ на изявления на Деникина, нито на нѣкакви слухове за него, нито на свидѣтелствата на „свѣдущи лица". Впрочемъ, реакционностьта на Деникина днесъ вече не се отрича почти никѫдѣ. Но само врагове на Русия могатъ да се радватъ на тази негова програма, а ние не можемъ. Възстановлението на старата единна Русия, даже и не на абсюлитическата, днесъ е невъзможно. Това разбира лесно сѣкой, който малко-много е ориентиранъ върху днешното състояние на онова, което нѣкога бѣше единна Русия, Деникинъ може да побѣди Ленина и да го замѣсти въ Москва, но да възкръси старото положение на нѣщата — ето това той не може. По нашето дълбоко узѣждение, неговитѣ старания не само сѫ обрѣчени на несполука, но криятъ въ себе си и сѣмето на нови сътрѣсения и нежелателни бѣдствия за неговото отечество. Достатъчно е тукъ да споменемъ, че съ досегашнитѣ си дѣйствие, той е успѣлъ вече да въорѫжи срѣщу себе си Азербейджанъ и Грузия, както отчасти и Кубанъ, и споредъ най-послѣдни свѣдения, руснятъ генералъ съ цѣлата си армия стои непосрѣдствено прѣдъ една формена война, която се вижда принудена да му обяви Украина. Което ще рече, че ако е писано въ скоро врѣме Деникинъ да свърши съ пълна побѣда смѣткитѣ си съ болшевизма, тогава той ще застане лице съ лице прѣдъ една по-ужасна борба между народноститѣ — една борба, която прѣди всичко ще бѫде наложена противъ него, и краятъ на която мѫчно е изобщо да се види. Но дори ако забравихме националнитѣ борби, има още едно друго не по-малко страшно зло, прѣдъ което руснятъ генералъ изглежда да е затворилъ за винаги своитѣ очи. Ние питаме: не е ли самъ Деникинъ въ програмата си за възкресението на старата реакция, която звучи като болшевишкия девизъ: или всичко или нищо — не е ли самъ той болшевикъ отъ дѣсно или единъ новъ Ленинъ? И не ще ли той, като Ленина, да раздуха отъ ново пакъ вѫтрѣшнитѣ вражди въ своето отечество? Дълги години вече Русия се революционира, духътъ на народа отърси отъ себе си пеленитѣ на старото, главитѣ се проясниха. Години сѫ минали вече въ тази еволюция. Вѫтрѣ въ страната се извършиха коренни прѣврати. Цѣли съсловия м класи промѣниха положението си. А и въ цѣлъ свѣтъ ечи отъ всички страни и прието е отъ всички вече не само самоопрѣдѣлението на народноститѣ, но още и свободата и равноправието на личностьта. Какъ може при тѣзи условия Деникинъ да мечтае да повърне старата Русия? Ний въ България трѣба много да се замислимъ; пръди да насърдчимъ кой и да било русинъ въ тая посока. На онова, което до сега бѣше Русия, трѣба единъ новъ мекъ режимъ на равенство и правда, дѣто свободата да позволи политическия животъ въ видъ на федерация или въ друга подходяща форма на дружба на братски самоуважаващи се помежду си народи. Реакцията, която Деникинъ прислѣдва, не може да се подкрѣпи отъ никой свѣстенъ българинъ и отъ никой доброжелатель на вуския народъ. Тази реакция не само не ще засили и поднови Русих, но ще я раздруса и разчлени двайсеть пѫти пивече отъ болшевизма на Ленина.

Българскиятъ печатъ.

Трѣзво освѣтление. Живо се коментира въ послѣдни дни изъ цѣлия български печатъ близкото падане на съвѣтската руска република. Въ свръзка съ това обстоятелство, в. „Трибуна" — единъ отъ сериозно списванитѣ информационни ежеднев ници въ България — излѣзе въ броя си отъ 26 м. м. съ уводна статия „Русия прѣдъ нови изпитания", която ний не можемъ да не отбѣлѣжимъ съ удоволствие тукъ, защото прѣзъ нея пробива реалната истина за хода на нѣщата отвѫдъ сѣверния брѣгъ на Черно море. Просто и ясно, и съ изискана твърдость, г. Т. Христовъ — авторъ на уводната статия — ни излага своя възгледъ не само върху отходящия болшевизмъ, но и спрямо акцията на Деникинъ, която — нека подчъртаемъ това — е поставена подъ яркитѣ лѫчи на едно трѣзво освѣтление. „Извѣстни срѣди у насъ — казва той - счетоха за своя длъжность да привѣтствуватъ прѣдварително обединителя на Русия и побѣдителя на съвѣтитѣ отъ югъ (Деникинъ), който прѣзъ погрома надъ евреитѣ и надъ украинската независимость пѫтува къмъ Кремль, Адмиратори на болшевикитѣ — продължава г. Т. Х. — ние не сме, но ние не можемъ съ леко сърдце да регистрираме факта, че хао-

сътъ, който болшевикитѣ — посегнали да изградятъ съ декрети новото общество създадоха въ Русия, извика на животъ сѣнкитѣ на едно минало и силитѣ на една опозорена и отрѣчена отъ историята и отъ великата руска революция система на управление“. Накрай г. Т. Х. вади правилното заключение — което, струва ни се, важи и за всѣки трѣзвенъ умъ, па билъ той отъ която партия ипи нация и да ще — че ако това „най-черно политическо безправие“ и тази „най-непрогледна и тжжна реакция“, която придружава възродителното умъ дѣло на Деникиновци сполучи да изиграе руския народъ, ще бжде изиграна заедно съ него и цѣла Европа, дѣто тся реакция не ше се забави да пропълзи прѣзъ огорчена и възбудена Германия: единъ оправданъ страхъ, който впрочемъ недвусмислено изтъкватъ вече и не малко сериозни вѣстници въ Франция и Англия.

Заблуденъ младъ публицистъ. Послѣдната книжка на седмичното политико-литературно списание „Сила“, подъ редакцията на отличнитѣ и извѣстни публицистически сили г. г. Силяновъ и Списаревски, ни носи статията на младия свой сътрудникр г. А. Дзивговъ, подъ надсловъ: „Къмъ прѣустройство“. Статията прави дълга екскурзия изъ рускитѣ вѣстници „издавани въ тила на Деникиновата армия“ или просто казано, подъ суровата ржка на доброволческитѣ отряди, на вдъхновението на чиито водители и служатъ, и поради това неусѣтно влиза, заедно съ своя авторъ, въ задънената улица на едни вързани очи. „Сега въ южна Русия казва се тамъ - се твори великолѣпно дѣло на руско демократическо възстзновление. Тия, които се боятъ отъ призрацитѣ на нѣкакво мнимо политическо мракобѣсие, показватъ, че все още сж омотани отъ нишкитѣ на отвлеченитѣ политически доктрини. Днесъ на Русия е необходима организация и крѣпкостъ, за да се изцѣри отъ ранитѣ на най-страшната обществена отрова. И армиитѣ на Деникина вървятъ побѣдоносно въ името на руската свобода и руския редъ противъ социалното разложение и анархията, вселявана отъ шепа утописти, които отъ двѣ години насамъ се занимаватъ съ експериментална социология, подлагайки на страшно мжченичество великия стомилионенъ народъ“. Ние цитирахме тѣзи редове не съ цѣль да полемизираме съ тѣхъ: полемиката е излишна за насъ, тъй като читателътъ ще намѣри въ настоящия брой на нашето списание достатъчно данни, черпени отъ най-непосрѣдствени източници, за да се убѣди, коя е истинската природа на „демократическото възстановление“ и на „прѣустройството“, което Деникинъ носи на Русия и на което г. А. Дзивговъ, тъй наивно ликуващъ, плете поетични вѣнци. Така че насъ на ни занимава полемиката — за нея ний не разполагаме и съ достатъчно мѣсто — но дръжехме и държимъ за свой дългъ да хроникираме онова неестествено освѣтление, подъ призмата на което, случайно или не, подпадатъ забърканитѣ и твърдѣ заплетени руски събития въ България днесъ. Ние считиме още за умѣстно да подчъртаемъ, че на сжщото заблуждение, което цитираме тукъ, служатъ цѣлъ редъ български вѣстници, името на които ние охотно изпускаме на това мѣсто, и мислимъ, че съ това достатъчно засвидѣтелствуваме нашето искрено внимание къмъ „Сила“, едно тъй грижливо и сериозно списвано издание. Ясно е, че ние не служимъ на „отвлечени политически доктрини“ и нито е необходимо това, за да видимъ плановетѣ на Денвкинъ въ по-друго освѣтление, отколкото ги вижда г. А. Д. Ако е дума, че на Русия сж потрѣбни „крѣпкость“ и „единение“, за които г. А. Д. пледира въ цѣлата си статия, то за крѣпкость и единение се бориха не малко и борятъ се още и болшевикитѣ, които изглежда, че той има основание еднакво да не долюбва, както и ний. Но разликата между насъ съ сътрудника на „Сила“ е именно въ тази точка Той счита, че рускиятъ империализъмъ, който вдъхновява болшевикитѣ, е нѣщо съвсѣмъ различно отъ империализма на Деникиновци, когато то е едно и сжщо. Болшевикитѣ, косвено или прѣко, признаха автономията само на Полша, а на всички други безброй народи, живущи въ границитѣ на бившата Руска империя, като: Естония, Литва, Летония, Азербейджамъ, Грузия, Украина и т. н. тѣ не признаватъ правото на самоопрѣдѣление, макаръ и цѣль свѣтъ да имъ е призналъ вече това право. Сжщото прави и Деникинъ. Кждѣ е тогава разликата? Или г. А. Д. забравя, че тази дума „самоопрѣдѣление на народитѣ“ не е сухъ терминъ отъ международното право, а е нѣщо, което подразбира толкова различни и толкова топли работи отъ чиста човѣщина, задължителни за всѣка етика, за всѣки общественъ лоралъ: като уважение на собствения матерен езикъ, къмъ своята история, свое име, свои чувсва и най-послѣ, почитане и осветяване на личната свобода. Че нали и сърбитѣ — великитѣ югославяни отъ днесъ — пледиратъ сжщо за крѣпкость и единение, безъ да държатъ смѣтка, че за българи не става никакъ топло отъ това — за българи, които чакатъ въ Парижъ да се дигне отново въпроса за Македония. Вѣрваме, че г. А. Д. ще се сѣти, че по посдѣдния пунктъ ние бихме могли да му кажемъ нѣщо по-осѣзателно тукъ но че обстоятелстяата не ни позволяватъ сега да сторимъ това. Е добрѣ, ние не сме противъ ничие единенение и крѣпкость и най-малко противъ това на Русия, но ние разбираме единение и крѣпкость, почиващи върху свободната воля на народитѣ да сс управляватъ дома си сами и да се федерират помежду си и то пакъ по своя собствена воля. А тъкмо това е, което и болшевики и Деникиновци еднакво не желаятъ, и което, за жалость г. А. Д. се е заблудилъ да не различи, като се е въодушевилъ едностранчиво изъ вѣстницитѣ писани задъ тила на Деникина и подъ вдъхновението на неговата цензура. Колкото за това, което г. А. Д. твърди на друго мѣсто въ статията си за новооснованото при Новоресийския университетъ по инициатива на професора по история на изкуствата Н. Л. Окуновъ „Общество за изучаване на изкуствата“, устава на което било отказало да утвърди правителството на Хетмана, „понеже доловило нѣкакви „опасни“ великоруски тенденции“ — Това твърдение съдържа нѣщо не точно въ себе си. Новоросийскиятъ университетъ никога не е влизалъ въ границитѣ на Украинската република и слѣд. е билъ винаги вънъ отъ властьта на Хетмана Трѣба да се касае за общество въ Киевъ или нѣкадѣ другадѣ въ границитѣ на Украина, дѣто въ рамкитѣ на научно сдружаване се криело пакъ империалистическо общоруско домогване. И трѣба да отбѣлѣжимъ още, че Хѣтманството е прѣодолѣно вече отдавна въ Украина, дѣто сега ржководи демократическо правителство съ пълна автономия за всички народности.

РАЗНИ

Военното положение въ Украина.

Единъ украински офицеръ, пристигналъ тѣзи дни въ Римъ отъ Украина разказва, че редовнитѣ войски на генералъ Петлюра сѫ разположени една часть край Киевъ, друга около Одеса. Настроението въ тѣзи войски е много добро. Въ войскитѣ на Деникина, увеличени отъ новъ насилственъ наборъ, има явни слѣди на разпадане. Господствуватъ явни несъгласия между насила взетитѣ и демократически настроенитѣ новобранци и старитѣ наемници и царски офицери.

Толкова възхваляванитѣ успѣхи на Деникина изглеждатъ да сѫ доста фиктивни. Докато привърженицитѣ на възстановяването на Царска Русия възхваляватъ Деникина като диктаторъ на цѣла Русия, властьта му въ дѣйствителность клони къмъ упадъкъ.

Една резолюция въ Лондонъ

Неотдавна въ Лондонъ, въ Албертъ-Хълъ, се е състояло голѣмо политическо събрание, въ което сѫ говорили видни английски политически мѫже, като Георгъ Ламбъри, Филипъ Шауденъ, Рамзей Макдоналдъ и др. Шауденъ е защитилъ слѣдната резолюция: 1) незабавенъ миръ съ Русия и вдигане на блокадата около нея; 2) край на политиката за подхранване Деникина и другитѣ противоболшевишки сили и 3) сключване фактически миръ съ всички руски правителства, възъ основа на самоопрѣдѣлението на всички народности, възникнали въ границитѣ на стара Русия.

Офанзивата на Петлюра срѣщу Деникинъ.

Отъ украинското Пресъ бюро въ Римъ заемаме: Виенскиятъ в. „Der Abend", съобщава отъ 22 т. м.: „Отъ украинска страна ни се донася, че днесъ пристигнали новини изъ Каменецъ-Подолекъ потвърждаватъ какво войскитѣ на Петлюра сѫ почнали вече своето настѫпление противъ Деникинъ. Частитѣ на Деникинъ сѫ били съвършено разбити при Рудница и бързо огстѫпвали къмъ Олгополъ. Цѣли дружини отъ трупитѣ на Деникинъ прѣминаватъ къмъ войскитѣ на Петлюра. Послѣдни стои вече 14 километра прѣдъ Одеса и 20 километра прѣдъ Киевъ. По друго съобщение на сѫщия вѣстникъ, по свѣдения чрѣзъ безжицния телеграфъ отъ Москва, пакъ отъ 22 т. м., болшевикитѣ отново сѫ очистили Киевъ, слѣдъ като го бѣха отнели напослѣдъкъ за кратко воѣме отъ ржцѣтѣ на Деникинъ, като отстѫпватъ съ бой. Болшевикитѣ заели Воронежъ, а войскитѣ на Деникинъ бѣгали къмъ югъ.

Полскиятъ Сеймъ и источна Галиция.

Полскиятъ Сеймъ е постановилъ да иска отъ Антантата, щото источна Галиция въ най-скоро врѣме да се присъедини къмъ Полша, при което на украинцитѣ се обѣщава гаранция за пълно равенство прѣдъ законитѣ и широка автономия(!) За това равенство и за тая автономия най-добрѣ свидѣтелствуватъ хикядитѣ арестовани украинци, запрѣщението на украинския университетъ, принудителната клѣтва къмъ полската държава и т. н. и т. н. Думата е, разбира се, за частния украински университетъ въ Лвовъ. Дружеството на името на Шевченко въ Лвовъ бѣ рѣшило да открие въ града частенъ университетъ, който е билъ запрѣтенъ отъ полскитѣ власти.

Украинско шзейцарска търговска палата

Въ Женева отъ 20 май н. г. сѫществува украинско-швейцарска търговска палата. Днесъ тая палата въ числото на своитѣ членове брои много швейцарски търговски и покупателни фирми. Организува се издаване на единъ Журналъ на украински, френски и английски. Журналътъ ще излиза съ участие на най-видни учени и специалисти въ Швейцария и Украина.

Кубанцитѣ и Деникинъ.

Полскиятъ в. „Гласъ Народу" съобщава отъ 4 октомври изъ Варшава, че генералътъ на кубанскитѣ казаци, Шкура, възстаналъ противъ запрѣщението, което Деникинъ бѣ наложилъ на Кубанската Рада, и отвелъ своя корпусъ, като напустналъ фронта.

Конгресъ на лигата на четири народа.

Прѣзъ минали септември, въ Ню-Йоркъ се е състоялъ конгресъ на лигата на четири народа: Украинци, Литовци, Латиши и Естонци. Украинскитѣ интереси сѫ биле прѣдставлявани отъ 25 украински делегати на Народния Украински Комиитетъ въ Америка. Всички делегати сѫ биле повече отъ сто. Конгресътъ е пратилъ телеграма до Уилсонъ, съ молба, да се признаятъ правата на наименованитѣ народи. Сѫщо пратенъ е билъ протестъ до секретаря Лансингъ, противъ неговитѣ отношения къмъ тия народи. Прѣзъ врѣме на заседанията на конгреса била е получена телеграма отъ Ню-Йоркския конгресменъ Ла Гарди съ извѣстие, че той ще внесе въ палатата на прѣдставителитѣ въ Вашингтонъ законопроектъ за учрѣждаване на дипломатически прѣдставителстаа за Украина, Летония, Литва и Естония. Земени сѫ биле резолюции съ искане, щото Полша да очисти територията на Литва и Украина, и Американското правителство да признае независимостьта на Литва, Летония, Естония и Украина.

Украинска дипломатическа мисия въ Полша.

Полуофициално се оповѣстява, че една голѣма дипломатическа украинска мисия е тръгнала за Варшава съ цѣль да почне прѣговори съ Полската република. Тая извънредна мисия се води отъ г. Михайловъ, бившъ министъръ на Труда, при Централната Рада, придруженъ отъ държавния секретарь Стефанъ Витвицки. Другитѣ членове на мисията: сѫ г. г. Прокопъ Поляшенко, докторъ Антонъ Хорбачевски, Борисъ Ржѣпецки, докторъ Михаилъ Новаковски, докторъ Петъръ Мшалецки, придружени отъ технически агенти и секретари.

Декларацията на Петлюра.

Въ една срѣща съ американския прѣдставитель въ Каменецъ-Подолскъ, прѣдсѣдателтъ на Украинската Директория, г. Петлюра е направилъ слѣдната декларация: „Идеята за едно разрѣшение на източната проблема чрѣзъ военната намѣса на Антантата, прѣтърпѣ несполука. Впрочемъ, плановетѣ на Антантата за Изтокъ буятъ само очуд-

ване, тъй като Съюзницитѣ ни най-малко не сж обективно освѣтлени върху отношенията, които сжществуватъ между източнитѣ народи и не познаватъ дори исканията на голѣми нации, като Украина. Само народитѣ на стара Русия сж, които могатъ да разрѣшатъ най-добрѣ източната проблема по начинъ, щото да се избѣгне избухването на единъ голѣмъ конфликтъ. Болшевизмътъ умрѣ въ Украина и не може вече да се закрѣпи тамъ, само ако акцията на Деникинъ, която се подкрѣпя отъ нѣкои буржуазни центрове въ държавитѣ на Антантата, не го съживи отново чрѣзъ една националистическа и реакционна политика. Украинскиятъ народъ, който побѣди Хетманството, нѣма да се успокои догдѣ не смаже у себе си всѣки панруски империализъмъ; той ще се бори до край за своята пълна независимость. Никоя сила не ще може да подчини украинския народъ, нито да го накара да се откаже отъ своитѣ национални права“.

Украина не получава нищо отъ Германия

Нѣкои френски вѣстници сж публикували телеграми отъ Варшава за нѣкаква декларация на амеоиканския генералъ Жадвинъ, *) който бѣ ималъ срѣща съ прѣдседателя на Украинската Директория, генералъ Петлюра. Споредъ тѣзи вѣстници, Петлюра ужъ получавалъ прѣзъ ромжнски пжтища оржжие и военни материали отъ Германия. Бюрото на Украинската преса въ Парижъ дава формално опровержение на тѣзи твърдѣния, които при това сж и неправдоподобни, защото биха прѣдполагали едно германско-ромжнско съглашение, несъвмѣстимо съ положението на война, което сжществува днесъ между тия двѣ страни. Но онова, което е вѣрно и което не е тайна за никого — казва украинското бюро на пресата — е, че Ромжния, която е въ отлични връзки съ Украина, ѝ достави, и продължава да ѝ доставя всѣка възможна за Ромжния дипломатическа и военна подкрѣпа.

Жестокоститѣ въ Украина

„Journal de Jenève“ зема изъ в. „Слово“, който излиза въ Киевъ, съ дата 13 октомври 1919: „Деникинъ отчуждава всичко, що е Украинско. Намъ ни запрѣщаватъ да говоримъ на своя си езикъ, закриватъ ни училищата, горятъ ни книгитѣ, отчуждаватъ памятницитѣ на нашитѣ герои, разстрѣлватъ нашата интелигенция, безъ да щадатъ дѣца и жени. Въ Ботушио Деникинскитѣ войски сж разстрѣляли 40 украинки, само задѣто мжжетѣ имъ сж служили въ украинската армия. Въ Одеса сж били обѣсени 3 украинки за сжщото. Въ Покровската губерния сж били разстрѣляни повече отъ двѣстѣ украинци. Възстанието се организува трѣскаво. Село се сдружава съ село, община съ община, околия съ околия. Оржжие и муниции има достатъчно“.

Насилията на армията на Деникинъ.

Споредъ L'humanité“ (29 IX), по извѣстия изъ Берлинъ до „Дейли Нюсъ“, откакъ Деникинъ влѣзе въ Киевъ, градътъ е помраченъ отъ ежедневнитѣ жестокости, които оставятъ далечъ задъ себе си всички ужасни сцени, въ които бѣха обвинявани по-напрѣдъ болшевикитѣ. Доброволцитѣ на Деникинъ се хвърлятъ съ неизказано ожесточение върху политическитѣ украински водители и върху бившитѣ членове на Централната Рада. Между другото, тѣ сж арестували всички лица, които бѣха подозирани, че сж взели нѣкога участие въ движението противъ Хетмана Скоропадски. Интелигентнитѣ класи напущатъ масово Киевъ, за да избѣгнатъ опасностьта отъ прѣслѣдване. Възстановяването на руския язикъ, като официаленъ, на мѣстото на украинския, заповѣдано отъ Деникинъ, буди всеобщо недоволство. Украинското правителство се е обърнало за протекция къмъ Антантата. Въ Лондонъ бюрото на политическата информация признава, че „една голѣма враждебность царува между украинскитѣ войски и ония на Деникинъ“. — „Още при заемането на Киевъ — заключава вѣстникътъ — ние прѣдвидѣхме тѣзи събития. Деникинъ и Петлюра сж въ ожесточена война помежду си, а туй ще използуватъ прѣди всичко болшевикигѣ. Червената армия отново наближава къмъ Киевъ. При тѣзи условия, на украинското правителство не ще остане нищо друго, освѣнъ да послѣдва примѣра на прибалтийскитѣ държави и да потърси да прѣговаря за миръ съ Москва; това ще спаси поне Киевъ да не пострада отъ нови и ужасни граждански междуособни борби“.

Финансовата политика на Деникинъ.

Деникинъ обсипва заетитѣ отъ него украински територии съ банкноти отъ 50 карбованци (карбованецъ = една рубла). Клишето на тѣзи банкноти е хванато отъ Деникинскитѣ хора въ Одеса, и „Особения Съвѣтъ“ на Деникина сега възнамѣрява да подкопае украинската валута, съ това наводнение на книжни пари.

Избирателенъ законъ.

Правителството на Украинската Нар. Република приготовлява законопроектъ за избори въ Парламента, който ще има права на учредително събрание. То готви сжщо тъй законъ за мѣстно самоуправление възъ основа на всеобщо, прямо и равноправно гласуване.

Кубанската Рада.

Кубанската Рада, боейки се да не би доброволцитѣ на чело съ Деникина да заграбятъ въ ржцѣтѣ си властьта въ Кубанската область, е постановила да се пристжпи къмъ образуване на особена кубанска армия, която ще се състои изключително отъ кубанци. Деникинъ съ всички сили се бори противъ това, защото се бои, че това ще означава разпадане на собствената му армия. — Лице, пристигнало изъ Екатеринодаръ, прѣдава, че Кубанската Рада е пратила писмо на Деникина съдържащо нейното постановление, послѣдния да изведе кубанскитѣ войски изъ Украйна. Потвърждава се сжщо факта, че кубанцитѣ не сж признали Колчака, че покойния прѣдседатель на Кубанската Рада Рябаволъ е нападалъ Деникиновската политика и е билъ убитъ отъ Деникиновски агенти, и че деникиновскитѣ войски напущатъ Кубанъ. А дѣйствително Деникиновскитѣ сили въ Украйна се състоятъ въ значителна степень отъ кубанци (корпусътъ на Ткура). Взаимнитѣ отношения на кубанцитѣ къмъ другитѣ

*) Сжщиятъ, за когото въ по първия брой бѣхме хроникирали страха на видни западни вѣстници, че слѣдъ свиждането си съ Петлюра, на обратенъ пжть за Европа, е изчезналъ. По послѣдни свѣдения, той се е завърналъ щастливо и прѣдалъ обширенъ докладъ върху мисията си.

доброволци, поради завоевателната политика на Деникина спрѣмо Кубанъ не сж добри. Изобщо, съгласно най-новитѣ съобщения, отношенията между генералъ Деникинъ и кубанското правителство все повече и повече се изострятъ. Слѣдъ звѣрското убийство на президента на Кубанската Рада, Рябоволъ, отъ Деникиновскитѣ партизани и встжпването на Деникина въ Киевъ, Кубанската Рада, която явно и съ всички сили поддържа украинското движение, дефинитивно отзовава кубанскитѣ полкове изъ Деникиновската армия и изисква генералътъ да евакуира кубанската територия. Дори нѣкои кубански полкове сж минали вече на страната на Петлюра.

Украинцитѣ въ Америка.

Има свѣдения, че между украинцитѣ, живущи въ Америка, става необикновено движение, въ полза на украинското народно дѣло, а това е упражнило не малко влияние и върху самото американско обществено мнѣние; като резултатъ отъ това се отбѣлѣзва благосклонното държане на правителството на Съединенитѣ Щати за да се организуватъ редовни украински войски на помощь на Украинското правителство („Украйна" № 26).

Притѣснителни дѣйствия отъ страна на Полша

По думитѣ на офицери, върнали се изъ полския плѣнъ, както съобщава в. „Украйна" № 16 — въ заетитѣ отъ поляци украински области се въвежда системата на пълно ополячване. Заплашвани съ сурова отговорность, украинцитѣ сж заставени да си поставятъ фирми на полски; систематически забраняватъ украинскитѣ училища и вмѣсто тѣхъ откриватъ полски училища. Употрѣблението на украинския езикъ е изобщо забранено. Има свѣдения, че френски офицери, които се намиратъ на полска служба, сж изказали не еднажъ своето недоволство отъ подобни некултурни мѣрки на полскитѣ власти.

Войскитѣ на Деникина устрояватъ погроми избиватъ евреитѣ въ Фастовъ, Харковъ и Екатеринославъ.

Букурешкитѣ вѣстници публикуватъ ужасни подробности върху погрома въ Фастовъ, организуванъ отъ доброволцитѣ. Голѣмъ брой евреи се скрили въ синагогата; доброволцитѣ я полѣли съ газъ и запалили, а тѣзи отъ скрилитѣ се, които се опитали да бѣгатъ сж застрѣлвали. Въ този погромъ сж загинали двѣ хиляди души евреи. Сжщитѣ вѣстници съобщаватъ за други погроми въ Харковъ и Екатеринославъ.

На военнитѣ тренове, които прѣнасятъ доброволцитѣ на Деникина, сж окачени разни надписи, като слѣдната: „Убивайте евреитѣ! Спасявайтѣ Русия!"

Генералъ Клеркъ.

Английския генералъ Клеркъ, членъ на мирната конференция, е пратилъ въ Лондонъ единъ дългъ докладъ върху положението въ Украина.

Между другото той казва, че скоро Петлюра ще владѣе цѣла Украина, тъй като украинското неселение не чувствува никаква симпатия къмъ Деникина и къмъ реакционеритѣ, които го заобикалятъ. Общото мнѣние е, че когато съюзницитѣ ще напуснатъ Деникина, войскитѣ му ще се разкапятъ.

И сега вече въ много мѣста на територията на Украина заета отъ Деникина, населението възстава срѣщу него. То организира доброволчески отреди, които много пжти смогватъ да изпждятъ тоя на Деникина и да възстановятъ властьта на Петлюра.

Украинското училище и Деникинъ.

Прѣдвидъ заповѣдьта на Деникина, съ която се затварятъ украинскитѣ държавни училища, въ Полтавската губерния възмутеното население е отговорило на заповѣдьта съ отваряне всенародна подписка за поддържане на частни украински училища; въ кжсо врѣме за тази цѣль сж били събрани 12 милиона карбованци.

Катедра по еврейска литература и история въ Каменецъ — Подолскъ.

При университета въ Каменецъ — Подолскъ е отворена катедра по еврейска литература и история. Тя е дадена на проф. Патле, министъръ по еврейскитѣ работи въ Украина.

Украинското правителство въ защита на евреитѣ

Министерътъ на еврейскитѣ работи въ Украина, прѣдседатель на народната еврейска партия, Красный, е заявилъ на прѣдставителитѣ на пачата, че правителството на републиката не ще допусне ни най-малко насилие срѣщу евреитѣ. Това заявление на министъра дава гаранция за това, че ще бждатъ взети енергични мѣрки срѣщу тъмнитѣ реакционни маси, на които се дължатъ миналитѣ погроми.

Украинскитѣ работнички за независимостьта на отечеството си.

И украинскитѣ жени вематъ горещо участие въ борбата за независимостьта на родината си. Въ Лво[illegible] започна неотдавна да излиза списанието „Нашата цѣль", органъ на съюза на работничкитѣ въ Галиция. Програмата на това седмично списание е слѣдната: „трѣбва да се тури въ услуга на идеала за свободна и независима Украина, всичко каквото има най-благородно въ душата на украинския народъ". Нашата цѣла е независимостьта на Украина. Трѣбва да се отбѣлѣжи, че тази програма на мжжествените украински жени се защищава въ Лъвовъ, столицата на сжщата онази територия на Галиция, която Антантата повѣри на поляцитѣ.

Американския заемъ отъ 15 милиона долара на Украина.

Украинския вѣстникъ „Шляхъ" съобщава, че Съединенитѣ Щати сж отворили на Украина кредитъ отъ 15 милиона долара, за закупване въ Америка продукти и стоки отъ първа необходимость. За тази цѣль е образувана специална комисия отъ двама американци и единъ французинъ, която е започнала вече своята работа. На украинската мисия въ Вашингтонъ е поржчано сжщо отъ украинското външно министерство да завърже трайни икономически връзки съ американското правителство, съ цѣль да се улесни икономическото и търговско възраждане на Украина.

Сърдечнитѣ отношения между украинцитѣ и чехословацитѣ. Плебисцитъ въ Галиция.

Главата на украинската мисия въ Прага, Славински, наскоро получилъ портфейла на министерството на външнитѣ работи при новия украински кабинетъ, бесѣдвайки съ редактора на чешкия вѣстникъ „Вечерь“, е заявилъ, че бѫдещитѣ отношения между Украина и Чехословакия не могатъ да бѫдатъ освѣнъ най-сърдечни, защото и двѣтѣ славянски републики ще си помагатъ взаимно въ икономическо отношение — чехословашкия народъ съ индустрията си, украинцитѣ съ природнитѣ си богатства.

По поводъ плебисцита въ източна Галиция, новия министъръ е заявилъ, че той ще се произведе не отъ полскитѣ власти, а отъ комисия, назначена отъ Антантата. Колкото за резултатитѣ, министъра е убѣденъ, че тѣ ще сѫ благоприятни за украинцитѣ, защото 70% отъ населението въ Галиция е украинско. И въ Холмщина, макаръ Антантата и да не се е изказала още по въпроса, сѫщо ще има плебисцитъ, който тъй сѫщо ще е благоприятенъ за Украина, защото и въ тази земя украинцитѣ сѫ 75%.

Кубанскитѣ казаци и украинцитѣ.

Въ Каменецъ-Подолскъ е пристигнала специална делегация отъ кубанскитѣ казаци натоварена съ мисия да сключи договоръ съ украинското правителство.

Курсъ по украински езикъ въ Римъ.

Дирекцията на вечернитѣ училища по източнитѣ езици, основана отъ римската община, убѣдена въ ползата отъ покровителството на всички, които искатъ да установятъ връзка съ украина, е рѣшила да отвори тази година курсъ по Украински езикъ.

Ромжнския военененъ министъръ при Петлюра.

Ромжнския военененъ министъръ миналата седмица е посѣтилъ главнокомандующия на Украинскитѣ войски – Петлюра. Той е посѣтилъ сѫщо фронта и направилъ прѣгледъ на войскитѣ, като ги е поздравилъ най-сърдечно.

Ромжнското правителство е позволило на ромжнски офицери да постжпватъ на служба въ войскитѣ на Петлюра.

Възтановени сѫ редовни съобщения между Ромжния и Украина.

Българското Славянско дружество за мира и за междуславянскитѣ отношения.

Тъй като проектътъ за миръ съ България остава значителна часть отъ българското племе подъ чуждо иго между което и подъ други славяни, настоятелството на българското славянско дружество, въ едно отъ послѣднитѣ си засѣдания е рѣшило да излѣзе съ специално изявление по рѣчения проектодоговоръ, врученъ на българскитѣ делегати въ Парижъ. Въ това изявление то се обръща не само къмъ образования свѣтъ, за да подчъртае непримиримата неправда, която се извършва надъ България. Въ сѫщото врѣме дружеството прави позивъ къмъ нововъзкръснальтѣ славянски народи и имъ напомня двѣтѣ велики начала въ новия животъ на славянството, а именно: 1) не може да се търпи славянинъ да тъпче другъ славянинъ; 2) слабостьта и унижението на единъ славянски народъ е обща слабость и унижение за всички славяни.

Ние съ наслада прочетохме краснорѣчивия протестъ-възвание на българското славянско общество, проникнатъ съ тъй дълбоко състрадание и съчувствие къмъ всѣки страждущъ народъ въ свѣта и особенно къмъ всѣки онеправданъ славянинъ.

И все пакъ, при всичкия ни възторгъ отъ тѣзи человѣколюбиви мисли, ние не можемъ да замълчимъ празнотата, която въ въпросния протестъ-възвание ни се хвърля въ очи. Ние потърсихме да прочетемъ въ възванието и едно колкото и да бѫде кжсо и скромно напомняне и за Украина, която днесъ прѣдъ нашитѣ очи пролива кръвьта си за свобода и я пролива пакъ въ борба срѣщу славяни.

Ние потърсихме съчувственъ поне намекъ за това, но за наше съжаление, се убѣдихме, че въ възванието на българското славянско общество, страждущата отъ славяни Украина не е спомената и е съвсѣмъ забравена.

Програмата на Украинското правителство

Съ специално писмо до новия прѣдседатель на съвѣта на министритѣ, Украинската Директория установява програмата на украинското правителство: истински народенъ парламентаризмъ, консолидиране на всички творчески сили на украинското общество безъ разлика и за ония националности, които стоятъ на почвата на украинската държавность, прокарване въ живота необходимитѣ социално-икономически реформи и най-послѣ въвеждане републиката въ мирно съжителство съ всички народи на свѣта.

Отношенията на националнитѣ малцинства въ Украйна къмъ Украинската държава.

Напослѣдъкъ се извърши прѣломъ въ отношенията на еврейската и руска демокрации въ Украйна къмъ Украинската държава. Демокрацията изобщо на всички неукраинска националности е почнала да се убѣждава, че само въ самостоятелна Украйна може да се установи истински демократически редъ на нѣщата, и че нито Деникинската „единна недѣлима Русия“, нито болшевишката „съвѣтска република“ нѣма да донесатъ истински демократически режимъ, а ще подхранватъ само ужаситѣ на черната реакция. И наистина, днешното украинско правителство е възобновило вече и турило въ дѣйствие унищожения отъ Хетмана Скоропадски законъ за персоналната национална автономия. Както е извѣстно, това е единъ законъ, който е въведенъ отъ цѣлия свѣтъ най-напрѣдъ и само въ Украина.

СЪДЪРЖАНЕ: 1. Трагедия на идеализма. 2. Д. Шишмановъ: Нѣколко думи за украинската литература 3. За независимость, нота на украинското правителство. 4. Телеграма на украинското правителство. 5 Истинското положение въ Украина. 6. Политиката на Лойдъ-Джоржъ спрѣмо Русия 7 Възвание къмъ народа. 8 Нашиятъ отговоръ на едно обвинение 9. Българскиятъ печатъ. 10. Разни.

Печатница С. М. Стайковъ — София.

ГОДИНА I СОФИЯ, 15 НОЕМВРИ 1919 Г. БРОЙ 3.

Украинско-Български Прѣгледъ

ДВУСЕДМИЧНО СПИСАНИЕ

Урежда се отъ Редакционенъ комитетъ

ИЗЛИЗА НА 1 И 15 ЧИСЛО ВСѢКИ МѢСЕЦЪ
Абонаментъ:
за година 10 лева; за 6 мѣсеца 5 лева; за 3 мѣсеца 2·50 лева
Отдѣленъ брой 50 стотинки
Абонирането става чрѣзъ пощата

Писма и всичко се адресува до Редакцията:
София, 6 СЕПТЕМВРИ, 24.

Двѣгодишнината на една свобода.

Нека посрѣщнемъ съ привѣтъ и съ искрено благопожелание деня на единъ истински международенъ праздникъ, който настжпва и е токо прѣдъ насъ: есеньта, прѣди двѣ години, тъкмо на седми ноември старъ стилъ, което ще рѣче, на дваесети отъ нашия мѣсецъ днесъ, Украинската Народна Република провъзгласи своя новъ животъ. Ние стоимъ прѣдъ тази дата. Тъкмо двѣ години отъ тогава. То бѣше единъ день на ликувания тогава, единъ день на радость и задушевенъ изблик на цѣлъ единъ триесетмилионенъ народъ. И той ще се празднува сѣка година този день, и сѣка година ще се посрѣща съ благопожелания да се мнoжи и да се притуря числото на празника. И ако е истина, че международната солидарность не е праздна приказка, радостьта за тоя день на украинци не може да не бжде радость за всички членове на общочовѣшкото сѣмейство по свѣта. И то не само по едно съчувствие, което се прѣдвижда въ кодекса на съжителството и благоприличието, но и по ясно съзнание на успѣха и дълга. Свободата на единъ народъ е единъ етапъ отъ дълги борби, които никой пжть народътъ нѣма да искара самъ и да изнесе единъ на своитѣ плещи. Сѣкога той ще бжде подпомаганъ отъ близки и далечни, ще бжде подхранванъ въ надеждитѣ, крѣпенъ въ духа отъ околни. А има още и друго. Свободата на народитѣ, малки и голѣми, се въздига отъ день на день, ставн сѣкой часъ сѐ повече и повече догма на човѣчеството, на цѣлото човѣчество. Това е единъ потокъ, който е хваналъ вече своето леговище и който прочее нѣма какъ вече назадъ да се върща. Идеитѣ, понятията и завоеванията, които въ всѣко врѣме прави човѣшкиятъ духъ, не се връщатъ назадъ. И ето, тѣзи завоевания, тоя напрѣдъкъ е една обща радость за цѣлото човѣчество, но и това не е всичко. Има още потиснати, страждущи народи. Между тѣхъ е и българскиятъ народъ. Цѣлото човѣчество има да се радва, че Украина, че единъ неговъ членъ се привиква на новъ само стоятеленъ животъ, но най-много може да се радва потиснатиятъ, че наближава и неговото тържество. Защото сѣкой новъ успѣхъ на свободата у кой и да е народъ е ново стжпало къмъ всеобщата и крайна побѣда. Днесъ погребването на единъ народъ подъ другия, погълщането на единия отъ другия — както бѣше, и както е било прѣзъ тъмнитѣ вѣкове на миналото: днесъ това не е възможно. Трѣба да се върви напрѣдъ, а не назадъ вече.

Споменахме: никой народъ не добива свободата отеднажъ. Нѣщо повече: независимостьта на всѣкой народъ води съ себе си дългъ помѣникъ отъ жертви и изпитания. Така и Украинската свобода. Историята на новата република е история на страданията и изпитанията на украинския народъ. Името Украина е свързано съ границитѣ на Киевското княжество, още до десети вѣкъ, когато Украинци се покръстватъ. Татаритѣ поробватъ тая страна триста години по-късно, а сто години слѣдъ прѣмахване на татарското иго, възкръсва къмъ самостоенъ животъ западната половина на украинското племе, Халичъ (Галиция), заедно съ Волиния, обединени по-послѣ, прѣзъ XV вѣкъ, като отдѣлна автономна часть подъ общата Литовска корона. Слѣдъ дълги борби

срѣщу опититѣ на Полша за пълно поробване, и слѣдъ въоржженитѣ разправи на запорожцитѣ съ кримскитѣ татари въ XVI в. цѣлиятъ украински народъ, подъ скриптра на своитѣ хетмани, признава, въ XVII вѣкъ, персоналната уния съ Московския царь, при пълна независимость на своята държава вжтрѣшно и външно. Кървавитѣ опити на Петра Велики за денационалиаиране и подчинение на страната, слѣдъ разбиването на хетмана Мазепа, въ Полтавския бой, въ 1709, се свършватъ съ манифеста на Екатерина II, въ 1767, съ който украинския народъ се лишава отъ историческото си име, като страната му се кръщава „Малорусия“ и той самъ се нарича „малорусски народъ“. А още въ края на XVII вѣкъ излиза запрѣщението на черковнитѣ книги на украински езикъ. Въ 1775 се онищожава кърваво и самата Запорожска сѣчъ — послѣдната крѣпость на украинския народъ. Накрай украинскитѣ училища се запрѣщаватъ въ 1863 и украинскиятъ езикъ сжщо се запрѣщава - съвършено въ 1876, но съзнанието на народа не умира, и отъ тогава почва тайната революционна дѣйность на украинци. Тѣхното живо участие въ дѣлото на декабриститѣ и по-послѣ възникването на Кирилометодиевското братство, както и цѣлото духовно възраждане на Украина въ лицето на поети и отлични писатели, като Шевченко, Федковичъ, Фралко, Стефаникъ, Коцюбински и др. подчъртаха живия и непобѣдимъ духъ на нещастния украински народъ. Прѣзъ революцията въ 1905 въ Русия, украинскитѣ родолюбци пакъ се обнадеждватъ да се добератъ до своитѣ политически и национални правдини и пращатъ 50 депутата въ първата Дума. Въ началото на всесвѣтската война украинскитѣ войски сж размѣстени планомѣрно да служатъ колкото се може по далечъ отъ своето отечество. Но това не прѣчи тѣ да се организуватъ за борба дѣто и да сж. Тъй общонародния украински герой Петлюра, въ началото на революцията въ Русия, въ 1917, обединява и постепенно организира украинскитѣ военни сили, додѣто цѣлата страна се цименгира около Централната Рада и на 7—20 ноември, съ специалния манифестъ - трети универсалъ — бива накрай провъзгласена и републиката и независимостьта окончателно установена.

И тъй, въ име на човѣшкитѣ правдини, въ име на напрѣдъка и на общочовѣшкото щастие, нека съ чисто сърдце и съ радость привѣтствуваме днесъ тържеството на кървавитѣ жертви, на борбитѣ и страданията на цѣли поколения прѣзъ вѣкове цѣли за честь и народно име, нека поздравимъ двѣгодишнината и благопожелаемъ дългоденствие на една млада свобода!

Проф. Д-ръ Ст. Младеновъ.

Украйна, България и славянската взаимность.

Идеята за културно и политическо сближение на славянскитѣ народи много бавно, ала здраво крачи къмъ своето осжществяване. Разбира се, че старитѣ умрази и съперничества между комай вѣчно враждуващитѣ братя-славяни не сж изчезнали, па и не могатъ да изчезнатъ тъй лесно. Но все пакъ не бива да отричаме, че има значителна разлика между състоянието на славянскитѣ народи прѣзъ 17-ия вѣкъ, когато се яви първиятъ апостолъ на славянската взаимность, хърватинътъ Юрий Крижаничъ, и състоянието на сжщитѣ народи прѣзъ 19-ия вѣкъ, когато заговориха за тая взаимность Янъ Коларь и Т. Г. Шевченко, и особено прѣзъ второто десетилѣтие на 20-ия вѣкъ. Когато едва се чу слабиятъ гласъ на Крижанича, синъ на потиснатия отъ нѣмско маджарско иго хърватски народъ, и когато се издигна много по-силниятъ гласъ на единъ поетъ и ученъ-фантастъ, излѣзълъ изъ срѣдата на потиснатитѣ пакъ отъ нѣмско-маджарски яремъ словаци, и когато загърмѣ като прѣдъ буря мощното украинско слово на даровития Шевченко, тогава все имаше по единъ-два славянски народа, които заедно съ чужденцитѣ (нѣмци, маджари, турци) угнетяваха свои братя, и повечето славянски народи не бѣха свободни политически и не можеха да мислятъ за всестранното свое развитие. Слѣдъ смъртьта на Колара и Шевченко заживѣ напълно свободно единъ дѣлъ отъ сърбохърватския народъ — сърбитѣ, па слѣдъ тѣхъ и единъ дѣлъ отъ българския народъ - въ малкото княжество България, та че и въ т. н. източна Румелия. Наистина прѣзъ 19-ия вѣкъ тритѣ руски народности — великоруси, бѣлоруси и малоруси-украинци (съ изключение на галицийскитѣ, буковински и унгарски „русини“*) бѣха ужъ сво бодни и не можеха да се оплакватъ, че сж подъ неславянска власть, ала тѣ всички едва понасяха грозния московски монархизмъ, несъгласенъ съ традиционното славянско народовластие, отиваще често до безвластие. Нетърпимата автократска управия на бившето руско царство е толкова извѣсгна, отъ нея сж пострадали толкова много люде, въ това число и бѣлѣжити писатели като великорусина Т. М. Достоевски и украинеца Т. Г. Шевченко, че едва-ли е нужно да се говори повече за всичко това. Всепакъ само по себе се разбира, че въ числото на недоволнитѣ отъ тоя монархизъмъ трѣбаше да влизатъ не само различнитѣ неславянски

---

*) Като намѣстваме съ голѣмо удоволствие настоящата статия на Професора г. Д-ръ Ст. Младеновъ, която съдържа много интересни пдеи върху славянския въпросъ и украинско-руските отношения, редакцията счита за необходимо да отбѣлѣжи, че нѣкои страни отъ теоретическото построение на уважаемия авторъ не отговарятъ напълно на възгледитѣ на Редакцията.

*) Русини сж украинци населяващи Галиция, Буковина и прикърпатския край. (Б. Р.)

народи, но и поляцитѣ — чиято земя Русия си бѣ подѣлила съ исконнитѣ врагове на славянството, нѣмцитѣ — и украинцитѣ, па и всички свободолюбиви великоруси.

И така, въ началото на 20-ия вѣкъ всички славянски народи имаше да се борятъ или за своето освобождение отъ чужда и дори своя братска власть, или пъкъ за окончателното доосвобождение на нѣкои свои прадѣдовски земи: и на българи, и на сърбохървати, и на словенци, и на чехословаци, и на лужичани, и на поляци съ кашуби, и на сѣверни руси (великоруси съ бѣлоруси) и на южни руси, „малоруси", „украинци" (въ Украйна, Галиция, Буковина и Угорската Русь) прѣдстоеше упорита борба, било за да отхвърлятъ отъ шията си чуждиятъ яремъ — турски (българи и сърби), нѣмски (словенци, чехословаци, поляци, лужичани), маджарски (сърбо-хървати, словаци), било пъкъ за да се сдобиятъ съ пълна автономия въ културно-стопанския си и политически животъ подъ една умѣрена върховна славянска власть (тритѣ руски народности и поляцитѣ отъ кралството).

И ето сега, слѣдъ ужаснитѣ кръвопролития отъ 1914 1918 година редица славянски народи възкръснаха за свободенъ политически животъ: словенци и хървати се съединиха съ сърби и образуваха Югославия, чехоморавци и словаци създадоха чехословашка република тамъ, дѣто прѣзъ 9-ия вѣкъ моравскиятъ князъ Ростиславъ бѣ повикалъ славянскитѣ апостоли за борба съ нѣмцината. Редомъ съ чехословашката република стои и по-голѣмата полска република, която ще трѣба да обема всички чистополски или прѣдимно полски земи на нѣкогашната славна Rzeczpospolita. И тритѣ тия нови славянски политически единици наистина иматъ недорѣшени прѣпирни съ разни съсѣди, па и съ родни братя-славяни, ала бива да се надѣваме, че всички тия въпроси ще могатъ да се разрѣшатъ справедливо при малко повечко добра воля за спокойно обсѫждане, при което и допитването до мѣстнитѣ населения ще трѣба да се приложи, както вече се прѣпоржчва туй за чешко-полската прѣпирня въ Силезия. Та истината е само една и само възъ основа на нея бива да се взематъ окончателни рѣшения! Ако ли пъкъ прѣпиращитѣ се иматъ еднакви права при еднакъвъ процентъ родно население, тогава най-разумното е задружно братско владѣние, „кондоминиумъ" въ най-добрия смисълъ на думата.

И колкото ние, българитѣ, се радваме, че на славянския западъ и югозападъ се създаватъ нови жизнерадостни и жизнеспособни държаи и че тия държави ще могатъ да се споразумѣятъ съ околнитѣ народи, толкова повече трѣба да скърбимъ, че на славянския Изтокъ и Югоизтокъ сѫществуващи славянски държави се разнебитватъ и ограбватъ отъ врагове на славянството и че въ това разнебитване и ограбване на българскитѣ земи участвуватъ направо и братя-славяни, които тъкмо-що сполучиха да освободятъ своето бащино достояние отъ нѣмско-маджарска власть. При това, за зла честь, привърженицитѣ на идеята за славянска взаимность комай нищо не сѫ могли да сторятъ за да помогнатъ за правилно разрѣшение на руския и на българския въпросъ. И днесъ нѣма, чини ми се, разуменъ и честенъ славянинъ, който да не съзнава, че славянската идея е подложена на тежко изпитание въ широката земя на източнитѣ славяни и въ малката България и то тъкмо тогава, когато за паднитѣ и югозападнитѣ славяни се обединяватъ за новъ животъ . . .

Тукъ не малко прѣчатъ взаимнитѣ подозрѣния. Тъй, мисъльта за обединение на всички „украинци" (южни руси, малоруси отъ Украйна, Галиция, Буковина и Маджарско) се посрѣща доста неприязнено, между друго сѣкашъ и поради това, че множина гледатъ на украинския стремежъ къмъ самостоятеленъ животъ като на дребнавъ сепаратизъмъ или на движение, изкуствено създадено отъ нѣмцитѣ за ослабване на Русия. Ала единъ Шевченко, който искаше свобода за Украйна, мразѣше отъ дънъ душа нѣмцитѣ, та едва-ли ще се намѣри човѣкъ, който да твърди, че Шевченко е билъ агентъ на нѣмцината. Вънъ отъ туй видни руски езикослови като академицитѣ О. Е. Коршъ и А. А. Шахматовъ доказаха надъ всѣко съмнѣние, че украинскиятъ езикъ не е нарѣчие на великоруския, но че великоруски, бѣлоруски и украински (малоруски, южноруски) сѫ тритѣ клона на праруския или общоруския езикъ. А признаемъ ли веднажъ, че източниятъ най-многоброенъ дѣлъ на славянското племе се прѣдставлява отъ три народности — еликокуруси, бѣлоруси и малоруси (украинци), то съ това ние вече разрѣшаваме въ утвърдителенъ смисълъ и въпроса за справедливостьта на украинското движение. Заявлението на единъ отъ министритѣ на вѫтрѣшнитѣ работи въ бившата руска империя, че „никакъвъ малоруски езикъ не е имало, нѣма и не ще има", е само печаленъ изразъ ма самодоволно невѣжество и на типично бюрократско „самодурство". Срѣщу тия думи, казани въ 1863 г., ние днесъ можемъ съ по-голѣмо право да припомнимъ на цѣлъ свѣтъ думитѣ на единъ виденъ и признатъ руски ученъ историкъ — Н. Костомаровъ. Въ журнала „Колоколъ" на декабриста Герцекъ бѣлѣжитиятъ руски историкъ пише: „Въ бѫдещия славянски съюзъ нашата южна Русия трѣба да състави отдѣлно гражданско цѣло по цѣлото проотранство, дѣто народътъ говори южноруски езикъ, като запази единство, основано не на пагубно-умъртвяващата централизация, а на ясното съзнание за равноправностъ. . ." Днесъ ние нѣма да повтаряме заключителнитѣ думи на Костомарова за това, че великоруси и поляци не би трѣбвало да наричатъ свои земитѣ, населени съ малоруси: скоро ще стане всеобщо убѣждението, че бѫдащето на великоруси, бѣлоруси и малоруси е въ обновата на Русия върху почвага на една децентралистична федерация и че прѣпирнитѣ на поляцитѣ и украинци за Холмската область, за източна Галиция и др ще се разрѣшатъ чрѣзъ *свободно* изразената воля на съотвѣтнитѣ населения. Ония, които мечтаятъ за „единна" Русия въ духа на монархическия централизъмъ, не бива да забравятъ, че Украина призна върховната власть на московския царь прѣзъ 17-ия вѣкъ при условия на доста широка автономия, а крайнитѣ сепаратисти украиици трѣба да помнятъ, че казашкитѣ посланици въ Москва прѣзъ 1654 г., като не сѫ се съгласявали по никой начинъ да приематъ московска финансова администрация, сами сѫ прѣдложили „въ хазната на царското величество да се внася една опрѣдѣлена кржгла сума" и че послѣ прѣзъ цѣлото хетманско врѣме нищо не е отивало въ царската хазна! А и единигѣ и другитѣ ще се съгласятъ, че *въ интереса не славянството и частно на пзточнитѣ славяни, които*

все пакъ ще образуватъ една единна федеративна държаеа, е да се признае и закрѣпи Украина, единъ важенъ дѣлъ отъ рускитѣ земи, докато останалитѣ области на Русия се разяждатъ отъ болшевизма. Та нали въ сговора е силата на славянството? Ако хърватн и дори словенци се обединяватъ съ сърбитѣ въ Югоскавия; ака чехоморавци и словаци се сдружаватъ въ една републикп, защо великоруси и украинци да не могатъ да влѣзатъ въ една федеративна държава или въ едни съединени щати на източна Европа?

Като подържаме, че спасението на източнитѣ славяни (великоруси, бѣлоруси и украинци) е въ обединението, а не въ разпокжсването имъ, и като напираме на мисъльта, че не е славянинъ оня, който потиска други славяни, ние не можемъ да не изтъкнемъ, че както Украйна трѣба да обедини малоруситѣ области и да влѣзе въ федерацията на източнитѣ славяни, така и малката онеправдана България трѣба да получи ограбеното ѝ, всеобщо признато за българско, достояние, та да впѣзе въ федеративни отношения съ Югославия, па и съ другитѣ славянски държави. Всички истински и незаслѣпени отъ егоизъмъ славяни сж длъжни да работятъ за прилагане на принципитѣ „*Svůj K svèmu*“ и „suum cuigue“ къмъ всички славяни, особено къмъ онеправданитѣ днесъ Русия съ Украйна и България. Получатъ ли тѣ, особено Украйна и България, своето славянското единство ще се закрѣпи за винаги! Ако ли пъкъ не се признае на тия славянски народи правото да се обединятъ и самоопрѣдѣлятъ, то съ туй ще се забави само дѣлото на славянската взаимность. Ала, макаръ и малко по-късно, правата на Украйна, Русия и България не могатъ да не бждатъ признати и отъ всички славяни, защото — „не се гаси туй, що не гасне“ . . .

София, ноември 1919.

Д. Доленко.

Украинската държава до Брестлитовския миръ.

Брестлитовскиятъ миръ е анулиранъ и все пакъ важното му значение, като исторически етапъ въ развитието на международнитѣ отношения, на което не липсватъ и практически послѣдици и извѣстно идейно значение, си остава. Защото първо, макаръ и да сж анулирани условията на този миръ, все пакъ народитѣ на бивша Русия, излѣзли изъ състоянието на война, се намиратъ въ положение, което имъ позволява да поддържатъ дипломатически сношения съ Германия именно по силата на Брестъ-Литовския договоръ, понеже отъ врѣмето на войната и до сега между Русия и Германия не е сключванъ никакъвъ другъ договоръ. Отъ друга страна, идейното значение на Брестъ-Литовския миръ е доста голѣмо. Именно, въ Брестъ за пръвъ пѫть се засягатъ въпроси и се прѣдвиждатъ перспективи, които по всѣка вѣроятность дълго врѣме още не ще излѣзатъ изъ кржга на интереснитѣ задачи на международния животъ. Брестъ-Литовския миръ е билъ прѣди всичко пръвъ опитъ за споразумѣние съ болшевицитѣ. И ние знаемъ, че идеята на нѣмцитѣ не остана безъ подражание и опита на съглашението на о-въ Принкипо е единъ видъ втора проба на това, което бѣ опитано въ Брестъ, този пѫть прѣдложена вече отъ Антантата. Послѣ въ Брестъ за пръвъ пѫть е била разгледана възможностьта за разчленението на Русия на национални-държавни единици. Послѣдвалото слѣдъ това признаване отъ страна на Антантата независимостьта на Финландия и проектитѣ да се признаятъ правата за независимость на Естонцитѣ, латишитѣ и кавказкитѣ народности показватъ, че и тукъ идеологията на Брестъ-Литовската дипломация не е била безплодна. Колкото се отнася до Украина, то за нея този договоръ означава признаването независимостьта ѝ отъ страна на четворния съюзъ. Практическото значение на този фактъ не е било много голѣмо и имало е при това за Украина по-скоро лоши отколкото добри резултати, особено ако се има прѣдвидъ послѣдвалото слѣдъ него възстановяване на хетманството, което донесе за нея толкова практически послѣдици. На практика, украинското движение, както прѣди тъй и слѣдъ Брестъ-Литовския миръ. за закрила на националнитѣ си интереси, е било оставено само на себе си. Обаче идейното му значение е голѣмо вече затова, че е било втори (слѣдъ като Германия призна независимостьта на Полша) случай за прилагане въ политическата дѣйствителность принципа за правото на всѣка нация за самоопрѣдѣление, слѣдъ като този принципъ бѣ провьзгласенъ теоретически. За да не се прѣоцѣнява практическото значение на Брестъ-Литовския миръ за Украина, нужно е да се припомни какво собствено е прѣдставлявала тя прѣди Януари 1918 г.

Както е извѣстно, до най-послѣдната революция, най-строго прѣслѣдваното и почти че унищоженото въ Русия украинско движение, съ падането на монархията прояви изведнажъ неочаквана и упорна сила. Излиза, че свързано и притиснато отъ режима на притѣснението, то е таило въ себе си най-богати извори, очакващи само момента за да се разкриятъ. Съ революцията настжпи този моментъ и сто накратко пѫтя, който довежда Украйна до независимость и прави възможенъ Брестъ-Литовския миръ.

Създаването на Украинската държава започна съ организирането на украинската Централна Рада. Още прѣди революцията въ Украйна е сжществувалъ (тайно) международенъ националенъ съюзъ подъ името „Товариство українських Поступовцев“ (Дружество на украинскитѣ прогресисти). Той именно взема въ своитѣ ржцѣ ржководството на движението и вече въ началото на мартъ 1910 г. организира въ Киевъ централенъ националенъ органъ отъ прѣдставителитѣ на всички партии, работници, войници и културни организации, подъ името Украинска Централна Рада. Слуховетѣ за основаването на Централна Рада въ Киевъ сж дали потикъ за основаване на аналогични провинциални Ради, които сж заявявали, че тѣ признаватъ Центъалната Рада за върховенъ органъ и молятъ насока за работа въ своитѣ градове. На 19 мартъ 1917 г. У. Ц. Р. организира национална манифестация, която излиза грандиозна и завършва съ митингъ, на който е била приета резолюция да се въведе веднага автономия въ Украина. Слѣдъ манифестацията идватъ конгреситѣ — на дружеството на украинскитѣ прогресисти, на учителитѣ и най-послѣ общоукраинския националенъ конгресъ

(отъ 6-8 априлъ 1917 год.) Послѣдния конгресъ реорганизира Централната Рада, именно — тя е била попълнена отъ прѣдставителитѣ на териториитѣ (губерниитѣ), на военни, работнически и културни организации и става по такъвъ начинъ наистина прѣдставителенъ органъ за цѣлата страна; въ този конгресъ се изработватъ за нея политическа и икономическа програма, която състои въ искане национално-териториална автономия за Украйна въ федеративна Русия и въ закрила интереса на трудящитѣ се. Сжщитѣ искания е подкрѣпялъ и войнишкия конгресъ на 5 май (събралъ прѣдсгавители на повече отъ 1 милионъ войници) и отъ селския конгресъ въ края на май. Обаче врѣменното правителство се е отнесло недовѣрчиво и дори враждебно къмъ тия искания. Забраняватъ се нови военни конгреси, както и формиране на украински войскови части, къмъ което се забѣлѣзва голѣма тенденция всрѣдъ украинскитѣ войници, а въпроса за автономията на Украйна просто се отклонява. Историческа роля играе тогава втория общоукраински воененъ конгресъ отъ 2 10 юни. Депутатитѣ на този конгресъ (на брой нѣколко хиляди украински войници) се заклеватъ на софийския площадъ въ Киевъ да не се разотидатъ докато не бжде обявена автономията на Украйна. Тѣ искатъ отъ Централната Рада рѣшителни стжпки въ тази посока. Вземайки въ внимание настроението на маситѣ, Централната Рада постановява да пристжпи независимо отъ руското правителство къмъ създаване основитѣ на украинската автономия и на 10 юни обнародва първия си универсалъ съ позивъ къмъ цѣлия украински народъ да започне „отъ сега нататъкъ самъ да създава своя животъ", да се сплоти около Централната Рада, да си наложи национални данъци и вземе организационни мѣрки за прѣмахване отъ мѣстната администрация на хора враждебни на украинството Заедно съ това Централната Рада организува генераленъ Секретариятъ—мѣстенъ националенъ министерски съвѣтъ. Рѣшителното поведение на украинското общество и на Централната Рада кара най-послѣ Петроградското Правителство да погледне внимателно на украинското движение. За информация и за прѣговори съ Централната Рада се праща отъ Петроградъ въ Киевъ специална комисия отъ трима министри: Терещенко, Керенски и Церетели, която въ края на краищата идва до слѣдното споразумѣние: Генералния Секретариятъ заедно съ Централната Рада (попълнена отъ прѣдставителитѣ на негосподствующитѣ нации въ Украина) да се признаятъ за военни органи на властьта за всичко, което се отнася до вжтрѣшното самоуправление при това самото; Врѣмено правителство осжществява своитѣ разпореждания, относящи се до Украина само чрѣзъ тѣхъ и съ тѣхно съгласие. Актъ за това е билъ публикуванъ на 3 юли 1917 год.; Украина по такъвъ начинъ фактически получава мѣстна автономия. Конкретно, характера на тази автономия и размѣритѣ на правата на мѣстната властъ сж били обяснени въ инструкцията на Врѣменото правителство до Централната Рада отъ 4 августъ 1917 год. Тази инструкция въ много работи ограничава онѣзи права за самоуправление, за които се говори въ споразумѣнието отъ 3 юни; това прѣдизвиква голѣми недоволства въ нѣкои украински групи. Обаче украинското общество изцѣло, прѣдъ видъ страшнитѣ събития на фронта и анархията въ тила на цѣла Русия, прѣдпочита да не подравя силата и авторитета на Врѣменото правителство и да прави отстжпки. Първия Генераленъ Секретариятъ е билъ утвърденъ въ Петроградъ на 20 августъ. Обаче, както излѣзе послѣ, всички отстжпки на Петроградъ не сж били доброволни. Дадената на теория автономия въ прилагането си срѣща всѣкакви прѣпятствия отъ страна на Врѣменото правителство; а когато Генералния Секретариятъ и Радата изработватъ свои програми за дѣйность и когато обнародватъ намѣрението си да подготвятъ украинско учрѣдително събрание, Петроградското правителство намира момента за благоприятенъ да се освободи съвсѣмъ отъ Секретарията, при което е било поржчано на киевския прокуроръ да води противъ него слѣдствие. Социалистическото Петроградско правителство, сжщото онова, което прѣзъ априлъ 1917 год. възхвалява идеята за самоопрѣдѣление на народитѣ, намира прѣстжпление въ идеята за национално учредително събрание.

Развитието на събитията обаче взема другъ обратъ и украинското движение трѣбваше да се сблъска съ нови прѣчки. Прѣзъ октомври 1917 год. правителството на Керенски бѣ свалено и мѣстото му зае болшевишкия съвѣтъ на народнитѣ комисари. Фронта се разпадаше. Анархията растеше и бучеше и се приближаваше отъ всички страни Руската държава се разкапваше, властьта изчезна. Необходимо е било за спасението на Украина отъ общата анархия да се организира въ нея власть и правителство. Централната Рада и Секретарията взематъ върху си тази задача. На 17 ноември 1917 год. Централната Рада обявява: Украински народе —земята ни е въ опасность. Безсилна, единна, народна власть Украина ще бжде хвърлена въ кървавата бездна на междуособицитѣ и на пълния упадъкъ . . . . . Украинската Централна Рада, изпълнявайки твоята воля . . . . . обявява: отъ сега нататъкъ Украина „става украинска Народна република. По-нататъкъ: „Прѣди свикването на учредителното събрание (което е било опрѣдѣлено за 9 януари 1918 год.) цѣлата власть: да се създаде редъ въ земитѣ ни, да се установяватъ законитѣ и да се управлява принадлежи намъ — на украинската Централна Рада и на нашето правителство — на украинския Генераленъ Секретариятъ."

По такъвъ начинъ, както по силата на външнитѣ обстоятелства, тъй и като резултатъ на националистически тенденции на населението, Украина стжпва на собственитѣ си нозѣ, организира свой държавенъ апаратъ. Ако споразумѣнието съ правителството на Керенски относно задоволяването на украинскитѣ национални нужди бѣше трудно, то съвмѣстната работа съ болшевицитѣ бѣше невъзможна. Обаче и сега още, застанала вече на почвата на независимо държавно устройство, Украина не отхвърля идеята за федерация. Въ цитирания по-горѣ универсалъ между другото се казва: „Ние ще застанемъ здраво върху нашата земя, за да дадемъ съ нашитѣ сили помощь на цѣла Русия, за да стане цѣлата руска република федерация на равни и свободни народи". Обаче . . . . въ отговоръ на това, болшевицитѣ обявяватъ война на Украина —неприятелски войски отъ сѣверъ се приближаватъ. Между това войната съ Австрия не бѣ ликвидирана. Бѣгството отъ западния фронтъ и настжплението на болшевицитѣ отъ сѣверъ създаватъ

неуписуема анархия. Да мечтае за спасението на Русия Украина нѣма врѣме. Трѣбваше да напрѣгне послѣдни усилия за да спаси себе си, за да организира земята си вжтрѣшно и да закрѣпи международното си положение. Въ такава обстановка Централната Рада провъзгласява 4-я си универсалъ (9 януари 1919 год.), съ който Украйна се провъзгласява за „самостоятелна, отъ никого независяща, свободна, суверена държава на украинския народъ“. Така Украина отъ състоянието си на руска провинция минава къмъ независимо сжществуване. Прѣговоритѣ на Украйна съ четворния съюзъ за миръ ставатъ въ срѣдата на януари и завършватъ на 26/27 януари. По такъвъ начинъ подписването на Брестъ-Литовския миръ заварва вече фактически сжществуваща независима Украйна и, както бѣ казано, това събитие се явява само епизодъ имащъ повече идейно значение въ историята на борбата на Украйна за правото си за сжществуване като независима демократическа република.

Населението на Украина

Въ продължение на дълго врѣме, даже прѣзъ първитѣ вѣкове на нашата ера, тази страна е била всѣкога населена съ украинско племе, трудолюбиво и пъргаво, но за нещастие, изложено на постояни нападения отъ сграна на народи скитници, а послѣ отъ страна на съсѣдитѣ си, най-сетнѣ 2½ вѣка тя е била потискана отъ Русия.

Броя на жителитѣ ѝ възлиза на повече отъ 45,000,000. Въ настояще врѣме, за съжаление, не може да се даде по-точна цифра. Послѣдното прѣброяване въ Русия бѣше прѣзъ 1897 год., а въ Австро-Унгария прѣди войната. Войната ще внесе измѣнения въ тѣзи цифри. Посочения тукъ брой почива върху доста точни данни за нѣкои губернии и се основава на приблизителни прѣсмѣтания за ежегодното нарастване на населението.

Гжстотата на населението е 53.6 жители на единъ квадр. клм. Ако сравнимъ гжстотата на населението въ другитѣ европейски страни, ще получимъ слѣдната таблица:

Жители на кв. клм.

Англия	въ	1914	год.	146.9
Итилия	„	„	„	126.0
Германия	„	„	„	125.3
Австрия	„	1911	„	95.9
Франция	„	1913	„	7[illegible].0
Унгария	„	1910	„	64.2
Украина	„	19 4/17	„	53.6

Ако разполагахме съ по-точни прѣброявания, цифрата 53.6 безъ съмнѣние щеше да се измѣни въ полза на Украина.

Насвлението на Украина се дѣли на градско и селско, и то тъй:

Градско 5.928,000 или 13%
Селско 39.072.000 или 87%

Тъй че Украина е земледѣлска страна. Разликата въ гжстотата на земледѣлското население въ Украина отъ една страна и на сжщото въ западно-европейскитѣ отъ друга — е твърдѣ характерна, защото земледѣлското население въ Украина трѣбва да снабдява съ произведенията си само незначително градско население, всичко 13%, тогава когато земледѣлското население въ западна Европа снабдява съ произведенията си градското население, което брои половината отъ цѣлото население. Разбира се, че западна Европа има нужда да внася голѣмо количество хлѣбни произведения, тогава когато въ Украйна се налага тя да изнася тѣзи произведения.

Като допълнение нека добавимъ още една таблица на занятията на населението:

Земледѣлци — 34.200,000 или 75%
Индустриалци— 4.104,000 „ 9%
Различни — 7.296,000 „ 16%.

Това разпрѣдѣление на занятията показва, че Украина има огроменъ излишъкъ отъ земледѣлски произведения, за смѣтка на недостига отъ индустриални произведения.

Населението на Украина не състои само отъ украинци. Различнитѣ народности, които населяватъ украинската територия, се разпрѣдѣлятъ по слѣдния начинъ:

украинци . .	32.148,000	или	70.5%
великоруси .	5.289,600	„	11.6%
евреи . . .	3.830,400	„	8.4%
поляци . . .	2.052,000	„	5.5%
нѣмци . . .	820,800	„	1.8%
бѣлоруси . .	364.800		
други нации	1.094,400	„	2.4%.

Многото други народности, които живѣятъ въ Украина, се дължи на исторически причини.

Украина, или по-вѣрно главната ѝ часть е разположена на великия пжть къмъ западъ, който още въ първитѣ вѣкове на нашата ера е привличалъ азиятскитѣ народи. Тукъ, въ Украина, се събиратъ всички пжтища отъ сѣверъ къмъ югъ за Черно море и за богата Византия.

Благодарение на това си географическо положение, Украина има, както видѣхме, разноимено население, въ което второ мѣсто слѣдъ украинци заематъ руситѣ. Трѣба да се отбѣлѣжи, че въ числото на руситѣ влизатъ и голѣмъ брой държавни чиновници отъ държавнитѣ и частни учреждения. Освѣнъ това, благодарение на специфичната политика на Русия, за денационализация на Украина, голѣмъ брой отъ руситѣ въ нея сж русифицирани украинци и съставятъ голѣма часть отъ посоченото по-горѣ общо число на руситѣ. Има основание да се прѣдполага, че съ врѣме, когато закрѣпне украинската държава, тѣзи елементи ще се върнатъ пакъ въ лоното на своята народность. Двѣтѣ години, откакъ сжществува Украина, като самостойна държавна единица, дадоха много случаи отъ такова връщане.

Всичко, което се каза за руситѣ, може да се каже съ нѣкои оговорки и за поляцитѣ, съ тази само разлика, че поляцитѣ, живущи въ Украина, сж по-малъкъ брой отъ руситѣ. Послѣдното обстоятелство се обяснява съ това, че поляцитѣ отъ XVI в. 300 г. вече нѣматъ политическа власть върху по-голѣмата часть на Украина.

Евреитѣ сж се разселили по Украина, намирайки тукъ по-добра почва за своитѣ търговскд и занаятчийски способности. По този поводъ трѣба да се спомене интересния фактъ, че въ Украина сжществуватъ земледѣлски еврейски колонии именно въ Александровския и Марицополски уѣзди на Екатеринославската губерния. Въ тѣзи колонии, които съставятъ нѣколко хиляди хектара, евреитѣ

работятъ редомъ съ украинскмтѣ селяни и сж забогатѣли много, благодарение на своята настойчивость и трудилюбие.

Доста голѣмата пъстрота на населението на Украина има за нея своитѣ добри и лоши страни.

Добри, защото пъстротата на наседението става източникъ на жива и усилена конкуренция въ икономическия животъ на страната.

Лоши, защото голѣмата пъстрота на населението може да стане причина за вжтрѣшна борба, която тежко би се отразила върху културното и национално развитие на новата държава.

Украинската демокрация взема енергични мѣрки за прѣмахване на причинитѣ, които биха довели до вжтрѣшни безредици.

За най-забѣлѣжителна мѣрка отъ този родъ трѣба, разбира се, да се признае това, че Украинското правителство успѣ да осжществи съвсѣмъ *новия принципъ за пълна автономия на всъка народность*. Тази авгономия осигурява на всѣко малцинство *юридическа и материялна възможность* да се развива и постига културно-националнитѣ си цѣли, както и другитѣ народности въ държавата по-отдѣлно. Като прокарва въ живота принципа за културно-националната автономия на всички народи въ Украина, украииския народъ е показалъ достатъчно, че той е далечъ да посегне по какъвто и да е начинъ върху свободата на другитѣ народи.

Българскиятъ печатъ.

Едно съобщение. Нѣкои утренни и вечерни вѣстници възпроизведоха на 6 т. м. слѣдното съобщение на Дирекцията на печата, засѣгаще Украина:

„Въ свързка съ развиващитѣ се събития въ Русия, отъ нѣкои страни се повдига въпроса за международного положение на ония държави, които възникнаха отъ разпокжсването на руската империя. За България тоя въпоосъ има значение само по отношение на Полша и Украина. За Полша въпосъть не се поставя, защото тя е призната отъ всички велики сили и участвува въ конференцията на мира, като договоряща страна; въ това качество тя ще подпише и мира съ България. Що се отнася до Украина, слѣдъ унищожаването на Брестъ-Литовски договоръ нейното сжществуване не почива вече на никакъвъ юридически актъ отъ международно значение. Макаръ прѣдсгавителства, дѣйствуващи отъ нейно име, да стоятъ още въ нѣкои столици, Украина не се признава като държава отъ никое правителство".

— Ний не сме изненадани отъ това съобщение само що се отнася до съдържанието отъ фактическа страна. И наистина, слѣдъ като миналата есень германцитѣ подписаха примирие съ съглашението и съ това приеха да се онищожи Брестъ-Литовския договоръ, съ който се признаваше отъ централнитѣ сили независимостьта на Украина, едва ли нѣкой щѣше да побърза да твърди отново, че Украина сжществува още като международно призната държава. Но, че Дирекцията на Българския печатъ е счела сепакъ за необходимо самичка тя да побърза, безъ опасность, другъ да се сѣти за това — ето това би ни изненадало, ако наистина не бѣхме чужди на всѣкакви навици за изненада. Западнитѣ сили, като побѣдителки, имаха всички основания да отмѣнятъ единъ договоръ, като Брѣстъ-Литовския, който се наложи отъ Германия, като побѣдитель, и осветяваше всички германски интереси на истокъ. Частно върху оная точка на тоя договоръ, която засѣга Украина, тѣ сжщо имаха не едно основание да не се спиратъ отдѣлно, а отложиха въпроса за международното положение на новата страна, както бѣха отложили редомъ и полския и други въпроси, за които се чакаше и отчасти още се чака редъ. Така че Украинската държава, като таквазъ, продължи и не е спрѣла и днесъ да си сжществува за сжщитѣ западни държави, прѣдставлявана фактически отъ своитѣ пълномощници. И никоя отъ тѣзи държави не е счела още за необхдимо да прѣкжсне своитѣ сношения съ тѣхъ, нито да оповѣсти съ специално комюнике за подобно прѣкжсване. Ако, прочее, Дирекцията на Българския печатъ има свои специални основания да оповѣсти онова, което ни дава нейното съобщение, то си остава чисто на нейна смѣтка. Но ний сме принудени да подчъртаемъ, че ако тя имено съ прѣдметното свое съобщение мисли или вѣрва да подчъртае изчезването на Украина съвършено отъ лицето на земята, то подобна надежда е най-малко прибързана, като примълчаме, че тя е дори неумѣстна.

Характерни коментарии. Съ специална уводна статия в. „L'ècko de Bulgarie", като коментира погорѣ цитираното съобщение на Дирекцията на печата, изтъква нѣкои свои мисли, които ний не можемъ да не приведемъ тукъ, като интересни за нашия читатель. Вѣстникътъ е убѣденъ, че „Украинската проблема е вжтрѣшно русска проблема". Безъ да е неоходимо да подчъртаваме, колко е незащитима една мисъль, тъй наивна до очивидность, иие ще припомнимъ на уважеванитѣ и учени редактори на цитирания вѣстникъ, че нѣма примѣръ въ историята, дѣто спорътъ помежду два народа да е вжтрѣшенъ въпросъ само на единия отъ тѣхъ. Колкото до хиперболичното заключение, което сжщиятъ вѣстникъ прави, какво цѣлата украинска проблема е една прѣходяща „привидность" („aspect") на междуособицитѣ и размирията, царуващи сега въ разбунената руска държава, на която привидность Русия и сама лесно щела да тури край щомъ възобнови пакъ силитѣ си и съобразно „съ принципитѣ на своето величие", това заключение, което така невъзмутиво сочи да игнорира цѣлъ единъ народъ съ вѣковна история, култура, язикъ и литература, като буди тъй безграничното ни удивление поради невѣдението си, лишава ни отъ всѣка охота да разискваме по него. Дори ако помислехме, че Русия наистина скоро ще бжде тъй всесилна, та съ едно махване да приведе Украина пакъ въ подчинено положение, елементарна логика е, че вжтрѣшната борба ще продължи и слѣдователно, украинската проблема ще остане неразрѣшена, независимо още отъ очевидния факть, че части отъ Украина оставатъ подъ други народи, подписали международни задължения за малцинствата, дѣто прочее самосъзнанието на украинския народъ и нетовитѣ надежди за по-добра сждба ще живѣятъ. Не обича ли „L'ècko de Bulgarie" да освети заслѣпения фанатизмъ на сърбитѣ, които като поробватъ Македония и български земи днесъ, вѣрватъ въ име на силата си, че ще погребетъ македонския и българския въпроси за винаги? Или редакторитѣ на този вѣстникъ сж тъй самозабра-

вени да мислятъ, че въ Украина — въ самата метрополия имено и въ Галиция и Волиния — има помалко национално съзчание и по-малко народни традиции, отколкото въ Македония и въ ново откжсващитѣ се български земи? И не щѣше ли да бжде по-практично тѣзи редактори да прибѣгнатъ до една по-примирителна и по-модерна концепция спрѣмо единъ народъ, който вѣкове се е борилъ за своята свобода, а ето и двѣ години прѣдъ нашитѣ очи лѣе своята кръвь за да сѫзида свободата си!?

Погрѣшно съобщение. Въ броя си отъ 12 т. м. повечето български вѣстници помѣстватъ двѣ сензаиионни съобщения, които еднакво ни се налага длижность да поправимъ. Твърдението именно, че „персоналътъ на украинската легаиия въ Цариградъ е билъ арестуванъ отъ англичанитѣ по обвинение, че се сношавалъ съ германцитѣ, и че легацията е била затворена“ не почива на течна информация. Легацията не е затворена и персоналътъ не е арестуванъ. Ако, споредъ нѣкои непотвърдени слухове дѣйствително е имало едно или двѣ служащи второстепенни лица врѣмено задържани; на този фактъ, дори ако той да се потвърдеше, неможе да се дава онова тълкование, което му се дава съ цитираното съобщение. Колкото до второто съобщение, че българското прввителство не признава никаква украинска легация въ София и слѣдователно лицата, които се числятъ членове въ нея „се явяватъ частни лица, безъ никакви официални качества“ - това съобщение страда отъ край до край отъ единъ невъзможенъ и неизвѣстенъ въ международнитѣ отношения езикъ. Българското правителство никждѣ не е излизало съ открито съобщение за „непризнаване“. Имаше, наистина, едно комюнике въ нашигѣ вѣстници отъ страна на Дирекцията на печата, което мотивираше по опрѣдѣленъ начинъ схващането на Дирекцията за международното положение на Украина слѣдъ анулираиеао на Брѣстъ-Литовския договоръ и ний по-горѣ прѣдадохме сжщото съобщение, но тамъ ни дума не става за българското правителство. А колкото до „официалиото качество на лицата“ това качество споредъ международната етикеция, се дава или отнема само отъ собственото правителство.

Разни.

ПРИМИРИЕ МЕЖДУ УКРАИНА И ДЕНИКИНЪ — Съгласно едно непотвърдено още телеграфическо съобщение отъ английски източникъ, Деникинъ е сключилъ примирие съ украинци. Враждата между двѣтѣ страни, които тъй успѣшно се бориха съ задружни сили противъ болшевикитѣ, бѣше една грѣшка, която общественото мнѣние отъ цѣлъ свѣтъ очаква съ интересъ да се поправи. Споредъ сжщото съобщение, Деникинъ приелъ условията на укранници, да изпразднн цѣлата украиоска територия. Това би било найрезонното и най-желанното разрѣшение на цѣлата источноевропейска проблема.

ВОЕННИТѢ ДѢЙСТВИЯ МЕЖДУ ДЕНИКИНЪ И ПЕТЛЮРА — Съгласно „Чикаго Трибюнъ“, по съобщение изъ Камеиецъ-Подолскъ отъ 7 т. м., дѣйствията на украинската армия срѣщу доброволцитѣ на Деникинъ вървятъ успѣшно. Деникинъ е билъ разбитъ при Гайворонъ и Бирзула.

НОВЪ РУСКИ ВѢСТНИКЪ ВЪ ПАРИЖЪ. На 29 октомври почна да излиза единъ новъ руски вѣстникъ на французки езикъ, който се нарича „За Русия“ („Pour la Russie“), подъ редакцията на Миноръ, Сталински и Зензиновъ, седмиченъ. Заедно съ другия вѣстникъ, излизащъ пакъ въ Парижъ, „Русската република“ („Rèpublique russe“), новиятъ вѣстникъ ратува за единъ срѣденъ пжть: „ни съ Ленинъ, ни съ Колчакъ“, както се изразява той, и прѣпоржчва на руския народъ да върви заедно съ демокрацията, противъ диктатурата било на болшевици, било на милитаристи.

ФРЕНСКИ ПУБЛИЦИСТЪ ЗА ДЕНИКИНЪ Извѣстниятъ френски публицистъ, А. Фердинандъ Херолдъ, напечати въ „C'idu Nord“ специална статия, за да протестира срѣщу покровителството, което напослѣдъкъ френската политика е дала на Деникинъ, като цитира редица изстжпления, които сж вършили доброволцитѣ на руския генералъ и които „Украинско Български прѣгледъ“ не еднажъ вече и съ безброй факти освѣтли. „L'Umanitè“, въ броя си отъ 3 т. м. цитира цѣли пасажи изъ изложението на Херолдъ, като ги е прѣдалъ подъ живописното заглавие „Denikin et C-ie“ — „Деникинъ и компиния“. Вѣстникътъ нарича този генералъ просто „авантюристътъ Деникинъ“.

ЕДНА НОТА ДО FOREIGN OFFICE. Агенцията „Райтеръ“ съобщи слѣдната нота, възпроизведена отъ „Таймсъ“, „Морнингъ Постъ“, „Манчестеръ Гардианъ“ и др Украинската дипломатическа мисия въ Лондонъ е адресувала до Foreign office една нота съ слѣдното съдържание: „Конфликтътъ между украинскитѣ войски и силитѣ на Деникинъ не означава промѣна въ отношенията на украинското правителство къмъ болшевикитѣ Този конфликтъ бѣше прѣдизвиканъ отъ Деникинъ и неговитѣ войски, които атакуваха украинскитѣ части. Една мисия, изпратена до Деникинъ отъ Петлюра, за да се постигне едно споразумѣние, бѣше повърната, безъ да бжде изслушана Войскитѣ на Деникинъ — казва нотата — внесоха тероръ посрѣдъ украинското население, тероръ по-страшенъ и отъ оня, който царуваше прѣзъ режима на царетѣ. Относително нѣкои подозрѣния за помощи отъ германска страна къмъ Украина, нотата казва, че „украинското правителство не е имало съ Гѣрмания други връзки освѣнъ ония, които сж се наложили по несбходимость, слѣдствие откжсването на Украина отъ всѣкждѣ“. Украинцитѣ сж били случайно принудени да купятъ въ Германия аероплани, съ единичата цѣль, посрѣдствомъ тѣзи аероплани да влѣзатъ въ сѫприкосновение съ западна Европа. Нотата свѣршва, като подчѣртава, че „само прѣкжсването на конфликта и изглаждането на отношенията между генералъ Деникинъ и нашето правителство може да доведе до една ликвидация съ болшевизма и до уреждане на работитѣ на Истокъ“. Нотата моли още английското правителство „да употрѣби своето влияние за разрѣшението на тоя въпросъ“.

ВЪ ЮГОИСТОЧНА РУСИЯ. Парижкиятъ руски в «Pour la Russie», за който вече говорихме, печати въ първия си брой едно интересно писмо отъ Ростовъ, въ което се описва подробно сѫпротивлението, което оказватъ казашкитѣ републики отъ Кубанъ. Терекъ и Донъ, противъ царистическата диктатура на Деникинъ.

ПОРАЖЕНИЕТО НА ДЕНИКИНЪ ВЪ КАВКАЗЪ. Львовскиятъ в. „Вперед“ съобщава, че населението въ Кубанъ е възстанало противъ Деникинъ и поддържа енергично донскитѣ казаци, които още по-рано се отдѣкиха отъ Деникинъ. Въ района на Екатеринодаръ възстанницитѣ разбили войскитѣ на Деникинъ и заели Новороссйскъ, на Черно море. Въ Ставрополската Губерния възстаницитѣ завладѣли града Ставрополъ. Доброволцитѣ сж били принудени да очистятъ цѣлата територия на Кубанъ.

ГЕНЕРАЛЪ ДЕНИКИНЪ ВЪ УКРАЙНА. В. „Temps“ пише: нашиятъ частенъ кореспондентъ ни телеграфира отъ Варшава отъ 28 октомври, че Директорията на Украинското правителство е публикувало манифестъ, съ който призовава украинския народъ къмъ национална борба противъ Деникина. Манифестътъ е подписанъ отъ членоветѣ на Директорията Петлюра, Швецъ и Макаренко и отъ всички министри. Петрушевичъ, диктаторътъ на всички украински войски изъ Галиция, еднакво зема участие въ офанзивата противъ Деникинъ. Отъ друга страна, сѫгласно съобщението на единъ украински вѣстникъ въ Львовъ, завързало се голѣмо сражение между украинскитѣ войски и Деникинъ, на фронта Балта—Уманъ, на западъ отъ Елисаветградъ, за обладание на желѣзнопжтната линик Жмеринка—Одесса. Безъ да се гледа на ожесточеното сѫпротивление на армията на Деникинъ, украинцитѣ се доближили до станцията Слабадка.

СЪДЪРЖАНИЕ: 1. Двѣгодишнината на една свобода. 2. Проф. Д ръ Ст. Младеновъ: Украйна, България и славянската взаимность. 3. Д. Доленко: Украинската държава до Брестлитовския миръ. 4 Населението на Украина. 5. Изъ българския печатъ. 6. Разни

Печатница С. М. Стайковъ — София.

ГОДИНА I. СОФИЯ, 1 ДЕКЕМВРИ 1919 Г. БРОЙ 4.

Украинско-Български Прѣгледъ

ДВУСЕДМИЧНО СПИСАНИЕ

Урежда се отъ Редакционенъ комитетъ

ИЗЛИЗА НА 1 И 15 ЧИСЛО ВСѢКИ МѢСЕЦЪ
Абонаментъ:
за година 10 лева; за 6 мѣсеца 5 лева; за 3 мѣсеца 2·50 лева
Отдѣленъ брой 50 стотинки
Абонирането става чрѣзъ пощата

Писма и всичко се адресува до Редакцията:
София, 6 СЕПТЕМВРИ, 33.

СЪДЪРЖАНИЕ:

1) Черноморското съсѣдство отъ Д. Т. Страшимировъ.
2) Кооперативния животъ въ Украина.
3) Суверинитета на Украина.
4) Свободна трибуна. Писмо отъ Вл. Дяковичъ.
5) РАЗНИ: 1 Опровержение. 2. Деникинъ въ ролята на просвѣтитель. 3 Теглата на Киевъ. 4 Възстаническо движение въ Украина противъ Деникинъ. 5. Анти украинска пропаганда. 6. Американска помощь за Украина. 7. Независимостьта на украинската църква. 8. Въ царството на произвола. 9. Крымъ противъ Деникинъ. 10. Кавказъ и Деникинъ. 11. Естония и Деникинъ. 12 Короленко противъ Деникинъ. 13. Англия и Источна Галиция 14 Украйна и Франция. 15 Украина и Кавказъ и пр.

Д. Т. Страшимировъ.

Черноморекото съсѣдство

Още въ програмната статия на своя първи брой, „Украинско-Български Прѣгледъ“ подчерта оная общность на интереси между Украина и България, която ни носи новия редъ на нѣщата въ Черно-море. Тамъ бѣха изтъкнати двѣ основни положения: 1) че интернационализирането на проливитѣ е осигурено, тъй като послѣднитѣ сж минали въ ржцѣтѣ на най-мощнитѣ владѣтели на земята, които желаятъ това и 2) че щомъ това интернационализиране се сбждне, взаимностьта помежду прибрѣжни народи на Черно-море, или взаимнитѣ интереси между нѣкои отъ тѣзи народи придобиватъ особена сила.

И още на сжщото мѣсто въ своята програмна статия — „Украинско-Български Прѣгледъ“ обѣщаваше, при удобенъ случай, да се повърне по-подробно върху прѣдмета. Прочее, като се залавямъ за тъй-щастливо зачекната тема, азъ мисля, че запълнямъ една празднина, безъ да съмъ увѣренъ, разбира се, че ще изчерпя въпроса въ тъй-тѣснитѣ рамки на една журнална статия. Защото, явно е, че тази тема, която въ случая за насъ засѣга едничко отношенията на нашата страна въ бждаще къмъ Украина, като брѣгова държава, ше обема общо политически интереси на двѣтѣ страни тъй добрѣ, както и тѣхнитѣ икономически връзки за напрѣдъ — връзки, които не сж очертани и не се очертаватъ още достатъчно, за да се влѣзе въ изчерпателни, нито конкретни подробности за тѣхъ.

Така че, азъ ще се ограничa тука съ една обща скица на политико-икономически условия, които идатъ при новия редъ на нѣщата, и които освѣтляватъ — убѣденъ съмъ — интереситѣ за взаимность на двѣтѣ страни.

Прѣди всичко, хвърля се въ очи, рѣшителнията характеръ на прѣлома, който се извърши или се извършва тепърва прѣдъ насъ въ днешния моментъ. Излишно е, вѣрвамъ, да спомена, че свободата на проливитѣ — или сѐ едно на Черно-море — бѣше въ сжщность истинската ябълка на раздора между Западъ и Русия — ябълка на раздора прѣзъ дългитѣ изтекли десетилѣтия. Редъ побѣдоносни войни на Русия съ Турция и изгодни договори като Кючюкъ-Кайнарджикския и Одринския, бѣха поставили Сѣверната Империя въ сѫвсѣмъ прѣимуществени условия въ Цариградъ и на Проливитѣ. Но Парижкиятъ Трактатъ въ 1856, като лиши Русия — рѣшително бита въ тъй нарѣчената Кримска война — отъ правото да строи и държи флота на Черно-море, тури край на всички тия успѣхи. Проливитѣ бѣха дефинитивно затворени.

Този фактъ — затварянето на проливитѣ — тъй сухъ самъ по себе си, криеше, въ сжщность, много заплетени и важни интереси отъ най-разнообразно естество, както на пръвъ погледъ едва ли може да се подозира. Това не бѣше едно отмѫщение на всесилния побѣдитель, който арестува побѣдения си противникъ въ кжщата му, като зема „ключа отъ вратата“ въ ржцѣтѣ си, но сжщо и една мѣрка на самозащита.

И наистина, Русия никога не бѣше се стремила да достигне до свободна врата на Проливитѣ, въ истинска смисъль на думата, защото искаше непрѣстано да държи ключа въ собственитѣ си ржцѣ, което ще рече, искаше свободни Проливи само за себе си. А тукъ, по широкитѣ брѣгове на Черно-море имаше и други народи, дѣто държавитѣ отъ Западъ бѣха ангажирали свои собствени интереси. Да мине ключа на проловитѣ изключително въ ржцѣтѣ на Русия, — това означаваше, тия държави да се откжснатъ отъ Европа или, по добрѣ, да се хвърлятъ изцѣло въ ржцѣтѣ на Русия, въ заключения дворъ на която се арестуваха.

Ето отъ тукъ и самозащитата на Европа съ Парижския трактатъ.

Има обстоятелства още, които трѣбва особно и непрѣмено да се подчертаятъ на това мѣсто. Владението на Проливитѣ като отнемаше свобода-

та на брѣговитѣ държави, обѣщаваше двѣ важни прѣимущества на Русия: 1) Тя спестяваше грижи и срѣдства да укрѣпява южнитѣ си пристанища срѣщу европейско и външно нападение и 2) Развързваше ржцѣтѣ си за нападение и движение прѣзъ територията на всички брѣгови държави къмъ краища на далечни и заклѣти свои противници.

Но отъ това пъкъ става явно, че и обратно, Сѣверната империя губеше тѣзи двѣ прѣимущества при свободата или интернационализирането на Проливитѣ. Тя трѣбваше да укрѣпява своитѣ черноморски брѣгове, което би ѝ коствувало неумовѣрни усилия и срѣдства, безъ да ѝ донесе сжщата сигурность, и трѣбаше да остави прибрѣжнитѣ народи подъ опекунството и откритата защита на Европа.

Послѣдното обстоятелство, обаче, – както може вече отъ само себе си да се разбере — съставлява и най-тежката и централна точка въ играта. И наистина, защитени отъ вънъ, независимитѣ брѣгови държави на Черно-море можеха да заприщатъ и заприщваха дефинитивно пжтя на Русия къмъ Цариградъ: тоя традиционенъ завѣтъ на руската експанзивность. А тѣ заприщиха нейния пжть и за по нататъкъ.

Ето така, прочее, въ духа на всички тѣзи данни и съображения, обяснява се, защо именно Русия тъй-смъртно и винаги се е бояла и се е противопоставяла на откриването и интернационализирането на Проливитѣ. Въ това направление именно сж я насочвали, значи, не само изгодитѣ, които означихме, но още и самото естество на нѣщата — да не кажемъ опастностьта, която инакъ бѣше очевидна за самата Русия. Защото, освободени Проливитѣ и поставени въ ржцѣтѣ на западнитѣ Сили, рухваше традиционната политика на Русия, завѣщана отъ Петра Велики и рускиятъ колосъ се лишаваше отъ вѣковния обектъ на своитѣ аспирации, и напротивъ, Проливитѣ оставени въ ржцѣтѣ на слаба Турция, надеждата да се постигне единъ исторически идеалъ си оставаше пакъ открита и умѣстно подхранвана.

Че слѣдъ 1856 Европа много пжти бѣше склонна да освободи проливитѣ, ние нмаме за това достатъяно свидѣтелства въ дипломатическата архива на Англия и Франция, а за това писаха и не малко сериозни политически писатели на Западъ въ специални изслѣдвания; но че Русия едничка е прѣпрѣчвала винаги пжтя на това — ето това, струва ми се, и безъ ничие външно свидѣтелство трѣбва ярко да личи тукъ отъ само себе си.

А най-ярко отъ всичко личи, безъ друго, че освобождението на Проливитѣ, което се осигурява прѣдъ нашитѣ очи днесъ, е отъ най-много страни изгода за всички по-малки прибрѣжни народи, межлу които сж България и Украина. Прѣди всичко, тѣзи държави прѣставатъ да бждатъ мостъ на Русия или, да рѣчемъ, транзитенъ поясъ за завоевания къмъ югъ, и послѣ, като освещаватъ свободния си економически и политически контактъ съ Западъ, тѣ осигуряватъ за винаги независимостьта си.

Прочее, логичната послѣдица отъ всичко това пакъ е нарастналата и очевидна взаимность на тѣзи брѣгови по-малки държави помежду имъ, което вече слѣдва отъ само себе си. Азъ бихъ изложилъ съ най-голѣма охота и отъ по-близо всички ония обстоятелства и данни, които конкретизиратъ отъ днесъ нататъкъ и налагатъ тая взаимность, но че малкото мѣсто не ми позволява тукъ да стоя това още сега, това не ще рѣче, че нѣма да се повърна съ сжщата готовность на него при по другъ удобенъ случай.

Кооперативниятъ животъ въ Украина.

Кооперации въ Украина сжществуватъ още отъ петдесеть години. Първото кооперативно общество се основа въ 1866 г., но само отъ 1907 кооперативното дѣло почва да се развива въ значителни размѣри. Историята на Украинскитѣ кооперации може да се раздѣли на два периода: първи периодъ прѣзъ врѣме на царския режимъ, втори— отъ началото на революцията въ 1917. Колкото и да е удивително това, но все пакъ е вѣрно, че прѣзъ врѣме на царскитѣ режими, кооперативното здружаване се е считало за опасно и на развитието на кооперациитѣ сж били правени разни спънки. Не се е позволявало да се откриватъ организации, арестували сж активнитѣ кооператори, не сж допущали кооперативни дружествени събрания и конгреси, запрѣщавали сж кооперационната преса и пр. Нѣмало е никакъ възможность да се обединятъ кооперацинтѣ въ съюзи, нѣмало е прѣзъ това врѣме и никакво кооперативно законодателство. Всичкото кооперативно дѣло се е намирало подъ властьта на губернатора.

Кооперативното сдружаване се считало за опасно за сжществующия строй.

Ако изобщо въ Русия сж били правени такива спънки на развитието на кооперативма, то въ Украина сжщиятъ се е намиралъ въ още потежки условия. Тукъ той е билъ прѣслѣдванъ още и затова, че още отъ самото начало е проявявалъ както проявява и до послѣдно врѣме своятъ естествено националенъ характеръ, като напжтва културно-националното дѣло. Ако за образуването на отдѣлни кооперации сж се срѣщали прѣпятствия, то обединението на сжщитѣ въ съюза е било почти невъзможно за цѣла Русия, а противъ образуването на подобни съюзи и кооперативни центрове въ Украина сж били не само жандаритѣ и губернаторитѣ, но и прѣдставители на великорусската демокрация, която въ пълно съгласие съ русското правителсквo се е бояла отъ икономическата независимость на Украина — независимостьта на нейния кооперативмъ отъ Москва. Още въ 1911 г. украинскитѣ кооперации сж се отзовали да образуватъ централна кооперативна банка въ Киевъ, която да обедини всички украински кредитни кооперации. Но разрѣшение за това не се е получило и до самата революция.

Такава сждба постига въ 1917 опитътъ на кооперациитѣ да образуватъ съюзъ на потрѣбителнитѣ кооперации. Но все пакъ, безъ да се гледа недостатъка отъ просвѣта срѣдъ населението, безъ да се гледа на противнитѣ за кооперативма русски закони, и неограничената администратвна власть, развитието на кооперациитѣ въ Украина е достигнало голѣми размѣри. Както по-числото на отдѣлнитѣ кооперации, тъй и по числото на тѣхнитѣ членове, Украина е заемала едно отъ пър-

витѣ мѣста въ стара Русия. На 1 януари 1914 въ Украина е имало 6510 кооперации, отъ които 3075 потрѣбителни, 2370 кредитни и 992 кооперации за звмледѣлско хазяйство. Още въ онова врѣме кооператизмътъ е билъ развитъ въ Украина повече отколкото въ много други страни. Тъй, на единъ кооперираненъ украинецъ отговарятъ четиринаесеть некооперирани, когато въ цѣла Русия изобщо пропорцията е била единъ къмъ седемнаесеть и въ Англия 1:16, въ Белгия 1:15, въ Германия 1:13, въ Австрия 1:12, въ Швейцария 1:10, въ Дания 1:4. Прѣзъ врѣме на войната и даже до ревелюцията, числото на кооперациитѣ се е силно увеличило. Така, числото на кредитнитѣ кооперации, които на 1 януари 1914 г. сж оили 2370, на 1 октолври 1915 се е увеличило до 2914, което ще рѣче съ 26%.

Революцията донесе свободата на кооперациитѣ. Още отъ началото на революцията почва интензивниятъ нарастъ на кооператизма. Кооперативното строителство се съживи. Основаха се много съюзи и се откриха кооперативни центрове, и кооперативниятъ животъ тръгна изъ здравъ и вѣренъ пжть. За оживлението на кооперативното строителство може да се сжди по това, че до 1915 въ цѣла Русия се брояха едвамъ десеть кооперативни съюзи, а въ края на 1918 само въ Украина кооперативнитѣ съюзи сж 250, обединяващи до дваесеть хиляди отдѣлни кооперации отъ разни видове. По този начинъ, общото число на кооперативнитѣ единици на Украина израства отъ 6510 въ края на 1914 до 20000 въ края на 1918. Тѣ обединяватъ и обслужватъ милиони население и вършатъ голѣмо економическо и културно дѣло. Центъръ на украинскитѣ кооперации е Киевъ. Тукъ се намиратъ всички централни кооперативни учреждения, които стоятъ на чело на украинския кооператизмъ.

Най-разпространения отъ всички видове се явява потрѣбителната кооперация. Потрѣбителна кооперация има почти въ всѣко село. Такива кооперации се броятр до 15 хиляди. Тѣ обединяватъ най-малко до три милиона членове. Ако смѣтаме за всѣкой единъ членъ по едно сѣмейство отъ 3—4 члена, то ще излѣзе, че непосрѣдствено заинтересувано съ потрѣбителния кооператизмъ е едно население на по-малко отъ 10—12 милиона души, т. е. почти трета часть отъ цѣлия народъ. Този видъ кооперация е достигналъ особено развитие прѣзъ врѣме на войната и въ началото на революцията. Потрѣбителнитѣ сдружения сж изиграли важна роля прѣзъ врѣме, кога върлуватъ скжпотията и спекулата.

Чрѣзъ тѣзи сдружения се е постигало правилно разпрѣдѣление на нормиранитѣ стоки. Ако не сж били потрѣбителнитѣ кооперации, ако не сж се разбивали въ тѣхъ апетититѣ на спекулацията, скжпотията би порастнала още повече и анархията на продоволственото дѣло би отишла много по-далеко. Сега кооператизмътъ служи като великъ организованъ апаратъ за обслужване на населеннето върху по-справедливи начала. Почти всички потрѣбителни кооперации се съединяватъ въ районни съюзи, които вършатъ ангросистски операции. Такива центрове се набројяватъ до 140. Центъръ на Украинската потрѣбителна кооперация е тъй нарѣчениятъ „Днипросоюз“ — Днепърски Съюзъ на потрѣбителнитѣ съюзи въ Украина — въ Киевъ — който на 1 януари 1919 г. е обединявалъ осемдесеть районни съюзи, които на свой редъ сж обединявали до осемь хиляди отдѣлни сдружения. „Днипросоюз“ удовлетворява нуждитѣ само на районитѣ съюзи, а послѣднитѣ вече удовлетворяватъ нуждитѣ на своитѣ отдѣлни сдружения.

„Днипросоюз“ е млада организация и сжществува отъ 1 юлий 1917. Прѣзъ 1918 съюзътъ е продалъ стоки за 80 милиона карбованци Работата е била тежка поради политическитѣ прѣврати и разстройството на транспортитѣ и пр. Съюзътъ притежава вече собствени свои промишлени прѣдприятия, като напр. обущарска фабрика (до 100 хиляни чифта годишно), трикотажна, сапунена фабрика, заводъ за бакърени издѣлия и печатница. Нагласено е още да се създадатъ и други фабрики, като за кибритъ, тютюнъ, манифактура и пр. „Днипросоюз“ има филиали въ Одеса, Станиславовъ и прѣдставителство въ Виена. Той води широка културно-просвѣтителна дѣйность, издава кооперативна литература, устройва курсове за кооператори по разни мѣста, оказва инструкторска помощь и пр.

Силно е разпространенъ въ Украина и кредитния кооперитизъмъ. На 1 януари 1919 имало е кредитни и влогови кооперации повече отъ три хиляди. Образувани сж били четирийсеть и единъ кредитни съюзи. Тѣзи кооперации удовлетворяватъ паричнитѣ нужди на милионно население, водятъ широки операции по закупване на земледѣлски машини, сѣмена и пр. Това е едно народно финансово учрѣждение отъ най-голѣма важность. Тѣ държатъ въ ръпѣтѣ си и разни промишлени прѣдприятия: майсторски, фабрики, заводи. Единъ отъ най-първитѣ кредитни съюзи, Киевскиятъ, е построилъ голѣмъ заводъ за земледѣлски машини. Като центъръ на кредитнитѣ кооперации се явява Украинската кооперативна банка — „Украінбанк“. Тази банка се явява като финансовъ центъръ въобще на всички кооперации въ Украина. Негови акционери сж кредитнитѣ, потрѣбителнитѣ и земледѣлскитѣ кооперативни съюзи. До 1 януари 1919 сж били всичко сто и петдесеть съюза като акционери. Отдѣлни сдружения банката не приема въ своя съставъ. По този начинъ тя се явява като съюзъ на съюзитѣ. Въ всички по-първи градове на Украина тя има свои клонове. Рѣшено е сжщо да се открияттъ клонове въ всички европейски промишлено-търговски центрове, както и въ България. „Украінбанк“ води крупни търговски операции отъ най-разнообразно естество, непосрѣдствени или като оказва финансова подържка на другитѣ съюзи. Банката издава свой бюлетинъ, въ който се разясняватъ финансовитѣ въпроси на Украинския кооператизмъ.

Центъръ на земледѣлскитѣ кооперации се явява „Централ“ — централенъ украински земледѣлски кооперативенъ съюзъ. Той има за цѣль да удовлетворява селско-стопанскитѣ потрѣби, развитието на земледѣлската култура и пр. Доставя на отдѣлнитѣ кооперации машини, сѣмена и пр. Въ 1918 „Централ“ купи най-голѣмия заводъ въ Украина за земледѣлски машини на Гепъ въ Одеса за 18 милиона марки. Въ състава на „Централ“ влизатъ както съюзи, така и отдѣлни кооперации.

Особеностьта на украинския кооператизмъ се състои въ това, чв заедно съ материалната дѣйность, трѣбва да развива такава на културно-просвѣтителна почва. Кооперациитѣ водятъ широка издателска дѣятелность, като доставятъ на народнитѣ маси книгя по всички отрасли на знанието.

За да се постави това дѣло на по-широка основа и да се освободятъ отъ издателска работа отдѣлнитѣ съюзи, билъ е основанъ въ 1918 специаленъ Всеукраински Кооперативенъ издателски съюзъ: „Книгоспілка“, чиято цѣль е да се грижи за книги за народа. А въ послѣдно врѣме, когато въ окупираните отъ Деникина части на Украина украинскитѣ училища сж били обявени за частни и лишени отъ държавна издръжка, тогава кооперациитѣ сж се притекли и тукъ на помощь на народното дѣло, като сж поели издръжката на училищата върху себе си. Така, въ Полтавската губерния, заедно съ общинскитѣ и земскитѣ съвѣти, тѣ сж поели всички разходи за издръжката на украинскитѣ училища: първоначални, срѣдни и висши.

Казахме, че развитието на кооперативма се е задържало до революцията отъ административнитѣ власти, но все пакъ кооперациитѣ сж се умножавали, и когато настжпва свободата и самостоятелниятъ животъ на народа, кооперативмътъ почва да се развива неудържимо. Забѣлѣзва се особено нарастване на кооперациитѣ, които при царския режимъ сж могли да се основатъ само чрѣзъ хитрость, като сж укривали външно характера си.

За да се даде на кооперативното движение правилно направление, за да се регулира то и да му се помогне, на третия всеукраински кооперативенъ конгресъ, на 28 май, 1918 г. е билъ основанъ всеукраински централенъ кооперативенъ комитетъ, който се явява като върховенъ органъ на кооперациитѣ въ Украина. Комитета събира статистически данни, разработва теоретически и практически въпроси по кооперативма, приготовлява законопроекти, защищава интереситѣ на кооперациитѣ прѣдъ правителлтвото и пр. Комитета издава голѣмо мѣсечно списание „Украінска Кооперація“, чийто редакторъ е билъ покойни професоръ Тукаш-Бацаловски.

Кооперативмътъ въ Украина блика съ животъ, той обединява хората икономически, или съ просвѣщение, освобождава системно отъ рждѣтѣ на частния капиталъ селянина.

Като има чисто националенъ характеръ, нему прѣдстои още велико бждаще. Кооперациитѣ въ Украина сж най-здравитѣ и най-жизнени фактори въ създаването на новия животъ на народа.

Суверенитета на Украйна.

Най-лукавата обида днесъ, хвърляна въ лицето на борящия се за културна, национална и държавна независимость украински народъ, е обвинението, което, може би, искренно, или всѣкой случай, отъ невѣдение, му отправятъ нѣкои руски срѣди. Обвиняватъ го просто и чисто въ сепаратизмъ. Сепаратизмъ е една проста дума, съ сухъ отзвукъ, нѣщо като вѣстникарско изчадие. Но запратенъ тъй нехайно въ лицето на единъ плуващъ въ кърви за името си народъ, добива силата на отровна стрѣла и адско съзаклятие. Добива се нѣщо подобно, каквото ако македонци, напримѣръ, — тия македонци, за които България води три жестоки и нещастни войни — ако тѣ утрѣ провъзгласяха, че не сж българи, а другъ, свой народъ, който иска своя държава. А между руси и украинци е тъкмо обратното, но пакъ аналогично и въ сжщата смисъль. Русинътъ си въобразилъ — а ималъ е врѣме прѣзъ цѣли вѣкове да си въобрази — че Украина и неговото отечество сж едно, и сега разбудения народъ, който е скочилъ да браии името си, обвинява въ сепаратизъмъ. При това, въ обвинението се мжтятъ нечисти или, да рѣчемъ, възмутителни елементи отъ подозрѣния въ подлость, лукавство, а може би и въ прѣдателска мисъль. Така, бѣдниятъ украинецъ, лѣящь кръвьта си за народна свобода, излиза отеднажъ въ богъ знае какво освѣтление прѣдъ себе си. Изписватъ го като да е използувалъ затрудненията на руския народъ — на своя собственъ ужъ народъ! — замислилъ да се управлява частно и самъ отъ просто и чисто анархистическа страсть, отъ любовь къмъ безначалието или дори нѣщо по-лошо. Подозиратъ го просто, че е съзаклѣтникъ противъ единството, силата, и величието на родината си. При това, не още съзаклѣтникъ, да рѣчемъ, отъ заблуждение, отъ тжпота или отъ лична и слѣпа вражда—което сѣ би крило малко нѣщо човѣшко чувство и благородство въ себе си—ами съвсѣмъ, съвсѣмъ друго: нѣщо отъ черно по-черно. Днесъ украинеца го набеждатъ за какво мислите? Че се продалъ на заклѣтия врагъ—нѣмецъ—станалъ негово платено орждие, за да се бори противъ Русия—запомнете, противъ собствения си народъ, защото не забравятъ да му тикатъ още въ очи, че той, украинецътъ, е русинъ, и нищо повече.

Всичко това, разбира се, е легенда. При това, лукава, коварна легенда. Нѣкога, въ тъмнитѣ срѣдни вѣкове, невѣжественото духовенство сѣеше осърдно страхъ прѣдъ дявола. Дяволътъ, казваше то, живѣлъ въ самия човѣкъ, билъ едно съ неговата природа и конспиралъ вѣчно противъ силата и духовното негово единство. Възраждането на човѣчеството, обаче, почна отъ тамъ, че природата, плътьта на човѣка се оказа да е самата истина въ него и че тя е хармонията и духътъ на неговата сила. Така и съ Украйна. Трѣбва да погледнемъ историята, тдѣбва да погледнемъ по-отблизо самото естество на оная борба, която Украинци водятъ, и която борба е вѣковна, за да се убѣдимъ въ лукавството или, най-малко, въ неправдата на всички черни подозрѣния отъ страни. Единъ народъ, който се бори за изгубено име, за свободата и независимостьта си! Народъ, който има своя история, свой язикъ свое изкуство, битъ, нрави, който отъ вѣкове ги пази, отъ вѣкове се бори за тѣхъ. Невѣжеството тукъ и подозрѣнията нѣматъ мѣсто тѣ сж светотатство. Трѣбва да се види по-отблизо, трѣбва да се знае. Така е постжпилъ Константинъ Лозски въ своята трѣзви и смѣло схваната и написана брошура, току-що издадена въ Стокхолмъ на френски подъ насловъ: „Суверенитета на Украйна“—„La souveraineté vkrainienne dans son passé, son present et sou avenir“ По липса на мѣсто. ний ще прѣдадемъ главната нижка отъ съдържанието на тази отлична брошура въ идния брой на списанието си.

Свободна трибуна.[1)]

ПИСМО ДО РЕДАКЦИЯТА.

Господине Редакторе,

Получихъ Вашата любезна покана отъ 18. X. н. г. за сътрудничество, заедно съ бр. 1. и 2. на списанието „Украинско-Български Прѣгледъ", както и № 4. на „Украинско Слово". Благодаря Ви крайно за честьта.

Азъ съмъ, Господине Редакторе, роденъ въ Българска Басарабия, израстналъ, откърменъ и възпитанъ въ Русия, въ прѣдѣлитѣ на сегашна Украйна, синъ съмъ на българинъ-емигрантъ, който е прѣкаралъ живота си въ революционнитѣ борби на Българския народъ за освобождение отъ турското иго, — та ще Ви бждатъ понятни: живиятъ интересъ, съ какъвто прочетохъ двата броя на списанието и „У раинско Слово" — отъ една страна, пълнитѣ миксимпатии къмъ националното дѣло на братята укр инци — отъ друга, и наредъ съ това дълбоката тжга, що обхвана душата ми при прочита на траурнитѣ страници въ Вашето списание. Да, траурни! Защото всичко написано въ тѣхъ е една скрѣбна „трагедия на идеализма" — трагедия на оня свойственъ на славянскитѣ нации идеализъмъ, който въ миналото, подхранванъ отъ стремежа имъ къмъ свобода и независимость, ги направи роби на чуждитѣ влияния, като ги тласна въ взаимни ежби, а въ настоящето — орждие на сжщитѣ тия племена, които едната мисъль за славянско братство ужасява. И за мене въ случая прѣди да се отзова на Вашата любезна покана, се пораждатъ въпроситѣ: 1) Какво ще стане съ моето отечество, съ моето българско племе, ако то, охулено, ограбено и поробено, остане сирото, само-саминко, безъ всѣка надежда за закрила отъ братята славяни, отъ силна и могжща възродена Русия? 2) Какво ще стане съ моята родна Българска Басарабия, съ моитѣ братя — 300,000 българи, които днесъ сж роби, подъ вражеско иго на ромжни? 3) Какво ще стане съ славянскитѣ братя, тикнати въ ожесточена борба помежду си, разединени и станали орждие въ ржцѣтѣ на великитѣ нации?

Азъ подирихъ у Васъ, Господине Редакторе, въ Вашето списание, отговоръ на тѣзи въпроси и, трѣбва да призная съ тжга, намѣрихъ тъкмо ония отговори, що никога не искахъ и не очаквахъ:

1) На България, отговаряте Вие (ст. „Трагедията на идеализма", бр. 2. стр. 2) „сж оставени разбити надежди и нещастието на чуждо економическо иго", като „на повече отъ единъ милионъ души е взето правото, дадено отъ природата, да кажатъ открито какъ се казватъ". И като констатирате това, Вие ни утѣшавате, че „пакъ въ идеализма на бждащето сж надеждитѣ, въ него е утѣхата". Да, за жалость, като че ли нищо друго не ни остава за подкрѣпа и утѣха, освѣнъ „идеализмътъ на бждащето", славянскиятъ идеализъмъ!

Но, Господине Редакторе. дозволете ми въ това да Ви увѣря, българинътъ, опиталъ въ течение на вѣковетѣ различнитѣ пжтища за постигане на своя националенъ идеалъ, е склоненъ да конкретизира тоя идеализъмъ: той е дълбоко увѣренъ. че братята славяни, които съставляваха разглобената днесъ Русия, въ края на краищата ще се разбератъ, ще се сдружатъ и съ общи усилия ще си помогнатъ единъ другиму, ще помогнатъ и намъ, та и ние тѣмъ, — за да се освободимъ изъ ржцѣтѣ на англичани, френци и нѣмци. Обаче, при тая наша вѣра Вие ни изпращате страшното разочарование: „Възстановлението на старата единна Русия, *даже и не на абсолютическата,* днесъ е невъзможно" (стр. 15. бр. 2 — „Нашиятъ отговоръ и пр.). Нима Вие, нима украинци, се отказвате за винаги отъ идеята да „встжпите въ пжтя на федерадията" (стр. 2. — „Украйна и доброволцитѣ" въ „Укр. Слово"), отъ пжтя, който води къмъ едни мощни Словенски щати?

2. Истина ли е, Господине Редакторе, че „Ромжния е въ отлични връзки съ Украйна, че й доставя и продължава да й доставя всѣка възможна дипломатическа и военна подкрѣпа" (стр. 18. бр. 2. — „Украйна не получава нищо отъ Германия"). Истина ли е, че „Ромжнскиятъ воененъ министъръ посѣтилъ главнокомандующия на украинскитѣ войски — Петлюра"; че „той е посѣтилъ сжщо фронта и направилъ прѣгледъ на войскитѣ, като ги е поздравилъ най-сърдечно"; че „ромжнското правителстоо е позволило на ромжнски офицери да постжпятъ на служба въ войскитѣ на Петлюра"? (стр. 20. бр. 2. — „Ромжнския воененъ министъръ при Петлюра"). Истина ли е всичко това и, ако е истина, не прѣдполага ли, че тия „отлични връзки" и тая „дипломатическа и военна подкрѣпа" сж заплатени съ отстжпването на Ромжния — Басарабия, заедно съ българския край, съ моитѣ 300,000 братя българи въ него? Ако това е така, какъ, Господине Редакторе, да примириме, азъ и всѣки българинъ, прѣдъ своята съвѣсть симпатиитѣ си къмъ Украйна съ нейното сътрудничество съ единъ отъ най-заклетитѣ врагове на българското племе? Какъ ние, басарабскитѣ българи, да избришемъ думитѣ си, изразени въ мемоара ни до Парижката конференция, че сме съгласни да останемъ подъ Украйна, подъ Русия, *но при никакви условия подъ Ромжния?*

3. Въ бр. 2. е напечатано „Нота прѣдадена на Парижката конференция за мира отъ осемь републики въ източна Европа", въ това число и на Украйна, — нота, съ която искатъ признаването на тѣхната пълна независимость, като се разбира далечъ отъ идеята за федерация. Тия републики, както знаете, бидоха прѣдшествувани отъ други такива, ще бждатъ послѣдвани и отъ нови. та бившата Русия ще се разглоби на такова множество държавици, отъ колкото племена е съставена. Кой подхранва това и въ чий интересъ е то? Знаемъ, че по-прѣди това бѣще Германия и Австрия, а сега — Вие сами отговаряте: а) „Въ Лондонъ, на едно голѣмо политическо събрание, въ което сж говорили видни английски политическимжже" е взета резолюция: . . . „сключване фактически миръ съ всички руски правителства, възъ основа ка самоопрѣдѣлянето на всички народности, възникнали въ гра-

1) Редакцията на „Укр.—Вълг. Прѣгледъ" отваря този новъ отдѣлъ въ списанието по желание на своитѣ български сътрудници и читатели съ цѣль, да се даде възможность на всѣкой доброжелатель на Украинско-Българската взаимность свободно да подигне всички ония въпроси, които му седнатъ на душата, и които той би считалъ като такива отъ важность за гонимата добросъсѣдска и приятелска цѣль. Редакцията обѣщава широко и пълно гостоприемство на всѣкой кореспондентъ, като заявява, че ще бжде еднакво готова да даде чистосърдеченъ и праидивъ отговоръ на постевенитѣ въпроси. При това. разбира се, не е неумѣстно да припомнимъ, че ако бихме била принудени тукъ-тамъ да се спремъ на недомлъвки, това ще бжде само въ свръзка съ тежкитѣ и заплетени обстоятелства, които днесъ прѣживѣваме.

ницитѣ на стара Русия (стр. 17 бр. 2 — „Една резолюция въ Лондонъ“); б) „Лойдъ Джоржъ е формулиралъ редъ дати и точки, вслѣдствие на които счита всички по-нататъшни военни дѣйствия за разрушение на болшевишкия режимъ въ Русия за „чиста лудость“. „Президентътъ Уилсонъ, казвате Вие, е подкрѣпилъ английския прѣмиеръ, а Клемансо и Сонино сж се противопоставили“ (стр. 13 бр. 2 — „Политиката на Лойдъ Джоржъ спрѣмо Русия“); в) „Сега вече сжщо се знае по-късното поведение на Лойдъ Джоржа... Англия заповѣда отстжпвснето на своитѣ военни сили отъ Архангелскъ, което се послѣдва и отъ оттеглянето на французскитѣ и всички други съюзни войски, както и спиране на открити военни дѣйствия отъ страна на Съглашението срѣщу руската съвѣтска република“ (Hidem стр. 14); 2) И Вие, Господине Редакторе, основателно заключавате: *„Цѣль редъ съображения говорятъ, за изгодитъ на английската политика. да се продължи разединеностьта и безсилието на днешна Русия и цѣль редъ задължения спрѣмо борящитъ се отъ всп страни въ Русия противъ Ленинъ улесняватъ становището, да не се подържа да възтържествува едната страна надъ другата“* (Hidem). Ами едноврѣменната противоположна политика на Клемансо и Сонино (а сега на Титони); ами сключването миръ съ болшевицитѣ отъ страна на рапублкитѣ, които заедно съ Украина отправиха до Конференията споменатата нота зм независимость, при сжщеврѣменното воюване на Украина съ сжщитѣ болшевици; ами подпомагането на Деникина, Колчака и Юденича, отъ сжщото това съглашение противъ болшевицитѣ и Украйна, на Полша противъ Украйна и на тая послѣдната противъ първата и Великорусия, на първата противъ сърби, на словаци противъ чехи и пр. и пр. — не подкрѣпя ли всичко това мисъльта, че се гони вѣчната вражда между славянскитѣ народи, осуетяването на една федерация между източнитѣ славяни; не обяснява ли се наи-послѣ и защо моето клето отечество прѣтърпѣ участьта на Полша въ миналото?

Тия сж, Господинъ Редакторе, въпроситѣ, що възбуди у мене Вашата покана да сътруднича на „Украинско-Български Прѣгледъ.“ И азъ, като българинъ, като бесарабецъ, като човѣкъ отхранень въ адмирация къмъ руси и украинци, които освободиха България, а на мене дадоха възпитание, съ най-голѣма готовность би се отзовалъ на Вашата покана, ако Вие, Господинъ Редакторе, разсѣете оня смутъ въ душата ми, що породиха поставенитѣ по-горѣ въпроси. Прѣдоставамъ Вамъ да изберете пжтя къмъ това: чрѣзъ лична срѣща, чрѣзъ напечатване това ми писмо и Вашитѣ по него отговори въ Вашето списание, или пъкъ като го напечатамъ въ нѣкой български вѣстникъ.

Приемете, Господине Редакторе, увѣрението въ моята къмъ Васъ отлична почить.

с. Княжево, *В. Дяковичъ.*
12 ноември 1919 г.

Б. Р. Като дава съ удоволствие мѣсто на горното писмо на г. Дяковича, Редакцията счита за умѣстно да забѣлѣжи, че малкото мѣсто въ настоящия брой не й позволява да пристжпи веднага и къмъ отговоръ отдѣлно на всѣкой отъ поставенитѣ въ него въпроси, като се обѣщава да стори това въ единъ отъ най-близкитѣ броеве.

РАЗНИ.

Едно опровержение.

Въ свързка съ лансираното отъ Дирекцията на печата съобщение изъ българскитѣ вѣстници, че персоналътъ на Украинската легация въ Цариградъ е билъ арестуванъ и самата легация закрита, отъ страна на компетентни кржгове въ София ни прѣдлагатъ да донесемъ до свѣдение на читающия български свѣтъ и до публиката слѣдното опровержение:

Украинската легация въ Цариградъ, вслѣдсивие на нѣкои интриги, е била принудена врѣменно да прѣуствнови своята дѣятелность. Обаче, слѣдъ като се оказало, че доноситѣ сж били безоснователни и че въ дѣйностьта на легацията нѣма неблагоприятни за Съглашението тендендии, по нареждане отъ Парижъ, прѣчкитѣ за свободното функциониране на легацията били прѣмахнати. Личнатв свобода, обаче, на персонала на легацията не е била звсѣгана отъ никого. По настоящемъ Цариградската украйнска легация продължава своята редовна дѣйность въ прѣдишното си помѣщение на улица „Таксимъ“ № 25 и е отворена отъ 10 — 12 и 2 — 4 часа всѣки день. Отношението на турското общественно мнѣние и на турското правителство сж били винаги благосклонни.

Генералъ Деникинъ въ ролята на просвѣтитель.

Когато Деникинъ владѣеше Киевъ, съ особена заповѣдь той закри Украинската Академия на наукитѣ. Сжщо така той е заповѣдалъ да се закриятъ тритѣ Украински университета: въ Киевъ, Харковъ и Полтава. (Изъ в. „Вперед“).

Теглата на Киевъ.

На в. „Вперед“ пишатъ отъ Винница: бѣжанци изъ Киевъ разказватъ, че около града се водятъ упорити боеве между украински възстаници и Деникиновци. Възстаницитѣ се водятъ отъ атаманитѣ Зелени и Стругъ. На 14 октомври възстаницитѣ сж заели и самия градъ, дѣйо сж хванали голѣми запаси отъ военни материали, танкове, автомобили, пушки и снаряди, и освободили отъ затвора 15 украински офицери и нѣколко стотинъ казаци. Като сж се убѣдили, че не ще могатъ да задържатъ града въ ржцѣтѣ си, възстаницитѣ го напустнали и заели позиции въ околноститѣ на Киевъ, по селата и въ горитѣ. Едноврѣмено съ настжплението на възстаницитѣ срѣщу Киевъ, болшивикитѣ сж нападнали града отъ страна на селото Пуща—Водица; и постепено паслѣ проникна и прѣзъ сѣверната и източна части и заели цѣлия градъ. Три пжти Киевъ прѣминавалъ отъ едни ржцѣ въ други. Когато болшевишкитѣ полкове били вжтрѣ, Деникиновци бомбардирали нещастния градъ съ тежка артилерия. Улицитѣ „Велика Подвигня“ и „Прорѣзна“ се прѣвърнали въ руини. Много кжщи сж опожарени въ центъра на града. Съборътъ св. София и Михаиловския монастиръ сж достатъчно пострадали. На площада св. София паднали повече отъ 250 снаряда. Болшевикитѣ сж били изгонени изъ Киевъ отъ тъй наречената „Дива Кавказка Дивизия,“ която минала Днепъръ подъ Киевъ и проникнала въ града прѣзъ южната страна (прѣдмѣстие Демиевско). Киевляни се защишавали упорито. Трѣбало да се заематъ улица слѣдъ улица, кжща слѣдъ

кжща. Разяренитѣ деникиновски войски произвѣли яростенъ еврейски погромъ. За никого нѣмало пощада. Евреитѣ, даже женитѣ, изхвърляли прѣзъ прозорцитѣ, зазстрѣлвали по улицитѣ и послѣ не позволили да се събератъ труповетѣ, които останали плячка на кучетата. Слѣдъ погрома надъ евреи, казацитѣ на „Дивата Дивизия“ се хвърлили върху украинцитѣ. Разрушението се усилило и съ туй, че доброволцитѣ, по заповѣдь на генералъ Драгомировъ, пустнали отъ затворитѣ всички задържани арестанти, на които сж прѣдложили да постжпятъ въ доброволческата армия. Но тѣ сж разбѣгали и прѣзъ врѣме на боя се пустнали на грабежъ заедно съ Деникиновитѣ войници. Въ Киевъ болшевикитѣ зели голѣмо число кола, топове и снаряди и пр. Слѣдъ това тѣ сж били отблъснати и изтеглили се вънъ и заплашвали съ ново нападение. (По-най-послѣдни свѣдения болшевикитѣ отново сж влѣзли въ Киевъ.).

Възстаническо движение въ Украина противъ Деникинъ.

Възстаническото движение въ тила на Деникновската армия зема сѐ по-голѣми размѣри. Отъ вси страни се получаватъ извѣстия за голѣми боеве между украински възстаници и рускитѣ доброволци. Слѣдъ упорити сражения, цѣлиятъ Киевски окржгъ падналъ въ ржцѣтѣ на възстаницитѣ, които сж заели градоветѣ Черкаси, Чигринъ, Каневъ, Триполье, Сквира и Тараща. Начело на възстаницитѣ около града Бѣлая-Церковь стои полковникъ Зелений. Въ Черниговската Губерния възстанисто е избухнало съ особена сила около градъ Нѣжинъ, въ Полтавскаеа Губерния — въ района на градоветѣ Ромоданъ, Лахвица и Золотоиоша. Въ Херсонската Губерния около Чугуевъ. Въ боевете зематъ участие значителни сили и отъ двѣтѣ страни. Деникинъ се е принудилъ да изпрати помощь отъ болшевишкия фронтъ. Киевскиятъ вѣстникъ „Жизнь“ съобщава, че при града Лебединъ (Харкевска Губ.) възстаницитѣ прѣвзиматъ селата и избиватъ Деникиновскитѣ отряди. Въ Херсонската Губерния украинскитѣ възстаници заели Александровскъ и Елисаветградъ. Възстанието се поиближава къмъ Херсонъ и Николаевъ, По желѣзнопжтната линия Кременчугъ—Знаменка и Николаевъ—Херсонъ движението е прѣустановено.

Анти украинска пропаганда

В. „Шлях“ съобщава. Съ цѣль, за да противодѣйствува на стрѣмленията на украинцитѣ, щабътъ на Деникина е издалъ тайна инструкция относително борбата съ украинската пропаганда задъ граница. Всички руски кржгове въ чужбина сж длъжни да влѣзатъ въ сношение съ съчувствуващата на Деникина преса и да помѣстватъ въ нея свѣдения, които да компрометиратъ украинското движение и украинскитѣ дѣйци. На тѣзи кржгове се изпращатъ отъ щаба на Деникина съотвѣтствени свѣдения. Както съобщавалъ Стокхолмскиятъ кореспоедентъ на вѣстника, рускитѣ дипломатически прѣдставители и рускитѣ пленници въ чужбина сж получили наставления да устроятъ развѣдочна и шпионска служба и да мобилизиратъ за тая цѣль цѣлата задгранична агентура. Съ освѣдомителна цѣль сж създадени специални организации въ прибалтийскитѣ държави и въ Германия, които се сношаватъ непосрѣдствено съ Парижъ. Военното разучване водятъ генералитѣ Геруа и Щербачевъ. Рускитѣ дѣйци въ Скандинавскитѣ страни обръщатъ специално внимание на Финландия, Полша, Летония, Литва и Естония. Тѣ иматъ поржка да съставятъ списъкъ на всички официални лица въ дипломатическитѣ прѣдставителства на новитѣ държави, които се освободиха отъ Русия.

Американска помощь за Украина.

Украинското правителство е получило увѣдомление отъ американския Червенъ кръстъ, че сж изпратени за Украина 6 вагона медикаменти и 30 души санитаренъ отрядъ. Въ Украина се намира и сега американска мисия на Червения кръстъ съ професоръ Рауденъ на чело.

Независимостьта на украинската църква.

Директорията на Украинската народна република е издала на 10.Х. н. г. единъ декретъ, съ който се установява автокефална украинска православна църква, независима отъ Москва. Всички църковни въпроси ще уреди украинското Народно Събрание, а до тогава дѣлата ще се водятъ отъ Украинския синодъ.

Въ царството на произвола

Отъ разни източници се извѣстява, че Деникинъ налага на селата и градоветѣ голѣми контрибуции. Така, въ Херсонската губерния е наложена контрибуция по 10 *пуда* зърно върху всѣка *десетина*. На Одеса е наложена контрибуция 45 милиона рубли. Въ села, дѣто селянитѣ откажатъ да платятъ този „данъкъ“, Деникинъ зема на сила всичко, което има. Борбата на селянитѣ съ помещицитѣ се отсжжда отъ Деникина бързо и радикално. Напр. въ село Веприкъ, Киевска губерния, доброволци окржжили селянитѣ съ картечници, убили шестима души, ранили тежко единъ и арестували 100 души, които откарали неизвѣстно кждѣ. Въ с. Бѣлгородка, Киевска губ., за сѣчене на дърва отъ помѣщическа гора сж били разстрѣляни 25 души. В. „Киевско ехо“ съобщава, че въ събранията на социалистическитѣ организации е било рѣшено да се зематъ всички мѣрки противъ антиеврейскитѣ погромни агитации, които упорито водятъ рускитѣ доброволци. На събранието е било заявено, че сж били убити и ранени нѣколко хиляди евреи и изнасилени 4000 еврейски жени. Събранието рѣшило да прати до Деникина делегация съ молба, да не допуска погроми. Въ града Баришполъ Деникиновскитѣ власти сж обѣсили на едно дърво гимназиалния учитель Колибарма. Освѣнъ това, Деникиновската аласть остро излиза противъ Украинското кооперативно дѣло. Най-голѣмитѣ Украински кооперации „Дніпросоюз“ и „Украінбанк“ сж закрити.

Короленко противъ Деникинъ.

Споредъ както прѣдава „Tribuna“, извѣстниятъ руски писатель Короленко е излѣзълъ рѣзко противъ настжплението на Деникинъ въ Украина. „За менъ — казалъ той — е сѐ едно, дали ще бжде създадена федерация или самостоятелность за частитѣ на бившата Русия. Ние не бива да забравяме, че е настжпило врѣме за свобода и воля на народитѣ“.

Кримъ противъ Деникинъ.

Въ Кримь, слѣдствие поведението ма Деникиновци, сж избухнали безредици, които Деиикинъ се старае да потуши. Работническата делегация до генералъ Сухоминъ, въ Севастополъ, е била арестована. На Одескитѣ вѣстнаци е запрѣгено да пишатъ за събитията въ Кримъ.

Кавказъ и Деникинъ.

Споредъ едно съобщение на Радио изъ Севастополъ, Грузия е скжсала сношения съ Деникинъ. Правителството въ Азербейджанъ се съгласило да води прѣговори съ Деникинъ само подъ условие, той да изтегли своитѣ отряди изъ Дагестанската область.

(Изъ „Шлях“, № 71).

Естония и Деникинъ.

Когато е пристигнала Естонската мисия при Деникинъ, послѣдния не я приелъ, като заявилъ, че той не признава самостоятелна Естония.

Англия и Источна Галиция

Полскиятъ львовски вѣстнинъ „Куриеръ полски“ съобщава, че Англия отхвърлила всички проекти по въпроса за Источна Галиция, които били приготвени отъ комисията за полски дѣла въ Парижъ. (Тая комисия стои съвършено на страната на полскитѣ искания. Б. ред.) Отъ английска страна искатъ, щото прилагането на автономната реформа въ Источна Галиция да бжде прѣдадена въ ржцѣ на автономния Источно Галицийски Сеймъ. Понататъкъ Англия иска още, въ статута на Источна Галиция да бжде означено, че тази областъ нѣма да изпраща депутати въ Варшавския Сеймъ. Сжщо тъй Англия се отказва да признае ма поляцитѣ правото да произведатъ набори въ Источна Галиция за войници.

Украина и Франция.

Украинското пресбюро прѣдава, че въ края на октомврий т. г. въ Каменецъ е пристигналъ единъ прѣдставитель на французския генералеиъ щабъ съ писмо до генералъ Петлюра. Той заявилъ на украинския министъръ на външнитѣ дѣла, че Франция не желае да се мѣси въ вжтрѣшнитѣ работи на Украина или да излѣзе противъ украинския народъ и неговитѣ желания. Франция търси начинъ, за да доведе до съгласие помежду имъ ония държави, които се борятъ противъ болшевикитѣ. Тя има сжщо намѣрение да укаже на Украина техническа помощь.

Украина и Кавказъ.

Украинскитѣ вѣстници съобщаватъ, че Кавказкитѣ републики Грузиния, Азербейджанъ и Армения официално сж признали украинското прѣдставителство. Сжщо и антантскитѣ мисии въ Кавказъ поддържатъ сношения съ украинскитѣ дипломатически мисии.

Къмъ еврейскитѣ погроми въ Украина.

Както съобщава еврейската преса въ Лондонъ, украинското правителство се е обърнало официално къмъ прѣдставителитѣ на еврейскитѣ учрѣждения и организации съ прѣдложение да пратятъ въ Украина комисия за разслѣдване на еврейскитѣ погроми. Между друго, такова прѣдложение сж получили Всемирната сионистическа организация, Allience Israelyte, Комитета на еврейския конгресъ въ Америка, Комитета на еврейската делегация въ Парижъ и пр.

Украина въ договора между Англия и Юденичъ.

Както съобщаватъ на в. „Шлях“ изъ Копенхагенъ, на „Wiener Monatspost“ изъ Одеса, между правителството на Сѣверозападна Русия и Англия е сключенъ договоръ, споредъ който Англия се задължава да поддържа руската сѣверо-западна армия, да й доставя аероплани и танкове и, слѣдъ заемане на Петроградъ, да й отпусне единъ милиарденъ заемъ. Срѣщу това Сѣяеро-западна Русия се задължава да не прѣдѣвява никакви прѣтенции спрѣмо прибалтийскитѣ провинции — сега свободни държави — да признае самостоятелностьта на Украина и да се откаже отъ русскитѣ интереси въ Персия.

УКРАИНСКИ КОНЦЕРТЪ ВЪ ФРАНЦИЯ. На 6, 12 и 15 ноември е било установено да се състоятъ въ салона Гаво, въ Парижъ вокалнитѣ изпълнения на единъ украински хоръ. Този хоръ пристига въ Франция направо отъ Швейцария, кждѣто даде своитѣ прѣдставления въ Бернъ, Базелъ, Цюрихъ, Женева и Лозана Вѣстницитѣ на швейцарската конфедерация посвещаватъ най-живи похвали на пѣнието и малкитѣ сцени, изпълнени отъ повече отъ 80 души участвуващи, и възбудигатъ виртуозностьта, ансамбла, бриото, както и естественостьта на всички хористи, мжже и жени. Сжщиятъ украински хоръ посѣти по-рано Виена и Чехия, дѣто пожъна неописуемъ възторгъ, който само ентусиазитичнитѣ братя чехи сж въ състояние да изразятъ, и който е толкова повече отъ висока цѣна, че сами тѣ, чехитѣ, сж отлични и свѣтовни музиканти. Отъ Франция украинскиятъ хоръ, споредъ нѣкои свѣдения, ще отпжтува за Америка. Нека се надѣемъ, че на обратенъ пжть отъ новия свѣтъ, обстоятелствата ще позволятъ, щото този отличенъ хоръ да направи честь и на малка България, като я посѣти на връщане въ отечеството си Украина. Нашитѣ първи градове София, Варна, Пловдивъ, Русе и Шуменъ не еднажъ сж оказвали доктоенъ приемъ на музикални сили отъ вънка.

РЕВОЛЮЦИЯТА ВЪ ПОЛША. Универсалната Телеграфна агенция публикува въ бюлетина си отъ 30 октомври слѣдната информация Едно сдружение отъ 90,000 земледѣлци, поддържани отъ градски работници, се образува въ Полша, за да експроприиира голѣмитѣ землевладѣлци. Отъ друга страна, отказътъ на Англия да поддържа Полша по въпроса за Источна Галиция, изостря още духоветѣ противъ правителството на Падаревски.

ОТКАЗЪ НА КЛѢТВА ВЪ ПОЛША. „Воля“ украинско списание, извѣствва по свѣдения изъ полския вѣстникъ Gazeta Porzanna, че на 25 послѣдни септември Д-ръ Федакъ се е прѣдставилъ на кмета на града Лвовъ, въ Источна Галиция, г. М. Найманъ, за да иска отъ името на служителитѣ и чиновницитѣ на града да се отложи до една покъсна дата полагането на клѣтвата отъ страна на чиновницитѣ — украинци. Една делегация, състояща се отъ г. г. Бомякъ, Ивашокъ и Чернецки се отправи до националния съвѣтъ и прѣдаде отъ името на трамвайния персоналъ единъ формаленъ протестъ противъ тази насилствена клѣтва Помощникътъ на кмета г. М. Сталь е приелъ протеста и обѣщалъ да го прѣдаде на по високото началство. Касае се до опититѣ на полското правителство да изтръгне клѣтва за вѣрность къмъ полската държава отъ служащи изъ всички нации въ Источна Галиция, главно отъ украинци, за която область, както е извѣстно, конференцията въ Парижъ прѣдвидѣ плебисцитъ и която безспорно е населена съ 75% отъ украинци. Полша желае да се добере по искуственъ и, както е явно насилнически пжть до фалшифициране волята на населението въ областьта, за да обори плелисцита и да анексира завладѣната съ сила чужда земя.

Печатница С. М. Стайковъ — София.

ГОДИНА I. СОФИЯ, 15 ДЕКЕМВРИ 1919 Г. БРОЙ 5.

Украинско-Български Прѣгледъ

ДВУСЕДМИЧНО СПИСАНИЕ

Урежда се отъ Редакционенъ комитетъ

ИЗЛИЗА НА 1 И 15 ЧИСЛО ВСѢКИ МѢСЕЦЪ
Абонаментъ:
за година 10 лева; за 6 мѣсеца 5 лева; за 3 мѣсеца 2·50 лева
Отдѣленъ брой 50 стотинки
Абонирането става чрѣзъ пощата

Писма и всичко се адресува до Редакцията:
София, 6 СЕПТЕМВРИ, 33.

СЪДЪРЖАНИЕ:

1. Д. Т. Страшимировъ — Украинската проблема.
2. О. Олесь. Стихотворение.
3. Никола Балабановъ. Стари украино-български литературни отношения,
4. Свободна трибуна.
5. Разни.

Д. Т. Страшимировъ

Украинската проблема

Украинската проблема подигна у насъ нѣкои въпроси отъ принципаленъ характеръ. Тя засегна дълбоки чувства, стари традиции у насъ, въ България. Нѣкои наши публицисти я подзеха, анализираха, раздърпаха, окритикуваха я. Азъ мисля, прочее, че тя не е лишена отъ интересъ да бѫде обобщена, да бѫде подведена подъ единъ правдивъ знаменатель.

Правото на украинци, да си съградатъ своя държава, се оспорва днесъ, естествено, отъ руситѣ — на първъ редъ. Нашитѣ освободители сѫ загрижени, не ще съмнѣние, да опазятъ непокътнати старитѣ граници на територията и на властьта си.

Но сѫщо, види се, немалко и български политици и граждани сѫ готови да държатъ руска страна, като правятъ студено лице на Украина. Нашитѣ, впрочемъ, — това не бива да се прѣмълчи — сѫ замечтали повече или по-малко за собствената българска кожа, а това е въ свързка съ тежкитѣ обстоятелства, които днесъ прѣживява българското отечество. Тѣ искатъ да видятъ въ възкръсналата цѣлость на великото северно царство добра надежда за спасението пакъ и на България.

Но нека прибавимъ тукъ: мечта като мечта, що се отнася до насъ, българитѣ. Тя, разбира се, не е лишена отъ добри чувства, въ основата си, не е лишена и отъ добри пожелания, и за Русия, и за България. Но сѐ пакъ, нали, това е всичко въ нея. Защото тя не засѣга, нито разрѣшава заплетената украинска проблема, както си е тя сама по себе си.

Пъкъ и ясно е, че интереситѣ се кръстосватъ около украинския въпросъ. Затова и възгледитѣ се роятъ противорѣчиви и непримирими по него. А като е тъй, потрѣбенъ е единъ подругъ критерий: критерий не на прѣходящитѣ и частни интереси, било български, било руски, а на съвѣстьта човѣшка и на общечовѣшката история. Потрѣбна е мѣрилката на една обективна и реална политическа мисъль, на едно неутрално международно право.

Изобщо, не е лесна работа, да установишъ днесъ теоретически правото на единъ поваленъ народъ: не е тъй лесно, както изглежда на първъ погледъ. Този въпросъ се е разрѣшавалъ винаги и само практически, въ историята, Повалениятъ, имено, става единъ день на краката си и налага, съ сила, волята си. И забѣлѣжителното е, че нѣма въ историята примѣръ, дѣто правото, наложено по този начинъ, да се оспорва отъ когото и да било по-послѣ.

А онова сѐ пакъ, което е отъ ясно по-ясно, то е, че съпротивлението на руситѣ не е резонъ, не е единъ видъ ultima ratio, за да се убие украинския народъ, че сѫщо и българското недоволство пакъ е толкова мѣродавно.

Касае се, прочее, да се оцѣни вѣрно и правдиво туй, що става между украинци и руси. Касае се, да се оцѣни трѣзво и конкретно едно историческо събитие, което се твори, което става прѣдъ нашитѣ очи, и което ний не знаемъ утрѣ какво въ край би излѣзло.

Така че, нека пристѫпимъ до самата сѫщность на прѣдмѣта. Руситѣ не признаватъ на Украина една украинска народность и единъ украински езикъ, като отдѣлна и самобитна индивидуалность, и възъ това свое непризнаване, градятъ правото си, съ оржжие да осуетятъ сепаратистическия украински идеалъ. Азъ казахъ руситѣ, като подразбирамъ всички ония, които днесъ отъ руска страна водятъ война противъ Украина. Всѣкой случай, тоя въпросъ, за народностьта и езика на украинци, се изтъква като най-забѣлѣжителенъ аргументъ на критиката.

Межу това, извѣстно е, че въ общечовѣшката история народностьта и езикътъ не сѫ рѣшающъ елементъ за образуване независима държава.

Историята поне не дава свидѣтелство за това, тя е дори противорѣчива въ тоя пунктъ. Франклинъ и Вашингтонъ, въ края на XVIII вѣкъ, бѣха твърдѣ добри англичани. като отцѣпиха новото си отечество, Америка. отъ старото, Англия, поради спора за новия налогъ върху чая. Нѣмецътъ Вилхелмъ Телъ стана сѫщо герой на откѫсването на Швейцария отъ нѣмската и въ коститѣ си Австрия. Тукъ откѫсването се бѣше продиктувало вече не отъ икономически причини, като въ Америка, но се яви като политически протестъ срѣщу тиранията на Австрия. И днесъ никой не дига на въпросъ правото на швейцарци и американци да иматъ своя държава.

Така че, народностьта изобщо не е мѣродавна, за да се обособи единъ народъ, но би имало да се каже дори и нѣщо повече по това. Има случаи въ историята, дѣто народностьта нѣкому не се оспорва отъ никого—както у евреитѣ—но пъкъ, ето хилядилѣтия вече, отдѣлна държава отъ потомцитѣ на Мойсея не излиза на лице. Но отъ друга страна, цѣли народи, като Франция, Англия, Германия и др. живѣятъ въ свои национални държави, и пакъ никой не имъ оспорва това право.

Ето така историята по въпроса за народностьта е противорѣчива, съвсѣмъ противорѣчива. А отъ това слѣдва, разбира се, че и сѫпротивата на руситѣ за независимостьта на Украина колкото и да бѫде мотивирана за самитѣ тѣхъ, не почива въ сѫщность, върху едно осветено отъ историята право. При това, сѫщото трѣбва да се каже относно и второто руско възражение — за езика. Езикътъ, както се знае, може да се дѣли отъ народностьта, и ако послѣдната не е рѣшающа, езикътъ нѣма какво още да каже. Американцитѣ си говорятъ и пишатъ английски, както швейцарцитѣ нѣмски, и пакъ и ония, и тѣзи си иматъ отдѣлна държава

Мѣродавното е въ географията, историята и живота, а не въ народностьта и езика. Трѣбва една область, една земя, съ свои географически граници, съ свое население, съ свой животъ. Това население има своитѣ икономически и други вѫтрѣшни и външни условия, живѣе въ тѣхъ, бори се години, вѣкове, създава си държава, създава своя народность, безъ да се грижи, какво е билъ по езика и рода си по прѣди. Така американцитѣ и швейцарцитѣ днесъ сѫ американци и швейцарци по народность, безъ да сѫ прѣстанили да бѫдатъ англичани и нѣмци.

Но Украинскиятъ въпросъ е още по-несложенъ, по-приетъ и отъ американския, и отъ швейцарския. Украинскиятъ езикъ и украинската народность могатъ да се оспорватъ днесъ отъ руситѣ и само отъ руситѣ, като заинтересовани, но отъ никого другиго. Дори пакъ и не всички руси спорятъ за това, а само шовинистични глави между тѣхъ, фанатизираните умове и реакционнитѣ елементи на голѣмия народъ. Руската академия на наукитѣ, съ специаленъ иемоаръ отъ 30 януария, 1905 г. установи, че украинскиятъ езикъ е еднѣнъ съвсѣмъ отдѣленъ отъ руския и независимъ славянски езикъ. Но имаме още и други авторитетни свидѣтелства, и дори нѣкои пъкъ руски, за индивидуалнитѣ качества на украинския езикъ. Споредъ Даль, руски филологъ, по красота украинскиятъ езикъ стои по-високо отъ руския. По сѫщия начинъ се изказва и великиятъ Мицкевичъ. Бандке дори го счита като най-хубавъ отъ всички славянски езици, додѣто Бодянски, пакъ руски филологъ, го е поставилъ, по музикалность, между най-хубавитѣ езици на свѣта.

Колкото до народностьта на украинеца, тя е дадена и установена въ историята на единъ много по-осѣзателенъ и неопровержимъ начинъ, отколкото езикътъ. Това е единъ народъ съ своя земя, своя география, граници, икономически животъ, нрави, битъ, обичаи, борби, страдания, герои, царе, водители, култура, искуство, история — отъ дълги вѣкове насамъ неизмѣнно, устойчиво и до днесъ. Историята още отъ тъмното минало, имено отбѣлѣзва, че народната маса тамъ нарича земята си Украина а не Русия. Столицата на тази земя е Киевъ, а не Москва. Първоначалното, старото московско княжество е друга държава. По-кѫсно вече, руситѣ русифицираятъ историята, като повѣствуватъ въ нея, че Киевската държава е се пакъ руска и една съ Русия. Това е искуствено създадена традиция, прѣподавана на поколението съ нескриваема централистическа и унификаторска, умисъль. Киевското княжество, между туй, сѫществува отдѣлно цѣли вѣкове, приема християнството, създава своя култура, своя книжнина, живѣе своя битъ, своята история. И то е, което дава на Москва писменостьта, прѣнася тамъ и новата християнска религия, по византийска догма.

Когато, прочее, настѫпва обединението послѣ на двѣтѣ господарства, Украина и Украинскиятъ народъ сѫ уформени вече и установени въ своята физиономия, въ своята народность. За това говорятъ високо и неопровержимо всички послѣдвали слѣдъ сплотяването на двата народа събития. Обединението, прѣди всичко, става много късно—въ седемнадесетия вѣкъ, но то е и много знаменателно. За него притежаваме и писменъ документъ — Переяславскиятъ договоръ отъ 1654 г. — по който можемъ най-ясно и да сѫдимъ. И наистина, този договоръ ни носи поразителни елементи за особеностьта и суверенитета на украинската народность. Съ специални членове сѫ установени граници, митници, данъчна система, администрация и управление на Украина, които си оставатъ незасѣгнати отъ Москва, а главно, запазва се за украинското отечество правото за дипломатически и политически връзки съ чужди държави, като съ това се подчъртава по несъмненъ начинъ, че Украина просто не сѫсвда и слѣдъ договора, връзкитѣ, които е водила прѣди него. Най-интересното, обаче, тамъ е — макаръ толкова незначително на видъ — обстоятелството, че се уговорва кѫргла парична сума да се плаща годишно отъ украинци на Московския царь. Забѣлѣжете, че цѣлиятъ този договоръ, сключенъ отъ Хетмана Богданъ Хмелницки е доброволенъ по отношение на Русия, съ която Украина не е въ война, и отъ която не е побѣдена или притисната. Касае се да се сключи единъ видъ политически тѣсенъ съюзъ, въ духа на ония тъмни още врѣмена, между Киевъ и Москва срѣщу Полша. Паритѣ означаватъ материално подчъртаване на исканата помощь, която се търси отъ Московския царь противъ по-силния врагъ. Украина въ това врѣме е въ жестока борба съ Полша, отъ чието робство едва се е освободила. А едноврѣменно тя е притисната, тя е заплашвана и отъ югъ, отъ кримскитѣ татари и отъ Турция. Отъ полскитѣ католици я дѣли черковата, като сама е ортодоксална, отъ Кримъ и Цариградъ я оттласква,

разбира се, още повече друговѣрството. Така че, православниятъ се обръща пакъ къмъ православния съсѣдъ за помощь и братски животъ срѣщу парична годишна награда!

По-подиръ вече, естествено и математически се загнѣздва въ душата на московскитѣ царе страстьта да подчинятъ напълно подъ своя власть близката, и по родъ, и по езикъ, и по вѣра страна. Поставена тъй нещастно между толкова врагове и почти беззащитна, но и въ всички тѣхни притежания, всички посѣгателства и насилия противъ буквата и духа на Переяславския договоръ, които послѣдватъ — това е вече една верига отъ исторически данни, които само потвърждаватъ правото и индивидуалностьта на украинската народность. Борбитѣ на Хетмана Мазепа противъ Петра Велики въ края на седемнадесетия и въ началото на осемнадесетия вѣкъ. съюзътъ на сжщия съ Карлъ XII Шведски и злощастната сждба на Украина въ Полтавския бой на 1718 сж извѣстни. Послѣдвалитѣ насилия, арестуването и убиването на Хетмана Полуботько пакъ отъ Петра Велики, всичко това сж само подробности. Отпоръть, който указва Украина е упоритъ. Комплотитѣ, възстанията и борбитѣ продължаватъ, жертвитѣ, които тя дава сж огромни. Отдѣлниятъ народенъ животъ на нещастната страна защищава и подтвърждава неизмѣнно себе си. То е жестокъ двубой, борба между поваления отъ условията, неизгодитѣ и случайностьта и слабѣющъ сѐ повече и повече, и надмощния противникъ, чувствуващъ сѐ по-яко търженството и всесилието си. И не е чудно, че този противникъ, пъленъ побѣдитель вече, става сѐ повече абсолютенъ и настойчивъ въ исканията си и не знае граница на нетолерантностьта си. Наслѣдницата на Петра Велики, Екатерина, съ декретъ унищожава съвсѣмъ Хетманския институтъ, съ който обезглавява политически Украина. Това е вече дефинитивно анексиране на цѣлата страна като провинция на Русия. Но на Украина, послѣ това, сѐ пакъ оставатъ народностьта, езикътъ и името, и забѣкѣжително е, че туй се чувствува отъ побѣдителя и той зема мѣрки и противъ него. Съ другъ декретъ Екатерина запрѣщава вече Украина да се нарича съ името си: заповѣдано е нещастната страна да се нарича Малорусия, както остава и до днесъ. Училищата и народниятъ украински езикъ, които пакъ оставатъ, дразнятъ още нетолерантностьта и руския абсолютизмъ и тѣ сж окончателно запрѣтени въ 1863 и 1876 г.

При тѣзи послѣдователни и явни данни на планомѣрно потисничество и на скроено доубиване на единъ по-малъкъ народъ отъ по-голѣмия и посилния, едва ли нѣкоя съвѣсть въ свѣта би се осмѣлила да потърси нѣкакво оправдание.

Но въпросътъ за насъ бѣше по-реаленъ и конкретенъ, и азъ ще събера нишкитѣ на всичко изложено, за да свърша съ съотвѣтно заключение. Украина е една страна, която днесъ се бори за независимость въ име на географията, икономическитѣ условия, народностьта, езика, бита, нравитѣ и историята си. Въ име на всички тѣзи данни тя води кървава борба ето вече трета година. Общочовѣшката история ѝ дава право да води тая борба. Даватъ ѝ право сжщо съвѣстьта и духътъ човѣшки. Ний, българитѣ, отъ друга страна, сме днесъ единъ независимъ, свободенъ народъ. Ний сме свободни да държимъ която щемъ страна въ тия борби между Украина и Русия. Това е наше право. Политиката, която въ случая ний бихме слѣдвали по собствена воля, е изразъ сѐ пакъ на интереси, на материални и дѣйствителни интереси, които нѣма какъ и нѣма кой да измѣни. Та политиката на България сама по себе си тукъ не е въ игра. Нека прѣдположимъ, че Украина е призната вече за независима: България пакъ ще си остане свободна въ своята политика да избере пѫтя къмъ Киевъ или Москва по своя воля. Но думата е за правото на украинци днесъ да се борятъ за своето право. Думата е само за това право. Това е украинската проблѣма за насъ. И думата, послѣ, е за нашата съвѣсть, или да рѣчемъ, за историческата истина. Въ Парижъ упражниха днесъ едно свое право на побѣдители спрямо побѣдена България, слѣдваха своитѣ интереси, слѣдваха своята реална политика спрямо насъ. Тамъ откжснаха цѣли членове отъ нашата народна снага и не признаха тамъ правото на нашия народъ за обединение, както признаха това право за своитѣ съюзници. Прочее, това е тѣхна свобода, да рѣчемъ, тѣхно право. Но въ Парижъ сепакъ не постжпиха въ духа на общечовѣшката история, на правдата и съвѣстьта. Нека, прочее, ний, онеправданитѣ днесъ българи, правимъ политика въ дѣйствителность такава, каквато ни отърва на реалнитѣ интереси. Но нека поне теоретически, прѣдъ нашата съвѣсть и прѣдъ съвѣстьта на човѣчеството, прѣдъ духа на общечовѣшката история, не отказваме на Украина правото да се бори за себе си.

О. ОЛЕСЬ.

Вчорашні спільники[1]) на нас здіймають зброю,[2])
Ідуть з мечем на нас брати,
Готові братньою рукою
Нас на Голгофі розпясти, —
О, Боже, Волю захисти.[3])

Сліпою помстою[4]) і кровью,
Їх груди дихають в огні. . .
Закрийте Волю[5]) хоругвью,
Не дайте впасти їй в борні. . .[6])
Північний[7]) привід[8]) в далені.

Червона пара над землею,
Кричать над Волею круки. . .[9])
Невже[10]) розлучимося з нею,
Невже від[11]) братньої руки
Впадуть підкошені квітки?! . .[12])

О, схаменіться![13]) Тільки дайте
Напитись сонця і краси,
А потім бийте, ріжте, крайте,[14])
Тіла рубайте,[15]) як ліси,
І Волю розірвіть,[16]) як пси.

[1]) Съюзници. [2]) дигатъ оржжие [3]) Защити. [4]) съ мъсть [5]) свободата [6]) борба [7]) сѣверни [8]) призракъ [9]) гарванъ [10]) нима [11]) отъ [12]) цвѣтя [13]) свѣсти се [14]) кжсайте [15]) сѣчете [16]) разкжсвамъ.

Никола Балабановъ.

Стари украино-български литературни отношения

I.

Руската, както и украинската писменость, се зараждатъ, въ землището на киевското и околнитѣ княжества. Каква е била народната срѣда, срѣдъ която възникна книжнината и се разви бждащата руска и украинска литература, дълго се спорѣше. Сега, обаче, напълно е установено, че е била украинска. Споредъ най-новитѣ данни, дадени отъ академика Шахматовъ, слѣдъ разселването на източно-славянскитѣ племена, Днепровския басейнъ, т. е. територията на киевското княжество е била заета отъ украинското племе, кждѣто то живѣе непрѣкжснато и до днесъ. И ето отъ IX вѣкъ вече прѣобладаващо значение въ живота на източното славянство добива племето „Русь“, което заемаше територията, която днесъ наричаме Украина. Името Украина не е ново; то се срѣща по паметницитѣ още въ XII вѣкъ. Отъ Киевското княжество дойде политическото и религиозно обединение на отдѣлнитѣ руски княжества. Възниква веднага въпроса: какво е било населението на тогавашна „Русь“ и дали днешнитѣ украинци сж негови потомци? Приема се, че въ ония легендарни врѣмена езиковитѣ и етнографически различия не били така значителни както днесъ, но все пакъ още тогава тия отличия се сложили въ 3 основни вѣтви — които руски учени наричатъ великоруска, бѣлоруска и малоруска, и които отпослѣ паднали подъ различни политически и економически условия и се доопрѣдѣлили. Това опрѣдѣляне, поне въ езиково отношение, е по старо отъ XI в., което доказа и Потебня въ своята книга: „Къ исторіи звуковъ русскаго языка“. Вънъ отъ това Киевското княжество въ IX в. се обособява въ държавна единица. Така че още въ най-старо врѣме украинската народность се явяа съ своя езикова и политическа физиономия. И въ древния периодъ тя играе голѣма политическа и културна роля. Отъ Киевското господарство дойде покорението на отдѣлнитѣ княжества и съединението имъ подъ властьта на единъ княжески родъ, отъ тука се пръска християнството и образованностьта по цѣлата ширна руска земя.

Тая роля на украинската народность на послѣдъкъ е прѣдметъ на исторически и филологически споръ. Мнозина отричатъ това й значение, както и съврѣменната украинска литература, боейки се отъ така наречения „сепаратизъмъ“, който застрашавалъ националната цѣлость на Руската империя. Ала безспорно е, че задъ днешнитѣ украинци стоятъ много вѣкове на историческо сжществуване въ течение на които тѣ опрѣдѣлиха своята народность. Тѣ сж обработили особенни битови черти, произвели сж богата народна поезия, едно прѣлѣстно създание на украинския народенъ геній, което съперничи на Руската народна поезия. Но въ стария периодъ, макаръ украинския народъ да разви една книжнина, която носи неговитѣ езикови особенности, едва въ XVII в. се явяватъ опити за една наистина национална украинска литература, която особенно силно се разви въ XVIII и XIX вѣкъ. *)

Украинскиятъ народъ запази своитѣ битови черти и та жива народна особенность искаше литературно изказване. Затова ние виждаме народа съ неговитѣ прояви да влиза като мотивъ въ литературата, а въ края на миналия вѣкъ възникна новата украинска литература на народенъ езикъ по насоката, дадена отъ хора съ великоруско образование, но запазили интересъ къмъ своята народность и постепенно народа съ всичкитѣ му прояви стана любимъ мотивъ на поетитѣ. Голѣмия успѣхъ на послѣдната доказва, че тя удовлетворява духовнитѣ потрѣбности на народа. И днешната богата литература на украинцитѣ не е скокъ, а резултатъ на една дълга еволюция, началото на която трѣбва да диримъ въ Киевъ. По късно литературно срѣдище стана Москва, ала Киевъ не прѣстана да подържа традицията, наследена отъ миналото. за да се изрази днесъ въ една силно национална литература. Това не се харесваше на руския империализъмъ, който виждаше въ езиковото и литературно обособяване на украинцитѣ, опасность за националния организмъ. Тая тревога, подигната отъ нѣкои публицисти противъ украинската литература и езикъ се разрастна до единъ политико-общественъ въпросъ, извѣстенъ подъ името „украински сепаратизъмъ“. Разбира се, руското правителство много строго прѣслѣдваше украинската литература и езикъ,но то не само не я заглуши, но не уби и нейната жизненость, защото отговаряше на духовнитѣ потрѣбности на народа. Украинцитѣ днесъ иматъ своя литература на свой особенъ езикъ, съ свои тенденции и идеали, отлични отъ тия на руската литература. Тя сжществува и нищо не е въ състояние да я отрѣче. а напослѣдъкъ вече домашни, украински, учени доказаха и връзката й съ миналитѣ вѣкове. Особенни заслуги въ това отношение има починалия наскоро критикъ и професоръ С. Ефремовъ, а руския литераторъ историкъ А. Н. Пыпинъ, не само не отрича, но дори подържа правото на украинцитѣ да развиватъ своята литература, като излиза отъ особни политически разбирания. Въ послѣднитѣ дни, така типични съ своето силно проявление на националнитѣ стремежи на народитѣ въ бившата руска империя, се очертаватъ контуритѣ на една нова славянска държава, втората по численность на населението и географическа голѣмина. Слѣдъ революцията отъ 917 год. украинския народъ води упорита борба съ болшевицитѣ, а напослѣдъкъ и съ войскитѣ на Деникина, за своята самостойность и той ще си я извоюва, защото нищо не е по силно отъ народната воля.

II.

Както вече се каза, Киевъ е билъ проводникъ на християнството и славянската писменность и образованость за източнитѣ славяни. Той е въ най близко сѣсѣдство съ славянския югъ и още въ най старо врѣме играе голѣма политическа и културна роля. Така по първитѣ отношения между източнитѣ и южни славяни, отбѣлѣзвани до сега като рус-

*) Както е извѣстно, отъ начало не само украинската, но и руската литература е била подъ извънредно силно старо-българско влияние, така че, книжовната дѣйность на руси и украинци изначало може само съ голѣми резерви де се нарече национална и народна.

В. Р.

ко-български, сж въ сжщность украино-български; макаръ тогава не сѫзнавани като такива. Тия отношения датиратъ още отъ врѣмето прѣди покръстване на руситѣ. Въ втората половина на IX вѣкъ, когато Киевъ става столица на господарство при Олегъ, той и наслѣдницитѣ му начеватъ отношения съ културния византийско - славянски югъ. Слѣдствие на тия отношения поменатото господарство е познавало глаголицата, на която били прѣписани договоритѣ, сключени между Олегъ, Игоръ, Святославъ и Византия, както бѣлѣжи това и В. А. Келтуяла въ своята книга: „Куреъ исторіи русской литературъ. Часть I Спб. 913" стр. 74. Друго любопитно свидѣтелство за културни отношения намираме въ Панонскитѣ жития, кждѣто се казва, че Кирилъ намѣрилъ въ Херсонъ евангелие и псалтиръ, написани на „руски езикъ" и човѣкъ, който говорилъ този езикъ и който езикъ Кирилъ лесно разбиралъ и челъ. Нѣкои учени мислятъ, че това било готско писмо, а други (Келтула), че не е било готско, защото Кирилъ го разбиралъ. Келтула прѣдполага, че слѣдствие търговскитѣ връзки на Киевското господарство съ Византия християнството е сжществувало и за елементарнитѣ му нужди сж се явили прѣводитѣ на псалтира и евангелието на езика на киевскитѣ поселения, съ гръцки букви приспособени за славянската фонетика. Все пакъ въпроса остава откритъ. Положително е само, че Кирилъ въ Херсонъ намѣрилъ богослужебни книги написани на другъ езикъ, и споредъ Келтула разколебалъ вѣрата си въ свещенностьта на тритѣ езика (еврейски, гръцки и латински) — на които само можело да се прѣдава христовото учение, както учела тогава църквата — което е отъ значение за по нататъшната дѣйность на Кирила.

По късно, слѣдъ като Игоръ, жената на когото е първата княгиня християнка, зае Киевъ, неговиятъ синъ Святославъ прѣдприе въ X в. два похода въ България. Безспорно той се е запозналъ съ литературното богатство на прѣславския дворъ. Извѣстни сж двата Святославови сборника отъ 1073 и 1076 год.; това сж прѣписи отъ енциклопедическия сборникъ, съставенъ за домашно четиво на царь Симеона. Може би самия Симеоновъ сборникъ е билъ прѣнесенъ отъ Святославовата войска въ Киевъ, въ редоветѣ на която сигурно имало християни. Тукъ се запознало Киевското войнство и съ Симеонозия синъ Бояна, за когото на 4 мѣста се споменува въ „Слово о полку Игоревѣ", и по чието име по късно народнитѣ пѣвци — поети въ Русия и Украина се нарѣкоха — бояни. Нѣкои мислятъ, че Боянъ е митическо лице и сж склонни да разбиратъ подъ неговото име — Хомера Келтуяла допуска пъкъ, че може името Боянъ за неизвѣстния авторъ на „Слово о полку Игоревѣ„ да е нарицателно, отъ „баяти", съ което име се нарицали княжескитѣ пѣвци. Много по-вѣроятно е Боянъ, който не бѣше любимъ на прѣславския дворъ, като отстжпникъ отъ Христовата вѣра, да е заминалъ съ Святослава като неговъ пѣвецъ-поетъ, толкозъ повече, че Святославъ, макаръ синъ на християнка, не прие християнството, или поне официално не стори това. Наистина до 1187 г., до „Слово о полку Игоревѣ" никждѣ не се споменува името на Бояна, но може би въ очитѣ на лѣтописцитѣ присжтствието му като княжески пѣвецъ-поетъ не ще е било отъ голѣмо значение. (Слѣдва).

Свободна трибуна.

Писмо-отговоръ на единъ украинецъ, Вл. Дяковичъ

(Вижъ Укр.-български прѣгледъ бр. 4).

Съ голѣмъ интересъ проучихме писмото на г. Дяковичъ, не само поради това, че въ него личи искреното желание на г. Дяковичъ да разбере украинския въпросъ, но и още затова, че недоумѣнията на г. Дяковичъ не сж резултатъ само на едно лично настроение. Тѣ могатъ да се чуятъ изъ устата на мнозина изъ по-широкия кржгъ на българското общество. Като ги изложимъ системно ще имаме удоволствието да отговоримъ на тѣхъ и може би, да ги разпръснемъ.

г. Дяковичъ недоумѣва за три нѣща, което му прѣчи да се отекне съ готовность на украинското движение.

Прѣди всичко трѣба да кажемъ, че г. Дяковичъ разглежда украинския въпросъ донѣкждѣ едностранчиво, именно отъ страна на патриотическата заинтересованость, като го рѣшава въ зависимость отъ българскитѣ интереси, и то както той го разбира.

Обаче никой не ще спори върху това, че въпроси отъ такова грамадно и то международно значение, като руския или по-точно казано източно-европейския въпросъ, може да бжде вѣрно оцѣненъ и разрѣшенъ само при условия на абсолютна обективность и незаинтересованость. Но. . . ние прѣживѣваме необикновена епоха, когато да се издигне човѣкъ до абсолютно студена обективность е почти невъзможно, когато парливитѣ въпроси на политиката, въпроси на патриотизъмъ, съставятъ сжщината на интереситѣ на всѣки отдѣленъ гражданинъ и затова ние съ пълно съчувствие и симпатия се отнасяме къмъ позицията на г. Дяковича да оцѣнява международнитѣ отношения прѣди всичко отъ българска национално-патриотична гледна точка; още повече, че повечето пжти вѣрно разбранитѣ национални интереси се съгласуватъ съ идеята за справедливость и въ международнитѣ отношения. Затова ние охотно заставаме на становището на г. Дяковичъ, като сме увѣрени, както него, че вѣрно ще е онова разрѣшение на източно-европейския въпросъ и въ частность на украинския, което ще отговаря на справедливитѣ български интереси.

И тъй, въ украинския въпросъ г. Дяковичъ срѣща три нѣща, които го поставятъ въ недоумѣние и му прѣчатъ да се отзове на украинското движение: ако сжществува въ бжджще независима Украина, то г. Дяковичъ пита: 1. Какво ще стане съ България безъ закрилата на силна и мощна Русия; 2. Какво ще стане съ 300 хиляди българи въ Бесарабия, които попаднаха сега подъ ромжнско иго и 3. Какво ще стане съ славянскитѣ братя, подтикнати къмъ междуособици и станали орждия въ ржцѣтѣ на великитѣ сили.

Прѣди всичко съ тжга трѣбва да отбѣлѣжимъ, че въ характера на въпроситѣ, както ни се струва, проглежда едно неразположение отъ напрѣдъ къмъ украинския въпросъ, защото въ противенъ случай тѣзи въпроси би трѣбвало не само да се измѣнатъ но може би и да бждатъ отправени по другъ адресъ.

Да ги разгледаме. Най-напрѣдъ за великата и силна Русия, която би могла да стане опора за

България. За да избѣгнемъ всѣко недоразумѣние, трѣбва да попитаме г. Дяковича за коя именно Русия той мечтае, защото ако се изключи Съвѣтска Русия, то оставатъ още двѣ мислими Русии — едната Деникинска, Русия на реакцията и реставрацията и друга организувана върху демократическитѣ принципи на цивилизования свѣтъ въ форма на съюзъ между източно-европейскитѣ народи, — източно-еврочейска федерация. Ако г. Дяковичъ говори за реставрирана Русия, за Русия на Деникина, то трѣбва да му се каже, че украинското движение ще се бори винаги противъ подобно рѣшение на източно-европейския въпоосъ и то не само затова, че това рѣшение ще е въобще отрицание на всѣка национална идея, но още и за това, че всѣки опитъ за реакция въ Русия, нѣмайки никакъвъ шансъ за краенъ успѣхъ, разпалва само революционнитѣ страсти и усилва съ призрака на реакцията болшевишкитѣ течения. Ние, украинцитѣ, повтаряхме прѣди, повтаряме пакъ, че Деникинъ не може да побѣди, а наопаки, присѫтствието му върху територията на Русия засилва и крѣпи болшевизма. Затова да се възлагатъ върху Деникина каквито и да било надежди е най-малко лекомислено. Но да допуснемъ невъзможното. Да си прѣдставимъ, че Деникинъ побѣди и старата Русия възкръсне. Какви ще сѫ послѣдицитѣ отъ това за България? Възкръсването на стара Русия ще означава възкръсването не само на старитѣ й домогвания, но и на старитѣ й задължения спрѣмо старитѣ й приятели, а напослѣдъкъ България не бѣше между тѣхъ. Единъ отъ прѣдставителитѣ на Деникина прѣдъ Съглашението сега е Сазоновъ, онзи сѫшия, г. Дяковичъ, който е участвувалъ при разпъването на кръстъ на България въ 1913 и при когото България влѣзе въ война на страната на Германия. Понататъкъ, доброволцитѣ сега намиратъ не само гореща, но и сѫществена подкрѣпа въ Сърбия — трѣбва да се мисли, че това задължава доброволцитѣ къмъ нѣщо. Най-послѣ цѣлото въобще прѣдприятие на Деникина се крѣпи съ помощьта на Антантата — това сѫщо неможе да не го задължи въ извѣстно направление. Ако Деникинъ побѣди, което е невъзможно, той ще е въ пълна и абсолютна зависимость отъ Антантата (за което отъ сега още прѣдупрѣждава, г. Дяковичъ, английския печатъ) и не ще бѫде възможна за него никаква самостоятелна политика въ международнитѣ отношения. Не е възможно да се прѣдполага, че Деникинъ нѣкога въ бѫдаще ще поиска, въ името на интереситѣ на слаба и малка България, да рискува съ разположението на великитѣ сили, безъ чиято помощь той не може да сѫществува. Надеждитѣ на България върху Деникина сѫ сѫщо тъй неоснователни, както и прѣди надеждитѣ за побѣдата на нѣмцитѣ.

Украинцитѣ сѫ противъ Деникина и въ това отношение тѣ знаятъ, че не сѫ въ противорѣчие съ интереситѣ на България.

Но, г. Дяковичъ, има друга една перспектива за народитѣ на бивша Русия и това е организирането на източно-европейската федерация. Отношението на украинското движение къмъ такава федерация е общеизвѣстно. Обаче ние все пакъ ще припомнимъ най-главнитѣ факти, които го характеризиратъ, прѣдъ видъ на това, че нѣкои обстоятелства, при извѣстно сѫществующе прѣдубѣждение, много неохотно се възприематъ. Украинското движение прѣди всички написа на знамето си слѣдъ революцията въ 1917 г. „Руска федеративна република“. Цѣлата борба на украинското движение, прѣзъ лѣтото 1917 г., състои въ борба за федеративното прѣустройство на Русия. Слѣдъ болшевишкия прѣвратъ, украинското правителство разпрати до всички части на бивша Русия покана да се организира федерация, като се признае на всѣка входяща единица национални и политически права за самоопрѣдѣление въ рамкитѣ на възможното, при запазване на единството на държавата. Най-послѣ, въ всички документи отъ края на 1917 и началото на 1918 г., въ които се говори за независимостьта на Украина, е прибавено и това, че украинското учредително събрание ще трѣбва да рѣши въпроса за федеративнитѣ взаимноотношения съ другитѣ народи на бивша Русия. Напослѣдъкъ, когато въ вѣстницитѣ се споменаваше за федерацията на прибалтийскитѣ народи, сѫщеврѣменно се споменаваше и името на Украина. Всички тѣзи факти сѫ извѣстни на г. Дяковичъ и все пакъ той смѣта за нуждно да попита: „Нима Вие, украинци, се отказвате за винаги отъ идеята да тръгнете по пѫтя на федерацията?“ Може би г. Дяковичъ подъ федерация разбира режима на Николая II, на който украинцитѣ наистина не ще се съгласятъ? Отъ всички противоболшевишки правителства, г. Дяковичъ, принципално не признава федерализма само едно правителство — това на Деникина. И ако въпросътъ Ви за мощнитѣ славянски щати е искренъ, то Вие би трѣбвало да го прѣдложитѣ не на украинцитѣ, които не ще спорятъ съ Васъ, а на Деникинъ, на този единственъ, слѣдъ болшевикитѣ, врагъ (върху територията на Русия) на уредбата на източно-европейскитѣ щати, въ които славянския елементъ разбира се ще бѫде най-многоброенъ.

Украинското движение, както прѣди, тъй и сега, се стрѣми въ края на краищата къмъ организация на силна, независима и свободна федерация на народитѣ въ източна Европа, възъ основа на принципитѣ, признати отъ цѣлия културенъ свѣтъ, именно на принципитѣ на демократизма и самоопрѣдѣленйя на нациитѣ. Такава една държава, засилена и политически отъ взаимното довѣрие на доброволно федериранитѣ части и независима икономически въ сила на своята грамадность, скоро ще може да се окопити и подеме независима международна политика, само такава една държава, признаваща въ самата себе си на всѣка една народность безрезервно право за сѫществуване, ще може да даде безпристрастна подкрѣпа на справедливитѣ искания на България; само такава една държава, независяща въ сѫществуването си отъ никого, ще подкрѣпи и българитѣ въ стремежа имъ къмъ обединение. Но това е дѣло на бѫдѫщето, което ще настѫпи по-скоро само тогава, когато на територията на бивша Русия ще прѣстанатъ да се правятъ реакционни опити и когато на територията на източна Европа ще се приложатъ принципитѣ, съ които живѣятъ западнитѣ народи — демократизмъ и национализъмъ.

А сега, догдѣто Деникинъ затваря украинскитѣ академии и университети, забранява да се учи на украински въ гимназиитѣ и въ народнитѣ училища, издава разпореждане да се изгорятъ украинскитѣ книги, украинцитѣ ще се борятъ за своето сѫществуване и за светото си право да се самоопрѣдѣ-

лятъ. Когато Украина ще осигури своето сѫществуване и независимость, тогава ще стане възможна организацията на източноевропейската федерация. Пѫтя е може би дълъгъ, но той е единствения и украинцитѣ направиха всичко, за да го скѫсятъ. Отговора ни на въпроса за велика Русия е този— възстановяването на стара реакционна Русия е невъзможно, пъкъ ако и да би било възможно, то за България това не би имало никакви благоприятни резултати, вече затова, че руската реакция се поддържа отъ държави неблаговолящи къмъ България. Възможното е, това, източно-европейска федерация; нейната организация безъ съмнѣние може да бѫде благоприятна за България;— и нея тъкмо искатъ, къмъ нея се стрѣмятъ украинцитѣ. Г. Дяковичъ говори за „мощни славянски щати“, — ние горещо го привѣтствуваме за тази му идея и го съвѣтваме, ако той е съвсѣмъ искренъ, да я изпрати въ „бюрото за пропаганда“ при доброволческата армия, защото сѫщото това бюро е издало въ 1919 год. книга, въ която се защищава идеята за „единна и недѣлима“ Русия и се отхвърля рѣшително всѣки принципъ за федерация.

Да минемъ къмъ слѣдния въпросъ, засегнатъ отъ г. Дяковичъ — въпроса за Бесарабия. Г. Дяковичъ като че обвинява украинцитѣ за това, че 300 х. българи въ Бесарабия сѫ попаднали подъ ромънско иго. Тѫжно и тежко е да се чуе подобенъ упрекъ, защото той ни напомня и друго — именно, че заедно съ 300 х. българи у ромънитѣ сѫ попаднали около 400 хиляди украинци въ Бесарабия, 500 х. въ Буковина, $^{3}/_{2}$ милиона у поляцитѣ въ Галиция и 500 х. въ Чехо-словашко. При какви условия е станало това разкѫсване на украинскитѣ земи и какви жертви сѫ дали украинцитѣ за да не го допуснатъ, е извѣстно на всички. Намъ ни се струва, че украинцитѣ заслужаватъ състрадание и съчувствие, а не упрекъ. Г. Дяковичъ, между другото, упрѣква украинското правителство затова, че то е възстановило въ края на краищата добри съсѣдски отношения съ Ромѫния. Но — нима задачата на политиката е да се създаватъ врагди и войни?

Украинското правителство, заобиколено отъ всички страни съ врагове, отъ една страна поляцитѣ, дошли да взиматъ източна Галиция и Волинь, отъ друга болшевикитѣ и най-сетнѣ отъ трета доброволцитѣ, не виждаше другъ изходъ, освѣнъ да бѫде въ добри отношения съ Ромѫния. Но това стана слѣдъ като украинското правителство въ 1918 год. прати на ромънското правитетство нѣколко ноти — протести противъ заемането на Бесарабия и Буковина, и слѣдъ като въ лѣтото 1919 год бѣха прѣкѫснати дори дипломатическитѣ сношения на украинскотото правителство съ ромънското. Има обстоятелства, при които правителсвата сѫ принудени да правятъ не това, което желаятъ, при това трѣбва да се отбѣлѣжи, че за сега Ромъния е единствения прозорецъ на Украина къмъ западна Европа.

Македония, г. Дяковичъ, е взета у българитѣ и все пакъ г. Стамболийски търси срѣща съ Венизелосъ и Пашичъ и иска да се споразумѣе съ Сърбия и Гърция. Защо тогава не обвиняватѣ г. Стамболийски, че се сношава съ враговетѣ на Блгария ?

Третия въпросъ на г. Дяковича е за славянската солидарность и дружба. Ако украинското движение сѫществува и за напрѣдъ, то г. Дяковичъ пита, какво ще стане съ славянскитѣ братя, нахвърлени въ жестока борба помежду си? Ние не можемъ да претендираме за симпатия, но имаме право на справедливость и въ име на тази справедливость, ние питаме, кой въ Украйна нарушава тази солидарность? Къмъ кое племе принадлежи онази народность, която облѣ съ кръвь и сложи ярема върху украинската източна Галиция? Прѣдставителя на кой народъ затваря сега украинскитѣ университети въ Киевъ, Полтава и Харковъ? Въ Киевъ неотдавна познатитѣ приятели на славянството Пуришкевичъ и Савенко, по заповѣдьта на Деникина, съставиха списъкъ на забраненитѣ книги, въ който влѣзоха заглавията на 120 украински книги, подлежащи на прѣмахване — кой тогава, г. Дяковичъ, нарушава славянската солидарность? Украинцитѣ искатъ да дишатъ — това е всичко за което тѣ претендиратъ. А славянскитѣ народи имъ слагатъ вѫжето на врата, и безпристрастието на г. Дяковича го кара да ни прѣдупрѣди, да не нарушаваме съ виковетѣ си за помощь славянската солидарность. Може би славянофилската справедливость принуждава г. Дяковича да признае, че не вълкътъ е кривъ, когато нападa агнето, а агнето— защото не съвсѣмъ безропотно дава да го изядатъ. Инакъ какъ да се разбере това, че намъ се правятъ увѣщания за славянска дружба? Затова ние, за съжаление, само съ извѣстно усилие на въображението можемъ да прѣдположимъ искреность у г. Дяковича както по въпроса за славянската солидарность, тъй и въ забѣлѣжката, че славянитѣ сѫ вмъкнати въ междуусобици, защото сѫ станали орѫдие въ рѫцѣтѣ на великитѣ държави. Общоизвѣстни сѫ фактитѣ, които доказватъ, че великитѣ сили по-скоро подбутваха славянскитѣ народи къмъ споразумѣние и наопъки, ако славянскитѣ нации продължатъ борбата, то за това е кривъ само тѣхния егоизъмъ, стремежа къмъ съперничество и увеличение на границитѣ си за смѣтка на тия на съсѣда. Не можемъ при това да не кажемъ нѣколко думи за славянофилството изобщо. Както се знае, славянофилството се роди тогава, когато голѣма часть отъ славянското племе бѣше подъ ига-то на нѣмци, маджари и турци. Общитѣ нещастия родиха идеята за съюзъ, за общо сътрудничество въ осигуряване свобода и независимость. За съжаление тази идея не даде никакви практически резултати, защото и тогазъ условията за животъ и интереси на всѣко славянско племе бѣха много различни.

Останаха само теоретическитѣ планове, но и тѣ не бѣха безъ недостатъци. Знае се, че руското славянофилство започна да служи на руския империализъмъ и съ името на славянско единение освещаваше политиката на насилие и угнетение на славянскитѣ народности. Именно славянофилитѣ проповѣдваха сливание на славянскитѣ племена въ руското море, оправдаваха насилническия режимъ въ Полша и въ Украина и подкрѣпяха на врѣмето си русификаторската и вмѣшателската политика въ България, противъ която възставаше великия български патриотъ Петко Славейковъ. Това сѫ едни доста неблагородни резултати отъ благородни идеи.

Колкото за славянската идея въ прилагането ѝ къмъ днешния день, то прѣди всичко трѣба да сѫ попита — иматъ ли славянитѣ прѣдъ себе си общи и обединяващи ги задачи, които при това да се оспорватъ отъ нѣкои отъ вънъ, и възъ ос-

нова на които би могло да се говори за взаимно споразумѣние? Уви, такива общи задачи ние не виждаме. За да опрѣдѣлимъ съврѣменитѣ междуславянски отношения, доста е да се посочатъ нѣколко географически имена: Цѣтинъ, Галиция, Украина, Македония. Нѣма два съсѣдни славянски народи. които да не спорятъ помежду си и да не се опитватъ да спечелятъ за смѣтка на съсѣда си. Отъ кого страдатъ славянитѣ въ Македония и Галиция — не е ли пакъ отъ славяни? Срѣщу кого тогава трѣба да се обединатъ славянитѣ? Ние мислимъ, че слѣдъ поражението на Австрия и Германия, слѣдъ като изчезна нѣмската опасность за славянската свобода — славянофилството умрѣ. Славянскитѣ народи встжпиха въ нова ера на сжществуване — ера не на расови интереси, а на национални отъ една страна и общочовѣшки интереси и интереси на свѣтовната култура отъ друга. Ние днесъ нищо не знаемъ за романска солидарность или за солидарностьта на народитѣ отъ германската раса, защото истината е еднаква за всички нации отъ всички раси и нѣма специални истини за романската, германска или славянска раса. Или може би г. Дяковичъ вѣрва въ приказкитѣ на Хомяковъ и С-ие, че славянския народъ и особено руския е народъ богоносецъ, призованъ да спаси отъ гибель свѣта и специално „гнилия“ западъ? Ние смѣтаме, че идеитѣ за културата, за националното развитие, за международната справедливость и мира сж понятни еднакво на народитѣ отъ всички раси; и имено сега, когато съсѣди-славяни сж готови да се изядатъ единъ другъ, да нарушатъ единъ спрѣмо други най-елементарнитѣ принципи на справедливостьта, опитътъ да се запазятъ на славянството монопола за чувство на справедливость и незаинтересованость срѣщу въображаеми врагове на славянството е страненъ и неумѣстенъ. Нѣма нужда човѣкъ да е славянинъ, за да разбере, че не е добрѣ да се потискатъ народи. Междуславянската солидарность не сжществува и до тогава, до когато славянитѣ се биятъ помежду си, ние не можемъ да гонимъ миражи. Реалната политика ни казва, че не само по-практично, но и по-естествено е да се стремимъ просто къмъ една международна солидарность и да търсимъ подкрѣпа не у близкитѣ по раса, а у близкитѣ по настроение и готовность да защищаватъ справедливостьта. Затова ние ще вървимъ заедно съ ония, които честно и безпристрастно ще се отзоватъ на нашитѣ домогвания за национална справедливость. Все едно ще бждатъ ли това латиши, фини или грузини; ако между тѣхъ се случатъ и славяни, толкозъ по-добрѣ. Колкото се отнася специално до славянофилството, то и ние сме били славянофили не по-долу отъ другитѣ. — Шевченко погуби половината отъ живота си въ Сибиръ за славянофилството. Костомаровъ е билъ сжщо поклоникъ на славянското единение. Но сега ние гледаме на него съ прѣдубѣждение: ние си спомняме за Галиция съ славянската й солидарность и Швейцария, въ която живѣятъ народи отъ три различни нации. Много вжти вече тѣзи, които ни го проповѣдваха, прикриваха съ него насилията си. И ние мислимъ сега, че за да се защищава свободата за самоопрѣдѣление на народитѣ, нѣма нужда да се гиздимъ съ славянски доспѣхи, защото цѣлия културенъ свѣтъ я признава и изповѣдва и защото, когато виждаме тѣзи доспѣхи, ние ставаме подозрителни, понеже ни се счува звънъ отъ вериги.

Такъвъ е отговора ни на г. Дяковичъ. Колкото за силната Русия, то и ние мислимъ за една напрѣдничава държава въ Източна Европа, но само че мислимъ да се създаде тя въ форма съотвѣтна на културното равнище на съврѣменото човѣчество, т. е. въ видъ на федерация между доброволно съединили се и свободно опрѣдѣлили националната си сждба народи.

А за славянската солидарность, то докато ни потискатъ славяни, ние ще търсимъ помощьта въ срѣдата и на неславянски народи. *Д. Доленко.*

Разни.

Галичанитѣ и Деникинъ.

Въ нѣкои вѣстници се съобщи напослѣдъкъ, че ужъ цѣлата галицийска армия е прѣминала на страната на Деникина. По тоя поводъ, прѣминалия тѣзи дни прѣзъ София секретарь на цариградската украинска легация ни съобщи слѣдното: Съгласно свѣденията, получени въ Цариградската легация отъ доста вѣренъ источникъ, числото на прѣминалитѣ на страната на Деникинъ галицийци на генерала Тарновски не прѣвишава шесть хиляди души. Отъ Украинското Министерство на външнитѣ дѣла се е получила по този поводъ телеграма въ Цариградъ съ слѣдующето съдържание: Опитътъ на Тарновски да мине на страната на противника прѣтърпѣ фиаско. Тарновски е прѣдаденъ на Чрѣзвичайния воененъ сждъ. Галицийскитѣ срѣди рѣзко осжждатъ рѣчения опитъ и се изказватъ за обединение на командването на галицийскитѣ и надднѣпровски армии. Генералъ Петлюра е поелъ вече обединеното командуване.

етлюра срѣщу Деникинъ.

Националната армия на Петлюра воюва съ успѣхъ срѣщу частитѣ на Деникинъ около Бердичевъ. Славната дивизия на галицийскитѣ сичеви стрѣлци, както и тирашчанската дивизия (отъ града Тирашча, въ Киевската губерния), състояща отъ 20,000 войници, които напослѣдъкъ се присъединиха къмъ Петлюра, се стражаватъ съ чудна смѣлость. Голѣмото възстание на селянитѣ противъ Деникинъ се развива въ вжтрѣшностьта на страната съ еднаква сила. Тѣхното организиране напрѣдва въ губерниитѣ: Екатеринославъ, Киевъ и Полтава. Днесъ вече сж извѣстни нишкитѣ на тайното споразумѣние, сключено между Деникинъ и генералъ Тарновски, който безъ никаква необходимость е отстжпилъ, съ командуванитѣ отъ него войски, цѣли територии и който е даденъ затова подъ сждъ. (Бюрото на украинската преса въ Парижъ, отъ 2 т. м.)

Каменецъ, слѣдъ отстжплението на Петлюра.

(Причинено отъ прѣдателството на Тарновски).

Слѣдъ евакуирането на Каменецъ, всички украински чиновници сж останали по мѣстата си. Живота на цивилното население продължава своя нормаленъ ходъ. Университета и училищата работятъ безпрѣпятствено, Министрътъ на просвѣтата, ректорь на университета, п. Огленко, е останалъ като управителъ на града и околностьта Полскитѣ трупи, които сж влѣзли въ града, осигоряватъ запазването на реда.

Слѣдующи новогодишенъ брой ще излѣзе въ двоенъ размѣръ, съ разнообразно и интересно съдържание.

Печатница С. М. Стайковъ — София.

ГОДИНА I. СОФИЯ, 1 ЯНУАРИ 1920 ГОД. БРОЙ 6.

Украинско-Български Прѣгледъ

ДВУСЕДМИЧНО СПИСАНИЕ

Урежда се отъ Редакционенъ комитетъ

ИЗЛИЗА НА 1 И 15 ЧИСЛО ВСѢКИ МѢСЕЦЪ
Абонаментъ:
за година 10 лева; за 6 мѣсеца 5 лева; за 3 мѣсеца 2·50 лева
Отдѣленъ брой 50 стотинки
Абонирането става чрѣзъ пощата

Писма и всичко се адресува до Редакцията: София, 6 СѢПТЕМВРИ, 33.

СЪДЪРЖАНИЕ:

1. Д. Т Страшимировъ: Духътъ на историята.
2. С. Чилингировъ: Изъ Шевченко (стихове).
3. А Будевска—Ганчева: М. Заньковецка.
4. О. Олесь: „Яка краса: відродження краіни".
5. Д Е.: Михаилъ Коцюбински
6. М. Коцюбински: „Цвѣтътъ на ябълката".
7. Н. Балабановъ: Стари украинско-български отношения.
8. Добринин: Украина и България.
9. Ю. Лемко: Галичани.
10 Еволюция въ идеитѣ на Короленко.

13. Отговоръ на „Славянски гласъ".
14. Нова книга: „За суверенитета на Украина".
15. Разни.

Д. Т. Страшимировъ.

Духътъ на историята.

Миналия пѫть азъ установихъ на това сѫщото мѣсто, каква роля играятъ народностьта и язикътъ въ обособлението на народитѣ въ отдѣлни държави. Въпросътъ бѣше, доколко Украина, вънъ отъ народностьта и отдѣлния свой езикъ, които макаръ и да има руситѣ й оспоряватъ, разполага още съ други елементи и други безспорни права, за да създиди отдѣлна своя държава.

Сега е редъ да дамъ една по-обща дефиниция за издигането на националнитѣ държави въ историята. А това ще направя, разбира се, пакъ въ свързка съ борбата на украинския народъ за независимость.

Въ обществото и срѣдъ политическото борбище у насъ, мнѣнията по националния въпросъ сѫ, тъй да се рѣче, типизирани и рѣзко разединени. Додѣто въ лѣво националистичното знаме се посрѣща съ мнителность и дори буди прѣзрителни насмѣшки, отъ дѣсно ние слушаме дитирамби, които се издигатъ до симфоничния тонъ на опълченско-патриотически химни, съ всичкото буржоазно-фарисейско снаряжение на милитаристичнитѣ паради. Прѣувеличението, обаче, и прѣкалената самозабрава, плодъ на раздухани партийни страсти, и отъ тукъ, и отъ тамъ, сѫ очебиющи. Историята, между това, е твърдѣ категорична по въпроса, и азъ ще спра на кѫсо да очъртая това, за да се повърна по-подиръ върху нашия конкретенъ случай за Украйна.

Елементарна истина е, че великата френска революция извика народитѣ къмъ новъ животъ, и че съ нея националниятъ принципъ се освети окончателно въ историята. Но буржоазната философия, която експлоатира великото събитие само отъ тази националистична страна, забравя, че революцията въ своята основа и по сѫществото свое бѣше социаленъ прѣвратъ, съ чисто икономическо и класово знаме: експроприация на гражданската и духовна аристокрация, заедно съ монастиритѣ – експроприране въ полза на третото, срѣдното съсловие на малоимотния, търгуващи и работящъ свѣтъ. Притова, обаче, и отъ лѣво се забравя, че макаръ събитието и да стои подъ това социално знаме, то носеше се пакъ и висскъ политически духъ, като издигна народа, народната воля, върху свещенитѣ традиции на старата монархия. И трѣба да се признае, че въ тая посока послѣдицитѣ отъ революцията бѣха не по-малозначителни, отколкото дълбоконачъртаната въ историята дируга на социалния прѣвратъ — прѣвратъ, който стана изходна точка на новия вѣковенъ вече буржоазенъ строй на човѣчеството.

Но — на нашия въпросъ. Въ старитѣ, завѣщани намъ отъ мрака на вѣковетѣ монархии, народностьта не е елементъ самъ по себе си, не е величина, защото и цѣлокупниятъ народъ самъ не е величина. Голѣмитѣ империи, като Вавилонъ, Персия, Египетъ и по-послѣ Римъ, обгърщагъ много нации, но робството е еднакво за всички, защото монархическата власть е абсолютна, божествена и недосѣгаема за никого. Но когато въ Франция работното съсловие, обгърнало 90% отъ народнитѣ маси, достига до своето съзнание, че само то си е цѣлиятъ народъ, и когато сѫщото скѫсва съ свещената традиция на монархията, тъмната завеса на небосклонитѣ се разкѫсва и народитѣ отъ всѣкѫдѣ, изъ сѣкой робски кѫтъ обърщатъ лице къмъ свободата и самостойностьта. Това е чисто политическото значение на френската революция, това е националниятъ прин-

ципъ въ нея. И ясно е, че що се отнася до народностьта и до националистичния патриотизмъ сами за себе си, тѣ сж застжпени тукъ само до толкова, доколкото подразбиратъ или заключаватъ въ своя духъ свободата и самостойностьта на една отдѣлна народна единица. А имено и затова послѣдни пжть азъ обърнахъ внимание, че независимо отъ народность и язикъ — възпѣвани като изключителна народностна емблема отъ националисти — сжществуватъ редъ други елементи и условия за обособяване на цѣли народи въ отдѣлни държави, като подчъртахъ икономическитѣ, географски, исторически и политически данни на Америка, Швейцария, Белгия и др. едноплеменни и едноязични съ други народи и пакъ отдѣлни за себе си държави. Така че явно тукъ вече народната свобода и самостойность, завѣщани отъ революцията, не съвпадатъ тъй изключително съ националистическия идеалъ, както се иска на нѣкои, безъ обаче да го отрѣкатъ по единъ или други начинъ.

Но болното мѣсто на въпроса за Украйна сепакь лежи тъкмо въ тая точка на националистическата сплетня и забърканость. Буржоазнитѣ националистически държави, които възникнаха слѣдъ революцията, унаслѣдиха и нѣкои отъ империалистическитѣ навици на старата монархия. Една посилна нация, поробила други народи, старае се да ги асимилира, да денационализира тѣхнитѣ страни въ име на своя националенъ егоизмъ. Това е вече шовинизмътъ — голѣмиятъ дефектъ на новитѣ национални държави. Русия, която въ ново врѣме образуваше най-голѣмата империалистическа държава, повалила еднажъ Украина подъ своята власть, полагаше всички старания да я русифицира. Тази буржоазна традиция се унаслѣди и отъ новия строй въ тази държава, слѣдъ революцията въ 1917.

Изъ Шевченко.

ЗАВѢТЪ.

Щомъ почина, закопайте
Моя прахъ въ могила,
Нѣйдѣ въ степитѣ широки
На Украйна мила,
Та полянитѣ разлати,
Брѣговетѣ сиви
Азъ да виждамъ и да чувамъ
Днѣпъра пѣнливи.

И когато изъ Украйна
Кръвь въ морето сине
Той заноси, азъ тогава
Хълми и планини
Ще напусна и ще литна
Вихрено въ небето,
Богу самъ да се помоля,
Днесъ безъ богъ въ сърцето.

Закопайте ме и дружно,
Катъ единъ станете,
Смѣло съ вражескитѣ кърви
Волность оръсете,
И въ сѣмейството велико,
Радостно и ново,
Припомнете си за мене
Съ тихо, братско слово.

Прѣв. С. Чилингировъ.

А. Будевска-Ганчева.

М. Заньковецка

Кой не е чувалъ въ Русия за Мария Константиновна Заньковецкая — тази велика украинска артистка и кой не е тичалъ да я види и да стои по цѣль день и една нощь на касата на театра, за да се сдобие съ билетъ? Тя бѣ любимка на цѣла Русия и който я е видѣлъ веднажъ поне, никога нѣма да забрави нейната проникновена игра, пълна съ простота и грация — и нейния божественъ гласъ. Съ отдѣлни моменти изъ нейната пѣсень се разливаше тжгата на цѣлата й родина тжгата на Украина. Нейната пѣсень бѣ рыдание, което се сливаше съ трелитѣ на славея. Грациозна и мила, съ дълбоки голѣми очи, не висока — тя бѣ плѣнителна, когато се смѣеше и страшна, когато даваше силни моменти. Тя правеше да трепери цѣлата публика и я вълнуваше до дънъ душа. Когато Заньковецка полудява на сцената, вий не можете да се освободите отъ впечатлението на лудъ човѣкъ. Тя ви приковава и ужасява. Вий забравяте сцената и виждате живота. Публиката бѣ нейния инструментъ, на който тя играеше и я водеше тамъ, кждѣто искаше и правеше съ нея, което искаше. Тя играеше като най-добра драматическа артистка, въпрѣки, че украинскитѣ пиеси сж оперети. *) Тѣхнитѣ артисти не само знаятъ да играятъ, но и да пѣятъ, и да танцуватъ го-добрѣ отъ всѣки танцьоръ. Въ тѣхнитѣ оперети се слива

*) Въ Русия бѣхе позволени да се играятъ на украински езикъ само мелодрами, битови оперети и чисто битови пиеси. Б. Р.

майсторски драмата съ пѣнието и танцитѣ и като даватъ пълна илюзия на живота, даватъ най-съвършенъ изразъ на драматическото произведение. Заньковецка изпълняваше като истински първостепенъ виртуозъ своята работа. Нея считаха за една Дузе, както и Стрепетова, и достойно бѣ оцѣнена отъ най-сериознитѣ критици въ Великорусия. Нейния успѣхъ и триумфъ рѣдко сж печелили въ Великорусия. Тя играеше на малоруски, нейния розенъ езикъ. Съ Крапивницки тя обикаляше цѣла обширна Русия и когато се връщаше въ своята родна земя, навсякждѣ, кждѣто стжпваше нейния кракъ — бѣ покрито съ цвѣтя. Крапивницки и Заньковецкая! Можеше ли да има посъвършено здружение на велики артисти? Тѣ вълнуваха не само цѣла Украина, но и цѣла Русия. Даваха животъ на цѣлия украински народъ, будѣха мислитѣ и стоплюваха сърдцата на своитѣ нещастни сънародници, когато чуваха да се разнася славата имъ изъ Великорусия. Тѣ се гордѣеха съ нея и благодарѣха, че тя си остана пакъ тѣхна и не имъ измѣни — да се зесели въ Петроградъ или Москва, не се прѣлъсти и полакоми за слава и богатства, не се подвоуми да остане вѣрна на своя нещастенъ народъ — избра страданието. И все пакъ тя живѣеше не само за своята нация, но и за изкуството, и съ живота си въ изкуството носѣше славата на своята родина между народитѣ. Тя задоволяваше съ своето творчество и най-претенциозния художникъ, най-строгия критикъ. Тя бѣ творецъ на великото изкуство, на вѣчния животъ и безсмъртно страдание. Тя страдаше истински и умѣеше да изрази това майсторски.

Поклонъ прѣдъ нея, прѣдъ великата Мари Константиновна!

О. Олесь.

Яка краса:[1] відродження[2] країни![3]

Яка краса : відродження країни!
Ще рік,[4] ще день назад тут чувся[5] плач рабів,
Мовчали десь[6] святі під попілом руїни,[7]
І журно[8] дзвін старий по мертвому гудів.[9]
Аж ось[10] віднікьсь[11] взялася міць[12] шалена,[13]
Як буря все живе[14] схопила,[15] пройняла,[16]—
І ось,[17]— дивись,[18] вруках замаяли знамена,
І гимн борьби співа[19] невільна сторона.
Так спить орел, — і враз, розкривши очі,
Угледе світ, красу і простір голубий,
І легко з скель[20] спорхне,[21] і в небі заклекоче[22]
Про вільний льот[23] орлів, про ранок[24] золотий.
Так море иноді[25] всю ніч дрімає,
І нагло[26] хвилями,[27] як крилами, заграє,
І дивно перлами, і барвами[28] заграє,
І очі всесвіту,[29] до себе прикує.[30]
Летить воно, хвилюється і лється,
В обіймах[31] сояшних[32] і сяє і тремтить,[33]
І щастям все життя йому в той мент[34] здається
І все в той мент йому і годе[35] і щастить.
. . . . . .
І де взялись ці[36] хвилі сніжнобілі,[37]
Хто дивно так навчив[38] іх грати і шуміть,
З яких ясних країн чайки ці налетіли,
Що вміють[39] ніжно так і плакать, і жаліть?...
Чайки, чайки! тоді[40] не треба плачу,
Коли іде борьба за волю, за життя,
Коли на хмарах[41] я вже дивний відблеск бачу[42]
І сонця жданого блескуче вороття.[43]

1908 р.

1) Каква красота; 2) възраждането; 3) край, крайнина; 4) Още година; 5) се слушаше; 6) мълчаха нѣкждѣ; 7) подъ пепелта свѣти руини; 8) скърбно; 9) старата камбана по мъртвецъ ечи; 10) а ето; 11) отъ нѣкждѣ; 12) сила; 13) буйна; 14) всичко живо; 15) сграбчила; 16) обхванала; 17) и ето; 18) вижъ; 19) пѣе; 20) отъ скалата; 21) отхвъркне; 22) провиква се; 23) лѣтене; 24) утро; 25) понѣкога; 26) нечакано; 27) вълни; 28) шарки; 29) на цѣль свѣтъ; 30) приковава въ себе си: 31) обятия; 32 слънчеви; 33) трепти; 34) моментъ; 35) радва; 36) тѣзи; 37) снѣжнобѣли; 38) научилъ; 39) умѣятъ; 40) тогава; 41) облаци; 42) виждамъ; 43) възвръщане.

Д. Е.

Михаилъ Коцюбински

Михаилъ Коцюбински е първостепенъ писатель. Той се приближава къмъ Толстой по остротата на психическия си анализъ, но надминава и него и мнозина други съ своитѣ описания на природата, въ които съ него може да се мѣри само Тургеневъ, при това като си остава напълно самобитенъ. Въ това отношение е забѣлѣжително неговото „Интермецо", гдѣто сж описани съ неподражаема широта и поезия безкрайнитѣ полета и кристалното небе на Украина. Коцюбински, майсторъ на езика и познавачъ на психологията на своя народъ, е прѣди всичко художникъ и естетъ. До дълбочината на душата си европеецъ, той се влияе особено отъ новата скандинавска и белгийска литература — Ибсенъ, Хамсунъ, Метерлинкъ, Роденбахъ. Деликатенъ, милъ и уравновѣсенъ, той е билъ обаятеленъ и въ живота. Приятель на Горки, той е дѣлилъ съ него изгнанието му въ Капри и на гроба му е плакалъ знаменития руски писатель. Деньтъ на погребението му въ Черниговъ е билъ день на националенъ трауръ и е билъ съпроводенъ отъ трогателни манифестации. Полицията забранила да се казватъ рѣчи на гроба и тълпитѣ народъ изказали чувството си въ едно хилядагласно „Вѣчная паметь".

Произведенията на Коцюбински сж едни отъ най-съвършеннитѣ въ Украинската литература. Трѣбва обаче да се отбѣлѣжи, че Коцюбински не изведнажъ постига артистическото съвършенство на формата и съдържанието, а чрѣзъ дълги колебания и изборъ. Той почва да пише по начина на по-старитѣ си прѣдшественици, особено Левицки, т. е, въ народно-етнографически духъ (разказитѣ „Пятизлотник", „На віру", „Цінов'яз", „Для загального добра" и др.). Този начинъ не е давалъ възможность на писателя да покаже оригиналнитѣ си способности и Коцюбински го напуща. Слѣдниятъ етапъ е билъ етапа на увлечение отъ френскитѣ натуралисти (специално Мопасанъ). Обаче и натурализмътъ не му е съвсѣмъ подхождалъ и едва слѣдъ като оставя него, той намира себе си. Отъ украинския реализъмъ Коцюбински взема здравата почва и проницателната ясность на мисъльта, а отъ френския натурализъмъ — безстрашното дирене на красотата тамъ, гдѣто само окото на художника може да я намѣри. Къмъ това той прибавя отъ себе си дълбоко вживяване въ психиката на героитѣ, сполучливи художествени образи, умѣние да прѣдава настроения и вжтрѣшни прѣживѣвания и най-послѣ

бунтъ противъ дребната дѣлничность, аристократизъмъ на духа и безспиренъ стремежъ къмъ красотата и идеала. Съ течение на врѣмето послѣдната черта все повече се усилва и ни дава наистина единъ силенъ художникъ, какъвто е Коцюбински въ послѣднитѣ си произведения. Реалистъ отначало, който се стреми да изобрази прѣди всичко подробноститѣ на виденото, той въ края на краищата се прѣвръща въ импресионистъ, който се грижи главно за общото впечатление. Ако първоначално го интересуватъ външнитѣ обстоятелства, то по-късно той прѣнася вниманието си върху вжтрѣшния миръ, върху психическитѣ прѣживѣвания. Творческиятъ синтезъ, чиито тайни Коцюбински владѣе безупречно, изкарва художника на неговия си пжть и му дава онази обайваща сила, която постоянно държи читателя подъ влиянието си. Апогея на творчеството си, Коцюбински достига въ „Fata morgana“ и „Дебютъ“. Намѣрилъ себе си, Коцюбински не пропуща нищо, което спада въ сферата на художествената му дѣйность. Съ еднакво внимание той се вглежда и въ живота на човѣка, като се старае деликатно да открие най-незабѣлѣжимитѣ черти на човѣшката психика, и въ живота на природата. И всичко това художникътъ свежда къмъ онзи висшъ синтезъ, който се означава съ понятието красота. И затова името Коцюбински е прѣди всичко художникъ. Необикновено чувствителенъ и възприемчивъ, той произвежда върху читателя едно дълбоко и неизгладимо впечатление, съ вида на нещастията въ живота и съ психологическитѣ и социални трагедии, и това впечатление е толкова по-голѣмо, колкото той е помалко тенденциозенъ. Художникътъ не натрапва своитѣ тълкувания и не се старае да убѣждава, той само разгръща страницитѣ на живота и жадно и съ трепетъ се вглежда въ тѣхъ, а заедно съ него и вие въ сжщия трепетъ и болка наблюдавате — било безизходното зло на социалната неправда („Fata morgana“, „Цiновяя“), било тъмнината на хората, звѣрството имъ, алчнитѣ имъ инстинкти, моралното имъ безпжтство („На вiру“, „В путах Шайтана“, „Поединок“, „Дебют“ и др.), било борбата на човѣка съ човѣкъ, на човѣка съ обществото („Для загального добра“) било най-послѣ прѣкраснитѣ, най-добритѣ страни на човѣшката душа („Помешився, „Пятизлотник“). Художникътъ умѣе да говори, да трогне душата, дори като не доизказва мисъльта си, а само като загатва. Единъ отъ разказитѣ на Коцюбински се казва „Акварель“, но така могатъ да се нарекатъ много негови работи, защото у него има нѣщо, което напомня акварела съ чудесната ясность — и хармония на загатванията му.

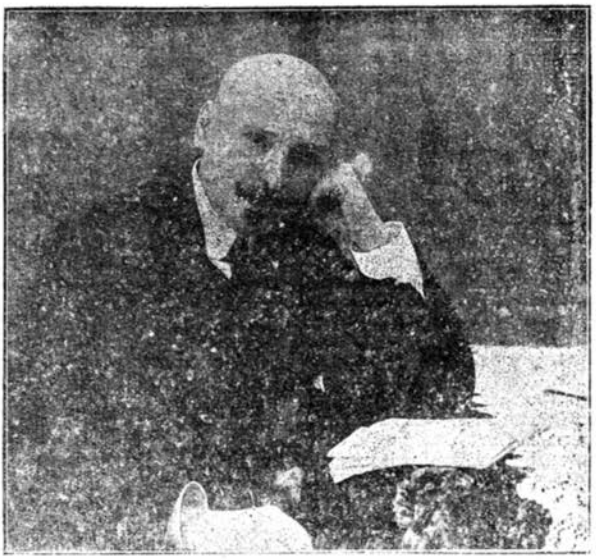

М. Коцюбински (1864—1913).

Смисълътъ и съдържанието на творчеството на Коцюбински е въ търсене на красотата, въ идеализма. Наистина той не е можалъ да избѣгне прозата на живота и чуждата мжка, но, прѣминали прѣзъ мирогледа на художника, тѣ се издигатъ и облагородяватъ, като се прѣвръщатъ въ перли отъ красота, въ художествени продукти отъ най-висша цѣнность.

М. Коцюбински.

Цвѣтътъ на ябълката.

(е т ю д ъ).

Азъ плътно затворихъ вратата отъ своя кабинетъ. Не мога... Рѣшително не мога да чувамъ ония сподавени тежки въздишки, които струва ми се, пълнятъ цѣлата кжща. Тамъ, въ спалнята на жена ми, умира моето дѣте. Азъ ходя по своя кабинетъ, ходя вече третя безсънна нощь, чувствителенъ, като настроена арфа, чиито струни звучатъ отъ вѣлко движение на въздуха. Моята лампа подъ широкия картоненъ абажуръ дѣли стаята на два етажа — отгорѣ тъменъ, мраченъ, тежкъкъ, а подъ него — свѣтълъ, съ ясни отблѣсъци и съ мрѣжа отъ сѣнки. Постланото на кушетката и непобутнато легло особено дразни окото. Задъ чернитѣ прозорци лежи свѣтътъ, потъналъ въ нощьта, а моята кжща е сѣкашъ каюта въ корабъ, който плува нѣйдѣ по невидимото черно море заедно съ мене, съ моята тъга, и съ моя ужасъ. Чудно ми е, че азъ всичко забѣлѣзвамъ, макаръ скръбьта и да ме е плѣнила, завладѣла напълно. Минавайки покрай масата, азъ даже поправихъ единъ портретъ. Да, сега е симетрично!.. А шумътъ не млъква. Азъ го чувамъ и прѣзъ затворе

ната врата. Въ спалнята азъ нѣма да отида. Защо? Азъ и тъй видѣхъ всичко; виждамъ своето момиченце, неговитѣ голи ржчички върху одеялото; виждамъ, какъ се движатъ неговитѣ гърдички подъ одеялото, какъ то разтвори засъхнали устни и поема въздухъ. Ето го, обикновено тъй боязливо, сега пригръща съ пълнитѣ си ржчички шията на доктора и само си отваря устата. Такова покорно е сега, милото... Това ми кжса сърдцето. Да настжпѣше по-скоро край!..

Азъ се прислушвамъ. Най-малъкъ шумъ, или звукъ — и сърдцето ми отслабва и замира. Струва ми се, че изведнажъ ще настане нѣщо необикновено: ще се вмъкне прѣзъ прозореца нѣкакво сжщество съ голѣми, чирни крилѣ, сѣнка ще пропълзи по стаята, или нѣкой неочаквано ще извика — и животътъ ще се свърши. Азъ се прислушвамъ. Не, домътъ не спи. Въ него живѣе нѣщо велико, невѣдомо. Азъ усѣщамъ, какъ то диша, въздиша, какъ неспокойно удря неговото сърдце и какъ бие неговия пулсъ. Зная — това е тревогата. Тя държи въ своитѣ обятия даже кжщния въздухъ, и менъ тъй ми се иска да се отърва отъ нейния гнетъ, да излѣза изъ кжщата и да я хвърля отъ себе си!..

А азъ ходя. Съ еднакви, отмѣрени крачки прѣзъ цѣлата стая, отъ единия до другия жгълъ. Отъ единия до другия жгълъ. Азъ не усѣщамъ своитѣ крака, не ги управлявамъ, тѣ сами ме носятъ като курдисанъ механизмъ, и само главата ми, като паякъ паяжина, плете мрѣжа отъ мисли. Прѣзъ прозореца гледа нощьта, и безкрайно дълъгъ, дълбокъ и черенъ е просторътъ. Нѣйдѣ далеко чука клепалото на нощния пазачъ. Колко дълги години буди то нощната тишина съ своя дървенъ езикъ, колко хора, поколения е прѣживѣло... То винаги извиква у мене настроения, спомени за моето далечно минало, за живота на моитѣ прадѣди. Има нѣщо просто и мило въ тая рѣчь на клепалото, съ която то въ тишината и безлюдието обѣщава да пази спокойствието на твоя сънь. И защо азъ да не взема такава нощь за онзи епизодъ въ почнатия отъ мене романъ, дѣто Христина, напустнала своя мжжъ, изведнажъ отъ голѣмия градъ се намира въ глухо, затънтено мѣсто? Ней се не спи. Тя отваря прозореца на своята стая. Цѣло море отъ цъфнали дървета... на меки, черни вълни се люшка наоколо. Всичко спи, като грамада черни скали. Никакъвъ звукъ, никакъвъ лжчъ подъ облачното небе. Само мирисътъ души гърдитѣ, и далеко клепалото глухо бие, като биенето на сърдцето на нѣкой невидимъ великанъ. Колко ново е това за Христина, невиждано... Тя се услушва...

Азъ трепвамъ. Боже, какво става съ мене? Нима азъ забравихъ, че моето дѣте умира? Азъ накланямъ ухото си до вратата. Хрипти? Хрипти... Колко й е трудно да диша, какъ се мжчи тя, бѣдната птичка. На мене самиятъ дишането спира въ гърдитѣ отъ това хриптене, и азъ почвамъ дълбоко да поемамъ въздухъ, да дишамъ зарадъ нея, сѣкашъ отъ това ще й стане по-леко. Охъ! Но мене ми става студено. Отъ гърба по цѣлото тѣло нѣщо се разлива на студени тръпки, и челюститѣ ми треперятъ. Три нощи не съмъ спалъ.. скрѣбьта ме разяжда, азъ изгубвамъ едничкото си и любимо дѣте... И азъ ставамъ такъвъ жалъкъ, такъвъ обиденъ, бѣденъ, самотенъ, азъ цѣлъ се свивамъ, лицето ми се изкривява жалобно и въ очитѣ ми се показва горчива сълза...

Какво е това? Нѣщо блъсна вратата и заудря съ боси крака... Край?

Азъ се спрѣхъ на мѣстото си и сърдцето ми замрѣ. Нѣщо се прѣлива и ведро съ желѣзна дръжка звъни. Това Катерина е донесла нѣщо въ кжщи. Азъ гледамъ тази разтревожена, сънна жена, тя покорно шъта, тя сжщо обича нашата Оличка. Добра душа!..

И пакъ всичко е тихо, освѣнъ онова хриптене на задавеното гърло, това съскане на дебнещата смърть. Кждѣ да бѣгамъ отъ това хриптене, кждѣ да се дѣня? Азъ нѣмамъ вече сили да го слушамъ... Но азъ съмъ напълно увѣренъ, че нѣма да излѣза изъ кжщата, защото азъ *не мога да не го чувамъ*. То ме приковава. Докато го чувамъ, азъ зная, че моето дѣте е още живо. И азъ ходя и се измжчвамъ, и всичкитѣ стави ме болятъ отъ това съскане.

Вече е късно. Лампата почва да дими и да гасне. Азъ чувамъ какъ пращи фитилътъ и виждамъ какъ мига свѣтлината — ту се подига, ту пада, като гърдичкитѣ на моето дѣте. Съ ужасъ азъ наблюдавамъ тази борба между свѣтлината и живота, и ми се струва, че въ момента, когато тя ще угасне, ше отлѣти и душате на моята Оличка.

Колко много съмъ станалъ суевѣренъ! Азъ запалямъ свѣщь и изведнажъ, намѣрилъ въ себе си смѣлость, духамъ лампата. Въ стаята става потъмно, изчезнаха отблѣсъцитѣ и рѣзкитѣ сѣнки, върху всичко падна сивъ, тъженъ колоритъ. Стана тжжно въ моята кжща. Азъ влача уморени нозѣ между сивитѣ мебели, а задъ мене тихо се влачи моята пригърбена сѣнка. Въ главата ми рой мисли. За какво мисля азъ? Азъ мисля за нѣщо чуждо, далечно, не важно, а все пакъ помня, че не съмъ забравилъ своето нещастие. Нѣкакви гласове говорятъ въ мене: „Нима не желаете солена риба?“ Азъ не се замислямъ надъ това. Нѣкой чуждъ попита — и всичко пакъ изчезна. „Гидрихинонъ, гидрохинонъ... гидрохинонъ“. Защо ми се е втълпила тази дума и азъ я повтарямъ на всѣка крачка, и се боя да не пропустна нѣкоя сричка? Тя дава нѣкакво хубаво облегчение на моитѣ горящи очи и тѣ заспиватъ, сладко заспиватъ, и прѣдъ тѣхъ почватъ да се простиратъ голѣми зелени ливади съ такава свѣжа трѣва... Не чувамъ хриптенето, млъкна клепалото...

Часовникътъ въ столовата проби два. Силно, рѣзко. Тѣзи два удара паднаха върху главата ми като гръмъ отъ небе, като ножътъ на гилотината. За малко тѣ ме не убиха.

Ако вие сте тъжни, ако вие всѣка минута очаквате нѣкаква бѣда, и душата ви е обтегната като струна, съвѣтвамъ ви да си спирате часовника. Ако вие го слѣдите, той безъ край ще продължи вашитѣ мжки. Ако ли пъкъ го забравите, напомня за себе си, като кирпичъ, който пада върху главата ви. Той равнодушно отмѣря вашето търпѣние и съ дългитѣ си пръсти — стрѣлки приближава минутата на катастрофата.

Отъ очитѣ ми изчезнаха зеленитѣ ливади и азъ отново чувамъ далечното клепало.

Прозорецътъ сивѣе. Всичко въ стаята е тъй, както е било и по-рано: сѣ тъй се прѣгъва отъ движението на въздуха жълтото пламъче на свѣщьта, сѣ тъй се колебаятъ сѣнкитѣ и висне мракътъ, а все пакъ има нѣщо ново. *Вѣроятно нѣщо сиво.* Да, съмва. Азъ ставамъ твърдѣ чутъкъ, очитѣ ми

забѣлѣзватъ онова, което по-рано не виждаха. Азъ виждамъ даже себе си, какъ ходя отъ единия до другия жгълъ между непотрѣбнитѣ и сѣкашъ чужди мебели; виждамъ своето сърдце, въ което нѣма никаква скрѣбь. Ехъ, какво — или смърть, или животъ!..

Вратата отъ кабинета скръцна и въ стаята тихо влѣзе докторътъ. Добри, стари приятелю! Той току що идва отъ спалнята, отъ моето дѣте. Стиска ми ржцѣтѣ и ме гледа въ очитѣ, и азъ го разбирамъ. Нѣма ли спасение? Нѣма, отговарятъ неговитѣ честни очи. Той е ненуженъ вече и си отива, а на прага стои жена ми и съ погледъ, пленъ съ молба и надежда, го съпровожда прѣзъ цѣлата кжща, сѣкашъ той носи съ себе си живота на нашата Оличка.

Сетнѣ тя отправя погледа си къмъ мене. Очитѣ ѝ сж горещи и тъмни отъ бдение и тревога, блѣстящи отъ сълзи и хубави. Нейнитѣ черни коси, завързани съ груба връзка, сж тъй меки и топли. Всичко това азъ виждамъ. Азъ виждамъ всичко това. Азъ виждамъ нейното мило, разплакано лице, нейната гола шия и леко разтворени гърди, отдѣто се разнася ароматна топлина на младо тѣло, и въ момента, когато тя дохажда въ моитѣ обятия и тихо ридае, азъ я прѣгръщамъ не само като моя другарка, но и като привлекателна жена, и като че ли на сънь помня, какъ въ главата ми изчезва неизказаната мисъль: „Не плачи. Не е пропаднало всичко. Ние ще си имаме и други дѣца“... Каква подлость! Какъ можѣ да се роди такава утѣха подъ хриптението на стиснатото отъ смъртьта гърло? Оличка умира... Не, това не може да бжде... Това е диво, безмислено. Кой я взима? Кому е нуженъ нейниятъ животъ? Кой може да пролѣе кръвьта отъ сърдцето ми, когато азъ съмъ още живъ... моята Оличка, моята радость, моето едничко дѣте... Не, това не може да бжде... не може да бжде... Това, най-сетнѣ, е безмислено, казвамъ азъ!..

Жена ми, уплашена отъ стона въ спалнята, бърцо отива тамъ, а азъ се мятамъ по стаята като раненъ звѣръ и въ неукротима злоба тласкатъ мебелитѣ и искамъ всичко да унищожа. „Това е подло, това е безсмислено“, — вика нѣкой въ мене, и зжбитѣ ми скърцатъ отъ скритата въ сърдцето болка. „По дяволитѣ! Това е насилие!“ — бунтува се моята душа. „Това е природенъ законъ“— говори ясно нѣкой задъ мене, но азъ не чувамъ и тичамъ по стаята. Устата ми сж готови да изрѣчатъ груби, лоши думи, и азъ ги казвамъ, казвамъ ги високо съ гласъ и се плаша отъ своя собственъ гласъ. Челюститѣ ми треперятъ, студенъ потъ облива челото ми...Азъ падамъ въ креслото, закривамъ съ ржка очитѣ си... О-о!

Дълго седя тъй.

Дали ми се струва, или наистина хриптението притихва? Какво е това — край? Но жена ми мълчи, не се чува плачъ. А, може би, по-леко му е станало? По-добрѣ, може би, е станало на моето дѣте? Може би, всичко ще мине, то ще заспи и утрѣ очичкитѣ му ще гледатъ засмѣно баща си? Нима това е невъзможно? Нима и азъ самъ, когато бѣхъ дѣте, не умирахъ веднажъ, даже докторитѣ се отказаха отъ мене, а при все това... Господи! Нали сжществува такава сила, която би могла да се омилостиви?

Хрипи? Не, наистина сѣкашъ сега диша полеко. Да можеше само да заспи. Да можеше да заспи... Може би, азъ съмъ се помолилъ, когато се сбогувахъ съ доктора. Той не би могълъ да ме гледа тъй смѣло въ очитѣ.

Изведнажъ дивъ викъ, викътъ на майката, ме вдига отъ креслото. Краката ме болятъ, но азъ тичамъ. Азъ тичамъ слѣпешкомъ, всичко събарямъ, удрямъ вратата съ ржцѣ, и се блъскамъ о жена си, която вь истерика кърши ржцѣтѣ си... Разбирамъ всичко. Ето краятъ.

Съ умиращата нѣма вече какво да правя, трѣбва да успокоя жена си. Азъ я пригръщамъ, утѣшавамъ, говоря ѝ нѣкакви думи, въ които азъ самъ не вѣрвамъ, и цѣлувамъ нейнитѣ студени, мокри отъ сълзи, ржцѣ. Съ помощьта на Катерина, на валерияновитѣ капки, на цѣлувкитѣ и студената вода, менъ се удава най-сетнѣ да върна съзнанието на жена си, и да я изведа изъ спалнята. Тя вече не вика, тя само горчиво, неутѣшно плаче, нека се наплаче, бѣдната.

А азъ тичамъ въ спалнята. Защо? Нима азъ зная. Нѣщо ме тегли. Азъ стоя на прага и гледамъ. Усѣщамъ, че странитѣ ми сж прилепнали до костьта, очитѣ ми — сухи и не мигатъ, сѣкашъ сж изкуствени очи. Азъ виждамъ всичко необикновено ясно, като въ треска.

Срѣдъ стаята, на голѣмия двоенъ креватъ, върху бѣли чаршафи, лежи моето мъничко дѣте, вече посинѣло. Още диша. Слабо хриптене долита прѣзъ неговитѣ засъхнали уста и ситни зжбки. Азъ гледамъ стъкления вече погледъ на полузатворенитѣ очи, а моитѣ очи, моятъ мозъкъ жадно ловятъ всичкитѣ подробности на страшната минута. . и всичко си записватъ... и онова голѣмо легло съ малкото тѣло... и плахата свѣтлина на ранната сутринь, която е обгърнала сивата още кжща... и забравената на масата, неугасена свѣщь, която прѣзъ зеленото абажурче дава мъртвешки изгледъ на дѣтето... и разлѣната на пода вода и отражението на свѣщьта върху шишенцето съ лѣкарството... за да не забравя... нищо да не забравя... ни ребрата, които съ послѣднитѣ въздишки ту подигатъ, ту свалятъ чаршафа... ни тѣзи, мъртви вече, златни кждрици, пръснати по възглавницата, ни топлата миризма на коченѣющето тѣло, която изпълва стаята. Всичко това ще ми потрѣбва... нѣкога... като материялъ. Азъ чувствувамъ това, разбирамъ го, нѣкой ми говори за него, нѣкой другъ, който е въ мене... Азъ зная, че той гледа прѣзъ моитѣ очи, той, съ ненаситната паметь на писатель, записва въ себе си всичката тази картина на смъртьта при зараждането на живота... О, колко ми е противно, колко ми е страшно, че това съзнание наранява моето бащинско сърдце... Не мога повече да издържамъ. Да бѣгамъ, да бѣгамъ отъ кжщи, колкото мога по-скоро...

Ябълкитѣ цъфтятъ. Слънцето е вече изгрѣло и позлатява въздуха. Тъй е топло, тъй е радостно. Птичкитѣ чуруликатъ подъ синьото небе Азъ машинално откъсвамъ цъфнало клонче отъ ябълката и допирамъ студения отъ росата цвѣтъ до бузата си. Отъ грубото допиране на ржката розовитѣ листенца се ронятъ и тихо падатъ на земята. Нима не тъй стана и съ живота на моето дѣте?

А природата се радва.

И което не можа да направи картината на скръбьта, направи го радостьта на природата. Азъ плача. Сълзитѣ полека капятъ слѣдъ листенцата, а

азъ съ тѫга гледамъ непотрѣбната зелена чашка, която остана въ ржцѣтѣ ми. . .

Да се върна въ кѫщи — азъ не мога и оставамъ въ градината. Какво да правя — свършено е. Фактъ. Може би, сега й е по-добрѣ. Нима азъ зная?

Фактъ! А колко ми е трудно да повѣрвамъ въ този фактъ и да се помиря съ него. Недавна още, всичко шесть — не, петь дни, откакъ тя припкаше тукъ изъ градината, и азъ чувахъ плескането на нейнитѣ боси крачка. Забѣлѣзвали ли сте, колко е приятно да чувашъ шума отъ тичането на малки, боси крачка? Недавна още — просто, сѣкашъ вчера бѣше, — стоехме ние съ нея подъ нашата любима вишня. Вишнята цѣла бѣ въ цвѣтъ, като букетъ. Ние се държехме за ржцѣ, подигнали глави нагорѣ, и слушахме, какъ пчелитѣ играятъ по цвѣтчетата. Прѣзъ бѣлия цвѣтъ се виждаше синьото небе, а по трѣвата си играеха лѫчитѣ на пролѣтното слънце.

А сега. . .

Тя бѣше тъй смѣшна, ние съ жена ми често се смѣехме на нейнитѣ измислици.

Ако азъ се причесвахъ съ четката, тя наричаше това „татко си мете главата", моитѣ яки наричаше обржчи, не изговаряше буквата р и вмѣсто „срамно", казваше „сламно".

Нима азъ пога да забравя, какъ тя, слѣдъ като се съблечеше за спане, дохождаше при мене за „лека нощь". въ къса ризичка, цѣла топла и розова, съ голи ржчички и съ пълни крачка? Съ едната си ржка тя притискаше дрехата си до гърдичкитѣ си, а другата обвиваше около шията ми и подставяше за цѣлувка своята разпалена гореща бузичка.

Азъ не ще забравя щастието да се допра до нейнитѣ кoприпени кѫдрици, не ще забравя нейната душа, която прозираше прѣзъ синитѣ й очи, — моята душа, само че много по-красива, много по-чиста, много по-невинна.

Каква е тя сега, моята малка дъщеря? Не, трѣбва да не мисля за нея, нея я нѣма. Нѣма. Дѣ сж я турили? Каква е тя сега? Азъ се интересувамъ. Азъ накъсвамъ цѣли букети отъ цѣфнали ябълкови клони и съ пълни ржцѣ отивамъ въ кѫщи, не зная дѣ ще намѣря своето дѣте, дѣ сж го турили и въ първата стая, въ която влизамъ, въ гостната, виждамъ маса, а на нея . . .

Това си ти, която лежишъ тука, моя мъничка! Колко голѣма си станала ти, какъ изведнажъ си порастнала, сѣкашъ ти си не на три, а на цѣли шесть години. . .

Азъ я обкичвамъ отъ всички страни съ цѣфнали ябълкови клончета, посипвамъ я съ цвѣтя, такива нѣжни, такива чисти, като моето дѣте.

Слѣдъ това я гледамъ.

Тя лежи, протегнала голи ржчички, изопната и неестествена, като восъчна кукла. Тя е облечена въ късичка, бѣла рокличка и жълти, нови пантовки съ пискюлчета, които азъ наскоро й купихъ. Тъй много имъ се радваше тя!

До главата й гори свѣщь. Това е чудна, неестествена, мрътвешки блѣдна свѣтлина посрѣдъ бѣлъ день. Съ треперящъ блѣсъкъ тя цѣлува мрътвитѣ бузички.

Азъ гледамъ това восъчно тѣло, и странно настроение ме обхваща. Чувствувамъ, че то ми е чуждо, че то нѣма никаква връзка съ моя живъ организмъ, въ който тече топла кръвь, че азъ не него обичамъ, не за него скърбя, а за нѣщо друго, живо, което е останало въ моята паметь, издълбано тамъ съ златни лѫчи. . .

А моята паметь, този неразлжченъ мой секретарь, записва вече и това безсилие на тѣлото между ябълковитѣ цвѣтове и играта на свѣщьта върху посинѣлитѣ странички и моето странно настроение.

Азъ зная защо ти записвашъ всичко това, моя мжчителко! То ще ти потрѣбва. . . нѣкога. . . като материялъ. . .

Мое мило дѣте, не ми ли се сърдишъ ти?

Отъ украински прѣведе *С. Ч.*

Н. Балабановъ

Стари украинско-български отношения.

(Продължение отъ бр. 5)

Слѣдъ приемане на християнството отъ Святославовия синъ Владимиръ — 988 год. литературнитѣ отношения между Киевското господарство и България се засилватъ. Съ християнството цѣлата богословска литература на старото българско царство въ своитѣ два главни отдѣла: а) богослужебни книги и б) книги за домашенъ прочитъ се прѣнася въ Киевското господарство за да се пръсне отъ тамъ по цѣла Русия. Широко се разпространила проповѣдническата и поучителна литература, която както въ България отговаряше на нуждитѣ на новопокръстенитѣ християни. Познати сж и научни съчинения като Физиолога, Шестоднева, а сжщо апокрифни книги и белетристични съчинения. Тукъ минаватъ и трудоветѣ на българскитѣ писатели Епископъ Климентъ, Иоанъ Екзархъ и др. Всички тия факти ни говорятъ за тѣснитѣ литературни връзки между Киевското Княжество и България. Като любопитенъ фактъ трѣбва да отбѣлѣжимъ и сношенията между киевскитѣ и атонскитѣ монаси българи. Атонъ още отъ най старо врѣме е културно срѣдище което дори до миналия вѣкъ подържаше литературната традиция. Тукъ сж идвали и киевски монаси. Така основателя на Киево-печерската лавра Св. Антони (умрѣлъ въ 1073 г.) ходилъ въ Атонъ и по образеца на тамошнитѣ монастири устроилъ Киевопечерския. Разбира се, че той се е срѣщалъ съ българскитѣ и сръбски монаси, съ които най лесно се е разбиралъ.

Особенно се отличава Киевъ съ лѣтописьта, която стои много близо до народната рѣчь и която се отличава съ своята живописность и проблѣсъци на поетическо вдъхновение, свойствени не на монаси, а на свѣтски лица, може би участници въ събитията. Образецъ на тоя киевски стилъ е „Слово о полку Игоревѣ", което ни навежда на прѣдположението за особна украинска книжовна школа. Отъ сжщи типъ е и „Задонщина" кждѣто се повтарятъ цѣли фрази отъ словото за Игоря и кждѣто сжщо се споменува за Бояна.

Въ XIII и особно XIV в., когато българската литература достига едно завидно за врѣмето си развитие, когато настава още една епоха на разцвѣтъ като Симеоновата, Киевската запада. По ожи-

вѣни отношения наставатъ слѣдъ тежкия исторически кризисъ на българското царство въ 1393 г. Литературния животъ се прѣнася въ монастиритѣ прѣдимно Атонъ и вънъ отъ България. Въ Атонъ сж писали и прѣвеждали много книги които се отнасяли въ вжтрѣшностьта. Тукъ идвали много Киевски монаси, а освѣнъ това видни българи книжовници отиватъ въ Украина. Такива сж ученицитѣ на видния за врѣмето си Търновски Патриархъ Евтими — Киприанъ и Григори Цамблакъ. Българското влияние върху Киевската литература въ XV в. е много осезателно. То се е отразило въ съдържанието, стила и правописа. Въ писмото се явяватъ нови начертания на буквитѣ, нова орнаментика; срѣщатъ се и много старинни форми и българизми. Особно силно е влиянието върху агиографската литература, въ която по образеца на търновската школа, се внася много риториченъ елементъ. Общо взето Киприанъ и Цамблакъ прѣнасятъ приемитѣ на Евтимиевата школа въ Киевъ. Киприанъ (Търново 1330 — Москва 1406 г.) е найвидния Евтимиевъ ученикъ, който стана Киевски митрополитъ, а отъ 1390 г. — московски. Той написа житие, по образеца на Евтимиевитѣ, на основателя на Киевската митрополия, Митрополитъ Петъръ. На 1379 г., въ качеството си Киевски митрополитъ, той посѣти въ Търново учителя си Евтими, за което знаемъ по едно описание на Гр. Цамблака. Киприановата дѣйность въ Киевъ напомня Евтимиевата. Като него той се заема да оправи текста и правописа на богослужебнитѣ книги. Съ това той се явява като звено между българската и киевска литература.

По обширна е дѣйностьта на Цамблака (Търново 1364 Вилно — 1420). Той е билъ митрополитъ въ Литва, Киевъ и Вилно. Извѣстенъ е още и съ стремежа си да отдѣли Украина въ самостоятелна епископия. Въ 1418 г. той прѣдставлявалъ православието на Констанцкия съборъ, което ревностно защищавалъ. Цамблакъ е авторъ на 25 произведения, които се отличаватъ съ риториченъ елементъ и художественъ стилъ, характеренъ за Евтимиевата школа, него често се срѣщатъ драматични сцени и описания на природата. Той сжщо се явява единъ отъ прѣсадницитѣ на Евтимиевата школа въ Киевъ и звено между българската и киевска литература. За него написа отличенъ трудъ проф. Яцимирски.

Това сж по голѣмитѣ факти изъ историята на украино-българскитѣ литературни отношения, къмъ които трѣбва да прибавимъ и връзкитѣ между киевскитѣ и атонски монаси. Както бѣлѣжи професоръ Соболевски въ своята книга: „южнославянское вліяніе на русскую писменность въ XIV и XV вѣкахъ“ Спб. 1894 г., въ Атонъ имало значителна руска колония и нѣкои монаси дори сж писали съчиненията си тамъ и въ Цариградъ. Той дава единъ списъкъ на рус... монаси и руски книги, писани въ Атонъ и Цариградъ, между които мнозина сж украинци. И тъй, благодарение на българското влияние, украинската литература въ XV в. се обновява въ всички отношения: текстъ, правописъ, орнаментика, литературни форми, като се увеличава и количественно.

Отъ изложеното до тукъ става ясно, че украино българскитѣ литературни отношения датиратъ още отъ X в., макаръ тогава да не сж съзнавани като такива, а въ епохата на възраждането вече забѣлѣзваме влияние върху наши писатели отъ страна на писатели, напълно оформени като Украински.

София. Димитровъ-день 1919 г.

Добрининъ.

Украина и България

Въ България почти не познаватъ Украина малко се занимаватъ съ украинския въпросъ и не сж ориентирани въ него. За Русия все още вирѣятъ старитѣ възгледи, очаква се все, желае се, доброжелателствува се нейното обединение въ старитѣ граници. Въ очитѣ на голѣма часть отъ нашето общество една велика и могжща Русия е единъ сериозенъ политически импулсъ. Въ много отношения и особено съ огледъ къмъ днешното положение на България подобенъ възгледъ и отношения биха били напълно оправдателни, щомъ тѣ се съпоставятъ съ една *реалность*; а именно въ това отношение погрѣшно гледатъ на положението всички тѣзи, които се абстрахиратъ отъ истинското положение на нѣщата въ свѣта и бивша Русия. Въ случая чувствата играятъ не малка роля. Сърдцето на българина е широко отворено, и той съ напрегнато внимание, съ симпатия слѣди дѣлото на обединиститѣ въ бивша Русия и не му се ще, неприятно му е да дѣли недѣлимото въ своето сърдце; традиционни и силни чувства на признателность поставятъ нѣкакъ въ сѣнка въпроса — *отъ кои и какви народности състои бивша Велика Русия, какви сж тьхнитѣ желания*, стремежи, справедливо ли е да се зачитатъ тѣ, кои какъ поставятъ въпроса за своето съжителствуване или сѫсѣдство съ Великорусия и пр.

Сжщитѣ чувства, свещени по своя произходъ и характеръ, спжватъ погледа на българина, и той не може да види нѣщата такива, каквито сж.

А между това работитѣ коренно сж се промѣнили. Епохална разлика сжществува между положението на нѣщата отъ прѣди и слѣдъ Европейската война: едни държави паднаха, други възкръснаха, трети се засилиха още повече, четвърти се изтощаватъ отъ вжтрѣшни междуособици. Равновѣсие на силитѣ въ Европа не сжществува, и дълги години ще минатъ прѣди то да се създаде... Вѣзнитѣ абсолютно надтежаватъ къмъ страната на побѣдителя въ Великата война. Отъ друга страна ние виждаме на границитѣ на бивша Русия — отъ Белуджистанъ прѣзъ Персия и Цариградъ, Ромжния, Полша, Балтийскитѣ и Финландската държави, какъ се образува единъ обржчъ отъ непиятели, създадени и създали се, засилвани и засилили се все за смѣтка на бивша Русия. Кой протестира и импулсира това?! Свидѣтели сме и на недоумѣнията, на неспоразумѣнията между държавитѣ побѣдителки по отношение на въпроса за или противъ възстановяването на Единна Русия. Прочее, ние сме на мнѣние, и всички данни сж въ полза на нашата теза, че всички крупни политически промѣни въ стария свѣтъ, станали слѣдъ прѣкращаването на военнитѣ дѣйствия, сж съ тенденция за раздробяването на Русия. Като че ли раздробяването на Русия имъ бѣ главната цѣль!

При това положение и при очевидния фактъ, че важни и могжщи свѣтовни фактори сж противъ единството на Русия, не е ли ясно, прочее, какво

и Украина има своето опрѣдѣлено и твърдо установѣно мѣсто въ новия политически строежъ на Европа? Та и само тия ли сж основанията за нейното сжществуване?

Украинцитѣ, или малоруситѣ, както напослѣдъкъ ги наричаха, претендиратъ основателно да си иматъ своята история, етнографически граници, литература, особени интереси и пр. Въ полусвободната часть отъ Украина—бившата Австрийска Галиция — украинцитѣ имаха свои гимназии, висши школи, университетъ, прѣзъ които прѣминаха нѣколко вече поколения; въ тѣхъ се възпита и отрастна голѣма часть отъ днешната украинска интелигенция. Украинската армия, ако и прѣдоставена изключително на себе си успѣ и можа да впише славни дати въ новата украинска история; тя е, която слѣдъ упорити борби бѣ прѣвзела Киевъ — столицата на Украина—отъ болшевицитѣ. Населението на Украина, будно и достатрчно съзнателно, на много мѣста е въ възстание противъ Деникина и се стреми да влѣзе въ връзка съ Народната армия.

Ако допустнемъ даже и евентуалностьта — една пълна побѣда на болшевизъма въ прѣдѣлитѣ на бивша Русия—и въ такъвъ случай Украина ще заеме първостепенно мѣсто въ уреждане сждбинитѣ на *Федеративната руска република.*

Прочее, сжществуването, стабилизирането и обособяването на Украина не е фикция, ние сме прѣдъ една реалность, за която трѣбва да се държи смѣтка; засѣгатъ се голѣми наши политически и икономически интереси. Прѣдстои да възобновимъ нашитѣ стари добросъсѣдски културни връзки, прѣдстои ни *непзбѣжния* и лесенъ прѣзморски контактъ съ четиредесетмилионната славянска посестрима Украина.

Най-послѣ, дори и при една обединена въ бившитѣ й граници Русия (повтаряме — нѣщо мжчно допустимо при днешното политическо положение) все пакъ повръщане назадъ вече не може да има и въ Нова Русия украинцитѣ и украинството ще има да изиграятъ една твърдѣ важна роля; съ още по-голѣмо значение ще изпъкне то при една конфедерирана Русия, противъ която по принципъ не сж украинцитѣ и за която по принципъ ратуватъ всички напрѣдничави, руски партии.

Ю. Лемко.

Галичани.

Напослѣдъкъ въ задграничната и въ българската преса проникватъ най-различни смжтни, а понѣкога и съвършено противорѣчиви извѣстия за галичанитѣ, т. е. за галицийскитѣ украинци, войскитѣ на които ужъ прѣминали на страната на Деникинъ и ужъ щѣли да се биятъ не само срѣщу болшевикитѣ, но и противъ войскитѣ на Петлюра. Отъ друга страна споменуватъ много често за разни „карпаторуси" у Деникина, или въ Гилиция, а сжщо и въ автономната часть на Чехо-словашката република, въ тъй наричаната Прикарпатска Украина. А споменува се сжщо желанието на тѣзи „карпаторуси" да се обединятъ съ останалата велика Русия.

Както е извѣстно, слѣдъ разпадането на Австрия, Галицийскитѣ украинци обявиха Източна Галиция за независима Западно-Украинска Република. Тѣ не искаха изведнажъ да се присъединятъ къмъ Велика Украина, защото въ послѣдната тогазъ управляваше Хетманъ Скоропадски съ реакционното правителство на Гербель. Но послѣ, когато въ м. декемврий 1917 г. Петлюра на чело на възстаналитѣ селски украински маси изгони Скоропадски изъ Киевъ и властьта въ Украина прѣмина въ ржцѣтѣ на Директорията, Галицийското Украинско Правителство, съ актъ отъ 8 януарий 1918 г., обяви присъединението на Източна Галиция къмъ Велика Украина, като отговаряше съ това на горещото желание на всички галицийски украинци. Но въ това врѣме поляцитѣ, които сж привикнали да гледатъ на Източна Галиция, като на часть отъ бившата Полша (сега тѣ наричатъ вече Източна Галиция „Малополша"), макаръ поляцитѣ тамъ да сж само 13% отъ цѣлото население, и на които се много нравѣха минералнитѣ богатства на тази нещастна область, обявиха водителитѣ на Галицийскитѣ украинци за болшевици, а украинската войска за разбойнически банди и тръгнаха да усмиряватъ съ оржжие въ ржка „подведения отъ своитѣ водители украински галицийски народъ". Като прибѣгватъ едноврѣменно къмъ различни дипломатически фокуси задъ граница, получаватъ най-послѣ отъ конференцията на мира мандатъ да заематъ цѣла Галиция съ цѣль да установятъ тамъ „порядъкъ и спокойствие". Галицийскитѣ украинци, като нѣмаха възможность да устоятъ въ неравната борба, бѣха длъжни да оставятъ своята родна земя и въ началото на м. септемврий т. г. остатъцитѣ отъ галицийската армия, на брой около 60,000 души отиватъ подъ командата на Петлюра. Отъ това врѣме вече тѣ се борятъ, заедно съ своитѣ братя отъ Велика Украина, не само срѣщу болшевикитѣ, но и противъ рускитѣ генерали на чело съ Деникинъ, въ името на независимостьта на своето отечество, тъй като става явно отъ день на день, че ни болшевикитѣ, ни „демократическитѣ" руски генерали не искатъ да признаятъ на украинския народъ не само най-малкитѣ политически, но и никакви културно-национални права. Наистина, прѣзъ м. септемврий една група отъ галицийски политици, която търсеше на всѣка цѣна да изтръгне Източна Галиция отъ ржцѣтѣ на поляцитѣ, влѣзе въ прѣговори съ рускитѣ кржгове въ Парижъ. За основа на тѣзи прѣговори се е зело федерирането на всички народи отъ бившата руска империя. Въ състава на тази федерация искали да влѣзатъ и галицийскитѣ украинци, като една часть отъ великия украински народъ. Обаче „демократическитѣ" реставратори на единна недѣлима Русия не сж мислили за никаква федерация и прѣговоритѣ пропаднали. Това е показало още еднажъ и нагледно не само на лѣковѣрнитѣ галицийски политици, но и на цѣлия украински народъ, че единствения способъ да се гарантира по-добро бждаще на своето отечество, е борба съ оржжие въ ржка до послѣдна капка кръвь.

Нѣкои български вѣстници съобщиха неотдавна като изъ достовѣренъ източникъ, че прѣминалитѣ на страна на Деникина галицийски войски сж били на число 30,000 и че между галичанитѣ и Деникина е постигнато съглашение върху слѣднитѣ основи: галицийскитѣ войски ще се биятъ заедно съ доброволческата армия противъ болшевикитѣ и се отричатъ отъ самостоятелностьта на Украина въ полза на единна недѣлима Русия. Срѣщу това Деникинъ обѣщавалъ да не се мѣси въ вжтрѣшнитѣ работи на Източна Галиция. Трудно е обаче да си

прѣдставимъ, щото галицийската армия да се отрѣче отъ Украина. Армия, ядрото на която съставляватъ „сѣчевитѣ стрѣлци“ (стрѣлци отъ юнашкото дружество „Січ“), повечето интелигентни хора, които три години сж проливали своята кръвь на страната на централнитѣ държави. подъ синежълтото знаме, противъ сжщитѣ руски угнетатели, и крайната цѣль на които е била да извоюватъ независимостьта на своята родина. Още по-трудно е да си прѣдставимъ това въ днешния моментъ, когато Деникинъ, въ заетитѣ отъ него украински области, разстрѣлва украинскитѣ водители, закрива украинскитѣ школи, прѣслѣдва украинската преса и пр., каточели търси да заличи отъ лицето на земята всичко украинско, и когато противъ сжщия Деникинъ навсѣкждѣ изъ Украина сж избухнали селски възстания, които почватъ да зематъ вече стихиенъ характеръ и когато, най-послѣ, може съ математическа точность да се изчислятъ днитѣ на неговото господство въ Украина. Наистина, на Деникинъ, който на всѣка цѣна иска да унищожи украинската армия и съ тази цѣль прѣхвърли отъ болшевишкия фронтъ голѣми сили, вслѣдствие на което болшевикитѣ заеха Киевъ и се приближаватъ къмъ Харковъ, се удаде, дѣйствително, да нанесе на националната украинска армия сериозенъ ударъ. Съ това той внесе извѣстенъ смутъ посрѣдъ украинскитѣ борци и като резултатъ на това до 6,000 галицийци минаха на страната на Деникина, подъ началството на генералъ Тарнавски. Тѣзи шесть хиляди галицийци обаче сж само отъ ония, които сж се оставили да бждатъ увлечени отъ нѣкои политици на Галиция, които сж имали вѣра въ демократизма на рускитѣ генерали.

Що се отнася до тъй нарѣченитѣ „карпаторуси“, то това сж остатъкъ отъ подведени и изгубили себе си украинци, както и сбирщина отъ съзнателни измѣнници на своето народно име, слѣпи орждия въ ржцѣтѣ на всички обединители и събиратели на „рускитѣ земи“, започвайки отъ врѣмето на Погодиновитѣ обиколки изъ Галиция, че и до днешно врѣме. Интересно е да се спомене, че прѣзъ врѣме на всесвѣтската война, когато руски части окупираха Източна Галиция и Лъвовъ, рускиятъ вѣстникъ, органъ на Щаба на армията, „Военное Слово“, съ възмущение кръщаваше тѣзи карпато-руси, заразени отъ руски духъ, „дезертьори на своя собственъ народъ“, които усърдствуваха, заедно съ развилнѣлитѣ се други окупационни руски власти, да рушатъ всички културни завоевания и всички народни паметници и да прѣслѣдватъ родолюбивитѣ хора на собственния свой украински народъ. По-рано тѣзи карпаторуси, прѣзъ половината на XIX вѣкъ, не сж били никакви карпато-руси, а сж се наричали просто „русини“ (официяленъ австрийски терминъ за обозначаване на украинското население, наричано още рутени), Сетнѣ вече, за отличие отъ украинскитѣ народници, къмъ думата „русинъ“ започнаха да добавятъ прилагателнитѣ „старъ“ или „твърдъ“, та общо сж се кръщавали „старорусини“, или „твърдорусини“, а украинцитѣ наричали „меко или младорусини“. Името пъкъ русинъ (русскій) усвояватъ само въ началото на десетьтѣ години на нашия вѣкъ. Само че въ началото на своето сжществуване галицийскитѣ москвофили, както изобщо сж ги наричали въ Галиция, сж били най-вѣрни изъ вѣрнитѣ подпори на австрийския прѣстолъ. Трѣбва да се забѣлѣжи, че това бѣше само една незначителна шепа хора, главно отъ духовната интелигенция. Но когато австрийската власть имъ обърна гръбъ, прѣдвидъ на нарастването на националното съзнание между галицийската украинска интелигенция, москвофилитѣ почватъ да обръщатъ очи къмъ Петроградъ и да очакватъ отъ тамъ помощь за освобождението на галицийскитѣ русини (рутени) отъ австрийско-полския яремъ. По това врѣме националното съзнание и посрѣдъ галицийскитѣ украински селяни расте всѣки день се повече, и въ края на XIX вѣкъ зема стихиенъ характеръ. Руското Петроградско правителство сега обръща вече по-голѣмо внимание на Галиция. Стигнало е до тамъ, че когато въ 1912 г. Австрийското Правителство се съгласява принципиално да даде на украинцитѣ народенъ свой университетъ, този фактъ прѣдизвика въ Петроградъ такъвъ голѣмъ смутъ, че руския посланикъ въ Виена заявилъ, че ако това се осъществи, Русия ще го счита за Casus belli. Отъ врѣмето, когато прѣзъ 1908 год. правй своята обикол а изъ Галиция рускиятъ националистъ гр. Бобрински, черносотническитѣ петроградски кржгове вече явно подаватъ ржка на галицийскитѣ москвофили, се породи разцѣпление срѣдъ тѣзи послѣдниятѣ, които се дѣлятъ вече на „порядъчни старорусини“, (както ги кръщаватъ поляцитѣ) т. е. лоялни по отношение къмъ Австрия, и на, „руси“, водители на които сж станали извѣстнитѣ Дудикевичъ и Марковъ. Тѣзи послѣдниятѣ сж обладавали голѣми материални срѣдства и сж искали да присадятъ на украинския народъ своята идея за „единството на руския народъ отъ карпатитѣ до Камчатка“. Изъ градоветѣ на Източна Галиция тѣ основаватъ пансиони за учащата се младежь, въ които, срѣщу нищожна вноска, или съвсѣмъ безплатно, сж приемали галицийски дѣца. За обучаването на своитѣ възпитаници на руски езикъ тѣ сж извиквали учители изъ централна Русия, тъй като галицийскитѣ „руси“, че даже и тѣхнитѣ вождове, не сж знаели ския езикъ. Въпрѣки всичко това, идеята за единството на руския народъ търпеше се повече и повече неуспѣхи. До голѣмата война тѣхни послѣдователи оставаха само най-тъмнитѣ части на галицийскитѣ украинци, живущи въ Западна Прикарпатия, тъй нареченото племе Лемки. Но и тѣ, Лемкитѣ, изпитали блатата на „своитѣ братя руси“ прѣзъ врѣме на кратката руска окупация, почнали на много мѣста да натирватъ отъ себе си своитѣ досегашни москвофилски водители.

Като изгубили всѣка почва подъ нозѣтѣ си въ Галиция, разпространителитѣ на панрускитѣ идеи, слѣдъ разпадането на Австрия, прѣнесли своята дѣйность въ автономната Прикарпатска Украина, която, по рѣшението на Парижката Конференция, влиза въ състава на Чехо-словашката република. Центърътъ на тази гнѣсна работа за сега се намира въ Прага. На чело на тази акция стои московскиятъ прѣдседатель на централния комитетъ на славянскитѣ организации въ Русия Е. Ефимовски. Тѣхнитѣ органи „Славянская Заря“ и „Русское Дѣло“ сж прѣпълнени съ лъжливи и подли нападки върху украинския народъ и украинската държава. И все пакъ не само Прикарпатскитѣ украинци почватъ да се отвръщатъ отъ своитѣ „спасители“, но и самитѣ чехи вече разбиратъ съ кого иматъ работа. Въ послѣдно врѣме по този поводъ се по-често и по-често се явяватъ въ чешката пре-

са статии, напр. въ вѣстницитѣ „Трибуна“, „Чеško Слово“, „Право Лиду“ и т. н. и даже въ умѣрения „Народни Листи“, въ който вѣстникъ неотдавна се яви сериозната и рѣшителна статия на Др. Гербенъ, съ която послѣдниятъ критически освѣтлява поведението на тѣзи черносотнически „събиратели на рускитѣ земи“ и прѣдупреждава отъ тѣхъ чешкото обшество.

Една часть отъ галицийскитѣ „руси“, на чело съ своя вождъ Дудикевичъ, при отстжплението на рускитѣ войски отъ Галиция прѣзъ 1915 г., емигрира въ Русия и се посели въ Ростовъ на Донъ. Додѣто сжществуваше царското правителство, обилно се сипѣха пособия за пострадалитѣ братя. И затова вѣрнитѣ на царското правителство галицийски „руси“ сж напрѣгнали всички сили да образуватъ поне единъ отрядъ отъ доброволци изъ плѣнници галичани и да го пратятъ на фронта. За тази цѣль е билъ издаванъ и специаленъ вѣстникъ, който се е разпространявалъ изъ всичкитѣ лагери за военно-пленнитѣ галицийски украинци. Но между тѣзи послѣднитѣ не се намѣрили охотници за „събирането на рускитѣ земи“ подъ знамето на единна недѣлима Русия. Слѣдъ падането на царизма, галицийскитѣ „руси“ се намѣрили въ тежко положение. Пособия вече не идѣли, а трѣбвало да се живѣе. Тогава мнозина отъ тѣхъ почнали да се отвръщатъ отъ русизъма и да се настаняватъ на служба въ Украина. Но съ пристигането на Деникинъ въ Украина, галицийскитѣ „руси“ се заематъ отново за изоставеното дѣло. Щомъ се явява призракътъ на „единна и недѣлима“, тѣ вече прѣдлагатъ своитѣ услуги и ставатъ най-надеждни разрушители на всичко украинско.

Като завършваме, нека се повърнемъ накжсо пакъ къмъ факта за прѣминаването на галицийскитѣ войски къмъ Деникинъ. Прѣминаването на една часть отъ галицийскитѣ войски къмъ страната на Деникинъ е довело нѣкои отъ българскитѣ публицисти до заключението, какво у галичанитѣ е вече изчезнало всѣко чувство за независимость. Ясно е отъ изложеното до сега, че прѣминалата тъй малка шепа отцѣпници не говори още нищо за идеалитѣ и чувствата на цѣлата останала Галиция. Идеята за пълна независимость не само на украинския народъ, но и на украинската държава, се е кристализирала тъкмо най-напрѣдъ въ Галиция, при това много по-рано отъ всѣмирната война, когато въ Руската Украина съзнанието на народнитѣ маси още е спало. Тѣзи галичани, тъй дълго копнѣли и дѣйствували за своето име и за своята национална държавность, не могатъ да се отрѣкътъ отъ себе си и да изберътъ съвсѣмъ противоположни и ненадеждни пжтиша за своето бждаще.

Еволюция въ идеитѣ

на писателя Владимиръ Короленко.

Вѣстникътъ «Voce de l'Ukraina“ въ Римъ публикува една забѣлѣжителна статия за Короленко, отъ която ще прѣдадемъ тукъ слѣдното. „Владимиръ Короленко, казва вѣстникътъ, който току-що издигна гласа си, за да защити украинската култура противъ онищожителнитѣ мѣрки на Деникинъ, се ползува съ всесвѣтско име не само като смѣлъ писатель, но и като общественикъ съ рѣдка прямота въ сжждението. Прѣзъ врѣме на царскитѣ режими, думата на Короленко бѣше дори за цѣла Русия единъ символъ, една оцѣнка на чиста съвѣсть и възвишенъ духъ, дума, която канеше къмъ съпротивление противъ единъ чудовищенъ режимъ. Ето защо, отъ украинска точка зрѣние, еволюцията на политическата мисъль на Короленко, особено що се отнася до независимостьта на Украина, има едно твърдѣ голѣмо значение.

Трѣба да се каже, впрочемъ, че Короленко е украинецъ по рождение, и такъвъ и по душа. Подобно на всички интелектуални украинци, Короленко е трѣбало да мине прѣзъ суровитѣ бодила на русификирането.

Постжпилъ, прѣзъ своитѣ младини, въ една руска гимназия, той е билъ пораженъ отъ факта, че украинскиятъ езикъ, неговъ матеренъ езикъ, е изхвърленъ отъ тамъ. Въ лицея, въ университета Короленко намира пакъ всичко да е руско, и професори, и книги.

Като се отдалъ още младъ на политическия животъ на страната, Короленко напуща Украина, отива въ Москва, въ Петроградъ, зема живо участие въ народническата партия, на която става членъ заедно съ Михайловски. Но бързо вече активностьта на Короленко се парализира отъ правителството, той е заточенъ въ Сибиръ, дѣто остава доста години. Накрай, кога вече може да се завърне въ украинското отечество, той се оттегля въ Полтава, въ сърдцето на Украина. Тамъ неговиятъ духъ се бори между двѣтѣ течения, на които го излага неговото качество на политически мжжъ: рускитѣ партии, противни на украинизма, неутрализиратъ у него родния патриотизмъ до избухването на руската революция. Тогава той напуща отново Украина. Но и отъ далечъ той слѣди съ трепетъ вълнуванията и опустошенията, на които става жертва неговото нещастно отечество отъ страна на германцитѣ, на болшевикитѣ, на деникинститѣ и т. н. Той страда жестоко. Накрай, прѣдъ многократнитѣ манифестирания на народната воля на Украина за независимъ животъ, Короленко не се колебае повече: той отхвърля панрускитѣ идеи и се върща отъ всичката си душа и съ всичката своя мисъль къмъ народа, отъ който е произлѣзълъ. Той се издига съ една чудна енергия срѣщу човѣка, въ който той вижда най-главния разрушитель на украинската душа и народность: Деникинъ.

Единъ отговоръ.

(„Славянски гласъ“ год. XIII, кн. 3—4. София, 1919 г.)

Току що излѣзлия брой на „Славянски гласъ“, органа на „Славянофилитѣ“, ни дава поводъ да направимъ нѣколко бѣлѣжки.

Въ началото на книжката е помѣстено отбѣлѣзаното вече отъ насъ възвание: „До приятелитѣ на славянската взаимность“, въ което се казва: „никой славянски народъ не би трѣбвало да допусне, щото войната да стане гробъ на единъ другъ славянски народъ“ и „не е славянинъ онзи, който притѣснява другъ славянски народъ“ и още „недопустимо е братътъ по духъ и по кръвь да отнѣма отъ своя братъ онова, което му принадлежи“. Това е написано въ началото. На стр. 28 въ сѫщия брой, гдѣто се говори за руско-украинскитѣ отношения, списанието застава въ опозиция къмъ украинското движение, макаръ то и да защищава славянския украински народъ отъ насилията на прѣдставителя на другъ единъ славянски народъ, — отъ Деникина и увѣрява, че тази защита на украинския народъ не е нищо друго, освѣнъ „обвинения, клевети и хули“ противъ Деникина. Моралътъ на „Слав. гласъ“ се приближава очевидно до прочутия тъй нареченъ „хотентотски“ моралъ, който казва: „кога ме биятъ, тоѣа е лошо, но когато азъ бия другиго—това е твърдѣ добрѣ“. Колкото се отнася до „клевети, хули и обвинения“, то тукъ „Слав. гласъ“ между другото има вѣроятно прѣдвидъ и нашитѣ протести противъ затварянето отъ Деникина на Украинската Академия на наукитѣ, тритѣ украински университети и безброй други украински училища, изгарянето на украинскитѣ книги и библиотеки. Тѣзи и подобни дѣйствия иматъ едно име: на езика на културното и дори на малкокултурното човѣчество тѣ се казватъ варварство и мракобѣсие. Може би „Славянски гласъ“, като оправдава Деникина за тѣзи дѣйствия, има своя съвсѣмъ специална и оригинална прѣдстава, какво значатъ просвѣта и култура. Въ сила на тази прѣдстава, науката и книгитѣ дѣйствително че да сѫ излишни? На сѫщата 28 стр. „Славянски гласъ“ изразява недоволство, че ние, говорейки за правото на украинцитѣ за самоопрѣдѣление, споменуваме при това за сѫщото право на Естония, Литва, Летония, Азербейджанъ, Грузия и др. Ние сме навикнали до сега да мислимъ, че да се говори за правото за самоопрѣдѣление на всички народи изобщо нѣма въ себе си нищо лошо, че наопъки, защитата на противоположни възгледи би показвало назадничавость. Какво лошо има, наистина, въ това, да се каже, че и латишитѣ напр. иматъ право за самоопрѣдѣление! Но „Слав. Гласъ“ е недоволенъ. Не безъ извѣстна ирония, която въ дадения случай е малко умѣстна, той пита — ако украинцитѣ споменаватъ за правата на Азербейджанъ, Грузия, сѣверния Кавказъ, то тѣ могатъ да стигнатъ до самоѣдитѣ, тунгузи и чукчи! „Слав. Гласъ“ не знае, че Литва има 6 милиона население, т. е. по броя на населението надминава България. Сѣв. Кавказъ и Азербейджанъ сѫщо надминаватъ по население България. Армения е равна на България (4 мил. нас.), а Грузия, освѣнъ това, има своя хилядогодишна култура. Може би „Слав. Гласъ“ мисли, че македонецътъ въ сравнение съ грузина има особени способности и култура, та македонецътъ има право за самоопрѣдѣле-

ние, а грузинътъ трѣбва да върви наредъ съ чукча.

Ето на каква идейна висота стои „Слав. Гласъ“. Но още нѣщо за самоѣдитѣ и чукчитѣ. Финландия, която въ културно отношение далечъ надминава балканскитѣ държави, е много заета съ това, да спаси национално Лапландцитѣ, Самоѣдитѣ и Поволжскитѣ инородци отъ финска кръвь — може и това да е едно позорно дѣло?

Ще завършимъ съ едно съпоставяне. Въ кн. 1—2 на „Слав. Гласъ“ 1919 г. четемъ на стр. 9: „Оставямъ на страна и въпроса за отдѣлна отъ общоруската малоруска, украинска народность. Този въпросъ е сега поне безпрѣдметенъ, понеже ние имаме прѣдъ себе си една украинска държава, която може да съществува отдѣлно отъ Русия, или може да влѣзе единъ день на федеративни начала, въ съставъ на руската държава. Това е въпросъ на самоопрѣдѣление“. Въ слѣдния пъкъ 3—4 брой на „Слав. Гласъ“ четемъ малко нѣщо инакъ: „За насъ Украина (Малорусия) е нераздѣлна часть отъ Русия“ и т. н. Ние правимъ това съпоставяне за свое утѣшение. Ние много охотно вѣрваме, че когато се измѣнятъ обстоятелствата и Украина се сдобие не сама съ културна и национална, но и съ политическа сила, „Славянски гласъ“ пакъ ще стане къмъ насъ по-благосклоненъ, защото, промѣнилъ веднажъ възгледитѣ си, не е трудно да ги промѣни втори пѫть.

Д. Д.

Нова книга.

ЗА СУВЕРЕНИТЕТА НА УКРАИНА.

Въ своята брошура, излѣзла напослѣдъкъ въ Копенхагенъ и Киевъ подъ насловъ: „La souveraineté ukrainienne dans son passe, son présent et son avenir“, ето какъ г. Константинъ Лоски излага истинското положение на въпроса за суверенитета на Украина. Украина първоначално, прѣзъ врѣмената на Владимиръ Свети и на Даниелъ отъ Галиция е била могѫща държава. По-послѣ тя става ядка на обединената литовско-руска държава и бива покорена отъ Полша, отъ игото на която, обаче, се освобождава съ собствени сили. Въ XVII вѣкъ Украина се съединява свободно съ Русия, като запазва независимостьта си; по малко по малко това съединение — grâce aux pieges de Gouvernement Moscovite“, благодарение на примкитѣ на московското правителство — се прѣвръща чисто и просто въ присъединяване и въ пълно поробване на Украина. Така Украинската държава прѣстава да съществува цѣли 250 години. Руситѣ се постараватъ дори да забулятъ името на украинския народъ, като кръщаватъ послѣдния съ едно странно име („bizarre“) „мало-руски“. Но вѫтрѣшния животъ на този народъ върви „по своя пѫть“; украинци, поробени прѣзъ вѣкове, не ставатъ ни руси, ни поляци и щомъ, най-послѣ, се прѣдставя удобенъ случай, тѣ го използуватъ, за да извѣстятъ на свѣта за себе си. Когато избухва, именно, руската революция, украинци първи бързатъ да прѣдявятъ своето искане, да се възстанови заграбената автономия на народния имъ животъ. Но врѣменото руско правителство като не разбира задачитѣ си, прави всички спънки, за да не се сбѫднатъ украинскитѣ желания. А послѣднитѣ сѫ много скромни. Украинцитѣ искатъ вѫтрѣшна автономия и народни училища, като оставятъ на Русия пълния суверенитетъ, както и прѣдставлявието на държавата вънъ, като признаватъ и руския языкъ за официаленъ, а украинскиятъ языкъ да се допустне само въ вѫтрѣшното управление на Украина. Слѣдъ дълги борби, украинцитѣ сполучватъ да извоюватъ само нищожни права за своя языкъ, който да се прѣподава въ първитѣ двѣ отдѣления на първоначалното училище, и да иматъ министерство (Secretariat Général“) като посрѣдствуваща инстанция между Украина и общата власть, но безъ никакви автономни права.

Послѣ вече настѫпва разривътъ между двѣтѣ страни. Украинцитѣ си образуватъ пълно правителство, отварятъ си училища, гимназии и университети. Но при все това, добавя г. Лоски, украинцитѣ не сѫ имали намѣрение да се откѫснатъ съвсѣмъ отъ Русия, като желанието имъ е, да си останатъ федерирани съ нея. А руситѣ зематъ всички тѣзи искания просто като австро германски митинги. Нѣкои украински патриоти, стѫпили на руска почва, биватъ арестовани, като Степанковски, основатель на Украинското бюро въ Швеция, когото Врѣменното руско правителство не оставя да замине за Украина. Пълното скѫсване на отношенията между Украина и Русия при тѣзи условия става наложително. „Рускиятъ болшевизмъ — добавя г. Лоски — се яви като ножа на хирурга за да разрѣже загноилата рана“. Болшевикитѣ прѣдлагатъ като „Conditio sine qua non“ условие властьта въ Украина да се прѣдаде въ ржцѣтѣ на съвѣтитѣ на работницитѣ. Но тъй като работници по фабрикитѣ и узинитѣ въ градоветѣ на Украина сѫ само руси, то това е означавало непосрѣдствена и пълна власть на чужденци върху украинското население, което 80% е селско. Така изпъква логическата необходимость, Украина съвършенно да се откѫсне отъ Русия, което се и извършва прѣзъ ноември 1917

Антантата въ това врѣме праща вече свои прѣдставители въ Украина, но сама не е въ състояние да й даде каква годѣ реална помощь. Поставена между два врага — болшевикитѣ и централнитѣ сили — които още се биятъ помежду си, Украина се вижда принудена да се примири съ по-малко опасния врагъ, централнитѣ сили, които се съгласяватъ да признаятъ нейната автономия. Така германцитѣ се настаняватъ въ беззащитната страна, разтурятъ централната Рада и поставятъ начело на управлението Гетманската власть.

Слѣдъ поражението на централнитѣ сили, миналата есень, украинцитѣ смъкватъ хетманската власть и образуватъ чисто национално правителство, съ една Директория на чело. Но сега Украинската сѫдба не се облегчава. Разпадането на Австрия издига и засилва Полша, а сѫщо и Ромжния. И двѣтѣ тѣзи държави бързатъ да заграбятъ украински земи, а нападенията на болшевикитѣ продължаватъ. Никой въ Европа не иска да види, че поляцитѣ не водятъ война противъ болшевикитѣ, но противъ украинци, земитѣ на които грабятъ. Така Полша отнема Галиция и Холмщина, и Ромжния Буковина. Болшевикитѣ заграбватъ петата на Украина, която остава заключена само въ Подолия и отчасти въ Волиния, съ една дума, остава само съ една пета отъ цѣлото украинско отечество. Въ тая територия, прочее, се запазва още суверенитета на новопровъзгласената украинска държава.

Разни.

Декретътъ на Деникинъ за блокадата.

Споредъ „Кубанская земля", декретътъ на Деникинъ за блокадата е въ слѣднята смисъль. Правителктвото на Кубанъ е получило официално увѣдомление, че командуването на военнитѣ сили въ южна Русия е обявило икономическа блокада на Кубанъ и е запрѣтило вноса въ Кубанъ на стоки и произведения съ желѣзници и по рѣчни пътища.

Възстанието въ Южна Русия противъ диктатурата на Деникинъ.

Споредъ както хроникира „L'Umanite», вѣстникъ „Pour la Russie", който излиза въ Парижъ и за който „Укр.-Бълг. Прѣгледъ", и по-рано писа, е далъ една сензационна новина. „Демократътъ" Деникинъ, покровителствуванъ отъ Маклаковъ и Крамаржъ е декретиралъ блокиране на казашкитѣ републики, които отъ мѣсеци вече отказватъ да признаятъ безъ условно неговата военна диктатура. По този начинъ той е снелъ вече маската си. Този генералъ, армията на когото почти изцѣло е вербувана отъ казаци, е обявилъ икономическа война на казашката демокрация въ южна Русия. Това е вѣнецътъ на дѣлото, почнато съ убийството на Рябовой, прѣдседателя на Кубанската Рада. Какво мислятъ съюзницитѣ — пита „L'umanite" — за дѣйствията на тѣхния протеже? Какво мисли за него Англия, която награди този царистически диктаторъ съ първокласенъ воененъ орденъ? И нека се каже още, че милиарднитѣ помощи на Франция и Англия помогнаха на този генералъ, приятель на Чърчилъ и Пишонъ, да извърши това безчовѣчно дѣло, което впрочемъ даде плодъ, като прѣдизвика всеобщо възстание въ цѣла южна Русия и въ Кримъ. Тѣзи милиарди послужиха за да убиятъ руската демокрация. Нашитѣ руски приятели, добавя вѣстникътъ, чувствуватъ дълбоко възмущение противъ Франция и Англия. Ние присъединяваме къмъ тѣхното чувство — заключава той — още и нашия най-енергиченъ протестъ.

Едно опровержение.

Прѣдвидъ на появилитѣ се неотдавна въ българския печатъ съобщения на „руското бюро на печата" за нѣкакви грададни успѣхи на Деникина въ Украина, за бѣгството на генералъ Петлюра прѣзъ Букурещъ въ Прага и пр. - възъ основа на най-достовѣрни свѣдения, получени изъ Украина, ний можемъ да съобщимъ, че всички тѣзи свѣдения се явяватъ като чистейша измислица, съ смѣтка да се въведе въ заблуждение българското общество. Въ сѫщность работата се състои въ слѣдното. Нечаканото измѣничество на нѣколко лица, стоящи на чело на щаба на галицийскитѣ войски е повлекло задъ себе си прѣминаването на нѣкои части отъ галицийцитѣ на страната на Деникинъ, като естествено е прѣдизвикало извѣстенъ смутъ посрѣдъ украинската армия.

Въ свързка съ това, Петлюра се е видѣлъ принуденъ да пристѫпи къмъ прѣгрупирване на своитѣ сили. Като резултатъ на всичко това се явило това, че въ съгласие съ украинското правителство, полскитѣ войски сѫ заели Каменецъ, Подолскъ и нѣкои части отъ територията на западна Украина, съ цѣль да прѣдотвратятъ заемането на сѫщитѣ отъ Деникинъ. Самото украинско правителсто се прѣнесло въ градъ Проскуровъ, а главнокомандующиятъ на украинскитѣ военни сили Петлюра се съсрѣдоточилъ съ всичката своя армия въ г. Бѣлая Церковь и неговата околность. Ядрото на неговата армия съставляватъ най-добритѣ галицийски войски и тъй нарѣчената Наддънепърска армия. Армията на Петлюра, както сега се знае по най-достовѣренъ начинъ, се увеличава силно съ селския елементъ, който здраво застава на негова страна. Кжсогледитѣ дѣйствия на Деникинъ, който отправи своитѣ сили не противъ болшевикитѣ, но срѣщу украинци, внесе голѣмъ смутъ по цѣлата страна. Неговото сблъскване съ борящитѣ се ето вече двѣ години противъ болшевикитѣ украински войски е произвело най-тежко впечатление върху селскитѣ маси и е прѣдизвикало срѣдъ тѣхъ поголовно възтание противъ Деникина. Петлюра днесъ се обляга на украинскитѣ

народни маси. Това сж почнали да разбиратъ и много иностранни държави. Между другото, сега вече е установенъ и пъленъ контактъ съ Полша. Има пълно основание да се прѣдположи, че стжпкитѣ, насочени въ нѣкои славянски и западноевропейски страни за сближение съ Украина, ще се увѣнчаятъ скоро съ успѣхъ. Начело на правителството на украинската република стои днесъ Мазепа, който е задържалъ за себе си и портфейла на министра на външнитѣ дѣла.

Положението на интернираните въ Полша украинци.

Прѣзъ врѣме на борбитѣ съ украинци за Галиция, и отъ окупиране на послѣдната, поляцитѣ сж арестували десятки хиляди украинци, които заедно съ земенитѣ прѣзъ боевете плѣнници държатъ и до днесъ на разни мѣста въ Полша и Галиция. Какво е положението на тия пленници може да се види изъ пресата. Такъ, „Украински Гласъ“ отъ Перемислъ пише: „Въ лагеритѣ въ Пикуличи стават ужасни работи. Тифъ и дезинтерия се развиватъ тамъ съ неимовѣрна бързина, и днесъ вече не могатъ да се установятъ. Има дни, когато смъртностьта достига до 100 случая на день“. Лъвовскиятъ „Вперед“ казва, че въ всичкитѣ Лъвовски лагери за пленници и интернирани украинци свирепствува петнистиятъ тифъ. Даже лъвовската преса констатира недостатъчностьта отъ санитарна помощь и отъ лѣкарства. „Хората се мжчатъ, гинатъ като мухи по всички мѣста за арестовани, въ всички лагери като сж оставени безъ храна, долни дрехи, облекло и топливо .... И не се вижда края на тѣзи мжченици, които страдатъ въ тия „лагери на смъртьта“ — както ярко се е изразилъ единъ варшавски публицистъ. Украинската прѣса въ Лъвовъ и Перемисль много често е писала за ония ужаси, които вършватъ въ помѣнатитѣ лагери за пленници и интернирани. И полската преса, особено варшавския „Robotnik“ и Перемисълския «Nowiny poniedziatkowe и „Glos Przemycki“ писаха за страшния животъ въ лагеритѣ и за масовитѣ умирания на пленници и интернирани. Страшното положение сѐ повече се влошава. Трѣбва да се признае, че властьта въ лагеритѣ е безсилна противъ това, що става тамъ. Тя нѣма ни съотвѣтствуващи бараки, ни облекло, ни долни дрехи, ни храна и лѣкарства за задържанитѣ. Има само единъ изходъ: да се пустнатъ на свобода всички нещастници. „Да се отпустнатъ на воля — възклицава знаменития полски писатель Вацлавъ Сѣрошевски въ едно писмо до Пилсудски — да се пустнатъ безплатнитѣ и обезоръженитѣ, които се мжчатъ заключени въ глада и студа. Доста жертви, доволно смърть. Да се закриятъ въ името на човѣчеството тѣзи лагери, които носятъ позоръ именно на самото човѣчество“.... Украинскиятъ градски комитетъ въ Лъвовъ за помощи на нещастнищитѣ се обръща къмъ обществото: „Десятки хиляди отъ нашитѣ най-добри синове се намиратъ въ затворитѣ и лагеритѣ полуголи, боси и гладни. Ужасътъ на положението на тѣзи жертви на съврѣменото положение се увеличава още повече съ настжпилата зима. Ако нашето общество, цѣлиятъ нашъ народъ не се притече къмъ своитѣ братя съ бърза и достатъчна помощь, то мнозина отъ тѣхъ не ше издържатъ зимата и ще трѣбѣа да загинатъ отъ прѣждеврѣмена смърть, отъ нечистотия, студъ и гладъ“.

Гледището на Бурцева.

Органътъ на В. Бурцевъ „Cause Commune“ всячески се старае да убѣди западноевропейското общество, че украинското движение се явявало „искуствено създание само на една малка група хитри политици“. Бернскиятъ вѣстникъ „Suisse-Orient“ умѣло отговаря на това: „Ние благодаримъ на г-на В. Бурцева за подробното разяснение на работата. Ний въ наивностьта си мислехме до сега, че това е украинскиятъ народъ, който 20 мѣсеци се бори противъ болшевикитѣ и налѣво и надѣсно, като защищава своето национално сжществуване, като изгонва германофилския гетманъ Скоропадски, като брани своята бащина земя, своя езикъ, своята демокрация, дребната собственость на своитѣ селяни противъ терористическитѣ и царскитѣ наслѣдници, заобиколени отъ злодѣйската червена гвардия или „пазителитѣ“ и погромщицитѣ. Ний, обикновенитѣ републиканци, мислехме, че украинскиятъ народъ е дълженъ самъ да рѣшава своята сждба, а не да му я рѣшаватъ Деникинъ или г. Троцки. Ний не знаяхме, че десеткитѣ хиляди украински солдати, които сложиха глави въ Волиния, Подолия, Галиция, Буковина, Киевъ, Одеса, Харковъ, по Карпатитѣ и т. н. за свободата на своитѣ братя и своитѣ дѣца, прѣдставляватъ само една „малка група хитри политици“.

Кубанъ противъ Деникинъ.

Една случайность е хвърлила въ ржцѣтѣ на украинци текстътъ на една радиограма, отправена отъ Деникинъ до всички командующи неговата армия и до официалнитѣ лица, и която доказва, че е билъ сключенъ съюзенъ нападателенъ договоръ между Кубанъ и Кавказскитѣ републики, договоръ, който рускитѣ агенти се пазятъ да публикуватъ. Тази радиотелеграма гласи по слѣдния начинъ: „Научавамъ, че по настоящемъ сжществува единъ договоръ между правителството на Кубанъ и Меджилиса (съвѣтъ) на планинскитѣ народи, който съставлява едно прѣдателство спрѣмо Русия и споредъ който казашкитѣ трупи отъ Кубанъ и Сѣверни Кавказъ сж поставени на разположение на Меджилиса за една враждебна акция цротивъ насъ. Този договоръ е подписанъ отъ Бичъ, Савицки, Намитоковъ, като прѣдставители на Кубанъ, Бахматовъ, Чермаевъ и Гайдаровъ, като прѣдставители на Меджилиса. Заповѣдамъ, щото въ случай че тѣзи лица се намѣрятъ на територията заета отъ доброволческата армия, да бждатъ веднага изправени прѣдъ военния съвѣтъ и да бждатъ сждени за високо прѣдателство“. Тази радиотелеграма носи потвърждение на разнитѣ други новини, произтичащи изъ Николаевъ и публикувани въ вѣстницитѣ отъ Каменецъ и оповѣстяващи че Радата на Кубанъ, слѣдъ като е рѣшила въ своето пленарно засѣдание въ Екатеринодаръ да отзове казашкитѣ кубански части, служащи подъ Деникина, е сключила и съюзъ съ Грузия, Азербейджанъ и другитѣ републики на Кавказъ, съ задача за офанзивни дѣйствия срѣщу Деникинъ. Това положение на работитѣ разяснява сжщо и затварянето на границата между Кубанъ и Донъ което хроникирахме малко по-напрѣдъ. (Изъ „Bureau Ukrainienne de Paris“ въ Парижъ, Бюлетинъ отъ 19. XII).

Печатница С. М. Стайковъ — София.

ГОДИНА I. СОФИЯ, 15 ЯНУАРИ 1920 ГОД. БРОЙ 7.

Украинско-Български Прѣгледъ

ДВУСЕДМИЧНО СПИСАНИЕ

Урежда се отъ Редакционенъ комитетъ

ИЗЛИЗА НА 1 И 15 ЧИСЛО ВСѢКИ МѢСЕЦЪ
Абонаментъ:
за година 10 лева; за 6 мѣсеца 5 лева; за 3 мѣсеца 2·50 лева
Отдѣленъ брой 50 стотинки
Абонирането става чрѣзъ пощата

Писма и всичко се адресува до Редакцията: София, 6 СЕПТЕМВРИ, 33.

СЪДЪРЖАНИЕ:

1) *Програмни разговори.*
2) *Д. Ерклѣевъ. — Прѣдсказанията се сбждватъ.*
3) *И Франко. — Каменярі*
4) *Д Е — И. Франко*
5) *Д. Далечко — Още за украинския езикъ.*
6) *Природнитѣ богатства на Украина.*
7) *Нови книги: П Стебницки — Украина и Русия*
8) *Разни*

Програмни разговори

Трѣба да се признае, че прѣзъ тримѣсечния срокъ, откакъ сжществува „Укр. Българ. Прѣгледъ", ние имахма възможность да си съставимъ по-ясна прѣдстава за вкусоветѣ на нашитѣ български читатели. Послѣднитѣ се дѣлатъ на двѣ ясно опрѣдѣлени категории. На пръвъ планъ нека споменемъ аристократичния четецъ — думата е за интелектуалната аристокрация — съ просто и чисто академически искания. А втората група четци, обладаващи по-живъ и впечатлителенъ темпераментъ, сж явно за актуалната политическа информация, която несъмнѣнно носи и свой спѣциаленъ и по-конкрентенъ интересъ.

Като заставаме лице съ лице прѣдъ тѣзи двѣ искания на нашитѣ разнородни четци, нека изповѣдаме тукъ, че ний не чувствуваме никакво притѣснение, никакъвъ духовенъ смутъ, да отговоримъ на тѣхъ ясно и категорично, като запазимъ всегдашната си чистосърдечна войнишка прямота, въ която, вѣрваме, нашиятъ интелигентенъ български читатель е ималъ до сега достатъчно случаи да се увѣри. Работата е, че нито едното, нито другото искане не противоречатъ, а напротивъ, и двѣтѣ напълно сж въ духа на нашата програма, оповѣстена въ първата книжка на списанието, като очевидно допълнятъ едно друго помежду си. Ние обѣщахме да обогатимъ всестранно информацията на читателитѣ си съ точни и нзучни данни изъ областьта на историята, географията, икономическитѣ условия на живота и другитѣ особености на бита на Украина, както и да хроникираме всичко що се говори и що става днесъ прѣдъ нашитѣ очи.

При тѣзи условия, разбира се, ние съ най-чиста съвѣсть сме готови да твърдимъ, че сме изпълнили и изпълняваме точно и почтенно начертаната си програма. Другъ е въпросътъ, ако по реда си, единъ или другъ отъ скициранитѣ отдѣли е билъ застжпянъ по-силно или по-слабо, споредъ случая. Ние казваме „споредъ случая", защото който е ималъ да се бори съ едно редактиране и особено при днешнитѣ условия, знае и познава силата на случайноститѣ. Често имате сътрудникъ по единъ отдѣль, а нѣмате по другъ, или имате и по двата, а единиятъ сътрудникъ е случайно боленъ, неразположенъ или твърдѣ заетъ. По този начинъ, тримѣсечниятъ срокъ е твърдѣ кратъкъ — въ това едва ли нѣкой има основание да се осъмни — за изпълнение на една тъй обширна програма, каквато е оная на нашия „Укр.-Българ. Прѣгледъ". На академическа почва, ний чввствуваме, че широко е открито прѣдъ насъ полето, за да обогатимъ съ необходими данни и свѣдения българския читатель всестранно върху Украина, неизвѣдана още отъ него, и сжщо така чувствуваме и по-дългото врѣме, което ни трѣба, като се има прѣдвидъ ограничения размѣръ на нашето списание, излизаще притова, само дважъ въ мѣсеца.

Прочее, при наличностьта на всички тѣзи очебиющи обстоятелства, става почти излишно, да подчертаваме, че въ редакционнитѣ срѣди на „Укр. Българ. Прѣгледъ" е било и си остава чуждо прѣдразположението, да се даде прѣимущество по какъвто и да било начинъ на актуалната политика, прѣдъ фактичната и всестранна информация. Главната и сжществена ядка на нашата програма си остава неизмѣнно: да будимъ и поддържаме въ българския читатель сѣчувствие къмъ Украина и украйнското дѣло. Всѣкакви други подсторени и прикрити намѣрения, въ свръзка съ тая или оная политическа окраска, биха били неестествени, биха опятнили и опровергнали откритостьта и честната прямота на нашата програма.

Колкото до нѣкои неволни съвпадения въ областьта на актуалната политика, които съвпадения могатъ тукъ-тамъ да породятъ нежелателна мнителность, нека бжде изтъкната на това мѣсто още и слѣдната изява — колкото и да бжде излишна и тя, прѣдвидъ невинния материалъ, който е донело до сега списанието ни, и който, нали, е прѣдъ очи на читателитѣ ни. Трѣба да прибавимъ, че всичко помѣстено досега въ него ний черпихме направо изъ бюлетинитѣ на римската и парижската украински бюра на пресата, които ни даватъ ин-

формациитѣ си подъ ржководство и съ удобрение на антантската цензурна секция, слѣд. не подъ вражески кроежи.

А конкретно, колкото до отдѣлнитѣ единици отъ тѣзи приятелски по духъ информации, които по едни или други причини и въ сила на тежкия моментъ днесъ въ България, не биха били приятни на този или онзи въ царството, ние има да заявимъ—за излишенъ и сетенъ пѫть. Украинското дѣло е чисто национално дѣло — само като такова го застѫпва „Укр.-Българ. Прѣгледъ“ въ България. Двата главни фронта, които се борятъ днесъ за трайно надмощие въ бившата руска империя,— болшевишкиятъ и доброволческиятъ — и които, по една или друга причина, още не сѫ се опрѣдѣлили подъ една дадена форма, спрямо украинската проблема, — тѣзи два фронта ние третираме еднакво отрицателно отъ гледна точка на националното знаме на Украина. Ако въ даденъ моментъ информацията е наддѣлявала само върху единия лагеръ, това е било подъ впечатление на тежкитѣ развиващи се събития, които играятъ роля върху сѫдбата на Украина, а не порали политическа приязнь. Повтаряме: ний нѣмаме прѣдпочитания въ тая область, като оставаме вѣрни на националистическата си програма.

И накрай, що се отнася до още по-щекотливия въпросъ, че въ извѣстни кржгове на България или дори въ самата политика на сѫщата, прѣдпочитането е рѣшително за едната, а не за другата руска страна, то естествено е, че това насъ съвсѣмъ и съвсѣмъ не ни засѣга. Партийния животъ въ България не фигурира въ нашата програма, и партийнитѣ симпатии и нито склонноститѣ на цѣлокупната политика на българското царство не засѣгатъ нашето становище. Българинътъ може да обича когото колкото си ще, може да протѣгне комуто желае ржка, ние желаемъ и бихме чакали само едно отъ него: желаемъ да обикне той и насъ, украинци, да протѣгне и намъ своята ржка. Ний, украинци, ний не събаряме, ний градимъ: ний не събаряме тамъ, въ душата му, чувствата, що сѫ негови, но градимъ тамъ нови чувства и за насъ.

Д. Ерклѣевъ.

Прѣдсказанията се сбѫдватъ.

Това, отъ което се страхуваме и това, което прѣдсказвахме — се сбѫдна. Болшевикитѣ сѫ край Черно море, болшевизъмътъ се разпространява. И пакъ трѣба да се пита, кой е виновенъ за това, кой е далъ сила на болшевикитѣ да побѣждаватъ? Страшната анархия на болшевишка Русия е извѣстна на всички. Знае се и това, че тамъ сѫ накърнени всички подпори на държаното и частно стопанство, което докара до крайна нѣмотия и гладъ. И все пакъ болшевикитѣ побѣждаватъ и дори срѣщу оржжието на Съглашението. Отъ гдѣ тогава иде тази имъ сила? И миналото и сегашното даватъ въ това осношение единъ поучителенъ урокъ, който показва, че борбата съ болшевизма е водена не съ ония срѣдства и методи, съ които е трѣбало да се води. Днешното политическо положение въ източна Европа е повторение на положението, което бѣше тамъ точно прѣди една година. Именно, тогава нѣмско-хетманската реакция, както сега доброволческата, която сѫщо се подкрѣпяше отъ чужда помощь, докара до бърза окупация на Украина отъ болшевикитѣ. Украинското правителство, което имаше почва въ населението, напразно прѣдлагаше своитѣ методи за борба съ болшевизма, напразно търсѣше помощь и признаването му въ странство. Необяснимата вражда къмъ националнитѣ движения въ източна Европа попрѣчи щото украинското движение да бѫде добрѣ проучено и прието. При все това, то, не само изоставено, но и заобиколено отъ недоброжелателството на близки и далечни съсѣди, стори наистина героични усилия именно въ борбата си съ болшевизма. И украинското население не остана безучастно къмъ тази борба. Общеизвѣстни сѫ случаитѣ на масови възстания въ Украина противъ болшевикитѣ, възстания които заплашваха, че ще сложатъ край на болшевишката власть. Но . . . идватъ доброволцитѣ. Тѣ използватъ недоволството на населението отъ болшевикитѣ и заематъ Украина (заслужава да се отбѣлѣжи, че успѣхитѣ на добролцигѣ не прѣминаха етнографичнитѣ граници на Украина). Какво става? Сѫщото това население, което току що бѣше противъ болшевицитѣ, слѣдъ кѫсо врѣме господство на доброволцитѣ, възстава масово противъ доброволцитѣ. То завзема пѫтищата, съобщенията (тъй че напр. пѫтуването отъ Одеса до Киевъ е ставало прѣзъ Новоросийскъ, Ростовъ, Харковъ), складоветѣ съ доброволчески муниции и отказва да дава хлѣбъ на Деникина. Населението, току що воюващо съ болшевикитѣ, отива съ тѣхъ и имъ помага. Стана това, което ние прѣдсказвахме — именно, опитътъ за реакция възбуди едно раздразнение въ народа, извика неговото отклоняване въ лѣво, като го тикна къмъ болшевикитѣ; реакцията прѣдизвика болшевизъма тамъ, кждѣто прѣди го нѣмаше. Въ това е значението на станалитѣ въ Украина събития и въ това е и урока, който не бива да забравятъ тия, които искатъ честно и въ името на държавнитѣ и нароони интереси да водятъ борба съ болшевизма.

За всички днесъ е очевидно, че болшевикитѣ прѣдставляватъ една голѣма и опасна сила. За борба съ тѣхъ трѣба не само да се съберътъ всички сили, но, което е още по-важно, да се избере и приложи най-сигурния методъ за война. Трѣба да се има прѣдвидъ, че войната съ болшевикитѣ излиза съвсѣмъ изъ рамкитѣ на обикновенитѣ международни войни. Ако въ послѣднитѣ главна роля играе армията, то въ борбата съ болшевикитѣ сѫщността на работата лежи въ населението. Неговото разположение или неразположение къмъ тази или онази боряща се група рѣшава изхода на дѣлото. Затова, за да има успѣхъ трѣба да се добие прѣди всичко довѣрието на народа, или поне да не се прѣдизвика недовѣрието му. Всѣка противоболшевишка група, ако иска да успѣе, трѣба да има програма, която да отговаря на интереситѣ на широкитѣ кржгове отъ населението. А какви сѫ тѣзи интереси се вижда отъ задачитѣ въ името на които избухна руската революция, отъ насокитѣ, които трѣбаше да вземе дѣйностьта на руското Врѣменно Правителство: тѣ състоятъ въ мак-

симума отъ демократически реформи, въ прѣдставяне народа максимума отъ политически и икономически права и привилегии, които сѫ само съвмѣстими съ принципа на парламентаризма, и най-послѣ въ прѣдставяне на всѣка една народность максимума национални права. И това още повече, че обѣщанията, които болшевикитѣ даватъ на народа сѫ много голѣми и съблазнителни, а пропагандата имъ е заразителна като епидемия. Най-силното оржжие на болшевикитѣ е 1) въ прѣдставяне на „работния" народъ твърдѣ широка „свобода", която дава голѣмъ просторъ на произвола и разюзданостьта. Тази свободаблазни и упоява тъмния народъ. 2) въ даване на селянина безплатна земя, а на работника индустриялно прѣдприятие. За борба съ тѣзи, които си служатъ съ такива орждия — ясно е, че не стигатъ мѣркитѣ и срѣдствата, съ които разполагаше стария режимъ. Ясно е, че за да се привлече населението, нѣма нужда да се възстановятъ стражаритѣ и „исправники-тѣ". За да привлече селското население, нѣма защо да се установятъ срѣщу него карателни експедиции, нѣма защо да се бърза съ оржжие въ ржка да се възстановяватъ правата на чокоитѣ, за да се привлече интелигенцията, нѣма нужда отъ борба съ демократизма й и съ стремежа й да прояви обществена самодѣйность, и най-послѣ за да се привлекатъ националистическитѣ грижи нѣма нужда да се гори литературата имъ и да се прѣслѣдватъ. Тѣзи мѣрки само отблъсватъ, тѣ не смѣкчаватъ, а усилватъ ефекта отъ болшевишкитѣ сбѣщания. Тѣзи мѣрки само помагатъ на болшевикитѣ. Резултата отъ Деникинското настжпление доказа много ясно това. Очевидно е, че за успѣшна борба съ болшевикитѣ сѫ нужни по съврѣмени методи.

Тѣзи методи посочи и прѣдложи украинското движение. Тѣ състоятъ въ широкъ демократизъмъ въ незабавно прокарване на социалнитѣ реформи и особено въ разпрѣдѣляне земята между селянитѣ и най-послѣ въ пълно признаване на националния принципъ. Само съ тѣхъ може да се създаде здрава основа за борба съ болшевизма, защото чрѣзъ аграрната реформа, селското население ще се откъсне отъ болшевизма, а срѣдъ политическия и националенъ демократизъмъ ще се спечели интелигенцията — необходима за държавната уредба и при това липсваща на болшевикитѣ. До послѣдно врѣме обаче идеалогията на украинсото движение не срѣщна съчуствие въ странство. Убѣждението, че на руския народъ трѣба сопа, и че въ Източна Европа е докустима само тирания на една народность надъ другитѣ, че въпросъ за народностьта може да бжде подигнатъ навсѣкждѣ само не тукъ. се е загнѣздилъ много здраво въ главитѣ на влиятелнитѣ лица и групи. Но събитията се развиватъ, страшниятъ призракъ на болшевизма расте все повече. Може би урока на несполука отъ двойния очитъ за борба срѣщу болшевизма съ орждието на реакцията ще се зачете и народитѣ и държавитѣ ще разбератъ най-послѣ, че реакцията само разпалва огъня на болшевизма, че той имено живѣе чрѣзъ страха отъ реакцията. Може би най-послѣ ще разбератъ, че единствения сигуренъ пжть за борба съ болшевикитѣ е пжтя по който върви украинското движение, и то най-послѣ ще се признае и подкрѣпи. Както и да е, прѣдъ насъ сѫ двѣ възможности — или украинското движение и идеята му ще побѣдатъ, тогава ще пебѣди изобщо националния принципъ и източна Европа ще се реорганизува въ съюза на народитѣ — въ демократична източно-европейска федерация, — или пъкъ побѣдители ще сѫ болшевикитѣ. Друга възможность нѣма, защото пжтя на Деникина косвено води пакъ къмъ болшевизмъ. Крайниятъ резултатъ обаче на борбата ще зависи отъ становището на Европа отъ това да ли ще бждатъ признати и подкрѣпени националнитѣ правителства върху територията на бивша Русия. За сега да се надяваме, че най-послѣ благоразумието ще възтържествува.

Д. Д.

Іван Франко.

КАМЕНЯРІ.

Я бачив [1]) дивний сон. Немов [2]) передо мною,
Безмірна [3]) та пуста і дика площина,
І я прикований ланцом залізним [4]) стою
Під височенною гранітною скалою,
А далі тисячі таких самих, як я.

У кожного [5]) чоло життя [6]) і жаль пороли, [7])
І в оці кожного горить любови жар.
І руки в кожного ланці мов [8]) гадь обвили,
І плечі кожного до долу ся схилили [9])
Бо [10]) давить всіх оден страшний якийсь тягар. [11])

У кожного в руках тяжкий залізний молот,
І голос сильний нам з гори, як грім гримить.
„Лупайте [12]) сю скалу! Нехай ні жар, ні голод
Не спинит [13]) вас! Зносіт і труд і спрагу [14]) й голод.
Бо вам призначено скалу сесю [15]) разбить".

І всі ми як оден підняли в гору руки,
І тисяч молотів о камінь загуло, [16])
І в тисячні боки [17]) розприскалися штуки [18])
Та відривки [19]) скали; ми з силою розпуки [20])
Раз-по-раз гримали [21]) о камяне чоло.

Мов водопаду рев, мов битви гук [22]) кровавий,
Так наші молоти гриміли раз-у-раз;
І пядь за пядею ми місця здобували; [23])
Хоч [24]) не одного там калічили [25]) ті скали,
Ми далі йшли, ніщо не спинювало нас.

І кожний з нас те знав, що слави нам не буде
Ні памяти в людей за сей кровавий труд,
Що аж тоді [26]) підуть по сій дорозі люде,
Як ми пробєм ії та виривняєм [27]) всюди,
Як наші кости тут під нею зогніють.

Та слави людськоі зовсім ми не бажали, [28])
Бо не герої ми і не богатирі.
Ні, [29]) ми невольники, хоч добровільно взяли
На себе пута. [30]) Ми рабами волі стали:
На шляху [31]) поступу [32]) ми лиш каменярі.

---

1) Видѣхъ; 2) нѣкакси, ужъ; 3) безкрайна; 4) желѣзенъ ланецъ; 5) всѣкиго; 6) животътъ; 7) набраздили; 8) като; 9) склонили се; 10) че, защото; 11) нѣкаква тягость; 12) разбивайте; 13) спжва; 14) жажда; 15) тая; 16) загърмѣ; 17) страни; 18) парчета; 19) кжсове; 20) отчаяние; 21) бъскахме; 22) екотъ; 23) добивахме мѣсто; 24) макаръ; 25) осакатимъ; 26) че само тогасъ; 27) изравнимъ; 28) съвсѣмъ не сме желали; 29) не; 30) окови; 31) пжть; 32) на напрѣдъка; 33) вѣрвахме; 34) собствена; 35) кости; 36) ще изградимъ; 37) дворецъ; 38) нѣкждѣ; 39) трудъ; 40) приятели; 41) намѣрение; 42) паляща болка на тѣлото; 43) да откжснатъ; 44) отъ; 45) ето тъй; 46) скована въ едно цѣло; 47) отъ светата мисъль,

І всі ми вірили, [33]) що своіми руками
Розібэмо скалу, роздробимо граніт;
Що кровю власною [34]) і власними кістками [35])
Твердий змуруємо [36]) гостинець, [37]) и за нами
Прийде нове життя, добро нове у світ.

І знали ми, що там далеко десь [38]) у світі,
Який ми кинули для праці, [39]) поту й пут,
За нами сльози ллють мами, жінкі і діти,
Що други [40]) й недруги гнівніі та сердиті
І нас і намір [41]) наш і діло те кленуть.

Ми знали се, і в нас нераз душа боліла
І серце рвалося і груди жаль стискав;
Та сльози, ані жаль, ні біль пекучий тіла, [42])
Ані прокляття нас не відтягли [43]) від [44]) діла,
І молота ніхто із рук не випускав.

Оттак [45]) ми всі йдемо в одну громаду скуті [46])
Святою думкою, [47]) а молоти в руках:
Нехай прокляті ми і світом позабуті.
Ми ломимо скалу, рівняєм правді путі,
І щастя всіх прийде по наших аж кістках.

Д. Е.

Иванъ Франко.

И. Франко е не само най-забѣлѣжителния украински писатель отъ послѣдната епоха, но той е още и най-забѣлѣжителния дѣецъ на украинското движение прѣзъ миналитѣ десетолѣтия. Поетъ, ученъ, публицистъ, политикъ — той много отъ рано става вождъ на украинската интелигенция и въобше на всички съзнателни украински маси. Дълбочината и разностранчивостьта на талантитѣ му, съединена съ необикновена енергия и работливость, му спечелватъ поклонението на всички групи. И когато въ 1916 той умрѣ, този день го жалѣше и бѣше въ трауръ цѣла Украина.

И. Франко е синь на ковачъ; роденъ е въ Галиция въ 1856 г., училъ е отначало въ базилианското нормално училище, послѣ въ гимназията въ Дорогобичъ. Като гимназистъ още почва литеаатурнитѣ си опити, като прѣвежда изъ старитѣ и западно-европейски писатели. Отъ 1878 г. той е въ Львовския университетъ. По това врѣме, подъ влияние на Драгоманова, между студентитѣ на Львовския университетъ се образува кржжокъ отъ украински патриоти — националисти. Въ него е билъ и Франко. По единъ доносъ цѣлия кржжокъ е арестуванъ и Франко 9 мѣс. лежи въ затвора (1877 г.) Излѣзълъ отъ затвора, Франко оставя университета и се отдава на писателска и публицистична дѣйность. Прѣживяванията въ затвора му даватъ теми и материалъ за най-добритѣ негови произведения („На днi“ 1880 г., „До свiтла“ 1889 г. романъ „Boa Coustrictor“ 1889 и др.). Блестящъ талантъ, градна начетеность, литературна образованость и освѣдоменость въ политиката и икономията обрѣщатъ вниманието на всички върху Франко и редъ списания търсятъ сътрудничеството му. Обаче неговиятъ демократизъмъ му носи постоянно неприятности: въ 1880 и въ 1889 г. той лежи по нѣколко мѣсеца въ затвора, въ 1887 г. по настояването на консерваторитѣ е отстраненъ отъ редактирането на списанието „Зора“. За да подпържа сжществуването, си той сътрудничи и въ полски списания; обаче юбилейната му статия за Мицкевича (Der Dichter des Verrats въ нѣмското списание) е причина да бжде отстраненъ отъ полската преса. Въ 1890 г. Франко организира радикалната партия (органъ „Народъ“ 1890—1895) за защита на идеята на демокрацията и национализма отъ полско-иезуитскитѣ домогвания. Едвамъ въ 1893 г. той наново се врѣще въ университета, свършва го, пише дисертация и въ 1895 г. е избранъ отъ академическия съвѣтъ за доцентъ при Львовския университетъ; обаче администрацията не утвърждава назначението. Между това въ науката той става дотолкова забѣлѣжимъ, щото Петербургската и Пражска академии го избиратъ за свой членъ, а харковскиятъ университетъ му дава титлата — почетенъ

И. Франко.

докторъ по филологията. Отъ 1898 г. Франко редактира „Літературно-Науковий вістник“, гдѣто той печата редъ свои романи („Перехрестні Стежки“ 1899 г. и др.) Въ 1899 г. се празнува 25 год. юбилей на литературната му дѣйность, при това списъкътъ на произведенията му билъ така голѣмъ, щото заелъ една книга отъ 125 стр. А той живѣе въ страшна бѣдность — публицистичната и писателската му дѣйность, въпрѣки голѣмата популярность, не му донася никакъвъ приходъ. Рѣдкиятъ идеализъмъ на Франко въ практическитѣ въпроси може да се сравни само съ тоя на Сервантеса: станалъ широко извѣстенъ, като бѣлѣжитъ писатель, не само въ Галиция, но и въ руска Украина, имайки прѣведени романитѣ си на руски, полски, чешки и нѣмски, той, оставения прѣзъ врѣме на войната отъ всички, въ крайна бѣдность умира въ 1916 г.

Колкото се отнася до литературната дѣйность па Франко, то освѣнъ многото прѣводи, особено изъ арабската литерзтура, той е писалъ стихове, разкази и романи. Лириката на Франко, сборницитѣ „Из днів журби“, „Зів'яле Листе“ и др. сж два вида: Една часть отъ стихотворенията му сж на политически и граждански теми — тукъ той зове демокрацията къмъ борба и подвизи. Другата часть съдържа психологически мотиви отъ общо човѣшки характеръ. Колкото за романитѣ и разказитѣ му, то притежавайки блестящъ талантъ на реалисти-

чески писатель, той сжщеврѣмено прокарва винаги идеята за класова борба, което го сближава донѣкждѣ съ Горки. Прочути сж въ това отношение особено неговитѣ „Бориславські оповідання“ и романа „Boa Coustrictor“. Трудно е да се намѣрятъ въ мировата литература произведенията, въ които ужаситѣ на социалната експлоатация и класовото неравенство да сж изобразени съ такъвъ реализъмъ и съ такава потресна сила. Като прѣдставитель на демократическото национално движение, Франко не само е излѣзълъ отъ народа, но е умѣлъ и да брани интереситѣ му.

Д. Доленко.

Още за Украинския езикъ

Академика Шахматовъ, възразявайки противъ опита да се ржководятъ въ въпроса за произхода на украинския езикъ отъ политически тенденци, забѣлѣза веднажъ, че тѣзи, които се стараятъ да обосноватъ украинското движение съ историко лингвистични данни, се мжчатъ да аргументиратъ това, което нѣма нужда отъ аргументи. И наистина — сжществува украински народъ, сжществува украинска литература, сжществува украинска интелигенция, сжществува украинска публицистика, сжществува украинско училище и украински университетъ; — трѣбва ли за оправдание на всичко това да се доказва, че украинския езикъ е възникналъ три вѣка по-рано или по-късно?

Да, вѣрно е, че украинскиятъ езикъ едно врѣме съ великоруския и бѣлоруския е съставялъ източнославянската груа. Вѣрно е, це украинскиятъ езикъ се е зародилъ въ 8 вѣкъ, докато сръбския и българския сж се отдѣлили въ 5 в., и все пакъ украинското движение сжществува и отъ день на день повече закрѣпва. Въ 1863 г. нѣкой си Ивановъ е писалъ въ „Русскій вѣстникъ“ (т. 45) за необходимостьта да се води борба съ „Украинофилитѣ“, и за недопущането да се прѣподава въ училищата на на украински. Той заявява, че макаръ и да е вѣрно, че много лесно върви обучаването на украинскитѣ дѣца на украински, обаче, споредъ него, тѣ могатъ да научатъ руски, освѣнъ това общо слѣдъ едно поколение е възможно пълното порусване на Украина. Отъ тогава нѣколко поколения слѣзоха въ гроба, а въ Украина все още се говори по украински. „Недѣлнитѣ училища“ въ 1860 г., които скоро бѣха затворени, и въ които дѣцата за пръвъ пжть забъбриха на украински, сж замѣнени сега отъ украински гимназии и университети; малката група мечтатели „украинофили“ отъ шестдесеттѣхъ години се прѣвръщатъ въ цѣла армия културни дѣйци, даватъ свои прѣдставители въ всички области на културния животъ. Най-строги прѣслѣдвания на украинското слово въ продължение на цѣлия 19 в., възбраната да се учи на украински дори и въ частнитѣ училища, възбраната да се печататъ украински книги, вѣстници, дори ноти, сж имали за резултатъ, слѣдъ падането на царскитѣ окови, внезапния и блѣскавъ разцвѣтъ на украинската публицистика и литература. Националното движение изважда на явѣподобна живучесть особено сега, когато не се спори вече за правото на национално самоопрѣдѣление и повидимому не трѣбва вече да възбужда криви коментарии и нѣма нужда отъ оправдания. И все пакъ за украинското движенне се чуватъ въпроси „на какво основание“ и „защо“. Вмѣсто да се привѣтствува и помогне на това ново културно движение, което се стрѣми да приближи науката къмъ народа, да му я даде на родния му езикъ, да го присъедини къмъ културата по най-удобенъ начинъ — говорейки съ него на майчиния му езикъ, до сега още не отстжпватъ отъ програмата на западната схоластика, която твърдѣше, че орждие на културата може да бжде само латинския, или на староруската схоластика, - че орждие на мисъльта може да бжде само църковнославянския, и сега питатъ — защо е нуженъ украинския езикъ когато сжществува руския. (Въ Галиция съотвѣтно на това споменаватъ полския). Вмѣсто да поставятъ напълно естествения въ 20-и вѣкъ въпросъ — на какъвъ езикъ иска да говори и да се учи самото население — този въпросъ рѣшаватъ априори въ духа на блаженопочившия министъръ на Александра II. Валуевъ, че никакъвъ украински езикъ не е имало, нѣма и не може да има, и че употрѣбата му не може да се допустне. Както се знае, напослѣдъкъ, успѣлъ да заеме часть отъ украинската територия, Деникинъ забранилъ употрѣбата на Украинския езикъ въ всички общински учрѣждения и училища. Деникинъ е испустналъ изъ прѣдъ видъ, че не само частнитѣ, но и обществениятѣ училища се поддържатъ отъ срѣдствата на населението. За нещастие на Деникина населението прѣдпочита да прсмѣни училищата си въ частни само за да избегне русификацията и връзкитѣ съ „хазната“ на Деникина. Съображенинта на Деникина сж ясни. Той малко се съобразява съ идейно-културнитѣ моменти на историята. И въ стремежа си да възстанови старата монархия, той се отнася еднакво безразлично и къмъ украинцитѣ и къмъ естонцитѣ и къмъ кавказцитѣ и къмъ поляцитѣ. Но подирѣ му вървятъ и други елементи, които повидимому не би трѣбвало да сж заразени отъ политическия фетишизъмъ. Тѣзи послѣднитѣ обвиняватъ украинския езикъ и упрѣкватъ украинското движение за особената ужъ близость на украинския и руския. Но тукъ прѣди всичко трѣбва да се каже, че украинския езикъ сжществува и на него говорятъ 40 милиона население, което не показва никаква склонность да го забрави въ име на великоруската хегемония; второ трѣба да се отбѣлѣжи и това, че въпроса за законното сжществуване на нѣкой езикъ не зависи отъ обстоятелството за по-голѣмата или по-малка близость къмъ другитѣ езици. Тъй напримѣръ шведския и датски сжществуватъ съвсѣмъ независимо не само като литературни, но и като държавни езици, макаръ че, както въ произхода, историята и сврѣменото имъ състояние, има несравнено по-малко разлика отъ колкото между украинския и руския. Между испанския и португалски сжщо изобщо не е по-голѣма разликата, а въ лексикално отношение има дори помалко различия, отколкото между нашитѣ два спорящи и братски езици. И все пакъ никой не е прѣтендиралъ защо Камоенсъ не е писалъ на испански, а Сервантесъ на португалски. Това е, защото нито на пиринейския, нито на скандинавския полуостровъ не е имало случай на дълго политическо поробване на едната нация отъ другата, какъвто е случая съ Украина. Ако нѣмаше това обстоятелство и ако отъ една страна политическитѣ идеи за „велика“

Русия не бѣха хипнотизирали ясността на разсѫдъка у мнозина, а отъ друга ако материалнитѣ и политически интереси на днешния день не бѣха свързали мнозина задъ границитѣ на бивша Русия съ реакцията и реставрацията на стария режимъ въ източна Европа, — украинското движение би било признато отъ най-вѫрлитѣ му сегашни врагове и мнозина отъ сегашнитѣ недоброжелатели биха били негови приятели и съ много по-голѣма благосклонность биха говорили за украинския езикъ. Опититѣ за борба съ украинския езикъ сѫ не само странни, но и безнадеждни. Възвръщането къмъ народния езикъ въ Украина е не само събитие отъ културно значение, но и дълбоко демократично. Населението не само го разбира, като актъ на отиване на културата къмъ народа, но му е близко, защото е свързано съ съзнание за практическата полза и съ буждане на националното съзнание и националната гордость. Именно за това, туй движение е непобѣдимо, коренитѣ му не можеха да изтръгнатъ потиснические мѣрки на императорскитѣ правителства, то толкозъ по-безсилни ще бѫдатъ прѣдъ него тѣзи, които ще се опитатъ да възродятъ върху развалинитѣ на стара Русия, старитѣ национални отношения. Стремежа на украинското движение къмъ завоюване правото на украинския езикъ върху територията на Украина е непобѣдимъ и наопаки, не може да има другъ изходъ освѣнъ побѣда, както това е било съ много други езици въ старо и ново врѣме прѣзъ борбата имъ за сѫществуване.

Природнитѣ богатства на Украина

За да може една държава да сѫществува, необходимо е прѣди всичко нейниятъ народъ да бѫде обзетъ отъ горещото желание да извоюва и си запази политическа независимость; при това, обаче, въ държавата трѣбва да сѫществуватъ и икономически основи, които да гарантиратъ икономическата ѝ независимость.

Отъ двѣ и повече години украинскиятъ народъ води упорита борба за своята независимость съ всичкитѣ врагове на послѣднята. И въ това отношение той ясно показа, каква е неговата воля; а волята на единъ 40-милионенъ народъ безъ друго ще се прокара въ живота. Това е само въпросъ на врѣмето.

Но може ли Украина да бѫде икономически независима, има ли въ нея икономически основи за самостоятелно и свободно сѫществуване?

Украина е страна земледѣлска. Като такава, тя е богата и цвѣтуща. Промишлеността ѝ, обаче, е развита твърдѣ слабо. И поражда се въпросъ, нѣма ли Украина да изпадне въ икономическо робство у други промишленни държави и да играе въ бѫдаще ролята на нѣкаква колония? Отговорътъ на този въпросъ ще се получи, като отговоримъ на въпроса: ще може ли независима Украина съ своята промишленость да удовлетворява поне най-главнитѣ потрѣбности на страната и населението и, което е най-важно, ще прѣдставлява ли тя данни за развитието на своята промишленность до толкозъ, щото да не попадне въ икономическа зависимость отъ други държави, като си остане при това все пакъ прѣдимно земледѣлска страна?

Природнитѣ богатства, съ които е надарена Украина доста щедро, напълно гарантиратъ развитието на нейната промишленость и икономическата ѝ независимость. Вѫглищнитѣ и желѣзни мини, съ които разполага Украина, сѫ достатъчно доказателство, че тя може да бѫде не само икономически независима страна, но и страна съ високо-развита промишленость.

Въ нѣдрата на Украинската земя се намиратъ: грамадни запаси отъ каменни вѫглища и желѣзна руда, нефть, соль, живачна руда, манганиева руда, различни видове глина, които даватъ възможность да се произвежда сода, циментъ, стъкло, разни строителни материали, торфъ, разни минерали, като кехлибаръ, яспъ, литографски камъкъ, планински кристалъ, кремъкъ, графитъ, фосфорити и т. н.

Въ Украина току-речи нѣма бакъръ, цинкъ, свинецъ, никелъ и съвсѣмъ нѣма сѣра, злато и сребро.

Но да разгледаме по-отдѣлно и подробно богатството отъ каменни вѫглища, желѣзна руда, нефть, соль и т. н. и тѣхната добивка въ Украина.

I.

Каменни вѫглища

Главниятъ двигатель на промишленността сѫ каменнитѣ вѫглища. Промишленността се развива тамъ, гдѣто има каменни вѫглища. Но какви сѫ запаситѣ отъ каменни вѫглища въ Украина и може ли добивката имъ да удовлетворява нуждитѣ на страната?

Прѣди войната, споредъ добивката на каменни вѫглища, Русия заемаше шесто мѣсто между държавитѣ въ цѣлия свѣтъ. Добиванитѣ въ нея вѫглища съставляваха 2.75% отъ добивката въ цѣлия свѣтъ; тъй въ 1914 година сѫ добити:

С. А. Щати	512,1	милиона тона
Англия	291,9	„ „
Германия	278,98	„ „
Австрия	51,1	„ „
Франция	40,13	„ „
Русия	34,82	„ „

Грамадната часть на добититѣ въ Русия вѫглища идеше отъ Украина. Тъй, въ 1913 година добивката на вѫглища въ Русия се разпрѣдѣляше:

Украина (Донецки басейнъ)	70.3%
Полша	19.3 „
Всичка останала Русия	10.4 „

Прѣзъ врѣме на войната, слѣдъ заемането на Полша отъ нѣмцитѣ, цѣла Русия се ползваше почти изключително отъ Украински вѫглища, добивката на които достигаше до 86% отъ всичкитѣ вѫглища въ Русия.

Добиванитѣ въ Русия вѫглища не стигаха за нейнитѣ нужди и всѣка година трѣбваше да се внасятъ отвънъ около 8 милиона тона. Въ 1913 г. въ цѣла Русия бѣха консумирани 43,57 мил. тона. Отъ тѣхъ 36.03 мил. тона бѣха добити въ прѣдѣлитѣ на Русия, а 7,54 мил. тона бѣха внесени. Ако се вземе въ внимание, че въ самата Украина бѣха добити 70,3%, т. е. 25,28 мил. тона, което прави повече отъ половината на всичката консумация, то ще стане ясно, че Украина не само е удовлетво

рявала мѣстнитѣ си нуждя съ свои вжглища, но е имала възможность и да изнася часть отъ вжглищата си въ други части на Русия.

Запаситѣ отъ каменни вжглища се намиратъ въ нѣдрата на Купянския и Изюмския уѣзди на Харковската губерния, въ тия на славяно-сръбския, Мариупполския и Бахмутския уѣзди на Екатеринославската губерния и въ западнитѣ окржзи на Донецката область, които образуватъ тъй нарѣчения Донецки басейнъ.

Споредъ изчисленията на геологическия комитетъ въ този районъ има запаси:

слаби вжглища и антрацитъ	37.570	мил. клгр.
други сортове	20.292	„ „
Всичко	57.862	„ „

Отъ това количество вжглища около 6550 милиона тона съставлява коксътъ, който е необходимъ за металургическата промишленость.

Легловицата на тѣзи вжглища заематъ едно пространство отъ около 1.791281 хектари и до сега само 232.866, т. е. 13% отъ вжглищната площь се разработва.

Отъ 1900 до 1917 год. сж добивани вжглища, прѣсмѣтнати въ милиони тонове:

1900—1905 — 1910—1915 — 1916—1917
11,0—13,038—16,675—26,634—28,681—24,734.

Както се вижда, добивката на вжглища въ Донецката область съ всѣка година значително е нараствала, но и до послѣдно врѣме само 13% отъ площьта на вжглищата се е разработвала,—нѣщо, което показва, че тази добивка на вжглища може да бжде много и много по-голѣма.

Добиванитѣ въ Донецката область вжглища се разпрѣдѣлятъ по категории така:

Обикновени вжглища		18.4%
Газови	„	5.6 „
Плавилни	„	8.0 „
Коксови	„	47.1 „
Слаби	„	2.9 „
Антрацитъ		18.0 „

Току-речи половината отъ всичкитѣ добивани вжглища (47.1%) съставляватъ необходимитѣ за металургическа промишленность коксови вжглища; до цифритѣ досѣжно разпрѣдѣлението разхода на нобиванитѣ вжглища показватъ, че металургическата промишленость поглъща само 25% отъ всичката добивка. Останалата часть на добивания коксъ (22.1%) се разходва, слѣдователно, за такива нужди, които могатъ да бждатъ удовлетворени съ слаби вжглища или съ антрацитъ, т. е. съ материалъ по-малко цѣненъ. И така, ние виждаме, че добивката на каменнитѣ вжглища въ Донецката область е била не само недостатъчна, но и нерационална. Освѣнъ казанитѣ каменни вжглища, въ Донецкия басейнъ на Украина се срѣщатъ още кафяни вжглища. Главнитѣ легловища на тѣзи вжглища се намиратъ въ Киевската губерния въ Звенигородския и Черниговския уѣзди, а сжщо въ Кременецкия уѣздъ на Волинската губерния. Опрѣдѣлятъ, че тѣзи легловища съдържатъ около 25 мил. тона вжглища. До сега добивката на кафянитѣ вжглища въ Украина е била нищожна, но поради състава (50.5—68.5% кюмюръ и 7—27.0% пепелъ), а сжщо поради богатството на легловищата, тѣзи вжглища ще играятъ въ бждще значителна роля като спомагателенъ елементъ, замѣстящъ каменнитѣ вжглища въ нѣкои области на промишленния животъ.

И така, ние виждаме, че Украина до сега е снабдявала съ вжглища току-речи цѣла Русия. Нѣма съмнѣние, че тя е напълно въ състояние да удовлетворява своитѣ собствени нужди. А пъкъ ако вземемъ прѣдъ видъ, че добивката на вжглищата далечъ не е отговаряла на истинската мощь на легловищата имъ въ Донецкия басейнъ, то ще стане съвършено ясно, че Украина може да се счита напълно осигурена съ вжглища, че тя е въ състояние не само да удовлетворява нуждитѣ на своята промишленость, колкото и да сж широки размѣритѣ на послѣднята, но и да изнася извѣстно количество вжглища въ други държави. Слѣдователно, запаситѣ отъ вжглища въ Украина осигуряватъ развитието на нейната промишленность, а съ това заедно и нейната икономическа независимость.

Нова книга.

УКРАИНА И РУСИЯ. (*Икономически основи на украинския сепаратизъмъ*) е наименованието на икономическата студия — една брошура отъ 24 страници, написана отъ *П. Стебницки,* помѣстена въ № 4 на „Украинско Слово“ и издадена въ отдѣленъ отпечатъкъ на български. Авторътъ си поставя за цѣль да докаже, че не сж само външнитѣ влияния и интереси, които сж спомогнали за разпокжсването на бивша Русия, а че има икономически, отъ вжтрѣшно-ограниченъ характеръ, причини, които приготвиха почвата за политическия и икономически антагонизъмъ между Украина и Великорусия. Запазвайки пълна коректность, авторътъ си служи изключително съ цифрови сравнения, взети отъ официални статистически източници и напълно сполучливо илюстрира и доказва тезата си. При четене брошурата правятъ силно впечатление между другитѣ и слѣднитѣ факти: тарифната и желѣзопжтната политика на Русия е съ подчъртана тенденция да се протежиратъ прѣвозванията на украинскитѣ произведения къмъ сѣверъ и сѣверозападъ въ ущърбъ и за смѣтка на близкитѣ черноморски пристанища. Въ общия бюджетъ на Империята Украина се третира като бюджетенъ материялъ за балансиране дефицититѣ на Центъра (Петроградъ и Москва); едва половината отъ приходитѣ, които Украина дава на държавното съкровище, отиватъ за покриване разходитѣ по нейнитѣ потрѣбности. По-нататъкъ, макаръ и парадоксално, но фактъ е, че статистиката на чистия остатъкъ отъ хлѣбнитѣ произведения на единъ човѣкъ отъ населението говори, какво този остатъкъ за земледѣлска Украина е най-малъкъ (94% отъ населението на Украина е селско). Ако прибавимъ къмъ горното, че Украина поради прѣзморския контактъ и връзкитѣ си съ Полша, Австрия и пр. би трѣбвало да бжде най-културната часть на Империята, а въ сжщность процента на грамотностьта въ нея е най-малкия, както и националистическата политика на Русия спрѣмо укаринцитѣ, за насъ ще се уясни въпроса защо процента на емигрантитѣ отъ тази благодатна земя прѣвишава значително процента на емигриралитѣ отъ неплодородната и слабопроизводителна Великорусия, който фактъ въ реда на другитѣ оказва своето влияние въ икономическото развитие на Украина.

Отъ друга страна обмѣна на произведенията между Украина и Великорусия ни показва, че Украина е доставчика на сурови прѣдмети и половинфабрикати и въ сѫщото врѣме тя е и купувача на изработеното отъ руската индустрия.

Интереситѣ на Центъра сѫ оставили Украина въ промишлено отношение твърдѣ назадъ, въ Украина обаче сѫ на лице всички данни, за една цвѣтуща индустрия.

Богатствата на Украина сѫ неизчерпаеми: спиртъ, желѣзо, тютюнъ, камени вѫглища, живъ добитъкъ, домашни птици и пр. сѫ въ изобилие; захарьта е украинска специалность, а 80% отъ зърненитѣ си храни Украина изнася навънъ. Прочее, съ всички тѣзи национални богатства Украина би могла да стѫпи здраво на краката си и за своя смѣтка напълно независимо отъ Великорусия, да създаде своя икономическа и финансова политика и да стане една цвѣтуща въ икономическо отношение страна. Брошурата се чете съ голѣмъ интересъ; въ нея четеца ще намѣри много данни за уясняване бѫдѫщитѣ икономически отношения между Украина и България; издадена е въ София. Прѣпоръчваме я горещо на нашитѣ читатели.

И. Н.

Разни

Украинскиятъ народенъ хоръ.

Музикалниятъ критикъ на „L'Europe nouvelle“ Г. Фернандъ Лйоворнъ, излага по слѣдния начинъ, въ броя отъ 13 декември, ентусиазма и адмирацията, които сѫ извикали въ него изпълненията на украинския националенъ хоръ въ театъръ Водевилъ въ Парижъ: „Чудеснитѣ украински хорове се завърнаха въ Парижъ, слѣдъ като сѫ упознали въ Лионъ и Марсилия радоститѣ на единъ пъленъ триумфъ. А този пѫть редътъ бѣ за Водевилъ, дѣто тѣ пакъ бѣха толкова аплодирани, като се канятъ да зематъ участие още въ близкия концертъ на Pasdeloup (Матине на 20 и 21) Ако вий не сте ги още слушали, не се колебайте и тичайте въ Зимния Циркъ. А ако вие сте ги вече акламирвали, азъ нѣмамъ нужда да ви съвѣтвамъ да ги чуете отново прѣди да си отпѫтуватъ, защото не ще имате често случая да се насладите на подобно изкуство и най-вече да видите единъ шефъ, тъй разкошно обдаренъ като г. Кошицъ, А той е единъ истински гений“.

Френската камара и Украина.

Споредъ бюлетина на Украинското бюро на пресата въ Парижъ, (№90 отъ 19. XII.), „Quatrième Etat“, вѣстникъ който излиза въ Тулуза, пише: „Французкото правителство прави голѣма грѣшка, дѣто още се мае да не признава официално независимостьта на Украина. Франция, накрай, ще остане сама на тоя съвсѣмъ неизгоденъ за френската търговия пѫть. Пазаритѣ ще спечелятъ други народи, и ще минатъ може би вѣкове и нашата търговия ще остане чужда на народа въ оня край“. Слѣдъ това вѣстникътъ апелира къмъ френската камара, като пита нѣма ли тя да дигне по-скоро гласъ въ полза на Украина, като обърне вниманието на френското правителство и навръме поправи „l' irrémédiable faute“ — неизлѣчимата грѣшка. „Правото, интереса и правдата („la justice“) налагатъ дългъ на Франция да признае независимостьта на Украина“, заключава Тулузскиятъ вѣстникъ.

Рефератъ по историята на Украинското изкуство.

На 22 ноември м. г. въ салона на интернационалното дружество на художницитѣ въ Римъ който е най-важния интелектуаленъ артистически, центъръ въ италианската столица, Д-ръ Иванъ Гриненко, по покана на дружеството, е държалъ единъ важенъ рефератъ върху украинското изкуство. Римскитѣ вѣстници щедро сипятъ хвалби по оратора, както и на украинското изкуство, което той е очърталъ съ най-отлично познаване. Референтътъ, като си помагалъ съ множество проекционни картини, описалъ е исторически и подробно развитието на украинското изкуство. Той посочилъ началото му най-напрѣдъ въ архитектурната область (византийски стилъ прѣзъ дванадесети и тринадесети, и готически стилъ прѣзъ четирнадесети и петнадесети вѣкове) и послѣ въ живописьта и скулптурата, съ Левицки и Боровиковски, Козловски, Мартосъ и други отъ XVII до XIX вѣкове. Накрай референтътъ спрѣлъ особено върху новото украинско изкуство, назовалъ Репинъ, Ге, Северинъ, Василкивски и най вече Кричевски, авторъ на плановетѣ на съвсѣмъ новоиздигнатата палата на земството въ Полтава, „прѣкрасно съчетание на модерното изкуство и на националната традиция.“ Публиката отъ цѣлия салонъ не е скѫпила никакъ своитѣ аплодисменти къмъ референта, комуто накрай направила една истинска овация.

Книгоиздателство „СЛОВО“ София

улица Гургулятъ № 4.

1) *УКРАИНСКА МУЗИКАЛНА БИБЛИОТЕКА*: излѣзоха отъ печатъ 8 номера избрани украински пѣсни, цѣна 1 левъ екземпляра

2) *РУСКА МУЗИКАЛНА БИБЛИОТЕКА*, излѣзоха отъ печатъ 50 номера, цѣна 1 лв. екземпляра.

3) *КНИГИ НА РУСКИ ЕЗИКЪ*:

а) *Савва Чукаловъ. СУМЕРКИ*, пѣсни сердца, цѣна 10 лева.

б) *Сборникъ лучшихъ русскихъ романсовъ* цѣна 2·50 лева.

4) *КНИГИ НА БЪЛГАРСКИ ЕЗИКЪ*:

в) *Стебницки и Шульгинъ У КРАИНА*, очерки по украинското движение, цѣна 4 лева.

г) *С. Ефремовъ. УКРАИНСКАТА ЛИТЕРАТУРА*, прѣведе отъ ржкописа Димитръ Шишмановъ, цѣна 6·50 лева.

Печатница С. М. Стайковъ — София.

ГОДИНА I. СОФИЯ, 1 ФЕВРУАРИ 1920 ГОД. БРОЙ 8.

Украинско-Български Прѣгледъ

ДВУСЕДМИЧНО СПИСАНИЕ

Урежда се отъ Редакционенъ комитетъ

ИЗЛИЗА НА 1 И 15 ЧИСЛО ВСѢКИ МѢСЕЦЪ
Абонаментъ:
за година 10 лева; за 6 мѣсеца 5 лева; за 3 мѣсеца 2·50 лева
Отдѣленъ брой 50 стотинки
Абонирането става чрѣзъ пощата

Писма и всичко се адресува до Редакцията: София, 6 СЕПТЕМВРИ, 33.

СЪДЪРЖАНИЕ.

1. *Единъ обратъ.*
2. *Д. Еркльевъ. – Размишления върху славянската взаимность.*
3. *Ю. Лемко. — Украина и Полша.*
4. *Д. Т. Страшимировъ. — Първиятъ Универсалъ.*
5. *И. Дибрининъ. — Впечатлѣния за Украина.*
6. *Георгъ Брандесъ за Украина.*
7. *Разни.*

Единъ обратъ.

Вече не е рано днесъ да се говори съ по-голѣма опрѣдѣленость за обратътъ, който се извърши напослѣдъкъ въ схващанията на Съюзнитѣ сили въ западъ по отношение на източнитѣ работи и специално на работитѣ въ Русия. Контуритѣ на тоя обратъ се очъртаватъ сега вече ясно и твърдо прѣдъ насъ, и ний ще ги изложимъ на кѫсо тукъ.

Още откакъ миналия мѣсецъ, стана явно, че позициитѣ на Деникинъ въ Южна Русия сѫ несигурни, разклати се отъ основа сградата на оная политика на Западъ, която се бѣ увѣрила еднажъ въ пълната побѣда на доброволческата армия върху болшевизма и градѣше надеждитѣ и плановетѣ си само върху тази неоправдана вѣра. Хората, изглежда, спѣха щастливо на лавритѣ на тъй шумно оповѣстения параденъ маршъ на Деникинъ срѣщу Москва, — маршъ, който една минута наистина хвърли свѣта въ одаята на розови сънища, и който мигомъ послѣ се разнесе по всички вѣтрове, като пукнатъ дъждовенъ мехуръ. И не е излишно пакъ да споменеме тукъ, че ний прѣдсказвахме тая участь на Деникина още отъ оня началенъ моментъ, когато той неблагоразумно пропилѣ своитѣ и тъй ограничени сили по една посторонна и съвсѣмъ неоправдана цѣль — като ги ангажира срѣщу Украина: сѣкой прѣдвидливъ умъ оня моментъ виждаше пропастьта зинала прѣдъ стѫпкитѣ му. И наистина, Украина сама се бореше противъ болшевишкия фронтъ и бореше се не безъ успѣхъ. Доброволческата армия трѣбаше да се помири съ националнитѣ стрѣмежи на Украина, и ней, тогасъ, не оставаше освѣнъ да подаде ржка на украинскитѣ сили за единъ общъ фронтъ срѣщу общия противникъ и да наложи побѣдата и омиротворението. Но миналото минало. Деникинъ, прочее, имá единъ единъкъ успѣхъ: той изтощи чувствително и тъй измѫчениτѣ борчески сили на Украина, като накрай вече самъ легна подъ тяжестьта на погрѣшната си тактика. Великата задача на омиротворението на Истокъ пропадна.

Но отъ всички политици на западъ, англиискитѣ политици пакъ бѣха първи, гачели, които прѣдвиждаха опасностьта. Чърчилъ пръвъ бѣ ударилъ на струнитѣ на по-стара своя метода, като заговори отново за възможностьта, германскитѣ военни сили да се употрѣбятъ за обюздаване на угрозата отъ Лениновска Москва. Нанизаха се дълги писания изъ западната журналистика по тоя Чърчиловъ планъ, отъ който дѣйствително на край и нищо не излѣзе. Тогава по реда си се обади и Клемансо отъ Парижъ. Прѣдвидъ на великата опасность, че най-силниятъ фронтъ срѣщу болшевишката стихия е разрушенъ и ржцѣтѣ на Троцки и Ленинъ се развързватъ за по-далечни страховити посегателства, френскиятъ държавникъ начърта свой проектъ, за да се заприщи пѫтя на грозящия болшевишки порой. И този планъ на Клемансо стана извѣстенъ подъ типичната съкратена своя фирма: „ограда съ бодлива тель." Та Клемансо прѣдложи, прочее, болшевишка Русия да се огради отъ Балтийско море че дори и до Черно съ веригата на малкитѣ стари и нови възникнали държави, които за въ бждаще да се хвърлятъ върху общия врагъ.

И подъ влияние, види се, на тоя даденъ сигналъ, мѣродавниятъ в. „Танъ" се питаше: (10/I.) „Какво трѣбва да се прави?" И отговори, разбира се: „Всичкиятъ свѣтъ види още отъ първия бѣгълъ погледъ: трѣба да се организува единъ непрѣкѫснатъ фронтъ, единъ единенъ фронтъ, върху който всички заплашени народи да се опълчатъ рамо до рамо и да образуватъ една дѣйствителна защита отъ Балтийско до Черно море."

Но както можеше да се очаква, не единъ отъ тѣзи „заплашени народи" побърза да отговори по недвуемисленъ начинъ, — както стана отъ Ромѫнска, Чехословашка и Сърбска страна — че нѣматъ ни желание, нито възможность да се прѣвърнатъ въ „ограда отъ бодлива тель" И „Танъ" бѣше, може би правъ, като завършваше на сѫщото мѣстото съ надеждата, че се пакъ само „на източната граница на Полша сѫ днесъ Каталауискитѣ полета, дѣто ще се спаси цивилизацията".

Но дали наистина ще се спаси цивилизацията тамъ? Ще стигнатъ ли сами полскитѣ сили да я спасятъ? И ако не, кой ще се притече на помощь на Полша и какъ?Що се отнася до насъ, ний считаме, че тази задача е несъразмѣрна за силитѣ на Полша.

Така имено се явяваше и се явява нужда да се влѣзе въ подробности, за една истинска и ефикасна защита. Така, най-послѣ, се помисли по-отблизо и за пограничнитѣ народи, възникнали въ прѣдѣлитѣ на нѣкогашна Русия и сѫществуващи вече като независими държави, макаръ и непризнати още официално отъ Съюзницитѣ. Така прочее, се помисли най-послѣ и за Украина. Най-послѣ!

А истина е, че още Клемансо, въ плана си, мислѣше и за нея, като брънка въ дългата „бодлива тель“. И въ сѫщность,едва ли бѣ правъ професоръ Грушевски, който съ едно писмо изъ Женева протестира въ „L'umanitè“ (3/I.) противъ това пожелание на Клеманco, като прави намекъ, че новото украинско правителство, което се е образувало въ Била Церковъ, се намира въ тѣсни връзки съ Ленинъ — „evedemment en relations etroites avec le gouvernement sovietiste.“ Общятъ духъ, обаче, който днесъ владѣе въ Украина, споредъ нашето дълбоко убѣждение, е проникнатъ повече съ великата задача на народната културна и политическа независимость. Апелътъ на Ленинъ къмъ работницитѣ и селския народъ въ Украина, който ни възпроизведе по радиотелеграфа и в. „Танъ“ (9. I) и който повидимому прогласява една Украинска република като съюзница на Русия (която, обаче едноврѣмено Ленинъ не забравя да нарече пакъ на сѫщото мѣсто и русска) — този апелъ като свършва съ възгласътъ: „Тамъ, дѣто почва националностьта, тамъ триумфира контрареволюцията“ — може да буди само непримирими противорѣчия, тъй присѫщи, впрочемъ, на цѣлата болшевишка система (ако изобщо болшевизмътъ е една система). И намъ повече ни се вижда блѝзо до истината и реалностьта съобщението, което „Le Matin“ лансира (6. I) като го заимствува изъ Варшавскитѣ полски вѣстници, че между Полша и Петлюра, който се маеше тогасъ въ полската столица, се е постигнало споразумѣние за признаване на независимостьта на Украина. А това е, безъ друго, сигналъ за задружни дѣйствия на двѣтѣ страни въ бѫдаще — дѣйствия, било активни по новитѣ „Каталауиски полета“, било и безкръвни, ако такива намѣрятъ редъ.

И дѣйствително, развързката на цѣлата тази заплетена политическа концепция, породена отъ обрата, за който поехме дума да говоримъ тукъ, като послѣдствие отъ слизането на Деникинъ отъ арената — дефинитивната развързка на цѣлия този, да рѣчемъ, международенъ смутъ като чели има тенденция да настѫпи много по-скоро, отколкото можеше да се очаква. Още въ броя си отъ 16. I. в. „Танъ“, въ уводна статия донесе знаменателното извѣстие, че Върховниятъ Съвѣтъ на Конференцията е призналъ независимостьта на двѣтѣ кавказски републики: Азербейджанъ и Грузия, което ще рѣче, че сега вече е редъ само до Украина и до Сѣверния Кавказъ. Едноврѣмено, и на сѫщото мѣсто, френскиятъ мѣродавенъ вѣстникъ пледира за едно примирително поведение спрѣмо „русския страждущъ народъ“ подъ болшевикитѣ, като съ това се разбира дигане на блокадата срѣщу болшевишкото царство и дори допущане търговски размѣни въ прѣдѣлитѣ на сѫщото, безъ обаче, официално припознаване и официални връзки съ самото болшевишко правителство. И въ послѣдния моментъ, наистина, телеграфътъ вече ни изненада приятно съ донесението, че по всички слухове, Върховниятъ Съвѣтъ е утвърдилъ съ специално рѣшение подобно примирително държане къмъ Москва — което не само е единъ обратъ, но и дефинитивно начало на една окончателна ликвидация съ общото болезнено състояние на Изтокъ.

Подъ влияние на тѣзи миролюбиви вѣяния, ний искаме да вѣрваме, че ще послѣдва задружната успокоителна акция и на Украина и Полша, както и на всички нововъзникнали Балтийски и Кавказски държавици, отъ една страна, и Ленина отъ друга за възобновение и успокоение на многострадалното цѣло човѣчество“.

Д. Ерклѣевъ.

Размишления върху славянската взаимность.

Като прѣлистяхъ наскоро съчиненията на Хр. Ботевъ, срѣщнахъ между другото слѣдната характеристика: „Славянофилитѣ сѫ подковани добитъци“ (изд. 1907 г. стр. 315). Азъ, разбира се, не повѣрвахъ, смѣтайки, че Ботевъ се е излъгалъ, или че го е казалъ въ гнѣва си. Обаче като четѣхъ статията на г. Ораховацъ въ Прѣпорецъ (28 януари 1920 г.) озаглавена „Славянската взаимность“, незнамъ защо си спомнихъ думитѣ на Ботева. По случай Татянинъ день г. Ораховацъ е рѣшилъ да изложи възгледитѣ си върху Славянската взаимность.

Идеята за международна солидарность е най-почтена идея, но за нещастие на мнозина, дори и съ такива щастливи идеи на практика работата върви само тогава, когато се заловятъ за нея почтенно и умно. Мисъльта, която защищава г. Ораховацъ, състои въ това, че само славянската солидарность ще спаси славянството — споредъ г. Ораховацъ — и само тя е лѣкъ за всички нещастия, които враговетѣ на славянството стоварватъ върху му. О, тѣзи коварни врагове на славянството! „Сега, казва г. Ораховацъ, „тѣ се ползуватъ отъ уроцитѣ на историята; тѣ тласкатъ сърбитѣ дори прѣзъ границитѣ на стара България; поляцитѣ тласкатъ въ рускитѣ области; покровителствуватъ малоруския сепаратизъмъ и югославянски католицизъмъ и т. н.“ Но кои сѫ тѣзи заклѣти врагове на славянството, които навсѣкждѣ всичко развалятъ? Г-нъ Ораховацъ не ги назовава. Ние ще му помогнемъ. Извѣстно е, че сърбитѣ поискаха за своя полза отъ България по-голѣми жертви отколкото имъ даваше Антантата. Кой тогава тикаше сърбитѣ дори прѣзъ границитѣ на стара България? — Тайнствения врагъ, когото не назовава г-нъ Ораховацъ, е националистическия егоизмъ на Сърбия. Всички знаятъ, че Антантата се мѫчеше по всѣкакъвъ начинъ да попрѣчи на Полша да заеме източна Галиция, която г-нъ Ораховацъ е благоволилъ да нарѣче руска земя. Обаче, противъ волята на Антантата Галиция бѣ завзета. — Кждѣ е тогава врагътъ, който подтикваше Полша? Той е полскиятъ империализмъ. Ще взема върху си труда да припомня на г-нъ Ораховацъ още единъ врагъ

на славянството — него го добрѣ познаватъ поляцитѣ, а тъй сѫщо и тѣзи, които слѣдѣха историята на послѣднитѣ балкански конфликти — Русия. Ако царскитѣ славянофили, „приятели на славянството" въ в „Новое Время" своеврѣменно бѣха признали правата на българитѣ да се обединатъ, сърбитѣ не биха влизали сега въ границитѣ на стара България. Таинственитѣ врагове на славянството излиза да сѫ самитѣ славяни, накърняващи взаимно принципитѣ на справедливостьта. И за да се поправи ненормалното положение е нужно едно: славянитѣ да прѣстанатъ да се ядатъ единъ други и да приложатъ въ живота най-елементарнитѣ максими на общочовѣшката справедливость — имено националния принципъ. Това е, което е нужно на славянството. Когато това стане въпросътъ за закрилата на интереситѣ на славянството, ще се прѣмахне почти отъ само себе си, както ще се прѣмахне и необходимостьта да се образува свещенна лига за защита на неговитѣ интереси. Но г. Ораховацъ другояче гледа на работата. Както на врѣмето си проповѣдницитѣ въ расо говорѣха въ Русия, че слушатъ власть имущитѣ и царя, защото инакъ прѣдстои наказание на оня свѣтъ, така и сега г. Ораховацъ, като проповѣдва славянска солидарность, смѣта за нужно да плаши съ митическитѣ „силни и хитри противници на славянството". Това плашене, като ненужно, възбужда подозрѣние, да не се крие нѣкоя измама въ „славянската солидарность" на г. Ораховацъ. Затова да разгледаме тѣзи противници по-отблизо. Славянството, казва г. Ораховацъ, е онеправдано, тъй на Русия, а заедно съ това на цѣлото славянство се вематъ проливитѣ и прибалтийскитѣ области. Бѣдно славянство, вемагъ му и Цариградъ! Г. Ораховацъ не знае или може би е забравилъ, че руското правителство още 1917 г. официално се отказа отъ проливитѣ. Сѫщо че по-малко официално, рускиятъ народъ заяви прѣзъ априлъ 1917 г. за самоопрѣдѣление на народитѣ, споредъ което прибалтийскитѣ Латиши и Литовци получиха право да се организиратъ както си щатъ; а г. Ораховацъ все жали бѣдната Русия и славянството: какво е това славянство, което нѣма нито проливитѣ, нито латишитѣ! За жалость, г. Ораховацъ не посочва какво да прави славянството съ Цариградъ и съ прибалтийскитѣ инородци. Може би, да се обрѫщатъ турцитѣ въ славянска православна вѣра, и да се внушава на латишитѣ съ камшикъ, че тѣ съвсѣмъ не сѫ латиши, а руси? Рускиятъ народъ отдавна се е отказалъ отъ подобни планове

Понататъшното още по-добрѣ характеризира насоката на „Славянската солидарность" у г. Ораховацъ. Враговетѣ на славянството, казва той, „закрилятъ малоруския сепаратизмъ". Тукъ се забѣлѣзва едно двойно обвинение — на тѣзи, които съчувствуватъ на украинското движение, и на самото украинско движение — затова, че то сѫществува. Ако тия упрѣци се правиха отъ единъ съвсѣмъ чуждъ човѣкъ, то и тогава тѣ биха могли да се обяснятъ само съ пълна неосвѣдоменость. Украинецътъ иска да говори и да учи на украински и да управлява у дома си самъ своитѣ работи. Кой може да каже, че тѣзи желания сѫ незаконни и противорѣчатъ на нѣкой божески или човѣшки закони? И само единъ славянинътъ ли може да разбере този поривъ за свобода у своя братъ? Но нѣщо повече. Руската наука е призната правата кауза на украинското движение; сѫщо руската демокрация, защото при Врѣменното правителство Украина получи автономия; дори болшевицитѣ признаха, като възвѣстиха неотдавна независимостьта на Украина, и поляцитѣ, които вчера воюваха съ украинцитѣ, днесъ признаватъ правотата на украинското дѣло, както и ромънитѣ сѫщо. Кой тогава отрича украинското дѣло принципално и безапелационно? Това сѫ тѣзи, които искатъ да възстановятъ въ Русия стария режимъ — за щастие, сѫ малко. И още... види се, поборника за „Славянска взаимность", закрилникътъ на „свободитѣ" на славянскитѣ народи — г. Ораховацъ. Цѣль свѣтъ е призналъ правата за самоопрѣдѣление на народитѣ и ето сега въ име на интереситѣ на „славянството" трѣбва да се внесътъ слѣднитѣ поправки: Славянската солидарность на г. Ораховацъ изисква и прѣдписва, щото само нѣкои народи да използватъ правото за самоопрѣдѣление на народитѣ а други не. За интереситѣ на „славянството" е необходимо да има угнетители и угнетени. Въ име на благото на славянството трѣбва да се сложатъ вериги на моравцитѣ и турцитѣ, не само на тѣхъ, но трѣбва да се заковатъ и злосторнитѣ украинци. Гдѣ се е видѣло такова нѣщо: украинци искатъ да говорятъ на украински, когато царското правителство най-строго бѣше забранило това! Въ име на свободата на всички славяни, трѣбва да се потѫпчатъ украинцитѣ. Всички славяни трѣбва обединено да отворятъ война на науката и на всички онѣзи врагове на славянството, които оправдаватъ и подкрѣпятъ украинското движение. Ето ги „славянскитѣ" свободи на г. Ораховацъ. Ето изъ знамето на каква „солидарность". г. Ораховецъ зове всички. Боже мой, каква безпросвѣтно черна идеология! Да се говори за свобода и да се подразбира насилие, да се зове къмъ солидарность и да се прѣдизвиква вражда — не можешъ да разберешъ какво е това — нечувано умопомрачение или нѣщо още по-лошо. Нещастна славянска солидарность, която има такива апостоли! . . .

Въ края на статията си г. Ораховецъ пише: „Нашата Alma Mater (Московскиятъ университетъ) се намира сега въ плѣнъ и въ окови". Но кой я е отнелъ у славянството и я е взелъ въ плѣнъ? Кое е това не славянско племе, което отне у славянина Николая II. Москва, Петербургъ и цѣла Русия? Споредъ г. Ораховацъ изглежда отъ славянски коренъ да сѫ само Романови, Деникинъ и г. г. Бобрински и Пеликанъ съ нѣколцина още не по-малко прочути погромщици и крѣпостници.

Като четешъ расѫжденията на г. Ораховацъ за славянската солидарность, за сѣтенъ пѫть се убѣждавашъ, че, когато почтенитѣ идеи за национално самоопрѣдѣление и международна дружба се замѣнятъ съ всѣкакви сурогати на истината, къмъ които сурогати се отнася специално славянофилската взаимность — поне тъй както ни я проповѣдва г. Ораховацъ — то работата не е чиста въ дѣйствителность мислишъ си подъ благовидния образъ на славянска солидарность се крие походъ противъ самата свещена справедливость.

Ю. Лемко.

Украина и Полша

Въ началото на XI вѣкъ, полскиятъ князь Болеславъ Храбрий, на връщане отъ похода срѣщу Киевъ, завоюва и присъединява къмъ Полша най-западнитѣ украински територии, тъй нареченитѣ Червенски градове т. е. днешната източна Галиция и часть отъ Холмската область. Отъ този моментъ почва между двата братски народа вражда, която продължава и до днешенъ день. Въ продължение на нѣколко столѣтия, тази вражда зема ту послабъ, ту по-остръ характеръ, въ свръзка съ степеньта на съпротивлението на украинския елементъ. Тя, между друго, се явява и като една отъ главнитѣ причини за да изгубятъ независимостьта си и двата народа. Ходътъ на историческитѣ събития и географическото положение на Полша, сж дали възможность на поляцитѣ скоро да излѣзатъ щастливо изъ периода на дѣлението на малки княжества, и вече въ половината на XIV вѣкъ да си създадатъ силна държава. Въ сжщото това врѣме, обезсилено отъ вжтрѣшнитѣ братоубийствени войни и още повече отъ нападенията на разни диви орди като печенеги, половци и най-послѣ и страшнитѣ татари, които винаги сж търсили пжть прѣзъ Украина къмъ западъ, прѣстава да сжществува и послѣдното сѣвсѣмъ независимо украинско княжество — Галичко-Владимирското. Земята, която е съставлявала владѣнието на това княжество, днесъ се намира въ ржцѣтѣ на Полша. Скоро за Полската държава сж станали тѣсни нейнитѣ етнографически граници. Но като сж имали отъ западъ за съсѣди силнитѣ германски племена и чехитѣ и отъ югъ силно прѣпятствие отъ Карпатитѣ, поляцитѣ обрѫщатъ всичкото свое внимание къмъ Изтокъ и Югоизтокъ. Тукъ тѣ иматъ прѣдъ себе си язичницитѣ Литовци, още неорганизираните бѣлоруси, и изнемогващитѣ подъ ударитѣ на татаритѣ украинци. Поляцитѣ още отъ втората половина на XIV вѣкъ почватъ да разширяватъ своята граница къмъ изтокъ. Като прикриватъ своя „Drang nach Osten“ подъ благородната мисия да разпространятъ западната култура по пжтя на обърщането къмъ християнство язическитѣ племена, както напр. литовцитѣ, или съ присъединяване на православнитѣ бѣлоруси къмъ истинската християнска вѣра, католицизмътъ. И наистина зъ покоренитѣ земи тѣ се заловили твърдѣ ревностно за своята културна мисия. Така, въ твърдѣ кжсо врѣме цѣлата украинска шляхта, като не е искала да слѣзе въ ролята на простия селянинъ, се е ополячила. Тъй като, извѣстно е, че всички права и привилегии въ Полша принадлежаха изключително на католическата шляхта. А простиятъ православенъ украински народъ е билъ направо и насилствено обрѫщанъ къмъ католичество. Когато пъкъ това се оказало затрудително, обрѫщанъ е съ помощьта на черковната унія. Въ краятъ на XV в. полскитѣ крале почватъ широко да раздаватъ пространнитѣ украински землища на полски шляхтски родове и по този начинъ въ Полската Украина се издаватъ полски огнища, цѣлта на които е била да се грижатъ щото украинскиятъ елементъ да не проявява никаква активна дѣйность. И дѣйствително, въ продължение на двѣстѣ години украинскиятъ народъ гачели е огасналъ. Украинската култура, тъй високо развита въ първитѣ врѣмена на Украинската държавность сега заглъхнала. Изглеждало, че украинскиятъ народъ е прѣстаналъ да сжществува, че той се е разтворилъ въ полското море, както до неотдавна мислѣха, че е погиналъ въ русското. Но това е било само тъй, на видъ. Въ половината на XVI вѣкъ чашата на търпението се прѣпълва въ срѣдата на украинскитѣ маси. Въ Украина избухва грандиозно възстание подъ ржководството на Хетманъ Хмелницки, възстание, което е потърсило полската държава отъ основи. Силния ударъ, нанесенъ на Полша отъ Хмелницки, е билъ първото прѣдупрѣждение за всемогжщата и жаждуща власть полска шляхта, но се пакъ то е останало безъ резултатъ. Полската шляхта не е искала съглашение съ „хлопскиятъ“ (селяшкиятъ) украински Хетманъ, и поради това Хмелницки, за да запази изкупената съ море кърви свобода на своята родина, е билъ принуденъ да иде „подъ височайшата ржка“ и на Московския царь. Но съ това полско-украинскитѣ отношения не се свършватъ. Още наслѣдникътъ на Хмелницки, Хетманъ Виговски, като е видѣлъ, че на демократическия украински народъ не е по пжть да върви заедно съ московския абсолютистически царь, сключва съ Полша, въ градъ Гадячъ, въ 1659 год., договоръ, споредъ който, украинскитѣ земи, подъ името „Велико княжество руське“ сж били длъжни да образуватъ триединна Полско-Литовско-Украинска държава. Но, за съжаление полската шляхта, макаръ и сама да е била сключила договора, отнесла се неискрено, къмъ него, и това съглашение е останало само като исторически документъ, като пръвъ и единственъ опитъ, въ продължение на нѣколко столѣтия, за споразумѣние между двата братски народа. По-късно, слѣдующитѣ украински хетмани (напр. Дорошенко) сжщо сж търсили съгласие и съюзъ съ Полша, но пакъ това не се е сполучило. Украина, лишена постепенно отъ своитѣ права и свободи, окончателно е изгубила своята независимость „подъ височайшата царствена ржка,“ въ 1764 (въ тази година Екатерина II суспендира Хетманството) — обаче, повлекла задъ себе си въ гроба и Полша, тъй като сжщата императрица, като е свършила съ Украина, заловила се да ликвидира и съ Полша.

Изглеждало би, че въ общитѣ нещастия полесно ще бжде на двамата съсѣди да се разбиратъ единъ съ други. Но уви! Нещастнитѣ грѣшки на дѣдитѣ сж се всмукали въ кръвьта на по-младитѣ поколѣния, че тѣ още повече сж засилили взаимната ненависть. За доказателство за това могатъ да послужатъ печалнитѣ факти на недоброжелателното отношение на полската шляхта къмъ възраждането на националното самосъзнание на украинскитѣ маси въ половината на XIX столѣтие, или украинско-полскитѣ отношения въ източна Галиция.

Послѣднитѣ мирови събития измъкнаха и двата народа изъ тѣхния упадъкъ и двата народа се заловиха да възсъздадатъ своята изгубена държавность. Ходътъ на историческитѣ събития се оказа и тукъ за поляцитѣ по-благоприятенъ. Поляцитѣ, съ помощьта на побѣдилата антанта, се залавятъ, макаръ по-късно отъ украинци, да устроятъ своята държава. И въ твърдѣ кжсо врѣме успѣватъ да й дадатъ импозантенъ видъ. Въ това врѣме украинцитѣ, макаръ и да сж почнали по-рано, но защищавайки, своята държава както и въ това врѣме Европа, отъ новитѣ орди — болшевицитѣ — които прѣзъ

Украина търсятъ за себе си пѫть за къмъ западъ, изнемогватъ обезсилени и изоставени отъ всички въ неравната борба. Полша, вмѣсто да подаде ржка на украинцитѣ за помощь противъ общия врагъ, интригува и даже излиза съ оржжие въ ржка противъ тѣхъ. Цѣла година се води жестока и кървава борба между двата братски *народа, а болшевикитѣ, въ това* врѣме сѣ-повече се приближаватъ къмъ западъ. Но всепакъ, както въ миналото нѣкога, слѣдъ кървавитѣ казашки войни, бѣше направенъ опитъ за взаимно съгласие, (Гадяцкиятъ договоръ) тъй и сега. слѣдъ годишна кървава рѣзня дошло е до вторъ единъ такъвъ договоръ, който води до съгласие хиляда години враждуващи помежду си съсѣдни народи. Точно както прѣди 250 години, украинци днесъ, като се боятъ отъ своитѣ неискрени съсѣди отъ сѣверъ (Ленинъ сега, като царь Алексей Михайловичъ прѣди, обѣщава сжщо да не посѣга на украинската свобода) първи протягатъ ржка за сдружаване и съюзъ прѣдъ общия врагъ. Нима трѣба историята да се повтори още единъ пѫть!...

Но като земемъ въ съображение, че сепакъ историята и прѣтърпѣлитѣ нещастия поучаватъ въ нѣщо, а сжщо, че получената еднажъ свобода лесно и доброволно не се дава изъ ржцѣ, — можемъ да се надѣваме, че ще се намѣрятъ основи за по-продължително съгласие, а може би и за пълно примирение между двата народа. Послѣднитѣ извѣстия за признаването отъ Полша Украинската независимость и нейната помощь въ борбата съ болшевизма, и отъ друга страна, съобщението, че се готви освобождаване на интернираните въ Полша украинци, — всичко това ни позволява да мислимъ, че поляцитѣ ще оставятъ своята нещастна ягайлонска политика, която се е стремила въ миналото къмъ максимума на завоевания на нѣполски земи, и която принесе толкова нещастия на самата Полша. Може да се надѣваме накрай, че слѣдъ изчезване на призрака на болшевизма, когато въ Полша и Украина дойдатъ истинско демократически елементи, сжщностьта на полско-украинскитѣ несъгласия — въпросътъ за Галиция — ще бжде възможно да се изглади по миренъ начинъ, а това ще донесе само полза и за двѣтѣ толкова прѣтеглили нации.

Д. Т. Страшимировъ.

Първиятъ Универсалъ

Сждбата на федеративния принципъ между Украина и Русия.

Думата е за историческия манифестъ на Украинското Народно Събрание — Централна Рада — отъ 10 юни 1917: първи официаленъ актъ за освобождението, за автономното обособяване на Украина. Прѣдполагамъ, че документътъ е кръстенъ латински „Универсалъ“ — universalis — по исторически традиции, коренитѣ на които ще се губятъ въ католическата полска канцелария, съ която, по неуклонната воля на сждбинитѣ, украинци сж били повикани цѣли вѣкове да съжителствуватъ, и означава просто и чисто едно обръщение: „за всички“ или „до всички“.

Това е първото живо и открито слово, което украинскиятъ централенъ съборъ отправя до своя народъ: първиятъ звукъ и разговоръ, първото упознаване между възстановената национална държавность и страната. Историческиятъ и тъй великъ по своята роля документъ е. въ сжщность, простъ, твърдѣ простъ и дори великолѣпно простодушенъ въ своето вжтрѣшно съдържание. Отличниятъ историкъ, професоръ Грушевски, — прѣдседатель тогасъ на Централната рада и, навѣрно, единъ отъ авторитѣ на самия Универсалъ — сжщо се произнася за послѣдня, че е билъ „изобщо умѣренъ“ — „взагалі помірковани“. Не ще съмнѣние, че и самата тая оцѣнка на бившия прѣдседатель на „Наукове Товариство імени Шевченка“, носи не по-малко отпечатъка на класическата чистосърдечность и простота, съ които неизмѣнно лъха стилътъ и духа му въ всички негови съчинения.

Прочее, съдържанието на Първия Универсалъ е много просто и простодушно. „Врѣменното руссko правителство — казва се тамъ — не поиска да каже, че признава на нашия народъ правото на автономия: правото, самичъкъ той да устрои своя животъ. То — русското правителство — отбѣгна сѣкой отговоръ, като ни отпрати насъ да чакаме до бждащето всеросийско Учрѣдително Събрание.... И сега ний сме поставени въ необходимость да земемъ въ свои собствени ржцѣ своята сждба. Ние не можемъ да изоставимъ нашия край въ упадъкъ и провала. Ако Врѣменното Русско Правителство не може да създаде у насъ редъ, ако то не иска да се хване заедно съ насъ за великия трудъ, то ний сме длъжни сами да го земемъ на себе си. Това е нашъ дългъ прѣдъ страната и прѣдъ ония народи, които живѣятъ изъ нашата земя“.

Съ една дума, ядка на цѣлия документъ е несложната едночленна мисъль, украинскиятъ народъ „самичъкъ да устрои своя животъ“ — „одніні творити самим свое жите“. По-нататъкъ Универсалътъ дава още разпоредби къмъ всички украински общества, съюзи и общински учрѣждения да влѣзатъ тѣ въ най-тѣсни сношения съ Централната Рада, както и сами да се заематъ съ облагане на Украинския народъ съ националенъ данъкъ.

Та — ето това е всичко. Безъ патосъ, безъ апломбъ, безъ патриотическо блъскане по гърдитѣ. Менъ ми се струва, че това е наистина чудесно.

Но документътъ, самъ по себе си земенъ, е — сѣкой случай — една само отдѣлна брънка въ веригата на цѣлъ редъ произшествия, които сж го прѣдшествували и които личатъ и сж отзвучени отчасти и въ самия него. И ако Универсалътъ самичъкъ буди тъй високъ интересъ съ прѣкрасната своя простота, то и другитѣ прѣдвѣстни нему подробности не могатъ да бждатъ отъ по-малко интересно естество. Прочее, за да закржгля прѣдмета си и за освѣтление на читателя, азъ съмъ принуденъ да спра на кжсо тукъ и върху тѣхъ.

Има изобщо винаги нѣщо чудновато и боязливо, нѣкаква мъглевина и колеблива здрачъ покриватъ началнитѣ и приготовителни стжпки на великитѣ произшествия. Историята познава това и гледа на него като на естествения пѫть на природата. Така е и отдѣлнятъ човѣкъ, вчера несъзнателно и безпомощно дѣте, а днесъ мжжъ и герой и знаменосецъ на врѣмето си. Лесингъ казваше, че дори и творческитѣ идеи на великитѣ хора сж сжщо тъй мудни и колебливи въ пѫтя на своето

развитие, както и домогванията на обикновения човѣкъ. Романтичниятъ и блѣскавъ планъ на Ботева съ австрийския параходъ „Радецки“ — възпѣнъ тъй ефектно подиръ отъ Вазовъ — бѣше година нѣщо по-рано любимъ кроежъ на единъ полусмахнатъ човѣкъ, който съ тая си несбиточна мечта извикваше само друженъ смѣхъ у всички.

Отказътъ на Врѣменото русско правителство за който се споменува въ Универсала, стои името тъй. Централната Рада, конституирана еднажъ, като единъ Landtag или като едно областно събрание, билъ е подканенъ отъ всички страни да влѣзе въ прѣговори съ централното русско правителство. И наистина, тя прати своя делегация въ Петроградъ, начело съ извѣстния общественикъ и писатель Виниченко, до Врѣменото Русско правителство, за да иска отъ него признанието си и утвърждението й въ тази нейна роля. Конкретно още делегатитѣ сж били натоварени съ мисията, да издѣйствуватъ отъ Руското правителство декларация, съ която то да признае, че по принципъ централната власть се отнася доброжелателно къмъ автономията на Украйна, както и да опрѣдѣли програмата на нѣкои подготовителни мѣрки за осжществяването на автономния строй, слѣдъ като той бѫде санкционираны и отъ Учрѣдителното Русско Събрание.

Така че, тази именно делегация не е срѣщнала очаквания приемъ и не е получила търсеното си — както се подчертава туй въ общи чърти и отъ Универсала. И дѣйствително, Русското Врѣменно Правителство въ Петербургъ, особено Кадетската негова часть, се е отнесла досущъ недоброжелателно къмъ украинската делегация. Прѣговоритѣ се водили дълго, и както е прието изобщо въ подобни случаи, а особено, както е извѣстна традицията на русската стара бюрократия, сладки думи и общи благопожелания къмъ Украйна и къмъ нейната делегация не липсвали, но въ края на краищата на делегатитѣ е било отказано сепакъ по всички точки на тѣхнитѣ искания. Така тѣ се върнали назадъ, въ Киевъ, съ празди ржцѣ и, разбира се, възбудили тамъ общо разочарование у всички.

Та и универсалътъ, прочее, е единъ отговоръ или, да рѣчемъ, неизбѣженъ изразъ на разочарованието, на настжпилото неловко скжсване на сношенията.

Имало е дори и едно обстоятелство, което, въ премежутока отъ върщане на делегацията и до момента докато излѣзе универсалътъ, е влѣлъ до нѣкждѣ масло въ огъня. Главата на Врѣменното Русско Правителство, Керенски, отхвърлилъ исканията на украинскитѣ делегати съ мотивировката, че неговото правителство нѣма силата и правото да дава автономни права или да признава такива, безъ прѣдварително рѣшение на Учрѣдителното Събрание, което трѣбаше да се свика и което, наистина, до тоя часъ не бѣ още свикано. Сжщото това правителство, обаче, призна и потвърди независимостьта на Полша — сжщо тъй една нераздѣлна часть, една область до тогасъ на Русия, както и Украина, и нѣщо повече. Тъкмо прѣзъ тоя периодъ, слѣдъ върщането на делегатитѣ въ Киевъ, тукъ въ столицата на Украина, бѣ свиканъ—на 4 юни—вториятъ конгресъ на украинскитѣ войскови прѣдставители. Керенски рѣзко, съ една заповѣдь, запрѣщава тоя конгресъ, и едноврѣменно, той е позволилъ на полскитѣ войски да държатъ своя конгресъ въ Варшава

Така именно руското правителство е подчертало ясно своето становище: то отрича да признае всѣкакви права на Украина, като на отдѣлна автономна единица, и я третира съвсѣмъ въ реда на всички други провинции на русската държава.

Тъй че, Централната Рада е била извикана, почти по неволя, да подчертае съ единъ специаленъ актъ своето становище по въпроса, което становище, разбира се, е било по-друго отъ онова на русското правителство. А това тя е изпълнила именно съ първия универсалъ.

И отъ тукъ става сепакъ ясно, че съ простодушния текстъ и съ спокойния тонъ на своя манифестъ, Централната Рада само е подчертала неизбѣжностьта на ролята си. Че и прѣдъ моитѣ очи, сега още, азъ не виждамъ, тя да буди цодозрѣние на каква годѣ афектираность и на нѣкоя прѣдвзета мисъль върху себе си, което азъ ще нарека едно голѣмо прѣвъзходство на украинското дѣло изобщо.

И. Добрининъ.

Впечатлѣния за Украина

Много мжчно е въ днешно врѣме да добие човѣкъ нѣкои по-наложителни свѣдѣния за живота въ Украина, политическото положение, социалнитѣ колебания, икономическитѣ условия и пр. Територията на бивша Русия е арена на ожесточени борби, тамъ, изглежда, всѣки е противъ всички и всичко и обратно. Сегашниятъ моментъ се характеризира, като една повсемѣстна, и всеобща борба на личности, идеи, обществени класи и политически групи. Това именно обстоятелство прѣчи, то прави невъзможна една що-годѣ добра информация. Въ този хаосъ нагледъ мжчно се ориентира даже човѣкъ живѣлъ между руси и украинци или запознатъ съ тѣхнитѣ работи, а камо ли човѣкъ, който тепърва трѣбва да привежда въ редъ впечатленията си и свѣдѣнията, които има за събитията. Осжждни и често пжти твърдѣ пристрастни сж тѣзи свѣдѣния; въпрѣки това, човѣкъ запознатъ съ атмосферата, която е източникъ на свѣдѣнията, лавирайки между осжждицата, пристрастието и противорѣчията, при продължително слѣдѣне, и анализиране събитията, не може да не добие впечатления, които сж най-близо до истината. При туй настроение азъ вземамъ писалката да сподѣля впечатленията си за Украина съ нашитѣ читатели.

Руската академия на наукитѣ признава украинския говоръ не за нарѣчие, а за отдѣленъ славянски езикъ. Руски академици говорятъ за украинския езикъ, като за най-музикаленъ славянски езикъ. Украинцитѣ имаха въ Галиция свои срѣдни и висши школи, а слѣдъ революцията въ продължение само на нѣколко мѣсеца на територията на Украина изникнаха съ *десетки хиляди* украински училища. Украина е горда съ своя мжченикъ и великанъ — поетъ Шевченко и съ плеада други именити литератори и публицисти. Украинцитѣ упорито и безъ да бжджтъ опровергнати твърдятъ, че тѣ сж били икономически експлоатирани, третирани сж били, като колония отъ царска Русия и че иматъ основания да се опасяватъ пакъ въ това

отношение еднакво и отъ болшевишка и отъ денинкиновска Русия. Въ сѫщото врѣме тѣ искрено съжаляватъ, че тѣхната искрена работа въ полза на една федеративна република, като замѣстница на бивша Русия, е била компрометирана и то отъ Русия. Още отъ врѣмето на Богданъ Хмѣлницки та и до революцията отъ 1917 г., па и слѣдъ нея, казватъ тѣ, ние имаме своитѣ герои, своитѣ продължителни борби за национални правдини; нѣма и неможе и туй да се оспори. Тѣзи сѫ моралнитѣ основания, които въодушевяватъ украинцитѣ съ открито чело да възвѣстяватъ, бранятъ и разпространяватъ своята идея за самоопрѣдѣляне, за национално обособяване.

Подъ това знаме, при едни ужасни условия, понеже подкрѣпа отъ никждѣ нѣматъ, украинцитѣ трескаво работятъ. Съ нѣколко държави Украина е въ официални сношения. Въ Италия и Ромжния всецѣло, а въ Франция отчасти общественото мнѣние гледа на Украина съ симпатии и съчувствие; нейнитѣ приятели въ Англия сѫщо не сѫ малко. Въ Чехия, Полша и въ нѣкои други страни тѣ сѫ сѫщо добрѣ поставени. Навсѣкждѣ може да се констатира интересъ къмъ сждбата на Украина, може да се констатира, че се държи смѣтка за едно вѣроятно обособяване на Украина въ отдѣлна национална единица.

Украина е въ живи дипломатически връзки съ своитѣ непосрѣдствени съсѣди. И слѣдъ като разгърнемъ историята и констатираме, че нейната договорна уния съ Москва бѣ само една политическа смѣтка, въ каквато посока сѫ били правени опити и къмъ Турция, и къмъ Прусия, Полша, Трансилвания и пр., насъ не трѣбва да ни изненадва ако осъмнемъ нѣкой день прѣдъ факта на украино-полска федерация или подобна нѣкоя комбинация съ други държави. Нестабилизираното вжтрѣшно положение на Украина изглежда да не прѣчи, на проявявания къмъ нея отъ разни страни инересъ. Туй сс обяснява отъ факта, че при всички промѣни на територията на Украина, *„едно остава непромѣнено: това е борбата на народа въ неговата цѣлость за националната идея,* борбата и срѣщу Деникина, колкото и срѣщу болшевицитѣ. изобщо срѣщу всѣка власть, която той смѣта чужда за свбе си. А ние живѣемъ въ врѣме когато мѣрило за жизнеспособностьта на държавата е прѣди всичко народа, а не случайнитѣ владѣтели или правителства.

Дѣйствително, вжтрѣ въ Украина нагледъ цари хаосъ. Страната въ по-голѣмата си часть е заета отъ болшевицитѣ, които, впрочемъ, съ влизането си още въ прѣдѣлитѣ на Украина този пжть побързаха да оповѣстятъ чрѣзъ манифеста на Троцки: „да живѣе самостоятелна Украина“. Нѣкои свѣдѣния твърдятъ, че въ Украина сега има двѣ правителства: Едното на Петлюра — демократическо и антантофилско съ широки връзки въ народа, другото отдѣлно правителство въ тила на доброволческа армия, съставено току прѣди послѣдното нахлуване на болшевицитѣ въ Украина. Съставътъ и на двѣтѣ правителства обаче е чисто украински, а тѣхната първа цѣль прѣди всичко ще да е запазване на националнитѣ украински интерсси; хората поне, които сѫ съставили двѣтѣ правителства сѫ извѣстни, като добри украинци.

Впрочемъ, по-важно е обстоятелството, чекакто се бориха украинци противъ първия болшевишки режимъ, тъй и днесъ тѣ ще намѣрятъ въ себе си сили, достатъчно сили, за да пропждятъ пакъ болшевишкитѣ армии къмъ сѣверъ даже безъ чужда помощь.

Такива впечатлѣния за положението на Украина оставя пресата въ нейната цѣлость, въпрѣки тенденциозностьта и пристрастието на нѣкои свѣдѣния, които се разпространяватъ отъ заинтересованитѣ страни въ извѣстни държави.

Георгъ Брандесъ за Украина.

Великиятъ критикъ въ свръзка съ нѣкои порано изказани отъ него мнѣния, е отправилъ до прѣдседателя на чрѣзвичайната дипломатическа мисия на Украина въ Дания, Д-ръ Д. Левицки, едно изявление, придружено съ кратко прѣпроводително писмо. Поради особения интересъ на това изявление, и прѣдвидъ великото име на автора, ний прѣдаваме тукъ писмото, както и изявление— статията на Георгъ Брандесъ.

До негово прѣвъзходителство, високоуважаемому г-ну Д-ръ Левицки.

Бждете добри да дадете мѣсто на приложеното тукъ въ издавания отъ Васъ бюлетинъ. Азъ имамъ най-голѣма потрѣбность да отстраня всѣкакви недоразумѣния и да дамъ на Украина изразъ на моето най-искрено и пълно почитание,

Прѣдания Вамъ
Георгъ Брандесъ

Изявления на почитъ къмъ Украина.

Менъ ми е потрѣбность да взема назадъ ония нѣколко думи за Украина и Киевъ, които азъ написахъ въ една неотдавна издадена отъ мене книга: „Послѣдна часть на трагедията. Сключване на мира“. Прѣди година азъ написахъ, очевидно по нѣкой нѣмски или английски източникъ, оня анекдотъ, който е на страница 36 въ тази книга, че напразно е да се търсятъ въ Киевъ хора, които биха говорили украински, а не по руски. Азъ писахъ това като изхождахъ изъ факта, че Гоголь, Стороженко, Максимъ Ковалевски та и Короленко сѫ писали по руски, макаръ тѣ и да сѫ раждани въ Украина. Послѣдниятъ номеръ на украинскиятъ бюлетинъ ми обърна вниманието за еволюцията на Короленко по въпроса къмъ родния му езикъ. Той едничъкъ е още живъ изъ ония четирима, които азъ назовахъ.

Колкото до оня анекдотъ, то той е само една негодна шега. Азъ не трѣбаше да я изкажа, азъ, който още въ 1904 г., дълго още прѣди Бернстерне-Бернсона дигнахъ своя гласъ противъ кривдата, що е сторена на Украина. До извѣстна степень азъ бихъ си поставилъ това за честь, че по поводъ на една съвършена дребнавость — собственo въ свързка съ едно мое отсжтствие отъ едно украинско празднество въ Львовъ, 1898 г.,—противъ мене доста остро излѣзе украинската преса, особно съ устата на най-видния неинъ прѣдставитель Иванъ Франко, комуто азъ всепакъ никакво зло не бѣхъ сторилъ. Моята вина бѣше това, че като обѣщахъ да дойда на една вечерь въ честь на Шевченко,

азъ съ най-вѣжливи изрази и съ най-голѣма почитъ пратихъ извинение като го мотивирахъ съ това, че поляцитѣ, които ме бѣха поканили да дойда въ Лвовъ и чийто гостенинъ азъ бѣхъ, въ своятъ националенъ фанатизъмъ ми заявиха, че ще стана пленъ измѣнникъ прѣдъ всичкото тѣхно общество, ако стжпя въ украинска срѣда.

Моитѣ топли думи за участьта на Украина подъ чуждо владичество не бѣха прѣведени и чрѣзъ това тѣ останаха неизвѣстни задъ границитѣ на Дания. Когато азъ писахъ оная глава, бѣше още рано да се мечтае за Украина.

Азъ чувствувамъ поради това потрѣба да изкажа, до каква висока степень украинци иматъ моитѣ най-горещи симпатии въ тѣхната борба за самостойность. Кѫрвава неправда имъ се твори както отъ страна на Русия, така и отъ страна на антантата. То е срамъ дѣто такъвъ единъ дивакъ, какъвто е Деникинъ, се подкрѣпя отъ цивилизована Европа, а още повече срамъ е, да си поставишъ изначало за своя програма освобождението и правото за самоопрѣдѣление на всичкитѣ народи, както и на Украина, а отсетнѣ да се боришъ за възкръсването на реакцията.

За Украина все пакъ значи твърдѣ малко, дали единъ писатель въ Европа повече или по-малко ще съчувствува на правата на страната и народа й. Това е само моя собствена потрѣба и мое собствено чувство на дългъ, да отправя на Украина израза на моето най-искрено уважение.

ГЕОРГЪ БРАНДЕСЪ.

(Изъ львовския в. «Впередъ» 25.XII)

РАЗНИ.

За потиснатитѣ народи.

„Журналъ де Женевъ“ (14-I) съобщава, че напослѣдъкъ въ Швейцария се образувалъ врѣмененъ комитетъ съ задача да организира една „Лига на независимостьта на републикитѣ, възникнали въ прѣдѣлитѣ на старата Русска империя“. Ето състава на този врѣменен комитетъ: г. г. Е. Питаръ, Е. Клапаредъ, Р. Клапаредъ, П. Пиктетъ, П. Морйо. Н. Гай, Е. Мило, Т. Херонъ, Х. Фази, Х Лаготала.

Петлюра и Пимудски.

Въ врѣме на прѣбиването си въ Варшава, прѣзъ м. Декемврий, Петлюра е прѣговарялъ съ шефа на Полската държава, генералъ Пиму дски. Прѣзъ отсжтсвието на Петлюра, генералъ Павленко е поелъ врѣмено командуването на Украинската армия.

Единъ рефератъ върху Украина.

На темата: „Украина и нейниятъ демократически идеалъ“, г. Т. Дюбрей е държалъ прѣзъ Декемврий единъ интересенъ рефератъ въ салона „Democratie“ въ Парижъ. Ораторътъ самъ е билъ прѣкаралъ двѣтѣ послѣдни години въ Украина, за която съобщилъ твърдѣ интересни и разнообразни свѣдѣния, като подчерталъ високата степень на национално съзнание въ украинския народъ. Рефератътъ е билъ твърдѣ добрѣ посѣтенъ и публиката е изразила шумно своето съчувствие къмъ Украина. Особено се е почувствувало въодушевлението въ цѣлия салонъ, когато на края на своята рѣчь, г. Дюбрей исказалъ желанието щото Франция часъ по-скоро да признае независимостьта на украинското отечество.

Италия противъ намѣсата въ Русия.

Въ едно отъ заседанията на италианския парламентъ е било прието едно прѣдложение, щото правителството на Италия, заедно съ съюзницитѣ да се въздържи отъ всѣка намѣса въ работитѣ на Русия, да се прѣкрати блокадата, и да се влѣзе въ дипломатически сношения съ всички правителства, възникнали върху територията на бивша Русия Социалиститѣ въ италианския парламентъ сжщо сж гласували за това прѣдложение, като заявили още, че не признаватъ Деникина и Колчака за правителство. („Вперед“ № 173).

Новъ украинско-френски вѣстникъ.

Отъ 10 Януарий т. г. въ Парижъ е почналъ да излиза новъ седмиченъ украинско-френски вѣстникъ „France et Ukraine“ (Администрация и редакция: Парижъ Rue Bassanoii“. Абонаментъ въ странство 18 фр. годишно). Цѣлъта на вѣстника е взаимно опознаване на французкия и украиския народи.

Полско-Украинска Лига.

Парижскиятъ в. „France et Ukraine“ (№ 2) съобщава, че полски и украински нотабили основали въ Варшава Лига, която има за цѣль интензивна пропаганда, за да се ускори признанието на независимостьта на Украина.

Открити украински училища.

По всички краища на Украина, освободени отъ Деникиновата окупация, сж били отново открити всички закрити отъ него украински училища. Въ Киевъ сж открити: Академията на наукитѣ и Университета.

Едно съобщение на „Учителски Вѣстникъ“.

„Учителски вѣстникъ“ (бр. 10, 15.I. т. г.) съобщала, че въ редакцията му се е получилъ единъ апелъ отъ украинското учителство, изпратенъ до учителството и интелигенцията на всички народи, съ който учителитѣ отъ цѣлия свѣтъ се заклеватъ да дадатъ моралната си подкрѣпа на украинския народъ срѣщу режима, насажданъ отъ генералъ Деникиновитѣ органи въ просвѣтното дѣло на Украина. Съобщаванитѣ въ апела факти за закриване украински училища, за гонения срѣщу учители, за наложения запретъ върху украински списания и книги, третиращи научни, педагогични и методични въпроси; за закриване издателски кжщи, библиотеки, образователни дружества и др. т. хвърлятъ сѣнка върху свободолюбивитѣ стремежи на възраждаща се Русия и нейнитѣ понятия за автономность на населяващитѣ я народи. Дано това сж врѣменни явления, съпжтници на непрѣкжснатитѣ военни дѣйствия и резултатъ на настроения и недовѣрия, които съ прѣкратяването на войната ще изчезнатъ и ще дадатъ възможность на народитѣ, населяващи необятна Русия, да заживѣятъ единъ новъ свободенъ животъ.

Печатница С. М. Стайковъ — София.

ГОДИНА I. СОФИЯ, 15 ФЕВРУАРИ 1920 ГОД. БРОЙ 9.

Украинско-Български Прѣгледъ

ДВУСЕДМИЧНО СПИСАНИЕ

Урежда се отъ Редакционенъ комитетъ

ИЗЛИЗА НА 1 И 15 ЧИСЛО ВСѢКИ МѢСЕЦЪ
Абонаментъ:
за година 10 лева; за 6 мѣсеца 5 лева; за 3 мѣсеца 2·50 лева
Отдѣленъ брой 50 стотинки
Абонирането става чрѣзъ пощата

Писма и всичко се адресува до Редакцията:
София, 6 СЕПТЕМВРИ, 33.

СЪДЪРЖАНИЕ.

1. *Прояснени хоризонти.*
2. *Д. Шишмановъ: Малко по-вече заинтересованость.*
3. *Украински селянинъ за положението въ Украина.*
4. *Героятъ на Украина.*
5. *Едно копие отъ Телеграмата, адресувана до Съюзнитѣ сили отъ Прѣдсѣдателя на Украинската Директория.*
д. *Д. Страшимировъ: Къмъ федеративния принципъ.*
7. *А. К.: Писмо отъ Швейцария.*
8. *Докладъ до Центр. Комитетъ на международното д-во „Червенъ Кръстъ" за санитарното състояние на Украина.*
9. *Украина и Германия.*
10. *Разни,*

Прояснени хоризонти.

Миналия пжть ний отбѣлѣзахме, на това сжщото мѣсто, обратътъ, който се извърши въ политическата ориентировка на западна Европа по отношение на Русия, слѣдъ като Деникинъ, слѣдъ Юденичъ и Колчакъ, слѣзе въ своя редъ отъ сцената. Сега искаме сжщо да подчъртаемъ постепеното проясняне на понятията и у насъ — въ България — колкото мудно и да става то, като не ще испустнемъ да посочимъ, накрай, и живата еволюция по новитѣ условия въ Украина.

Това бѣше г. Лебедевъ, единъ русинъ, единъ чужденецъ, който прѣди нѣкое врѣме пръвъ дигна гласъ изъ единъ отъ нашитѣ утренни ежедневници — осмѣли се да дигне гласъ! — за да каже на българското общество истината по реакционната и невъзможната позиция на Деникинъ (която още отъ своето начало бѣше обречена на явно фиаско прѣдъ очитѣ на всѣкой реално мислящъ политикъ) Г. Лебедевъ подчърта, имено, че партията на Керенски — истинската демократическа Русия — формално се откжснала и се откжсва отъ Деникина, като възкраситель на стара полицейска Русия, При това, г. Лебедевъ добавяше, разбира се, и своя съвѣтъ къмъ българското обществено мнѣние, че то не трѣбва да вѣрва на Деникиновци и на никого, а само на широката демократическа Русия, на която е бждащето.

Нека ни е позволено, прочее, да припомнимъ на нашитѣ четци, че „Укр.-Бълг. Прѣгледъ" още прѣди мѣсецъ и по-вече публикува на страницитѣ си писмото на самия Керенски до Деникинъ, (стр. 56) въ което като уличава послѣдния въ черно реакционерство, отказва се категорически отъ него отъ имена цѣлата своя партия. Нека истъкнемъ тукъ още, че ний, още отъ първия си брой, се опълчихме противъ реакционерскитѣ похвати на водителя на доброволческата армия — още отъ началото на миналата есень! И спомняме си сега, не безъ усмивка, отговора на единъ неопитенъ и афектиранъ нашъ публицистъ, апологетъ на Деникина, когото подсѣтихме, че се заблуждава, и който въ страстния си отговоръ ни обвини, че ние сме забравили (ако не и прѣдали!) интереситѣ на България.

Но на прѣдмета — за прояснение на хоризонтитѣ. Сега вече, сжщиятъ утренъ ежедневникъ („Зора", 5.II) се повръща тържествено пакъ на темата на г. Лебедевъ, съ специална уводна статия на нѣкого — прѣдполагаме — отъ своитѣ редактори. Утреникътъ като отбѣлѣзва „за голѣмо свое очудване", че „неканени гости, пратеници на Деникина, се ширяли свободно изъ България" и като подчъртава, че българитѣ, „съчувствувайки на русскитѣ си събратя, и желаяйки искрено послѣднитѣ по-скоро да прѣкратятъ междуособицитѣ си, не искатъ да се намѣсатъ въ тѣхъ, считащи подобна намѣса въ домашнитѣ борби за посѣгателство върху правата на всѣки народъ, самъ да урежда сждбата си" — като подчъртава, прочее, това, „Зора" завършва уводната си статия: „Въобще това, което става въ България напослѣдъкъ, не е никакъ утѣшително. Подпомагането на едни руски граждани срѣщу други е най-лошата политика, която България може да прѣдприеме".

Къмъ тѣзи думи на „Зора" ние бихме прибавили още лозунга, за който се боримъ още отъ начало: „подпомагането на единъ народъ, на едно племе противъ правата и свободитѣ на друго племе, е най-лошата политика по много очевидни причини". Ний изтъкнахме ѝврѣме най-ретроградния принципъ въ похватитѣ на Деникина: да се опълчи противъ самоуправлението на Украина — и прѣдсказахме гроба му изъ украинскитѣ степи и въ жилавата самоотбрана на свободолюбивия украински селянинъ. Сега подчъртаваме още, че онова, което българското обществено мнѣние се колебае още да види и да признае, то се прояснява, то се налага вече на самитѣ руси — безразлично, биле тѣ Деникинисти, болшевики или каквито щатъ други. И въ тоя редъ на поясняване на хоризонтитѣ —

повтаряме ний — българското обществено мнѣние не трѣбва и не бива да заема задни нумера. Фактитѣ въ цѣла южна Русия се чъртаятъ вече отъ само себе си: 1) Икономическиятъ съюзъ между Донъ, Кубанъ и Украина е, наистина, още въ своето кълнане, но ясно очъртава пѫтищата си; 2) Захарнитѣ синдикати, тъй могѫщи, прѣдлагагъ да прѣдадатъ прѣдприятията си въ ржцѣтѣ на всеобемлящитѣ украински кооперации, съ които, и само съ които е масата на народа изъ цѣлия край; 3) Съюзътъ на мукомолитѣ (мелничари), не по-малко могѫщественъ, сѫщо протѣга ржка за помощь къмъ украинскитѣ кооперации; — който знае: каква непримирима позиция заемаха крупната русска и еврейска буржоазия, въ ржцѣтѣ на която се намиратъ въпроснитѣ по-горѣ захарни и мѣлничарски синдикати, противъ украинската държавность и, разбира се, противъ украинското икономическо обособяване, той ще почувствува непосрѣдствено политическия ефектъ на горѣ-цитиранитѣ факти, които означаватъ ни по-вече ни по-малко, а капитулацията на крупнитѣ тѣзи капиталистически лостове прѣдъ засилването на украинското дѣло; 4) Самитѣ русски кооперации въ цѣла Украина, които до сега ратуваха за централизъмъ и единна Русия,-сега се обединяватъ съ украинскитѣ кооперации и виждатъ прѣимуществата на една отдѣлна украинска държава; 5) Русскитѣ и еврейски демокрации въ Украина, противници досега на всѣка държавность тамъ, подаватъ ржка на украинската демокрация на почва на признание на украинската държавность; 6) Изъ самитѣ Деникиновски срѣди — офицеритѣ — признаващи, слѣдъ катастрофата, погрѣшната си метода, проповѣдатъ необходимостьта и спасителната задача на една обособена и приятелска (*федеривана*) Украина съ Русия.

Да, хоризонтитѣ се проясняватъ, и ний вѣрваме, че накрай тѣ ще се проясняатъ и за мудната мисъль, за закъснѣлата политическа мисъль и въ България . . .

Димитъръ Шишмановъ.

Малко по-вече заинтересуваность.

— Толкова бѣди сѫ се струпали върху нашата глава. Дѣ ни остава врѣме да мислимъ върху украинския въпросъ?!

Студено възражение, което произнасятъ небрѣжно мнозина.

Наистина — насъ разпокъсватъ, унижаватъ, прѣдъ очитѣ ни е черно, ний се чудимъ дѣ да намѣримъ съчувствие, правда, — можемъ ли се грижи и за другитѣ? Ала съчувствие въ нещастие се не намира у силнитѣ и щастливитѣ. Незнае ли това всѣки човѣкъ? Незнае ли, че оня, който гордо крачи всрѣдъ свѣтлина и побѣдни тржби, не чуе стенанията на прѣмазанитѣ и унизенитѣ? Незнае ли, че съчувствие, любовь, бликатъ въ душитѣ на страдалцитѣ отъ сѫща бѣда? Болниятъ намира интересъ за болката си, и дълбоко състрадание у патилия или който пати. И въ нещастието трѣба да се дирятъ нещастницитѣ. Тѣ ще умѣятъ да дадатъ утѣха, да заплачатъ за чужда тжга. „Но що отъ това? Каква полза ще иматъ двамина, които тжгуватъ заедно надъ обща бѣда?“ питатъ други. И забравятъ че състраданието е най-висшата форма на любовьта, и любовьта е най-голѣмата сила на свѣта. И затова, въ мигове на ужасъ, каквито прѣживѣваме днесъ, ний трѣба да се огледаме и да подиримъ, дѣ има други които страдатъ, като насъ. И ще намѣримъ украинцитѣ.

Никой не иска да имъ се хвърлимъ веднага на шията. Но да ги не отминаваме студено и небрѣжно, безъ да се замислимъ върху онова, за което тѣ се борятъ. Враждебность, нечестно отношение, клевета, могатъ се побѣди. Но равнодушието е най-грозния грѣхъ спрѣмо всѣка по-ярка проява въ живота, а още повече спрѣмо единъ народъ. А още по-грозно и неразумно е равнодушието, основано на възражението: „каква полза ще има и да проявимъ интересъ?“ Защото напусто ще чакаме ний тогава да се отзове нѣкой на нашия викъ. Кому можемъ принесе полза въ днешния мигъ, ний обезсиленитѣ? Никому. Но ний можемъ утѣши ония, които страдатъ като насъ. И тая утѣха е много повече отъ мимолѣтна, малка полза. Тя се не забравя. И може да доде день, когато една топла дума ще донесе плодъ, много по-голѣмъ, отъ оня даденъ въ отплата за дѣйствителна услуга. Не помнимъ ли ний за всички ония, които сѫ казали нѣщо добро за нашата родина? Колцина отъ тѣхъ сѫ били политици и сѫ могли и *да сторятъ* нѣщо за насъ? Много малко. Повечето сѫ учени, публицисти, художници, — хора, които сѫ имали да ни даватъ само съчувствени думи. И тия думи, казани прѣди години, и до днесъ звучатъ въ душата ни, до днесъ ний сѣ на тѣхъ се позоваваме, до днесъ ний сѣ къмъ тѣхъ се обръщаме за утѣха и като си ги прѣповтаряме, шъпнемъ съ надежда: „сѣ има още хора по свѣтътъ, които не се водятъ само отъ интересъ, не може да сѫ изчезнали всички хора, подобни на старитѣ ни приятели!“

Защо забравяме това, когато говоримъ за украинцитѣ?

Но други възразяватъ: „що можемъ да направимъ ний? Ний сме безсилни. Кой ще ни пита насъ?“

Силенъ ли, слабъ ли ти съчувствува — е сѣ едно. Дори съчувствието на слабия е по-цѣнно, защото е сѣвга по дълбоко и по-искрено. И въ мигове на борба, често борецътъ може да бѫде ободренъ отъ най-далечния и най-немощния викъ, който му говори, че не е съвсѣмъ самъ. Въ рѣшителни мигове едно слово може да подвижи необятни маси хора.

И най-сетнѣ, рекохъ го вече, не се иска отъ насъ непрѣмѣнно съчувствие. Иска се честно отношение, заинтересуваность, макло по-дълбоко проникване въ въпроса. А послѣ нека всѣки рѣши, както знае. Нека стане врагъ, но открить врагъ, или приятель, но не за да извлѣче нѣкаква полза.

Украински селянинъ

за положението въ Украина. [1])

„Може би вие ще чуете, какво става въ Украина, а кое-що искамъ и азъ да ви съобща. Азъ искамъ имено да ви кажа нѣщо за изъ село, по врѣметс на разгрома на Централната Рада. Селянството съвсѣмъ не знае, що става и що е станало, но сега, особено слѣдъ повторното идване на болшевикитѣ, украинската идея взе голѣма сила. Днесъ

[1]) Единъ извѣстенъ украински дѣятель въ Парижъ е получилъ отъ украински селянинъ изъ задъ Днепъръ това писмо, което помѣстяме, като характеристика на украинското селячество.

вече не ще се найде селянинъ, който да не знае, че той е украинецъ. А сѫщо и това, че селянитѣ почвать да разбиратъ, какво земя ще дадатъ само Украинци и тукъ най-много си спомнятъ за Централната Рада. Нѣкой просто пита, дали не е истина, че тя се крие нѣйдѣ задъ граница и, че би се върнала стига хората да я извикатъ. Тъй се чува по Киевско и у насъ въ Черниговско. Казватъ сѫщо, че когато бѣше Централната Рада, то и тюрмитѣ сѫ били пусти. Казватъ още, че ако се свика отново Радата, то не ще могатъ ги излъга повече, че тя ужъ държала съ господаритѣ. Интересно, че киевското работничество, което воюваше толкова противъ Централната Рада, сега повече и повече жали за своята погрѣшка. Мнозина отъ арсенала и други работници въ единъ гласъ викатъ, че сѫ извършили великъ грѣхъ, дѣто сѫ се борили срѣщу Ц. Р., която най-хубаво се стараеше за нази.

А какво става днесъ — ще го кажа сега. Давамъ ви дума, че селянитѣ за нищо нѣма да се съгласятъ да се върнатъ господаритѣ[1]). Готвятъ се отъ ново велики възстания, само че селянитѣ се боятъ, дане би отново да ги изкористи нѣкой и да ги подлъже.

А сега да кажа нѣщо и за себе си. Слѣдъ това, като се разотиде конгресътъ, азъ напустнахъ Киевъ и тръгнахъ по селата. У насъ властьта прѣзъ всичкото врѣме бѣше въ ржцѣтѣ на нашитѣ „борбисти" (лѣвитѣ украински социалисти-революционери б. р.) и народната работа вървѣше доста харно. Азъ бѣхъ на чело на една отъ „Просвіті-тѣ[2]). Даваха пари и не забраняваха нищо украинско. Така дѣлото бѣше украинско всѣкждѣ, дѣто сѫ украинци. Много отъ самитѣ болшевики казваха, че ако би украинцитѣ дойдеха съ насъ, то ний бихме се удържали. Трѣбало да се събератъ всички сили до единъ, но затова и цѣлото лѣто нищо не се изработи и дѣлото се влоши. Кога дойдоха деникинци, то селянството много отиде въ лѣво, и иска повече да слуша украинцитѣ. Хората мислятъ, че трѣба да се биеме съ деникинци, но съ болшевикитѣ трѣба яко да се помиримъ. Но нѣкакъ съ интригитѣ на нашитѣ дѣсни и на нѣкои галичани дѣлото се влоши и ето вече цѣлъ мѣсецъ, откакъ азъ подигнахъ въпросъ, да се издиратъ нѣкои пѫтища за споразумѣние съ болшевикитѣ, но дѣлото стои нѣкакъ злѣ, та и азъ се каня поради това да тръгна пакъ по селата, защото макаръ и да съмъ старъ вече, азъ не мога прѣзъ такова врѣме да се свия до огнище. Насмалко деникинови да бѣха ме арестували, но азъ избѣгахъ, като се бояхъ, че ще ме разстрѣлятъ. Селянитѣ ми помогнаха. А всепакъ отново отивамъ и може вече и да не ме хванатъ, защото тамъ всичко е гнило и мъртво.

Селото ще каже своето слово и азъ мисля и вѣрвамъ, че ако бждемъ живи, то ще се видимъ на народната нива".

[1]) Помѣщицитѣ, притежатели на селскитѣ мѣри.

[2]) Просвіта — културно-просвѣтителни дружества, както въ България читалищата въ турско врѣме.

Геройтъ на Украина.

(Изъ писмото на единъ американецъ посѣтилъ неотдавна Украина).

. . . „Личностьта на Петлюра стана една светиня за Украинския народъ. Скроменъ гражданинъ на далечна Америка, дошълъ въ тая Украина, отечество на мои роднини и сѫщо за менъ както за тѣхъ, азъ присѫтствувахъ отъ близо до голѣмата национална трагедия, видѣхъ Петлюра. И азъ се прѣкланямъ смирено прѣдъ тоя мѫжъ, простодушенъ по вкусъ и нрави, и тъй голѣмъ и благороденъ юнакъ. Въ него истински се синтетизиратъ националнитѣ аспирации и добродѣтелитѣ на украинската раса.

Азъ видѣхъ по оня край откѫси отъ трупове, хиляди човѣшки фантоми по гаритѣ, болни герои по цѣлото протежение на фронта, дѣто вѫрлува тифътъ; видѣхъ хиляди войници отъ украинската армия, лошо нахранени, лошо облѣчени, но запазили сепакъ незасѣгната тѣхната вѣра въ правотата на тѣхното дѣло, въ побѣдата. Азъ видѣхъ безконечнитѣ вериги на раненитѣ и болнитѣ, които вървѣха къмъ болницитѣ. И въ улицитѣ на Каменецъ—Подолскъ, прѣдъ жестокото зрѣлище на болнитѣ, лежащи на земята, азъ видѣхъ единъ американски офицеръ да плаче като дѣте прѣдъ вида на толкова неволи, прѣнасяни стоически въ защита на единъ ослѣпителенъ идеалъ" . . .

(Изъ „France et Ukraine", 23.I.20.)

Едно копие отъ телеграмата,

адресувана до съюзнитѣ сили отъ прѣдседателя на Украинската Директория и генералитѣ на украинската армия.

Парижъ, 21. I. 20.

Прѣдседателътъ на украинската демократическа република честь има да донесе до знанието на Върховния Съвѣтъ на съюзнитѣ сили слѣдното:

Отъ мѣсецъ декемврий 1918, демократическата украинска република води упорита борба противъ болшевикитѣ. Съ собственитѣ свои сили, безъ никаква подкрѣпа отъ вънъ, украинскиятъ народъ защищава своитѣ аспирации за национална независимость. Най-добритѣ синове на Украина закрѣпиха съ своята кръвь зградата на една суверенна национална държава. Хиляди украински войници паднаха въ тази героическа борба.

Днесъ комуниститѣ русски, като захващатъ трети опитъ, за да установатъ тѣхната мощь въ Украина, този народъ ще се дигне още еднажъ срѣщу подновенитѣ опити на комунизма и ще смъкне чуждия яремъ.

Но напослѣдъкъ тази борба срѣщна една твърдѣ сериозна прѣчка въ блокуса, който съобразно съ разпоредбитѣ на Върховния Съвѣтъ на Съюзнитѣ сили е наложенъ срѣщу Русия на Съвѣтитѣ, но който, по неизбѣжность пада и върху Украина. Лишенъ отъ ефективни сили за да попрѣчи на нелегалния трафикъ, произтичащъ отъ деморализаторска спекулация, този блокусъ отнема на правителството на Украинската Демократическа Република възможностьта да провизионира армията и цивилното население съ медикаменти и санитарни материали и да се бори ефикасно срѣщу ужаснитѣ епидемии на тифа и холерата, които поразяватъ армията и цивилното население. Опасностьта е неимовѣрна не само за Украина и за съсѣднитѣ държави, но може би и за цѣла Европа. Този фактъ дава право на Правителството на Украинската Демократическа Република и въ сѫщото врѣме възлага му и длъжностьта прѣдъ Украинския народъ, както и прѣдъ народитѣ на Европа, да отправи до Върховния Съвѣтъ на Съюзнитѣ Сили молбата, да

обърне той внимание върху днешното положение на Украинския народъ.

Правителството на Украинската Демократическа Република има честьта да моли Върховния Съвѣтъ на Съюзнитѣ Сили, да даде възможность да се бори съ тоя бичъ и да позволи свободния вносъ въ Украина за медикаменти и санитарни материали, които сж купени вече въ Западна Европа, но които не можеха до сега да се прѣнесатъ до назначението си.

Правителството на Украинската Демократическа Република има честь да отбѣлѣжи, че въ областитѣ, освободени отъ комунистическа окупация, се работи енергично за прѣустройство на армията, за възобновяване на економическия животъ и за установяване на Държава съ чисто демократически парламентаризмъ.

Правителството на Украинската Демократическа Република има честь да моли Върховния Съвѣтъ на Съюзнитѣ сили да обича да подкрѣпи аспирациитѣ на Украинския народъ и на първо мѣсто да помогне за физическото оздравяване на страната. Безъ неизбѣжнитѣ здравословни мѣрки, Украина, която нѣкога бѣше житница на Европа, ще се прѣвърне въ люлка на ужаснитѣ епидемии. Физическото оздравяване на Украина би била първата и енергична стжпка къмъ разрѣшение на източната проблема, която занимава сега Върховния Съвѣтъ на Съюзнитѣ Сили. Правителството на Украинската Демократическа Република е въодушевено отъ надеждата, че Върховниятъ Съвѣтъ на Съюзнитѣ Сили ще пожелае да направи своитѣ разпоредби за подобрение на положението въ Украина.

Петлюра

Прѣдседатель на Директорията и шефъ атаманъ на републиканската армия.

До Негово Прьвъзходителство Прьдседателя на Конференцията на Мира въ Парижъ.

Ваше Прьвъзходителство,

Въ момента, когато болшевишката опасность заплашва не само моята страна, Украина, но сжщо и Полша и Ромжния, дѣто защитителната система, чрѣзъ посрѣдството на царистически генерали се е засилила, накрай, въ часътъ, когато, чрѣзъ дигане блокуса, търговскитѣ отношения между богатитѣ украински кооперации и западнитѣ страни биха допринесли достатъчно за намаление на мжченията въ живота на тѣзи страни, признателностьта на всички погранични демократични, антиболшевишки държави, образувани вслѣдствие руската революция, настоятелно се прѣдставлява прѣдъ вниманието на високия Прѣдставитель на Съюзнитѣ Сили.

Азъ имамъ честьта, въ тоя тъй тежъкъ моментъ, да искамъ признаването на украинската държава и на антиболшевишкото правителство на Петлюра, дѣйствуваще въ пълно съгласие съ Полша и Ромжния, и да му се окаже необходимата помощь, за да образува единъ общъ фронтъ съ тѣхъ.

Честь ми е да Ви помоля, Господине Прѣдседателю, да приемете и пр.

Подп.:

Графъ Тишкиевичъ,

п-м. Прѣдседатель на Делегацията на Украинската Република.

Парижъ, 20. I. 20.

Д. Т. Страшимировъ.

Къмъ федеративния принципъ.

Противорѣчия прѣди и до Първия Универсалъ.

Несъмнено, за да се пригърнатъ братски въ федерация и да заживѣятъ въ безбѣдна и дълга взаимность два съсѣдски народа, като Украина и Русия, абсолютно наложителни сж двѣ начала: 1) да не играятъ противоположни икономически, търговски и други материални интереси помежду тѣхъ, и 2) да не подхранватъ тѣ — и нито дори само една отъ тѣхъ — непримирими политически тежнения една спрямо друга. По материалната страна на въпроса азъ ще се повърна, може би, други пжть, а ще се спра днесъ само върху второто начало — за непримирими политически тежнения отъ едната страна спрямо другата. Това ми се налага този пжть още повече въ свързка съ моята статия отъ по-раншния брой—„Първи Универсалъ“—която, струва ми се, би останала, иначе, изолирана, ако не и неясна сама по себе си — особено за българския читатель, (моля за извинение, ако изтъквамъ това) — особено за българския читатель, който много малко и дори съвсѣмъ не е посветенъ въ по-дълбокитѣ исторически гънки на Украинско-Руската проблема.

И наистина, въ изложението си за Първия Универсалъ азъ подчъртахъ непримиримото държане на русското Врѣмено Правителство на Керенски спрямо тъй скромнитѣ искания, прѣдявени отъ украинци за язикова и културна автономия и при пълно съхранение на цѣлостьта на руската държава — непримиримо държане, което е и неконсеквентно или противорѣчиво въ сжщото врѣме: тъй като, съ поемане на властьта, Врѣменното правителство бѣше провъзгласило светостьта на правото за самоопрѣдѣление и самоуправление на всички отдѣлни народности въ държавата.

Обяснението на това противорѣчие, на тоя изненадващъ фактъ, който не по-малко е и печаленъ, се крие, разбира се, въ политическитѣ схващания и въ особената психика, тъй да се каже, на русскитѣ държавници. Дори обстоятелството, което, въ име на точностьта, не избегнахъ да изтъкна въ „Първия Универсалъ,“ а именно, че непримиримото държане на Врѣменото Правителство въ Петроградъ се е наложило главно отъ кадетската, слѣдователно, монархическата часть на това правителство, додѣто Керенски съ своитѣ социалисти е билъ по-отстжпчивъ — това обстоятелство, за жалость, твърдѣ малко или дори съвсѣмъ не измѣня общото положение. И дѣйствителенъ, по-послѣшнитѣ събития доказаха подредъ, че всички руски държавници, безъ разлика на партийнитѣ лагери, сж еднакво подчинени на непримиримата общоруска психика спрямо украинскага проблема. Така че, додѣто признавахъ относителната примиримость на социалиста Керенски въ сравнение съ кадетския лагеръ, на сжщото мѣсто — ако си спомня читателътъ — азъ бѣхъ принуденъ да цитирамъ покъсни негови — на Керенски — категорично отрицаващи разпоредби.

Та така имено сж сложени взаимнитѣ русско-украински отношения, които правятъ невъзможна всѣка федеративна мисъль, и които, прочее, азъ

искамъ тукъ до нѣйдѣ да освѣтля. Защото, читателътъ се сѣща, вѣрвамъ, че за една федерация между два съсѣда трѣбва да имаме, прѣди, всичко, два свободни или автономни народа, и че, слѣдователно, когато единиятъ отъ тѣхъ, по една или друга причина, отрича автономното право на другия, то той отрича и федерацията. Но трѣбва да заявя, че азъ освѣтлявамъ само фактитѣ, безъ да зема позиция ни за, ни противъ федеративния принципъ.

Нека разгледаме сега по-отблизо особната психика на рускитѣ държавници. Азъ намирамъ пакъ два различни елементи въ тѣхната непримиримость спрѣмо отдѣлнитѣ народности: на пръвъ редъ е ревностьта имъ да запазятъ цѣлостьта на старата държава и на второ мѣсто — що се отнася специално до Унраина — иде вече обстоятелството, че тѣ несъзнаватъ или отричатъ абсолютно сѫществуването на отдѣлна украинска народность. Но често — двата тѣзи елимента се срѣщатъ и съединени въ една единичка разпоредба на централната руска власть. Така, въ 1863 — това е годината на полското възстание — русската администрация е възбудена срѣщу националистическитѣ движения въ прѣдѣлитѣ на огромната разнородна държава, и министрътъ на вжтрѣшнитѣ дѣла, Валуевъ, издава циркуляръ до цензурното вѣдомство, въ който се запрѣщаватъ всички украински книги „съ духовно съдържание (!), учебници и такива, прѣдназначени за първоначално четене отъ народа". Явно е, че този циркуляръ е пакъ патриотическо дѣло, — отъ съвсѣмъ прѣкаленъ духъ, разбира се — за запазване единството на Русия противъ всѣкакви национални обособления. Но той съдържа още и слѣдния пасажъ: „Никакъвъ малоруски (украински) езикъ не е имало, нѣма и не ще има". Та явно е сѫщо, че друго е, кога държавата отрича правото на народноститѣ да се обособятъ въ отдѣлни единици, и друго, когато не признава сѫществуването на самитѣ народности: първото е просто империалистическа политика, когато второто е комплотъ противъ името и историята на единъ цѣлъ народъ или чисто и просто народоубийство. Въ 1876 — година на особения и твърдѣ извѣстенъ, пакъ цензуренъ указъ, подписанъ на 18 май въ Емсъ, при особенъ съвѣтъ отъ двама министри и отъ шефа на жандармерията, заедно съ единъ таенъ съвѣтникъ — авторътъ на проекта за указъ, прочутия ренегатъ Юзефовичъ — повтаря се сѫщата двойно отрицателна акция: запрѣщаватъ се всѣкакви украински книги и прѣдставления, като орждия на националната пропаганда, но цензурата, при това, забранява една граматика на украинския езикъ съ типичната дефиниция: „Не може да се даде разрѣшение за отпечатване граматика на езикъ, за който е разпоредено да не сѫществува". За характеристика на тая особена чърта въ руската държавническа психика е подходяща, може би, остротата, която единъ отъ Куприновскитѣ герои, въ прѣминала възрасть човѣкъ, прави, като шляпа младо хубаво момиче по бузитѣ и се провиква: „Че какъ разрѣши началството толкова красота!" И изглежда, че наистина подобни остроти сѫ могли да иматъ своя ефектъ изъ нѣкогашнитѣ русски срѣди.

Но безъ друго, непримиримостьта, въ случая, е имала сериозна политическа основа — понѣ отъ чисто руско становище. Извѣстна е мисъльта на Каткова: „Полската революция е за насъ нищо въ сравнение националното и литературно движение въ Украина. Откъмъ Полша, при най-лошия случтй, ний можемъ да изгубимъ една провинция, но сполучи ли украинското движение, Русия е ударена въ сърдцето. Затова твѣба да се смаже сепаратистическото движение въ Украина". Въ осемдесетътѣ години на миналия вѣкъ, административната хайка противъ сепаратизма води вече извѣстниятъ Струве, който кани русского общество „да влѣзе енергично и безъ всѣко снисхождение въ идейна борба съ украинството". — „Идейна борба" тукъ се разбира пакъ комплотъ противъ сѫществуването на украинската народность.

Прѣзъ революционнитѣ дни, въ 1905, лѣвитѣ русски фракции, въ Государствената Дума, дигатъ вече сами гласъ за националнитѣ права на отдѣлнитѣ народности въ империята, но, вижда се, само на думи, безъ особенъ дълбокъ интересъ. Азъ и другъ пѫть съмъ подчъртавалъ, че френската революция отъ края на XVIII вѣкъ стана изходна точка за разбуждане на народностния принципъ. Ето защо и революциониятъ периодъ въ Русия разширява до извѣстна степень, макаръ за мигъ, духоветѣ. На това разширение се дължи и мемоара на руската академия, отъ 1905, съ който русскитѣ языковѣди провъзгласяватъ, че украинскиятъ языкъ е отдѣленъ народенъ языкъ, самостоятеленъ клонъ на славянскитѣ языци — едно признание, което, при очъртанитѣ условия, диша съ истинско великодушие. Но това не попрѣчи сепакъ щото малко по-късно, Столипинъ, извѣстниятъ държавникъ и министръ прѣдседатель на Русия, който накрай падна убитъ въ Украина, да обяви съ редица циркуляри, че „обществено обединение на почвата на национални идеи (което означава прѣдпазлива перефраза на федеративнитѣ идеи) несъотвѣтствува на рускитѣ държавни задачи".

Истинската психика на русския държавникъ блѣсва, обаче, най-добрѣ въ послѣдната и побѣдоносна революция въ Русия, въ 1917, когато и украинското движение зема стихийни размѣри. Но нека оставимъ това за идния пѫть.

Писмо отъ Швейцария

Въ западна Европа до сега широкитѣ кржгове на обществото, а смѣло може да се каже и официалнитѣ кржгове, твърдѣ слабо се ориентиратъ въ обстановката, която се създаде въ източна Европа изобщо, и частно въ Украина, слабо сѫ запознати съ това, което става тамъ. Къмъ недостатъка на информацията се присъединява сѫщо, а това е най-главното, невѣжеството, мъглата отъ исторически прѣдрасждаци и безсъвѣстна дипломатическа игра, и най-безцеремонната клевета, съ която, още отъ първитѣ дни на революцията, ни обсипаха нашитѣ противници и врагове отъ всички народности и отъ всички социални течения, като почнемъ отъ рускитѣ комунисти и свършимъ съ рускитѣ и полски реакционери и посѣгатели. Но малко по малко всичко онова, което като мъгла покриваше нашата борба, нашитѣ стрѣмежи и страдания, почва да се разпръсва. Украина почва да привлича къмъ себе си не само интересъ, но и симпатии. Покрай нашитѣ официялни учрѣждения, върху освѣтляването на нашето положение и стрѣмежи почватъ да работятъ на чужбина и различни

наши обществени кржгове и тѣхни прѣдставители. Естествено, че тѣ, прѣди всичко, търсятъ пжтища за сближение съ европейската демокрация. Тъй напримѣръ, неотдавна професоръ Грушевски (бившъ прѣдсѣдатель на централната Рада, б. р,) се обърна къмъ англійската работническа партия (Labour Party) съ възвание, въ което, рисувайки тежкото положение въ източна Европа, създадено отъ вжтрѣшнитѣ войни и блокадата, призовава споменатата партия да повлияе на англійската демокрация, щото тя да излѣзе въ ролята на посрѣдникъ за урегулирване отношенията въ източна Европа, било подъ формата на парламентарна делегация, било подъ формата на делегация отъ англійскитѣ социалистически партии.

Понататъкъ въ възванието се указва като на необходими прѣдварителни условия за възстановяването на миръ и порядъкъ: спирането на гражданската война, възобновяването на транспорта и търговскитѣ сношения, изтегляне на войскитѣ отъ спорнитѣ територии, прѣдаване администрацията въ ржцѣтѣ на мѣстнитѣ власти подъ контрола на международната комисия, международенъ контролъ за осигуряването на гражданската свобода въ всички републики, възникнали върху територията на бившя Русия, прѣмахване на терора и насилванията, отъ кждѣто и да идватъ тѣ.

Другъ мемурандумъ е прѣданенъ отъ делегацията на украинската соц. демократическа партия на секретарията на Интернационала и е разпратенъ отъ секретарията на своитѣ национални групи.

Въ този меморандумъ накратко се описватъ събитията на Украина прѣзъ 1919 г., рисува се сегашното тежко положение на страната, създадено отъ войната съ болшевикитѣ и съ Деникинъ, и се посочватъ мѣркитѣ, които могатъ да изведатъ страната отъ сегашното положение. Между другитѣ мѣрки се указва и на необходимостьта да се признаятъ новообразуванитѣ републики съ условие, щото тѣхнитѣ правителства да се задължаватъ да свикватъ учредителни събрания, прѣмахване на блокадата, войскитѣ на Деникинъ да очистатъ заетитѣ територии, свикване на конференция отъ правителствата на новитѣ източно-европейски републики и съвѣтска Русия.

Бернъ, 2. I. 1920 *А. К.*

Докладъ

до Централния Комитетъ на международното дружество „Червенъ Кръстъ“, за санитарното състояние на Украина.

Съгласно изказаното желание на Централния Комитетъ на международното Дружество „Червенъ Кръстъ“ въ Женева, проф. М. Грушевски е изпратилъ въ този Комитетъ единъ докладъ за санитарното състояние на Украина. Въ този докладъ се изтъква, че въ продължение на нѣколко години въ Украика не сж се внасяли нито медикаменти, нито дезинфекционни срѣдства, нито пъкъ каквито и да било химикали. Това обстоятелство е прѣдизвикало пълно разстройство на медицинското дѣло. Освѣнъ това бѣлъото, обувкитѣ, сапунътъ и другитѣ прѣдмети отъ първа необходимость сж съвършенно изчерпани. Положението е станало ужасно. Цѣлиятъ грамаденъ Украинско-деникиновски и Украинско-болшевишки фронтъ се е покрилъ съ гнѣзда отъ зарази, въ които стотици и хиляди болни оставатъ безъ каква и да е помощь. Потрѣсающи сж описанията, които даватъ очевидци за станцията Мкиеринка, като за царство на смъртьта. Но и въ самата врѣменна столица на Украина, въ гр. Каменецъ, не е било по добрѣ: градътъ билъ прѣпълненъ съ болни отъ тифъ. Отъ тази болесть умрѣли тукъ Министрътъ на Народното Здраве, д-ръ Одрина, и Прѣдсѣдателтъ на „Червения Кръстъ“ въ Украина Вязловъ. Затворитѣ и Съборнитѣ лагери въ Галиция били истински разсадници на заразата; властитѣ на Полша били държали тукъ затворницитѣ и интернираните въ такива тежки и антихигиенични условия, които не се поддаватъ дори на никакво описание. Страната се покрила съ мрѣжа отъ стотици заразени общини. Населението фактически е било лишено отъ всѣка помощь. Изпратениятъ съ помощьта на международния „Червенъ Кръстъ“ санитаренъ тренъ нѣколко мѣсеци чакалъ на Украинската граница, за да се сдобие съ разрѣшение отъ Ромжнскитѣ власти за минаване; Украина воювала съ Деникинъ, когото подържала Антантата! Купенитѣ отъ Украинското правителство и отъ мѣстнитѣ кооперации медикаменти не могли да стигнатъ въ Черноморскитѣ пристанища: защото Антантското командоване е прѣдало послѣднитѣ въ ржцѣтѣ на Деникиновитѣ добровлци.

Украина и Германия

Неприятелитѣ на Украина всичко направиха, за да прѣдставятъ прокламирането на украинската независимость като едно прѣдателство спрѣмо Русия. Нека проучимъ юридическата страна на работата. Кои сж били връзкитѣ, които държаха Украина прикрѣпена къмъ Русия?

Противно на тенденциознитѣ твърдения, независимостьта на Украина не е едно изкуствено здание, съвсѣмъ ново и едно военно дѣло на Германия и Австрия. Украина се обелини къмъ Русия едвамъ въ 1654 г., съ Переяславския договоръ, слѣдователно тя се бѣ формирала като държава и прѣди тази дата.

Това обединение не бѣ освѣнъ само лично и то се прѣкжсна съ царетѣ, които сами го потъпкаха още въ 1764 и 1780, съ което и прѣставаше да сжществува. Украина никога не се е клела прѣдъ русския народъ да бжде една съ него, както и русскиятъ народъ никой пжть не е земалъ ангажименти спрѣмо нея, и ето защо, не е работа на едно панрусско учредително събрание или на нѣкакъвъ генералъ, който и да билъ той, да разполага съ нейната сждба.

Независимостьта на Украина биде подкрѣпена отъ правителствата на Франция и Швеция въ 1708, отъ Полша на Лещински противъ претенциитѣ на Петра I, съюзникъ на Августа II Саксонски.

Не Украина, а Модерна Русия е дѣло на нѣмцитѣ, на Петра I, отъ Миниховци, Остермановци та дори до Щюрмеръ и Фонъ деръ Голцъ.

И пакъ за Русия бѣше, дѣто нѣмцитѣ се стараяха въ Украина, разгониха Радата, затвориха Петлюра и застрѣляха маса възстанали украинци.

Наистина, германцитѣ въ началото на войната подкрѣпяха Украина, но подкрѣпяха я само за да я продадатъ по-лесно подиръ на вѣковния си съюзникъ. И сепакъ, тѣхното желание, въ мжтна вода риба да ловятъ, не постигна чакания резултатъ,

да прѣвърне независимитѣ украинци въ германофили. Напротивъ, Петлюра и голѣмото мнозинство украинци сж искрени антантисти. Украинскиятъ народъ не се ли дигна като единъ човѣкъ противъ нахлулия у дома му германецъ — нѣщо, което не стана въ Полша, въ Сърбия, въ Ромжния и въ Белгия?

Бресъ-Литовскиятъ миръ се наложи на Украина не по-малко насилствено отколкото на Полша. Когато Маршалъ Айххорнъ прѣдстави войскитѣ си на военния министъръ на Украина, Жуковски, въ Киевъ и искаше да чуе отговоръ на привѣтствената своя рѣчь, Жуковски каза на прѣводача да му прѣдаде: „Вървете си по дяволитѣ!" — което съвсѣмъ е било мжчно да се прѣведе на нѣмски! Една скрита умраза окржжваше германцитѣ въ Украина, тѣ чувствуваха това и се туриха отново въ услуга на руситѣ. Тѣ дѣйстауваха по околни хитри пжтища и намѣриха човѣка за това — единъ Хетманъ, чисто грѣмко историческо име носеше славни исторически спомени, за да подкупи украинското отечество, та по-лесно да го прѣдадатъ. Този Хетманъ, — Скоропадски — облегнатъ на нѣмски щикове, биде прѣнесенъ въ цирка Крутиковъ въ Киевъ отъ нѣколко руси реакционери и отъ малцина забогатѣли и порусени украинци въ сжщия оня нещастенъ моментъ, когато, отъ друга страна, едно отдѣление пруски солдати маршираха по направление къмъ украинската централна Рада, за да я разтурятъ,

Слѣдъ това, имено, избранитѣ и най-интелигентни синове на Украина бидоха хвърлени въ тъмница, както бѣ и Петлюра. Украинскиятъ народъ биде малтретиранъ и обранъ отъ германскитѣ войски и черниятъ моментъ за тѣхъ се е загнѣздилъ дълбоко въ неговата душа.

(Изъ „France et Ukraine"
№ 2. 16. I. т. г.)

Разни.

Графъ Тишкиевичъ при Поль Дешанель.

На 29 януарий прѣди обѣдъ, г. графъ Тишкиевичъ, прѣдседатель на делегацията на украинската република въ Парижъ, е билъ приетъ отъ г. Поль Дешанелъ, президентъ на френската република, съ когото ималъ дългъ и сѫчувственъ разговоръ.

Привърженицитѣ на хетманството

Мина краткото врѣме на хетманството; не скоро ще се забравятъ кърваватѣ му екзекуции надъ селянитѣ, изгарянато на села и всѣкакъвъ видъ сатрапщина. Вихреното възстание на цѣла Украина противъ Скоропадски и нѣмцитѣ показа, че тази власть не е за нея. Обаче избѣгалитѣ въ странство крѣпители на хетманския строй продължаватъ да шаватъ и не напущатъ идеята за реставрация на хетманството, което въ очитѣ на украинското население означава единъ видъ реставрация на стария, политическия и социаленъ строй.

Концентрирали се въ Берлинъ, Варшава и Прага, тѣ се стараятъ да агитиратъ въ полза на хетманството.

Около тѣхъ се е събрала, както украинската така и руска реакция като използува националистическото и противоболшевишкото настроение на украинското население, и като се крие зад украинското знаме.

Тази група напослѣдъкъ разширочи агит ция си и въ другитѣ столици, надявайки се ос бено на помощьта на нѣмцитѣ.

Ние смѣтаме за свой дългъ да прѣдупрѣдим и своитѣ си и чужди отъ опасностьта на нова хетманска авантюра. Нѣмайки абсолютно никакъв шансъ за успѣхъ, тя може за сѣтенъ пжть да ра дразни украинското население и да усили въ не максималистическитѣ течения. Украинското насел ние не иска нищо, освѣнъ украинска демократ ческа република и всички онѣзи, които въ име к класовитѣ интереси на малцинството готвятъ и триги и увеличаватъ съ това сжществуващия х осъ — сж врагове на украинския народъ.

„Руситѣ и ние".

Въ уводната си статия подъ горния насловъ, отъ т. м., за която и другадѣ споменуваше, в. „Зора" меж друго още донася че „пратеницитѣ" отъ щаба на Деникин които сж пристигнали въ България „съ явната цѣль, подканватъ обществото и правителството, да зематъ неп срѣдствено участие, съ хора и оржжие на страната на пр тивницитѣ на днешното съвѣтско правителство въ Русия тѣзи пратеници — подчертава „Зора" — сж били „наш съотечественици" (т. е. българи) чието минало е тъй ко прометирано, щото съ тѣхъ не би приелъ да трети нито единъ съвѣстенъ българинъ". Най-забѣлѣжителнот обаче, е че вѣстникътъ изтъква знаменателния фактъ, ка во тѣзи „наши съотечественици" съ такова компромет рано минало биле въ сжщото врѣме отъ „двата пола" — д други думи, че между тѣхъ има и жени. Рѣченитѣ прат ници били послѣдвани още — обяснява „Зора" — и от офицери, „служили едно врѣме въ българската армия, сл дени и осжждани съ лишение отъ права за вулгарни пр стжпления, отъ офицери, които за кариера и охоленъ ж вотъ сж били отърсили праха си отъ родната армия, слѣд като били завършили образование на държавни срѣдства, дори и отъ такива, които се биле сражавали срѣщу отеч ствената си кауза" — Жално, впрочемъ, че вѣстникътъ посочва конкретно имената на възпоситѣ офицери, ка не ни дава по-точно указание срѣщу коя отечествена (бъ гарска) кауза тѣ сж се били сражавали, кждѣ и кога. И н край „Зора" завършва съ недвусмислената тежка конст тация, че тия и такива имено пратеници на Деникина ширили свободно изъ България, *„безъ да се приведат въ изпълнение издаденитѣ срѣщу нѣкои отъ тѣхъ пр сжди, подъ тяжестьта на които сж тѣ забѣгнали чужбина"*.

Прѣдставителитѣ на Украинскитѣ кооперации в България.

Въ първитѣ числа на текущия мѣсецъ пристигна въ София, на пжть за Прага и Виена, и прѣкараха ту нѣколко дни прѣдставителитѣ на Украинскитѣ кооперации професоръ Ганицки, отъ Централния Украински Селско зяйственъ кооперативенъ съюзъ „Централ", обединяващ 38 съюзи на кооперативни общества и 226 отдѣлни общ ства, г. Барановски, единъ отъ най-старитѣ украински ко ператори, прѣдседатель на Управлението на Украинска Кооперативна Банка, „Украінбанк", акционери на която 155 кооперативни съюза (оборотъ въ 9 мѣсеци отъ 1919 2.438,933 рубли); и г-жа М. Блажовска, отъ Одесския ф лиалъ на Днѣпровския Съюзъ на потрѣбителнитѣ украинс съюзи, „Дніпросоюз", обединяващъ 18000 потрѣбителни ко перации и обслужващъ 15 милиона потрѣбители (Балансъ на съюза е билъ 150 милиона рубли, а оборотътъ въ 1919 до тигналъ до милиардни суми). Проф. Ганицки бѣше приетъ о г. М-ръ-Прѣдседателя въ присжтствие и на другитѣ члено на кабинета. Г. Барановски се е срѣщналъ съ г-на Ми стра на финансиитѣ г. Д-ръ Даневъ. Прѣдставителитѣ Украинското кооперативно дѣло влѣзоха въ сношение българскитѣ кооперативни центрове, съ нѣкои българс банки и частни фирми. Прѣдполага се въ най-скоро вр да се открие въ София клонъ на „Украінбанк". Гости живо се интересуваха отъ положението на българскитѣ ко перации и сж останали твърдѣ оптимистично настроени носително тѣхното бждаще. Тѣ събраха достатъченъ ма ріалъ за запознаване, чрѣзъ печата, украинскитѣ коопер тори съ кооперативното дѣло въ България

Единъ знаменателенъ документъ.

Полковникъ Переваловъ, отъ Деникиновата армия, иска помощь отъ Атаманъ Шепель.

Бюрото на украинската преса въ Парижъ, въ бюлетина си отъ 29 м. м. № 94, печати телеграмата на Переваловъ, съ която той иска помощь отъ прѣдводителя на украинскитѣ възстанници Шепель. Телеграмата е интересна като документъ, че украинскитѣ възстанници, които дълго врѣме бѣха кръщавани отъ Деникиновския лагеръ въ печата за едва ли не разбойнически банди отъ най-лошо и безпринципно естество, безъ никакъвъ редъ, безъ никакви връзки по-между си и безъ никакви отечествени и политически лозунги, сега, съ тази телеграма, се третиратъ като една регулярна и надеждна сила Справедливо бѣлѣжи и бюлетинътъ на украинската парижка преса, че тоя документъ свидѣтелствува, какво въ самия щабъ на Деникинъ сж на мнѣние, че дори партизанитѣ (възстаническитѣ чети) които подпомагатъ националната украинска армия сж дисциплинирани войскови отдѣления, елементи на реда. Ето прочее, телеграмата, отправена отъ деникиниста полковникъ Переваловъ д о украинския полковникъ Шепель: «Атаманъ Шепель, щабъ на армията на възстанницитѣ въ Виница. — Азъ не можахъ да дочакамъ вашитѣ пратеници, защото заболѣхъ и съмъ принуденъ да тръгна. Моля ви да обърнете внимание на слѣднитѣ точки, които могатъ да образуватъ базата на нашата конвенция. Необходимо е, вие да запазите съ помощьта на вашитѣ отдѣления желѣзнопѫтната линия Жмеринка-Казатинъ, за да не се позволи на болшевикитѣ да поправятъ мостоветѣ и да турятъ въ движение тази линия. Ний и съюзното командуване ще ви подкрѣпяме като ви снабдимъ съ муниции и съ полезни военни снаряжения. По-късно ний ще ви дадемъ и нѣкои блиндирани тренове. Вий ще се задължите да освободите околностьта не само отъ болшевикитѣ, но сжщо и отъ бандитѣ, които я пълнятъ. Началникътъ на армиитѣ не счита за неприлично да се окупиратъ отъ възстанницитѣ онія мѣстности, които бѣха освободени отъ насъ. Много е важно за общото дѣло на борбата противъ болшевикитѣ, щото възстанницитѣ веднага да окупиратъ областьта Казатинъ-Черкаси-Христиновка, дѣто малко има болшевики. Всѣки случай, азъ ви моля да заповѣдате на възстанницитѣ, да не прѣдприематъ враждебни дѣйствия срѣщу доброволческата армия, за да не ги затрудняватъ въ общата борба противъ болшевикитѣ. Моля ви сжщо, да не ни се правятъ затруднения при евакуацията на нашитѣ материали, както и на галицийскитѣ материали — евакуация, наложена отъ промѣна на позициитѣ. Моля да телеграфирате отговора си по слѣдующитѣ три адреса: до полковникъ Переваловъ въ Жмеринка; до полковникъ Ягорски въ Хризополъ до началникъ щаба на армиитѣ на Нова Русия въ Одеса“.— Телеграмата носи дата 16 декемврий 1919, № 222, отъ Жмеринка.

Положението въ Украина слѣдъ Деникинъ.

Положението въ Украина, прѣзъ втората половина на изтеклия м. януарий, слѣдъ погрома и отеглянето на Деникинъ, се рисува по слѣдния начинъ. По-голѣмата часть отъ украинското нардно правителство се намира въ Виница, додѣто нахлулитѣ болшевики образуватъ въ Киевъ болшевишко-украинско правителство, съ социалисти-революционери украинци („борбисти“) на чело. Националната украинска армия заема фронта: Жмеринка, Баръ, Вапнярка, Звенигородка, Тарашча. Слѣдъ провалянето на Деникиновата армия, военнитѣ украински сили бързо се увеличаватъ. Поголѣмата часть отъ отцѣпницитѣ галицийци признаватъ правителството и се завърщатъ въ армията. Операциитѣ на украинската армия се развиватъ успѣшно. Съвѣтското правителство въ Киевъ се състои отъ комисаритѣ: Задонски, Самуилски и Петровски. Въ своитѣ рѣчи тѣ се титулуватъ членове на украинското национално правителство, а сжщо независимисти. Разпространенитѣ изъ мѣстната и чужди преси слухове за нѣкакви прѣговори между украинското правителство въ Виница и болшевишкото правителство въ Москва сж лишени отъ всѣко основание.

Сждбата на Одеса.

Споредъ една кореспонденция отъ Цариградъ, датираща отъ втората половина на Януарий, Деникинъ е очистилъ постепено Ростовъ, Таганрогъ и Новоросийскъ, и се защищава още въ Крымъ. Много бѣжанци напущатъ Одеса и слизатъ въ Цариградъ. Кореспонденцията отбѣлѣзва, че тѣзи бѣжанци не знаятъ сами защо бѣгатъ Една украинска армия, която слиза отъ сѣверъ, напрѣдва къмъ Одеса. Съюзнитѣ срѣди въ Цариградъ, които по-напрѣдъ не сж искали да чуятъ за Украина, сега упрѣкватъ деникиниститѣ, които не поискаха на врѣмето да се споразумѣятъ съ Петлюра. (France et Ukraine, 30. I.) — Трѣба да прибавимъ, че по най-нови свѣдѣния, Одеса е вече въ ржцѣтѣ на украинската армия, която, както казахме, стои подъ водителството на генералъ Павленко.

Проблематични извѣстия.

Споредъ украинското списание „Воля“, правителството на Раковски въ Украина е прѣстанало да сжществува. Раковски заповѣдалъ на всички комисари да прѣдадатъ дѣлата и хазната въ ржцѣтѣ на специална ликвидационна комисия. В. «Правда» съобщава, че много отъ комисаритѣ сж забѣгнали, като отвлѣкли съ себе си и голѣми суми пари. Ние вече съобщихме на друго мѣсто, че въ Киевъ се е установило специално Украинско-Болшевишко правителство. Отъ друга страна възстанницитѣ, които дѣйствуватъ отъ името на народното правителство на Деректорията напрѣдватъ — споредъ други свѣдѣния — къмъ Киевъ.

Украински възстанници противъ болшевикитѣ.

Украинското пресбюро въ Виена съобщава, че украинскитѣ възстанници, които сж освободили Херсонската и Таврицската губерния отъ Деникиновскитѣ войски, сж почнали сега борба и срѣщу болшевикитѣ. Възстанницитѣ заявяватъ въ своя манифестъ, че тѣ нѣма да сложатъ оржжието до тогава, додѣто не освободятъ Украина отъ чужди натурници.

Нещастието вразумява.

Въ момента, когато столицата на Украина, Киевъ, бѣше прѣвзета отъ украинскитѣ войски, прѣзъ августъ м. г., генералисимътъ Петлюра се бѣше опиталъ на два пѫти да склони Деникина за едно сближение, като му изпрати свои делегати и прѣдлагаше да образуватъ единъ общъ фронтъ срѣщу болшевикитѣ. Деникинъ високомѣрно отказа и двата пѫти всѣкакви прѣговори и поведе безпощадна война срѣщу Украина Сега обстоятелствата се промѣниха бързо. Разгромътъ, който прѣтърпѣ, е внушилъ на Деникина поголѣма смиреность и съвѣсѣмъ други чувства Отъ декемврий насамъ напразно се опитва да дойде до едно съгласие съ украинскитѣ водители. Но правителство, армия и възстаници въ Украина сж еднодушни и отхвърлятъ всички пуѣдложения и обѣщания. Армията на Деникина отстжпва бързе и въ безпорядъкъ. Само върху единъ мостъ украинскитѣ възстаници сж могли, безъ голѣми мжчнотии, да й отнематъ шесть батареи голѣми орждия. (Бюлетинъ на Украинската Парижска преса, 26.I)

Чехословашко и Украина.

Кооперациитѣ и индустриалнитѣ срѣди въ Чехословашко дѣятелно завързватъ сношения съ Украинскитѣ кооперации За постигане на по-редовни търговски сношения Чехословашкото правителство, въ съгласие съ Украинското е учредило редъ консулства въ Киевъ, Одеса, Харковъ, Виница и въ други центрове.

Жътва на смъртьта.

Неотдавна въ Полския Сеймъ е била внесена интерпелация по поводъ на вързлващата епидемия отъ тифъ въ Източна Галиция. Депутатътъ Дембски е заявилъ, че населението на тази область просто измира, че срѣщатъ се села, въ които вече нѣма жива душа. Депутатътъ Бобровски е съобщилъ сжщо, че сж били зарегистровани повече отъ сто хиляди болни отъ тифъ, отъ които сж умрѣли десеть хиляди. Обаче тази статистика не изглежда точна, защото изъ глухитѣ жглове на Галиция нѣма никакви извѣстия. Депутатътъ Стесловичъ е съобщилъ, че въ Тарнополъ ежедневно умиратъ отъ тифъ 70 души. („Шлях“ 24.I.).

Американско-Белгийска компания въ Украина.

Неотдавна се е образувала една компания отъ американски и белгийски капиталисти, съ капиталъ отъ нѣколко стотинъ милиона франка, съ цѣль да се встжпи въ тѣсни сношения съ украинскитѣ кооперации и да се организува отъ една страна доставката на стоки въ Украина чрѣзъ Одеса, а отъ друга страна, да се уреди сжщо и редовния износъ на хранитѣ и суровитѣ материали изъ Украина, Компанията ще даде своя тонажъ. Сега се водятъ прѣговори съ прѣдставителитѣ на Днѣпровския съюзъ на потрѣбителнитѣ кооперации въ Украина.

Печатница С. М. Стайковъ — София.

ГОДИНА I. СОФИЯ, 1 МАРТЪ 1920 ГОД. БРОЙ 10.

Украинско-Български Прѣгледъ

ДВУСЕДМИЧНО СПИСАНИЕ

Урежда се отъ Редакционенъ комитетъ

ИЗЛИЗА НА 1 И 15 ЧИСЛО ВСѢКИ МѢСЕЦЪ
Абонаментъ:
за година 10 лева; за 6 мѣсеца 5 лева; за 3 мѣсеца 2·50 лева
Отдѣленъ брой 50 стотинки
Абонирането става чрѣзъ пощата

Писма и всичко се адресува до Редакцията: София, 6 СЕПТЕМВРИ, 33.

СЪДЪРЖАНИЕ.

1. *Идеи на единъ руски публицистъ.*
2. *Природнитѣ богатства на Украина.*
3. *Рѣчь.*
4. *Д. Т. Страшимировъ — Керенски. Милюковъ и Украина.*
5. *Въпросътъ за Източна Галиция.*
6. *Книжнина.*
7. *Разни.*

Идеи на единъ руски публицистъ

(По поводъ статиитѣ на г. Риссъ.)

Отъ нѣкое врѣме насамъ въ българската столица гостува рускиятъ публицистъ г. Риссъ. Доколкото сме освѣдомени, той е въ числото на бѣжанцитѣ, намѣрили убѣжище въ България. Наредъ, въ нѣколко броя, на единъ отъ угренницитѣ — в. „Зора“ — рускиятъ публицистъ изложи своитѣ идеи по положението въ отечеството му днесъ, както и по разрѣшение на руската проблема изобщо въ бждаще. Въ скицата на мислитѣ си той не забрави, разбира се, да привлече и своитѣ идеи за бждащата сждба на Украина.

Безапелационниятъ тонъ, който г. Риссъ държи, като оракулъ на едно чъртано отъ въображението му бждаще, ни задължава да отдѣлимъ мѣсто въ нашето списание за единъ разговоръ съ него. Естествено, ний ще останемъ въ границитѣ на нашата програма, като се ограничимъ само съ идеитѣ на г. Риссъ върху Украинско-руската проблема. Притова, размѣритѣ на мѣстото, съ което разполагаме, ни задължаватъ да бждемъ кратки, почти конспективни, колкото и характерътъ на самия въпросъ да е многосложенъ и дори необятенъ.

Не ни очудва убѣждението на г. Риссъ, че украинското движение било „въ значителна степень изкуствено“—не ни очудва, казваме—, защото иначе трѣбаше да помислимъ, че прѣдъ насъ стои не русинъ и руски публицистъ. Ний не еднажъ до сега подчъртавахме, че една отъ най-чернитѣ точки на руско-украинската проблема е особенната руска психика, която е непримирима съ отдѣленъ езикъ и отдѣленъ украински народъ, колкото за това да свидѣтелствува историята, че дори и самата руска академия. Така че и г. Риссъ не е могалъ да избѣгне общата руска сждба. Дори признанието на г. Риссъ, че „Украинското движение е взело голѣми размѣри“ — дори фактъть, казваме, че и това признание не е могло да го освободи отъ веригитѣ на общата руска психика, прави ни още по-примирителни. Защото — г. Риссъ ще се съгласи, вѣрваме, поне въ тази точка съ насъ — защото, единъ двaесеть и петь милионенъ народъ никога не може да се раздвижи „изкуствено“. Историята поне такъвъ примѣръ не познава.

Но г. Риссъ самъ се е подвелъ отъ своята хуманна мисъль, която не скрива, и която, всѣкои случай, му прави честь. Той твърди, имено, че украинското движение е зело голѣми размѣри само, защото руското правителство е „прѣслѣдвало украинцитѣ и съ това дало въ ржцѣтѣ имъ оржжие за агитация“. Противорѣчието въ тия редове е очевидно и, за жълость, ние не можемъ да скриемъ въ случая, печалната илюзия, която хуманната инакъ мисъль на г. Риссъ разбужда у насъ. Прочее, ний ще въскръсимъ тая илюзия. Митологията бѣ ни завѣщала прѣданието за нѣкакво странно сжщество, което е наказано отъ сждбата, самичко да изяда рожбитѣ си и което сжщество увы! е изчезнало не вѣки. Руското правителство прѣслѣдвало украинцитѣ, защото тѣ сж били въ движение, и движението имъ се увеличило, защото руското правителство ги прѣслѣдвало. Г. Риссъ, прочее, който е родитель на идеитѣ си, изяда самъ, като митологическото сжщество, хуманната си мисъль. Цѣлиятъ руски народъ, г. Риссъ, пъшкаше подъ насилията на сжщото руско правителство, но защо не почна и той „изкуствено“, украинско движение? Защо украинци се раздвижиха само въ етнографскитѣ граници на Украина?

И ето, при тази свои непокътната руска психика, г. Риссъ прави великодушенъ жестъ: той дари Украина съ автономия, но нека приведемъ самитѣ негови думи: „Украина — казва той — трѣба, разбира се, да се ползува отъ пълна културна

автономия и пълно мѣстно самоуправление“. Въ сѫщото врѣме, обаче, г. Риссъ опрѣдѣля по-друга сѫдба за естонци, латиши и грузини: „Несравнено по-широки могатъ да бѫдатъ правата на естонци, латиши и грузини въ единна Русия“ — казва той, като за Полша, накрай, отваря съвсѣмъ широко и двѣтѣ си ржцѣ: „Фактътъ за независимостьта на Полша не се оспорва отъ никого (въ единна Русия)“.

Кои сѫ принципитѣ, по които г. Риссъ тъй нееднакво раздава права на еднакво чужди народи — това той не ни е обяснилъ, и нашето впечатление е, като въ Шекспировия „Лиръ“, дѣто старията краль самовластно и въ самозабрава раздѣля царството между тритѣ си дъщери, безъ принципитѣ на правата, безъ юздитѣ на моралния дългъ, като обрича по този начинъ, себе си на нещастие отъ подиръ.

Но всѣкой случай, г. Риссъ навежда единъ редъ умозаключения, които у него замѣстятъ принципитѣ, и които, поради това, ний не можемъ да не цитираме.

Въпросътъ за балтийскитѣ области, Естония и Латвия, той нарича „трагиченъ“ за Русия, като намира дори за „още по-трагиченъ“ оня за Грузия и Азербейджианъ, защото — безъ Балтийско море и неговитѣ портове Русия не може да сѫществува, а още по-малко, защото Баку, въ Грузия, доставя нефтъ, безъ който Русия „ще остане назадната държава, безъ надежди за развитие“. Сѫщо и безъ Украина „Русия не може да сѫществува“, защото „Украина допира до Черно Море и е богата съ храни“. Колкото по отношение на Полша, г. Риссъ, по щастие, не е намѣрилъ да спомене нищо отъ тоя родъ необходимости за Русия.

Така че, Естония, Латвия, Грузия и Украина не могатъ да бѫдатъ независими, само защото трѣбатъ на Русия, а Полша може да бѫде независима, само защото не трѣба на Русия. Това сѫ принципитѣ на г. Риссъ.

Изобщо, г. Риссъ не обича нѣкакъ принципитѣ, които той таксува съ прѣнебрѣжие че сѫ „теоритически разсѫждения“, додѣто къмъ своитѣ логически изводи, той е благосклоненъ и ги нарича „факти“. Както е извѣстно, великиятъ Вундтъ нарѣче въ своята психология факти дори и душевнитѣ явления, слѣдователно, и умозаключенията на т. Риссъ сѫ фактъ за насъ — само, за жалость, печаленъ фактъ, който има само една добра страна, може би, че оставя пълна празднина за единъ общъ и правдивъ принципъ по зачекванитѣ въпроси.

И наистина, рѣшающи тукъ само необходимитѣ нужди на Русия ли сѫ? Рига и Ревелъ, тѣзи балтийски пристанища, Батумъ и украинскитѣ поля сѫ необходими — добрѣ: но нима правото за самоопрѣдѣление, за независимость не сѫ еквивалентна необходимость и за Украина, Литвия и др? Ако е сѫдено да рѣшаватъ само необходимоститѣ на г. Риссъ, само тѣ, защото сѫ „факти“, тогава защо, да не сѫ „факти“ и необходимоститѣ на противната страна? Нека бѫдемъ равни и правдиви. Нима правото, нима необходимостьта всѣкой народъ да е господарь у дома си е „теоритическо разсѫждение“, а не единъ „фактъ“, единъ черенъ фактъ?

Г. Риссъ милостиво разрѣшава на Полша пълна независимость, защото Полша не е необходима на Русия, а на останалитѣ е измислилъ права на градуси, споредъ нуждитѣ на Русия: за едни автономия, за други федерация, „защото — задоволилъ се е да умозаключава г. Риссъ — защото теорията на държавното право не познава точни граници между автономия и федерация“. Изглежда, че г. Риссъ лесно прѣминава къмъ „теоретически разсѫждения“, ако е въпросъ да се замъглятъ „фактитѣ“, и държи се яко за фактитѣ, ако е редъ да се ритнатъ всички „теоретически разсѫждения“ и принципи на страни. Въ теорията на германското федеративно право на Лабадъ наистина е казано, че граници между автономията и федерацията мѫчно се *запазватъ* въ дѣйствителность, защото *лесно* едната форма *прѣминава* въ другата, но тамъ не личи никаква сѣнка отъ съмнѣние, че лесно е винаги да се установи, кога едно придобито федеративно право по договоръ се *жертвува* отъ една страна, или се насилва отъ друга.

Но да оставимъ теоритичнитѣ разисквания, защото г. Риссъ гони по-реални интереси. Той изглежда да е кадетъ. По-лѣвитѣ отъ него партии въ Русия сѫ за федерация, той е за автономия, като откѫсва — съ мѫка — още нѣкои неопрѣдѣлени „по-широки“ правдини за другитѣ народи освѣнъ Украина. Тази автономия, на кадетитѣ, споредъ насъ, се лута въ областьта на безпринципието и е създала на г. Риссъ единъ незавиденъ педесталъ на противорѣчиви и неоправдани идеи. Не би ли било по-почтително за неговото талантливо перо, да отдаде на чуждитѣ народи еднакво тѣхното право, та и самъ да има тогасъ еднакво за себе си моралното право да апелира къмъ тѣхъ, къмъ тѣхната общность, необходима на Русия? И не е ли този единствения пѫть за бѫднината на Русия, когато явно е, че старото не може да се повърне вече? И не е ли спасително г. Риссъ — заедно съ своята партия—да търси *единство* за самата Русия, въ формулитѣ на останалитѣ лѣви партии на бѫдащето — въ федеративния принципъ — който подразбира не автономни, а независими договорни държави — принципъ, който единъчъкъ може да донесе успокоение, свѣтлина и сила на отечеството му?

Природнитѣ богатства на Украина.*)

II

Желѣзна руда.

Металургическата промишленость е доста силно развита въ Украина. Това се дължи на обстоятелството, че тази страна притежава грамадни запаси отъ желѣзна руда. Въ околноститѣ на Кривия Рогъ (въ Верхнеднѣпровски уѣздъ на Екатеринославската губерния и въ Херсонски и Александровски уѣзди на Херсонската губернии) се намиратъ найбогатитѣ въ цѣла Европа руди, като не считаме испанскитѣ (рудата съдържа 60%—65% чисто желѣзо). По число рудницитѣ тукъ сѫ 85 и сѫ притежание на 47 дружества. Тѣ заематъ една плащь отъ 12109 десетини земя (13,198,81 хектара). До войната и особено прѣзъ врѣме на войната до-

*) Вж. брой 7.

бивката на руда далечъ не отговаряше на мощьта на тѣзи рудници; тъй въ 1915 год. въ този районъ бѣха добити всичко 231,55 милиона пуда (3.79 мил. тона) вмѣсто 437,4 милиона пуда (7,16 мил. тона), които биха могли да се получатъ отъ рудницитѣ при сжщата имъ техническа обработка. Дѣйствителната добивка на руда въ района на Кривия Рогъ бѣше само 53% отъ нормалната мощь на рудницитѣ и при все това тази добивка съставляваше 66% отъ всичката добивка на руда въ прѣдѣлитѣ на бивша Русия или 90% отъ добивката на руда въ Украина.

Легловища на руда се намиратъ още на Керченския полуостровъ (около Теодосия). Тѣаи легловища заематъ една плащь отъ 23·410 десетини (25517 хектара). Тукъ имаше всичко 4 рудници (въ 1915 год. отъ тѣхъ работѣха само 2). Производството на 4 рудници за година е прѣдвидено на 75 милиона пуда (1,25 мил. тона), но до сега добивката ставаше въ значително по-малко количество, тъй въ 1915 г. бѣха добити само 16,27 мил. пуда (266,500 тона), т. е. само 22% отъ онова количество, което тѣзи рудници биха могли да дадатъ.

Освѣнъ това желѣзна руда се добива въ Таврическата губерния въ Бердянския уѣздъ (около Корсаковата могила). Тукъ се добива магнитенъ желѣзнякъ 0.1% отъ всичката желѣзно-рудна продукция на Украина. Знакове за сжществуването на желѣзна руда има още въ околностьта на Крюковъ, при Кременчугъ и Верхнеднѣпровскъ.

Всичката добивка на руда въ Украина се разпрѣдѣля така (графитѣ показватъ милиони пуда).

	Кривиятъ Рогъ	Керчъ	Корсак могила	Всичко
1913 год.	390,31	29,31	0,45	420.07 (6,88 м. т.)
1914 год.	293,07	33,51	0,20	326,78 (5,35 м. т.)

Вслѣдствие сравнитсло слабото развитие на металургическата промишленность, въ Украина, — промишленость, която не отговаря на природнитѣ богатства на страната съ желѣзна руда, — часть отъ послѣднята въ неизработенъ видъ се е изнасяла задъ граница. Тъй въ 1913 год. сж изнесени 30,3 милиона пуда (496,000 тона) руда.

Като се вземе въ внимание, че добивката на желѣзна руда въ Украина е съставлявала само половина отъ оная, която е било възможно при други условия да се получи и, че тази добавка при все това е била 66% отъ всичката руда въ Русия, смѣло можемъ да кажемъ, че Украина напълно е осигурена съ желѣзо и че развитието на нейната металургическа промишленость има всичката възможность за напрѣдване.

III.

Соль

Добивката на соль въ Украина съставлява повече отъ 30% на всичката добивка въ Русия.

Готварската соль въ голѣми заласи се намира: 1) въ самоосадъчнитѣ солни езера на Таврическата и Херсонска губернии 2) въ Екатеринославската и Харковска губернии, гдѣто сольта се добива въ солнитѣ фабрики чрѣзъ изваряне водата 3) на солнитѣ полета въ Екатеринославската губерния въ видъ на каменна соль и освѣнъ това 4) Въ Таврическата губерния — Глауберова соль.

Въ 1915 въ Украина е добита соль, прѣсмѣтнато въ милиони пудове:

I. Готварска соль	1) самоосадъчна	22,3
	2) каменна	25,5
	3) изварна	5,9
II Глауберова соль		0,07
	Всичко	53,77

мил. пуда или 880,000 тона.

При това производството въ 1915 год. е било по-малко отъ нормалното поради войната.

Едно значително количество соль е било изнасяно задъ границитѣ на Украина. Тъй въ 1913 год. е изнесено 38,9 милиона пудове (637000 тона); въ 1914 г. — 37,5 въ 1915—31,5 мил. пуда.

И тъй, ние виждаме, че Украина не само, че е осигурена съ собствена соль, но че солната ѝ промишленность може да играе значителна роля при размѣнната ѝ търговия.

Рѣчь

на французския депутатъ Гайаръ Бансель за независимостьта на Украина, въ заседанието на французската камара на депутатитѣ на 6 февруарий 1920 год.

Въ рѣчьта, която току-що държа Прѣдседательтъ на Министерския Съвѣтъ, споменувайки областитѣ, принадлежали прѣди на Русия, които отъ руската революция насамъ се организуваха въ отдѣлни независими държави, забрави за една, която все пакъ има важно значение, голѣмъ брой жители и велика територия: думата ми е за Украина. Той спомена Естония, Латвия, Литва, дойде до Полша а прѣскочи подиръ и до Кавказката република. А тамъ, отъ Кавказъ до Полша и до Ромъния, зѣе празднина, която, мисля азъ не е безопасно да се остази открита, когато би могла да бжде покрита, ако съюзнитѣ държави би рѣшили да признаятъ Украинската Република. (Гласове отъ дѣсно и въ центъра: много добрѣ, много добрѣ).

Не виждамъ защо това желание, въ което нѣма никаква утопия, да не стане скоро една дѣйствителность. Още прѣди менъ изказаха тази мисъль не малцина изъ присжтствуващитѣ тукъ и такива, които иматъ всички данни за това, щото достатъчно да оцѣнятъ положението, тъй неясно и тъй сложно на старата Русия. Азъ твърдя, че въ нотата, която имамъ въ ржцѣ, на нашето правителство е казано —наистина, може би, като посрѣдствено—на каква помощь отъ тая страна можемъ да се надѣемъ относително това, щото да се закрѣпи днешната противоболшевишка прѣграда. Достатъчно било би само да се въведе единство въ командуването, да се прѣнесе прѣградата до Днѣпръ и въ дѣйствията противъ болшевикитѣ и да се изкористятъ елементитѣ на порядъка въ Бѣлорусия и Украина.

На 11 декември 1919 г. е сключено споразумѣние между Полша и Петлюра, който излиза отъ името на Украина, само за това, щото донѣкждѣ да се подкрѣпи борбата противъ болшевизма. Накрай, господа, признаването на независимостьта на

Украина, до което се домогвамъ азъ, е съгласно съ принципитѣ, прогласени отъ мировата конференция—то се съгласява съ дѣйствителната интерпретация на принципа на националностьта. Принципътъ на националностьта не лежи въ това, щото да се събератъ въ една голѣма страна цѣль нанизъ отъ малки народи, които искатъ да бѫдатъ независими и не искатъ, щото единъ отъ тѣхъ да владѣе надъ другитѣ. Трѣба да се остави на всѣка отъ тия страни, на всѣки отъ тия народи, тѣхната истинска и пълна автономия. (Ржкоплѣскания отъ дѣсно, въ цетра и по разни седалища въ лѣво).

Ако този принципъ би билъ приложенъ къмъ Германия ний бихме имали Бавария, Вюртенбергъ, Хановеръ и много други нѣмски покрайнини и не бихме имали обединена Германия. (Нови ржкоплѣскания отъ тѣзи страни).

Не бихме имали оная Германия, която да може въ бѫдаще да протегне ржка на руския възроденъ великанъ, та за нѣкое врѣме да осъществи заплашванията на Ерцбергера: „Ще дойде день, кога обединена Германия, съюзница съ обединена Русия, ще може да атакува Франция, и тогава походътъ за Парижъ ще бѫде значително по-лекъ, отколкото въ 1914 г. (Аплодисменти отъ дѣсно и въ центъра).

Ние не можемъ да отправимъ упрѣци на Ерцбергера, на министра на Райха, за подобни слова но длъжни сме да направимъ изводи изъ тѣхъ и да гледаме съ обърнати очи къмъ изтокъ, да поддържаме и да подкрѣпимъ колкото се може нашата отбрана противъ опасностьта отъ страна на нѣмското обединение и едноврѣмено да работимъ въ направление, щото да изчезнатъ всички лоши елементи, които ще разтърсятъ бѫдащата Русия и съсѣднитѣ ней народи (Ржкоплѣскания отъ дѣсно и въ центъра).

Припознаването самостоятелностьта на Украинската република било би, споредъ моето убѣждение, значителна заслуга за социалния миръ и за реда въ Европа. Азъ имахъ удоволствие прѣди малко дни да говора нѣколко пѫти съ единъ виденъ французинъ, който е живѣлъ въ Русия, въ прѣдѣлитѣ на Украина, и който въ продължение на 20 години е бивалъ често тамъ. Той обърна моето внимание върху народа на Украина, който е дълбоко антиболшевишки, затова, що той е изцѣло земледѣлски и тѣсно свързанъ съ земята и, че въ Украина практикуватъ и уважаватъ личната собственость, извѣстна на тѣхнитѣ московски съсѣди, които признаватъ само „міръ“, т. е. колективна собственость. Въ тая страна дѣто, трѣба да се признае, е господствувала едрата поземлена собственость, руската революция е прѣдала въ ржцѣтѣ на селянитѣ най-голѣмата часть отъ земята, но тѣ сж зели само колкото могатъ да обработватъ.

И ето, приятелитѣ и враговете на Украина сж съгласни въ това, че тѣзи селяни просятъ само щото да придобиятъ земята, като заплатятъ еднажъ за нея на законнитѣ нейни собственици и по този начинъ сами да получатъ обичайния титулъ на собственици. Тѣзи селяни обрѫщатъ своитѣ надежди къмъ далечна Франция, и Ви можете добрѣ да разберете впечатлението на добрия патриотъ, който ми даде тѣзи информации, който е влизалъ въ малкитѣ хижи въ Украина и е видѣлъ сияющитѣ лица и протегнатитѣ ржцѣ. Тѣ сж били щастливи да се братимятъ съ французина и сж му показвали на стѣнитѣ на редъ съ свѣтитѣ образи, иконитѣ, самия портретъ на Наполеона I, за когото моятъ колега, г. Морисъ Баресъ току-що Ви каза, че трѣба да се намира въ всички огнища по Рейнския край. Нима това не е истинско доказателство, че ний ще намѣримъ въ Украина сериозна помощь противъ болшевизма, помощь, която, ще увеличи и подсили съ себе си отбраната на Полша и Ромжния. (Много добрѣ, много добрѣ—отъ дѣсно и въ центра).

Накрай, тази страна е богата. Хлѣбътъ тамъ е много, захарната промишленасть е тамъ широко развита. Тя брои около 50 милиона жители. Като се домогва до своята самостоятелность, тя не иска да се освободи отъ частьта на дълговетѣ на Русия, която ѝ припада, като заявява, че зема върху си не по-малко отъ 30% отъ цѣлата тежесть (Много добрѣ, много добрѣ отъ сжщитѣ мѣста). Азъ не разбирамъ, защо ний да не протегнемъ ржка на ония, които искатъ да дойдатъ при насъ. Тѣзи информации ми бидоха подтвърдени отъ единъ офицеръ, който се е сражавалъ противъ украинци. Единъ пѫть дѣйствително били сж хвърлени погрѣшно французки войски противъ украинскитѣ банди, които се считали за болшевики. Въ малко дни, за щастие забѣлѣзали, че това не сж били болшевики прѣдъ нашитѣ войски, но селяни, които считали, че защищаватъ своя край. Направено а било примирие, почнало се братимяване и скоро се свързало най-близко братство по оржжие между украинскитѣ солдати и френскитѣ офицери, изъ които нѣкои рѣшили да постжпятъ на служба въ украинскитѣ войски. Въ тази страна трѣба да се направи още не малко усилие, безъ да се обрѫща внимание на клюкитѣ, що разпространяватъ противъ Украина, и ний трѣбва да поемемъ ржката, която ни се протяга. (Ржкоплѣскание въ дѣсно и въ центра). Не бива да се губи врѣме. Съврѣменното положение е тежко. Трѣба бързо да се отбраняваме противъ нездравитѣ идеи и низкитѣ постжпки на хората, които крѣщатъ и подготвятъ свѣтовната революция. Съ тази отбрана ний искаме да защитимъ Франция и искаме да извоюваме националното дѣло. Още еднажъ трѣба бързо да се употрѣбятъ срѣдства, тъй като тукъ се касае за обезпечаване, независимость, а може би донѣкждѣ дори и самото сжществуване на Франция. (Ржкоплѣскания отъ дѣсно, въ центра и отъ разни страни въ лѣво).

Д. Т. Єтрашимировъ.

Керенски, Милюковъ и Украина.

Нека разгледаме сега самата революция въ Русия, революцията въ Украина и първия моментъ отъ отношенията на двѣтѣ страни. Така ще пристжпимъ по-близо до общоруската психика, до онова чувство на самосъхранение, което обхваща русина, при първитѣ сериозни знаци на раздвижване на поробената отъ вѣкове украинска нация, а ще проследимъ сжщо и първитѣ издънки на истинското политическо разклонение въ разни страни отъ едната и отъ другата нация: докато Украина е принудена да прибѣгне до първия универсалъ—до дефинитивно прогласяване на своето обособление.

По единъ капризъ, гачели, на сждбата, избух-

ването на революцията въ Петербургъ, пролѣтьта 1917, съвпада съ тъй нарѣченитѣ Шевченковски дни — ежегодно истинско национално празденство за всѣки украинецъ. Това сж дни, посвѣтени на спомени за послѣднитѣ минути отъ живота на великия украински поетъ Шевченко. Както е извѣстно, многострадалнията вѣнценосецъ на украинската поезия е починалъ 26 февруарий (1861), което по новъ стилъ ще рѣче 11 мартъ. Така имено избухналото революционно движение въ Петербургъ е заварило многочленната украинска „громада" — дружество— въ руската столица срѣдъ празднично национално въодушевление. И „громадата" вихрено се понесла въ помощь на пламналото движение, което не е могло да не буди въ нея най-топли надежди за народна бѫднина. По този начинъ имено украинското общество въ Петербургъ заема изедважъ своето видно мѣсто въ едва възходящата революция. Украински революционери имали достѫпъ до учебната команда на единъ отъ запаснитѣ гвардейски полкове въ Петербургъ, и тѣзи украински революционери, дѣйствително, дали истинско начало ва самия революционенъ бунтъ. Къмъ тѣхъ се присъединили енергично всички войници-украинци изъ Петербургскитѣ гарнизони, както и украински работници изъ фабрикитѣ. Разбира се, че вѣстьта за падането на царизма, която се разнесе тъй скоро изъ цѣла Русия, прѣлетѣла е на още по леки крила прѣзъ угнетена Украина, дѣто се явява като благовѣстница на истинското освобождение.

И ето, тогасъ, какво става въ сърдцето на Украина, Киевъ. Организацията на украинскитѣ „поступовци", (дружество на украинскитѣ прогресисти) която дѣятелно е подкрѣпяла своитѣ богати връзки изъ всички кржгове на украинския народъ, внезапно излиза изъ рамкитѣ на досегашното свое тайно резервирано сжществуване и зема инициатива за образуване на единъ централенъ националенъ органъ въ столицата на Украина. Това се случва още въ първитѣ дни отъ избухване на революцията въ Петербургъ, значи почти едноврѣмено. Въ съгласие съ различни киевски дружества и кружоци, „прогресиститѣ" — поступовци — дѣйствително сжиждатъ такъвъ органъ, който се кръщава „Украинска Централна Рада": единъ видъ Народно събрание. Тази Централна Рада се състои, по този начинъ, отъ прѣдставители на отдѣлни украински губернии, делегати на разнитѣ партии, войскови, селски и работническ:и организации, сжщо и културни, професионални и кооцеративни организации, независимо отъ истински партийнитѣ групировки и отъ различията въ политическитѣ убѣждения, съ единчката обща програма, да се освети широката национално-териториална автономия на Украина въ Руската федеративна република.

Духоветѣ сж били много въздържани и великодушни, довѣрчиви и наивни въ Украина, и възторгътъ и надеждитѣ общи. „Първитѣ дни на всеруската революция—пише А. Шулгинъ, единъ отъ сратницитѣ на описванитѣ събития — бѣха дни на велики илюзии. Хората отъ всички прогресивни партии и отъ всички живущи въ Русия чужди народи бѣха до толкова привикнали да виждатъ всичкото зло на руския животъ въ царизма, щото слѣдъ падането му очакваха едва ли не рай. И тази вѣра —завършва мисълта си г. Шулгинъ—тия надежди станаха причина, щото прѣзъ пролѣтьта на 1917 лозунгътъ за пълната украинска независимость да нѣма никакъвъ успѣхъ и вмѣсто него да се провъзгласи всѣкждѣ идеята на федеративната всеруска република, въ която Украина трѣба да влѣзе като отдѣлна автономна область".

За де се покаже, че движението, за национално обособление на Украина произтича и се подържа отъ широкитѣ народни маси, Централната Рада свиква на 19 мартъ ст. ст. общонароденъ конгресъ въ Киевъ. Въ заседанията на този конгресъ се зема рѣшение, че автономниятъ режимъ сѣ въвежда въ Украина веднага, и подиръ вече ще се поднесе на утвърждение отъ Учредителното общоруско събрание, при това още, отъ врѣменното руско правителсво ще се поиска незабавно да издаде декларация за признаване широката автономия на Украина. Както съ въвеждането веднага на автономното управление, така и съ изискването на декларация отъ Руското правителство, Централната Рада е прѣслѣдвала реалната цѣль, да затвърди въ душата на украинския народъ интереса къмъ новия редъ на нѣщата.

За издѣйствуване на декларацията е била изпратена въ Петербургъ специална делегация. Тукъ вече, при срѣщата на тази украинска делегация съ членоветѣ на врѣменното руско правителство, начело на което застава Керенски, но видно ядро въ което образуватъ сепакъ кадетитѣ,— най-силната група въ старата Руска Дума, подъ фактичното водителство на Милюкова—тукъ вече, въ тая първа срѣща между прѣдставители на възкръсващата украинска държава и на първи водители и държавници на нова Русия, почва оная интересна драма, която азъ имахъ случай и другъ пѫть, макаръ и съ общи думи да характеризирамъ.

Но нека се повърнемъ още една минута къмъ великодушната вълна на възторга и довѣрието, която ни описваше г. Шуминъ. Извѣстно е, че още въ революцията, прѣзъ 1905, лѣвитѣ партии въ Русия сами подигнаха гласъ въ тогавашната Дума за правата на отдѣлнитѣ народности, живущи въ прѣдѣлитѣ на необятната империя. Сжщо и за това азъ споменувахъ други пѫть. Това великодушие къмъ угнетенйтѣ народи бѣше станало отъ тогасъ идна програмна точка за всички по-свободолюбиви партии въ Русия, които работѣха за революцията, и въ редоветѣ на които, прочее, се тълпѣха всички съзнателни и борчески сили въ цѣлата страна, като поддържаха връзки и близость съ съответни борчески организации изъ чуждитѣ потиснати народности живущи въ Русия. И ето тѣзи послѣднитѣ сега, естествено, сж подхраняли най-щедро оня изблик на радость и успокоение въ Украина, за които ни говори и г. Шулгинъ, и които диктуватъ на конгреса въ Киевъ да влѣзе безъ по-нататъкъ въ контактъ и довѣрчиво разискване съ социалистическото въ основата си правителство на Керенски въ Петербургъ.

Обаче, на украинската делегация е било писано да пожъне пълно разочорование въ руската столица. И не само украинци: всички други народи поляци, естонци, грузини и др., които не сж закъснѣли да изпратятъ свои прѣдставители тамъ, сж жертва на сжщата покруса на дълго хранени надежди.

Най-напрѣдъ Врѣменното правителство прибѣгва до обикновената канцеларска тактика: отлагане на неудобния националенъ въпросъ за да се печели врѣме. Мотивътъ е готовъ: ще се свиква

учредително събрание, и то е, което има право да разрѣши въпроса, а не правителството. Въ сѫщото врѣме, пресата въ Петроградъ, органитѣ на партиитѣ, които държатъ вече властьта, и които порано сѫ давали мѣсто въ колонитѣ си на най-великодушни обѣщания, сега биятъ тревога и отбой. Явно е, че днитѣ на теориитѣ, на програмнитѣ принципи, на политическата доктрина сѫ минали и сега е вече врѣме на практическата партийна политика, и че между едното и другото, прочее, зѣе пропасть.

Прѣговоритѣ между украинската делегация и Керенски и Милюковъ се протакатъ дълго. Впечатленията сѫ все пакъ различни. Керенски сѐ още държи по-меко и наклоненъ е на извѣстни отстѫпки, но на дѣло не може да се рѣши до разрива съ кадетскитѣ си другари, които заплашватъ съ напускане правителството, ако се прогласи правото на народитѣ за самоопрѣдѣление.

Особено интересенъ е Милюковъ. Памятни сѫ думитѣ, които той изказа още въ 1914, по поводъ запрѣщаването отъ страна на руското правителство да се празднуватъ Шевченковскитѣ дни. „Цѣлата украинска история — бѣше се провикналъ той тогазъ—вика за автономия!“ И тъкмо той сега се противопоставя на отрѣзъ, заедно съ цѣлата своя партия. Отказътъ на правителството е пъленъ и по всички точки, прѣдявени отъ украинската делегация.

Като гръмоотводъ, до извѣстна степень, Руското врѣменно правителство свиква извѣстното държавно съвѣщание въ Москва, въ което чете една декларация. Тази декларация е най-неопровержимиятъ документъ за дълбокия смутъ, който цари въ душитѣ на рускитѣ държавници, въодушевени сега вече на всѣка цѣна да заглушатъ гласа на отдѣлнитѣ народности и да запазятъ „единството и цѣлостьта на Русия“. Тамъ, въ своята декларация, правителството гледа да се отърве съ общи намеци и неопрѣдѣлени обѣщания. „Слабостьта на малкитѣ — казва декларацията — не е достѫпна за силния. Колкото и да ни е тѫжко намъ, на руската демокрация, на руския народъ, изпитанието, което прѣживѣва днесъ неоправданата ни въ нещастия дружба съ по-малкитѣ, ние сепакъ не се отказваме и нѣма да се откажемъ отъ това, което сме обѣщали, отъ това, което сме дали, и което още ще даде „пълномощниятъ хазяинъ на руската земя — Учредителното Събрание“.

И правъ е единъ естонски делегатъ, който става да възрази на подобна мъглива декларация на правителството, като се провиква съ особено огорчение: „Нито единъ народъ въ свѣта не жевѣе само съ обѣщания“!

Съ тази декларация на правителството, погребението на федеративния принципъ е очевидно и разривътъ между Украина и Русия пъленъ. Едноврѣменно руското правителство се отдава на широко реформиране на новата държава. И разпоредбитѣ му сѫ системни и унифициращи по всички области и за всички народи на държавата! Между тия реформи спадатъ единната данъчна, икономическа и финансова политика, спадатъ сѫщо законопроектитѣ на главния комитетъ по народното образование; и тѣ засѣгатъ послѣднитѣ най-елементарни устои на всѣко народно самоопрѣдѣление: языкъ, училище, култура. И не само засѣгатъ, разбира си, но като ги унифицирятъ въ общата русска языкова и образователна програма, отъ коренъ игнорирятъ, отричатъ и отритватъ елементарнитѣ права на националноститѣ!

А съ това и разривътъ, разбира се, е безнадеженъ, почвата напълно дадена за първи универсалъ.

И. Н.

Книжина

Прѣдъ очитѣ ни е книгата *„Украина“*; това е първия номеръ отъ прѣводната „Украинска библиотека“. Едно популярно, политическо изложение, кратко до толкова, че интелигентниятъ четецъ да добие най-необходимитѣ понятия по развитието на украинския въпросъ отъ врѣмето прѣди съединението на Москва съ Украйна до революцията отъ 1917 г., както и нѣкои по-толѣми подробности по възраждането на украинската държавность въ послѣдно врѣме.

Книгата се състои двѣ части: *първата, чийто авторъ П. Стебницки*, бившъ министъръ на Народната просвѣта въ Украина, държи периода до революцията 1917, *а втората, съ авторъ А. Шульгинъ*, професоръ и бившъ украински пълномощенъ министъръ въ София, разглежда по-подробно въпроса за възраждането на украинската държавность. И двамата автори сѫ извѣстни въ своята родината, като талантливи публицисти и смѣли народни водачи.

Въ първата часть — Украина и украинцитѣ, авторътъ много удачно, макаръ и само схематично, конспективно, слѣдва политическитѣ етапи, прѣзъ които е прѣминала Украина отъ десетия до двадесетия вѣкъ. Тукъ четецътъ, между другото, ще констатира борбитѣ на суверенната Украина съ Полша, прѣговоритѣ и съглашенията съ разнитѣ тогавашни държави, Переяславския договоръ за едно свободно федериране между двѣтѣ самостоятелни държави Украина и Москва и пр.

По нататъкъ се излага централистичната политика на Москва и постепеното, систематично подчиняване и политическо обезличаване на Украина, единъ процесъ, който се продължава близо два вѣка, съпроводенъ отъ насилия, отъ страна на украинцитѣ — отъ противодѣйствия при всѣка една репресия отъ царъ, борбата на украинската интелегенция въ този процесъ и пр.

Застѫпени сѫ сѫщо отдѣлитѣ: националното възраждане на Украина, въ което първо мѣсто заематъ Костомаровъ, Шевченко, Драгомановъ, развитието на украинската култура въ Русия и Галиция, развитието на политическата мисьль въ Украина и най-послѣ конспективно изложение на събитията, прѣдшествували революцията отъ 1917 г. Всички тѣзи, кратки свѣдѣния достатъчно ясно освѣтлявать мисъльта, че Украина въ миналото е прѣдставяла нѣщо обособено отъ Великоруския въ своитѣ политически тежнения, животъ желания и стремежи, и че унията съ Москва е едно съглашение, точно оговорено, но което е бивало методично нарушавано отъ по силната страна до пълното му унищожаване.

Втората часть отъ книгата — Възраждането на украинската държавность, — написана отъ

А. Я. Шульгинъ третира съ малко по-голѣми подробности, развитието на украинската политическа мисьль слѣдъ революцията 1917 и еволюирането на украинската идея отъ федератизъмъ.

Това развитие е било твърдѣ бързо. Революцията обедини демократическитѣ течения на всичкитѣ народи, населяващи империята, и знамето на една федеративна република, въ която да влезатъ всички, а прѣди всичко Украина, сѣ високо издигнато. Но руското правителство, макаръ и демократическо, започва, *на дѣло,* да се отнася отрицателно къмъ въпроса за една федерация съ Украина. Въ този политически моментъ болшевизъма получава надмощие въ Великоруския и центъръ за народитѣ отъ бившата империя става Киевъ.

За моментъ Украина става огнище на федеративната идея. Но украинцитѣ, разочаровани отъ попълзновенията на „Врѣменното руско правителство", и не по малко отъ сѫщо тъй голѣмата централистическа политика на болшевизъма възприематъ пѫтя за самостойна Украина, безъ да сѫ се отказали по принципъ отъ федеративната идея, която, опитътъ имъ показа това, може да се осѫществи само при една самостойна Украина.

Въ тази втора часть сѫ застѫпени отдѣлитѣ: националенъ подемъ и първи политически придоивки. Врѣменното правителство и Генералниятъ Секретариятъ на Украина, „Украинська Народня Республика", външната политика на Русия и идеята за федерация къмъ идеята за самостойна Украина. Всичко това е изложено систематично и логично до степень, щото у четеца не остава никакво съмнѣние въ правотата на украинската мисьль — прѣди да се пристѫпи къмъ федерация, въ интереса прѣди всичко на Украина, а слѣдъ това и на бѫдѫщата федерация е — прѣдварително пълното национално обособване на държавитѣ, които ще съставятъ федерацията.

Книгата освѣтлява четеца, въ рамкитѣ на този минимумъ, който е необходимъ за единъ интелигентенъ човѣкъ, който има претенцията да е запознатъ отчатти само съ по важнитѣ въпроси въ свѣта, какъвто прѣдставлява отъ себе си и Украинския въпросъ.

Въпросътъ за източна Галиция

Въпросътъ за Източна Галиция е суспендиранъ. Нито Санъ-Жерменскиятъ договоръ, нито Парижката конференция не сѫ зели по този въпросъ едно окончателно рѣшение. Сѫщо, ни Полската, нито Украинската републики като не сѫ заключили de facto миръ, не сѫ приели, нито сѫ ратифицирали никакъвъ законенъ договоръ, който би разрѣшилъ окончателно държавно-правното положение на тази область. Всички досегашни мѣроприятия и постановления по въпроса за Източна Галиция, както отъ страна на коалиранитѣ държави, тъй и отъ оная на Полската и Украинската републики носятъ на себе си знака на провизорность (врѣменость), неувѣреность и даже отчасти и на противорѣчие. Отъ оня моментъ, откакъ въпросътъ за Източна Галиция стана прѣдметъ на международната политика, държавитѣ на коалицията въ отдѣлности или въ постановленията на Парижката Мирна Конференция издадоха по въпроса нѣколко врѣменни постановления, нѣколко проекта. Пръвъ такъвъ актъ на международната политика по въпроса за Източна Галиция бѣше нотата на Британското правителство къмъ Полския Народенъ Комитетъ въ Парижъ, въ октомврий 1918 г., въ която е казано: „На всѣка полска военна акция въ Източна Галиция правителството а Негово Кралско Величество, Кралътъ на Англия, ще гледа отрицателно".

Послѣ вече, правителствата на Антантата, и въ Парижъ, и на територията на Източна Галиция, чрѣзъ своитѣ тамъ мисии, интервенират по дѣлото на примирието между Полша и Украина. Означавани сѫ между двѣтѣ държави въ разни врѣмена разни демаркационни линии: Бартоломи, Генералъ Бота, Злата Липа. Слѣдъ това биде прието отъ Върховния Съвѣтъ постановление за военна полска окулация на Източна Галиция до рѣка Збурчъ за нейното очистване отъ „болшевишки банди" като Върховниятъ съвѣтъ си запази правото за окончателното рѣшение на въпроса за тая область.

По-подиръ се яви постановление на Върховния Съвѣтъ за въвеждане на полска гражданска администрация въ Източна Галиция — пакъ съ прѣдупреждение, че Върховниятъ Съвѣтъ по-късно ще рѣши сѫдбата на областьта, слѣдъ като се допита волята на населението.

На 22 октомврий 1919 г. Върховниятъ Съвѣтъ утвърди провизорния статутъ за Източна Галиция, съ който на Полша се даваше мандатъ за 25 годишно администриране на областьта, съ ограничение, че слѣдъ този срокъ, държавитѣ на Антантата ще рѣшатъ по-нататъшното положение на Източна Галиция.

Накрай, 22 декемврий 1919 г., Върховниятъ Съвѣтъ суспендира и това свое постановление. Отъ това врѣме, както изобщо и отъ самото възникване на Източно Галицийския въпросъ за Антантата, този въпросъ остава винаги въ положение на провизоности и на суспендирания. Ясно е сѫщо, че додѣто между Украина и Полша не се сключи истински и формаленъ миръ, не ще могатъ двѣтѣ държави да рѣшатъ окончателно сѫдбата на Източна Галиция. Всички тѣхни мѣроприятия отъ страна или на Полша или на Украина носятъ върху си печата на нерѣшителность, провизорность и понѣкога на противорѣчия — както и рѣшенията на Парижката Конференция.

Съ една дума, въпросътъ за Източна Галиция, както всички въпроси на Източна Европа, не е още разрѣшенъ, а е отложенъ и чака своето окончателно разрѣшение въ една Източно Европейска мирна Конференция. („Вперед", № 33).

Делегиранъ американецъ въ Украина.

Както съобщаватъ финландскитѣ вѣстници, правителството на Съединенитѣ Щати е изпратило въ Украина Вицеадмирала Мекъ-Кулъ, за да изучи на мѣстото положението на работитѣ въ Украина („Вперед" № 25).

Разни.

Позицитѣ на украинскитѣ възстаници протнвъ болшевикитѣ.

Изъ Букурещъ телеграфиратъ отъ 14 т. м.: украинскитѣ войски, които изоставиха Одеса, отстѫпватъ по направление на Гирасполь, Раздѣлна, Севериновка, отдѣто тѣ сѫ изгонили болшевикитѣ, като тия послѣднитѣ сѫ понесли голѣми загуби. Единъ отъ началницитѣ на възстанницитѣ, Махно, съ 30 хиляди души, заелъ територията между Елисаветградъ и Николаевъ. Възстанницитѣ на Шуба заематъ Черниговската губерния, дѣто населението отъ 56 села се организовало за борба противъ червената гвардия. Възстанницитѣ иматъ топове и пушки въ голѣмо количество. Възстанницитѣ, подъ командата на Осаулъ, държатъ линията Могилевъ — Шаргородъ и Ямполъ — Чигиринъ.

Украина – гробъ на болшевикитѣ

Телеграфиратъ изъ Виена отъ 14 т. м. Прѣзидентъ министрътъ Мазепа заявилъ, че Украина ще бѫде гробъ на болшевикитѣ. Прѣзъ пролѣтьта тѣмъ нѣма да остане нито единъ болшевикъ. „Великитѣ сили, прибавилъ той, като признаятъ независимостьта на Украина и като й указватъ материална помощь, ще положатъ камъкъ, който ще стане основа на Европейския миръ“.

Голѣмъ митингъ въ Женева за независимостьта на Украина.

Съобщаватъ изъ Бернъ отъ 15 т. м. Въ салона „Реформъ“, въ Женева, се е състоялъ голѣмъ митингъ, свиканъ отъ швейцарския Комитетъ, подъ прѣдсѣдателството на президента на министритѣ Paul Pichet. Цѣльта на митинга е била, да се гласува дневния редъ, който иска официалното признаване независимостьта на пограничнитѣ държави отъ бившя Русия. Г-нъ Гей държалъ рѣчь за мотивитѣ, които оправдаватъ искането на независимость за пограничнитѣ държави. Слѣдъ него рѣчь събранието гласувало дневенъ редъ, който иска официалното признаване на независимость за тѣзи държави. Слѣдъ митинга, въ домътъ на г. Pichet имало приемъ въ честъ на прѣдставителитѣ на пограничнитѣ държави. Били сѫ приети отъ страна на украинцитѣ Василько, Матюшенко, Шульгинъ.

Съединенитѣ Щати за независимостьта на Украина.

В. „Украински прапоръ“ въ Виена (отъ 14 т. м.) съобщава слѣдното: Изъ твърдѣ достовѣренъ източникъ узнаваме, че въпросътъ за признаването независимостьта на Украина, въ свързка съ общото положение въ Европа, прави голѣми успѣхи. Скоро Съединенитѣ Щати на Америка ще признаятъ независимостьта на Украина“.

Въ Киевъ.

Съгласно послѣднитѣ съобщения на украинскитѣ вѣстници, въ Киевъ, слѣдъ неговото послѣдно завземане отъ болшевикитѣ, се е сформирувало отъ украинскитѣ лѣви социалъ-революционери и комунисти едно правителство, което е обявило самостоятелна „Украинска Социалистическа Република“, свързана съ съвѣтска Русия врѣменно, върху почва на борба съ общия врагъ.

Населението се отнася отрицателно къмъ това правителство и признава за законно само антиболшевишкото правителство на Петлюра.

Украинскитѣ партии подържатъ правителството на Петлюра.

На държаното въ Каменецъ-Подолскъ съвѣщание отъ прѣдставителитѣ на украинскитѣ партии станало явно, че всички партии стоятъ на почвата да се консолидиратъ всички украински обществени сили и се признава за необходимо да се подържа правителството на Петлюра, начело на което сега стои и Мазепа.

Протестъ на Украинци въ Америка противъ присъединението на Източна Галиция къмъ Полша.

Както съобщаватъ украинскитѣ вѣстници въ Америка, прѣзъ януарий т. г., въ Съединенитѣ Щати и въ Канада, дѣто живѣятъ около единъ милионъ украинци, сѫ се състояли редица протестационни митинги противъ присъединението на Източна Галиция къмъ Полша. Поводъ е билъ и обявенъ едноседмиченъ националенъ трауръ.

Украинско болшевишкото правителство въ Украина

Лансираното съобщение въ нѣкои вечерни български вѣстници, отъ 27 февруари т. г. че въ Украина се е образувало украинско болшевишко правителство, изисква една корекция. По най-достовѣрни съобщения, всички партии въ Украина признаватъ само едно украинско правителство — правителството на Петлюра, на което цѣлото население съчувствува, като същото е враждебно къмъ болшевишкото правителство — което, — впрочемъ, се състои отъ непопулярни и неизвѣстни въ страната личности, нѣмащи подържката освѣнъ на крайно тѣсенъ кржгъ градски работнически съчувственици, безъ връзки въ огромната въ Украина маса на земедѣлското население.

Печатница С. М. Стайковъ — София.

ГОДИНА I. СОФИЯ, 15 МАРТЪ 1920 ГОД. БРОЙ 11.

Украинско-Български Прѣгледъ

ДВУСЕДМИЧНО СПИСАНИЕ

Урежда се отъ
Редакционенъ комитетъ

ИЗЛИЗА НА 1 И 15 ЧИСЛО ВСѢКИ МѢСЕЦЪ
Абонаментъ:
за година 10 лева; за 6 мѣсеца 5 лева; за 3 мѣсеца 2·50 лева
Отдѣленъ брой 50 стотинки
Абонирането става чрѣзъ пощата

Писма и всичко се адресува
до Редакцията:
София, 6 СЕПТЕМВРИ, 33.

СЪДЪРЖАНИЕ: 1. *Т. Г. Шевченко* — Заповіт; 2. *Д. Т. Страшимировъ*—„Завѣтътъ" на Шевченко. 3. *С. Чилингировъ* — Тарасъ Шевченко, стих.; 4. *Т. Г. Шевченко* — Автобиографична бѣлѣжка. 5. *А. Шулговски* — За Т. Г. Шевченко. 6. *С. Чилингировъ Хр. Цанковъ—Дедижанъ*—Прѣводи изъ Шевченко. 7. *Проф. С. Младеновъ*— Изъ историята на украинско-българскитѣ литературни отношения. 8. *Н. Балабановъ* — Т. Шевченко и нѣкои наши писатели прѣди освобождението 9. Кирило-Методиевското братство. 10. Разни.

Т. Г. Шевченко.

ЗАПОВІТ.

Як умру, то поховайте[1])
Мене на могилі,
Серед степу широкого,
На Вкраїні милій:

Щоб лани[2]) *широкополі*
І Дніпро, і кручі[3])
Було видно, — було чути,
Як реве ревучий!

Як понесе з України
У синее море
Кров ворожу[4]) *отоді*[5]) *я*
І лани, і гори —

Все покину[6]) *полину*[7])
До самого Бога
Молитися. А до того —
Я не знаю Бога!

Поховайте та вставайте,
Кайдани[8]) *порвіте,*[9])
І вражою злою кровю
Волю окропіте![10])

І мене в семьі великій,
В семьі вольній,[11]) *новій,*
Не забудьте помянути
Не злим тихим словом!

1845. 25. XII.

[1]) Погребете; [2]) долини; [3]) скали, стръмнини; [4]) вражеска; [5]) тогава; [6]) ще оставя; [7]) ще литна; [8]) вериги; [9]) разкжсайте; [10]) оросете; [11]) свободна.

Д. Т. Страшимировъ.

«Завѣтътъ» на Шевченко

„Заповіт" — завѣтътъ на Шевченко, кжситѣ стихове на който ни сж тъй родни и свои отъ Каравелова насамъ — носи дата 25 декемврий 1845 година, а то ще рѣче, че е създаденъ въ разцвѣта на творчеството и живота на великия украински поетъ, който билъ едва на триесеть и двѣ години тогасъ. Петнаесеть мѣсеци по-късно той бива арестуванъ, хвърлятъ го безъ милость да се топи и чезне срѣдъ степитѣ на источна Русия, а върща се отъ жестокото заточение слѣдъ дванаесеть години, въ 1859, почти грохналъ, сломенъ старецъ. Днесъ вече „Заповіт" е до извѣстна степень националенъ химнъ на украинския народъ. Ще чуете тѣзи тържествени и тъжни думи по всички събрания, по всички манифестации на цѣла Украина. Тѣ сж сега програма, свещено знаме — отъ революцията въ 1917 насамъ. „Кога умра, закопайте ме на могила, срѣдъ степьта широка на Украина мила; да се видятъ долини и поля широки и Днѣпъръ, и брѣгове да се видятъ, скали крути, и вълнитѣ ревящи да сж чути".

Картината е мощна, великолѣпна. Спомнете си и помислете, че Днѣпъръ е сърцето, той е историята, гордостьта на Украина. На Днѣпъръ е Киевъ, столица на чудно музикалния, поетиченъ народъ, съ Днѣпъръ сж свързани романтичнитѣ дни на славното, незабравимо Запорожско казачество, на много героични дѣла, подвизи и прѣдания —

народни пр[illegible] Права на творческата мечта, сложенъ въ душа[illegible] мичъкъ е пѣтувалъ, търсилъ и изворилъ мисъл, дѣто да бѫде потребенъ. Това единство между поезия и дѣйствителность е твърдѣ рѣдка участь у поетитѣ, а по размаха на крила—то едва ли не е вѣнецътъ на Шевченко. Та украинскиятъ великъ поетъ почива днесъ на избраното свое мѣсто — на високия брѣгъ на украинската рѣка, въ Чернеча гора, до града Каневъ. Отъ тамъ се виждатъ Днѣпъръ, долини и широки [illegible] ия.

Пилигримството, смиреното шествие до жилището вѣчно на поета заразява отъ день на день и се вкоренява сѣ повече въ душата на цѣлия неговъ народъ. Това е единъ неудържимъ потокъ на любовь, почитъ и вѣра въ поклонението на свѣтия неговъ гробъ. То се превѣрща въ истински всенароденъ култъ и наистина е единично и само въ цѣлата история и традиция на поетскитѣ лаври, „Шевченко е божество“, — бѣше се изразилъ нѣкога дори единъ [illegible] отъ рускитѣ писатели.

Деньтъ на рождението на Шевченко, 25 февруарий, и деньтъ на смъртьта, 25 февруарий с. с. (11 мартъ) сѫ въ день днешенъ празникъ за украинеца, за всѣки украинецъ, кждѣто и да се намира, кждѣто и да живѣе той — въ Сибиръ, въ тъмница, по чужбина, въ Америка далечна или у дома си, въ родния край. Това е единствено култово нѣмъ едно чисто религиално божество. Въ 1914 година — стогодишнина отъ рождението на Шевченко — пилигримството до гроба му, на брѣга на Днѣпъръ, [illegible] показа, че е заплашвало да земе такива внушителни размѣри на всенародна демонстрация, [illegible] руското правителство сѣ принуждава да постави гъсти редици въоржжена военна стража на свещената могила и да запрѣти приближаването на поклонници. Разбира се, стражитѣ този караулъ, тъмнѣющъ до нѣмия високъ кръстъ на гроба — като римскитѣ войници на гроба Господенъ — бѣше снетъ фотографически и злонѣмитѣ образъ мина въ [illegible] граничния печатъ. По този начинъ, струва ми се, както единството между поетска мечта и дѣйствителность въ душата на Шевченко, тъй и тежкитѣ обстоятелства на врѣме и условия отъ външенъ [illegible] допринесли и допринасятъ достатъчно, щото единението на душа и идеали между поета и народа му да станатъ наистина и ялни.

За менъ, въ сжщность, истинското величие на Шевченко се крие въ неговата самобитность. Въ всички голѣми поети ще различите наслоения на раса, епоха и история, на родовитость и фамилность, на личнитѣ условия на живота у поета, както и на влиянието на школата и на литературното направление на своето врѣме върху него, а у Шевченко всичко е изравнено и недѣлимо съ неговия народъ, всѣко, съ народа, който сѫщъ е изравненъ отъ теглото и историята и недѣлимъ. Руското робство го е лишило—поне до врѣмето на Шевченко — отъ име, отъ знатни съсловия, отъ култура и история и отъ всички знаци на отдѣленъ народъ, обезличило и понижило го до степеньта на сива селска маса; това е забравена, захвърлена и пръстрѣна, ако щете, провинциална глухота, но която, като брилянта въ сѣтъ, пазя и угасимо всепакъ въ себе си ослѣпителнитѣ лъчи на едно велико прѣимущество. Руситѣ грабнали, порусили всичко слабо, чуждо и нехило въ тоя народъ, като оставили само здравата народна селска маса; лишили го отъ тъй наречената интелигенция — малоумна интелигенция, което въ обикновена смисъль ще рече [illegible] на бъдлива стока отъ чужда фабрика, отъ мистиши разни, отъ евтини фасшиви накити на чуждата индустрия, наносъ и заварки въ душата отъ чужда култура, отъ иностранно изкуство и правило, чужда суета и мода, безъ дълбочина, безъ честь, безъ самоуважение. А Шевченко е самъ кръпостенъ селянинъ, остава си селянинъ, както цѣлия неговъ народъ, живѣе, пѣе и умира като селянинъ, и притом пѣе, пише стихове съ си пакъ по селския образецъ, по образеца, по мисъльта, по душата на своя народъ. Критиката, руската критика, му прави упрѣкъ, че е провинциаленъ, селашки поетъ, а той отговаря съ гордия и спокоенъ [illegible] уверененъ жестъ на народния геній: „Нехай буду мужицький поет, аби тільки поет, то мені більш нічого і не треба“.

Притова, цѣлното въ „Заповіт“ се гнѣзди още и въ пророческитѣ крила на духа у Шевченко, които надхвърлятъ мекота и жечтателна хуманитарна програма на Кирило-Методиевското братство, въ свръзка съ което по-слѣдующата година бива арестуванъ и заточенъ и самъ поетътъ. Пѣснята казва, че Днѣпъръ трѣба [illegible] якога въ сине море да отнесе, да отмие вражеската кръвь изъ [illegible] дния край. — „Ставайте,—проповѣдва се Шевченко послѣ въ четвъртия куплетъ—веригитѣ разкъсайте, и съ вражата зла кръвь свободата поржсете!“ Въ сжщность, тукъ Шевченко е разяренъ левъ, който е разтърсилъ грива за борба.

И на свършекъ — въ послѣдния, шести куплетъ — това е пакъ селякътъ, братътъ, бѣдният селски братъ, който се обръща съ молба къмъ своитѣ—това е вече пакъ поетътъ, пакъ истинскиятъ, съвсѣмъ [illegible] ински Шевченко тукъ — обръща се съ кротка и по обичая, по селския обичай, благопразна, скромна молба къмъ своя народъ, къмъ своитѣ селски братя: „И въ челядьта велика, въ челядьта свободна, нова (когато се освободите), и мень не забравяйте и съ тихо, не злобно слово и мене споменете!“

Това е и дѣйствителность и поезия слѣни въ едно; това е поетъ, който не престава да е пакъ, което си е, братъ и свой, който е човѣкъ и синъ въ народа си, и което, наистина, прѣвръща „Заповіт“ въ паметникъ на Шевченко и въ свѣтиня на украинската душа.

И едноврѣмено селякъ Шевченко си е за себе си борецъ, и личность отдѣлна и остава въ поезията борецъ и личность. Ето защо той е самобитность, велика самобитность.

Той е великъ поетъ.

Гаранъ Шевченко.

(По случай стогодишнината отъ рождението му).

Не падна твоя духъ. Ни крѣпость, ни затворъ
Сломиха въ тебъ блѣна по страдаща Украйна.
И въ дните минали запрѣлъ унесенъ взоръ
Ти родно бѫднина съзираше омайна.

И растна вѣрата прѣдъ жаждащи очи
Ведно съ безсмъртнитѣ на Днѣпъра завѣти;
И чуваше вездѣ потайно какъ бучи
Разпѣнилъ той води въ безкрайна ширь разлѣти.

. . . . Украйна волна е! Безгрижна тя е вечъ!
Срѣдъ нея въ миренъ трудъ оре и сѣй народа.
И твойта пѣсень се разниса на далечъ —
Прѣзъ робство химнъ подетъ зачака на свобода...

Но ей пазача. Викъ! И виждашъ ти въ тегла;
И жилавий камшикъ, и тежката мотика.
Па гръбъ прѣвиешъ пакъ . . . (Великитѣ дѣла
Твори ги само тукъ неволята велика).

Ала сждбата си горчива не проклѣ:
Тя капка е въ море прѣдъ роднитѣ неволи!
И пѣ, и плака ти за равнитѣ поля,
И за народа клетъ се въ тежко робство моли.

И днесъ слѣдъ вѣкъ,—въ борби и въ сълзи минатъ вѣкъ —
Духа ти буни ощъ, гори и вспламенява:
Украйна помни своя богочеловѣкъ, —
Украйна себе си чрѣзъ тебе поздравява!

9/II. 1616 г. *С. Чилинъировъ.*

Т. Г. Шевченко.

Автобиографична бѣлѣжка[1)]

Тарасъ Шевченко — синъ на крѣпостния селянинъ Григорий Шевченко. Родилъ се на 25 февруарий 1814 г., въ село Кириловка, Звенигородски Уѣздъ, Киевска Губерния, въ имѣнията на помѣщика Василий Василиевичъ Енгелхардъ. На осмата си година, като останалъ безъ баща и майка, приютилъ се въ селското училище, при дякътъ, като ученикъ — слуга. Слѣдъ твърдѣ тежко двегодишно изпитание, миналъ граматиката, часослова, а накрай и псалтира. Дякътъ, като се убѣдилъ, че на прислужникътъ ученикъ остава свободно врѣме, пращалъ го да чете вмѣсто него псалтира по умрѣли крѣпостни души, за което му плащалъ по една копейка отъ десетьтѣ, за насърдчение. Но безъ да се гледа на тъй прѣлъстителното внимание на суровия спартанецъ учитель, прѣзъ една отъ многото нощи, когато спартанецътъ учитель, съ своя приятель Јонъ Лимаръ били мъртвешки пияни, школяръть слуга, като разголилъ, безъ угризение на съвѣстьта, задницата на своя наставникъ и благодѣтель, настлалъ му достатъчна доза дрѣновична каша. Като си отмъстилъ досита и като открадналь нѣкакво книжле съ зографии, въ сжщата нощь забѣгналъ въ едно малко градче, Лисянка, дѣто си намѣрилъ учитель по-живописьта, отецъ дякатъ, сжщо спартанецъ единъ.

Търпеливо бродягата-школяръ носилъ три дни отъ Тикачъ вода съ котлитѣ и разтривалъ мѣдянка (тъмно зелена боя б. п.) на желѣзенъ листъ; на четвъртия день забѣгналъ въ село Тарасовка, при учителя живописецъ, който се славилъ въ околностьта съ изображението на великомжченикъ Никита и на Ивана-воина, на лѣвия ржкавъ, на когото за повече ефектъ, той винаги чърталъ двѣ солдашки нашивки. Къмъ този Апеллесъ школяръть бродяга се обърналъ съ твърдото намѣрение да прѣнесе всички изпитания, но какъ-какъ да се научи баре отъ малко на малко на неговото велико изкуство. Но, уви, Апеллесъ погледналъ внимателно въ лѣвата длань на бродягата и отказалъ му на отрѣзъ, като не виждалъ въ него талантъ не само за живописъ, или за обущарство, но нито даже за кацарь.

Като изгубилъ всѣка надежда да стане нѣкога поне посрѣдственъ живописецъ, бродягата се завърналъ съ съкрушено сърдце въ своето родно село, съ намѣрение да се глави за воловарь, или да пасе общинското стадо, и като слѣдва по стадото овци и свини, да чете откраднатата книжка съ зографиитѣ.

Но и това не се постигнало. На помѣщика Павелъ Василевича Енгелхардъ, който токо-що наслѣдилъ състоянието на побочния свой баща, дотрѣбалс пъргаво момче, и парцаливиятъ школяръ-бродяга прилегналъ съвсѣмъ за ленената куртка и за широкитѣ гащи, а на край и за камеренъ казачокъ. Въ длъжностьта на казачокъ, той изтайничко нарисувалъ, съ откраднатия отъ конторщика карандашъ, картини отъ суздалската школа, които украшавали покоитѣ на господаря. Като скиталъ съ обоза на своя помѣщикъ по Киевъ, Вилно и Петербургъ, на ханищата той крадѣлъ изображенията на разни исторически херои, като: Соловей-разбойникъ, Кулневъ, Кутузовъ, казакътъ Платовъ и други, съ намѣрение точно да ги копира въ свободното си врѣме.

Случай и свободно врѣме му се прѣдстазили въ Вилно. Това било въ 1829 година, 6 декемврий. Господарьтъ и господарката отишли на балъ, въ кжщи всичко се успокоило, заспало. Тогава той отворилъ краденитѣ съкровища и, како избралъ изъ тѣхъ казака Платовъ, заелъ се благоговѣйно грижливо да копира. Вече билъ стигналъ до малкитѣ казачета, които рипкатъ около едритѣ копита на коня на казака Платовъ, когато вратата се разтворила, господарьтъ и господарката се завърнали отъ бала. Господарьтъ съ остървение му издърпалъ ушитѣ, и залѣпилъ му шамари за туй ужъ, че той можелъ не кжщата само, но и града да подпали. На други день господарьтъ заповѣдалъ на Кучера Сидорна да го набие хубаво, което било двойно изпълнено.

Въ 1832 година, въ С-Петербургъ, по неотстжпната негова молба, помѣщикътъ го главилъ съ контрактъ за четири години по разни живописнически дѣла у еснафа масторъ, нѣкой си Ширяевъ. Ширяевъ билъ по-припрѣнъ и отъ всѣкой даскалъ-спартанецъ. Но, безъ да се гледа на никакви стѣснения, той прѣзъ свѣтлитѣ лѣтни нощи тичалъ въ лѣтната градина да рисува безобразнитѣ неодѣлани статуи — достоиното украшение на Петровския садъ. Въ тоя садъ и прѣзъ това сжщото врѣме той е почналъ да прави етюди по стихотворното изкуство; отъ многочисленитѣ опити той напечаталъ по-подиръ едничко само балладата „Причинна". Прѣзъ единъ отъ тѣзи сеанси, той се запозналь съ художника Иванъ Максимовичъ Сошенко, съ когото и до днешенъ день е въ най-искрени братски отношения. По съвѣта на Сошенко той почналъ да се опитва за акварелни портрети отъ натура За многочисленитѣ проби търпеливо му служилъ за моделъ неговиятъ землякъ и другарь Иванъ казакъ Нечипоренко, прислужникъ на сжшия Енгелхардъ. Единъ пжть пакъ сжщия Енгелхардъ видѣлъ у Нечипоренко работата на своя крѣпостенъ артистъ, която наистина твърдѣ

1) Писано собственоржчно. Оригиналътъ въ музея на името на А. Н. Полъ въ Екатеранославъ.

му харесала, тъй като той почналъ да го употрѣбява за снимане портрети отъ своитѣ любими любовници, за които понѣкога се възнагражавалъ съ една рубла, не повече.

Въ 1837 година И. М. Сошенко го прѣдставилъ на конферансъ—секретаря въ академията на художествата, В. И. Григоровича, съ цѣль да го освободи отъ горкото му състояние. В. И. Григоровичъ помолилъ за него В. А. Жуковски, а В. А. като узналъ прѣдварително отъ помѣщика цѣната, помолилъ К. П. Брюлова да напише неговия, на В. А. Жуковски, портретъ за императорската фамилия, съ цѣль да се тури на лотария въ царското сѣмейство. Великия Брюловъ се съгласилъ охотно. Портретътъ билъ написанъ. В. А. Жуковски, съ помощьта на графа М. Ю. Велегорски, устроили лотария за 2500 книжни рубли, и съ тази сума била купена свободата на Т. Ш. въ 1838 г., 22 Априлъ. И отъ този день той почналъ да посѣщава класоветѣ на Академията на Художествата и скоро станалъ единъ отъ любимитѣ ученици — другари на великия Карлъ Брюловъ.

Въ 1844 година той се удостоилъ съ званието на свободенъ художникъ, а въ 1847 година билъ арестуванъ, заедно съ Костомарова, съ Кулиша, и съ много други, по доносъ на студента отъ Киевския университетъ, нѣкой си Петровъ (*) а на 30 май, сѫщата година, изъ затвора на третото отдѣление, Т. Г. Шевченко билъ заточенъ въ Орската крѣпость и послѣ въ Ново-Петровското укрѣпление, съ най-строго запрѣщение, да не пише и да не рисува.

Въ 1858 година, 22 Августъ, по ходатайството на графиня Анастасия Ивановна Толстой, освободили го изъ Ново-Петровското укрѣпление, и по нейно ходатайство пакъ Всемилостивѣйше, заповѣдали му да бѫде подъ надзора на полицията въ столицата и да се занимава съ своето художество.

Въ 1859 година, прѣзъ лѣтото, слѣдъ дълга и тежка раздѣла, той видѣлъ своята прѣкрасна родина, крѣпостнитѣ свои братя и сестри и всенътьта благополучно се върналъ въ Академията на Художествата, дѣто, благодарение на управницитѣ на Акаемията, се занимавалъ съ любовь на истински художникъ съ гравютата ква-типта и ква-форта.

Слѣдъ дълги дѣвгодишни протакания, главниять цензуренъ комитетъ му разрѣшилъ да напечати само онія изъ своитѣ съчинения, които били печатани до 1829 година, като зачеркналъ изъ тѣхъ десятки страници.

1860 гидина, въ първата половина на януари.

А. Шулговски.

(*) Доносъ-ено отъ страни: „безъ сѫдъ и слѣдствие и разпратили въ звани крѣпости“.

За Т. Г. Шевченко.

1840 — 1861 год.

Който иска да знае душата на украинския народъ, който иска да разбере и да уясни неговата история, неговото настояще и бѫдеще, той трѣбва да се обърне къмъ произведенията и живота на Тараса Шевченко. Сто и шесть години се изминаха отъ деньтъ, когато се роди великиятъ поетъ, петдесеть и деветь години отъ деньтъ на смъртьта му, — колко много промѣни сж станали прѣзъ това врѣме, — промѣни се и самото лице на неговата родна земя, само не се измѣни значението на неговия трагически — прѣкрасенъ животъ, на неговитѣ велики произведения. Неговиятъ животъ е билъ и остава като *„една часть отъ историята“* неговитѣ произведения сж били и останаха като образецъ на великото творчество, — неизчерпаемъ и неизчерпаемъ изворъ отъ национална енергия, и непоколебимъ фундаментъ на националното възраждане.

Ние нѣма да излагаме подробно биографията на Т. Шевченко; ще спремъ само върху главнитѣ моменти въ нея. Украинскиятъ поетъ се родилъ въ бѣдно и многобройно сѣмейство на заробенъ селенинъ въ село Моринци, Звенигородска околия, Киевска губерния, което село принадлежеше на чокоина Енгелхардъ. Когато Тарасъ билъ на двѣ години баща му се прѣселилъ въ село Кириловка, отъ сѫщи уѣздъ, гдѣто поетътъ прѣкаралъ своитѣ дѣтски години. Когато Тарасъ навършилъ 9 годишна възрасть, поминала се майка му; на 12 години той изгубилъ бащата си, и като останалъ сираче, започналъ самостоятелно скитническия животъ, безъ сѣмейство, безъ ржководство на по-старитѣ, безъ опекунство и безъ надзоръ. За да не умре отъ гладъ, момчето опитало всички възможни, въ тогавашния селски животъ, професии: билъ ученикъ-слуга въ селското училище, прислужникъ на учителя, чеп псалтирь надъ умрѣлитѣ, служилъ като селски говедарь, билъ слуга у попа, опитвалъ се нѣколко пѫти да стане живописецъ, до дѣто най-послѣ чокоинътъ го зачислилъ при слугитѣ си, отначало като готвачъ, а послѣ като лакей. — Това се случило, когато Шевченко билъ на 16 год. възрасть. Отъ това врѣме се започва новия циклъ на неговитѣ скитания, но не въ Украина, а вънъ отъ нея. Съ своя господарь бѫдещиятъ поетъ живѣе ту въ Варшава, ту въ Вильно, ту въ Петроградъ, дѣто чокоинътъ го далъ да се учи при „живописния майсторъ“ Ширяевъ.

Въ Петроградъ щастието се усмихва на Шевченко. Случайната срѣща съ съотечественика му художникъ Сошенко, повлиява слѣдъ себе си освобождението на Шевченко отъ робство. Своята свобода украинскиятъ поетъ дължи на най-добритѣ прѣдставители на тогавашната руска интелигенция: на писателя Григоровичъ, поета Жуковски, художника Брюловъ и др. Прѣзъ пролѣтьта 1838 год. Шевченко постжпилъ въ Художествената Академия и къмъ това врѣме се отнася началото на поетическата му дѣятелность. Отъ тогасъ вече той съ бързи крачки се движи по пѫтя на художествени и литературни успѣхи. Една година слѣдъ постжпването му въ Академията той получава за произведенията си медалъ и заема тамъ първо мѣсто въ отдѣла на живописътя; слѣдъ двѣ години издава първитѣ си литературни произведения, събрани въ неголѣма книга подъ название „Кобзарь“. Въ 1844 год. Шевченко получава титлата „свободенъ художникъ“, и заминава за отечеството си, въ Киевъ. Въ Киевъ Шевченко се сближилъ съ Костомеровъ, Кулишъ, Бѣлозерски и др. видни дѣйци на изѣстното тайно общество—Кирило-Методиевско братство, което имало за цѣль образуване отъ славянскитѣ народи единъ федеративенъ съюзъ отъ отдѣлни самостойни р е п у б л и к и. Шевченко стана членъ на това братство, и е билъ арестуванъ заедно съ другитѣ прѣзъ 1847 год. на пролѣтьта, и слѣдъ малко прѣкарване въ Шлиселбур-

ския затворъ (единъ отъ най-ужаснитѣ) е билъ осѫденъ на 10 години да служи войникъ въ най-долния чинъ и като му е било отнето правото да пише и рисува. Едвамъ въ 1855 година получилъ разрѣшение да пиши, но само по руски, а да рисува не му позволили до края на заточението. Той прѣкаралъ като войникъ, на заточение, отначало въ гр. Оренбургъ, послѣ въ Орската крѣпость и най-подирѣ въ Ново-Петровското укрѣпление, и тукъ разсипалъ най-добритѣ години отъ своя животъ. Тѣзи 10 години го убиха като художникъ, коренно подровиха поетическото му творчество и подготвиха ненаврѣмената му смъртъ. На заточение билъ изпратенъ 33 годишенъ, младъ, веселъ, жизнерадостенъ, здравъ, съ гѫста коса на главата, въ самия разцвѣтъ на творческитѣ му сили. Завърналъ се 44 годишенъ, съ гола глава, побѣлѣлъ старецъ, съ разклатено здраве и съ изчезваше вдъхновение. Освободенъ въ 1857 година, Шевченко проживѣлъ още около 4 години, повече въ Петѫоградъ, въ Академията на Изкуствата, дѣто му била отдѣлена една стая за прѣживяване и и за работа. Послѣднитѣ години отъ живота на поета биле увѣнчани съ голѣма симпатия къмъ него отъ съврѣменицитѣ му, съ колосална популярность на неговитѣ произведения; ореолътъ на истинската слава освѣтлилъ украинския поетъ, но славата не му спомогнала; повечето въ мрачно единочество прѣкаралъ Шевченко послѣднитѣ си дни, очаквайки смъртьта. И смъртьта дошла като послѣдно изпитание за нещастния поетъ: той се поминалъ на 26 февруарий 1861 год., т. е. въ онѣзи дни, когато манифестътъ за освобождението отъ робство, билъ вече подписанъ, но не билъ обнародванъ, като за по-нататъшната неговата сѫдба е могло още различно да се говори.

Наскоро слѣдъ смъртьта на Шевченко, А. Григориевъ, като характеризираше неговото творчество, нарѣче го „послѣденъ кобзарь *) и пръвъ великъ поетъ на новата велика литература".

Шевченко е голѣма творческа сила, която се роди и заякна въ дълбочинитѣ на народната стихия. Той е великия поетъ, душата на когото е прѣпълнена съ елементи на народната поезия, който прибра въ себе си всичкитѣ съкровища на народното творчество и, като придаде на тѣхъ чудната красота на сърцето си и на своя гений, повърна ги на своя народъ, а чрѣзъ него и на цѣлото человѣчество.

Младинитѣ си поетъ прѣкаралъ въ мизерия, гладъ, скрѣбь и изпитания, — такава е била сѫдбата и на неговия народъ, която той добрѣ схваналъ.

Сирота в ряднині я колись блукав.
Без свити, без хліба . . .
Ходив я та плакав, та людей шукав,
Щоб добру навчили . . .

Природата на родния край на Шевченко е дала красота на поезията му, а родната пѣсень, акордира неговата „Кобза". Още дѣте той чува разказитѣ за изминалата слава на своя народъ, научва се да уважава и да почита народитѣ герои и тѣхнитѣ подвизи. Народитѣ страдатъ пълнятъ сърдцето му съ скрѣбь и тѫга за миналото, за онова славно минало, когато Украина живѣела съ славнитѣ подвизи на своитѣ борци, И съзерцанието на миналото, внуши му непоколебима вѣра въ свѣтлото бѫдеще на неговия народъ, изкова отъ поета несъкрушимъ борецъ противъ най-въпиющата несправедливость, която падна върху украинския народъ, — противъ робството. Тази несъкрушима борба поетътъ води прѣзъ цѣлия си животъ, безъ да я напусне дори и въ тежкото заточение, въ безграничната степь задъ Уралъ, въ *„незаключения затворъ"*, нито тогава, когато той отново се завърща малко нѣщо прѣди смъртьта си. Но и когато е на смъртно легло, той, така да се рече, не я зема съ себе си въ гроба, но я оставя като завѣтъ на родния си украински народъ и на украинската литература.

Животътъ и творчеството на Шевченка нито за единъ мигъ не може да се откѫснатъ отъ Украина. Всичкитѣ му мисли и всичкитѣ му чувства сѫ органически свързани съ родната му земя. Всичкитѣ му сълзи и радости, скрѣбь и надежда, проклятия и благословения, горятъ и трептятъ около родната му земя. Любовьта къмъ родината е основно чувство на Шевченко.

Я так ii, я так люблю
Мою Україну убогу,
Що прокляну святого Бога,
За неї душу погублю! (*)

И за това, че толкова я обича, родината за него, — е най-прѣкрасната страна въ този свѣтъ:

Нема на світі України,
Немае другого Дніпра . . .

Живота си Шевченко прѣкарва, — задъ границитѣ на Украина, но родината била винаги съ него

У моій хатині, як в степу безкраім,
Козацтво гуляе, байрак гомонить;
У моій хатині сине море грае,
Могила сумуе, тополя шумить,
Тихесенко „Гриця" дівчина співае (1)
Я не одинокий, е з ким вік дожить!

Въ духа на народнитѣ легенди, поетътъ влага и въ устата на казацитѣ, които сѫ въ плѣнъ на чужбина, слѣднята молитва:

О, милий Боже Україні! (2)
Не дай пропасти на чужині,
В неволі вольним козакам!
І сором тут, і сором там —
Вставать з чужої домовини,
На суд твій праведний прийти.
В залізі руки принести,
І перед всіми у кайданах
Стать козакові! . . .

И самъ, когато се мѫчи въ *заточение*, най-много се стра7ува да мине въ *„ковчегъ отъ чуждо дърво"* и се моли на Бога за едничка милость:

---

*) „Кобзаръ" означава старъ простонароденъ пѣвецъ, който придружава пѣнието съ особенъ видъ струненъ инментъ по подобие на гитара наричанъ „Кобза".

*) Сирота въ забло, азъ нѣкога блуждахъ безъ дрѣха, безъ хлѣбъ ходихъ и плакахъ и търсихъ хора за да ме научатъ на добро.

(*) Азъ тъй обичамъ моята бѣдна Украина, че Бога ще прокълня за нея и душата си ще погубя.

1) Въ моята колибка, като въ безкрайна степь, казаци гуляятъ, джбрави се люшкатъ, синйо море се вълнува, могили тѫжатъ, тополи шумятъ, дѣвица тихичко „Гриця" (обична народна пѣсень, Б. А). пѣе, азъ не съмъ самъ, иманъ съ кого вѣка си да прѣживѣя.

2) О, милий Боже на Украина! Не оставай да пропаднатъ по чужбина въ неволя, волнитѣ казаци! Срамъ и тукъ срамъ и тамъ да станемъ изъ гроба чуждъ, да дойдемъ на твоя праведенъ сждъ, ржцѣ си свързани да носимъ, и прѣдъ всички ние казаци въ окови да застанемъ! . . .

Щоб хоч умерти на Дніпрі,
Хоч на малесенькій горі.

Шевченко безъ мѣра и край обича своята родина; въ несравнени по прѣлестьта си произведения той не прѣстава да описва хубостьта на родната си природа; за него Украина е земенъ рай. Но той знае и мжчително помни, че въ този рай —

Латану свитину з каліки знімають,
З шкурою знімають, — бо нічим обуть
Панят недорослих.
Тамъ
. . . . Разпинають
Вдову за подушне, а сина кують
Єдину надію в військо оддають.
Въ този земенъ рай —
. . . Під тином
Опухла дитина голодная мре,
А мати пшенецю на панщині жне . . (1)

Украйна нѣкога знаяла вѣковна борба за свободата си, знаяла радости на побѣдитѣ си, и опитала сладкото вино на народната воля, но всичко това сега е само минало. Великитѣ народни херой сж биле замѣстени съ »*раби, підпажки, грязь Москви, варшавське сміття*«; (роби, подлизурки и каль на Москва, варшавски боклукъ); народнитѣ водители се обърнаха на народни притѣснители, които »*роспинали Україну гірше ката*« (разпжвали Украина повече отъ джелати).

Украина е заспала:

Бурьяном укрилась, цвіллю зацвіла,
В калюжі, в болоті серце прогнoїла
І в дупло холодне гадюк напустила,
А дітям надію в степу оддала“. (2)

Само една „Надія“ — надежда на бждещето остава за истинскитѣ дѣца на Украина, надежда въ нейнитѣ селени, които сж опитали всички ужаси на робството И само едничко оржжие е останало у всички, — родниятъ езикъ, родното слово, което *само* Богъ „постави при тѣхъ като стража“, на стража при „малих, нїмих рабів“. Но за да се владѣй съ това оржжие, бѣше необходимъ новиятъ вождъ, произлѣзълъ отъ народа: а тъкмо това е и Шевченко.

Той се ражда и расте въ срѣдата на тѣзи „нїмі раби“, тѣ сж душата му до края на неговия животъ.

Тѣхнитѣ скрѣбни фигури затулятъ прѣдъ него слънчевата стѣтлина и всичкитѣ радости на живота. Тѣзи роби сж биле свещения за неговия животъ, тои имъ прѣдаде всичката си безкрайна любовь; тѣхнитѣ страдания запалили въ душата му великия пожаръ на пророчески гнѣвъ противъ човѣшката несправедливость, гнѣвъть, който гори неугасимо въ произведенията му. И струва ти се, че това е торчество не на индивидуаленъ човѣкъ, струва ти се, че не сърдцето на поета люби и ненавижда, проклина и благославя, а напротивъ че съ неговитѣ уста говори самиятъ народъ.

Шевченко взелъ всичко отъ народа и всичкото му е възвърналъ сто пжти повече. Той е взелъ отъ народа неговото »*слово*« и го повръща ново, това слово станало.

Неначе срібло, куте—бите
І семикрати перелите
Огнем в горнилі. (1)

И като Божи гръмъ се пронася това слово надъ земята, съ свѣтли лжчи засиява то, и въ този гръмъ и въ тѣзи лжчи се ражда нова велика украинска литература. Шевченко взелъ отъ народа неговата надежда за по-добра бждещность и му повръща общо-човѣшкитѣ идеали и надежди, когато на земята нѣма да има страдания и несправедливость, нѣма да има нито робъ, нито го подарь,—

„А буде син, і буде мати,
„І будуть люде на землі“,

Той взелъ отъ народа неговата света, безсмъртна вѣра въ правдата, въ тъзи правда, която:

Повинна буть! бо сонце стане
І оскверненну землю спалить. (2)

И показалъ на народа пжтя къмъ тази правда. На първа мѣсто любовьта комъ родината, къмъ Украина.

„Свою Україну любіть,
„Любіть її . . . во время люте.
„В останню, тяжкую минуту
„За неї Господа моліть! (3)

Послѣ иде любовьта къмъ всички всички хора:

Добро найкращее на світі
То братолюбіе. (4)

И накрай иде науката, просвѣтата — *словото на святия разумъ*»:

Учітеся, брати мої!
Думайте, читайте,
І чужому научайтесь, —
Свого не цурайтесь:
Бо хто матір забуває,
Того Бог карає.

Шевченко взе отъ народа пѣсни, прѣдания и легенди, които сж раснали като полскитѣ цвѣтя, разхвърлени на народното поле, и му повръща пъленъ букетъ отъ най-пъкрасни ароматни цвѣтя отъ балади, поеми и пѣсни — букетъ прѣвързанъ съ могжщата връзка на гения; и като нѣкога, неговата собствена сждба,

Другом, братом і сестрою
Сіромі, стала; ти взяла
Мене маленького за руку
І в школу хлопця одвела . . . (*)

Сжщо така и Шевченко останалъ приятель и брать на родния си народъ; той го извади отъ неизвѣстността и го въведе въ щирока общочовѣшка арена; той положи здрави основи на народното възраждане, той въведе своя народъ въ сѣмейството на културнитѣ народи, той го остави на сегашната граница на »*обітованата земя*«, — прѣдъ изгане на крѣпостничеството.

Шевченко знаялъ, че освобождението наближава; той прѣдчувствуваше съ сърдцето си, че

(1) »Ямосама дреха сниматъ отъ сакатия, съ кожата я, сниматъ, че нѣма съ що да обуятъ господарчетата недорасли Тамъ. разпинатъ вдовица за данъкъ, а сина окованватъ, едничкия синъ, едничката рожба, едничката надежда, и отдаватъ въ войската. Въ този земенъ рай подъ плетищата подпухнало дѣте гладно мре, а майката пшеница жъне на чокоя

(2) »Съ бурени, съ плѣсенъ, се покрила, въ локва, въ блато сърдцето си прогнила, а чадата си съ надежда на степьта отдала«.

(1) »Като сребро, ковано, седемъ пжти прѣтопено въ огнена пещь«.

(2) Трѣба да бжде Че слънцето ще спре, и осквернената земя ще изгори.

(3) „Свята Украина да любите, да любите, въ лошо врѣме, въ послѣдне тежка минута, за нея да се молите«.

(4) »Най красното богатство въ свѣта е братолюбие“.

(*) »Другарь, братъ и сестра за менъ, сиротникъ, стана; ти хвана менъ, малкия, за ржка и въ школто ме отведе;

Сонце йде
І за собою день веде. . . .

Съ вѣщия погледъ той прѣдвиждалъ, че ще минатъ, че —

Уже по троху і минають, —
Дні беззаконія і зла*)

Животътъ на Шевченко билъ като изкупителна жертва за благото на родното му племе. Неговитѣ произведения оставатъ като насѫщни хлѣбъ и жива вода, поднесени въ даръ на поколѣнието въ тежкия часъ на украинската сѫдба. И украинския народъ безгранично, както само народътъ може, — се отблагодари на своя гений за неговитѣ безцѣнни заслуги.

Петдесеть и деветь години вече лежатъ въ гроба на високия брѣгъ на Днѣпра негови... городни кости, но неговитѣ идеи, неговитѣ пъ... неговитѣ позиви, неговитѣ идеали живѣятъ и проникватъ въ най-широката украинска народна маса. Стотици хиляди екземпляри на произведенията му се разнесоха изъ Украина, и неговиятъ „Кобзарь" най- често се срѣща въ селскитѣ домове, като се пази на най-почетното мѣсто на стаята — при иконитѣ, наредъ съ книгитѣ на свещеното писание.

Името на Шевченко е написано днесъ на знамего на новата Украинска държава. Вождъ прѣзъ живота си, той истава вождъ и слѣдъ смъртьта си: патронъ на свойта прѣкрасна Украина.

*) „Вече по-малко минаватъ днитѣ на беззаконието и злото".

Тарасъ Шевченко.

Да бихте знали.

Да бихте знали, господа,
Дѣ крий се хорската бѣда,
Елегии не бихте пѣли,
Ни Господу възхвала дали,
Прѣзъ смѣхъ надъ нашата сѫдба.
Не зная самъ, защо тихъ рай
Наричатъ горската колиба:
Азъ страдахъ нѣкога въ такава
И сълзи тамъ проливни лѣхъ,
Дѣтински сълзи. Азъ не знамъ—
Дали самъ Господь знае зло,
Кое се въ ней не би нашло?
О, рай не я наричамъ — тази
Колиба горска — тамъ на края
На селото — надъ чистий прудъ,
Кждѣто мама ме повила,
Надъ мойта малка люлка пѣла
И свойта скрѣбь е тамъ прѣлѣла
Въ дѣтето си; срѣдъ тазъ гора
И въ тази хижа, въ този рай
Азъ видѣхъ ада. Тамъ неволя
И трудъ несносенъ прѣчатъ даже
Човѣку Богу да се моли.
Тамъ мойта майчица добра
У гробъ положиха я млада
И трудъ, и нужда непоносна
Тамъ татко ми съ дѣцата въ плачъ,
(евръстни бѣхме ний и голи)
[illegible]держалъ [illegible] неволи,
Отъ [illegible]ежка
[illegible]
Какъ миччете

Самичъкъ школникъ, азъ вода
На своитѣ другари носихъ.
А мойтѣ братя — мжченици,
Додѣто взеха ги войници.
Сестритѣ ми . . . О, горко вамъ
Гургутки млади! За кого ли
На този ясенъ свѣтъ живѣйте?
Наемници вий бѣхте чужди

[illegible]а и ще [illegible]лѣйте,
Додѣ забравенъ умрете.
Полазва студъ по [illegible]енъ, кога
Приломя хижата край село.
Такива Отче нашъ, дѣла
[illegible]ворихме ни [illegible]ий рай

На твойта праведна земя!
Не, въ пакълъ рая прѣтворихме,
А молимъ другъ отъ Тебе рай.
Добрѣ си съ равнитѣ живѣемъ
И братски нивитѣ ореме,
Подгизнали отъ нашитѣ сълзи.
А, може би, и туй . . . Но не,
Не знамъ дали... Самичъкъ ти си...
(Защото ний безъ твоя воля
Не бихме били въ рая голи),
А, може би, саминъ въ небето
Надъ нази, Господи, се смѣешъ
И господаритѣ съвѣтвашъ
Какъ насъ да мжчатъ. Ала вижъ,
Тукъ храстъ зеленъ се е навелъ,
А тамъ задъ храста ни поглежда
Подобно платно тихий прудъ.
Надъ него се върби склонили
И тихо въ него гроздни кжпятъ,
Зелени грани . . . Нали — рай?
Но взри се, и саминъ узнай,
Какво се върши въ този рай.
Разбира се, възхвала, радость
На тебе, вездѣсѫщъ и святъ
За твойтѣ Божии дѣла . . .
Така е! Никому похвала,
Л[illegible]ли, кърви и печаль
[illegible]ви. [illegible], тукъ всичко свято
Поживало [illegible]ъ тазъ земя.
Л[illegible]ченѣ чини се дори,
Че тукъ и тебе сж[illegible]ли!

Прѣвелъ *С[illegible]лингировъ.*

I.

Мисли мои,
Тжжни и ревниви, —
Не оставайте ме вие
Въ тия дни горчиви!

Прѣлетете, мисли мои —
Птички лекокрили —
Изъ задъ Днѣпъра широки
Въ степитѣ унили.

При Киргизитѣ нещастни!
Тѣ сж бѣдни, голи,
Ала всѣки пакъ свободно
Се на Бога моли.

[illegible]ете[illegible], мисли мои —
[illegible]тници далечни —
[illegible]поздравь азъ [illegible]фцна,
Съсъ сълзи [illegible]ни!
1847 г. Орская [illegible]ость

II.

Отъ какво си почернѣло,
Ти, поле зелено?
— Почернѣхъ, че за свобода
Въ кръвь съмъ потопено. —

Цѣлата страна Брестинка,
На четире мили,
Съ трупове си запорожци
Славни сж покрили.

[illegible]сл[illegible]и хиж[illegible]рани
[illegible]м
[illegible]дав
[illegible]аха.

Почернѣхъ, но с[illegible]жесть
Пакъ ще ме [illegible]обгърне. —
Само вашата [illegible]вобода
Нѣма [illegible]а се върне . . .

Ахъ, отлитна волна воля:
Вие ще орете
Тихо и сждба горчива
Вѣчно ще кълнете . . .
1848 г. Кос-Арал

Прѣв. *Хр. Цанковъ Дерижанъ*

Проф. Д-ръ Ст. Младенов.

Изъ историята

украинско-българскитѣ литературни отношения.

I.

Любенъ Каравеловъ и украинската литература

Отъ племената на изтокъ-нитѣ (рускитѣ) славяни най-напрѣдъ украинскитѣ (южнорускитѣ) се приобщиха къмъ православната християнска култура. Новопросвѣтенитѣ християни на древната Киевска Русь, наричана сега Украина, усвоиха старобългарското кирилско писмо и старобългарския езикъ и прѣнесоха у дома си комай всички произведения на богатата старобългарска книжнина, черпеща всичко отъ Византия. И за съществуването на много старобългарски книжовни произведения ние сждимъ често едничко възъ основа на прѣписи, направени въ областьта на Киевската Русь. Доста е да се припомни единъ отъ многобройнитѣ примѣри: прочутиятъ „сборъ отъ много отци“, тая „енциклопедия“ на тогавашната византийско-християнска образованость, е билъ прѣведенъ отъ гръцки по заповѣдь на „великия въ царетѣ Симеонъ“, българския владѣтель, комуто българскиятъ прѣводачъ въздава похвала, ала ржкописъ съ чистъ старобългарски езикъ нѣма запазенъ, а имаме твърдѣ старъ южноруски прѣписъ отъ 1073 гоина съ похвала отправена къмъ „великия въ князетѣ“ Светославъ Ярославичъ, та по тоя начинъ старобългарскиятъ „*Симеоновъ сборникъ*“ се нарича и днесъ „*Сборникъ (или Изборникъ) Светославовъ* . . .“ И така работата вървѣ цѣли вѣкове чакъ до врѣмето, когато търновецътъ Григорий Цамблакъ стана Киевски митрополитъ по желанието на рускитѣ епископи (1415 год) и когато цѣла България бѣ вече завладѣна отъ османскитѣ турци.

Потисна-[illegible] отъ двойно иго политическо, турско и духовно, гръцко—българитѣ трѣбаше сега да заематъ отъ онѣзи свои братя, на които по-прѣди бѣха давали, книжовни произведения, главно отъ рускитѣ (сѣвернитѣ, наричани „великоруси“, и южнитѣ, наричани „малоруси“, „украинци“) и отъ сърбитѣ. И като се оставятъ всички други подробности на страна, тука трѣбва да се изтъкне, че украинската литература прѣзъ XIX-ия вѣкъ притежаваше доста много художественни творения, които не можеха да не обърнатъ върху си вниманието на тогавашнитѣ български книжовници. Наистина, роденитѣ укр[illegible] не дойдоха въ България да работятъ по бъ[illegible]ската книжовна нива[illegible], както прѣди вѣкове бѣ[illegible]нитѣ Киприянъ и Симеонъ Цамблакъ работ[illegible] Киевска Русь, но затова пъкъ не е [illegible] българскитѣ писатели, които се [illegible] прѣвеждатъ на родния си езикъ всички онѣзи произведения на украинската литература, които сж имъ се харесали.

На чело на тѣзи български писатели многозаслужилиятъ *Любенъ Каравеловъ* (* 183[illegible] † 1879). Въ една кжса журнална статия не може да се прѣдстави изчерпателно всичко онова, което има свръзка съ отношението на Любена Каравеловъ къмъ украинската литература. Не би било безинтересно да се разправѣше, кога и какъ се запознава нашиятъ авторъ съ украинската литература, защото при избора си на украински писатели отъ които ще прѣвежда, се спира главно върху Тараса Григориевича Шевченко и върху Марка Вовчокъ, при какви условия, съ каква вѣщина, доколко сполучливо и съ какъвъ успѣхъ той прѣведе на български избранитѣ стихотворения на първия отъ поменатитѣ украински писатели и разкази на М. Вовчокъ и т. н. Ала отговоритѣ на тѣзи въпроси изискватъ много повече мѣсто, отколкото може да се отдѣли въ едно неспециално двуседмично списание, па липсуватъ и специални издирвания, безъ каквито не може да се отговори на нѣкои отъ тѣзи въпроси*). Всѣкакъ, нѣма да бждатъ излишни поне слѣднитѣ прѣдимно книгописни свѣдѣния за Каравеловитѣ прѣводи отъ украинската литература.

Прѣди всичко бива да се подчертае фактътъ изтъкнатъ отъ единъ български литературенъ историкъ, че Шевченковото влияние се е отразило благотворно върху формата на Каравеловата поезия: докато първитѣ Каравелови стихотворения сж повечето въ дълги редици безъ правиленъ ритмъ и рима, по-късно Каравеловъ прѣдпочита кжситѣ 7 и 8 срички стихове, които реди въ страни отъ кръстосани два стиха бѣли и два римувани, а въ тоя строежъ личи покрай друго и несъмнѣнно влияние на Шевченко; вж. А. Теодоровъ, Българска литература (Пловдивъ 1896) стр. 211.

Още прѣзъ 1869 година Л. Каравеловъ обнародва въ своя вѣстникъ „Свобода“ „*изъ Т. Шевченка*“ стихотворението „*Учете се, братя мои*“. Който знае съдържанието на това Шевченково произведени, ще разбере, защо нишиятъ книжовенъ дѣецъ прѣвежда най-напрѣдъ него: та то е сжщинско програмно стихотворение. Ето:

„*Учете се, братя мои,*
Мислете, четете,
И чуждото изучете, —
Отъ своитѣ - не гнусете:
Който майка заборави,
Богъ ще го задави,
Чужди люде не прибиратъ
И въ кжщи не пущатъ . . .“

(вижъ „Сжчинения на Любена Каравеловъ. Подъ редакцията [illegible] Стояновъ“. Т. I (Русе 1886) стр. 1—2.) Цѣлия прѣводъ на стихотворението, съ предговора съ оригинала, четецътъ ще намѣри и въ „*Украинско-българскій прѣгледъ*“, брой 1 стр. 3. Прѣзъ слѣдната (1870 год.) Каравеловъ поднася на български [illegible]ители Шевченковата „*Пѣсень*“:

„Защо ми сж черни вѣжди,
Защо черни очи,
Кога не съмъ въ младостьта си
Весело дѣвойче? . . .“

(вижъ в. „*Свобода*“ год. I брой 44 отъ 30 септемврия 1870 год., стр. 347, и „*Сжчинения*“ т. I стр. 16 № 20).

„*Изъ Т. Шевченка*“ е и напечатаното пакъ прѣзъ 1870 год. (в. „*Свобода*“ г. I брой 52 отъ 10 дек. стр. 410) стихотворение, което започва съ думитѣ: „Родила е мене майка.

На високи на чердаци. Въ свила повила . . .“

---

*) Има едно блѣскаво изключение, което потвърдява правилото - научната дѣйность въ България на бѣлѣжития украински учитель † М. П. Драгомановъ професоръ въ Софийското Висше училище, сега университетъ, авторъ на цѣнни статии въ Мин сб.

*) Доколкото зная, върху нѣкои отъ тѣзи въпроси сж работили г. проф. Б. Пеневъ и г. Ст Чилингировъ, които навѣрно ще обнародватъ издирванията си

(вижъ и *„Сжчинения“* т. I стр. 21—22, № 25).

На слѣдната (1871) година излѣзе пакъ въ *„Свобода“* Каравеловиятъ прѣводъ на бѣлѣжитото Шевченково творение, онасловено *„Иванъ Хусъ или еретикъ“*. Нашъ Любенъ Каравеловъ, който цѣлъ животъ работи за освобождението на единъ отъ поробенитѣ славянски народи, българския, никога не ще да е забравялъ, че и всички останали славянски народи пъшкаха тогаво подъ робство, и чуждо, и свое, и ще да е сподѣлялъ Шевченковитѣ чувства спрѣмо нѣмцината:

„Отак Німота запалила
Велику хату і сем'ю,
Сем'ю Славян раз'единила
И нишком — тихо упустила
Усобиць лютую змію.
Полилися ріки крови,
Пожар погасили,
А Німчики пожарище
И сиріт поділили.
Виростали у кайданах
Славянськй діти
і забули у неволі,
Що вони на світі . . .“

(Ей така нѣмцината запали великия домъ, и сѣмейството, сѣмейството на Славянитѣ разедини, и тихо, крадешкомъ, пусна лютата змия на междуособицитѣ. Потекоха рѣки отъ кръвь и угасиха пожара, а нѣмчоритѣ подѣлиха помежду си пожарището и сиракитѣ. И растнаха въ вериги славянскитѣ дѣца, и забревиха въ робството, що ѣ на свѣта“.

Каравеловиятъ прѣводъ (само часть I) на *„Иванъ Хусъ“* е прѣпечатанъ и у Захария Стояновъ (*„Сжчинения“* т. I стр. 22—23, № 26; вижъ и в-къ *„Свобода“* г. II бр. 1 отъ 2 януария 1871 г., стр. 3).

И пакъ прѣзъ 1871 година Каравеловъ напечата въ *„Свобода“* (год. II бр. 17 отъ 4 октомврия 1871 год. стр. 131) и друга *„Пѣсень“* все *„Изъ Т. Шевченка“*:

„Тече вода въ синйо море,
Назадъ се не враща,
Търси казакъ свойто щастие,
Нигдѣ го не срѣща . . .“
(вижъ и *„Сжчинения“* т. I стр. 39, № 41).

Тая дивна пѣсенчица е послѣдниятъ стихотворенъ прѣводъ на Каравелова отъ украинската литература. Подиръ нея дохажда редъ на украинската проза. Въ *„Свобода“* (год. III брой 2 отъ 8 юлия 1872 год., стр. 10—12, брой 3 отъ 15 юлия 1872 г. стр. 19 — 20 и брой 4 отъ 22 юлия 1872 год., стр. 27—29) се явява:

„Робиня (приказница отъ Марка Вовчокъ)“ и пакъ въ *„Свобода“* излиза и друга по-дълга *„Приказница отъ Марка Вовчокъ“*, именно *„Кармелюкъ“* (год. III брой 13 отъ 23 септемврия 1872 год., стр. 99—101, брой 14 отъ 30 септ., стр. 106—108, брой 15 отъ 7 окт., стр. 115—116, брой 16 отъ 14 окт., стр. 123— 124, брой 17 отъ 21 окт., стр. 131 — 132 брий 18 отъ 28 окт. стр. 139—141 и брой 19 отъ 4 ноемв., стр. 147 — 148). А и по-рано (*„Свобода“* год. II брой 2 отъ 11 януария 1871 г., стр. 11—13) бѣ обнародванъ. *„Два сина (Разказъ отъ Марка — Вовчокъ“)*.

Въ почетъка на 1875 год., *революционерътъ* Каравеловъ става особено умѣренъ и урежда *„Знание, издание за* **наука и литература**“. Въ „Знание“ той обнародва нѣкои отъ своитѣ повѣсти и картини изъ българския животъ и — още два украински разказа отъ Марка Вовчокъ, които несъмнѣно самъ е прѣвелъ. Тѣ сж: *„Данило Гурчъ (Разказъ отъ Марка — Вовчока)“* въ брой 5 отъ 15 марта 1875 год., стр. 145—147. И както въ избранитѣ изъ Шевченка (само 5!) стихотворения доста силно звучи елегичниятъ тонъ, така и въ избранитѣ разкази на М. Вовчокъ (пакъ тъкмо 5!) личатъ ясно слѣдитѣ и на социялната тжга, за която единъ български поетъ съвсѣмъ безъ право бѣ казалъ, че тя била „спукана цигулка, на която се свирятъ най-изтърканитѣ мелодии“. Всѣкакъ нѣма нищо чудно въ това, че Любенъ Каравеловъ, който въ повечето свои повѣсти говори за злодѣяния и насилия надъ българската челядъ отъ страна на турци, за експлоатация на българина отъ чорбаджии, гърци и под., избира отъ богатата украинска белетристика тъкмо петьтѣ разказа на Марка Вовчокъ, които доста напомнятъ собственитѣ творби на Каравелова съ ония тегла и злочестини на слаби и поробени човѣшки сжщества отъ силни и бездушни „господари“ (срв, особено *„Панщина—“* та въ *Горпина)*.

София, февруарий 1920 год.

Никола Бѣлабановъ

Тарасъ Шевченко

и нѣкои наши писатели прѣди освобождението.

Мнозина наши дѣйци сж възпитани въ рускитѣ училища, мнозина наши писатели сж ученици на рускитѣ поети и тѣмно за това руското влияние у насъ, особенно литературното, е много голѣмо. Това е любопитна страница отъ историята на нашата литература. Не по-малко любопитна страница, обаче, прѣдставлява и влиянието на нѣкои украински писатели. А такова вече е констатирано. Така Любенъ Каравеловъ като белетристъ е подъ влияние на народно битовитѣ повѣсти на украинската писателка отъ 60-тѣхъ години М. А. Белинска Марковичъ, извѣстна подъ псевдонимъ Марко Вовчокъ. Най-интересно и най-голѣмо е обаче влиянието на най-голѣмия поетъ на украинцитѣ — Тарасъ Шевченко.

Първитѣ наши поети отъ епохата прѣди освобождението сж негови ученици. той е единъ отъ любимитѣ имъ образци. Тая любовъ се опрѣдѣля отъ колорита и особенноститѣ на Шевченковото творчество дѣйность и личность. А какъвъ бѣ Шевченко като поетъ? Отговорътъ е само единъ. Безъ резервно може да се каже, че той е най народниятъ поетъ и дѣецъ.

Много народи се гордѣятъ съ своитѣ поети, пѣвци на скърбитѣ и радоститѣ на народната душа. Ние съ право величаемъ Ив. Вазовъ, както сърбитѣ Змај Јовановић, ала нѣма по народенъ поетъ отъ Шевченко. Той е единственият, който запази жива и непосрѣдна връзка съ народа, както по дѣйность, мирогледъ и идеали, така и по форма, езикъ и характеръ на своето творчество. Излѣзълъ отъ народа, позналъ душата му, той, като че се слива съ нея и за това пѣснитѣ му сж изразъ на

тежненията на народната душа. Въ гърдитѣ му като че е вложено сърцето на украинския народъ, който той така беззавѣтно обичаше!

Сюжетитѣ на творенията му не сж измислени, а взети непосрѣдно отъ народа, отъ неговитѣ прѣдания. При това написани въ духа и формата на народната поезия. И творчеството му носи изключително народенъ колоритъ. Поета като че ли изчезва въ широкото море на народната поезия. Ето защо у Шевченко мжчно може да се долови прѣхода отъ народното къмъ личното творчество. При това Шевченко пише на сжщия онзи езикъ, на който пѣе и говори украинецътъ. По такъвъ начинъ той се очертава като единъ кобзарь отъ 19 в. (кобзаритѣ сж безименни слѣпци — пѣвци на украинскитѣ народни пѣсни — думи).

Тарасъ обаче не остана само единъ украински националенъ поетъ, който възпѣва отечествения битъ, народно минало, природа, крѣпостно тегло, съ една дума той излѣзе отъ рамкитѣ на националиста и патриота. Той се прояви и като убѣденъ пѣвецъ на панславизъма, мечтае за една славянска федерация и работи въ това направление въ качеството си членъ на Кирило-Методиевското общество. По късно Шевченко разширява кржгозора си и пѣе на социални мотиви, като искренно се възхищава отъ идеята за свобода братство и равенство между човѣчеството. Запѣлъ на общочовѣшки мотиви, той се издига на равно съ други славянски поети съ всемирно значение, като Пушкинъ, Лермонтовъ, Мицкевичъ и др. Разбира се, това не угаси неговата безкрайна любовь къмъ Украйна, както и вѣрата му въ свѣтлата и бѣднина.

Така се очертава въ кратцѣ дѣйностьта и творчеството на великия украинецъ. И сега е вече лесно да разберемъ защо той е любимецъ на нѣкои наши писатели. Между впрочемъ тукъ му е мѣстото да забѣлѣжимъ, че отъ Шевченко трѣбва да се научимъ да обичаме своя народъ и да му служимъ беззавѣтно и безкористно, особено днесь.

Поменахме вече, че Шевченко е учитель и образецъ на нѣколцина наши писатели отъ епохата прѣди освобождението. Той имъ допада, допака имъ неговата поезия, както по духъ така и по форма, съдържание и езикъ и тѣ прѣвеждатъ негови пѣсни, учатъ се и взематъ образци отъ него. Безспорно това не е случайно. Причинитѣ трѣбва да се дирятъ въ близкитѣ обществени условия у насъ и въ Украйна, както и въ душевното сродство между Шевченко и нѣкои наши писатели.

Разбира се, не можемъ да отминемъ мълкомъ неблагоприятнитѣ социални и политически условия при които бѣ отсѣдено на двата братски народа да живѣятъ. Отъ една страна крѣпостния аремъ, отъ друга турското потисничество и чорбаджийския гнетъ, които спрѣзваха културния напрѣдъкъ и свободното развитие на двата братски народа. На второ мѣсто трѣбва да отбѣлѣжимъ еднаквитѣ цѣли и задачи, които си бѣха поставили Шевченко и нѣкои наши писатели и които бѣха извикани отъ близкитѣ неблагоприятни условия. Като Шевченко повечето отъ нашитѣ дѣйци отъ прѣдосвободителната епоха бѣха излѣзли отъ народа, живѣеха съ неговитѣ стремежи и идеали, отдали бѣха живота си изключително въ служба на народа. Не е странно тогава при еднакви задачи и цѣли да съвпаднатъ пжтищата, както и срѣдствата на дѣйствие. Ето защо великиятъ украинецъ допада на нѣкои наши писатели и е тѣхенъ любимецъ.

И както бива обикновено, любимия поетъ става учитель на своитѣ любимци. Шевченко е образецъ на нѣколцина наши писатели отъ прѣдосвободителната епоха, по отношение форма, езикъ и мотиви. И тѣ като свои учитель пишатъ на народенъ езикъ, черпятъ сюжети изъ народния битъ, въ което отношение първенство се пада на П. Р. Славейковъ, Освѣнъ него Славейковъ, отъ Шевченко сж повлияни Любенъ Каравеловъ и Ксенофонтъ Райковъ Жинзифовъ.

Надушилъ младъ отечеството си още студентъ въ Москва, Райко тѣрдѣ силно се увлича отъ Шевченко и послѣдниятъ става неговия любимъ поетъ и учитель. Първитѣ му опити не сж друго, освѣнъ подражания на великия украинецъ, а по късно вече той прѣвежда на български негови пѣсни и стихотворения — „Нова българска сбирка“ — 1863 год. Сюжетитѣ на повечето стихотворения Жинзифовъ черпи, като учителя си, отъ народния битъ и страдания и народната пѣсень. Като Тараса, Райко обича да възпроизвежда българското минало (Сонъ Охридъ и др.), битъ и страданието на народа подъ робството. Въ други стихотворения, напр. „Просякъ“ по подражение на Шевченковия „Жебракъ“, „Молитва“ и пр., като учителя си Жинзифовъ изказва вѣра въ свѣтлата бждина на своята родина (Вижъ Л. Д. Ихчиевъ — „К. П. Жинзифовъ, Кюстендилъ 913 г.)“ Той е толкова силно повлиянъ отъ Шевченко, че като него пише на своето си македонско нарѣчие. Подаденъ въ вѣрата на тогавашното мнѣние да вмжкне въ украинския езикъ едно великорусско влияние. (Повече вижъ у Д-ръ Ив. Шишмановъ „Тарасъ Шевченко, неговото творчество и неговото влияние върху българскитѣ писатели прѣди освобождението.“ Библиотека Славянска бесѣда — кн. XVI. 1914 г. София.)

На пръвъ поглеждъ изглежда, че най-малко е повлиянъ Любенъ Каравеловъ. Но макаръ да е заелъ отъ Шевченко само петь малки пѣсни. (Учете са брате мои, Защо ми са черни вѣжди, Родила е мене мама, Ив. Хусъ, Тече вода въ синио море) по отношения формата Каравеловъ е най силно повлиянъ и, както бѣлѣжи г-нъ Д-ръ Ив. Шашмановъ (цитираната книга) отъ 191 негови стихотворения 113 сж написани въ любимия размѣръ на Шевченко и украинскитѣ народни пѣсни. Колко силно е влиянието на Шевченко върху Каравеловъ по отношение формата ясно личи, когато се съпоставятъ първитѣ му стихотворни опити, прѣди запознаването съ Шевченковата поезия, и тия слѣдъ тоя периодъ. Въ първитѣ си работи той мжчно се справя съ римата и ритъма, когато отпослѣ това му се отдава по-лесно. И справедливо г-нъ А. Тодоровъ Баланъ вижда въ това Шевченково влияние. (Вижъ А. Тодоровъ — Българска литература, 1899 г.). Сжщо като Шевченко Каравеловъ изразява въ своитѣ повѣсти народния битъ, като по нѣкога дори излиза отъ рамкитѣ на повѣствователя и се приближава до етнографа. Въ това отношение, освѣнъ Шевченко на Каравеловъ сж влияли и други украински писатели, напр. белетристката Марко Вовчокъ, както и великиятъ Гоголь, който макаръ и да не пишеше на украински езикъ, има голѣмо значение за самосъзнанието на украинцитѣ, чрѣзъ своитѣ повѣсти въ които възпроизвеждаше украинския народенъ битъ.

Най-мощно е обаче влиянието на Шевченко върху родоначалника на нашата поезия — П. Р. Славейковъ. Нему най допада Шевченковата поезия и това безспорно се дължи на духовното родство между тия двѣ натури. Излѣзли отъ народа, тѣ бѣха посветили живота си изключително въ служба на народа. Тѣхната дѣйность е неразривно свързана съ народнитѣ интереси, само че у Шевченко тая връзка е по-силна, по тѣсна, толкова тѣсна, че той почти се губи като творчески индивидуалитетъ. Ето защо Шевченко е било толкова любимъ на дѣда Славейкова. И както вѣрно бѣлѣжи г-нъ Проф. Б. Пеневъ — Прѣводната и подражателна поезия на Петко Славейковъ. Пер. сп. кн. LII — Славейковъ, на когото службата на любимия народъ осмисляше живота му; най добрѣ е изразилъ своята вѣра и купнежъ за свѣтла бѫднина на народа въ прѣводитѣ и подражанията изъ творенията на великия украинецъ. Тоя изразъ отлично доказва, какво грамадно значение има Шевченко за дѣда Славейкова, като подчертава сѫщеврѣмено и прѣдполагаемото душевно родство между двамата поети.

Не ще е прибързано, струва ми се, ако се забѣлѣжи, че Шевченко е влиялъ и върху други наши писатели, което сигурно би се установили при едно проучване.

София, Св. Василий 920 год.

Кирило-Методиевското братство

Кирило-Методиевското братство е едно обществено-политическо дружество, което въ окóло срѣдата на миналия вѣкъ образуватъ най-видни въ новата украинска история водители въ защита на народнитѣ идеали на своето отечество, и което, обаче, бива одушено отъ царската руска полиция още въ зародишъ, прѣди да се сформира като нѣщо цѣло и да се разрастне въ общонационална освободителна организация. Началото на братството спада въ 1846 година, когато извѣстниятъ украински историкъ Костомаровъ бива повиканъ за професоръ въ Киевъ. Националистическитѣ идеали на Костамарова се проявяватъ още въ младини, когато съ дисертацията си: „За значението на руската народна поезия" — която впрочемъ, бива отхвърлена и запрѣтена — прави първи опитъ да достигне учения магистерски титулъ. Още прѣзъ това врѣме той е поддържанъ отъ своитѣ почти съврѣстници украинци — сѣ млади хора — Керенъ, Кореницки, Бецки и др. Въ 1846 къмъ неговитѣ идеи за обособление на народитѣ, които той усърдно развива и проповѣдва въ своитѣ лекции, къмъ нѣто се присъединяватъ П. А. Кулишъ, Ат. Шаркевичъ, Н. И. Гулакъ, В. М. Бѣлозерски и великия Шевченко. Това е, собствено, малкиятъ кржжокъ и основния камъкъ на Кирило-Методиевското братство. По коледа, 1846, когато братята били събрани на съвѣщание въ Н. И. Гулакъ, биватъ подслушани отъ доносчика Петровъ, руски студентъ, който съобщава за тѣхъ на полицията. Съ това, сждбата на братството е рѣшена. Официалния си доносъ Петровъ написалъ на 3 мартъ 1847, и отъ срѣдата на мѣсеца почватъ вече обисканитѣ по жилищата на всички и арестуване на отдѣлни членове отъ братството. Пръвъ билъ хвърленъ въ тъмницата Гулакъ. Въ продължение на Априлъ и Май сж били произведени разпита и слѣдствието. Изглежда, че резултатитѣ сж били, сравнително, благоприятни за братята. Шефътъ на жандармерията самъ призналъ по-подиръ, че доносътъ и първитѣ свѣдѣния на властьта били прѣувеличени и надминавали значението на самото дѣло, което въ сжщность, — както се изразявалъ той, — не било тъй опасно — разбира се, благодарение на будностьта на жандармерията, която успѣла да залови и унищожи обезпокоителнитѣ замисли въ тѣхния зародишъ и по този начинъ „затвърдила на двасетина години въ Малорусия спокойствието, което е могло да бжде нарушено". Доволенъ самъ отъ тоя обратъ, шефътъ на полицията Орловъ подалъ умѣренъ и доста сносенъ въ сравнение съ първоначалнитѣ похвати на администрацията проектъ, за наказание на виновницитѣ. Рускиятъ царь утвърдилъ този проектъ на 28 май 1847 год. Това е цѣлата фактическа история на Кирило-Методиевското братство.

Съучастницитѣ биватъ различно наказани — кой повече, кой по-малко. Костамаровъ лежи цѣла година въ Петро-Павловската крѣпость, послѣ което минаяа на служба въ Саратовъ, като му е запрѣтено да прѣподава уроци и печати съчинения. Въ 1859 той бива повиканъ за професоръ въ Петербургъ, дѣто прѣзъ 1860—1861 год. редактира списанието „Основа" — органъ пакъ на единъ кржжокъ отъ украинци, който се бори за правата на своята народность. Великиятъ украински историкъ е роденъ на 4 май 1817 год., въ Варонежската губерния, въ Юрасовка Острогожски Уѣздъ, а починалъ на 7 Априлъ, 1885 год.

Кулишъ Пантелеймонъ Александровичъ, извѣстенъ украински писатель, авторъ на „Черната Рада", и виденъ публицистъ и общественикъ на своето врѣме, роденъ въ Черниговската губерния, лежи два мѣсеци въ крѣпость и три години билъ пратенъ на заточение въ Тула, пълна амнистия получава въ 1856 год. Той сжщо е единъ отъ съредакторитѣ ни „Основа" въ Петербургъ.

Най-жестоко бива наказанъ най-силния отъ всички съ палящето слово на поезията и популяризаторъ на идеитѣ на Кирило-Методиевското братство, Шевченко. Него пращатъ въ казармата, като простъ войникъ, подлагатъ го на най-груби третирания и обноски — неотговарящи на създаденитѣ вече и вродени навици на занимание и животъ, заточватъ го въ стѣнитѣ на Оренбургъ, въ Орската крѣпость, запрѣщаватъ му да пише и рисува цѣли дванаесетъ години, съ което подровятъ и прѣломяватъ окончателно творческитѣ му сили.

Относително програмата на Кирило-Методиевското братство трѣба да се каже, че ний я познаваме отъ лекциитѣ на Костомарова въ Киевъ, какво и отъ неговата панегерика на казачеството: „Книга битія украінського народа". Това е въ главни чърти идеалогията, унаслѣдена отъ френската революция отъ края на XVIII вѣкъ: възкръсване и равноправие на всички народности, и братство и равенство за всички съсловия и класи у народитѣ. Конкретно, Кирило-Методиевската програма е идеализация на славянофилството което трѣба да се обедини въ една мощна федерации на всички потиснати славянски племена. Въ всички части на

бждащата голѣма славянска федерация трѣба да сж въ сила еднакви основни закони и права, трѣба да се въведе единна система на мѣрилкитѣ теглилкитѣ и монетитѣ, да се прѣмахнатъ всички мита и разни ограничения на търговията, крѣпостничеството, робството въ всичкитѣ му видове; да се учреди една обща централна власть, която завежда външнитѣ отношения, държи войската и флотата — разбира се, при пълна автономия на всѣка отдѣлна часть на федерацията, що се отнася до всички национални учреждения и управления вжтрѣ, до сждилищата и народното образование.

Специфично романтичното въ тая програма е идеализация на старото казачество — животътъ на което, както се знае, олицетворяваше волность, равенство и братство, тъй подходящи изобщо на демократичсскитѣ нрави въ Украина. Казачеството главно бѣше братство, дѣто всѣкой, който стжпи въ него, става братъ на другитѣ, па макаръ прѣди и да е билъ господарь или робъ. Прѣдводительтъ (старшина) се е избиралъ сжщо отъ всички, за да служи на всички по християнски, и срѣдъ казачеството не е имало изобщо никакви особнн привилегии и титули. Братството е идеализирало още и демократизма на старата украинска църква, избираема сжщо въ всички свои прѣдставители отъ цѣлия народъ и демократична и републиканска въ своя строй, като противовѣсъ на по новото чуждо духовенство — тоже послушно на потисническата власть.

Изъ всичката тази романтична идеализация на братство, равенство и правда звучи мощенъ протестъ срѣщу онова потисничество и безправие, които царили въ Украина, и този протестъ, тоя смѣлъ гласъ, издигнатъ за правото и бжднината на своя народъ образува и ядката на оная грандиозна роля, която Кирило-Методиевското братство изиграва въ възраждането на Нова Украина. „Тази Нова Украина, въ която живѣемъ ние — пише професоръ Грушевски — която откри своето лице съ политическата пробуда прѣзъ 1890 — 1900 год. въ Русия и задъ нея, и особено прѣзъ първитѣ дни на свобочата 1906 — 1907 год. и се възправя накрай въ цѣлия си ръсть слѣдъ днешната революция: тази Нова Укарина води своето начало отъ братството въ 1846 год., отъ Кирило-Методиевското братство“.

Трѣба още да отбѣлѣжимъ, че тѣзи мечтатели и идеалисти отъ малкия кржгъ на Костомаровъ, Кулишъ и Шевченко сж първи, които спменуватъ въ програмата си освобождението на България, за която никой още не споменува прѣзъ ония тъмни врѣмена.

Накрай, що се отнася специално и до Шевченко, липсватъ данни и изслѣдвания, за да се подтвърдятъ точно по-раннитѣ негови връзки съ идеитѣ на Костамарова и неговия кржжокъ — прѣди 1816. — Защото сжщитѣ тѣзи идеи звучатъ мощно съ произведенията на великия Украински поетъ още отъ началото на четирийсетѣ години.

РАЗНИ.

Честуване паметьта на Т. Г. Шевченко

На 11 т. м. 59 годишнина отъ смъртьта — за пръвъ пжть въ българската столица се отпразнува паметьта на великия украинский поетъ Тарасъ Григориевичъ Шевченко. Група почитатели на незабравимия пѣвецъ на Украина устроиха тържествена панахида въ църквата Св. Седмочисленици, дѣто присжтствуваха мнозина видни български дѣятели, между които и народниятъ поетъ Вазовъ, и бившиятъ бълг. пълномощенъ министръ въ Украина г. проф. Ив. Д. Шишмановъ, членоветѣ на Украинската Мисия въ България и многочислени украинци, врѣмено прѣбиваващи въ София. Панахидата отслужиха петима български духовници и единъ украински свещеникъ.

Вечерьта въ помѣщението на Украинската легация бѣше устроена братска трапеза, на която присжтствуваха видни прѣставители на българската литературна мисъль, почитатели на Т. Г. Шевченко, както и украинци. Прѣдставителтъ на Легацията г. Драгомирецки почете паметьта на великия поетъ съ подходяше слово, на което отъ страна на българскитѣ гости отговори съ топли думи г. професоръ Д-ръ Ив. Д. Шишмановъ. Членътъ на легацията, младиятъ украински членъ г. Шелудко прочете едно изложение за прѣводната работа на Л. Каравеловъ — първи прѣводачъ на Шевченко на български. При взаимна задушевность, вечерьта се продължи съ украински и български пѣсни и съ дружеска бесѣда между украинци и българи до слѣдъ полунощь.

Вечерь на Украинската пѣсень.

За устроената въ паметь на 59 годишнината отъ смъртьта на Т. Г. Шевченко вечерь въ салона на Воения клубъ въ столицата, на 21 того 9 часа вечерьта любезно сж дали съгласието си да съдѣйствуватъ: Г-жа Будевска отъ Народния Театъръ, г-ца Анна Тодорова отъ Операта, както и г.г Професоръ Д-ръ Ив. Д. Шишмановъ и г. г. Македонски и Каролевъ, заедно съ хора на г. Николаевъ. Ще се декламиратъ на Украински и въ Български прѣводъ стихове отъ Шевченко и ще се пѣятъ редомъ съ Шевченкови творения още и Украински Народни пѣсни. Концертътъ буди особенъ интересъ въ широкитѣ кржгове на обществото.

Болшевишката политика въ Украина.

Политиката на болшевикитѣ въ Украина не се е измѣнила. Отъ всички страни пристигатъ извѣстия, че както миналата година, болшевикитѣ арестуватъ всички видни украински дѣятели, безъ да се изключватъ и социалиститѣ. Всичката власть е въ ржцѣтѣ на руситѣ. Индустрията е дезорганизована съвършено отъ дѣятелностьта на сѣвернитѣ варвари — болшевикитѣ.

Печатница С. М. Стайковъ — София.

ГОДИНА I. СОФИЯ, 1 АПРИЛЪ 1920 ГОД. БРОЙ 12.

Украинско-Български Прѣгледъ

ДВУСЕДМИЧНО СПИСАНИЕ

Урежда се отъ Редакционенъ комитетъ

ИЗЛИЗА НА 1 И 15 ЧИСЛО ВСѢКИ МѢСЕЦЪ
Абонаментъ:
за година 10 лева; за 6 мѣсеца 5 лева; за 3 мѣсеца 2·50 лева
Отдѣленъ брой 50 стотинки
Абонирането става чрѣзъ пощата

Писма и всичко се адресува до Редакцията: София, Люб. Каравеловъ, 29

СЪДЪРЖАНИЕ:

1. Д-ръ Ив. Д. Шишмановъ. — Тарасъ Шевченко.
2. Любенъ Д. Ихчиевъ. — Влиянието на Шевченковата поезия.
3 Ю. Ленко. — Терминитъ Русь, Малорусия (Малая Русь) и Украина.
4. „Вечерь на украинската пѣсень".
5. Разни.

Д ръ Ив. Д. Шишмановъ

Тарасъ Шевченко.

(Рѣчь за 59 годишнината отъ смъртьта на поета)
Софийско Вѣенно събрание 21.III 920 г.

Когато прѣди шесть години, въ самото надвечерие на европейската катастрофа, се навърши единъ вѣкъ отъ рождението на Шевченка, Славянската бесѣда въ София, вѣрна на своята задача, да запознава своитѣ членове и въобще българското общество съ живота, бита, културата и литературата на всички славянски народи, уреди тържествено утро. Въ тоя день, 9 мартъ 1914, тогавашниятъ прѣдседатель на Бесѣдата, Станимировъ, прочете една обстойна биография на поета и художника, а на мене бѣ възложено да дамъ кратка оцѣнка на Шевченковото творчество И двѣтѣ сказки бѣха напечатани въ сборницитѣ на Славянска бесѣда.

Напомнямъ тая дата, за да се види, че България, още прѣди да сѫществуваше единъ политически украински въпросъ, цѣнейки високо тѣснитѣ връзки на нѣкои отъ своитѣ най-добри синове, поети и писатели до освобождението, съ великия авторъ на *Катарина*, на *Наймичка*, *Кавказъ*, *Неофити*, *Иванъ Хусъ*, *Сънъ* и т. н. взе най-живо участие въ праздненствата и радостьта на братския украински народъ, въпрѣки че българската общественость бѣ тогава подъ най-тежкото впечатление отъ нещастния финалъ на междусъюзнишката война.

И ето ни днесъ отново такъ събрани около Шевченка — при една наистина въ нѣкои отношения измѣнена обстановка, но съ сѫщитѣ чувства и настроения, защото цѣнното, което безсмъртниятъ плебей-поетъ завѣща, и не само на своя народъ, а и на цѣлото славянство и на всемира — остава и днесъ цѣнно, защото е вѣчно.

Кой е Шевченко?

Синъ на единъ бѣденъ крѣпостникъ, съзрѣлъ първитѣ лъчи на свѣтлината въ мизерната колиба на единъ украински селянинъ, самъ дору до 24-тата си година робъ, откупенъ едва въ 1838 г. по милость за да може да се прѣдаде на своето изкуство, живописството, което той обичалъ страшно още отъ дѣтинство, излѣзълъ изъ срѣдата на най-тъмнитѣ, невѣжествени маси, извѣстно врѣме, като Жанъ Жакъ Русо, форменъ босякъ, слуга и лакей, но успѣлъ съ силата на собствения си гений, да се издигне отъ полуграмотенъ мужикъ до значението на единъ великъ поетъ и талантливъ майсторъ на палитрата и краскитѣ, националенъ бардъ и пророкъ, слава и гордость на своя народъ, въ когото днесъ милиони се кълнатъ — ето какво е Шевченко. Ние нѣмаме въ цѣлата всемирна литература другъ примѣръ на гениаленъ поетъ, излѣзълъ изъ срѣдата на най-тъмнитѣ селски маси. Русинътъ, Кольцовъ и шотландецътъ Бърнсъ сж несъмнено велики народни поети, но и двамата принадлежатъ на гражданското съсловие. Единиятъ е синъ на мѣщанинъ, а другиятъ на арендаторъ. Днесь въ всѣки случай Шев-

ченко е за украинеца това, което е Пушкинъ за русина, Мицкевичъ за поляка, Прешернъ за словенеца и Вазовъ — за българина.

А съ това е всичко казано. Рѣдки, много рѣдки сж случаитѣ, когато единъ поетъ е могълъ да се издигне до степеньта на единъ общопризнатъ прѣдставитель на гения на своя народъ. За това се изискватъ не само специфични лични дарби и качества на поета, но и редъ благоприятни социални условия. А какво е значението на общопризнатитѣ национални поети, може да се сжди негли най добрѣ отъ мнѣнието на Карлайла за Шекспира. Въ своята извѣстна книга *За героитѣ, почитанието на героитѣ и героичното въ историята* той се обръща къмъ своитѣ сънародници съ слѣдния въпросъ: „Англичани, какво бихте желали, никога да не сте притежавали Индия или Шекспира? Труденъ въпросъ, нели? Служебни личности биха отговорили вѣроятно официално (Индия), ала ние би трѣбвало да заявимъ: има ли, нѣма ли Индия, за насъ е безразлично, но безъ Шекспира ние неможемъ. Индийската империя единъ день ще загине, но Шекспиръ — никога. Той си остава вѣчно нашъ, ето защо ние не можемъ да жертвуваме своя Шекспиръ“.

Е добрѣ, ако даже една велика нация като Англия, никога не би пожертвувала, споредъ Карлайла, най-великия свой поетъ, чудно ли е, че по-малки и по-слабо културни народи тъй страстно могатъ да се привържатъ къмъ своитѣ национални гордости, къмъ своитѣ най-прѣдставителни типове, въ смисъла на Емерсона, къмъ своитѣ най-велики синове? А нѣма никакво съмнѣние, че Украина и Шевченко образуватъ собствено едно. Личната сждба на поета е символъ и на сждбата на цѣлия му народъ. Въ пѣснитѣ на Шевченко пѣе самата Украина.

Но може-би да се помисли, че Шевченко само въ сравнение съ общото културно равнище на своя народъ може да се нарече единъ голѣмъ поетъ и че мѣренъ съ великанитѣ на всемирната литература той е сравнително една малка фигура

Не е обаче тъй! За това свидѣтелствуватъ прѣди всичко ентузиастичнитѣ отзиви на немалко руски критици, поети, мислители и учени. Литераръ-историкътъ *Скабичевскій* нарича много вѣрно Шевченка, пѣвеца на Кобзаръ, „*гигантъ южно-руской поезіи*“, критикътъ *Григорьевъ* му дава титлата „послѣдный Кобзарь и первій великій поетъ новой великой литературы, славянскаго міра“. Акацемикътъ *Коршъ* го величае като „божество, което живѣе на своето собствено слънце и което трѣбва дж бжде единъ день въ пантеона на всемирната литература“. Споредъ *Добролюбова* Шевченко е поетъ съвсѣмъ народенъ „какой мы, не можемъ ука зать' у себя“. Великия талантъ на Шевченка признаха и Чернышевскій и Герценъ и много други.

И дѣйствително, колкото по-дълбоко прониквame въ поезията на Шевченко, толкова по-вече намираме у него титли на безсмъртие.

Като лирикъ Шевченко може смѣло да се мѣри въ нѣкои отношения съ Хайне. Нѣкои отъ неговитѣ думки плѣняватъ съ сжщото дълбоко поетично настроение като Buch der Lieder. По своя ентусиазъмъ за красотата на природата, по смѣлостьта на социалнитѣ мотиви и нѣжностьта на чувството, той напомня двата велики английски поета, Шелли и Бърнсъ.

Нека ми бжд- позволено да кажа една дума за развитието на Шевченковия поетически гений. Излѣзълъ изъ една земледѣлска срѣда, дълги години расъль въ нея, свършилъ наистина, благодарение на застжпничеството на поета Жуковски, художествена академия въ Петроградъ, но нѣмалъ възможность, да излѣзе вънъ отъ границитѣ на своето отечество, Шевченко рискуваше да стане единъ поетъ съ дребни концепции и дребни сюжети.

Но тукъ именно се прояви неговата гениалность: въ феноменално бързото му развитие.

До като въ *първата* епоха отъ своята еволуция (отъ 1838 – 1840) 26 - 30 годишниятъ Ш. възпѣва прѣдимно украинския домъ, украинското село, укр. сѣмейство, укр майка и дѣвойка – въ *втората* епоха (отъ 1840 1843) той се прѣобразява отъ локаленъ патриотъ въ общоукраински пламененъ националистъ. Въ *третата* епоха на своето поетическо развитие (отъ 1843—1847) кржгозорътъ на Шевченко се разширява още повече. Сега той е не само украинецъ, но и панславистъ, само че панславистъ-федералистъ, въ разлика отъ московскитѣ панслависти, които, като Аксакова, Хомяко ва, Каткова и други бѣха централисти, Въ тая епоха той е дѣятеленъ членъ на знаменитото тайно Кирило-Методиевско братство, което, основано въ 1846 год. въ Киевъ, отъ историка Костомарова, поета Гулакъ Артемовскій, Кулиша, Маркевича и др.,

си поставяше за цѣль, да шири между славянитѣ идеята за взаимаость и *федерация* върху принципа на пълната свобода и автономность на всички славянски народи. Заслужва да се отбѣлѣжи, че въ тая широко замислена славянска федерация Шевченко и неговитѣ другари дадоха, между другитѣ членове на федерацията, равно мѣсто и на българския народъ, и това още въ 40 тѣ години на миналия вѣкъ, когато за България рѣдко нѣщо се чуваше и знаеше.

Извѣстна е печалната сждба на Кирило Методиевското братство. То бѣ закрито, благодарение на единъ доносъ, а членоветѣ му осждени на заточение.

Шевченко бѣ хвърленъ въ затворъ, слѣдъ това насилствено облѣченъ въ войнишки мундиръ и, дѣлейки въ туй отношеиие сждбата на Достоевскій, Полежаева и толкова други — заточенъ въ далечнитѣ приаралски краища съ изрична забрана, да не смѣе да пише и рисува: свирѣпо наказание за единъ поетъ и художникъ!

Прѣтърпѣлъ пълно крушение на своитѣ идеали за една всеславянска федерация, подъ впечатлението на обществените неправди, Шевченко въ изгнанието стана прѣдимно пѣвецъ на общочовѣшкитѣ страдания и стрѣмежи къмъ свободата, братството и равенството.

Наистина Шевченко продължи и сега да люби беззавѣтно своята дълбоконещастна „Мати Украіна“ но неговата мечта е прѣди всичко, да бжде всемиренъ апостолъ на правдата, Той моли Бога само за едно: да му даде, винаги да обича правдата, защото правдата трѣбва най-сѣтнѣ да възтържествува на свѣта, иначе слънцето ще стане и ще опожари осквернената земя.

Отъ тоя кратъкъ очеркъ на Шевченковото развитие като вѣкъ и поетъ, се вижда, колко е широка скалата на неговитѣ емоции и какви разнообразни теми и интереси засѣга неговата лира.

Той е наистина пламененъ украйнецъ, но не е само украйнецъ, той е славянинъ, но не е само славянинъ. Националнзмътъ не е за него самоцѣль, а срѣдство за постижение на по-високи общочовѣшки блага.

Ето защо Шевченко е и днесь живъ и собствено по-живъ отъ когато и да било. Неговиятъ федеративенъ и демократиченъ панславизъмъ тепърва почва собстено по добрѣ да се разбира и да печели привърженици. А гражданскитѣ мотиви на неговата муза още дълго врѣме ще плѣняватъ душитѣ и сърдцата на истински страждущитѣ, истински унижените и оскърбенитѣ на роди и личности

И вече по тия причини Шевченко неможе да не ни бжде крайно симпатиченъ. Не залудо слѣдъ дълго затишие, вслѣдствие на измѣненитѣ политически и социални условия (освободената отъ двойното робство България трѣбваше естеството въ много отношения да се отдалечи отъ Украина), не залудо отъ десетина години насамъ Шевченко почва отново да интересува българскитѣ поети, между които напърво мѣсто трѣбва да помена Чилингирова, несъмнѣнно най-добриятъ днесь интерпретъ и библиографъ на Шевченка въ България. Заслуги като прѣводачи отъ Шевченка иматъ въ по-ново врѣме и младитѣ поети Хр. Цанковъ-Дерижанъ, Дриновъ, Ихчиевъ и Бѣлевъ.

Но Шевченко има и въ миналото права върху нашата обичь и признателность. Той е оня славянски поетъ, който наравно съ Пушкина упражни най-силно влияние върху творчеството на най-добритѣ наши писатели и поети прѣди освобождението: Люб. Каравеловъ, Петко Славейковъ и Райко Жинзифовъ. Шевченко имъ даде не само отдѣлни поетически мотиви, но имъ зае и своята любима поетическа форма — мелодичния ритъмъ на своитѣ поеми и лирични пиески. Кой не познава прѣлестната пѣсень на Каравелова, отъ която лъха толкова свѣжесть, но и толкова горесть:

Хубава си моя горо,
Миришешъ на младость,
Но вселявашъ въ сърдцата ни
Само скрѣбь и жалость.

Кой не е пѣль Вазовата пѣсень:

Тихъ бѣлъ Дунавъ се вълнува,
Весело шуми,
И Радецки гордо плува
На златни вълни.

Но колцина знаятъ, че тия пѣсни сж писани въ любимата форма на Шевченковата и украинската народна поезия?

Ето единъ примѣръ отъ прѣлестната поема на Тараса *«Катерина»*:

Не слухала Катерина
Ні батька ні неньки
Полюбила москалика
Як знало серденько и т. н.

Или изъ прѣкрасното стихотворение „Заповіт“ („завѣтътъ“) който прѣди малко ви се изпѣ:

Як умру, то поховайте
Мене на могилі,

Серед степу широкого
На Вкраіні милій.

На какво се дължи собственó силното въздѣйствие на украинския поетъ върху Жинзифова, Каравелова и Славейкова? Азъ имахъ вече случай въ своята сказка въ Славянската бесѣда да изтъкна най-главнитѣ причини на тоя рѣдъкъ афинитетъ. Той се дължи прѣди всичко на голѣмитѣ сходства въ социалния строй, въ политическото минало, народната психика, националнитѣ страдания и бѣдствия и националнитѣ копнежи и идеали на двата народа. Украинци и българи сж прѣдимно селяни. Украинци и българи сж фанатично привързани къмъ своята земя. Жинзифовъ. Каравеловъ, Славейковъ нѣмаше освѣнъ да замѣстятъ „Мати Україна“ съ майка България или Македония, Днѣпъръ съ Дунавъ или Вардаръ, самотнитѣ укр. степи и могили съ Балкана и Пиринъ, злия панъ съ злия турчинъ и като Шевченко прѣнесенъ всецѣло на българска почва.

Но това, което особено интимно сближи нашитѣ поети прѣдъ освобождението съ Шевченко, то бѣ тѣхното общо възхищение отъ народната поезия и народното прѣдание. Кой незнае, колко високо цѣнѣха и Жинзифовъ и Каравеловъ и Славейковъ произведенията на простолюдната, безискуствена муза?

Има ли и днесъ у насъ човѣкъ, който тъй добрѣ да познава народно творчество, народнитѣ приказки, легенди, пословици, прѣдания и пр. като Славейковъ Д. Л. Каравеловъ бѣше не само тънъкъ цѣнитель, но и ученъ изслѣдвачъ на българския фолклоръ. Пламенно обичаше народнитѣ пѣсни и Жинзифовъ, който и въ тоя отношение е несъмнѣнно най-близкий ученикъ и подражатель на Шевченка.

Ето защо инициаторитѣ на днешната вечерь, посветена на паметьта на великия Тарасъ, сж направили отлично, че сж я свързали съ една вечерь на украинската пѣсень. Защото Шевченко е всецѣло проникнатъ отъ духа на украинската народна поезия и тъй дълбоко проникнатъ, че много отъ неговитѣ малки пѣсни правятъ прѣмо впечатление на народни пѣсни. И ритиката и днесъ се пита често въ недоумѣние: гдѣ се свършва собствено у Шевченка индивидуалнитѣлтъ на колективната народна душа и гдѣ се начева индивидуалният [illegible]. И много право забѣлѣзва Костома, единъ отъ най-близкитѣ му другари въ Кирило-Методиевото братство, – „Шевченко бѣше избраникъ на народа въ най-прѣкото значение на тази дума. *Народътъ като че ли го избра да пѣе вмѣсто него.* И Шевченко каза дѣйствително туй, което всѣки простъ украинецъ би казалъ, да би могло неговото народно чувство да се възвиси до способность да изразява туй, що се пази въ дъното на душата му“.

Да, народътъ го избра, за да пѣе вмѣсто него. Но и народътъ-поетъ въ своитѣ чудни думки и въ своитѣ прѣлестни мелодии, които ще чуемъ тая вечерь, тоя народъ пѣе въ унисонъ съ своя най-великъ синъ, безсмъртния Тарасъ. Защото, както казахъ, Шевченко и Украина образуватъ собствено ерно

Азъ свършихъ

Любенъ Д. Каравеловъ

Влиянието на Шевченковата поезия

върху творчеството на Райко Жинзифовъ.

Поводъ да [illegible] редове ми [illegible] отпразднуването на 50-годишнината отъ смъртьта на великия украински [illegible] Тарасъ Григориевичъ Шевченко (1814—1861 г.). Последнятъ съ своитѣ поетични творби е толкова допринесълъ за укрѣпването на украинско-българскитѣ литературни връзки прѣди нашето освобождение, като непосрѣдственó е влиялъ върху всички наши по-видни писатели и поети отъ [illegible] освободителната епоха и то: било чрѣзъ [illegible] и съдържанието на пѣснитѣ си, било чрѣзъ [illegible] външната страна—форма на [illegible] творения. Изобщо това влияние на Шевченко [illegible] тихъ се забѣлѣзва въ тѣхниката и развитието на всички поетични творби, оригинални и преводни, на повечето наши писатели отъ това [illegible]. Знайно е, че тогава най-много се поддаде Шевченкоата поезия нашиятъ поетъ, публицистъ и битописатель Любенъ Каравеловъ [illegible] презъ 1871 г. обнародва въ вѣстника си „Свобода“ редъ стихотворения, прѣведени отъ Т. Г. Шевченко, а именно: „Учете се, братя мои“, „Пѣсень“ (вижъ в. „Свобода“, год. I, бр. 44 отъ 30/IX 187[illegible] год.) както и прѣводътъ на „Иванъ Хусъ или еретикъ“. Не е тукъ мѣстото да се простирамъ и на разглеждание обстойно огромното влияние имено [illegible] Шевченковата поезия върху стихотворчество на Любенъ Каравелова.

Ще [illegible] само, какъ Шевченковитѣ „народни“ пѣсни влияятъ както откъмъ форма, тъй и откъмъ съдържание върху стихотворенията на другъ нашъ отъ [illegible] прѣдосвободителни поети, именно върху [illegible] на Райка Жинзифова.

Отъ голѣмо значение за характеристика на нашата литература и поезия отъ врѣмето на националнитѣ ни възраждание и чужднитѣ влияния върху и върху творческото развитие на нашитѣ писатели. Тѣзи влияния главно идатъ отъ руската литература, която е оставила голѣми слѣди въ характера на българската поезия и литература. Особено отъ срѣдата на 50-тѣ години на руската книжнина, въ свръзка съ поезията, която отразява би-

тови реални черти, упражнява силно влияние върху нашата почеваща книжнина; руската поезия изобщо на „народницитѣ“ прѣди всичко давала тонъ и направление на художественото творчество на тогавашнитѣ наши поети, именно пѣснитѣ на поети като Некрасовъ, Никитинъ, а особено украинската поезия съ своитѣ прѣдставители: Шевченко, Марко Вовчокъ и Основиненко указватъ съ своето съдържание и изобразяване реалния животъ прѣко въздѣйствие върху произведенията на нашитѣ поети и писатели отъ 60-тѣ и 70-тѣ години. Познато е, че руската поезия изобщо отъ врѣмето на Гоголя и Некрасова почти взима характеръ на народна реална поезия: тя става отзвукъ на нуждитѣ и стремленията на борещия се руски народъ противъ крѣпостничеството и угнетителното положение, въ което били поставени рускитѣ маси. Та и литературата и поезията въ Русия, като отразъ на духовния развой на народа по него врѣме, става срѣдство да се облѣкчи и подобри общественото негово устройство. У насъ творенията на пѣвци, като Шевченко, сж били обикнати, понеже отразявали непосрѣдно любими по духъ мотиви за врѣмето отъ прѣди освобождението. [1]).

Най-напрѣдъ още като студентъ въ Москва Р. Жинзифовъ силно се увлича отъ поезията на Тарасъ Григориевичъ Шевченко, който му станалъ любимъ поетъ; най-първо по подражание на него съставя първитѣ си „опити“ въ областьта на поезията, а сетнѣ свиква да прѣчежда пѣсни и стихотворения отъ Шевченко на български.

Въ Шевченковитѣ „размисли“, „думки“ и „пісні“ вѣе тихиятъ и меланхоличенъ напѣвъ на страданията и бѣдствията на украинската народна душа. Ва да се улѣ.. поезията на тоя пѣвецъ на националната украинска скрѣбь, Жинзифовъ ще да е чувствувалъ нѣщо сродно по духъ въ оригиналното негово творчество. Тарасъ Григориевичъ Шевченко произхожда отъ бѣдна украинска срѣда и е жи.. мѣлъ редомъ съ простия украински мужикъ, съ когото е дѣлилъ скърби и радости. Жинзифовъ отъ подъ.. вли.. ние на Шевченковата .. наелъ да възпро.. извежда характерни .. ти българския национ.. наленъ битъ въ.. скърби. Особено се забѣлѣ.. ва стахотворения; .. на народа, неговитѣ страдания пр.. вотъ и надеждата въ едно по-добро свѣтло бѣ.. ще на родината — влияние идещо направо отъ Шевченковитѣ пѣсни. Сжщо така, както Шевченко се ползувалъ отъ мотивитѣ на народнитѣ украински пѣсни, и Жинзифовъ е ималъ прѣко запознанство съ народнитѣ ни умотворения. Да прѣвежда Шевченка, Жинзифовъ е почналъ още отъ началото на 60-тѣ години. Шевченко е разработилъ народнитѣ пѣсни до индивидуално съдържание, но по отношение на формата той е достигналъ пълно съвършенство, когато напротивъ всички Жинзифови стихотворения и оригинални и прѣводни, страдатъ откъмъ външната изразна страна — формата. Туй се дължи главно на обстоятелството, че Шевченко е знаялъ много хубаво народния свой езикъ и е ималъ чуденъ поетиченъ слогъ, докато у Жинзифова езикътъ и формата сж крайно тромави, неразбираеми и неподходни за поетична рѣчь. Наистона и Ж. се е стремѣлъ да спази въ прѣводнитѣ си стихове еднаквия размѣръ на ритма, съ който си служилъ Шевченко. Обикновено стихътъ у Шевченка се движи въ двусложни хорейни стѫпки, съ които най-лекo е обработвалъ народнитѣ украински пѣсни. Често по срѣдата стихътъ се прѣсича отъ редовна цезура, а римитѣ на края създаватъ не винаги музикална сила на стиха. Жинзифовитѣ стихотворения, прѣведени отъ Шевченка въ шестосриченъ и осмосриченъ кръстосанъ хорей, обикновено сж безъ рими.

Въ издадената си на 1863 год. „Новобългарска сбирка“ (Москва, 1863 г.) Ж. помѣстя стихотворения прѣдимно прѣведени отъ Шевченко. Сюжетитѣ на повечето стихотворения Ж. черпи, като учителя си Шевченка, отъ народния битъ и страдания и то въ духа на народната пѣсень. Като Тараса, Райко Жинзифовъ обича да възпроизвежда българското минало („Сонъ“, „Охридъ“ и др.) битъ и страданието на българския народъ подъ робството. Въ други стихотворения, напр. „Просякъ“. по подражание на Шевченковия „Гусларъ“ или въ „Молитва“ и др. п. варианти, като Шевченко, Жинзифовъ изказва вѣра въ свѣтлата бѫднина на своята рорина. Той е толкова силно повлиянъ отъ Шевченка, че пише на своето си македонско нарѣчие, въ което чувствува, може би, по-голѣма близость до своя родъ Но не само това подражание по отношение на езика, но, както Шевченко най-умѣло прѣдава народната рѣчь въ своитѣ пѣсни и размисли, тъй и Жинзифовъ се мжчи въ духа на народнитѣ ни пѣсни да пише на единъ македонски диалектъ своитѣ оригинални и прѣведени стихотворения. Само че липсата на изработенъ поетиченъ езикъ и изобщо отбѣгването да пише на единъ чистъ литературенъ езикъ, у Жинзифова много е попрѣчило да прѣдаде колорита въ външната страна на Шевченковитѣ украински пѣсни, както и да прѣведе по-детайлни [illegible] освобождението не е билъ само Ж., който [illegible] поетични образци отъ украинската книжнина, особено отъ Шевченко, Марко Вовчока и Основиненко. Познато е, че и Петко Р. Славейковъ се запозналъ, макаръ и слѣдъ 70-тѣ години, съ стихотворенията на украинскитѣ поети и особено се е проникналъ отъ [illegible] „раздумки“ на украинския поетъ Шевченко. Нѣкои отъ Шевченковитѣ пѣсни Славейковъ е прѣвеждалъ съ чувство, безъ да има по-дълбоко запознанство съ Шевченка. [2]).

Онзи заразителенъ духъ, който се прокарвалъ въ прѣдосвободителната ни поезия отъ руската книжнина на 60-тѣ и 70-тѣ години, а главно отъ украинската народна поезия, съ нейнитѣ по-прѣдни пѣвци, намѣрилъ благоприятна почва да въздѣйствува върху направлението на българската поезия, и да ѝ придаде характеръ дидактично-патриотиченъ, съ явната задача да повлияе върху пробудата на националното съзнание у българина.

---

[1]) Вижъ Райко Жинзифовъ, животъ и летературна дѣйность, стр. 31 — 35. К-лъ 1913 год.

[2]) Вижъ Б. Пеневъ, П. Р Славейкова [illegible] водича и подражателна поезия. Псп. LXVII. кн. 2. [illegible].

Ю. Лемко.

Терминитѣ Русь, Малорусия (Малая Русь) и Украина

I.

Старото име, на украинския народъ било „Русь“, „русини“, „русичи“; подъ това име е билъ извѣстенъ този народъ на всички околни, близки и далечни свои съсѣди; сѫщото име е носѣлъ той и въ епохата на съзиждане на своята независима държава. Съ течение на врѣмето, туй негово име бива присвоено отъ неговитѣ сѣверни съсѣди днешнитѣ руси (великоруситѣ), макаръ и поизмѣнено отчасти.

Съ цѣль да разграничи и обособи себе си на украинската народность се наложило още отъ врѣмето на Хмѣлници, а малко по-интенсивно и отъ врѣмето на Мазепа, да възприеме щото старата Киевска Русь да се именува Украина, както и народътъ русини или русичи — да се нарича украинци.

Подобни промѣни въ имената на различни народи сѫ се случвали въ историята твърдѣ често, та нѣма защо да е необяснима и непонятна тази промѣна и по отношение на украинцитѣ. Тъй напримѣръ, нѣкогашнитѣ римляни, или както тѣ сами сѫ се наричали „Romani“, днесъ се казватъ италианци; тѣхното име, обаче, макаръ и малко измѣнено, прѣминало въ наше врѣме върху единъ другъ народъ, прѣдставящъ смѣсица отъ старитѣ римляни съ наддунавскитѣ даки, — днешнитѣ ромъни. Другъ случай: нѣколко стотинъ години слѣдъ рождението на Христа, малобройното германско племе франки успѣва да завладѣе обширната римска провинция Галия, обитавана отъ романизирани гали и келти; франкитѣ за прѣдѣлно врѣме романо-келтското море, тѣхния езикъ [illegible], завоевателя, обаче, остаря своето име на завоевания народъ, тъй че отъ момента областьта почва да се именува Франкия, а народа, — французи. Сѫщо тъй хвърчащитѣ дружини на скандинавскитѣ нормани нѣкога бѣха завладѣли часть отъ Франция, но поради малобройностьта си тѣ не можаха да се запазятъ като народъ, прѣтопиха се всрѣдъ мѣстното население, името си обаче оставиха на областьта, която и до днесъ се зове Нормандия.

Германцитѣ (нѣмцитѣ) наричатъ себе си „deutshe“; тази дума произлиза отъ латинската „Teutoni“ или „Teuti, — тъй се е наричало онова малко германско племе, съ което римлянитѣ най-напрѣдъ сѫ се сблъскали. Вслѣдствие римлянитѣ почнаха да наричатъ съ това име всички германски племена, и въ края на крайщата германцитѣ, които нѣмаха друго общо име почнаха и тѣ да наричатъ себе си „Teutoni“, „Teuti“ или германизирано — „Teutche“, „Deutche“, Французитѣ пъкъ, тѣ и до днесъ наричатъ германцитѣ „Allemagne“ — по името само на едно германско племе, живѣло въ съсѣдство съ тѣхъ. Славянитѣ отъ друга страна ги наричатъ „нѣмци“, отъ името на сѫщо едно само германско племе „Nemetti“. Една часть германски племена обитаващи Долния Рейнъ почнали впослѣдствие да се наричатъ нидерландци (холандци), а езика си „neederduitch“. Днесъ тѣ сами себе си, както и цѣлия свѣтъ, ги смѣта за отдѣленъ народъ. Интересното е, че англичанитѣ и днесъ наричатъ холандцитѣ съ името „Dutch“, а истинскитѣ „Deut h“ — и (германцитѣ), съ латинското имъ име „germans“. Но ето и още единъ примѣръ. Английския народъ е получилъ своето име отъ малкото германско племе „англи“, което около 800-та година сл. Хр. бѣ завоювало часть отъ острова Британия, обитаванъ отъ келтски брити. Фрэнцузитѣ и до днесъ именуватъ Англия — „Grande Bretagne“, за разлика отъ своята провинция «Bretagne», която сѫщо била населявана отъ келтски брити.

Подобни промѣни въ имената сѫ станали и по отношение на украинцитѣ. Въ края на IX вѣкъ едно отъ юго-източнитѣ славянски племена — поляни, живѣло около Киевъ по рѣкитѣ Рось и Росава, успѣва да покори постепенно всички околни племена: племето сѣверяни, населяващо областитѣ на Черниговъ и Переяславъ, древлянитѣ отъ околностьта на Овручъ, лучанитѣ изъ подъ Луцкъ, дреговичитѣ отъ къмъ Туровъ и Пинскъ, дулибитѣ отъ Подолия, бужанетѣ отъ къмъ западния Бугъ, улицитѣ отъ Днѣстъръ. Всички тѣзи племена, говорещи единъ езикъ се сливатъ въ единъ народъ и приематъ общото име Русь, русини, русичи. Какъ се е появилъ термина „Русь“, науката точно и до день днешенъ не е могла да установи. Едни допущатъ, че това име сѫ прѣнесли съ себе си скандинавскитѣ дружини на норманскитѣ варяги, други — отъ иранското или тюркското племе Роксоляни, а трети мислятъ, че това име е отъ сѫщия коренъ, отъ които сѫ Рось и Росава. Това именно мнѣние изглежда най-правдоподобно, защото отначало само племето поляни живѣещи по Рось и Росава, е наричало себе си Русь. Както и да е, фактъ е, че термина Русь, русини, това е старото име на Украина, на украинцитѣ, но не и на днешнитѣ руси (великоруситѣ). Най-старата лѣтопись, Несторовата, Началната лѣтопись отъ XI вѣкъ, повѣствуя за киевскитѣ князе; за тѣхната дружава съ Киевъ, [illegible] Ярославъ и Холмъ за [illegible] походи къмъ Цариградъ, а сѫщо и за походитѣ противъ славянскитѣ племена радимичи и вятичи — [illegible] бди на днешнитѣ руси, обитавали областьта около изтоцитѣ на р. Оке [illegible] орявани отъ киевлянитѣ съ мечъ и облагани [illegible] пържъ тѣ били [illegible] това, къмъ сѫщ [illegible] да прибѣгне и Владимиръ Велики, вл[illegible]ейство сѫщо тъй и Ярославъ Мждри. Прочее, тѣзи вятичи и радимичи сѫ отхвърляли, не сѫ искали киевския, руския хомотъ.

Слѣдъ смъртьта на киевския князь Ярославъ Мждри, единъ отъ неговитѣ синове наслѣдилъ за себе си подвластнитѣ до тогава на Киевъ области, Суздалъ и Владимиръ, на р. Клязма. Суздалско-Владимирското княжество, получило по този начинъ князь отъ Русь (Киевъ), заживѣва отъ тогава [illegible] напълно обособенъ, независимъ животъ. Така то прѣстава да бѫде подвластно прѣстава да се подчинява на Киевската Русь, като се смѣта вече нѣщо отдѣлно, различно и обособено отъ Киевъ; въ сѫщность, то и напрѣдъ е било само съ сила покорявано и насила присъединявано. Негова съвмѣстенъ животъ съ Киевъ е продължавалъ всѣкой случай не повече отъ сто години, когато съвмѣстния животъ на Киевъ съ Черниговъ, Переяславъ, Овручъ, Владимиръ Волински, Холмъ и Халичъ е продължавалъ повече отъ петстотинъ години. Тъй че, всички украински земи въ миналото сѫ със-

тавяли една сплотена, въ продължение на около 500 години, а московскитѣ земи и то само западната тѣхна часть, сж спадали. и то като по орена държава, подвластна територия, къмъ киевската държава (къмъ Русь) само стотина години и то съ прѣкжсвания.

Несторовата лѣтопись дава едно ясно тълкуване на този фактъ; лѣтописецътъ повѣствува, че радимичитѣ и вятичитѣ „били отъ ляховъ", т. е отъ другъ коренъ, другъ езикъ, различенъ отъ киевския т. е. отъ русинския, отъ украинския. Суздалско-Владимирското, по-късно Московско княжество, е живѣяло, както вече казано, свой отдѣленъ животъ. Поданицитѣ на държавата тамъ сж носѣли името „люди" (хора), отъ тукъ и терминитѣ „литовскіе люди" (литовски хора—литовци), „татарскіе люди" (татарски хора — татари), „русскіе люди" (руски хора—руси), „московскіе люди" (московски хора—московци), т. е. литовски, татарски, руски и московски поданици. Името „русскіе люди" съ течение на врѣмето получава все повече право на гражданственость относно поданицитѣ на Московския царь, обаче този новъ терминъ има вече съвършено другъ смисъль, различенъ отъ този, който сж имали Русь, русини, русичи сжщо тъй, както е очевидна и всеизвѣстна разликата между ромъни и римляни или между французитѣ и франкитѣ. Редомъ съ това име московскитѣ князе сж употрѣбявали дълго врѣме още и другото наименование —„Московскіе люди". Всички далечни и близки съсѣди на московското княжество сж продължавали чакъ до XVIII вѣкъ да наричатъ жителитѣ на княжеството по латински „Moskoviti" или „Mosci". Този терминъ се срѣща въ всички писмени паметници и въ всички карти до XVIII вѣкъ, а поляцитѣ и до днесъ ги още наричатъ „Moskale". Чакъ когато Петъръ Велики прѣмѣсти столицата на своята държава въ Петербургъ и нарече държавата си Россія, чакъ тогава се възприе да се наричатъ „русскіе люди" (руски хора) съкратено, просто, „русскіе" (руси) всички жители на държавата.

Думата „Россія" не е освѣнъ гръцката форма на думата „Русь". Що се отнася до термина Малорусия (Малая Русь, Малороссія), той за пръвъ пжть се употрѣбява отъ цариградскитѣ патриарси, той е тѣхно изобрѣтение—компромисъ по поводъ на единъ споръ прѣзъ XIV вѣкъ между Киевската и Халичска митрополии относно териториялното разграничение на тѣзи двѣ епархии. Цариградскиятъ патриархъ, комуто тогава въ църковно отношение е била подвѣдомствена и украинската православна църква, разрѣшилъ спора като отцѣпилъ отъ Киевската и придалъ къмъ Халичската митрополия Източна Галиция, Холмщиня и Волиния. За различие между двѣтѣ взаимно независими митрополии цариградския патриархъ нарекълъ Хиличската епархия „Μικρα Ρωσια", а Киевската „Μεγαλη Ρωσια". Дѣйствително, галицко-владимирскитѣ князе носѣха титлата „Dux Russiae Minoris", обаче тукъ термина „Minor" трѣбва да се разбира по-скоро като „помладий", отколкото по-малкий, понеже Киевската Русь е била по-стара и на врѣмето Галицко-Владимирското княжество е съставяло заедно съ нея едно цѣло, па и освѣнъ това Галиция до XIII вѣкъ никога не се е наричала Русь. Интересно е да се отбѣлѣжи и това, че римскитѣ папи сж употрѣбявали въ своитѣ „були" винаги термина „Parva Magna, а не „Minos, Major". Термина Малорусия (Малая Русь, Малороссія) до Петъръ Велики никждѣ не се споменува въ политическа смисъль, а само въ църковната администрация.

Чакъ отъ врѣмето на Петра Велики московскитѣ царе, въ стремежа си да унищожатъ слѣдитѣ на украинската обособеность, въведоха този терминъ и въ политическата администрация, обаче и въ този случай тѣ сж подразбирали подъ термина Малорусия само тази часть отъ Украина, която е разположена влѣво (източно) отъ Днѣпъръ.

Ще продължимъ още по тоя прѣдметъ.

„Вечерь на украинската пѣсень".

На 21 мартъ се състоя по най-блѣскавъ начинъ въ салона на Военния Клубъ устроената отъ група почитатели на велкия украински поетъ Т. Г. Шевченко, по случай 59 год. отъ смъртьта му—„Вечерь на Украинската пѣсень", за която споменахме и въ по-прѣдния брой на „У. Б. Прѣгледъ, че е въ кроежъ. Салонътъ бѣше прѣпълненъ отъ избрана публика, между която бѣха нѣкои дипломатически прѣдставители на чужди държави, както и нѣкои съглашенски офицери. Особено за отбѣлѣзване този пжть бѣ присжтствието на младата интелегентна генерация. Концертътъ се откри по традиционния редъ съ „Заповіт" — Завѣтътъ — на Шевченко, изпѣнъ мелодично отъ засиления до 100 души смѣсенъ хоръ на г. Николаева. Обичниятъ на студентството Професоръ Д-ръ Ив. Д. Шишмановъ въ кратка но внушително дадена рѣчь очърта литературно-творческата дѣйность на Шевченко прѣзъ четиритѣ периоди на нейното вжтрѣшно развитие, като описа релефно и влиянието на украинския поетъ върху българскитѣ именити писатели до освобождението: Жинзифовъ, Караveловъ и П. Р. Славейковъ. Г-жа Будевска декламира на украински и български стихове изъ Шевченко въ прѣводъ отъ Чилингировъ и Дерижанъ. Отъ г-ца Ана Тодорова и г. Ц. Каролевъ бѣха изпѣти нѣкои отъ най-извѣстнитѣ творения на украинския поетъ въ украинска композиция. Хоръть на г. Николаевъ изпѣ сжщо и нѣкои познати и любими украински пѣсни. Артиститѣ Вартоломеевъ и Ильинъ, първия отъ петербургската, втория отъ Одеската опери, изпѣха въ дуетъ цѣлъ редъ най-характерни украински пѣсни извиквани много пжти съ шумни ржкоплѣскания да повторятъ изпълнението си. „Вечерь на Украинската пѣсень" мина отъ край до край най-сърдечно и съ пълен успѣхъ, и остави въ душитѣ на безчисленитѣ присжтствували дълбокото и силно впечатление на извѣстната съ своя темпераментъ и оригиналенъ избликъ прѣкрасна украинска пѣсень, за която и самъ великия Шевченко бѣ квалъ:

Наша дума, наша пісня
Не вмре, не загине . . .
От де, люде, слава наша
Слава Україні.

Разни.

Прѣдписание на Сазоновъ по Украинското дѣло.

Сазоновъ е отправилъ до рускитѣ дипломати въ странство поржка, да се отнасятъ прѣдпазливо къмъ дѣйцитѣ за украинска независимость, както и къмъ идеята за независимостьта на Украина. Твърдятъ, че това стои въ свързка съ намѣренията на антантата, да признае самостоятелностьта на Украина. („Нова Рада“, Лвовъ, № 46, 3.III.).

Посѣщение при Папата.

Шефътъ на Дипломатическата Украинска Мисия при Светия Прѣстолъ е билъ приетъ на 22 м. февруарий на частна ауденция отъ Папата. Той е билъ придруженъ и отъ една украинска делегация. Цѣлта му е била да благодари на Негово Светейшество за даренитѣ отъ него сто хиляди ит. лири за болни и осакатени въ Украинското отечество. Даръть е въ пари и въ медикаменти, и ще се отнесе въ Украина отъ специалния Апостолически пратеникъ негово В. П. Геночи. Въ продължение на разговора съ Папата, който траялъ 20 минути и билъ твърдѣ сърдеченъ, Светиятъ Отецъ се заинтересувалъ отъ политическото и вѣрско положение въ Украина, изказалъ съчувствие и повторилъ два пѫти, че въ своето отеческо сърдце той никога не е забравялъ свонтѣ синове Украинци и, че благославя всички епископи, пастири и цѣлата нация отъ всичкото си сърдце.

За басиститѣ въ Украинския хоръ.

„The Manchester Guardian“ въ свързка съ гостуването въ Англия на извѣстната Украинската Капела, пише: — „Една особена черта на Украинския хоръ е извънредно изящното качество на неговитѣ пѣвци—басисти. Наистина, и Руситѣ сѫ прочути въ това отношение, и всички, които ги познаватъ, въ недѣленъ день отиватъ въ руската черква да слушатъ хорътъ, на който басовитѣ гласове сѫ забѣлѣжително прѣвъзходни. И отъ добъръ авторитетъ се твърди, че басовитѣ гласове въ Русия достигатъ до А. фиятъ — една пета по-долу отъ възможния достигъ на нашитѣ пѣвци. Но макаръ, че всѣки отдѣлъ отъ украинския хоръ е съвършенъ—(почти невъзможно е да се отдѣлатъ една частъ отъ другѣ въ своитѣ великолѣпни симакси: тъй изящно сѫ слѣти наедно въ единъ акордъ) — басоветѣ, обаче, винаги иматъ своя опортюнитетъ да проявяватъ своето извънредно изкуство и своя просторъ. Нѣма никакво съмнѣние, че това изключително качество на украинския басовъ гласъ е повлияло на украинската музика, тъй сѫщо и на украинскитѣ композитори, които винаги противопоставятъ басътъ срѣщу нашия любимецъ — тенорътъ. Украинскиятъ хоръ показва тая особена черта несравнено по-добрѣ отъ колкото онѣзи хорове, които взеха участие въ *Drurylane* за изпълнение на руски опери“.

Едно писмо до Бурцевъ

Г. М. Шабатъ, главенъ редакторъ на „Suisse Orient“ който излиза въ Бернъ е помѣстилъ въ № 4 на вѣстника едно отворено писмо до Бурцевъ, въ което подлата на безпощадна критика днешната дѣйность на нѣкогашния революционеръ. Между другото той му пише: „Деникинъ се борѣше противъ националната антиболшевишка украинска армия вмѣсто да се споразумѣе съ нея за обща акция противъ общия врагъ — болшевикитѣ. Този Деникинъ нарече Петлюра прѣдатель, Петлюра, който бѣше олицетворение на идеята за национално и социално освобождение на украинскитѣ селяни. Вие знаехте за всичко това и пакъ вие, социалистъ — революционеръ и демократъ — републиканецъ, никога не протестувахте противъ тази царска контрареволюция, вий смълчахте жестокоститѣ на извършения терорь и безсрамно наклеветихте украинцитѣ, които желаеха само своята национална свобода. Вий мислихте, че се борите за възраждането на велика, недѣлима Русия, а на дѣло само изкопахте голѣмъ трапъ между Украинци и Велико-руси.

(„Воля“ № 11 отъ 13/III 1920 год.)

Нота на Раковски до Полша.

Въ Варшава, била получена телеграма отъ Раковски, въ която на Полша се прѣдлага въ име на Украинското Съвѣтско Правителство да се пристѫпи къмъ прѣговори. Въ тази телеграма сѫ харесристични тѣзи точки: 1) Украинското Съвѣтско Правитетство признава за нужно да се помири съ Полша. 2) Съгласява се на демаркационната линия прѣдложена на съюзницитѣ отъ Съвѣтска Русия. 3) Бѣлата гвардия на Петлюра е еднакво враженска за Полша и за Съвѣтска Украина. 4). Правителство на Раковски е едничко правоспособно да води прѣговори въ име на Украина.

Английско покровителство.

Английски търговски и държавни кржгове прѣдложили на украинскитѣ кооперации да приематъ подъ защита на английското знаме цѣлата украинска търговия по Дунава и Черно море.

Нова книга за Украина

Богданъ Кутиловски, бившъ полски посланикъ въ Киевъ е издалъ брошура на полски езикъ подъ заглавие: „Украинското дѣло“. Като изтъква, че Полша е стѫпила въ пѫтя на конфликтитѣ съ Русия, подчъртава извънредно великото значение на украинското дѣло за Полша.

Графъ Тишкевичъ и Върховниятъ Съвѣтъ.

Върховниятъ Съвѣтъ е получилъ отъ шефа на украинската делегация при мировата конференция въ Парижъ графъ Тишкевичъ нота въ свързка съ признаването на украинската република и едно прѣдложение щото Украина да доставя на Антантата храни, яйца, кожи, сѣмена и сушени овошки.

Печатница С. М. Стайковъ — София.

ГОДИНА I. СОФИЯ, 15 АПРИЛЪ 1920 ГОД. БРОЙ 13.

Украинско-Български Прѣгледъ

ДВУСЕДМИЧНО СПИСАНИЕ

Урежда се отъ Редакционенъ комитетъ

ИЗЛИЗА НА 1 И 15 ЧИСЛО ВСѢКИ МѢСЕЦЪ
Абонаментъ:
За година 10 лева; за 6 мѣсеца 5 лева; за 3 мѣсеца 2·50 лева
Отдѣленъ брой 50 стотинки
Абонирането става чрѣзъ пощата

Писма и всичко се адре.ува до Редакцията:
София, Люб Каравеловъ, 29

СЪДЪРЖАНИЕ.

1. Новата война въ Украина.
2. Произходътъ и знакътъ на Украинския гербъ.
3. Тарасъ Шевченко—Чилингировъ. Все едно.
4. Ю. Лемко. Терминитѣ Русь, Малорусия (Малая Русь) и Украина.
5. Спѣшенъ позивъ на украинскитѣ жени.
6. Що се върши въ болшевишка Украина.
7. Разговоръ съ Петлюра.
8. Разни.

Новата война въ Украина.

Ние печатимъ на друго мѣсто въ настоящия брой на списанието си разговора, който Петлюра е ималъ съ специалния кореспондентъ на „Matin" въ Варшава. Генералисимътъ на армията на украинската република се мае още въ полската столица. Споредъ впечатленията на френския кореспондентъ, Петлюра, нестѣсняванъ отъ своето инкогнито, водилъ успѣшно своитѣ агитации и своето сложно организационно дѣло и билъ пъленъ съ надежди и самонадѣяность.

Едно отъ най-важнитѣ прѣдвиждания на украинския генералисимъ е, че болшевикитѣ скоро ще бждатъ поразени въ Украина. Тѣ се топатъ вече тамъ, като снѣгътъ на пролѣть, и когато настжпятъ още топлитѣ майски дни, нѣма да остане ни поменъ отъ армията на болшевицитѣ въ украинското отечество.

Украинскиятъ генералисимъ и другъ пжть е ималъ случай да прѣдскаже военнитѣ събития, които се развиваха по дадения отъ него рецептъ. Когато миналата година Деникинъ насочи цѣлата си армия къмъ Украина, Петлюра, който на два пжти му прѣдложи едно уравняване на руско-украинскитѣ смѣтки съ добросъсѣдска спогодба и не бѣше разумно оцѣненъ, не изпустна случая да му разкрие своитѣ пророчески прѣдвиждания — които тъй безпогрѣшно се оправдаха впослѣдствие — че Украина означава гробъ на армиитѣ на руския генералъ. Така и сега съ болшевикитѣ.

Но както прѣди, тъй и въ днешния моментъ, прѣдсказанията на украинския генералисимъ сж въ сжщность подигане крайчеца на завѣсата, откровение на една система, на единъ планъ, който вече е въ ходъ и нѣма за какво повече да се крие.

Краятъ на миналата есень, или по-добрѣ, краятъ на миналата година се ознаменува съ дни на тежки изпитания за Петлюра и за цѣлото украинско отечество. Умората, болеститѣ и лишенията, засилени още повече отъ лютия зименъ сезонъ и отъ безнадеждното състояние на пжтищата, правѣха борбата неимовѣрно тежка за настрадалитѣ, макаръ и толкова изпитани украински войници. Но онова, което заразитѣ и липсата на медикаменти и медицинска помощь, на облѣкло и храна не успѣваха все пакъ напълно да извоюватъ, постигна го най-послѣ прѣдателството. Както на врѣмето хроникирахме, значително ядро отъ най-надежднитѣ галишийски войски на Петлюра прѣмина на страната на Деникинъ. Съ това, украинската армия се обезсилваше, нѣщо повече, тя се дезорганизира. Съ специална прокламация Петлюра обяви, че е принуденъ да пристжпи къмъ ново прѣгрупиране на своята армия — прѣгрупиране, което изискваше врѣме.

Съ туй сравнително най-благоприятно врѣме за болшевикитѣ съвпадна и нашествието на болшевишкитѣ армии въ Украина. Свѣтътъ отъ вънка осъмна прѣдъ едно нескривано недоумѣние. Всѣкой бѣше още подъ впечатлението на цѣла верига отъ сражения, които станаха между Петлюра и Деникинъ. Слѣдваха, послѣ, поразителнитѣ несполуки и бързото бѣгство на Деникинъ прѣдъ настжпващитѣ червени армии. Така, прѣдъ напрѣгнатото внимание на свѣта се бѣ изкопала една празднина, която въ сражението нѣмаше какъ да изпълни, и което география и етнография продължаваха да издигатъ като енигматична и всепакъ колосална въпросителна.

Това бѣ Украина, която мълчеше, и която неопитнитѣ бѣха готови да приематъ, че несжществува.

Болшевикитѣ, прочее, влѣзоха въ широкото украинско отечество, безшумно и неуспокоявани отъ никого и се настаниха въ него. Тѣ влѣзоха тамъ, както проходящи влизатъ и хазяйничатъ въ изоставенъ отъ ступанитѣ си ханъ край друма.

Ступанътъ и тукъ бѣше изчезналъ, нѣмаше го господаря на украинската земя, за да прѣпрѣчи пжтя на новитѣ пришелци.

Тъй се подига сега крайчеца на завѣсата.

Прѣзъ минали януарий — въ ония мжчителни дни — честьта се бѣше паднала на единъ отъ малкитѣ градове на Украина, въ прѣдѣлитѣ на Волин-

ската область, да събере единъ голѣмъ воененъ съвѣтъ. Тамъ, въ Любаръ — остатъкъ отъ свободната, суверенна украинска область — Петлюра бѣше свикалъ на послѣдно обсѫждане своитѣ министри, военни щабове, началницитѣ на дивизии и началницитѣ на всички части отъ дѣйствующата боева украинска армия. Моментътъ бѣше върховенъ и повелителния зовъ на врѣмето ясень. Съвѣтътъ рѣши, войскитѣ да се разотидатъ врѣмено по домоветѣ, да почиватъ, да прѣзимуватъ при сѣмействата си. Всѣкой ще отнесе пушка, муниции съ себе си, и ще чака нова заповѣдь. Така, цѣла Украина бѣше обезоржжена, като едноврѣмено не изпущаше изъ ржка пушката.

Въ това рѣшение имаше още и нѣкои подробности. Потлюра се оттегли задъ граница —прѣмина въ Варшава, отдѣто по-спокойно можеше да държи сложната нишка на бждащата организация на домашнитѣ бойни сили въ ржцѣтѣ си Сѫщеврѣмено, едно малко ядро отъ армията продължаваше да дѣйствува подъ командата на генералъ Омелиановичъ Павленко. Всички други началствующи лица на разпустнатитѣ войски заминаха сѫщо по домоветѣ си, или по специално назначенитѣ за тѣхъ пунктове. Така тѣзи началници означаваха сборни точки, около които има да се събератъ пакъ всички бойци на частитѣ. Тѣ спохаждаха другаритѣ си въ околията, поддържаха духа имъ, получаваха разпоредби отъ горѣ и ги съобщаваха на подчиненитѣ. Така се поддържаше непоколебимъ духа на борбата.

Самото население, съ това, чувствуваше, че не е изоставено, че родното правителство живѣе, че народната държава ще се възправи пакъ.

Въ това врѣме и Петлюра събираше срѣдства, трупаше материали за бждащата война. Съ този тъй простъ планъ сега се обясняватъ новинитѣ, които съ настѫпилитѣ топли пролѣтни дни ни пристигатъ отъ Украина. Една телеграма оповѣсти вече, че Павленко се е надвѣсилъ надъ Одеса. Друга ни даде неизненадващия фактъ, че съвѣтското правителство е прѣмѣстило своята резиденция отъ Киевъ въ Харковъ—по-близо до Донската граница,

Така,събитията бързатъ да разяснятъ себе си, и на небосклона се очъртаватъ контуритѣ на сбжднати прѣдсказания. Въ вѫтрѣшностьта на Украина се споменуватъ вече отдѣлни войскови украински атамани, които командуватъ уѣзди, окржзи и области, въ които болшевишката армия наистина се е стопила, заедно съ пролѣтния снѣгъ, и въ които наистина не се чуе вече нейното име.

Отъ друга страна, прѣговоритѣ между Москва и Варшава не вървятъ. Много по-често се слушатъ извѣстия за военни дѣйствия между двѣтѣ страни. Смисълътъ на тѣзи информации никакъ не е двусмисленъ. Новата война започва, и тоя пѫть Украина не е сама. Тя е и ще бѫде въ общъ фронтъ съ Полша. А това ни дава надежда да вѣрваме, че и Съюзницитѣ на Западъ ще погледнатъ най-послѣ съ ясно око на събитията. Ако щастието на Украина заработи тъй бързо, както бързо ферментиратъ събитията, украинското крило, допрѣло до Черно Море, ще означава протегната ржка, която ще стиснатъ този пѫть отъ Парижъ, като ржка на съюзникъ, въ която ще вложатъ необходимитѣ военни срѣдства и . . . нотата за признаване независимостьта на Украина.

Произходътъ и знакътъ на Украинския Гербъ.

Украинскиятъ гербъ, както го виждаме, напримѣръ, върху украинскитѣ марки, изглежда своеобразенъ. Ний сме навикнали на единъ гербъ да виждаме най-често една птица или нѣкакво животно; често сѫщо растения, звѣзди, луната, слънцето и т. н. Въ Украинския Гербъ, напротивъ, фигурата въ своето означение е неразбираема за непосветения. Това е символистически образъ на властьта. Ясно е, че ний можемъ да разберемъ рисунката само когато познаваме нейната история. Защото, този Украински Гербъ не е творение на нашитѣ дни. Напротивъ, той е доста на почтена възрасть — почти хиляда години. Ний го виждаме върху украински монети отъ врѣмето на Владимира Велики (979—1015) и на неговия наслѣдникъ Ярославъ Мждри. Фактътъ, че този гербъ бѣше всеобщо познатъ въ Украина се доказва сѫщо и съ туй, че той се намира издълбанъ и върху единъ камъкъ отъ Катедралата въ Киевъ, която бѣ съзидана отъ Владимиръ Велики.

Какво означава тази фигура? Несъмнѣно, тя прѣдставлява върхъ или чело на единъ скиптъръ. Подобна фигура бѣше въ употрѣбление въ Византийската империя и Владимиръ я възприелъ отъ тамъ. Произходътъ на тази фигура, сепакъ трѣба да се търси въ старата гръцка история и е свързанъ съ гръцката митология. Тризѫбеца на владѣтеля на морето, Посейдонъ, стана гербъ на Византийската Империя. Владимиръ Велики бѣше жененъ, както се знае, за сестрата на Византийския Императоръ и сѫщо отъ Византия прѣнесе християнството въ Украина. Отъ тамъ и Гербътъ Украински. Ние виждаме прочее, че историята на Украинския Гербъ е едно приложение къмъ Византийската история и къмъ историята на стара Гърция. А всичко туй дава на Украинския Гербъ историческа цѣна.

Тарасъ Шевченко

Все едно.

За менъ е все едно, дали ще
Живѣя срѣдъ Украйна азъ
Или отъ родното огнище,
Забравенъ въ чужбина, всечасъ
Катъ днесъ ще страдамъ и тогазъі
Въ неволя растнахъ по чужбина,
И неоплаканъ отъ родина
Въ неволя съ плачъ ще да умра
И всичко въ себе ще сбера,
Не ще слѣда тукъ да оставя
На родната Украйна славна,
На нашата, но чужда вечъ.

И нѣма на сина бащата
Да каже нѣкога: „Моли се,
Моли се, сине: за Украйна
Той тежко страда и умрѣ.
Едно ми е, едно — дали ще
Сина да моли се тогазъ,
Ала ще страдамъ тежко азъ.
Зли хора бащино огнище
Ако приспятъ и лукаво завчасъ
Окрадено го тѣ събудятъ . . .
Охъ, тежко ще да страдамъ азъ

25.1 920 г. *Прѣвелъ С. Чилингировъ.*

Ю Лемко.

Терминитѣ Русь, Малорусия (Малая Русь) и Украина.

II.

Думата Украина е толкова стара, колкото и думата Русь, и отначало нея сж употрѣбявали за означение на сжщата оная земя, която се наричала Русь. Единъ киевски лѣтописецъ отъ XII. в. пише за смъртьта на киевския князь Владимиръ Мономахъ: „Украина много скрбѣ за него". Това название започва да се разпространява повече въ XV и XVI в. заедно съ зараждането и развитието на козачеството. Козачеството се зародило тамъ, дѣто изпърво и Русь: по течението на Рось и Росава. Съ разширението на козачеството на югъ къмъ степьта, на истокъ по лѣвобрѣжието на Днѣпъръ, на западъ въ земитѣ на Волиния и Подолия, се разпространява и названието Украина. Хетманитѣ Петъръ Конашевичъ Сагайдачни и Хмелницки, въ XVII в. се именували вече „Хетманъ на Украина", а писаря на послѣдния Зорка говорилъ надъ ковчега му въ 1657 год., че „за него плаче цѣлата украинска рѣчь посполита" (Величка лѣтопись, т. I ст. 253 и т. II ст. 8).

Отъ половината на XVII в. названието Украина въ смисъль държава на украинскитѣ хетмани, както и на цѣлата територия населена отъ украински народъ, се срѣща постоянно въ народнитѣ пѣсни, „народнитѣ думи" (особенъ видъ епически народни пѣсни), лѣтописи разни документи. Да приведемъ нѣколко примѣра. Въ една народна пѣсень дѣцата казватъ на майка си, че когато пораснатъ — „ще се пръснатъ по планини, долини и други крайща на Украина". Въ народната „дума" за Василъ. воложски господарь въ 1650 год., срѣщаме думитѣ: „негова Украина", Въ „думата" за Свирговски 1571 г.: „зарида Украина, тя оплаква своя хетманъ". Въ „думата" за Наливайка 1596 г., се казва: „Имаше неотдавна тежки, страшни дни за нашата славна Украина, никой намъ на украинцитѣ не помагаше . . . . въ украинската земя". Въ „думата" за нашедствието на татаритѣ четемъ: „тѫжи Украина, тя неможе повече да живѣе". Въ „думата" за Байда Вишневецки 1576 г., се разказва, че слѣдъ като приеме мохамеданската вѣра, султа а ще го направи „независимъ краль на цѣла Украина". Въ казашкитѣ „думи" отъ врѣмето на, Хмелницки се казва: „Охъ. тѣзи поляци, тѣзи разбойници,, окървавиха Украина; „Всичкитѣ казашки черкви, прославяни по славната Украина". Хетманътъ Петъръ Конашевичъ Сагайдачни се оплаква на полския краль Сигизмундъ III въ писмото си отъ 15. II. 1622 год., че шляхтичитѣ Вишневецки, Конецполски, Потоцки. Калиновски „беззаконно разширяватъ владѣнията си въ наша Украина, въ нашата стара родина". Полякътъ Кржистофовичъ въ своитѣ". „Pamiętniki" 1683 г. пише „Ukrainiensis Respublica." Суковенко въ своята прокламация въ свръзка съ Андрусовскиятъ договоръ отъ 1667 г., споредъ който Украина била подѣлена между Полша и Москва пише: „наша майка родина, бѣдна Украина", а като се обърща къмъ народа казва: „това народно украинско побратимство отъ едната и другата страна на Днѣпъръ".

Че названието Украина се е употрѣбявало твърдѣ отдавна за означение всичкитѣ части на украинската земя, могатъ да се приведатъ много примѣри изъ старитѣ паметници. Така, лѣтописецътъ на Галицко волинската лѣтопись въ 1189 год. разказва, че князь Ростиславъ дошълъ въ „Галицка Украина". Сжщиятъ лѣтописецъ разказва, че въ 1213 год. князъ Данило заелъ „Берестье, и Столье, и Комивъ (мѣстности въ сегашна Холмщина) и цѣлата тази Украина". Въ 1268 г. четемъ пакъ тамъ, че поляцитѣ искали да заематъ Холмъ, обаче това не имъ се удало, тъй като украинскитѣ поляци („Ляхове украиніане") увѣдомили народа за приближаването на полскитѣ войски. Полскиятъ краль Степанъ Батори се обърналъ съ манифестъ въ 1380 год къмъ шляхтата на „Руска Украина" (т. е. Галиция), „Киевска, волинска, подолска" Съ кралски манифестъ отъ 1566 г. се забранява на запорожкитѣ казаци (знаменитата запорожка Сѣчь се намирала въ днешна Екатеринославска губерния) „да встжпватъ въ Украина" Хетманътъ Исоповичъ въ своя манифестъ отъ 1606 г. се ползува отъ думитѣ „Днѣпровска Украина". Украинскиятъ шлахтичъ Биковски писалъ на краля въ 1618 г., че Мировицки опустошилъ земитѣ" „Украина, Полѣсие и Литва". Въ дневника на Осколски отъ 1638 г. четемъ: „казацитѣ подѣлиха вече Украина между своитѣ началници: единъ взе Переяславъ, другъ Киевъ, а трети Волинъ".

Не само украинскитѣ и близкитѣ тѣмъ съсѣди сж знаели и наричали старата Русь съ термина Украина. Послѣдниятъ се употрѣбявалъ въ врѣмето

на Хмелницки и по късно сѫщо и въ Европа. Така французинътъ Beauplan начерталъ въ 1650 г. карта на Украина и я нарекълъ: „Turis generalis Ukrainæ“, а нейни области нарекълъ напримѣръ“: Ukreinae pars quae Kiovia palatinalus vulgo dicitur“. Друга карта на дѣснобрѣжна Украина отъ 1719 г. носи название: „Провинции Червена Русь. Волиния, Подолие, изобщо извѣстни подъ името Украина“. Художникътъ Hondius, който нарисувалъ въ 1651 год. портретъ на Хмелницки между многого титли на послѣдния поставилъ: Plebis Ukraïniensis Dux“. Англійскитѣ вѣстници отъ 1652 г.: „Several proceedings“, „Prefect Diurnal“, Mercurius Politicus“ сѫ пълни съ съобщения за Украина и украинския народъ.

Olliwier Cromwell билъ въ оживѣна прѣписка съ хетманъ Богданъ Хмелницки. Ученията Арабъ Павелъ отъ Алепо говори за Украина въ своитѣ пѫтешедствия 1653—1654 г. Името Украина срѣщаме и у: Chevalier, Chérer, Brown, Engel, Voltaire. Послѣдниятъ въ своята история на Карла XII пише: „Украина, край на казацитѣ, е разположена между татаритѣ, Полша и Москва“. Даже самъ Петъръ Велики, който пръвъ замисли да унищожи всичкитѣ слѣди на украинската обособеность, употрѣбявалъ терминитѣ Украина, украински, не само въ географическо и етнографическо но сѫщо и въ политическо значение. Въ своятъ миренъ договоръ съ Турция той пише: „Макаръ Турция да прѣдявява претенции върху цѣла Украина по двата брѣга на Днѣпъръ, Киевъ и Украина по другия брѣгъ на Днѣпъръ, трѣбва да останатъ подъ владичеството на Негово Царско Величество“ (Пъленъ сборникъ на рускитѣ закони № 2, 515). Той издалъ указъ за попълване гарнизонитѣ на Украина „съ украинци“ (пакъ тамъ № 2. 467).

Отъ приведенитѣ примѣри става явно, че терминътъ Украина не означава само граници, както още твърдятъ нѣкои полски инперіалисти и почти всички руски учени, а страната, именно оная територия, която по-рано се наричала Русь. Съвръменно, паралелно съ по-силното разпространение на термина Украина, украински, терминитѣ Русь, русини, русичи започватъ да излизатъ изъ употрѣбление. Въ врѣмето на Хмелницки и Виговски, въ половината на XVII в. се употрѣбяватъ още и старитѣ термини, обаче, когато Украина влиза въ по-тѣсни отношения съ Москва, тѣ започватъ да излизатъ изъ употрѣбление най-вече като терминитѣ Украина, украинци по-ярко обозначаваеъ отличието на украинцитѣ отъ рускитѣ хора. Когато пъкъ Хетманщината и Запорожето (т. е. Източна и Южна Украина, биватъ окончателно присъединени къмъ Русия, то названията Русь, русини изчезва напълно а се възприематъ окончателно Украина, украински. Думитѣ Русь, русини оставатъ още въ полскитѣ области на Украина, въ Волиния, Холмщина, Подолия и Галиция, тамъ гдѣто старитѣ русичи нѣмаха сношения съ рускитѣ хора. Обаче отъ момента на присъединяването на Холмщината, Волиния и Подалия къмъ Русия тѣ и тамъ излизатъ отъ употрѣбление. Оставатъ тия названия само въ бивша австрийска Украина, въ Галиция Буковина и Сѣверна Унгария. Обаче и тукъ въ послѣднитѣ години. прѣди войната, се приематъ окончателсо названията Украина, украински.

Поставена подъ силното влияние на правителството, руската наука и история твърди, че нѣма никакъвъ украински народъ, че има само триединенъ руски народъ отъ Карпатитѣ до Камчатка. Обаче, въ тая приказка вѣрваха по принуждение на властьта, до като сѫществуваше царскиятъ режимъ. Съ избухването на великата руска революция тя се разпръсна като сапуненъ мехуръ. Като сѫ си присвоили, макаръ и измѣнено отъ гърцитѣ, старото украинско име Русь, което отъ врѣмето на Петъръ Велики е станало Русия, днешнитѣ руси си присвояватъ сѫщо и украинската история, прѣдимно старата и богатата стара украинска литература, като пледиратъ, че сѐ едно всичко и винаги си е било Русь, Русия и руско и което, обаче, въ основата си както видѣхме, е различно и въ по-ново врѣме вече е само една съзнателна държавническа фалшификация. Руситѣ нѣматъ никакво право да простиратъ своето име Русия връзъ Русь при старата Украина, както и ромънитѣ не могатъ и не си присвояватъ старата римска история и култура. Върху послѣднитѣ иматъ право само италианцитѣ, тъй както само украинцитѣ иматъ право на Несторовата Лѣтописъ, старорускитѣ закони, — (Руська — Правда), — староруската литература, (Слово о полку Игоревѣ, и разни други културни паметници). Това не е общность културна на велико руси и малоруси, като говорятъ разни „обединители“ и „събиратели“ на мними руски земи, по собственность само на старитѣ русини, русичи, които по силата на исторически обстоятелства остава да се наричатъ Украинци, и другото име на които, по игра на сѫдбата и въ чужда редакция прѣминава върху Москва и московцитѣ.

Спѣшенъ позивъ на украинекитѣ жени.

Украинскиятъ женски комитетъ за помощи на жертвитѣ отъ войната, остановенъ въ Виена отправя слѣдния трогателенъ и бързъ позивъ:

Къмъ женитѣ на цѣлия свѣтъ.

Петъ години сѫ минали вече, откогато избухна въ Европа великата война, посѣла навсѣкждѣ разрушението и унищожението.

Въ Западна Европа, топоветѣ млъкнаха и военния пожаръ изгасна; новъ животъ се появява върхъ развалинитѣ и можемъ се надѣва, че человѣчеството ще заживѣе тамъ скоро въ истински миръ.

Обратното е, обаче, въ Източна Европа: тукъ между класитѣ се води една ожесточена народностна борба. Вслѣдствие това, Украина е отъ петъ години насамъ до днешенъ день, арена на трагични събития.

Сенъ-жерменскиятъ миренъ договоръ не донесе миръ на Украина и не възстанови мирнитѣ условия ни въ Западната й часть, ни въ Източната, Покрай кръвавата война, която причинява разрушения почти по цѣлата украинска територия, послѣдната е изложена на изстрѣбление и отъ ужасни епидемически болести. Послѣднитѣ се разпространяватъ въ Украина въ нечувани размѣри. За да илюстрираме тоя печаленъ фактъ достатъчно ще бѫде да посочимъ на нѣколко числа изъ доклада на члена отъ международния Червенъ Кръстъ г. Майоръ Ледереръ. Прѣзъ октомври 1919 г. 30%

отъ украинксата армия сѫ били заболѣли отъ петнистъ тифъ и 60% отъ възвратенъ тифъ. И не само армията, но и гражданското население е било нападното отъ този нечуванъ до сега бичъ. Така напримѣръ въ Подолската область, която брои близо 4½ милиона население, прѣзъ миналия октомври заболѣли 60,000 души отъ петнистия тифъ и 80,000 отъ възвратния.

Тѣзи числа сѫ вече прѣмного краснорѣчиви само по-себе, и количеството на болнитѣ не само не намалява, но тъкмо обратното се увеличава всѣки день. Защото трѣбва да се държи смѣтка и за другитѣ, освѣнъ поменатитѣ двѣ болести, като коремния тифъ, тоже твърдѣ разпространенъ, подобно на холерата, който дава твърдѣ високъ процентъ на умрѣли (58%).

Въ Галиция епидемията се шири тоже извънредно много. Между 1 ноември и 6-и декември отбѣлѣзани сѫ биле, съгласно официалнитѣ статистики, 22,383 случай отъ петнистъ тифъ. Нѣма нищо чудно въ такива условия, че се срѣщатъ често кжши и цѣли села опустѣли, на които всички жители сѫ измрѣли. Тѣзи, които още живѣятъ нѣматъ сили за да се борятъ противъ тоя бичъ. Тази борба, покрай другото, става съвършенно невъзможна поради липса на санитаренъ персоналъ, отъ който 20% сѫ паднали жертва на епидемията, както и поради недостига отъ санитарни метерияли, болници, дезинфекционни заведения, долни дрехи и лѣкарства.

Много сѫ причинитѣ които прѣдизвикаха това положение и между тѣхъ:

1. Украина, и особно нейната западна часть, биде прѣзъ всичкото врѣме воененъ театъръ. Минаванията на чужди и други армии, безмѣрнитѣ реквизиции съсипаха напълно страната.

2. Въ повечето области, цѣли села сѫ унищожени и изгорени, та населението е принудено да живѣе въ колиби или въ окопитѣ.

3. Прѣзъ послѣдната година, движението на възвръщащитѣ се въ родината имъ военно плѣнници, толкова отъ изтокъ къмъ западъ, колкото и отъ западъ къмъ изтокъ, става въ голѣма степень, прѣзъ Галиция, което твърдѣ много помогна за разпространението на епидемиитѣ.

4. Въ Галиция многобройнитѣ лагери на интернираните отъ полскитѣ власти граждански лица, както и ония отъ украинскитѣ военни плѣнници, сѫ тоже и ужасни разсадници на епидемич. болести. Отъ която страна и да се погледне на тѣхъ, тѣзи лагери сѫ твърдѣ злѣ организирани и поради липсата на долно облѣкло, нечистотата, отсѫтствието на дезинфективни срѣдства, засилватъ разпространението на епидемиитѣ между жителитѣ.

5. Постояннитѣ продоволствени реквизиции извършвани отъ неприятелскитѣ войски, невъзможностьта да се обработватъ полетата вслѣдствие военнитѣ операции, миналогодишната лоша реколта, хвърлиха населението въ безкрайна мизерия, лице съ лице съ глада, увеличавайки по този начинъ мжчнотата за борба на изтощенитѣ отъ лоша храна организми противъ епидемиитѣ.

Болницитѣ въ нищожно количество немогатъ да прибератъ всичкитѣ болни, а на тѣзи които сѫ прибрани не може да се даде никаква медицинска помощь. Достатъчно е да се каже, че вслѣдствие липса на материялъ въ болницитѣ, болнитѣ просто лежатъ по-дъскитѣ безъ сѣкаква покривка и долни дрехи. При това болницитѣ сѫ запазени за военнитѣ, военно-плѣницитѣ и интернираните лица. Гражданското население е лишено даже и отъ това. За него нѣма ни болници, ни лѣкари (пропорционално се пада по 1 лѣкарь на 20—30 хиляди жители), ни лѣкарства, ни дрехи, ни обуща, нито каквито и да е други потрѣбни на ежедневния животъ вещи и прѣдмети.

Трѣбва да се каже още, че цѣлата страна прѣдставлява отъ себе си едно пространно бойно поле, гдѣто се скитатъ съ стотици инвалиди безъ покривъ и сирачета оставени на произвола на сждбата. Сиропиталищата, колкото ги има, сѫ прѣпълнени отъ дѣца, които при това нито могатъ да хранятъ нито могатъ да обличатъ своитѣ питомци.

Ужаснитѣ санитарни и икономически условия въ Източна Галиция и въ Украина иматъ нужда отъ помощьта на цѣлия цивилизованъ свѣтъ, защото съсипаната и изтощена страна не може да се бори противъ тѣхъ. Било би несправедливо и срамно за человѣчеството да гледа съ равнодушие бавната смъртъ на стотици хиляди изоставени чо вѣшки сжщества.

Ние, женитѣ на украинския народъ, сполетени отъ това страшно нещастие, нѣмаме право да мълчимъ когато гинатъ нашитѣ дѣца, братя, мжже и бащи. Наша свещенна задача спримо народа ни и цѣлото човѣчество е да диримъ и намѣримъ помощь.

Ние се обръщаме къмъ васъ, *майки, съпруги и дъвойки* на всичкитѣ народи, на които страданията не сѫ чужди, съ горещъ позивъ за помощь за повалената отъ тая страшна напасть земя.

Ние хранимъ пълна надежда, че този позивъ не ще остане безъ отказъ и, че вие ще го посрѣщнете съ съчувствие.

Сѣка болница основана за борба съ епидемиитѣ съ помощитѣ събрани въ вашата страна, сѣка дузина пълно долно облѣкло (ризи и гащи) за голитѣ болни, всѣко горно облѣкло и обуща за дѣцата, които, голи, боси, зъзнатъ отъ студа, ще спечелятъ една топла и напълно заслужена признателность.

И най-малката лепта ще донесе олекчение на отчаяното положение на клетитѣ жертви на настоящата мизерия, и ще бжде приета съ сърдечна благодарность отъ страна на цѣлия украински народъ.

Що се върши въ болшевишка Украина.

Всички данни говорятъ, че въ окупираната отъ болшевикитѣ часть на Украина ще се повторятъ събитията отъ миналата година — отъ врѣмето на Деникиновото нашествие и отъ по-рано. И тогава селската украинска маса отъ пасивно съпротивление въ началото скоро прѣмина къмъ стихийно възстание, послѣдицитѣ отъ което бѣха разпаданието, дезорганизацията на Деникиновата армия и, впослѣдствие, пълното нейно разбиване. Сега свѣдѣнията говорятъ за подобенъ единъ процесъ въ окупираната отъ болшевики Украина. Органъгъ на украинската социалдемократическа партия въ Лвовъ—„Вперед“ въ броевете си отъ 13 и 18 м. мартъ хроникира свѣдѣнията, доставени отъ едного отъ своитѣ съмишленици, комуто „май

по чудо се удало да се измъкне изъ Киевъ“ и други свѣдѣния, които по слѣдния начинъ описватъ живота въ Украинската столица и въ провинцията. Властьта на болшевикитѣ въ Украина се държи благодарение на силата. Всѣкой случай, властьта съвѣтска нѣма авторитетъ, нито изпълнителна сила. Народнитѣ маси сами се управляватъ, сами се бранятъ, както могатъ противъ всѣкакви официални и неофициални реквизиции и сами се грижатъ за прѣхраната, сигурностьта и училищата си. Централата на украинскитѣ кооперации брои сега повече отъ единадесетъ милиона членове, което ще рече— почти цѣлия украински народъ. Украинскитѣ кооперации изобщо сж върхътъ на цѣлата национална и държавна организация въ Украина. Болшевикитѣ знаятъ това добрѣ, но пакъ ги респектиратъ. Друга забѣлѣжителна основа на украинския публиченъ животъ е школата, която както е извѣстно, бѣше запретена отъ Деникинъ като народна държавна школа, и се прѣвърна въ частна, издържана най-вече съ срѣдствата на кооперациитѣ и така се одържа, се пакъ противъ гоненията на контрареволюционеритѣ. Забѣлѣжителното сега е, че съвѣтското правителство е зело всички частни народни училища на своя издръжка. Сжщо и църквата се украинизира напълно. Въ Софийския съборъ въ Киевъ се чете на украински.

Всѣкой случай, извѣстията за несигурностьта на болшевицитѣ въ Украина се потвърдяватъ дори изъ болшевишки източници. Членътъ на Киевското болшевишко управление Затонски признаълъ, че селското възстание въ Черниговско и Полтавско се засилва. Тамъ болшевикитѣ се принудили да пратятъ артилерия и кавалерия. Затонски изказалъ се пакъ увѣреность, че съ по-силни гарнизони въ градоветѣ и при помощьта на силния юмрукъ на болшевишкото управление, възстанието ще бжде потушено. Фактическото положение на нѣщата обаче не дава мѣсто за подобенъ оптимизъмъ. Селскитѣ възстания се водятъ не отъ анархисти, както мисли Затонски, а отъ офицери изъ украинската армия. Тѣ избухватъ неочаквано за болшевикитѣ, които нѣматъ сила въ селата и не смѣятъ да се показватъ тамъ. Украинскитѣ възстанници внезапно нападатъ на бо шевикитѣ и ги онищожаватъ. Желѣзния пжть между Киевъ и Полтава е разрушенъ, сжщото е между Киевъ и Бахмачъ. Въ днешния моментъ особено е силно селското движение въ Сосницкия окржгъ изъ Черинговско, и въ Переяславски, Прилуцки и Пирятински окржзи изъ Полтавско. Болшевишки отдѣления могатъ да напрѣдватъ само подъ покровителството на бронирани автомобили, тъй като отъ вредъ ги очакватъ неожидани прѣстрѣлки и катастрофи. Селянитѣ не даватъ храни на болшевишки реквизиционни комисии, и обяснението на болшевишкия комисарь Гуковски, шефъ на болшевишката търговска комисия, че московското правителство не може да достави храни на Европа поради лошия транспортъ въ Русия, трѣбва да се разбере по-иначе. Храни въ Русия нѣма, тѣ се намиратъ само въ Украина, а украинскиятъ селянинъ не ги дава на болшевикитѣ, като чака възвръщането на своето собствено правителство. Украинскитѣ селяни не приематъ болшевишки пари и признаватъ само украинскитѣ гривни.

Подъ влияние на тѣзи обстоятелства, болшевишката великоруска дивизия, която се втурнала въ Украина слѣдъ офанзивата противъ Колчакъ и Денкинъ, захваща да се деморализира, като не проявява никаква охота да се бие противъ украинскитѣ възстанници. Войницитѣ виждатъ, че това не сж контрареволюционери, както сж ги лъгали болшевишкитѣ комисари, но сжщо такива селяни и работници, като тѣхъ, само че искатъ свое национално управление и своя демократична държава. Ето защо дезертьорството расте въ великорускитѣ дивизии.

Въ Украина е безпокойно, и пролѣтьта, както миналата година, се очаква да донесе голѣми изненади на болшевишкото потисничество, още повече, че както и напрѣдъ, болшевикитѣ упражняватъ насилия спрѣмо украинскитѣ политически и обществени дѣйци, застрѣлватъ ги, а опита да риквизиратъ храни у селянитѣ, прѣдизвиква голѣмо озлобление срѣдъ тѣхъ, което ще се разрази пакъ въ стихийно възстание.

Самата реална истина е, че влиянието на съвѣтиститѣ безусловно не досѣга украинското село. Украинскитѣ селяни очакватъ връщането на Петлюра, само — Петлюра, безъ полски войски. Правдиво управление и редъ може да въдвори въ Украина само Петлюра. Това добрѣ знаятъ и московскитѣ болшевики и не сж чужди на мисъльта за завръщане на Петлюра. И всѣкой случай, болшевикитѣ нѣматъ сила, да потушатъ възстанията изъ разни краища на Украина.

Разговоръ съ Петлюра.

Специалниятъ пратеникъ на единъ отъ най-виднитѣ вѣстници на френската столицата „Matin“, въ Варшава, положилъ похвални усилия да издири жилището на върховния водитель на украинската армия, Петлюра, който за сега още живѣе инкогнито въ столнината на полската република, и да има разговоръ съ него. Разговора си пратеникътъ на „Matin“ прѣдава съ свойствения на опитенъ французски кореспондентъ отривистъ и образенъ стилъ, който прави особено благоприятно впечатление още и съ лекотата на французкото формулиране изобщо на нѣщата. Всичко това ни подкупва да съобщимъ сжществената часть отъ разговора, както той е публикуванъ въ „Matin“, № 13141 прѣзъ м. м. мартъ.

„А Украина? — пита се самъ кореспондентъть въ подготвителния свой прѣдговоръ, като иска прѣдварително да ни даде мислитѣ, които го вълнуватъ за отечеството на Петлюра и Украина?

Ето въпросътъ който би могълъ да се постави сега, когато, изглежда че се готви разрѣшението на руската проблема. Какво ще стане съ Украина сега, съ Украина, „житницата на Европа“, съ Украина „най-богатата въ свѣта страна“, която брои 50 милиона жители (укр. източникъ) и е тройно по-обширна отъ Франция (сжщо украински източникъ)?

Слѣдъ това, кореспондентътъ прѣминава къмъ една кратка историческа скица на събитията, които въ ново врѣме се развиха въ Украина и които илюстриратъ истинскиятъ прѣдметъ на разговора.

„Толкова много се е говорило по този украински въпросъ! Вие си спомняте, нали, какъ се развиха събитията? Въ 1917 год. Украина обяви своята независимость и отдѣлянето си отъ Русия;

въ 1918 год. тя, заедно съ германцитѣ подписа първия миренъ договоръ въ Брестъ-Литовскъ, и това причини изъ цѣла Германия голѣма радость, всички камбани биха, за да се честъвува мирътъ на побѣдата, *Brodlri de* „хлѣбниятъ миръ". Послѣ Вилхелмъ II, за да плячкоса тази страна, тури на трона своя личенъ приятель, Хетманътъ Скоропадски. Но, малко слѣдъ това, Германия бѣ побѣдена и отъ този моментъ, историята на Украина става много бурна и сложна:

1. Скоропадски е изгоненъ отъ страната отъ единъ новъ човѣкъ, прѣдводителтъ Петлюра, който заема мѣстото му и се настанява въ императорския замъкъ въ Киевъ, става диктаторъ въ Украина и образува една силна национална армия.

2. Петлюра е разбитъ отъ болшевицитѣ, които го изгонватъ отъ Киевъ.

3. Петлюра отблъсва болшевицитѣ и се връща отново въ Киевъ.

4. Петлюра е побѣденъ този пѫтъ отъ Деникинъ, който завладѣва Киевъ.

Това, впрочемъ, не е всичко, защото Деникинъ на свой редъ е разбитъ отъ болшевицитѣ, които очаквайки ново измѣнение, сѫ пълни господари на Киевъ и почти на цѣлата страна.

И въпрѣки всички перипетии, независима Украина сѫществува. Тя има много малка територия, наистина, едно пространство на Монте-Карло, затворено между Днѣстъръ и полския фронтъ, но която не мисли друго, освѣнъ да се увеличи. Тя има финансии, които наистина, днесъ иматъ стойность половинъ сантимъ, но, които сѫщеврѣменно струватъ нѣщо. Тя има армия, която въ сѫщность, не се знае, гдѣ е, но която, наистина сѫществува. Най-послѣ, тя си има царь, своятъ *головний атоманъ*, легендарниятъ Петлюра!

Щомъ пристигнахъ тукъ, чухъ да се разнасятъ за него най-противорѣчиви слухове. „Той е убитъ", казваха едни „той живѣе инкогнито въ Варшава", твърдѣха други; „той бѣ извиканъ въ Лондонъ отъ английския кралъ"; той се присъедини къмъ армията си въ непристѫпнитѣ степи и. т. н.

Днесъ съмъ ориентиранъ, защото току-що видѣхъ самия Петлюра въ домътъ му, въ Варшава, въ алеята на Розитѣ, гдѣто той подъ вуала на своето инкогнито върши своето голѣмо организационно дѣло и пропаганда.

Петлюра е малъкъ човѣкъ съ цинична и кратка усмивка. „Това е единъ хитрецъ!" си казва човѣкъ въ първия моментъ. Но малко слѣдъ това се забѣлѣзва, че у него има сѫщо и сърдце. Безъ съмнѣние, нервозната му и отривиста рѣчь дѣйствува много убѣдително, защото прѣди да го чуя, като го видѣхъ сѣдналъ прѣдъ една маса отъ позлатено дърво голѣма като единъ билярдъ за мигъ бѣхъ си казалъ:

„Цѣлата тази Украина наумѣва много една оперета". Но като излизахъ азъ се позамислихъ.— Вѣрвате ли, ми каза ненадѣйно Петлюра, че само това е Украина? — И съ пръстъ той ми посочи върху една карта малкото горѣспоменато Монте-Карло. — Не, моята власть се простира навсѣкждѣ!

И съ единъ широкъ жестъ той прѣгърна цѣла южна Русия.

— Обаче, казахъ азъ, болшевицитѣ?

— Болшевицитѣ сѫ окупирали само градскитѣ центрове и желѣзнитѣ пѫтища, отъ които не се отдалечаватъ повече отъ 5 версти. Ако отбѣлѣжите върху тази карта областитѣ на Леинъ съ черно и моитѣ съ бѣло, вие ще имате една Украина изцѣло бѣла съ нѣколко линии и черни точки. Запомнете тази важна истина: еднички прѣдставителитѣ на народното правителство се осмѣляватъ да се вдълбочаватъ по-навѫтрѣ въ страната.

„Жената на моя министъръ на Външнитѣ Работи, госпожа Левицкая, току-що си е отишла дома въ Украина, въ най-затънтения край отъ губернията Полтава, окупирана ужъ отъ болшевицитѣ. Е добрѣ, тя е намѣрила кѫщата си, градината си, оборитѣ си непобутнати. Нигдѣ нито слѣда отъ болшевикъ".

„А армията ни? Вие не разбирате, безъ съмнѣние, нищо по нейното изчезване? — Затова, че тя не е като другитѣ армии и, вѣрвайте ми, вие ще чуете още да се говори за нея. Затворена между болшевицитѣ, Деникинъ и поляцитѣ, тази армия, наистина, се разлетѣ, но нали всѣкога тъй сѫ дѣйствували казацитѣ?"

„Нашитѣ войници се прибраха по домоветѣ си съ пушкитѣ и патрондашитѣ си, но тѣ сѫ готови да оставятъ ралото при първия ни знакъ. Очаквамъ благоприятния моментъ за да обява новата война. Той е настѫпилъ сега, и ние можемъ да прѣмѣримъ силитѣ си съ болшевицитѣ. Деникинъ не ни заплашва повече; съ поляцитѣ сме сѫщо добрѣ. Азъ съмъ готовъ да изискамъ съ оржжие независимостьта на моята страна".

„Другъ въпросъ. Можете ли ми каза защо Съглашението изглежда наклонно сега да сключи миръ съ Русия?

Азъ дадохъ на атамана, до колкото бѣхъ свѣдущъ исканото обяснение.

— Не, отвърна той енергично, това е неточно. Съглашението има нужда отъ продукти отъ първа необходимость, отъ захарь и брашно! Но вѣрвате ли, че болшевишка Русия ще може да го снабди съ тѣхъ?

„Тя не може му даде нищо! Житото и захарьта се намиратъ въ Украина. Обаче, додѣто трае болшевишката окупация, украинскиятъ селянинъ ще продължава да не вършее житото си. Има нѣколко мѣсеца, откакто болшевицитѣ се опитаха да реквизиратъ житото въ нѣколко села, за да спасятъ Москва отъ гладъ, принудени сѫ били да отнесятъ снопитѣ цѣли, като най-послѣ сѫ ги натоварили на вагони".

„Когато бѣхъ въ Киевъ, хлѣбътъ се продаваше по рубла и бѣше бѣлъ; когато болшевицитѣ влѣзоха въ този градъ, хлѣбътъ се вдигна на 200 рубли и той стана съвсѣмъ долнокачественъ, защото, украинскиятъ селянинъ е голѣмъ патриотъ и дава само на своитѣ. „Само едно народно украинско управление може да служи за посрѣдникъ между нашия производитель и чужденеца — консуматоръ Впрочемъ, само нашето управление може да проникне въ сърдцето на страната."

„Прочее, въ интереса на Европа и за спокойствието на Ориента, ние искаме да бѫдемъ задоволени. Трѣбва щото чужденцитѣ, които възползувани отъ разправиитѣ ни съ Деникинъ и поляцитѣ сѫ се настанили у насъ да си отидатъ за винаги. Тѣхното присѫтствие парализува производството въ страната и обѣднява и причинява гладъ на цѣлия свѣтъ.

„Прѣди да пристѫпимъ къмъ оржжие, ние ще направимъ още нѣколко дипломатически постѫпки.

Ние искаме отъ Полша да ни допустне на конференцията въ Варшава, дѣто ще се събератъ прѣдставители на всички съсѣдни на Русия народности. Ако не сполучимъ по този пѫть, Украина отново ще бѫде окжпана въ кръвь. Но, не се съмнявайте, така или инъкъ, тя ще побѣди!“

„Къмъ насъ вие ще се обърнете утрѣ. Вие ше ни изпратите параходи съ брани, коси, соль, дрехи и ние ще ви ги върнемъ веднага натоварени съ жито и захарь“.

РАЗНИ.

Деникинъ и Романовски въ Цариградъ.

Съобщаватъ за станало въ Цариградъ събитие което не можемъ да прѣмълчимъ.

Украинско-Български Кржжецъ.

Въ свързка съ отпразднуването паметьта на Шевченко по случай педесеть и деветь годишнина отъ смъртьта му, почитатели на великия украински поетъ и приятели на украинското дѣло въ България, събрани на другарска срѣща въ едно отъ отдѣленията на Градското Казино, при общо въодушевление туриха начало на „Украинско-български кржжецъ“, като провъзгласиха за прѣдседателъ на кржжеца г-нъ професоръ Д-ръ Ив. Д. Шишмановъ.

Шефътъ на украинската Мисия Яковлевъ при белгийския министеръ на Външнитѣ дѣла

На 8 мартъ Поль Гайманъ, министеръ на Външнитѣ дѣла на Белгия приелъ въ Брюкселъ на официозна ауденция г. А. Яковлевъ, шефъ на извънредната дипломатическа Мисия на Украинската Народна Република въ Холандия и Белгия. Шефътъ на Мисията привѣтствувалъ министра и въ негово лице белгийския народъ отъ име на украинския народъ и изказалъ най-добри пожелания за участьта и доброто бждаще на Белгия. Г. Яковлевъ изказалъ желанието на Украинския народъ да има своя независима държава и да свърже по възможность най-скоро економически и търговски сношения съ Белгия. Шефътъ вржчилъ на министра меморандумъ за настоящето политическо положение въ Украина отъ гледище на международното пра-о, въ свързка съ историята на възстанията и развитието на Украинската Народна Република и за възможностьта на економически връзки между Белгия и Украина, а сжщо декларация на Директорията и довѣрителнитѣ писма на Мисията.

Ромънски депутатъ за Украина.

Въ ромънски парламентъ депутата Попъ се обърналъ до правителството съ питане, кои държави зематъ участие въ Варшавската конференция и какви постжпки мисли да направи ромънското правителство за да подкрѣпи усилията на Украина да добие своята независимость.

Ромъния и Украина

Съвѣтътъ на Ромънски министеръ се е събралъ на 21 мартъ подъ прѣдседателството на новия ромънски президентъ ген. Авереску за да разгледа политическо положение. Министърътъ на Външнитѣ дѣла Аргентояну резюмиралъ външната политика като се произнесълъ за необходимостьта да се признае независимостьта на Украина.

Австрийско-славянска палата въ Виена.

Въ Виена е основана Австрийско-славянска палата. Тя се състои отъ разни отдѣли, между които и украински, чийто секретарь е Миронъ Гаврисевичъ.

Каменецкиятъ украински университетъ.

Въ украинския университетъ въ Каменецъ сж били приети 1280 студенти. Най-много се записали въ физико-математически (457 души) и историко-филологически факултети (310 души).

КНИГОИЗДАТЕЛСТВО „СЪРПЪ“
(ул. „Левски“ № 16 — София)
ХРИСТО ЦАНКОВЪ
МОИ ПОЗНАЙНИЦИ
(ЛИТЕРАТУРНИ МАСКИ И ПРОФИЛИ)
Хр. Ботйовъ, Ив. Вазовъ, Ст. Михайловски, П. Славейковъ, К. Христовъ, П. Ю. Тодоровъ, П. К. Яворовъ, Ц. Церковски, А. Карима, Д. Бояджиевъ, Вѣн. Тин., Д. Бабевъ, Дора Г., Л. Стояновъ, М. Неволинъ Н. В. Ракитинъ.
Портрети-маски за всѣки писатель отъ худ. Хар. К. Тачевъ
Великолѣпно издание въ 15 печатни коли
ЦѢНА 15 ЛЕВА
Намира се по всички книжарници и въ издателството.

Печатница С. М. Стайковъ — София.

ГОДИНА I. СОФИЯ, 1 МАЙ 1920 ГОД. БРОЙ 14.

Украинско-Български Прѣгледъ

ДВУСЕДМИЧНО СПИСАНИЕ

Урежда се отъ Редакционенъ комитетъ

ИЗЛИЗА НА 1 И 15 ЧИСЛО ВСѢКИ МѢСЕЦЪ
Абонаментъ:
за година 10 лева; за 6 мѣсеца 5 лева; за 3 мѣсеца 2·50 лева
Отдѣленъ брой 50 стотинки
Абонирането става чрѣзъ пощата

Писма и всичко се адресува до Редакцията: София, Люб. Каравеловъ, 29

СЪДЪРЖАНИЕ.

1. *Строежътъ на нова Украина.*
2. *О. Олесь. – Юнацька пісня. Прѣводъ. Хр. Цанковъ—Дерижанъ.*
3. *Рѣчи на френски депутати.*
4. *Н. Балабановъ. — Да разберемъ украинцитѣ!*
5. *Добрининъ. — Въ Украина.*
6. *Разни.*

Строежътъ на нова Украина

Една държава днесъ е сложенъ, твърдѣ сложенъ организмъ. Отъ друга страна, нѣма държава днесъ, която да твори сама себе си, както бѣха Персия, Вавилонъ, Гърция и Римъ нѣкога. Въ наше врѣме, всѣкой народъ живѣе въ общество на други народи и съсѣди. Тая близость подразбира многостранни и взаимни задължения, които не могатъ да се прѣнебрѣгнатъ. Така, държавитѣ отъ день на день приравняватъ помежду си формата на своето вжтрѣшно управление. Не може въ нашата напрѣднала епоха единъ народъ да се лжчи отъ другитѣ, като коза въ стадото, и да се държи за свой домороденъ строй, безъ да се приравни въ това отношение къмъ другитѣ. Освѣнъ това, нѣма страна, дѣто народитѣ да не сж смѣсени, а туй усложнява още повече задачата. Правата на малцинствата, правото на нациитѣ за самоопрѣдѣлението — това е сега духъ на врѣмето, духъ, който прави всѣко господарствено племе мораленъ длъжникъ на друго племе и на друга държава, и който циментира още повече общността между народитѣ.

Тѣзи сж грижи, които занимаватъ днесь достойнитѣ водители на украинския народъ въ строежа на своята нова държава. Моралната отговорность прѣдъ останалото човѣчество и прѣдъ своята собствена нация не може да не расте у тѣхъ, въ тѣхното съзнание, и да не се издигне до единъ императивенъ принципъ и то въ конкретни форми. Тъй изпъква отъ само себе си въпросътъ за стабилизиране на положението вжтрѣ въ новата държава възъ основа на едно истинско народовластническо начало,

Тѣзи конкретни форми — да не рѣчемъ искания—сж на лице. Деникинъ — идолътъ на миналогесеннитѣ шумни посѣгателства — слѣзе отъ сцѣната, сега е редъ на болшевикитѣ. Обстоятелствата, наистина. бѣха тежки за украинскитѣ бойци. Прѣзъ миналия януари тѣ се спотаиха отчасти, отложиха борбата, и сега отново сж подъ знамената. Тогава и територията на измжчената нова държава, бѣше стѣснена. Но правителството, управницитѣ, министритѣ останаха на своитѣ постове, загрижени да запазятъ знамето на независимостьта. Сега, тази територия се разширява. Да, тя се разшири вече, тази територия, благодарение на сгжстенитѣ отъ ново редове на борящия се украински народъ. А съ това се разширяватъ и грижитѣ на управляющитѣ кржгове, на водителитѣ на украинската Народна Република.

На пръвъ редъ е, прочее, узаконяване на самата власть чрѣзъ свикване на парламентъ — чрѣзъ вота на самия народъ, — който да изпрати своитѣ избраници и повѣреници и които да се конституиратъ въ народно събрание: истински изразитель на националната воля.

Този държавнически жесть, отъ високо морално естество, е дългъ на водителитѣ на Украина — дългъ толкова къмъ собствения народъ, колкото и къмъ останалитѣ народи, близки и далечни, и къмъ цѣлото човѣчество. Свѣдѣнията, които идатъ отъ Украина, ни говорятъ и насърдчаватъ ни именно въ тая посока. Голѣми приготовления се правятъ отъ всички страни, голѣмо въодушевление вълнува всички срѣди и съсловия, всички кътове на народната душа.

Всички инородни малцинства ще пратятъ сжщо свои избраници въ парламента и ще затвърдятъ съ това свето мѣсто на граждани въ новата държава.

Украина стои днесь прѣдъ прага на своето признание отъ страна на великитѣ нации признание за независимъ членъ на всесвѣтското сѣмейство. За това говорятъ всички признаци, всички добри знамѣния и отъ вси страни. Усилията, които кипятъ въ самата страна, въ сама Украина, за свикване на Всенародното Събрание, за освѣтяване демократическата воля на нацията, като потвърждаватъ мждростьта на водителитѣ на украинския народъ, свѣдочатъ най-добрѣ за сигурностьта на бързото му тържество въ пжтя на свободата.

О. Олесь

Юнацька пісня

Роспались кайдани, минула зіма,
Рзвіялись хмари, ростала пітьма,
І сонце всміхнулося рідній землі,
Голодну, холодну, зогріло в теплі;
Як поле хвилюється рідна земля,
Як море роскуте широко буя.

Потоки, потоки шумлятъ, та гудуть,
Сини Украіни ідуть, та ідуть.
Як хвилі позлочені сонцем згори,
Шумлять і гойдаються іх прапори.
А Воля в темниці, а Воля в тюрмі,
Орлицею бьеться об стіни німі.

Потоки, потоки шумлять та гудуть,
Сини Украіни ідуть та ідуть.
І чутно вже Волі, як хвилі шумлять.
І видко вже Волі, як мури тремтять.
І прапор вже мае у неі в руці. . .
О швидче до неі, о швидче, борці!

Земя роступилась! І з праведних трун
Виходять Хмельницький, Мазепа, Богун!
І з Волі знімають кайдани міцні
І слізьми співають щасливі пісні.

А буйні потоки все дужче шумлять,
А стіни високі все більше тремтять. . .
Ще хвиля остання — і мури впадуть!
Сини Украіни на мури ідуть.

Р. 1915.

О. Олесь.

Борческа пѣсень

Трошатъ се веригитѣ — зима минава,
Задъ скжсани облаци сводъ прояснява,
И слънцето ведро надъ родния край
Тъй топло и весело днеска сияй,
Че сѣкашъ земята, тазъ родна земя,
Катъ морски вълни се вълнува сама.

Пробѣгватъ, пробѣгватъ потоци, бучатъ, —
Борци на Украйна напрѣдъ все вървятъ;
И сѣкашъ вълни, отъ лжчи позлатени,
Шумятъ знамена и се вѣятъ развѣни, —
А тамъ Свободата — подъ ключъ въвъ тъмница —
Въ стѣнитѣ се блъска — въвъ клетка орлица.

Пробѣгватъ, пробѣгватъ потоци, бучатъ, —
Борци на Украйна напрѣдъ все вървятъ. . .
И чувства се вечъ Свободата — бошуватъ вълнитѣ:
Тя вече се вижда — треперятъ стѣнитѣ, —
И знамето гордо шуми и се вѣе. . .
О скоро, юнаци, о скоро къмъ Нея!

Земя се разпуква — изъ нейната гржд
Хмелницкий, Мазепа, Богунъ сж на пжть!
Тѣ смѣло веригитѣ вече строшаватъ —
Прѣзъ сълзи най-радостни химни запѣватъ!

А буйни потоци по-мощно шумятъ,
Стѣнитѣ високи по-силно трептятъ. . .
Послѣдня вълна — и стѣнитѣ вечъ падатъ!
Борци на Украйна ги нови нападатъ.

Отъ украински: *Хр. Цанковъ—Дерижанъ*

Рѣчи на френскитѣ депутати

г. г. Гаяръ Бансель и Перролязъ въ заседанието на камарата на депутатитѣ отъ 27 мартъ н. г. по въпроса за независимостьта на Украина.

Гаяръ Бансель: Господа, азъ имахъ вече честьта да се докосна отъ тази трибуна до въпроса, който ме зове днесъ тука, и моля извинение, че се явявамъ по него още еднажъ на трибуната, слѣдъ като нашитѣ другари г. г. Барту и Кашенъ го докосната, мимоходъ съ своитѣ отлични рѣчи. Слѣдъ извѣстно колебание азъ се рѣшихъ да се върна на него убѣденъ, че той има първенствующа важность съ огледъ на разрѣшението на руския въпросъ и съ влиянието, което нѣмцитѣ се стараятъ непрѣстанно да печелятъ въ Русия. Г. Барту като приемаше за фактъ това, че нѣкога свързанитѣ съ Русия народи се рѣшили на край да се споразумѣятъ съ Съвѣтитѣ, искаше, по видимому, да изкаже желание, щото ние да сторимъ сжщото. И нали споразумѣнието на тѣзи народи съ Съвѣтитѣ е безусловна правда. Възможно е, че то е частично. Не вървамъ да е пълно. Впрочемъ г. Барту самъ загатна отговора на Президентъ Министра на въпроса за цѣната на извѣстието, което той е получилъ отъ Русия: „Ние имаме достатъчно информации, това е истина и дали тѣ сж точни — това е другъ въпросъ“. Случаятъ поиска щото сжщата вечерь слѣдъ интерпелацията на г. Барту, когато азъ се върнахъ дома, погледътъ ми се да спрѣ върху нѣколко редове на ежедневника „Информасионъ“, и азъ прочетохъ на първа страница: „Болшевишка Русия противъ Полша“. А на Полша показваха като на една отъ оние, които сж почнали прѣговори съ Русия. По-нататъкъ: „Лондонъ 25 мартъ: Извѣстия отъ полския фронтъ отъ Варшава потвърждаватъ важностьта на офанзивата започната отъ болшевицитѣ“. Въ тази телеграма е изчислено прдробно величината на червената армия противъ Полша, а кореспондентътъ на „Таймсъ“ отъ когото иде тая информация додава още: „Въ войсковитѣ кржгове на антантата владѣе възгледа, че полската армия е въ състояние да въспре болшевишкото настжпление“. Даже въ днешнитѣ утрѣнни ежедневници може да се прочете слѣдната информация: „Офанзивата продължава по цѣлия полски фронтъ. Упорити боеве ставатъ въ Подолия и Волиния на длъжъ по желѣзнитѣ линии и главнитѣ пжтища на комуникацията. Полската войска стои на своитѣ стари позиции и отбива болшевишкитѣ атаки, съ голѣми загуби за настапающитѣ. Въ Подолия поляцитѣ сж минали въ силно контра настжпление. Отъ този моментъ поляцитѣ нѣма отъ що повече да се боятъ отъ по нататъшното развитие на настжплението, което болшевиицитѣ продължаватъ съ упоритосъ по украинския фронтъ“.

Прѣди нѣколко дни аналогична информация донесоха вѣстници относително Финландия. На край, въ телеграмата, изпратена изъ Букурещъ на Прѣд-

седателя на Украинската Делегация въ Парижъ, четемъ слѣдното: „Послѣднитѣ извѣстия говорятъ, че една часть отъ украинскитѣ войски, подъ командата на Омелияновичъ-Павленко, сж почнали настжпление срѣщу Жмеринка и, че друга часть върви къмъ Могилевъ. Муниции, топове и облѣкло армиитѣ на Павленко намиратъ изъ запаситѣ на доброволчеката армия, която на дѣсния брѣгъ на Днѣпъръ се намира въ състояние на пълно разложение. Нѣкои отдѣления на доброволческата армия сж обезоржжени отъ нашитѣ войски. Други сж минали просто на наша страна. Изобщо болшевицитѣ въ Украина иматъ въ свои ржцѣ само голѣмитѣ желѣзнични линии безъ да иматъ смѣлость да се отдалечатъ отъ тѣхъ, както и отъ по-голѣмитѣ градове, които тѣ употрѣбяватъ като база за своитѣ въоржжени походи по селата, за да взиматъ отъ селянитѣ храна и фуражъ. . . “*)

Даже днесъ зарания една телеграма изъ Бернъ, съ дата 26 мартъ, оповѣстява похода на украинскитѣ войски до Одеса и обрѫща внимание върху два важни епизода въ борбата съ болшевицитѣ: енергичната дѣятелность на Националната Рада въ Киевъ и възстанията на селенитѣ въ Полтавско и Катеринославско. Както виждате и на сѣверъ, и въ Финландия, и въ Полша, и въ Украина далеко е още края на борбата на другороднитѣ народи противъ болшевицитѣ. Отъ това повидимому излиза, че положението не е тъй просто и тъй ясно, както го изложи г. Барту, и че имаме право да гледаме на него малко иначе.

И дали мирътъ наближава или не, дали на територията на старата Руска империя или не — тѣзи факти не измѣнятъ въ нищо важностьта на възгледа, съ които се осмѣлявамъ да излѣза прѣдъ камарата. Ако даже мирътъ би билъ подписанъ, то той остава нѣ сигуренъ, защото Съвѣтитѣ въ по-голѣмата си частъ сж творение на германцитѣ и иматъ сжщата цѣна, а ний знаемъ нѣмската цѣна на подписанитѣ договори. (Ржкоплѣскания отъ дѣсно).

Ние знаемъ сжщо, че Съвѣтитѣ — а за това ще ви дамъ доказателство съ документа, които имамъ на ржка, — прѣдвиждатъ вече переспективата за енергично продължение на своята пропаганда въ Европа. Позволете ми да прочета нѣколко реда изъ писмото, което едва що е пристигнало отъ Русия, изъ максималистичното бюро за пропаганда, адресирано до комунистично-интернационалната французка група въ Женева: „Рѣшението на Върховния Съвѣтъ—тъй казватъ Съвѣтитѣ - да се почнатъ търговскитѣ сношения съ Съвѣтитѣ трѣбва да се смѣта за явление отъ първенствующа важность, ако се вземе подъ внимание интернационалната революционна пропаганда. Съвѣтското правителство, което вече отъ дълго врѣме прѣдвиждаше тази дипломатическа побѣда, като неизбѣжна послѣдица отъ великата военна побѣда на червената армия по всички фронтове, употрѣби съотвѣтни старания. Изработенъ е планътъ за пропагандата, и когато се върнатъ само нормалнитѣ отношения съ европейскитѣ народи, които се намиратъ въ зависимость отъ държави на антантата, Московското правителство ще има възможность да субвенционира и подпомага организациитѣ на всѣка дѣятелность, която би могла дѣйствително да поддържа програмата ясно начертана отъ многочисления конгресъ на третия интернационалъ. Незабавно слѣдъ получаване на това увѣдомление (което трѣбва да остане тайна) ще бжде необходимо да се назначаватъ специални агенти, които ще иматъ за задача да засилятъ ревулюционната пропаганда и на които финансови срѣдства ще се дадатъ колкото се може повече, колкото само бжде възможно, подъ булото на търговски прѣдприятия“. (Смущение).

Г. Шарль Барнардъ: Прѣлѣстни хора.

Г. Гаяръ Бенсель: Съвсѣмъ не отдавна единъ отъ нашитѣ другари потвърди отъ тази страна нѣжностьта и искреностьта на този циркуляръ. Нашиятъ старъ другарь, г. Шарлъ Бенуа, връщайки се отъ Хага, каза ми, че Холандия, а глано Амстердамъ, максималиститѣ сж избрали като центъръ на Съвѣтска пропаганда въ Европа и, че никога още на холандския пазаръ не е имало толкова много диаманти. Нѣма нужда да се споменува, че днесъ диаментитѣ, сж пари или още по-вече отъ пари. Пристжпвамъ къмъ питането, което е цѣль на моята интерпелация, независимо отъ това, казвамъ го още еднажъ, дали въ Русия войната ще се продължи, или мирътъ е билизъкъ. Искамъ да попитамъ г. Президента на Министерския Съвѣтъ, коя политика той мисли да води по отношение на тъй наречените, другородни страни, и ще подчертая, какъ азъ разбирамъ тази политика. До сега тази политика е била пасивна и азъ съжалявамъ за това. Ако погледна на Сѣверъ и Югъ, виждамъ разноплемени народи, както по ширината на тѣхнитѣ теретории, тъй и по важностьта на политическата имъ роля. Но и еднитѣ и другитѣ сж играли важна роля въ събитията прѣзъ послѣднитѣ години, но и по този начинъ сж принесли велики заслуги на съюзницитѣ, и които еднакво могатъ да се позоватъ на правото, записано въ мирния трактатъ, че всички народи иматъ право на самоопрѣдѣление. Тѣ сж провъзгласили своята независимость и желаятъ да я запазатъ; тѣ желаятъ нейното признание отъ съюзницитѣ и сега, когато Англия и Италия не малооцѣняватъ тѣзи страни, ний се отнасяме къмъ нѣкой отъ тѣхъ съ велика сдържаность, даже безъ да гледаме на извънредно важнитѣ усилия отъ тѣхна страна, водимъ твърдѣ въздържана политика. Имамъ за това доказателството на едного отъ нашитѣ прѣдставители въ чужбина, който е казалъ на единъ кореспондентъ: „Становището което заемахме до днесъ, било спрѣмо руситѣ противоболшевици, било спрѣмо откжснатитѣ отъ нѣкогашна Русия страни, е неимовѣрно неправилно. Позволихме на ония отъ Деникина сурово да стжпчатъ украинцитѣ . . . И сега, когато тѣзи страни сж ни помогнали толкова и когато се биха до толкозъ, че изтощиха силитѣ си, тѣ намѣриха за възможно да почнатъ прѣговори съ своитѣ врагове, които ги давяха отъ всички страни — да ли това е причина да ги лишимъ отъ собствената бждщина, нима това е мотивъ да ги изоставимъ? Нима ние ще гледаме спокойно, какъ тѣ ще изгубятъ своята независимость и националность, съ мжка и скжпо извоювани, щото отъ ново да станатъ туй, отъ което тѣ тъй се боятъ — провинции на Великата изкуствено обединена империя? Такова изоставяне би било отъ наша страна не достойно за Франция и би се равнявало на отри-

*)Прѣводъ изъ писмото на атамана Делвигъ до графъ Тишкиевичъ.

цание на принципа установенъ отъ мировата конференция за правата на народитѣ: право на самоопрѣдѣление. Ние въ сѫщность се намираме сега въ положение, което иска правдиво и разумно приложение на принципа на националноститѣ.

Този принципъ не е въ това да се групиратъ подъ властьта на една могѫща и централизувана държава, множество малки народи, които искатъ да останатъ свободни, а напротивъ въ това, да се закрѣпи и поддържа тѣхната независимость. (Ржкоплѣскане отъ дѣсно и въ центъра.) Политиката въ която искамъ да ви убѣдя, би лежала не въ това, да дадемъ на тѣзи страни войскова помощь, но въ моралната подкрѣпа, чрѣзъ признаване тѣхната автономия абсолютно съгласна съ интереситѣ на Франция. Тя би ни дала възможность да одържимъ важни економически изгоди, аналогични на тия, които вече одържаха Англия и Италия, и отъ които ние сме лишени само затова, защото не дѣйствувахме така, както нашитѣ съюзници, които вече придобиха тѣзи изгоди. (Ораторътъ се спира на политиката на Англия къмъ Литва).

Това което казахъ относно балтийскитѣ провинции, азъ вече казахъ и повтарямъ още веднѫжъ относно Украина. Азъ искахъ още прѣди два мѣсеца признаването на Украина за независима държава и настоявамъ на това и сега. Признавамъ, че не мога да разбера въздържаностьта на правителството въ тази работа и се чудя, че то не се възползува отъ случая да развие и скрѣпи по този начинъ нашето влияние въ тази страна, дѣто толкова ia насъ чакатъ. Азъ съмъ толкова повече удивенъ, че сѫчувственни погледи за признаване Украина вече отдавна идватъ до Васъ, Господинъ Министре Президенте, отъ хора съ такива връзки, че могатъ да знаятъ истинското положение, и понѣкога даже отъ Вашитѣ агенти. Азъ имамъ тукъ извѣстно количество такива записки. Ето една изпратена отъ Берлинъ прѣзъ май 1919 год. отъ единъ отъ нашитѣ кореспонденти, толкова повече интересна, че авторътъ ѝ сѫвсѣмъ не симпатизира на украинцитѣ Увѣдомлението започва съ бѣлѣжка че: „ако украинцитѣ не сѫ франкофили, то тѣ въ всѣкой случай не сѫ и франкофоби“. И като подчертава необходимостьта отъ подновяване сношенията съ Украина, той продължава: „не обрѫщайки внимание на развитието на болшевизъма, възможно е, може би, да се започне въ Украина полезна дѣятелность, и той указва условията на тая дѣятелность: „да се признае, макаръ фактично, независимостьта на Украина и да се заяви, че ако не бѫде възможно да се устрои руската федеративна република, то Украина ще бѫде призната официално. Най послѣ изпратете въ Украина веднага французка военна и гражданска Мисия“. Азъ имамъ друга по късна нота отъ септември 1919 год: „Повече е невъзможно, казва авторътъ на нотата, да се игнорираятъ националноститѣ, които искатъ да живѣятъ и да се ползуватъ отъ свободата слѣдъ робството, отъ републиката слѣдъ деспотизъма. Невъзможно е да се запре такъвъ потокъ. Украинцитѣ иматъ съ насъ общи стремежи. Тѣхниятъ републикански идеалъ е толкова старъ, колкото и тѣхния националенъ животъ и протега своитѣ корени по цѣлата тѣхна история“. Позволете ми да припомня тукъ литературния споменъ, толкова скѫпъ на мнозина между васъ и да укажа, че Поль Дерулѣдъ възпѣваще тъкмо украинската самостоятелность въ своята велика трагедия „Хетманъ“ (Ржкоплѣскане). Азъ имамъ още по-късна нота отъ 4 януари 1920 год., отъ едного отъ нашитѣ агенти въ Ромъния: „Петлюра се намира въ Варшава, дѣто добрѣ го приематъ. Той организира Украинско Правителство и иска да го прѣнесе въ Каменецъ, дѣто се развѣва знамето на независима Украина. Около него ще се събератъ възстанически чети, които чакатъ регулярната армия, която ще му приготви Варшава. И Варшава ще прѣдаде тогава цѣлата власть на Петлюра, найнапрѣдъ убѣдила се въ сѫществуването на независимата държава, която прѣстава да бѫде опасна съсѣдка“. Азъ трѣбва да кажа, че всичко това е вече реализирано. Петлюра е сега на чело на своята армия въ Украина и той безсъмнѣнно е прѣданъ на Франция. На края азъ трѣбва да припомня доклада на Генералъ Масене, които г. Президентътъ на Министерския Съвѣтъ позволи да се направи прѣдъ комисията на външнитѣ работи. На едно отъ засѣданията въ първитѣ дни на мартъ, той ни даде докладъ отъ бѣлѣжки, които той е направилъ прѣзъ врѣме на своето дълго прѣбиване въ Варшава. Той ни докладва, че двама съпровождащи го офицери пѫтуващи прѣзъ Германия за Варшава, чули отъ нѣмски офицери, които заявили открито, че тѣ прѣдполагатъ наскоро отново да заематъ Полша и я считатъ само врѣменно отдѣлена. Въ Варшава Генералъ Масене получилъ съдържанието на писмото, което Лудендорфъ написалъ до едно важно лице: „Трѣбва да се заловимъ съ Япония и Русия, съ които да подготвимъ завоюването на свѣта“ Ето какви сѫ били мечтитѣ на Лудендорфа, мечти отъ които е било всѣкога обхванато по-голѣмото множество нѣмци. За да се разбиятъ тия намѣрения, казалъ Генералъ Масене, трѣбва да се противопостави на болшевишка Русия блокъ отъ другородци (съсѣдни народи), толкова повече, че обединена Русия ще бѫде всѣкога германофилска, независимо отъ това, отъ кого нейната единность ще бѫде подкрѣпена. И като подчертава искреннитѣ отношения, които се възтановили между френскитѣ и украинскитѣ офицери и войници, той направилъ бѣлѣжки, които азъ тукъ накратко прѣдавамъ: украинцитѣ сѫ антицаристи и антиболшевици, тѣ сѫ демократи. Тѣ сѫ много добри войници, които искатъ да се биятъ за независимостьта на своята страна, противъ болшевицитѣ и противъ нѣмцитѣ. Трѣбва да се бърза съ признаване Украина, трѣбва да и се помогне, да и се възвърнатъ плѣнницитѣ, задържани въ разни страни на Европа, а главно въ България и Италия. И нейната възобновена армия скоро ще изгони болшевицитѣ. Вие знаете, Господа, азъ ви казахъ това въ началото на своитѣ бѣлѣжки, че това дѣло вече започна: болшевицитѣ вече сѫ изгонени отъ Одеса. Това сѫщото ще бѫде и по цѣла Украина, само трѣбва, да се подпомогнатъ украинцитѣ, а това не ще бѫде безъ полза — тѣ ще ни доставятъ много храна и сурови материали, отъ които ние много се нуждаемъ: хлѣбъ, добитъкъ, вълна, кожи, захаръ и много още друго. Генералъ Масене прибавилъ: „Поляцитѣ, за да подкрѣпятъ своята отбрана, за да обезпечатъ тила на своята армия, се нуждаятъ отъ украинцитѣ“. За да се разбератъ тѣзи бѣлѣжки достатъчно е да се погледне на картата. Вижда се, че поляцитѣ могатъ да бѫдатъ заплашвани отъ югъ и, че тѣ

рискуватъ даже когато тѣхнитѣ армии ще побѣждаватъ напрѣдъ. Прѣди всичко, съвсѣмъ чудно е това, че когато цѣлия свѣтъ иска да завземе Украина, ние се колебаемъ да стиснемъ ржката, която тя ни протега. Че цѣлия свѣтъ искаше да заеме Украина, това е безспорна истина. Въ 1918 год. нѣмцитѣ дойдоха тамъ, заседнаха, и гледаха на нея като на свой „хранителенъ магазинъ“ — ето съ какъвъ терминъ я наричаха тѣ. Слѣдъ нѣмцитѣ дойдоха болшевицитѣ, защото украинцитѣ изгониха нѣмцитѣ. Тѣ храбро се биха срѣщу тѣхъ: 35—40,000 нѣмци паднаха подъ ударитѣ на украинскитѣ селяни, които бранѣха своята жетва отъ настжпающитѣ. Тѣ по такъвъ начинъ ни дадоха посрѣдствена помощь, която съвсѣмъ не бѣше за насъ ненужна (Ржоплѣскания) Едва що прогонени нѣмцитѣ, явиха се болшевикитѣ. Украинцитѣ макаръ и изнемогнали отъ борбата, все пакъ се биеха. И тѣ прогониха този новъ врагъ, когато Деникинъ рѣши да остави своето настжпление, срѣщу Москва и да се повърне срѣщу тѣхъ. Изнемогнали отъ тази борба, която трѣбваше да водятъ по редъ съ нѣмцитѣ, болшевикитѣ и доброволцитѣ на Деникина, украинцитѣ като нѣмаха възможность да се биятъ, отстжпиха, ала ни най малко не се обезкуражиха. Отстжпили прѣдъ силата, тѣ се възмогнаха и почнаха да въврятъ по пжтя на побѣдитѣ: вече на много мѣста побѣдиха болшевицитѣ. Тѣ искатъ отново да заематъ своята страна, и трѣбва бързо да имъ се даде морална помощь, която тѣ очакватъ отъ насъ, да се признае самостойностьта на тѣхната страна и да имъ се изпрати войскова и гражданска мисия, която тѣ охотно ще приематъ, — облѣкло, обуща, амуниция, медикаменти, отъ които тѣ се нуждаятъ и които ще имъ принесатъ голѣма полза.

Г-нъ Луи Перролязъ. Ще ми позволите, мой скжпи другарю, да направя една бѣлѣжка.

Г-нъ Гаяръ Банель, Съ удоволствие.

Г-нъ Л. Перролязъ. Вие току що казахте, че Украина е интересна страна за насъ френцитѣ. Тя наистина има особено значение, не само поради материалнитѣ блага, като страна на хранитѣ, захаръ и нефть, ала сжщо и главно поради извѣстно морално сродство съ Франция. Между украинската душа и московската сжществува пропасть; отъ украинската литература лъха дъхъ на мекота, а прѣди всичко чувство на свобода. Обръщамъ вашето внимание на факта, че въ тази страна има много френски спомени. Отдавна вече единъ отъ нейнитѣ градове, славенъ по късно е билъ основанъ отъ френския генералъ Рибасъ, построенъ отъ френския инжинеръ Воланъ, а което е най-важно, украсенъ отъ този великъ френецъ, който се именува Ришельо и, който въ 1818 год. благодарение дружбата съ царь Александъръ I бѣше повиканъ въ Франция, като първъ освободитель на нейната територия. Ето защо азъ се осмѣлявамъ да помоля не само Министеръ Президента— зная, че той не обича да се мѣси въ вжтрѣшната политика на другитѣ страни, — а сжщо и Министера на Просвѣтата, щото да разширятъ въ тази страна френското влияние. Ние не трѣбимъ за това влияние по всички страни, обаче френската култура има своята цѣна: тя се състои въ ширина на погледа и великосърдечие. Къмъ насъ се обръщатъ всички. Ние желаемъ, щото френското правителство да работи за разширението на тази култура, не само между братскитѣ народи въ Испания и Италия, а сжщо и въ новитѣ страни на централна Европа, Балканскитѣ и по цѣлия свѣтъ. (Много добрѣ, много добрѣ). Азъ изказвамъ желание, да се направи нѣщо въ това направление за Украина; тая страна страда и ще страда и ако тя въ моментъ на невѣра можа да си каже, че Богъ е много високо, позволете и да си каже, че Франция не е много далеко. (Ржоплѣскания).

Г-нъ Гаяръ Бансель. Азъ благодаря на г-нъ Перролязъ за помощьта, която ми направи въ защита на тезата, която имамъ честь да подържамъ. Азъ спирамъ на тия бѣлѣжки и настоявамъ прѣдъ Президнента на Министерския Съвѣтъ, да направи всичко възможно и достави храна отъ Украина, каквато тя още има. Въ подкомисията на рускитѣ работи докладчицитѣ заявили, че жетвата отъ миналитѣ двѣ години, особно послѣдната, е необикновенно богата, че повечето отъ храната е още въ украинскитѣ селяни, и че намъ остава само да се споразумѣемъ съ тази страна, щото тази храна да се прѣдаде въ наше разпореждане. Забѣлѣжете, че вмѣсто да губимъ отъ размѣна на пари, ние придобиваме и това би било, разбира се, резултатъ отъ голѣмо значение. Това се отнася, не само до храната, но и до захарьта, кожитѣ и проче, — не говорейки за минералнитѣ богатства, които можемъ да намѣримъ въ Украина, но само при едно условие — признаване нейната самостоятелность. „Обърнете внимание на това, казва се отъ украинския прѣдставитель въ Букурещъ, въ нотата изпратена въ Парижъ — обърнете внимание, че може да се изнася само отъ Украина и, че ако не ни признаятъ ние не ще дадемъ позволение за износъ“. За това азъ настоявамъ Господинъ Президенте, да задоволите желанията съ които се обърнахъ къмъ васъ и, които се подържатъ, както Вие виждате, отъ голѣми авторитети. Азъ споменахъ за г-нъ Генералъ Масенъ. Азъ не именувахъ други лица, чиито свидѣтелства привеждохъ, ала и тѣ сж сжщо така важни. Прибавямъ, че трѣбва да се заемемъ бързо за работа. Дѣйствително, нѣмцитѣ, които изгубиха Украина въ 1918 год. се надѣватъ отново да я завоюватъ, ако не съ оржжие то съ интриги. Тѣ само чакатъ извѣстие за падането на Петлюра, за да му противопоставятъ свой човѣкъ, който ще направи това което Скоропадски въ 1918 год. Тогава, когато той служеше на нѣмскитѣ интереси противъ френскитѣ, нашитѣ очи бѣха затворени и ние не разбирахме играта, която играеха прѣдъ насъ и отъ която ние жестоко пострадахме. Сега насъ ни прѣдупрѣждаватъ. Нѣмцитѣ оповѣстиха своитѣ намѣрения. Азъ имамъ текстове. Въздържамъ се да ги чета, за да не удължавамъ рѣчьта. Ала не може да не се съмнѣваме, че нѣмцитѣ съ своитѣ интриги готвятъ падането на Петлюра, който е толкова популяренъ между своитѣ земляци, колкото и прѣданъ на Франция. Ето защо азъ настоявамъ, щото г-нъ Президентътъ на Съвѣта да не губи врѣме и да признае Украина отъ името на Френското Правителство и да и даде по такъвъ начинъ моралната подкрѣпа, която тя чака отъ насъ. (Ржоплѣскание). Азъ зная, че ще имате неприятность въ връзка съ Русия. Пази ме Боже да кажа нѣщо противъ Русия. Даже слѣдъ всичкото и нещастие, слѣдъ оставяне отъ нея нашето дѣло въ най важния моментъ на нашата история, ние не можемъ

да забравимъ, че въ продължение на първата година отъ войната, тя ни принесе голѣма, безгранична услуга. Кой ни я даде? Ние сме длъжни да признаемъ: това е царското правителство. Ала азъ мисля, че царизъма вече прѣживѣ въ Русия. Ние нѣма защо да се занимаваме съ царското правителство, но само съ русийския народъ: трѣбва да виждате това което иска болшинството отъ русийскитѣ народи, защото въ настоящия моментъ има само правителства на рзлични партии. Сега гранични народи (инородни) съставятъ най-голѣма часть отъ русииския народъ; като се почне отъ сѣверъ чакъ до крайния юго-изтокъ, ние наброяваме 100—110 милиона другородци срѣщу 70—75 милиона руси въ централна Русия: слѣдователно болшинството е на страната на другородцитѣ. Възможно е да ни кажатъ, че ще има недоразумѣния между различнитѣ страни и ще ни бѫде трудно да застанемъ на страната на еднитѣ или другитѣ. Защото всички тѣ иматъ империалистични наклонности и искатъ да нарастватъ за смѣтка на съсѣдитѣ. Всичко това е възможно. Ние трѣбва да дадемъ на тѣзи народи да разбератъ, че тѣ сѫ длъжни да си направятъ взаимни отстжпки, че сѫ длъжни да се погодятъ по между си, за да се бранятъ противъ външнитѣ и вжтрѣшни врагове, които биха искали да ги хвърлятъ въ най-лоши авантюри. Тѣ ще разбератъ това, когато си зададемъ трудъ да имъ го пояснимъ. Мировата конференция прогласи теорията на националното изслѣдване, плебисцита. Тамъ, кждѣто ще има съмнѣние, или нѣкоя провинция иска да бѫде присъединена къмъ тази или онази страна, населението ще може да изкаже своя възгледъ. Плебисцита дава възможность да се изгладятъ всѣка претенциозность, даже у тия, които оставатъ привързани на велика Русия. Защото, ако нѣкой между тѣзи народи, поиска да се възвърне подъ нейната егида, ние не ще се противопоставимъ на това. Попитайте, какво е мнѣнието на тѣзи народи и нека бѫде всичко съгласно съ тѣхната воля. Ето вѣрна метода, съ която се обръщамъ къмъ Президента на Министерския Съвѣтъ съ молба да я възприеме (Ржкоплѣскания). Още веднъжъ моля Правителството да чуе зова на тѣзи народи и да имъ отговори веднага.

Не трѣбва да се губи врѣме. Тѣзи народи се обръщатъ къмъ насъ, защотъ знаятъ, че у насъ нѣма, въпрѣки всичко, което казватъ, нито империализъмъ, нито желание да се властвува надъ други. (Много добрѣ, много добрѣ) Тѣ знаятъ нашата неутралность и нашето благородство. Бѣше ми приятно да чуя прѣди нѣколко дни моя другарь и другарь на г-нъ де Магалона, който припомни мнѣнието на единъ отъ нашитѣ южни писатели:

„Задачата на Франция не е да властвува надъ свѣта, но да не дава, да властвува нѣкой надъ свѣта“. (Бурни ржкоплѣскания).

Васъ, г-нъ Президентъ на Министерския Съвѣтъ, който имате честь днесъ да ржководите сждбата на Франция, молимъ да изпълните тази задача, — не се съмнявайте, че изпълнявайки тази задача, вие много добрѣ служите на интереситѣ на нашата страна. Вие самъ ще работите срѣщу всичко, което е врѣдно за Русии и срѣщу нашия непримиримъ врагъ — срѣщу нѣмцитѣ. (Бурни ржкоплѣскания).

Прѣводъ направенъ отъ протоколитѣ на Палатата на Депутатитѣ, печатено въ „Журналъ Офисиелъ“. 27 III 920 год.

Никола Балабановъ.

Да разберемъ украинцитѣ

Прѣди голѣмата война, или по-право прѣди революцията отъ 917 год., широката маса, па дори и голѣма часть отъ интелигенцията, малко знаеха за Украина — за народъ, езикъ, земя, литература, природни богатства, история и пр. Това не значи, че българинътъ не се интересуваше отъ своитѣ сѣверни еднокръвни братя. Напротивъ, интересътъ къмъ Русия е билъ винаги най-силенъ при това напълно искренъ, продиктуванъ отъ чувството на дълбока признателность къмъ братския народъ — освободитель. Ала миналото поколѣние ни завѣща традицията да благоговѣемъ прѣдъ името на любимата освободителка и да виждаме въ отдѣлнитѣ национални названия, мѣстни имена. Толкозъ повече, че официалната руска политика старателно потушаваше националното проявление. И българинътъ естествено, се отнасяше безкритично къмъ официална Русия.

Слѣдъ революцията отъ 917 год. националния въпросъ въ бившата империя изпжкна много ярко, а най-силно се изрази украинския. Името Украина изведнъжъ стана популярно, особено между много западно-европейски народи, нѣкои отъ които дори завързаха търговски и дипломатически отношения съ Украина. Такива завърза и нашето правителство—то изпрати свой прѣдставитель въ Киевъ, а по-късно достави платове и захарь отъ Украина Въпрѣки тия официални отношения, обаче, мнозина минаха мълкомъ украинския националенъ въпросъ, като виждаха въ него пръсть на германската политика, а отъ друга страна, вѣрваха и може би, вѣрватъ, че това е една прѣходна фаза въ историята на руската революция. Русия ще възкръсне? Да, но не царска, не деникиновска Русия.

Врѣме е вече да се опомнимъ, и да разберемъ руския националенъ въпросъ, и особено украиския.

Да разберемъ украинцитѣ и да опрѣдѣлимъ своето отношение къмъ тѣхъ. И тогава има само два пжтя: или врагове на Украина, но врагове открити, или приятели, но искренни приятели. Това е, което искатъ отъ насъ украинцитѣ и ние сме длъжни да имъ го дадемъ.

Да разберемъ украинцитѣ за насъ, българитѣ е най-лесно, защото ние най-добрѣ знаемъ болкитѣ на националния въпросъ, мжкитѣ на разпокжсания и угнетения.

Мнозина може би дълбоко въ душата си сж разбрали и разбиратъ украинцитѣ, но се боятъ отъ това разбирание. Защото виждатъ въ разрѣшението на националния resp. украинския въпросъ, разгромяване на политическата и економическа мощь на Русия, както и опасность за славянството. Това е най силния аргументъ на онія, които се боятъ да разбератъ украинцитѣ. Тоя аргументъ обаче е неоснователенъ, както вече нѣколко пжти се изтъква въ колонитѣ на „Украинско-български прѣгледъ“. Защото, нека не се забравя, че Украина винаги, та дори и въ стжпкитѣ си слѣдъ революцията отъ 917 год. ревностно и съ сърдце е подържала идеята за федеративнитѣ взаимоотношения между народитѣ въ бившата Русия. Украина е желала и желае една федеративна севѣроизточна сила възъ основа на независимость и равен

ство на народитѣ въ взаимнитѣ имъ отношения, както и възъ основа на двата културни принципа — демократизъмъ и самоопрѣдѣление на всѣкой-народъ въ вжтрѣшния животъ. Такава една федерация не значи политическо и икономическо отслабване, нито на Русия, нито на никого, а тъкмо обратното: означава засилване на всички взаимно.

Така и само така трѣбва да се схваща украинското движение, защото това е истинското му положение. Украинецътъ иска това, което намъ е добрѣ познато: да се обедини и прояви въ полето на културата. Той иска да говори на своя си езикъ, на които да се учи въ училищата, да не се прѣслѣдва неговата литература и пр. по който начинъ ще засили своята економична мощь, а това не значи друго освѣнъ политическо и економическо засилване на сѣвероизточната федерация. Наистина, тая федерация е въпросъ на бждащето, но това бждаще, може би, скоро ще бжде настояще. Въ всѣки случай по-голѣмо безумие и да се вѣрва, че единъ Деникинъ или нѣкой другъ генералъ отъ неговия калибъръ ще възкрѣсятъ Русия. Старото врѣме си отиде, като отнесе съ себе си стария строй, който не ще се върне вече. Ние сме прѣдъ прага на новото врѣме.

Така именно трѣбва да се схваща украинското движение въ връзка съ революцията и тогава не можемъ освѣнъ да бждемъ искренни приятели на украинцитѣ. Откажемъ ли се отъ това схващане, трѣбва да минемъ въ лагера на реакционеритѣ и да се обявимъ открити врагове на украинската народность.

Прочие, врѣме е да разберемъ украинцитѣ!

Въ Украина.

Едноврѣменно съ извѣстията за военнитѣ успѣхи на болшевишкитѣ армии, които залѣха територията на току речи цѣлата бивша Русия, хрониката на западно-европейската преса отбѣлѣзва и знаменателния за момента фактъ — успѣхи на започналото украинско възстание. Възстанали области, отъ възстаници градове, въ единъ моментъ, на апогея на болшевишката сила, въ единъ моментъ, когато двѣстѣ или тристахилядната армия на Деникинъ е разпръсната отъ болшевицитѣ и до извѣстна степень не сжществува, когато болшевицитѣ би трѣбвало въ завладѣнитѣ обширни територии, да намѣрятъ и срѣдства и хора за едно прогресивно засилване и затвърдяване своето положение, този фактъ на украинското съвземане, на украинскитѣ успѣхи е дѣйствително знаменателенъ.

Впечатлението отъ този фактъ е, че украинското движение е нѣщо отдѣлно отъ борбитѣ, които се развиватъ на територията на бивша Русия, е нѣщо, което има своя източникъ и своя пжть на развитие. Въпрѣки грандиозностьта на тѣзи борби и на мощьта на участвуващитѣ страни украинското национално движение не се обезличи въ тѣхъ, то крачи напрѣдъ независимо и самостоятелно.

Тѣзи борби, социални, въ които е ангажирана и отъ двѣтѣ страни почти изключително само великоруската мисъль, не могатъ да иматъ мѣсто и на украинска почва, тъй като тукъ липсватъ специфичнитѣ великоруски условия; а отъ друга страна и въ сила на историческитѣ закони, Украина още не е завършила цикъла на националнитѣ си борби, прѣди завършването на който надмощието на социялния характеръ въ борбитѣ би било неестествено. Историята на европейскитѣ народи, а не помалко и историята на самата Украина, ни показва това. Какъ се обяснява, прочее, това внезапно нагледъ избухване, този ненадѣенъ като че ли изблъкъ на украинската сила? За всѣки, който не признава украинска народность, и за когото украинското движение изобщо е „изкуствено“ и който още вѣрва въ възможностьта на бивша Русия да се възстанови, за него това явление е необяснимо; но за тогова, който ще съумѣе да се отърси отъ влиянието на миналото, който вѣрва въ наука и дѣйствителность и, който не може да не вижда, че бивша Русия е една днешна или утрѣшна политическа невъзможность, за него вървежътъ на работитѣ и подобно едно явление не може да не бжде нормално. Той вижда тази трѣзва мисъль, която ржководи и пази Украина отъ пожара, който е обхваналъ пространствата на обширната бивша Руска империя.

Колко силно трѣбва да е съзнанието за необходимостьта отъ национално обособяване и стабилизиране за да бжде въ състояние украинския народъ да се държи на страна отъ борбитѣ, които се разиграватъ на неговата територия и за смѣтка на самия него! Какъ иначе да си обяснимъ тази мждра прѣдпазливость и трѣзвеность въ поведението, което държи Украина (и народъ и водачи) отъ революцията насамъ:

Избухва революцията, украинцитѣ бързо се приспособяватъ и възприематъ най-подходящето, най-възможното — тѣ сж апостолитѣ и центъра на федеративната идея. Разочаровани въ толерантностьта на великоруситѣ държавници и въ анархичното състояние на великоруситѣ настроения, тѣхна цѣль става запазване родината отъ болшевишкия пазаръ и тѣ провъзгласяватъ независимостьта на Украина. Едва току що почнала да стжпва на краката си, новата държава бива връхлетяна отъ организиранитѣ болшевишки армии, които я окупиратъ въ голѣма часть. Украинската армия се оттегля за организиране, народътъ сжщо не хаби силитѣ си срѣщу първия ударъ и мирува по врѣме. Но укрнинската армия, слѣдъ извѣстно врѣме, засилена вече, настжпва, народътъ се повдига и съвмѣстнитѣ усилия на армия и народъ изритватъ болшевицитѣ отъ Украина. Киевъ, слѣдъ кръвопролитни боеве е прѣвзетъ. Деникинъ отъ изтокъ, възползуванъ отъ отлива на болшевишки сили, напрѣдва и се явява прѣдъ Киевъ съ намѣрение за война срѣщу украинската армия. Но рѣшителния моментъ за окончателното освобождение на Украина не е още близъкъ, главния неприятель-болшевизъма е още въ своето развитие, прѣдстоятъ борби, и прѣдъ двѣтѣ злини прѣдпочита се по-малката — Петлюра, избѣгвайки кръвопролитие, отдръпва армията си, успоредно съ това и народа врѣменно се примирява съ положението. Но настжпва психологически моментъ, когато опасностьта отъ болшевизъма е засѣнчена и покрита отъ миража за възобновяване на бивша Русия, онзи моментъ, който е единствената и вѣчната причина за руско-украинския споръ, и Деникинъ въ самозабравата отъ успѣхитѣ, обявява украинското движение за „антинационално“ и започва жестока хайка противъ украинското политическо и *кул-*

турно движение. Украинската армия, прѣдоставена изключително и въ всички отношения сама на себе си е принудена да насочи всичкитѣ си сили и срѣдства въ борба срѣщу епидемиитѣ и болеститѣ въ нейната срѣда; за момента тя не може да помогне. Народътъ възстава срѣщу Деникина, болшевицитѣ използуватъ това обстоятелство и нахълтватъ отново въ Украина, Деникинъ е разгроменъ, народа не се противопоставя, той чака да координира дѣйствията си съ своята армия.

Този е именно моментътъ, въ който се получаватъ въ София извѣстията, за които поменахъ въ началото на статията. Украинското национално движение днесъ е въ периода, когато отъ една страна украинската армия, заздравена и организирана, е само срѣщу единъ противникъ-болшевицитѣ и когато тя е зарегистрирала вече извѣстни успѣхи, за които ни оповѣстява пресата, — а отъ друга страна, народътъ успоредно съ армията си се бори съ болшевишкитѣ завоеватели чрѣзъ възстания; възстаницитѣ зарегистрираръ не по-малки успѣхи.

Като мѣрило за мощьта на украинското движение нека послужи факта, че украинцитѣ иматъ за свой противникъ съвѣтска Русия, тази централизирана и силна държава, която има общепризнатъ здравъ воененъ организъмъ, която има въ изобилие и хора и срѣдства за война, и съ която великитѣ сили сж на пжть да влѣзатъ въ сношения.

Всичко това не показва ли, че украинското национално движение е необоримо, че източникътъ на силата на това движение не прѣсъхва, и че ние сме въ навечерието на възкръсването на Украина? Нима други сж съображенията, които принуждаватъ европейската преса и отговорни политици на западъ да се занимаватъ съ реални вече за тѣхъ въпросъ за признаване украинската независимость. Самия Сазоновъ, както се учимъ отъ западната преса и вече по-внимателенъ и се стреми да бжде прѣдвидливъ. Що се отнася до другия полюсъ — болшевицитѣ, тѣ сж, които още съ встжпването си въ Украина (втория пжть) побързаха да провъзгласятъ Украинската независимость и да направятъ допустимитѣ споредъ тѣхнитѣ възгледи концесии на националното украинско движение.

Добрининъ.

РАЗНИ

Новъ български унищожитель на Украина.

Откакъ неотдавна единъ хероиченъ българинъ, журналистъ изъ колонитѣ на сп. „Сила“, обяви безпощадна война на отчеството на Шевченко, и спаси съ чудодейна сила Деникина, който сега благополучно се намира на пжть за Англия, ние се бѣхме успокоили, като мислѣхме, Украина вече въ гроба, но не било така. Сега се издига новъ украински изтребитель на хоризонта. Вѣстникъ „Заря“ въ цѣли четири колони на единъ отъ послѣднитѣ си нумера доказва че „славянскитѣ неразбории“ нѣматъ другъ виновникъ и славянството другъ прѣдатель освѣнъ единъ единъчъкъ: украинцитѣ И това чародѣйно откритие на утренния вѣстникъ иде отъ сътрудника му, великия български и всеславянски историкъ Ст Филиповъ, заслуженото име на когото отъ днесъ става завѣщание на поколѣнието и вѣковетѣ. Господство му, запасенъ полковникъ, слѣдъ като осѣтли българската армия съ заритѣ на гения си, сега излиза да докаже, че рускитѣ академици и цѣлата руска учена корпорация, която тъй чистосърдечно и тържествено провъзгласиха и признаха украинското име, били слуги на „австрийско злато„, и че Петлюра, който отъ три години съ слава води украинския борчески народъ, и който сега токощо прокламира послѣдната и рѣшающа война на московскитѣ съвѣти. «билъ завършилъ позорно своята кариера». Като прочетохме това научно откритие на великия български истирикъ Филиповъ, ний помислихме, че е настанало второ велико земетресение подъ развалинитѣ на което ще загине Украина, и насъ ни обзе ужасъ и отчаяние.

Американски сенатъ за признаването на Украина

Една радиотелеграма отъ Вашингтонъ оповѣстява, че сенаторъ Кингъ е прѣдставилъ на американския сенатъ слѣдната резолюция: „Желанието на сената на Съединенитѣ държави е щото правителството на Съединенитѣ държави да признае на дѣло самостойното сжществуване на републиката Естония, Латвия и Украина още до врѣмето на дефинитивното рѣшение за самостойностьта на тѣзи републики“.

Дачанинъ за Украина.

Когато Антантата накрай прѣкрати военнитѣ си авантюри срѣщу болшевицитѣ, тя започна да прѣговаря съ рускитѣ кооперативи. Работата начена да се поправя. Но тогава се обяви «малкия» народъ за когото антантата бѣше съвършено забравила, и за когото тя имаше малко понятие, а именно украинския, който наброява 40,000,000, „това дребусъче“ съ своитѣ 200,000 кооперативи, прѣкрасно организирани въ районни съюзи съ единъ грандиозенъ центъръ. До това врѣме на тѣхъ не обрѫщаха внимание Сега обаче прѣдставителитѣ на тая голѣма организация излѣзоха задъ границата съ обширенъ меморандумъ, въ който обрѫщатъ внимание, че ако Европа желае да води търговия съ Украина, то пжтя не отива чрѣзъ Ленинъ и Троцки, но за тая работа е необходимо да се влѣзе въ съглашение съ самитѣ украинци.

Съ огледъ на това, че Украина има голѣмъ запасъ отъ всѣкакви сурови материали, които тъй много трѣбватъ на западна Европа, а отъ друга страна Антантата има много товари за износъ — не остава нищо друго, освѣнъ да се приеме този непосрѣдственъ пжть за споразумение съ Украина. Украинскитѣ кооперативи ще изиграятъ колосална роля въ освободителната украинска борба Антантата, принудена отъ Ленинъ и Троцки на по-примирителна политика по отношение на Русия, като за оправдание за своето сближение избра търговията съ кооперативитѣ А понеже украинскитѣ кооперативи иматъ сега рѣшително влияние върху политиката на Украина, не остава нищо друго на Антантата, освѣнъ да признае самостойностьта на този потиснатъ до сега народъ. Само така може да се разчита на успѣшна търтовия съ Украина

(„Остеляндъ Фолксбладъ“).

Богатствата на Украина.

Лондонския „The Russian outlook“ дава слѣднитѣ свѣдения за богатствата на Украина. Споредъ даннитѣ 1914 — 1915 г. общо руското производство за захарь възлиза на 1,600 000 тона. Отъ тѣхъ 85% принадлежи на производството на Украина. Като се изключи собственната консумация, Украина може да изнесе до единъ милионъ тона захарь. Прѣзъ годинитѣ 1900 - 1910 Украина произвеждаше срѣдно 48,500 тона тютюнъ годишно. Тя изнасяше задъ границитѣ на Русия 52% отъ това количество. Износа на добитъкъ, месо, яйца сжщо бѣше много голѣмъ Въ врѣмето преди войната Украина изнасяше годишно: рогатъ добитъкъ — 240 000 глави, коне — 151,000, свини — 130 000, месо говеждо и свинско 21,000 тона яйца — 65,000 тона, кожи — 5,500 тона.

Трѣбва да се отбѣлѣжи, че износа на Украина въ Западна Европа бѣше относително не голѣмъ затова, защото тя трѣбваше съ своята храна и месо да храни значителна частъ отъ европейска Русия.

„Narôd“ № 7. Варшава 9 IV. 920 год.

Печатница С. М. Стайковъ — София.

ГОДИНА I. СОФИЯ, 15 МАЙ 1920 ГОД. БРОЙ 15.

Украинско-Български Прѣгледъ

ДВУСЕДМИЧНО СПИСАНИЕ

Урежда се отъ Редакционенъ комитетъ

ИЗЛИЗА НА 1 И 15 ЧИСЛО ВСѢКИ МѢСЕЦЪ
Абонаментъ:
за година 10 лева; за 6 мѣсеца 5 лева; за 3 мѣсеца 2·50 лева
Отдѣленъ брой 50 стотинки
Абонирането става чрѣзъ пощата

Писма и всичко се адресува до Редакцията: София, Люб. Каравеловъ, 29

СЪДЪРЖАНИЕ:

1. Украино-Полскиятъ съюзъ.
2. Причинитѣ за отцѣпването на Украина отъ Русия.
3. Д. Шелудько.—Български пръводачи на Шевченко.
4. Василь Оренчукъ. — Индустрията на тютюнъ въ Украина.
5. Манифестъ на Атамана Петлюра до Украинския Народъ.
6. Професоръ Д-ръ Ив. Д. Шишмановъ.
7. Славянска Търгозска Палата въ Виена.
8. Разни.

Украино-Полскиятъ съюзъ.

Три години навършватъ вече отъ какъ братскиятъ намъ славянски народъ—украинскиятъ, изоставенъ и почти забравенъ отъ Европа, съ единъ завиденъ хероизъмъ се бори за своята независимость и свободенъ културенъ и политиченъ животъ. Наистина не рѣдко въ западно-европейската преса се срѣщаха, па се срѣщатъ и сега, съчувствени отзиви за справедливата борба на украинцитѣ, ала нито единъ народъ не имъ даде своята подкрѣпа. Украинцитѣ обаче дълбоко вѣрваха въ правотата и светостьта на своето дѣло и безъ да се обезкуражавать упорито продължаваха борбата.

Въ послѣднитѣ дни тая борба влѣзе въ една нова фаза и отбѣлѣзва значителни успѣхи, а на 2 май и столицата на украинцитѣ — Киевъ биде заетъ отъ тѣхъ. Тия голѣми успѣхи се дължатъ на обстоятелството, че Украина засили свойта военна мощь по силата на единъ договоръ сключенъ съ Полша. Тя първа между славянскитѣ държави протегна ржка за помощь на своята съсѣдка Украина, която повече отъ двѣ години води сама борбата. Трѣбва да се отбѣлѣжи още, че Полша не само подаде ржка за помощь на украинския народъ, но даде на послѣдния и морална подкрѣпа, като призна неговата независимость и право на политиченъ животъ, както и днешното правителство на чело на което стои доблестниятъ борецъ за народнитѣ справедливи искания и вождъ на украинскитѣ войски Симонъ Петлюра.

Отъ най-древни врѣмена и до день днешенъ Украина е имала двѣ съсѣдки: Полша и Великорусия. По силата на историческата прѣвратность, както едната, така и другата сж владѣли Украина. И едното и другото владичество е било тежко за украинския народъ и мжчно е да се каже кое е било по непоносимо. Разликата е, може би, само тамъ, че това което Полша извърши въ 17 и 18 в., Великорусия го извърши въ ново врѣме, въ 19 и 20 в. и даже прѣди година, по врѣмето когато принципътъ за самоопрѣдѣление на народитѣ стана основа за политическия животъ на всички народи по свѣта. Великорусия съ своята империалистична политика винаги старателно потушаваше всѣко национално проявление, което особено силно чувствуваше украинскиятъ народъ. И слѣдъ разпадането на бившата империя, обаче, националнитѣ идеали на украинството не останаха безъ врагове. Генералъ Деникинъ съ войскитѣ си се нахвърли върху украинцитѣ съ ясно опрѣдѣлената цѣль да подави всѣко тѣхно национално движение. Подъ напора на неговата армия прѣзъ мѣсецъ февруари миналата година украинската армия измжчена и отслабена отстжпи. И въ тоя труденъ моментъ въ възродителната си борба украинството остана пакъ само на себе си. Отъ никждѣ помощь и подкрѣпа. Една стара поговорка казва: „Сития не разбира гладния". Нито Полша, нито Русия въ врѣме на своето могжщество не искаха да знаятъ за Украина, не искаха да признаятъ нейното право на самостоенъ политически животъ.

Ала Полша прѣживѣ и други врѣмена, врѣмена нещастни, трагични. И тъкмо въ това нещастие тя позна и разбра злощастието на другитѣ. Цѣли двѣ столѣтия полския народъ живѣ единъ стадалчески животъ, неговата тежка участь и дълголѣтна борба за право и свобода го научи да признава и цѣни и чуждитѣ права и идеали. Нѣщо повече, Полша отиде по далечъ отъ тая морална подкрѣпа и даде военна помощь на страдалческия украински народъ. Велика е честьта на полския народъ, който извоювалъ днесь свобода и права, достигналъ могжщество, пръвъ на дѣло вече даде помощь на най-близкия си съсѣденъ кръвнобратски народъ, да искара до край борбата за своитѣ свети права и свобода.

И никой, може би, по-добрѣ отъ поляцитѣ не познава украинцитѣ. Слѣдъ дълголѣтна вражда по между имъ, злата сждба, като подхвърли и двата народа на тежки страдания и изпитания, накара ги да се познаятъ, да си протегнатъ ржка, да се съединятъ много тѣсно и да дойдатъ до единъ дружески съюзъ въ името на една свята борба. Подпи-

саниятъ договоръ е не само съюзъ на интереси, продиктуванъ отъ нуждата и случая, а съюзъ, който изразява онова, което е вълнувано ума, сърцето и душата на полския народъ, съюзъ който изразява едно искренно разбиране злощастието на украинството и неговитѣ справедливи и свети права

Ние вѣрваме, че украйно-полския съюзъ ще се посрѣщне най-искренно и въ еднаква степень радушно и отъ двата народа — полския и украинския. Макаръ да има въ украйно-полскитѣ взаимоотношения още много грапавини, макаръ да има още много неразрѣшени въпроси, тѣ, ние вѣрваме това, слѣдъ врѣме ще бждатъ разрѣшени справедливо и по начинъ, който не ще подразни нито еднитѣ нито другитѣ. Защото най-мжчната стжпка, първата, е вече направена, отвора е пробитъ и слънцето на взаимната братска дружба изгрѣ на небето на двата народа.

Постжпката на Полша високо и справедливо се оцѣнява отъ украинския народъ. Тая дружеска обноска на Полша трѣбва да послужи за примѣръ и на другия славянски сѫсѣдъ на Украина,—Великорусия. Ако има обаче такива, които не сж забравили и не сж въ състояние да забравятъ неотколѣшното могжщество на Великорусия и вѣрватъ, че то може пакъ да се върне въ старата форма, като сж готови въ негова угода да служатъ на отживѣлата империалистична политика, по който начинъ ще подхвърлятъ на нови изпитания народитѣ на бившата империя, то поне тѣзи, на които дѣйствително е скжпъ великоруския народъ и, които въ неговитѣ велики страдания сж чули въ себе си други възвания, сж длъжни да тръгнатъ по стжпкитѣ на Полша. Тѣ трѣбва да се откажатъ да идеализиратъ единъ отживѣлъ строй, който подхвърля на гнетъ други народи и всенародно да признаятъ на украинството правото на самоопрѣдѣление и политическо сжществуване. Разбира се, това най напрѣдъ е дългъ на Великорусия като най-близка сѫсѣдка на страдалческия украински народъ. А не по-малко е желателно доблестния примѣръ на Полша да се послѣдва поне въ едно отношение отъ другитѣ славянски народи, нѣкои отъ които много добрѣ познаватъ страданието на единъ потиснатъ народъ и да дадатъ на Украина морална подкрѣпа, като признаятъ нейната независимость и право на политически животъ.

Причинитѣ за отцѣпването на Украина отъ Русия.

(Отъ Д-ръ Бруно Ханъ).

Украина стана една независима държава, която желае самостоятеленъ животъ и собствено развитие. Трѣбва ли да се мисли, че това е послѣдица на едно случайно дѣло на една шепа националисти украинци, шовинисти и фанатици или пъкъ има по дълбоки причини за възникването на тази нова държава?

Въ изложението, което, слѣдва, ние желаемъ да обърнемъ вниманието си върху нѣколко факти отъ по-прѣлишния общъ животъ на Русия и Украина, които установяватъ поразителнитѣ противорѣчия, сжществуващи отъ дълго врѣме. На първо мѣсто, економическата гледна точка.

Въ Украина сжществуватъ всички възможности за една *благоприятна хармония на земедѣлието и на индустрията*. Плодородната почва, голѣмитѣ равнини, благоприятния климатъ, прѣдназначаватъ Украина за житница на Европа. Сжщеврѣменно, природата е щедро надарила Украина съ подземни богатства, и прѣди всичко съ необходимитѣ елементи за развитието на една индустрия: вжглища и желѣзо. Тъй тамъ е възможно едно голѣмо и силно развитие на индустрията.

При все това не се е още достигнало едно хармонично развитие. Украинската индустрия, въпрѣки благоприятнитѣ условия, е останала назадъ отъ развитието на велико-руската индустрия, и Украина си остава въ дѣйствителность една страна на житото, на суровитѣ материали и на полуфабрикати, когато като страна на износа на житото и на суровитѣ материали тя се е извънредно засилила.

Земедѣлското производство е особенно значително въ Украина. Украина е една отъ най-богатитѣ съ жито страни на земното кълбо. Общото число на пшениците, ръжъта, овесътъ и ечемикътъ, за периода отъ 1909 до 1913 год., въ 8 по главни губернии на Украина, бѣ 9465, милиона пуда (1 пудъ= 16 кгр. 38). Къмъ това трѣбва да се прибави производството въ добитъкъ, птици, яйца, тютюнъ, захарь. Часть отъ всички тѣзи продукти Украина изнася за странство. Около една трета отъ цѣлото произвотство на украинското жито се изпраща въ чужбина. Въ 1895 год., (нѣмамъ на разположение по точни и прѣсни данни) износа на по-главнитѣ зърнени храни (въ Таврическата губерния — Бесарабия включително) бѣ се покачилъ на 282,7 милиона пуда, или 30% отъ общата реколта на Украина. Този износъ на зърнени храни се е увеличилъ още повече въ послѣднитѣ години, тъй като южнитѣ губернии сж станали лека по-лека центъръ на производството и на износа на *„руското“* жито. И украинското жито е, въ по-голѣмата си часть, изпращано въ странство. Чрѣзъ всички възможни срѣдства, руското правителство се е старало да увеличи украинския износъ до крайнитѣ му прѣдѣли за тази цѣль, желѣзнопжтни линии се построиха, заеми се сключиха въ врѣме на продажбата на житото и т. н. За да насърчи износа на зърнени храни, то бѣ установило едни намалени прѣвозни тарифи по желѣзницитѣ за житото, което се изнасяше. Резултатътъ не закъснѣ да излѣзе на явѣ. Когато реколтата на Украина бѣ около 31% отъ общата руска реколта, Украина бѣ съ 66% въ общия износъ на житото.

Но защо се водѣше насилническа политика на износа? Защото само като се тикне износа до крайни прѣдѣли бѣ възможно да се платятъ лихвитѣ на голѣмия военененъ заемъ. Тази политика излагаше на експлоатация украинското население. За прѣхраната на населението отъ тритѣ губернии въ Юго-западъ оставаха само 17, 8 пуда жито на глава; въ 3-тѣ губернии въ дѣсно отъ Днѣпъръ 16,3 пуда, когато въ зоната на черноземa имаше на глава 23 пуда, въ централната Велико-Руска територия 21, 5 пуда, въ централна Волга 22 пуда и Южна-Волга 22,8 пуда. Всесвѣтското могжщество и експанзивната политика на Велика Русия почиваха върху недохранването на Украинскитѣ селяни, жители на най-голѣмата житница на Европа!

Всичкитѣ условия за едно успѣшно развитие на индустрията, както е казано по-горѣ, се нами-

раше въ Украина. Въпрѣки това, тя иде подиръ индустрията на останала Русия. Числото на работницитѣ, заети въ Украинската индустрия, бѣ въ 1902 год., само 16% и въ 1913 год. 14% отъ общото число на индустриалитѣ работници руси, при едно население отъ 27,2% и при една концентрация въ украинска територия на по-голѣмата часть отъ руското общо производство на вжглища и желѣзо. Не само по качество украинската индустрия стои задъ руската индустрия: производството въ сурови материали и полу-фабрикати, ето една отъ най-голѣмитѣ черти на украинската индустрия. — Отъ желѣзната руда, произведена въ 1907 год. (1998,7 милиона пуда = 60% отъ общото руско производство), 22% е била изнесена. Една четвъртъ отъ производството на бруто желѣзо (въ 1906 г., 90, 4 милиона пуда = 55% отъ общото руско производство) бѣ изпратена въ странство. Само, 75% отъ производството на желѣзо и стомана (въ 1907 г., 70 милиона пуда) оставатъ въ страната. Други примѣри: по-голѣмата часть на чистата украинска захарь (въ 1907 г., 54 милиона пуда чиста захарь и 5, 5 милиона рафинирана) се изпраща въ Русия, за да бжде изработена. По-голѣмата часть отъ стриво произведения въ Украина тютюнъ се изнася за да бжде изработенъ. Украина снабдява другитѣ страни съ сурови материали и полу-фабрикати. Отъ друга страна Украина е тържище въ най-широка смисъль на думата на чуждестранни манифактурни артикули, главно руски и полски. Нѣколко примѣра могатъ да освѣтлятъ този фактъ: вноса на пирони въ 1904 год,. бѣ 1,042,000 пуда, износа 451,000 пуда; вноса на желѣзни сждове бѣ 262,000 пуда, износа 63,000 пуда; вноса на желѣзенъ телъ бѣ 290,000 пуда, износа 154,000 пуда; вноса на машини (вънъ отъ земедѣлскитѣ машини) бѣ 3,482,000 пуда, износа 2,355,000 пуда. Въ текстилната индустрия вноса въ Украина бѣ 6,183,000 пуда, когато износа не надминаваше 1,996,000 пуда. Украина е пазара на текстилната индустрия на Велико-Русия и отчасти на Полша.

Другитѣ отрасли на индустрията даватъ сжщо аналогиченъ резултатъ. Украина доставлява на своитѣ съсѣди сурови материали и полу-фабрикати, и служи самата като пазаръ прѣдимно на рускитѣ манифактурни артикули.

Какъ може това да се обясни?

Интереса на велико-руската индустрия бѣ подчиненъ на економическо-социалната политика на империята. Тя имаше нужда отъ сурови материали, полу-фабрикати и отъ единъ сигуренъ пазаръ. Съ всички срѣдства, като построяване на желѣзопжтни линии, специални тарифи, банкова политика, се работѣше за увеличаване и развиване индустрията на Велико-Русия и за подчиняване на Украина като страна на суровитѣ материали и полу-фабрикатитѣ и като страна на пазаря. Идейки въ тѣсенъ контактъ съ най-голѣмитѣ банки, които имаха повечето сѣдалищата си въ Москва, главно въ Петербургъ, и които бѣха концетрирали, благодарение тѣхнитѣ провинциални клонове, повече отъ половината на капиталитѣ на страната въ тия два центрове и повече отъ една трета само въ Петербургъ, — индустрията на велико-рускитѣ центрове бѣ всемогжща и не търпѣше едно по-голѣмо развитие на Украина.

Разликата между съсѣдната територия и територията на велико-рускитѣ магнати изпъква още повече отъ финансова гледна точка. Едно изложение на приходитѣ и на разходитѣ на държавата въ 8-тѣ украински губернии ще установи това много ясно:

Години	Прих.		Разх.	Разлика отъ прих.
1900	347,4 мил.	рубли	196,5 м.	150,9 мил.
1906	500,1 „	„	257,3 „	242,8 „
1912	643,4 „	„	335,5 „	307,9 „
1913	699,6 „	„	383,2 „	316,4 „

Украинскитѣ провинции даваха на руския фискъ годишно единъ данъкъ отъ стотици милиони, и около половината отъ приходитѣ на държавата добити отъ Украина, се употрѣбяваха повторно за нуждитѣ на Украина. Ако се помисли, че условията въ другитѣ области бѣха сжщи и, че само едно малко число отъ рускитѣ губернии даваха излишъкъ, вижда се кой трѣбваше да носи тежеститѣ на всесвѣтската агресивна пилитика на Велико-Русия.

Отношенията между Русия и Украина още по-ясно се турятъ на свѣтлина съ културната политика: велико-руския шовинизмъ, съ неговата вражда къмъ другитѣ народности, нахално бѣ прѣмахналъ на всѣкждѣ въ покрайнитѣ области моралното и интелектуално развитие. Тъй, че въ Украина, всичко което не бѣ велико руско се прѣслѣдваше. Украинскиятъ езикъ, украинскитѣ народни училища бѣха забранени и развитието на украинския народъ унищожено. Статистиката ни дава една печална таблица за резултатитѣ на тази политика.

Въ Руската империя, знаяха да четатъ и да пишатъ:

между нѣмцитѣ	мжже	59,9%;	жени 58,6%
„ Литванци и Летонци	„	52 —	„ 52,5
„ Еврейтѣ	„	48 9	„ 28 2
„ Финландцитѣ	„	35,2	„ 26,9
„ Поляцитѣ	„	34,8	„ 29,4
„ всички руси	„	29,6	„ 9,3
„ народитѣ въ Русия	„	29 3	„ 13, —
„ украинцитѣ	„	23,3	„ 3,9

Украинцитѣ идватъ послѣдни!

Това увеличи остротата на едно друго голѣмо зло на украинския националенъ животъ. Работното поле е вече доста гжсто населено. Не е възможно да настжпи увеличение на земедѣлското население. Развитието на индустрията е попрѣчено, или до колкото индустрията сжществува, тя употрѣява главно велико-руски работници, тъй като украинското население, интелектуалното ниво на което е доста ниско, не се е стремило освѣнъ къмъ земедѣлие. Ето тъй едничко спасение оставаше изселването. Украина държи първо мѣсто срѣдъ емигранията изъ Русия.

Изселваха се	отъ Украина	отъ Европ. Русия	% Украинци
1886 - 1906	599 044	1 667 928	35,9%
1907 - 1911	1 021.447	2.173 358	47,1%

или, на 10,000 души население, годишно емигриратъ срѣдно:

	1889—1900	1901—1910
отъ цѣла Европейска Русия	9,1	26,5
„ Украина	9,9	44,1
„ Велика-Русия	8,1	11,9

Желанието на ново изразено напослѣдъкъ въ Украина, послѣдната да има *Собствена индустрия*, чието развитие до днесъ бѣ попрѣчено, е слѣдователно оправдано и понятно.

Нѣколкото изложени факти показватъ, че не само въ послѣдно врѣме, прѣзъ войната и революцията, е имало конфликти между Украина и Ру-

сия, но че между тѣхъ сѫ сѫществували отъ дълго врѣме голѣми спорове. Управляющата идея, отъ вѣкове, на старата руска империя: *централизация и велико-руски национализъмъ*, водѣше неизбѣжно къмъ експлоатацията на граничнитѣ области, не позволяваше тѣхното развитие, подчиняваше ги на Велико-Русия и сѫщеврѣменно, на засилването на политиката експанзивно велико-руска, върху граничнитѣ страни зависящи отъ империята. Това, което изпъкна прѣзъ врѣме на революцията въ почти всички погранични области и най-вече въ Украина: желание за самостоятеленъ животъ и собствено развитие, — това е послѣдствие отъ опити и страдание най-велико прѣзъ цѣли столѣтия.

Една реорганизация на Русия, гарантираща самостоятелното развитие на пограничнитѣ области, е приемлива, обаче недовѣрието на пограничнитѣ народи още е твърдѣ голѣмо за да може да се осѫществи подобна идея.

Д. Шелудько.

Български прѣводачи на Шевченко.

Пръвъ на български е прѣвеждалъ отъ Шевченко Жинзифовъ. Въ 1863, год. въ „Новобългарска сбирка“ той печати своитѣ прѣводи на македонско нарѣчие: „Топола“, „Удавена“, „Тече вода въ сине море“, „Вѣтре буйни“, „Защо ми сѫ черни вѣжди“ и „Катерина“. Както бѣлѣжи самъ Жинзифовъ въ прѣдисловието, прѣводътъ е направенъ изъ книгата подъ насловъ: „Козбарь Тараса Шевченка“ — издание на съч. на Шевченко отъ 1860, При сравнение прѣвода съ текста, както и съ русскитѣ прѣводи на сѫщитѣ творения става явно, че Жинзифовъ безъ друго се е ржководилъ по украинския текстъ. Прѣводътъ е направенъ до възможна степень точно, почти буквално. Въ 1871 г. Жинзифовъ печати въ Цариградското „Читалище“, г. I, кн. 15, прѣвода на „Минають дні“ и „І день іде, і ніч іде“ („и день иде и нощь иде“), а въ кн. 23 и 24 г. I и въ кн. I и II, г. II, публикува прѣвода на „Наймичка“. Въ „Вѣкъ“ 1874 г., излизатъ „Ой чого ти почорніло зеленее поле“, „вітре буйний“ (прѣпечатано съ поправки) и „Калина“. Въ „Общъ Трудъ“ отъ 1878 г. кн. III Жинзифовъ помѣства прѣвода на „Послание до славния Шафарикъ“ и въ „Свобода“ (1869 бр. 35) „Казашка пѣсень“ и откѫслекъ изъ „Гамалия“. Всички тѣзи прѣводи сѫ направени несъмнѣно пакъ отъ украински, при това, „Калина“ и „Послание до Шафарика“, прѣзъ врѣмето, кога Жинзифовъ работи надъ тѣхъ, не сѫ били още прѣведени на руски. За непосрѣдствения прѣводъ изъ украински говори, както близостьта къмъ оригинала, тъй и нѣкои украинизми, които Ж. понѣкога неудачно усвоява, като напр. въ „Казашка пѣсень“ стихътъ: Реви, скелі ламай“, който е прѣведенъ: рикай, кѫрши скели“ („скеля“ — по украински значи скала). Художественото значение на прѣводитѣ на Жинзифова е нищожно Л. Караваловъ, по поводъ на прѣвода на „Наймичка“ казва: („Свобода“ 1871 г., бр. 24). Азъ мисля, че ако би живѣлъ Т. Шевченко, той би написалъ г-ну Жинзифовъ такава една ода:

Ако си ти брате, глупавъ,
Що съмъ ти азъ кривъ,
Та разваляшъ мойтѣ пѣсни?
Не сѫмъ билъ азъ дивъ“.

За съжаление, сѫшата ода може да бѫде приспособена и къмъ прѣводитѣ на самия Л. Караваловъ. Въ 1869 послѣдния печати откѫслекъ изъ „До мертвих і живих і ненарождених“ („Учете се брате мои“). Въ 1870 прѣвода на: „На що мені чорні брови“ и „Породила мене мати“. Въ 1871 г. откѫслекъ изъ „Еретика или Иванъ Хусъ“ и „Тече вода въ сине море“. Освѣнъ това, Л. Караваловъ е оставилъ въ чернонисна ржкопись прѣвода на „Неофити“, който е направенъ изъ печатания въ 1862 г. въ „Основа“ № 4 текстъ.

Караваловъ прѣвежда, като Жинзифовъ, изъ украинския оригиналъ, при което има несъмнѣни данни да се мисли, че той е ималъ на свое разположение изданието на съч. на Шевченко отъ 1860 и 1867 г. Освѣнъ това, той е ималъ журнала „Основа“, отъ дѣто прѣвежда откѫслака изъ „Иванъ Хусъ или Еретика“, „Учете се брате мои“ и „Родила е мене мама“ (1861 година № 8, №.11 — 12; 1862 година, № 1.

Особеностьта на К. Караваловъ се пакъ се състои въ това, че додѣто Жинзифовъ само прѣвежда Шевченко, като въ другитѣ свои стихотворения остава независимъ, Л. Караваловъ въ повечето случаи подражава на Шевченко. За да бѫда кратъкъ, ще укажа на неговото: „Учете се мои птички“, което напомня „Учітеся брати мої“ отъ Шевченко; „Кога умра не копай ме“ (подражание на „Заповіт„ — „Як умру, то поховайте“; „Тънки вѣжди, черни очи“ (подражание на „На що мені чорні брови“); „Българио, Българио“ (по образецъ на „Тарасова ніч“); „Самоилъ“ (подъ влияние на Іван Підкова“ и интродукцията на „Гайдамаки“); „Я не земай, момиченце“ (влияние на „Не женися на богатій).

Другъ още прѣводачъ на Шевчонко отъ епохата на българското възраждание е П. Р. Славейковъ. Той е прѣвелъ часть отъ стихотворението „Перебендя“; откѫслекъ изъ „Причинна“, „Думи мої, думи мої“ и още часть отъ стихотворението „Минють дні, минають ночі“ (подъназвание „Честь“). Що се отнася до послѣдното стихотворение, то П. Р. Славейковъ го е прѣвелъ отъ руски, изъ сборника на Гербеля „Поезія славянъ“, дѣто стихотворението носи название „Дума“. А колкото до другитѣ три прѣвода, тѣ понѣкога не съвпадатъ съ Шевченковия размѣръ, а по съдържание прѣдаватъ текста доста свободно. Редътъ, по който отдѣлнитѣ парчета сѫ помѣстени въ „Пер. Списание“ (1885 г., кн. XV) съотвѣтствува на реда на старитѣ издания на „Козбарь“. Вѣроятно, П. Р. Славейковъ е разполагалъ съ изданието на „Кобзарь“ отъ 1863/4 год.

Въ по-ново врѣме изъ Шевченко прѣвеждатъ Ст. Чилингировъ и Хр. Ц. Дерижанъ.

Професоръ Д-ръ Ив. Д Шишмановъ.

На 6 май т. г. българското общество чествува Професоръ Д-ръ Ив. Д. Шишмановъ по случай навършване 30 год. на неговата учена дѣйность. Научнитѣ трудове на Професоръ Шишмановъ му спечелиха завидна и напълно заслужена слава, не само въ България, но и въ много славянски и неславянски страни.

Къмъ привѣтствията, които българското общество поднася на своя любимъ професоръ, не могатъ да не присъединатъ въ най-първитѣ редове своя гласъ и украинцитѣ, между които името на Професоръ Шишмановъ е особено популярно. Благодарение нему украинцитѣ обикнаха българитѣ, почнаха да се интересуватъ отъ тѣхъ и да изучаватъ България За сближението на двата съсѣдни народа Професоръ Шишмановъ изигра твърдѣ голѣма роля, която слѣдъ врѣме ще получи своята оцѣнка и съ благадарность ще се спомня отъ украинци и българи

Василъ Оренчукъ.

Индустрията на тютюнъ въ Украина

Въ началото на миналия вѣкъ тютюна при надлежеше още къмъ растенията, които бѣха напълно непознати въ Украина. Но щомъ отъ една страна търсенето на този артикулъ (търсенъ за данъкъ и напълно доходенъ) се увеличаваше отъ день на день, вслѣдствие разпространяването на навика да се пуши въ по голѣмата часть на украинското население и отъ друга страна климатътъ, бидейки единъ отъ най-благоприятнитѣ, както и качеството на почвата, много подходящи за обработване на тютюна, послѣдния става скоро най извѣстното растение и краси по настоящемъ всѣки украински чифликъ.

Безъ да се обръща внимание на чисто данъчната важность отъ увеличение на тютюневата култура, тя е повлиялъ повече или по-малко върху цѣлото земедѣлие. Голѣмитѣ суми, плащани нѣкогашъ за чуждестранния тютюнъ, се намалявали отъ година на година и така освободения капиталъ можа да се употрѣби въ вжтрѣшностьта на страната. Това добро влияние изпжква въ една по-голѣма степень още въ търговския балансъ на Украина. Сполучи се въ дѣйствителность да се образува една силна чуждестранна търговия, като се възроди единъ добъръ артикулъ за износъ и лесенъ за продань, единъ артикулъ за износъ, чиято икономическа стойность не може да бжде достатъчно оцѣнена.

Разбира се износа почна само слѣдъ като нуждитѣ на вжтрѣшната консомация, значи на стара Русия, бѣха напълно удовлетворени. Много понятно е, че това е било едно дѣло не тъй лесно и е изобщо познато, че това дѣло принадлѣжи почти изключително на Украина и отъ части и на кавказкитѣ страни. При все това, туй дѣло се изпълни задоволително и даже повече отъ това, даде се възможность да се изнесатъ грамадни количества тютюнъ. Фактъ е, че още въ 1908 г. само отъ пристанищата: Одеса, Николаевъ и Новоросийскъ сж изнесени повече отъ 4 милиона кгр. суровъ тютюнъ.

Както е казано по горѣ, плодородната земя на Украина е много благоприятна за култивиране на тютюнъ. На югъ, както и на сѣверъ въ Украина, тютюна расте добрѣ. Плантациитѣ на тютюна при това не се намиратъ само въ извѣстни губернии, които държатъ първо мѣсто за обработването на украинския тютюнъ и разположения за продажбата му. Като центрове на производството на тютюнъ ние ще споменемъ губерниитѣ Полтава и Черниговъ, отъ които първата имаше въ 1908 г. 13·139 и втората 12.266 десетини обработена почва. Но въ Кубанъ (12,648 дек.) и въ Тавридъ (2·82„ дек.) производството на тютюнъ е сжщо добрѣ развито. Най-хубавитѣ качества като „Virginie“, „Mariland“ и много видове турски сж обработени главно тукъ. Слѣдъ това идатъ другитѣ губернии: Подолъ, Волинъ, Херсонъ и Харковъ.

Отъ историческа гледна точка, прѣзъ послѣднитѣ 20 години се забѣлѣзва едно намаление на обработената почва, особенно значително въ губернията Черниговъ, кждѣто се обработва 1/3 отъ почвата, която се обработваше по-рано.

Това намаление, което не повлия твърдѣ много върху производството, се компенсира съ голѣмото подобрение при обработването на тютюна.

Когато общото производство на губернията Черниговъ не надминаваше, въ 1882 год. единъ милионъ пуда за една обработена почва отъ 20,000 десетини, това производство достигна въ 1908 год. само при една обработена почва отъ 12,221 десетини 1,615,000 пуда. Едно подобно увеличение, именно: отъ 700,000 пуда на 1,195,000 пуда, се забѣлѣзва прѣзъ сжщия периодъ въ Полтавската губерния. Изобщо, като се ржководи човѣкъ по даннитѣ на Централния Комитетъ на Статистиката, излиза, че обработената почва съ тютюнъ въ Украина, въ 1908 год. е била около 45,000 десетини съ едно годишно производство надминаващо 70 милиона килограма тютюнъ. Прѣзъ послѣднитѣ четири години прѣди войната, обработената почва не е била засѣгната отъ закона за данъцитѣ. Познато е, че при прѣдишна Русия не е сжществувалъ данъкъ върху суровия тютюнъ, а само върху фабрикувания (бандеролиранъ).

Употрѣблението на тютюнъ въ Украина, както и въ останала Русия е започнало къмъ 19-ия вѣкъ. Въпрѣки това, ние виждаме къмъ края на 19 вѣкъ цѣлата територия на Украина покрита съ тютюневи фабрики, основани и ржководени отъ Украинци, но повече и отъ Французи, Гърци и Германци. Повечето отъ тия фабрики сж били издигнати въ слѣднитѣ губернии: Полтава, Подолия и Киевъ. Само въ гр. Киевъ работятъ петь тютюневи фабрики, между които нека споменемъ: Д-во Соломонъ Ксенъ съ единъ годишенъ оборотъ отъ 2 милиона и половина рубли и единъ доста голѣмъ износъ къмъ Германия, Америка, Англия и Швейцария. Въ Одеса, въ Харковъ, въ Теодозия и въ Ростовъ сжществуватъ голѣми прѣдприятия за изработване на тютюнъ. Числото на украинскитѣ тютюневи фабрики бѣ. въ 1898 год. около 90, отъ които 20 въ губернииѣ Полтава и Подолия и 19 въ Киевската губерния. Производството на тѣзи прѣдприятия се изчислява на около 35 милиона рубли. Тѣ приготовляватъ тютюнъ за пушене, емфие, цигари, пури и „махорката“ (рѣзанъ тютюнъ за пушене), тъй много обичанъ отъ голѣмата маса население. Прѣдимно фабрикуватъ папироси, по-малко пури, въпрѣки, че прѣзъ послѣднитѣ десеть години се е забѣлѣзало едно увеличение въ производството на пури, особенно тия нарѣчени „Рига“. Изборътъ и смѣстьса на тютюневитѣ листа почти винаги е добрѣ направенъ. Изобщо, тия прѣдприятия сж имали добъръ успѣхъ, съ изключение на малкитѣ, които сж се слѣли съ голѣмитѣ, защото бандерола билъ много чувствителенъ.

Като центрове за търговията на тютюна ще споменемъ Киевъ, Одеса, Теодозия и Харковъ, кждѣто, особенно прѣзъ годишния панаиръ се сключватъ голѣми сдѣлки. За да направимъ една оцѣнка, нека кажемъ, че въ панаира Креченска — Харковъ въ 1909 г., сж се продали тютюни за около единъ милионъ и половина рубли. Като се говори за тютюновата търговия не може да се заличатъ голѣмитѣ грѣшки въ организацията, които не позволяватъ да се достигне резултата който е тъй лесенъ за добиване съ развитието на тютюневата индустрия. Особенно днешното положение на послѣдната и на тютюневата търговия изисква бързо подобряване на старитѣ лоши условия и едно приспособение на модернитѣ европейски организации. Отъ бързината на това приспособение зависи дали украинската тютюнева търговия ще трѣбва да пропадне или да напрѣдне.

Трѣбва този въпросъ внимателно да се разгледа. Факта, че тютюновото производство въ Украина още прѣди войната съставяше 69% отъ общото производство на тютюнъ въ Русия, доказва, че не се касае за една незначителна индустрия.

Въпроса става отъ по-важенъ характеръ, като се има прѣдъ видъ, че именно Русия е страната, която произвежда най-много тютюнъ отъ цѣла Европа, изчисленъ на 250 милиона кгр.

Вѣрно е, че условията на украинската тютюнева индустрия не сж по настоященъ добри, вслѣдствие липсата на вжглища и други материали, както и несигурното положение създадено вслѣдствие алтернативното заемане на страната отъ червенитѣ или чернитѣ войски. Има много да се реформира: Украинското правителство трѣбва да помогне енергически за подигане на тази индустрия. Още прѣди войната тя даваше около 15 милиона рубли приходъ на държавата, ето защо заслужава да се подпомогне ефикасно нейното подигане. Тази индустрия прѣзъ послѣднитѣ двѣ години е паднала въ едно анархическо положение.

Манифестъ

на Атамана Петлюра до Украинския Народъ

Варшава 27 априлъ 1921 год.

Украински Народе!

По трънливъ пѫть върви твоята история. Вече три години минавятъ отъ както се стремишъ да въдворишъ редъ въ своята република, да си извоювашъ свобода, равенство и независимость. Водейки война съ червенитѣ нападатели. Ти даде велики жертви на бойното поле. Разорени села, стопанска руина, кръвь на невинни, пролѣти сълзи по убити и измжчени бащи, майки и сестри, неизброими редове гробове по цѣлата, територия на Украина — това сж послѣдствията отъ борбата на най-добритѣ Твои синове за най-светитѣ права на човѣчеството. Умирайки, тѣ се молѣха на Тебе, Ти да продължишъ тая война за свободата, да докажешъ прѣдъ цѣлия свѣтъ, че украинскиятъ народъ е способенъ за самостоенъ животъ и, че самъ може да уреди своята земя и да управлява своята собствена държава.

Прѣзъ мѣсецъ февруари миналата година побѣдоносната наша армия навлѣзе въ сърдцето на Украина, до златовърхия Киевъ, обаче другия нашъ врагъ, московскиятъ черенъ империалистъ, слуга на московския царизъмъ, Деникинъ, използва руската ориентация на главното командване и го убѣди да отстжпи отъ девиза за самостойностьта на Украина А галицийската армия подведена отъ своитѣ началници, мина на страната на нашия врагъ, като постави наднѣпровската армия въ безизходно положение — просто катастрофално.

Нашата армия, измжчена и отслабена бѣше принудена бързо да отстжпи. Обаче не изгасна вѣрата въ сърцата на началницитѣ и войницитѣ, че ще настжпятъ по щастливи дни и тази дълбока вѣ-

ра въ светото наше дѣло, и способность на нашия народъ за самостоенъ животъ, прѣвъзмогна нашитѣ съмнѣния и нашитѣ неуспѣхи.

Три години, Украински Народе, се бори Ти самъ, забравенъ отъ всички народи на свѣта, защото твоитѣ врагове не спѣха и съ всички сили Те прѣдизвикаха, непризнавайки даже правото да се наричашъ Украинецъ, Украински Народъ. Сега се извършва велика промѣна. Проявенитѣ въ тѣзи героични борби безпримѣрни подвизи на самопожертвуване, привързаность къмъ родния край, къмъ култура и свобода, убѣдиха другитѣ народи на свѣта въ истинностьта на твоитѣ домогвания и светостьта на твоитѣ идеи, които намѣриха отзвукъ главно въ сърцето на свободния вече полски народъ.

Полскиятъ народъ въ лицето на своя глава Иосифъ Пилсудски и въ лицето на своето правителство почете твоитѣ права и призна твоята държавна независимость.

Другитѣ държави не могатъ да не признаятъ твоята независимость, защото всичкитѣ твои усилия сж чисти и справедливи, а справедливостьта всѣкога побѣждава. Полската република тръгна по пжтя да дава реална помощь на Украинската Народна Република въ нейнитѣ борби съ руския болшевизъмъ, като и дава възможность да формира у дома си полковетѣ на украинската армия. Тая армия отива за се бие съ враговетѣ на Украина, обаче сега тя се бори вече не сама, но заедно съ полската армия срѣщу червенитѣ империалистични болшевици, които застрашаватъ сжщо и свободата на полския народъ.

Между правителствата на Украина и Полша се постигна споразумѣние, въз основа на което полскитѣ войски ще настжпятъ заедно съ украинцитѣ въ територията на Украина като съюзници срѣщу общия врагъ, а слѣдъ успѣшна борба полскитѣ войски ще се върнатъ въ своето отечество. Съ общата борба на сдруженитѣ украински и полски армии ще поправимъ грѣшкитѣ на миналото и съ общо-пролѣтатата кръвь срѣщу вѣковния историченъ врагъ Москва, ще осветимъ новия периодъ въ дружбата на украинския и полския народи. Министерството на Украинската Република на чело съ прѣдседателя на министерския съвѣтъ И. Мазепа поднови своята дѣйность за въдворяване редъ и спокойствие въ Украина и организиране държавната власть въ вжтрѣшностьта. Обаче дѣйностьта на правителството ще бжде само тогава полезна, когато го поддържатъ всички слоеве на обществото, а слѣдъ това комисарията, земствата и другитѣ институции. Тѣ трѣбва да се приготвятъ веднага и да почнатъ своята дѣйность, като даватъ помощь на украинскитѣ и полски войски. Удовлетворяване нуждитѣ на тѣзи послѣднитѣ по споразумѣние съ прѣдставителитѣ на двата народа ще се извършва отъ украинската власть

Украински Народе! Тебе Те чака тежка отговорна задача. Встжпвашъ въ великото свѣтовно сѣмейство на народитѣ въ свѣта като равенъ между равнитѣ. И силата на държавата и народа зависятъ само отъ силната духомъ и дисциплинирана армия. За това заповѣдвамъ да се започнатъ приготовления за мобилизация, за която ще излѣзе специална заповѣдь. Повикани въ войската синоветѣ на Украина ще бждатъ законни защитници на нашата държавность и свобода.

Армията, като изгонва врага отъ нашитѣ земи ще даде съ това възможность да се събере въ най скоро врѣме украинската конституанта, при чиято помощь украинскиятъ народъ ще вземе въ своитѣ ржцѣ кормилото на управлението на Републиката и ще начертае пжтя, по който въ бждаще ще върви живота на свободния народъ.

Така че всички до единъ на работа! Безогледно искамъ отъ всички граждани на Украинската Република повиновение на украинската власть и изпълнение на всички нейни заповѣди. Заявявамъ, че ще водя до край борбата за освобождение, до като бжде свободна отъ врага цѣла Украина, до като Украинската Народна Република стана самостойна и украинския народъ независимъ. При зовованъ всички граждани на работа за благото на отечеството, защото трудътъ е залогъ за побѣдата, за изпълнение на нашитѣ държавни идеали.

Главенъ Атаманъ на войскитѣ на У. Н. Р.

С. Петлюра.

Славянска Търговска Палата въ Виена

Върху развалинитѣ на Австро-Унгарската монархия изникнаха нови национални държави, които заедно съ другитѣ славянски народи, българи, украинци, сърби и руси сж готови да подобрятъ взаимоотношенията си, за да се облекчи економическия животъ. Съ такава цѣль въ Виена е основана «*Австро-Славянска Търговска Палата*» съ слѣднитѣ секции: австрийска, чешка, *украинска*, югославянска, руска и *българска*. Нѣкои украински познавачи на търговската часть, усилено работятъ въ украинската секция, като иматъ за цѣль признаване на украинската независимость отъ най-важнитѣ съврѣменни свѣтовни фактори: отъ финансовитѣ, промишленни и търговски кржгове. „Славянската Палата“ ще се занимава съ търговията и промишленностьта на всичкитѣ народи, които влизатъ въ нея съ цѣль да облекчи тѣхнитѣ взаимни търговски отношения. Въ частность украинската секция, като се намира въ постоянни връзки съ най виднитѣ индустриалци и търговци на горѣпоменатитѣ държави, грижи се за взаимнитѣ имъ отношения и дава на нашитѣ фирми точни, основани на статистически данни, свѣдѣния за задграничнитѣ фирми, дава свѣдѣния за положението на търговскитѣ пазари, валюти, за движението на цѣнитѣ въ страната и задграница и т. н. Освѣнъ това като нейна цѣль се явява: 1) да организира музеи на украинскитѣ продукти, 2) да съдѣйства за улесняване достжпа въ търговскитѣ библиотеки и различнитѣ търговски и индустриални заведения, да буди интересъ въ чужбина къмъ украинската търговия и промишленность, както и да се грижи за правилната стокообмѣна. Само планомѣрна експортна търговия може да обезпечи необходимитѣ продукти и задграничната валута, желателна за нашия край. Една отъ нашитѣ първи цѣли трѣбва да бжде подготвяне почва за по-широко развитие на украинската индустрия и търговия, тъй като политическата самостоятелность трѣбва да се постави на здрави економически основи. Прѣдъ видъ на всичко това украинската секция разчита на изяснение значението на Палатата, за която отъ минутата когато ще се отвори транзита на Украина, ще се открие широко поле за дѣйность, и се обръща къмъ всички украински фирми прѣдприятия, банки, търговски дружества, съюзи и честни лица, които се интересуватъ отъ търговия и индустрия, съ молба да се зэпишатъ за членове а къмъ издателствата и наши пэртийни дѣятели за помощь на украинската секция съ своитѣ издания и книги. Украинската секция открива библиотека, кждѣто ще иматъ достжпъ всички украинци. Членъ на Палатаеа може да бжде всѣко правно и физично лице, което взема участие въ търговски и индустриални занятия. Желателно е нашитѣ търговци, индустриалци и финансови организации да постжпятъ за членове на Търговската Палата. Споредъ нормитѣ практикувани въ западна Европа, тѣ ще бждатъ избирани за управителни членове, а слѣдъ отваряне транзита на Украина ще иматъ голѣма полза.

РАЗНИ

Обмѣна на привѣти.

По случай признаване отъ страна на Полша Украинската Народна Република, полскиятъ посланникъ въ София, г-нъ Дръ Т. Ст Грабовски и прѣдставителя на Украина, г-нъ В Драгомирецки си обмѣниха високодружески привѣти

Киевъ взетъ отъ украинцит ѣ.

Слѣдъ официалното признаване отъ страна на Полша Украинската Народна Република и подписване отъ двѣтѣ правителства дружески договоръ, украино-полскитѣ съюзни войски потеглили на 25 априлъ въ дълбочината на Украина. Послѣдователно били завзети градоветѣ: Барь, Могилевъ, Жмеринка, Коростенъ, Бердичевъ, Житомиръ и Казатинъ; на 2 май украино полскитѣ войски влѣзли въ гр. Киевъ при неописуемъ възторгъ на населението на украинската столица, а по свѣдѣния получени на 10 май въ гр. Одеса влѣзли украински войски

Латвия признава Ук аина.

Отъ Рига извѣстяватъ, че Латвия на 26 III 920 г призна-а de facto независимостьта на Украинската Народна Република и правителството на Директорията като врѣменно правителство

Шведската преса за Украина

Шведската преса дава широко мѣсто и съ голѣмъ интересъ разглежда въпроса за независимостьта на Украина Особено напослѣдъкъ все повече и повече се засилва течението въ полза на украинската независимость Така напримѣръ в „Aftenbladet“ въ една дълга уводна статия между другото пише: „Ние шведитѣ имаме всички причини да же лаемъ оповѣстения отъ конференцията принципъ за само опрѣдѣлението на народитѣ да стане основа за разрѣшение на украинския въпросъ Това че твърдѣ отдавна Швеция е била свързана съ страната на Рюрика и Мазепа, има изглежда по малко значение, а по-важно е, че нашитѣ истински интереси и сега вървятъ заедно съ нѣкога потиснати, а сега свободни народи на бивша Русия ; а Украина между всички крайбрѣжни държави е най-голѣма и найшастливо разположена, което за насъ е отъ голѣмо значение. Самостойна Украина може да бѫде не само цѣненъ съюзникъ, но и консументъ на нашата индустрия, както и доставчица на сурови материали».

Значение на Украина за Европа.

(Изъ дакската преса)

„Централната организация на Украинскитѣ кооперативи, които обединяватъ 20 хиляди дружества съ нѣколко милиона члена, неотдавна се обърнала къмъ Върховния Съвѣтъ съ меморандумъ, въ който, като отбѣлѣзва великото имъ значение за обезпечаване Европа съ хранителни продукти иска за себе си сжщитѣ права, каквито сж дадени на великорусскитѣ кооперативи.

Като отбѣлѣзва колко много сж разширени и развити украинскитѣ кооперативи, меморандума по нататъкъ изброява, какво именно Украина може да даде на Европа. Всѣка година въ Украина се събиратъ 20 милиона тона храни, голѣма часть отъ които прѣди войната се изнасяше въ западна Европа. ¾ отъ експорта се събираше отъ губерниитѣ, които лежатъ надъ Черно море обстоятелство, което има много голѣмо значение при тоя транспортенъ хаосъ, който господствува сега въ Украина Всѣка година въ Украина се изработватъ 3 милиона тона захарь; сега производството на захарь сигурно е намалено, ала то е още доста голѣмо, за да служи за обектъ на износъ По отношение износа на птици и яйца, Украина всѣкога е играла най-важна роля въ бивша Русия, защото даваше повече отъ ⅓ отъ цѣлия всѣки годишенъ износъ приблизително единъ милиардъ броя Освѣнъ това може да се назоватъ такива продукти, като тютюнъ, хмѣлъ, кожи, вълна и т н.

Като се обърне внимание на това, че изброенитѣ тукъ ресурси прѣзъ врѣме на войната не прѣтърпѣха никакви загуби, а сжщо съ огледъ на това че урожая прѣзъ 1919 год. бѣше необикновено голѣмъ,—може да се каже съ сигурность, че Украина, благодарение прѣди всичко на своята продуктивна сила, а сжщо благодарение на своята близость до Черно море има най-голѣмо право и основание да се нарича житница на Европа

Ако западна Европа даде нужния тонажъ и сигурни гаранции, каквито се искатъ въ меморандума, тогава украинскитѣ кооперативи въ продължение на едно кратко врѣме ще могатъ да доставятъ: 500 хиляди тона храни. 10 15 милиона броя яйца, около 800 хиляди килограма месо, 4 хиляди тона захарь, а освѣнъ това много голѣмо количество кожи, рога, сѣмена сушени овощия и много други продукти“.

«Финансътенде», 8. IV. 920 г.

Ректора на Украинския Университет ъ починалъ

Каменецкия в „Наш шлях“ отъ 17 IV т. г съобщава, че ректора на Украинския Държавенъ Университетъ въ Киевъ, Ф е о д о р ъ С у ш и ц ь к и, починалъ. Покойниятъ прѣзъ кратковрѣменния си животъ неуморно работи въ областьта на науката, а слѣдъ революцията взе дѣятелно участие въ организирането на украинската школа. Той има голѣми заслуги и за създаването на Украинския Народенъ Университетъ, който при негово съдѣйствие стана държавенъ.

Договорътъ съ Полша и положението въ Украина

Договорътъ сключенъ между Полша и Украина поставя на първо мѣсто военна помощь на Украина Полскитѣ войски навлизатъ въ Украина заедно съ войскитѣ на Атамана Симонь Петлюра и ще останатъ тамъ до деньтъ, когато ще бѫде уредена украинската държавна машина и почне самостойно да функционира. Споредъ договора полската войска не ще навлѣзе въ територията на лѣвобрѣжна Украина, а освѣнъ това тя ще взема участие само въ чисто военнитѣ операции и не ще се бърка въ вжтрѣшното управление на страната. Послѣното остава изключително въ ржцѣтѣ на украинското правителство, безъ каквото и да било странично вмѣшателство.

Полското население въ земитѣ на Украина ще се ползува съ сжщитѣ права, каквито украинското население въ източна Галиция Притова договора прѣдоставя на галичани правото въ продължение на едно най-близко вѣме да постжпятъ въ украинската армия Цѣлата украинска войска, която мина на врѣмето си къмъ Генералъ Деникинъ, а слѣдъ това се присъедини къмъ болшевицитѣ, сѫзна своята грѣшка, разкая се и мина и се присъедини пакъ къмъ украинската армия. Тая войска сега при съдѣйствието на украинската армия, която се намира подъ водителството на Атамана Омелиановичъ Павленко, е започнала настжпление на южния приморски фронтъ

Главната цѣль, която си поставя украинската войска е, при помощьта на съюзнитѣ полски войски, да очисти дѣснобрѣжна Украина (до р. Днѣпъръ), слѣдъ което да укрѣпи и заздрави тукъ своето положение и да пристжпи вече съ своитѣ си сили и помощьта на мѣстното население къмъ очистване на лѣвобрѣжна Украина. Въ тази послѣдната сега сж избухнали цѣлъ редъ възстания, които сж си поставили за цѣль да възстановятъ Украинското Народно Правителство.

Въ Каменецъ Подолскъ.

Кореспондентътъ на полския вѣстникъ „Nova Reforma“ пише, че Каменецъ е станалъ украински Пиемонтъ. Полската администрация е подчертавала много пѫти своето становище тамъ относно националнитѣ тенденции въ характера на държавното строителство. Утраквизацията на сжда, допущане украинската рѣчь въ управлението подържане украинското културно движение, самостойността на училищата, имунитета на висшитѣ учения и т. н. – това сж редъ реални стжпки които потвърждаватъ искренността на правителственитѣ декларации.

Украинското прѣдставителство въ София извѣстява, че дава на интересующитѣ се украинци, свѣдѣния отъ разнороденъ характеръ, всѣки день отъ 11 ч пр. обѣдъ дд 4 ч. сл. обѣдъ, въ помѣщението на прѣдставителството — улица „Царь Крумъ“ № 11.

Печатница С М. Стайковъ — София.

ГОДИНА I. СОФИЯ, 1 ЮНИ 1920 ГОД. БРОЙ 16

Украинско-Български Прѣгледъ

ДВУСЕДМИЧНО СПИСАНИЕ

Урежда се отъ Редакционенъ комитетъ

ИЗЛИЗА НА 1 И 15 ЧИСЛО ВСѢКИ МѢСЕЦЪ
Абонаментъ:
за година 10 лева; за 6 мѣсеца 5 лева; за 3 мѣсеца 2·50 лева
Отдѣленъ брой 50 стотинки
Абонирането става чрѣзъ пощата

Писма и всичко се адресува до Редакцията: София, Люб. Каравеловъ, 29

СЪДЪРЖАНИЕ.

1. Н. Балабановъ. — Украинството и славянското единение.
2. Ив. Франко. — Каменари. Стих. Прѣводъ на Хр. Цанковъ-Дерижанъ.
3. Проф. Ст. Младеновъ. — Хр. Ботйовъ и Костомаровата драма „Кремуцій Кордъ".
4. Санитарното състояние на Украина.
5. Ив. Франко. — Къмъ свѣтлина! Разказъ. Прѣводъ отъ Н. Балабановъ.
6. Новия украински кабинетъ.
7. Разни.

Никола Балабановъ.

Украинството и славянското единение.

Въ тържественото събрание на Славянското Дружество устроено на 11/24 май т. г. въ Народния Театръ по случай празника на великитѣ славянски първоучители, Светитѣ братя Кирилъ и Методи, почтенният Прѣдседатель въ своята рѣчь между другото се спира и на въпроса за славянската солидарность, въ която намира силата на славянското племе. По тоя поводъ г. Бобчевъ изказва много цѣнни мисли, които ако сж искрени и се усвоятъ като ржководно начало въ политиката не само на България, но и на другитѣ славянски страни, славянството би тръгнало най послѣ по спасителния пжть. Между другото въ своята рѣчь г. Прѣдседателътъ на дружеството казва: „Нали тука ние си дадохме тържествена дума, че славянинъ нѣма да потиска славянинъ, че всѣки славянски народъ има право на отдѣленъ, свободенъ и самостоятеленъ животъ, че силата на славянството състои въ това, щото всѣки славянски народъ да бжде мощенъ и независимъ, като се самоопрѣдѣли въ границитѣ на своето племе"

Това изявление на Прѣдседателя на Славянското дружество не може да не възбуди възторгъ у всѣки съзнателенъ славянинъ, у всѣки на когото е скжпо славянското дѣло. То не може да не се привѣтствува искрено и всесърдечно отъ всѣки истински славянинъ. Защото единствения пжть по който славянството може да дойде до взаиморазбиране, взаимопомощь и взаимодѣйствие, за да изиграе своята велика роля въ историята на човѣчеството, е признаване правото на всѣки славянски народъ на отдѣленъ свободенъ и самостоятеленъ животъ въ границитѣ на неговото племе. И изявления отъ такъвъ родъ, ако сж искрени, ако излизатъ изъ дълбочината на сърдцето, ако сж продиктувани отъ една безбрѣжна любовь къмъ славянството, а не сж само звучни думи, и което е още поважно, ако думитѣ се прѣвърнатъ въ дѣло, ако станатъ ржководно начало за всички славянски срани, — тѣ, безъ всѣкакво съмнѣние биха принесли велика полза на славянското единение, и славянскиятъ въпросъ, който въ очитѣ на мнозина е утопия ще влѣзе въ една по-реална фаза. Ала за голѣмо нещастие славянството още не се е домогвало до спасителното разбиране на своитѣ взаимотношения, макаръ въ миналото па и въ днешно врѣме това да му е костувало много злощастия. Тоя фактъ дѣйствително е много печаленъ и иде да покаже, че славянството още не може да долавя събитията, още не е въ състояние да извлѣче поука отъ миналото.

До като латино-романскиятъ свѣтъ, па и германскиятъ, грижливо и дори съ любовь се отнасятъ къмъ всички разновидности на своето племе, славянството, не само се разяжда отъ много ежби помежду си, но отива до тамъ, че не иска да признае нѣкои свои племена.

Доста е да хвърлимъ погледъ къмъ нашето близко минало, за да не отиваме другадѣ, и да видимъ колко много трѣбваше да изстрадаме, до като докажемъ своето право на сжществуване. А малко ли надсмивки трѣбваше да понесемъ отъ наши братя славяни? А нима и сега въ нѣкои чисто български крайща, българското славянско племе не се отрича и то отъ славяни? А нима не се кжса сърцето ни отъ болка, когато откжсватъ отъ насъ тия крайща за да ги обрѣкатъ на робство?

Въ тоя тежъкъ моментъ отъ нашия политически животъ славянството ни забрави и справедливо почтениятъ Прѣдседатель на дружеството му се сърди, по поводъ послѣдния ударъ нанесенъ въ Ньойи и Санъ Ремо: „. . ако има нѣщо крайно тежко за насъ — дѣйцитѣ около Славянското Дружество (и за всѣки българинъ казваме ние) — то е дѣто не чухме и не чуваме поне единъ гласъ на протестъ отъ страна на славянскитѣ държави, които имаха длъжностьта, ако не да защитятъ отъ отмъстители чуждоплеменници една славянска страна, то поне да дадатъ да се разбере, че не удобряватъ

този послѣденъ ударъ нанесенъ на българскиятъ народъ“.

Ала съ прискърбие трѣбва да констатираме, че тоя тежъкъ упрѣкъ справедливо трѣбва да се отправи и къмъ едно голѣмо мнозинство отъ българското общество, което сжщо така забрави нѣкои свои страдащи събратя славяни. Човѣшка слабость е да виждашъ и разбирашъ само своето нещастие, а чуждото и най-вече братското да не довиждашъ и не разбирашъ. Нима у насъ, дори между членоветѣ на Славянското Дружество не се намиратъ за съжаление хора, които отричатъ сжществуванието на украинското славянско племе. По тжтя на тия отричания, обаче, никога нѣма да се дойде до славянското единение. Но това не стига, намиратъ се и такива, които се надсмиватъ надъ украинския езикъ, литература и право на сжществуване. Ала и това е малко. Наскоро въ единъ столиченъ вѣстникъ се появи една статия, ако се не лъжемъ нейниятъ авторъ е членъ на Славянското Дружество, дѣто всички украинци, като се почне отъ 9. в. съ Светослава сж подведени подъ общия знаменатель — ренегати на славянството.

Тжжно е, че именно между насъ българитѣ, които тъй много страдахме и страдаме за своето свето право ние които, може би, най-добрѣ отъ всички славяни познаваме болкитѣ и нещастието на разединението, болката да ти откажатъ правото да сжществувашъ, се намиратъ хора, които въ нашето нещастие още не сж разбрали чуждото, които още не искатъ да разбератъ своя славянски събратъ украинството, хора които не само го отричатъ, но отиватъ по далече — поругаватъ го. Сърдимъ се на другитѣ за единъ грѣхъ, които мнозина българи сж извършили и вършатъ.

Славянското единение ще дойде само тогава, когато славянскитѣ народи се разбератъ по между си и си признаятъ правото на свободенъ и самостоенъ животъ. Ала славянството още не се е домогнало до това съзнание и въ това се състои неговия великъ и погубенъ грѣхъ. Въ това се заключава най-главната причина, дѣто славянскиятъ въпросъ още не може да излѣзе отъ сферата на утопизма и влѣзе въ единъ реаленъ пжть, въ спасителния пжть на единението. А това е тъй необходимо, особено днесъ, когато славянството прѣживѣва най-трагичнитѣ врѣмена въ свѣтовната история, когато му се отнематъ най-необходимитѣ условия за животъ.

И знаменателни сж думитѣ на Прѣдседателя на дружеството толкозъ повече, че излизатъ изъ срѣдата на най-обиденото, на най-страдащето днесъ славянско племе. Искаме да вѣрваме, че тия изявления сж искренни, продиктувани отъ желанието думитѣ да бждатъ дѣла.

И може би гласътъ на ония славяни, които днесъ най-много страдатъ, ще накара да се черватъ и срамятъ ония, които не признаватъ нѣкои славянски племена, отричатъ тѣхното право на сжществуване и се стараятъ да ги игнорирать и унищожатъ. Гласътъ на Славянското дружество трѣбва да прогърми по цѣлия славянски свѣтъ. Ала най-първо необходимо е то да се отнася еднакво къмъ всички славянски племена, както и украинското славянско племе да намѣри у него сжщото братско любовно отношение, каквото лъха отъ рѣчьта на неговия Прѣдседатель.

Не само славянското дружество, но всѣки българинъ трѣбва да се отърси отъ старитѣ разбирания, да се вслуша въ гласа на прѣдседателя, да разбере своитѣ славянски братя, да не отрича тѣхното право на сжществуване. Защото пжтя на славянското единение е въ взаимното разбиране взаимното признаване правата на всѣки славянски народъ и взаимната подкрѣпа.

Врѣме е вече да се откажемъ да отричаме една истина, — че украинството сжществува, истина която не се отрича дори отъ неговитѣ най голѣми врагове. А щомъ сжществува не можемъ да му отречемъ ония права, които даваме на другитѣ славянски народи. Врѣме е вече да се откажемъ отъ мисъльта, че хамбургския нѣмецъ е измислилъ луната, врѣме е вече да се откажемъ отъ лъжовната мисъль, че германцитѣ сж сѣчинили украинството.

Иванъ Франко

Каменари

Азъ видѣхъ дивенъ сънъ. Прѣдъ мене равнината
Разтила се далечъ съ видъ пустъ и угнетенъ,
А азъ съмъ окованъ тъй здраво въ желѣзата,
Издига се отгоръ, надвѣсена, скалата,
А по-нататъкъ пакъ — безбройни — като менъ.

На всѣкиго чело животъ набраздилъ е
И всѣкиму гори въ очи на обичь жарь;
Веригитѣ ржцѣ, като змия, обвили,
А толкозъ низко раменѣтѣ се склонили,
Защото сжщия — за всѣкиго товаръ.

На всѣки тежъкъ млатъ е даденъ въвъ ржцѣтѣ,
А силенъ гласъ се чуй отъ врѣхъ самий гранитъ:
„Рушете тазъ скала! Ни въ жадь, ни въ гладъ да спрете,
Лишения и трудъ вси мжжки понесете —
Отъ васъ е сждено този пжть да е пробитъ!“

Тогазъ издигаме ржцѣ—мжже, момчета—
И удари безброй о камъка гърмятъ,
И въ хиляди страни разпръсватъ се парчета,
А ударъ послѣ другъ борба съсъ стрѣвъ подета—
По каменно чело стихийно се редятъ.

То — ревъ на водопадъ, отъ боя екъ ужасни:
Тъй удрятъ млатове съсъ трѣсъкъ всѣки мигъ,
По педя ивици заемаме ний тѣсни,
И ставатъ не едни за всѣкога нещастни,
Но нищо не запира ни похода великъ.

И знаехме, не намъ че славата ще бжде,
Но споменъ въ хората за тоя кървавъ бой,
Че пжтници тогазъ ще минатъ сѣлъ отвждѣ,
Шомъ всѣкждѣ пробиймъ и изравниме всждѣ,
И коститѣ ни тамъ изгниватъ на покой.

Та чужда слава ний и мигъ не пожелахме,
Защото ний не сме герои, ни борци:
Оковитѣ сами — неволници — избрахме,
Рабй на волята си ний самички бѣхме
И на напрѣдъка — най-скромни труженци.

И всички вѣрвахме: съ оржжията прости
Скалата — съсъ ржка и млатъ — ще разрушимъ,
Съсъ собствената кръвь, съсъ собственитѣ кости
Ний пжть ще построимъ за новий, сжпий гостъ и
Животътъ ще огрѣй вредъ, ласкавъ и любимъ.

Ний знаехме: онѣзъ, кои далечъ живѣятъ,
Кои оставили сме ний за тоя пѫть —
Оплакватъ ни: жени и майки сълзи лѣятъ,
Другари и врази гнѣвятъ ни се, лудѣятъ —
И дѣлото, и цѣль, и всички ни кълнатъ.

Ний виждахме това съсъ болка въвъ душата,
Тя кѫсаше сърце, като скрѫбьта за братъ,
Но сълзи, ни тѫги, ни болки по тѣлата,
Ни клетви, нито гнѣвъ запираше ржката,
Коя не пусна ни . . . за мигъ желѣзний млатъ.

И ние все вървимъ — дружина величава —
Съ една свещена цѣль: скалата да ломимъ,
Нехайни къмто гнѣвъ, нехайни къмъ забрава,
И пѫтя величавъ на Правдата съсъ слава
Съ коститѣ си ний настиламе, строимъ.

Отъ украински: *Хр. Цанковъ—Дерижанъ*

Проф. Ст. Младеновъ.

Изъ исторіята
на украинско-българскитѣ литературни отношения*).

2. Христо Ботйовъ и Костомаровата драма „Кремуций Кордъ".

Възторжени пѣвци на свободата рѣдко се раждатъ, а още по-рѣдки сѫ въ исторіята на всемирната литература ония даровити пѣвци на свободата, които сѫ жертвували и живота си въ борба за свобода. Нашъ Христо Ботйовъ е тъкмо единъ отъ тѣзи рѣдки поети, който съ право е занимавалъ и все още занимава историцитѣ на българската литература и на българския духовенъ и политически животъ.

Наистина Ботйовъ нѣмаше широкото образование на Любена Каравеловъ, който бѣ се училъ въ Московския университетъ, нѣмаше и Каравеловитѣ научни интереси къмъ славянската, и особено къмъ българската и украинската етнография, както нѣмаше и такива приятели-украинци, които да му даватъ потрѣбнитѣ фолклорни свѣдѣния; вж. по тоя послѣденъ въпросъ статията на г. Д. Шелудько „Любенъ Каравеловъ и Украина", сборникъ въ въ честь на проф. Ив. Д. Шишмановъ (София, 1920 г.) стр, 158 — 170, особено 162. Но Ботйовъ имаше редъ качества, които трѣбваше да го сближатъ съ украинската литература или съ нѣкои нейни прѣдставители или най-сетнѣ съ нѣкое нейно произведение Любовьта къмъ свободата и готовностьта за самопожертвуване въ името на тая свобода—това сѫ т. н. qualités maîtresses на Ботйовия характеръ, който отъ най-ранна младость пълнятъ неговиятъ животъ и поезия. Поради тия си качества, както и поради природната си буйность, Ботйовъ не можа да свърши курса на учението въ Одеската втора гимназия, ала пакъ тѣзи качества го насочиха малко по-късно къмъ сѫщата литература, отъ която черпѣше по-образованиятъ и по-старіятъ Л. Каравеловъ, комуто Ботйовъ бѣ извѣстно врѣме добъръ другарь и помагачъ, а сетнѣ стана принципаленъ противникъ и дори личенъ врагъ. И както въ областьта на поезията между Каравелова и Ботйова тѣзи толкова близки, но и толкова различни дѣйци, има все пакъ извѣстни допирни точки, така се оказа една прилика и въ прѣводаческата дѣятелность на тия наши писатели: Каравеловъ прѣвежда украински стихотворения отъ Т. Г. Шевченко и украински разкази отъ М. Вовчокъ, а Ботйовъ прѣвежда отъ руски драма изъ древнеримския животъ „Кремуций Кордъ", съчинение на бѣлѣжития украински историкъ Н. Костомаровъ, комуто бѣ забранено да пише по украински.

Ала за тоя прѣведенъ трудъ на Ботйова дълго врѣме не се знаеше нищо, та и день днешенъ между Ботйовитѣ събрани съчинения, напразно ще търсимъ тоя прѣводъ, при все че би трѣбало да бѫде вмѣстенъ. Знае се именно, че добритѣ прѣводи на художествени произведения сѫ работи които трѣбва да се цѣнятъ на равно съ оригиналнитѣ съчинения на съотвѣтния писатель. Ако нѣмцитѣ напр. въ всѣко пълно издание на Шилеровитѣ съчинения турятъ и Расиновата трагедия „Федра", прѣведена отъ Шилера; ако между Гетевитѣ съчинения съ право се вмѣстятъ и двѣтѣ петоактни трагедии „Мухамедъ" и „Танкредъ", за които самъ Гете отбѣлѣзва, че сѫ [illegible], то не ще казване, че българскиятъ прѣводъ на Костомаровата историческа драма „Кремуций Кордъ" би трѣбвало да влиза въ едно пълно издание на Ботйовитѣ съчинения. За жалость, ние и день днешенъ, слѣдъ 44 години отъ смъртьта на поета, нѣмаме нито едно издание на Ботйовитѣ съчинения, което да може да се нарече достойно за паметьта на тоя бѣлѣжитъ човѣкъ. Първото издание на тѣзи съчинения направено отъ Захария Стояновъ, е отъ 1889 год. а подиръ нѣколко години едвамъ излѣзе „Кремуций Кордъ" съ посочване, че е прѣведенъ отъ Хр. Ботйовъ. Ето защо никакъ не е чудно, че Захари Стояновъ, който написа и обширна биография на Ботйова, нигдѣ и не спомену̀ва за този прѣводъ. Но съ нищо не може да се извини постѫпката на Ив. Клинчаровъ, който прѣзъ 1907 година пусна въ свѣта „нова и пълна редакция" на Ботйовитѣ съчинения съ много портрети, снимки приложения и „280 обяснителни бѣлѣжки къмъ текста". Клинчаровъ не казва нищо за прѣводитѣ на Ботйова, та дори и не загатва, че „Кремуций Кордъ" е излѣзълъ въ 2-о издание съ името на Ботйова като прѣводачъ! А ония 280 бѣлѣжки, съ които се хвали г. Клинчаровъ, сѫ препълнени съ толкова и такива грѣшки, че е просто чудно, какъ единъ ужъ литературно-образованъ българинъ е могълъ да ги напише.

И въобще за Ботйовитѣ прѣводи мнозина и днесъ нищо не знаятъ. Обикновено се говори само за Ботйовъ прѣводъ на повѣстьта „Кърджалий" отъ М. Чайковски (Садъкъ-пашѫ), издадена нѣколко години слѣдъ Ботйовата смъртъ (1884 год въ Пловдивъ вж. А. Теодоровъ, Българска литература (Пловдивъ 1896 г.) стр. 213, и Български книгописъ за сто год.) (София, 1909) стр. 1201 № 13639: „прѣвелъ Ботйовъ"! Ала изглежда, че и българскиятъ прѣводъ на драмата „Кремуций Кордъ" ще да е дѣло на Хр. Ботйовъ. Наистина, въ заглавието на първото издание Букурещъ 1875 год.) не се споменува името на прѣводача, а просто е казано „прѣводъ отъ руски"; вж. и у А. Теодоровъ, български книгописъ, дѣлъ I, отъ врѣмето на първата новобъл

---

*) Продължение отъ брой 11 стр. 10) - 101. На послѣдната (101) стр. слѣдъ посочването за *Данило Гурчъ* е пропуснато при печатането слѣдното. „*Горпина*" (Отъ Марка Вовчокъ). «Знание» г. I бр. 10 (31 май 1875 г стр. 145 -147).

гарска печатна книга до послѣдната руско-турска война (1641 — 1877), Сборн. за народни умотворения, наука и книжн., издание Минист на Народн. Просвѣщ. кн. IX (София, 1893) стр. 75 № 504. Ала авторътъ на книгописа, г. Тодоровъ, туря слѣдъ думитѣ „прѣводъ отъ руски“ въ жлести скоби: „отъ *Х. Ботйовъ*“?. Въпросителнятъ знакъ има да докаже, че това прѣдположение не е съвсѣмъ сигурно. Па и възъ основа на що е изказано това прѣдположение, не се обажда. Не бива да си мислимъ, че по това врѣме (1893 г.) ще да е било извѣстно вече второто издание на „Кремицкий Кордъ“, напечатано въ София съ дата 1893 (печатница Георги Петровъ) и съ изрично посочване, че драмата е прѣведена отъ Христо Ботйовъ; вж. и А. Теодоровъ, Българ. книгописъ за сто години стр. 533 № 5946. Кой се е погрижилъ за второто издание на Костомаровата драма, ние и днесъ не знаемъ. Човѣкъ напразно търси нѣкакво прѣдисловие или послѣсловие отъ издателя, въ което да се каже нѣщо повечко за прѣвода и да се подкрѣпи твърдението, че наистина Христо Ботйовъ е прѣвелъ Костомаровото драматическо произведение. Въ всѣки случай твърдението, че Ботйовъ е прѣводачътъ на „Кремуций Кордъ“ ще трѣба да се приеме за напълно вѣрно: стига човѣкъ да прочете нѣколко само страници отъ прѣвода, за да се увѣри, че езикътъ на прѣвода е комай сжщиятъ езикъ на Ботйова. И най-новиятъ биографъ на поета, г. Н. Начовъ, е донѣйде правъ, като увѣрява че „прѣзъ 1875 година Ботйовъ напечаталъ прѣведенитѣ отъ него отъ руски книги: „*За славянското произхождение на дунавскитѣ българи*“ отъ Д. Иловайски и драмата „*Кремуций Кордъ* отъ А. Костомаровъ“; вж. Н. Начовъ, Хр. Ботйовъ (изд. на Кооперативно-просвѣт. дружество „Развитие“, София, 1918) стр. 93*).

Второто издание на Ботйовия прѣводъ на „Кремуций Кордъ“ не мина съвсѣмъ незабѣлѣзано както много подобни литературни събития у насъ. То прѣизвиква и единъ възторженъ отзивъ за драмата, който заслужва да бжде прочетенъ отъ всѣки славянинъ, интересуващъ се за крупнитѣ произведения на художествената литература у славянитѣ. Бихъ рекълъ нѣщо повече: тоя отзивъ заслужава да се прѣпечата цѣлъ и въ Украинско-български прѣгледъ“, толкова повече че съдържа и доста хубавъ и цѣненъ разборъ на Костомаровата драма. И любопитно е и това, че този отзивъ излѣзе (прѣзъ 1893 год.) не въ нѣкое „буржуазно“ списание, ами въ списание „День“ (год. III стр. 444 сл.), издавано отъ прѣдставителитѣ на българската социалдемократическа партия.

Рѣдко се е писало у насъ съ толкова идеалистично въодушевение, съ каквото пише българинътъ социалистъ за Костомаровата драма. Между малкото сполучливи драматически произведения въ българската литература трѣба да броимъ и Костомаровия „Кремуций Кордъ“, прѣведенъ отъ нашия незабравимъ поетъ и революционеръ Хр. Ботйовъ и напечатанъ въ Букурещъ още прѣзъ 1875 год. Авторътъ на тая драма е толкова малко извѣстенъ у насъ, колкото и самиятъ прѣводъ на Ботйова. А не би трѣбало да бжде така, защото „писсата е прѣкрасна откъмъ всѣка една страна“! „Кремуций Кордъ“ е отъ онія произведения, които мжчно остарѣватъ. Дѣйствието на пиесата става въ древния Римъ, въ царуването на жестокия Цезарь Тиверий 25 г. сл. Р. Хр. ала нравитѣ и характеритѣ, които изобразява Костомаровъ, не сж само римски. Лицемѣрие, угодничество, раболѣпие, доносничество, подлость, шпионство — всички тия пороци, които Костомаровъ рисува въ своята драма, не сж само римски: и днесъ навсждѣ, и въ Франция, и въ Русия, и въ България, сж нѣщо обикновено нрави и характери, подобни на онія у Костомаровитѣ херои. И най-много е използуванъ въ тая древне римска драма руския животъ прѣзъ 19-ия вѣкъ, па ще да има въ нея и доста автобиографични елементи, за които читателитѣ на „Украинско-Български Прѣгледъ“ ще да се досетятъ, като си спомнятъ свѣдѣнията за Шевченко и за Кирило-Методиевското дружество.

Костомаровата драма по съдържание и изложение е твърдѣ увлѣкателна, та би могла съ успѣхъ да се прѣстави и на сцената. Лицата сж охарактизирани майсторски, а пъкъ образътъ на историка Кремуций Кордъ, тоя мждръ и благороденъ старецъ, когото прѣслѣдватъ и несправедливо наказватъ за неговитѣ свободолюбиви възгледи и за неговата безкористна честность и неподкупность буди очудване и уважение. Ето краткото, но характерно извѣстие на Тацита за събитието, което е послужило за сюжетъ на драмата; извѣстието е турено и за мото на книгата: „Cornelio Costo et Asinio agrippa consulibus, Cremutius Cardus postulatur novo ac tunc primum audito crimine quod editis analibus laudatoque M. Bruto C. Cassium romanorum ultimum dixisset“. Нечувано злодѣяние е било да кажешъ мнѣнието си, да наречешъ Касия „послѣденъ римлянинъ“ и да похвалишъ Брута, убиеца на Цезаря! Ала сами враговетѣ на Кремуция Корда не могатъ да не признаятъ неговитѣ достоинства и твърдостъта на убѣжденията му. „Негового безкористие, неговото видимо нежелание да се ползува отъ нашитѣ милости показва, че той има благородна душа. Ти му говоришъ за моята (Тивериевата) воля, а той ти разправя за закона. И тоя човѣкъ е историкъ!. . . Отказва се отъ прѣдложението да прѣправи историята си . . Той е опасенъ човѣкъ! . . .“.

Обстоятелството, че Христо Ботйовъ е прѣвелъ чудната драма на знаменития украински историкъ, е всѣкакъ важно, а самиятъ прѣводъ трѣба да се брои за една отъ заслугитѣ на Ботйова. А въ бждащето пълно издание на Ботйовитѣ съчинения този прѣводъ трѣба да получи мѣсто наредъ съ оригиналнитѣ Ботйови произведения.

София, май 920 год.

*) Прѣводачътъ на Иловайски обаче не е Ботйовъ; съ повече основания се сочи Любенъ Каравеловъ още у г. А. Теодоровъ, Сборн. за нар. умотв., наука и книжн. IX стр. 60 № 369.

Санитарното състояние на Украина.

Мисията на Украинския Червенъ Кръстъ въ Берлинъ е издала на 12 априлъ т. г. едно изложение за санитарното състояние на Украина, въ което сж изнесени факти, които карат човѣка да потрепере. Отъ всички страни на Европа, Украина е единственната, която понесе най-много страдания и изпитания прѣзъ врѣме на войната. Нѣкои части отъ нейнитѣ области Волиния и Източна Га-

лиция минаваха много пѫти отъ ржцѣ на ржцѣ, и тѣхното нещастно население, доброволно или заставено на сила отъ новонастанилата се власть, напущаше свойтѣ огнища за да се скита не мило не драго по чужди крайща. Първата грижа на всѣка власть бѣше да плячкосва всичко което и падне подъ ржка. Цѣли села и гори бѣха изгаряни понѣкога поради това, че сѫ били воененъ театъръ, а понѣкога нарочно по стратегически съображения. Слѣдствие на това страната е напълно опустошена. Слѣдъ свършване на свѣтовната война общото положение на страната, не само не се подобри, но се влоши.

Есеньта 917 год. деморализиранитѣ части на руската армия, която бѣше концентрирана на ромънския и югоизточния фронтове се изниза прѣзъ Украина, като разрушаваше всичко по пѫтя си и обираше немилостиво населението. Между тѣхъ имаше много болни, които не можеха да продължатъ пѫтя си и оставяха въ територията на Украина да сѣятъ заразата, която носѣха съ себе си.

Есеньта и зимата слѣдната година злото се увеличи. Въ пъленъ и по страшенъ безпорядъкъ отъ тоя на руската армия, военноплѣнницитѣ които бѣха въ австрийскитѣ и унгарски лагери се втурнаха къмъ свойтѣ огнища. Пѫтищата за съобщение и главно желѣзнитѣ, значително повредени прѣзъ врѣме на войната, доразрушени прѣзъ годината на революцията не бѣха въ състояние да задоволятъ голѣмитѣ нужди на тия нещастници, които се отправяха за Украина. Сломени отъ дългото робство, почти голи и боси, едни по цѣли седмици стоеха и чакаха по гаритѣ, а други продължаваха пѫтя си пѣшкомъ. Изтощени отъ всевъзможни лишения тия нещастници ставаха жертва на различни епидемии, които насаждаха по своя пѫть. Абсолютно невъзможно е да се изчисли поне приблизително броя на жертвитѣ прѣзъ врѣме на това нещастно пѫтуване. Ще посочимъ само единъ фактъ за да се види цѣлия трагизъмъ на това врѣме: цѣли седмици по редъ само въ военната болница въ Киевъ сѫ погребвани дневно 300 души. Сѫщата есень, 918 год. единъ милионъ австрийци и унгарци минаха прѣзъ Украина по посока къмъ западъ. Въ сѫщото врѣме се започна и връщанието на бѣжанцитѣ, които бѣха напуснали Полша, Галиция и Волиния при оттеглянието на рускитѣ войски. Тѣ пѫтуваха съ своитѣ сѣмейства, съ малки дѣца, старци и болни, често голи и боси, безъ съпена пара въ джоба, лишени отъ всичко. Тѣ сѫщо носѣха и сѣеха заразата.

Ала най-благоприятното условие за разширяването на епидемията е обстоятелството, че отъ 917 год. и до день днешенъ Украина непрѣкъснато е воененъ театъръ, кждѣто идваха и германци и унгарци, и Деникинъ, и болшевикитѣ нѣколко пѫти. Киевъ напримѣръ въ продължение на 2 години е прѣвзиманъ 14 пѫти. Не бива да се забравя, че всѣка армия плячкосваше и реквизираше, особенно санитарния материалъ, което компрометира напълно икономическия и санитаренъ животъ на страната. Вънъ отъ това въ Украина нѣмаше фабрични работилници за аптекарски материали, санитарния персоналъ и безъ това малко, бѣ прѣтърпѣлъ значителни загуби, а новитѣ медици свършили прѣзъ войната не бѣха добрѣ подготвени. Поради тия причини Украина днесъ прѣдставя едно огромно огнище на епидемии: коременъ, възвратенъ и петнисъ тифъ, дезинтерия, холера, шарка. Една по пълна прѣдстава за плачевното санитарно състояние на Украина може да се добие отъ наблюденията на Г-нъ Майоръ Ледерей изложени въ рапорта му до международния Червенъ Кръстъ. Г-нъ Ледерей е обиколилъ нѣколко Украински области прѣзъ есеньта на 919 год. Нѣкои точки отъ неговия рапортъ печатени въ януарската книжка 920 г. на „Международенъ Прѣгледъ на Червения Кръстъ“ прѣдаваме тукъ въ резюме.

Единъ день, както пише Г-нъ Ледерей, единъ докторъ му съобщилъ, че пристигналъ единъ тренъ отъ фронта съ 250 болни, съ нареждане веднага да бѫдатъ настанени въ Могилевъ. Всички войници единъ отъ които билъ на 13 години, агонизирали безъ грижи, храна и медецинска помощь, върху тънки легла отъ слама. Тѣ останали тамъ нѣколко дни, защото нѣмало лѣкари и постоянно мрѣли. „Виждамъ и сега единъ трупъ седналъ върху стѫпалото Той бѣше съ единъ ботушъ, лѣвия му кракъ бѣше босъ, а дѣсната ржка свита стискаше шията, сѣкашъ той самъ бѣше се удушилъ“.

Още по печална била картината въ Жмеринка. Болни и слаби войници, безъ сили пълзѣли къмъ хранилището натрупано съ други такива нещастници. Мнозина спѣли вънъ на открито. Тукъ чакали помощь около 2000 болни, (хранилището имало само 200 мѣста) умирайки отъ изтощение, защото единственниятъ лѣкарь не билъ въ състояние да имъ помогне, Нѣкои умирали слѣдъ 4—5 дневно чакане, ужасътъ на което е невъобразимъ, безъ сили да се мръднатъ отъ мѣстото си. Други които можели да се движатъ отивали въ града да сѣятъ епидемията, като влизали и лѣгали кждѣто и да било, по стълбитѣ, коридоритѣ и пр. Навсѣкждѣ кръстосвали тия блуждаещи призраци и особено по гаритѣ съ намѣрение да намѣрятъ тренъ. „Двама отъ тѣзи бѣдни дяволи, които бѣха се качили на нашия тренъ, на сутриньта бѣха намѣрени умрѣли. Единиятъ отъ тѣхъ бѣше се вмъкналъ въ дезинфекционната машина“. Имало болни съ замръзнали крака въ ботушитѣ, а мнозина нѣмали ботуши. Облѣклото било извънредно мръсно, „цвѣта на ризата бѣше като тоя на кожата“.

Майоръ Ледерей пише, че единъ докторъ като му описвалъ положението, завършилъ съ печалнитѣ думи: „болнитѣ очакватъ смъртьта, а ние, ние очакваме болестьта.“

Медицинския персоналъ сѫщо изнемощявалъ отъ епидемии Най скромната цифра на неговитѣ жертви била 20% Всички били въ опасность отъ епидемията. За да се види нейния размѣръ достатъчно е да се споменатъ двѣ имена: сенатора Вясловъ президентъ на Централния Комитетъ на Украинския Червенъ Кръстъ и Д-ръ Одрина — Министеръ на Народното Здраве, умрѣли въ края на 919 год. отъ петнисъ тифъ.

Майоръ Ледерей дава статистически данни, които обаче сѫ неточни, защото се отнасятъ само за една часть отъ Украина. Ето разпрѣдѣлението на болеститѣ между войницитѣ:

петнисъ тифъ — 30%
възвратенъ — 60%
венерични болести — 2%
неепидемични — 5%
хирургия — 3%, а между населението въ Подолия, което брои 4½ милиона жители сѫ били зарегистрирани:

20,000 случая на петнисъ тифъ
17,000 — коременъ
21,000 — испанска инфлуенца.

Д-ръ Финитски смѣта тия цифри за недѣйствителни и взима за вѣрна цифра на епидемично болнитѣ — 100,000. Тази цифра обаче се отнася само за една десета часть отъ украинското население.

Положението въ другитѣ краища на Украина не е по розово. Научаваме се, че въ заетитѣ отъ полскитѣ войски области имало 250,000 случая на петнисъ тифъ, а въ Одеса 70,000. Ако направимъ възъ основа на горнитѣ данни едно съразмѣрно разпрѣдѣляне изправяме се прѣдъ чудовищната цифра 600,000 случая отъ петнисъ тифъ и 800,000 възвратенъ.

Тия чудовищни цифри говорятъ, че Украина е не само въ смъртна опасность но заплашва съ свойтѣ епидемии и Европа. Срѣщу това зло трѣбва да се вематъ мѣрки.

Правителствата на Западна Европа трѣбва да бждатъ убѣдени, че ако дадатъ своето съдѣйствие за борба съ епидемиитѣ, даже въкъ отъ тѣхнитѣ територии, вършатъ не само едно човѣшко дѣло, но запазватъ и своята страна. Колкото по бързо и енергично бжде тѣхното съдѣйствие, толкова по сигуренъ ще бжде успѣха. Особено важно е това за най близкитѣ съсѣди на Украина. „Епидемиитѣ не познаватъ политическитѣ граници и за да се надвиятъ ефикасно, завършва своя рапортъ Г-нъ Ледерей, трѣбва въ границитѣ на възможното да правимъ това което и тѣ (епидемиитѣ). Искамъ да кажа, че не е достатъчно да отворимъ очитѣ на разнитѣ правителства, да внушимъ едно дѣйствие отъ тѣхна страна, но трѣбва да се организира едно тѣсно сътрудничество“

Иванъ Франко

Къмъ свѣтлина!

Разказъ на единъ затворникъ

I.

Ученитѣ естествоизпитатели казватъ, че водните слоеве, които лежатъ въ най-голѣмитѣ морски дълбочини прѣдставятъ сжщинска „мъртва вода“. Грамадниятъ стълбъ на горнитѣ слоеве, притиска всѣка частица отъ по-долнитѣ и ги лишава отъ всѣкакъвъ животъ. Слънчевата свѣтлина тукъ не прониква, никакви живи сжщества не се срѣщатъ, никакви водни течения, нито бури, нито земетресенията се отгласятъ даже съ слабъ отекъ. Единственото движение, което може да се забѣлѣжи тукъ, е вѣчното и непрѣстанно падане на милони трупове и скелети на живи сжщества, които нѣкога сж живѣли и сж се разхождали тамъ, горѣ, радвали сж се на слънцето, къпали сж се въ топлина, люлѣли сж се на мощнитѣ морски вълни. Загинали, тѣ бавно, бавно падатъ долу, особено миниатурнитѣ форминифери, диатомеи и други дребни организми, които съставятъ голѣмото множество на морския животъ; бавно се промъкватъ тѣхнитѣ трупове прѣзъ все по-гжститѣ и по-богати съ кислородъ и вжглена киселина слоеве, разлагатъ се, сѣкашъ изгарятъ въ тѣхъ и, слѣдъ врѣме, въ видъ на микроскопични топчета и частици достигатъ дъното и лѣгатъ въ тая голѣма гробница, за да образуватъ нѣкога, слѣдъ хиляди години, тебешировa скала.

Тжжно и тежко трѣбва да е на тия долни водни слоеве, вѣчно да цѣпенѣятъ и мръзнатъ на мртвото дъно, въ страшна тъмнина, подъ нечуванъ натискъ, само срѣдъ трупове. Тежко и тжжно имъ е, особено когато въ тѣхъ незабѣлѣзано се пробуди оная вѣчна неугасваща сила, безъ каквато не сжществува нито единъ атомъ въ природата. Жива, неумираща сила вжтрѣ, а наоколо — тъмнина, страшенъ натискъ и безкрайна гробница! И ако въ тия нещастни, осждени на вѣчна смърть атоми се раздвижи нѣкога, веднажъ въ хиляди години, слабъ отблѣскъ на мисъль — вие мислитѣ, че това е невъзможно? ахи нашия мислящъ мозъкъ, какво е той, ако не съединение на тия сжщитѣ атоми на кислорода, вжглерода и други елементи? — то горчива, тежка трѣбва да е тази мисъль, тази мечта.

— М йко-природо! Защо си така несправедлива къмъ насъ? Нима ние сме по-лоши отъ тѣзи, които тамъ, горѣ, се разхождатъ надъ насъ, люлѣятъ се и се разхубавяватъ въ чудната свѣтлина? И защо не установишъ редъ, защо не пуснешъ и насъ, макаръ за минутка тамъ, горѣ?

Но майката природа не познава сантименталность, и не слуша фантазии.

— Ще седна съ васъ, глупци, да се занимавамъ! — сърдито отвръща тя. — Щомъ чувствувате сили, — сами се опитайте да изплувате горѣ! Малко работа имамъ, та и васъ да настанявамъ!

Да, сами се опитайте да изплувате. . .

Не ви ли се е случвало да видите подобно явление въ човѣшкия животъ? Ахъ, случвало се е, мили мои, кому не се е случвало да види това?! И при всѣки такъвъ случай вашето сърце се е свивало и до сега още се свива, когато мисленно се опитате да се поставите въ положението на онѣзи бѣдни живи атоми на човѣшкото общество, осждени отъ зависливата сждба на вѣчна тъмнина, на тжпа неподвижность, на незнайна смърть. Та и всички ние — нима не сме сжщо такъвъ доленъ слой между народитѣ? Нима всѣко силно, здраво движение на тѣзи свободни и щастливи народи не извиква болка, напоръ, тласъкъ въ нашия народенъ организъмъ?

И всѣки отъ васъ, който често съ цѣната на невѣроятни усилия, съ цѣната на не единъ животъ отъ най-близкитѣ намъ хора, се е изтръгналъ изъ тѣзи тъмни низини на обществото макаръ немного високо, нима не чувствува неволенъ страхъ и болка само при мисъльта за тия нещастни, още повече, че ако не е било това или онова щастливо обстоятелство той, може би, и до сега би тъналъ тамъ, гъменъ, безпомощенъ, никому неизвѣстенъ, не човѣкъ, а частица отъ човѣшкото множество? И нима не ни заболяза сърцето при спомена за хиляди и хиляди такива, които сжщо като насъ сж се старали да се изтръгнатъ отъ мрака, тжгували сж по свѣтлината, стрѣмили сж се къмъ свобода и топлина и все напразно? И нима не ни обзема трепетъ, когато спомнимъ живота и края на онния никому незнайни, забравени, нерѣдко окаляни и оплювани единици, когато ни стане ясно, че често пжти нѣкое глупаво обстоятелство зъ живота, слѣпъ случай, недоразумѣние, шега, необмислена дума, нѣкаква прашинка ги е дръпнала отъ пжтя и завинаги хвърлила назадъ въ онзи мракъ, отъ който тѣ вече почти сж се изтръгнали на свобода.

Такива мисли разяждаха мозъка ми и гонѣха съня отъ очитѣ и въ врѣме на дългитѣ, дългитѣ нощи и дни, прѣживени въ затвора. Мойтѣ дру-

гари по нещастие, на които сжщо бѣ тежко на душата, не намираха думи да ме утѣшатъ; напротивъ, азъ виждахъ, че тѣ сами често много повече се нуждаеха отъ такава спасителна дума. За да неоглупѣемъ отъ този натискъ на тжга ние разговаряхме, разказвахме си единъ други,—не за себе си, а за други, далечни — и все пакъ за тжгата. Единъ отъ тѣзи разкази, който ме порази по-дълбоко отъ другитѣ, прѣдлагамъ тукъ на читателя. Разказвачътъ — не говоря за неговото занятие» — бѣше още младъ момъкъ, пълненъ съ сила и смѣлость, не лишенъ отъ искрено човѣшко чувство, възпитанъ по градски — той бѣше свършилъ градско училище, училъ занаятъ, съ една дума, сжщо не малко сили и срѣдства бѣ похарчилъ да се изкачи горѣ, да стане човѣкъ - обаче стана. . . Но това е друга работа.

Шести пжть вече седѣше той подъ ключъ и познаваше цѣлата затворнишка практика. Едва ли не цѣлата история на всѣка камара: кой бѣ лежалъ въ нея, защо, на колко е билъ осжденъ, какъ се отнасяли по-рано съ затворницитѣ, какъ сега и т. н. Това бѣше сжщинска затворнишка лѣтопись. Надзирателитѣ го считаха за отчаяно буенъ и му даваха да чувствува това съ чести дисциплинарни изисквания. Но той не мирясваше и пламваше като барутъ, щомъ забѣлѣжеше, че нѣщо се върши не така, както трѣбва, или че съ нѣщо обиждатъ затворницитѣ. Особено често се спрѣчкваше съ часовоя, който ходи подъ прозорцитѣ на затвора и слѣди да не гледатъ затворницитѣ отъ прозорцитѣ и да не разговарятъ отъ тамъ по между си. Нѣколко пжти войника го заплашваше, че ще стрѣля, ако не слѣзе отъ прозореца, но той седѣше спокойно, не отронваше ни дума и само когато войника почнѣше да щрака курока, скачаше отъ прозореца и викаше:

— Е, е, нали зная, че не смѣешъ да стрѣляшъ!

— Отъ кждѣ знаете това? — запитахъ азъ веднъжъ.

— Какъ така — отъ кждѣ зная? Самъ бѣхъ свидѣтель, самъ видѣхъ!

— Какво видѣхте?

— О, това е цѣла история, слѣдъ която на часовитѣ забраниха да стрѣлятъ. Но по добрѣ е да ви разкажа, — нека оставимъ бѣдния новобранецъ на мира. Нали и той, горкиятъ — каквото му заповѣдатъ, това трѣбва да прави.

II.

— Двѣ години ще стане започна той, — тъкмо сега двѣ години. Лежехъ тогава въ тази дупка подъ слѣдствие. Само двама бѣхме въ камарата. Азъ и нѣкакъвъ господинъ съ фамилия Журковски. Кой бѣше той и защо бѣ попадналъ тукъ, не помня вече.

Една вечерь, слѣдъ вечерното провѣряване, бѣхме се вече съблѣкли и легнали да спимъ - неочаквано чуваме стжпкитѣ на надзирателя и високото щракане на ключа въ ключалката. Сетнѣ, отвори, пусна въ камарата снопъ жълта свѣтлина отъ фенеря и ни показа въ тази свѣтлина нѣкаква сгърчена, полугола, хилава фигурка.

— Вземи тоя чаршавъ и одяло, викна той, като хвърли вещитѣ върху главата на фигурката и я прѣви едва ли не до земята. — Лѣгай да спишъ! Сждове ще получишъ утрѣ

При тия думи, надзирателътъ затвори вратата и излѣзе. Въ камарата стана тъмно, като въ изба и тихо, като въ гробъ. Само отъ врѣме на врѣме чуваме, като че нѣкой кълца месо на дъска — нашия другарь тракаше зжби. Знаете, бѣше вече късна есень, двѣ недѣли мина слѣдъ Вси Светители, студъ бѣше, не дай Господи.

— Кой си ти? питамъ азъ вкоченения другарь безъ да стана отъ леглото. Бѣхъ се стоплилъ вече и не искахъ да ставамъ, а въ камарата бѣше доста студено, защото прозореца трѣбваше да стои отворенъ денемъ и нощемъ за провѣтряване.

Другарьтъ ни мълчи, само по силно тракa зжби, и срѣдъ това тракане се чува откжслечно хълцане. Жалко ми стана за момъка, досѣтихъ се, че това е нѣкой съвсѣмъ зеленъ „фраеръ“.*) За това станахъ и пипнешкомъ му послахъ.

— Хайде, стига, — казвамъ, — прѣстани, не плачи! Съблѣчи се и лягай да спишъ.

— Не.... не....мо....га, едва проговори той.

— Защо?

— За.... за.... що.... то, мно.... го.... съ... съмъ.... из....мръз....налъ.

Господи! Приближихъ се до него, а той цѣлъ замръзналъ: нито ржка, нито кракъ може да помръдне. Не разбирамъ по какво чудо е стигналъ до камарата. Стана и Журковски, смъкнахме отъ него парцалитѣ, съблѣкохме го съвсѣмъ голъ, разтрихме го добрѣ, завихме го въ чаршафа и одялото и го сложихме на кревата. Приблизително слѣдъ половина часъ — чувамъ — въздиша, мърда се.

— Е, какъ по-добрѣ ли си? — запитвамъ.

— По-добрѣ.

— Минаха ли ти ржцѣтѣ — краката?

— Не съвсѣмъ, но по-добрѣ ми е.

— Отъ кждѣ си?

— Отъ Смериковъ.

— И така, навѣрно, стражарь те доведе тука?

— Ами кой? Гони ме отъ сутриньта едва ли не голъ и босъ по студа. Десеть пжти падахъ по пжтя, не можехъ да вървя. Би ме съ ремъка си, трѣбваше да се върви.... Само въ кръчмата въ Збойски отдъхнахме малко, а еврейиа ми даде малко ракия.

— Ами какъ тѣ викатъ?

— Йоско Щернъ.

— А! та ти си еврейнъ?

— Че какъвъ, еврейнъ!

— Дяволъ да те вземе! Да ме убиешъ, не бихъ могълъ да позная по говора, че си еврейнъ, така добрѣ говоришъ нашенски.

— Разбира се, азъ израснахъ въ село между селянитѣ. Бѣхъ овчарче.

Ами на колко си години?

— Шеснайсе.

— Но защо те домъкнаха тукъ въ затвора?

— Гдѣ да зная! стражарьтъ казваше, че господарьтъ ми ме обвинява въ кражба чрѣзъ насилие, пъкъ азъ, Бога ми, нищо не съмъ открадналъ. Само свойтѣ документи, Бога ми, само документитѣ си!

И той започна да хълца и плаче като дѣте.

Слѣдва. Прѣвежда *Никола Балабановъ.*

*) Затворнишки жаргонъ— новакъ.

Новия украински кабинетъ.

Слѣдъ украино полското съглашение въ Украина се образувалъ новъ кабинетъ въ сдѣдния съставъ:

1. Министеръ Прѣдседатель — Иванъ Мазепа.
2. Министеръ на Външнитѣ Работи Андрей Ливицки.
3. Министеръ на Вжтрѣшнитѣ Работи — Адмиралъ Билински.
4. Министеръ на Народната Просвѣта и Изповѣданията — Професоръ Иванъ Огиенко.
5. Министеръ на Правосѫдието — извѣстнятъ юристъ Сергей Шелухинъ.
6. Министеръ на Земедѣлието — Стемпковски.
7. Министеръ на Търговията и Промишленностьта— Професоръ Фещенко-Чоливски.
8. Министеръ на Финансиитѣ — И. Кривецки.
9. Министеръ на Комуникацията — Пилипчукъ.
10. Министеръ на Войната — Атаманъ Сальски.
11. Министеръ на Пощитѣ и Телеграфитѣ — И. Косенко.
12. Държавенъ Секретарь — Галаневичъ.
13. Държавенъ Контрольоръ Симонивъ.

РАЗНИ.

За свѣдѣние.

Редакцията на сп. „Украино Български Прѣгледъ“ извѣстява на читителитѣ си, че отъ 15 брой списанието промѣни главния си редакторъ

Боеве въ Украина.

Слѣдъ разбивене останкитѣ на 12-а болшевишка армия, която отбраняваше рѣка Ирпенъ, полско-украинскитѣ войски въ бързъ походъ стигнали до Киевъ Първа влѣзла кавалерията, на 7 май вечерьта. Сутриньта на 8 май влѣзла полско-украинскитѣ пѣхотни части, срѣдъ неописуемъ ентусиазмъ на цѣлото население безъ разлика на националность.

Отъ сутриньта на 10 май се завързалъ упоритъ бой на лѣвия брѣгъ на Днѣпъръ. Болшевикитѣ съ послѣдни усилия прѣдприели контра атака, която излѣзла несполучлива. Полско-украинскитѣ войски прѣдприели настѫпление и заели станцията Бровари, на желѣзопжтната линия Киевъ —Бахмачъ и станцията Борисполъ на линията Киевъ- Полтава. На южния фронтъ били завзети градоветѣ: Ямполь, Браславъ, Хайсинъ и Уманъ. Въ тила на болшевишката армия украински възстанически отдѣления произвели паника.

Вѣсти изъ Украина.

Полскиятъ в „Neva Reforma“ въ броя си отъ 26 V. т. г дава интересни свѣдѣния отъ Украина, нѣкои отъ които ние прѣдаваме :

Всички украински централни учреждения се прѣмѣстили отъ Каменецъ въ Винница, кѫдѣто дошълъ и Министръ Прѣдседателя Мазепа, който до сега бѣше въ армията на генералъ Павленко. Мазепа ималъ конференция съ Атаманъ С. Петлюра.

Бригадата на галицийскитѣ украински „сичеви стрѣлци“ влѣзли въ състава на редовната украинско армия въ чиито съставъ влѣзли и всички други части на галицийската армия и други войскови отдѣления, които се намирали задъ фронта Генералъ Павленко който прѣбивава съ войскитѣ си въ Херсонската губерния, влѣзълъ въ контактъ съ украинското правителство.

Въ Катеринославската, Полтавската и Харковската убернии възстаническитѣ движения се разширяватъ.

Въ градоветѣ и селата заети отъ украинскитѣ и полски войски администрацията се завежда отъ украинскитѣ власти.

Въ Винница врѣменна столица на Украина, нормалния животъ настѫпва много бързо, а организацията на украинската армия върви съ бързи крачки

Интервю съ Петлюра.

„Times“ отъ 7 V. т. г. прѣдава интервюто на своя Варшавски кореспондентъ на 28 IV т г. съ Петлюра. Петлюра казалъ, че има намѣрение да завземе бързо Киевъ и Одеса, и колкото може по бързо да свика Украинската Конституанта.

Изказалъ своитѣ съжаления, че Антантата никога не е третирала сериозно Украина, и искала да рѣшава сждбата на украинския народъ безъ да се допита до неговата воля. Забѣлѣжилъ, че ако Англия би подържала Украина както Деникина, Украина отдавна би се освободила отъ болшевицитѣ и би могла да достави на Европа храна. Отхвърлилъ убѣждението, че Украина би могла да сѫществува само при подръжката на централнитѣ държави. Германцитѣ всѣкога сж били зл развитието на Русия и се готвѣха за сътрудничество съ Троцки, а независима Украина бѣше само прѣходно срѣдство за реализиране на тия намѣрения. Сега Украина иска да работи заедно съ Антантата, защото знае, че само при подкрѣпа на Антантата може да разчита на своето развитие въ бждаше

Заявление на мобилизиранитѣ нѣкога тъ Деникина украинци.

Петъ хиляди украински войници, които на врѣмето си бѣха изсила мобилизирани отъ генералъ Деникинъ и, които въ послѣдствие подъ началството на генералъ Бредовъ се прѣдадоха при Каменецъ Подолскъ на поляцитѣ сега се намиратъ интернирани въ единъотъ концентрационнитѣ лагери въ Полша Всички тѣзи войници заедно съ офицеритѣ си използвали присжтствието на генералъ Бредовъ въ лагера и му прѣдали слѣдното заявление:

„Като използваме случая на вашето прѣбиваване въ плѣнническия лагеръ въ Стшалково, ние, инициативна група отъ офицери украинци, по поводъ прѣвеждането на украинцитѣ въ тѣхната армия намираме за необходимо да заявимъ слѣдното :

Доброволческата армия, която прѣмина територията на Украина, разруши нашитѣ селища, разби ни и ни плѣни никога не е могла да бжде близка намъ по душа и на нашитѣ идеали До като тя имеше оржжие, ние, разбира се трѣбваше да мълчимъ, защото знаехме, какво бѣхте ни заповѣдали. Сега, когато се намираме на територията на Полша, ние отъ името на всички Украинци отъ лагера Стшалково заявяваме че да служимъ по-дълго на своитѣ врагове (доброволцитѣ) не желаемъ, и като чухме позива на Атамана на Украинскитѣ войски Петлюра да застанемъ подъ знамето, въ най скоро врѣме ще постжпимъ въ редоветѣ на украинската армия.

Подписали: Полковникъ Приходко, Капитанъ Кибальчичъ, Капитанъ Ивко, Подпоручикъ Василченко.

Срѣща на Пилсудски съ Петлюра.

Полскиятъ вѣстникъ; „Gazeta Poranna“ така описва срѣщата между двамата вождове: „Когато наближи момента на срѣщата между Пилсудски и Петлюра, на гарата Винница пристигна трена окиченъ съ цвѣтя отъ селянитѣ. Петлюра слѣзе отъ трена и се приближи до Пилсудски, който отиваше къмъ него Двамата вождове се цѣлунаха, слѣдъ което влѣзоха въ салона на съвѣта. Събранието на гарата множество се дълбоко трогна и възрадва отъ вида на двамата съюзни вождове и отъ сърдечнитѣ имъ отношения

Южно-руско правителство.

Виена 22 V т г. На в. Telegraaf извѣстяватъ отъ Лондонъ, че Бонаръ Лоу е заявилъ въ долната камара, какво до колкото му е извѣстно, генералъ Врангелъ зависи отъ сжщото правителство на южна Русия както и Деникинъ. Това правителство, обаче не е признато отъ англійското правителство. Англия нѣма никакви официални сношения съ прѣдставителя на южното руско правителство въ Лондонъ.

(Р. А. Т).

Печатница С. М. Стайковъ — София.

ГОДИНА I. СОФИЯ, 21 ЮНИ 1920 ГОД. БРОЙ 17.

Украинско-Български Прѣгледъ

ДВУСЕДМИЧНО СПИСАНИЕ

Урежда се отъ Редакционенъ комитетъ

ИЗЛИЗА НА 1 И 15 ЧИСЛО ВСѢКИ МѢСЕЦЪ
Абонаментъ:
за година 10 лева; за 6 мѣсеца 5 лева; за 3 мѣсеца 2·50 лева
Отдѣленъ брой 50 стотинки
Абонирането става чрѣзъ пощата

Писма и всичко се адресува до Редакцията: София, Люб. Каравеловъ, 29

СЪДЪРЖАНИЕ.

1. *Декларация на правителството на Украинската Народна Република.*
2. *Н. Балабановъ. — Професоръ М. Драгомановъ. Биографиченъ очеркъ.*
3. *Проф. Ст. Младеновъ. - Научна дѣйность на М. П. Драгомановъ въ България.*
4. *Ю. Трифоновъ. — Споменъ за Проф. М. Драгомановъ.*
5. *Разни.*

Декларация на правителството на Украинската Народна Република.

Три години вече отъ какъ Украина се освободи отъ царската власть и три години тя е принудена да води кървава борба за своето самостойно сжществуване, защото и до сега не сж прѣстанали намѣренията да се пороби отново нашия народъ. Срѣщу насъ се нахвърлятъ ту московскитѣ болшевици съ иноземеца Раковски на чело, ту доброволцитѣ подъ началството на царския генералъ Деникинъ. Тѣ унищожаватъ страната, залъгватъ нашитѣ хора и съ въоржжена сила искатъ да въведатъ въ земята ни свойтѣ московски поредки.

Съ въоржжена борба на най-добритѣ синове на Украина подъ началството на Главния Атаманъ Симонъ Петлюра, съ твърда вѣра въ светото дѣло за освобождение, а въ послѣдно врѣме още и съ задружната помощь на полския народъ, когото Москва заплашва съ сжщото това зло, съ което и насъ, биде освободена значителна часть отъ нашата земя отъ московското иго.

Сега нашиятъ народъ може да пристжпи къмъ въвеждане въ Украина такъвъ строй, какъвто му трѣбва, може да поднови своята държавность. Устройството на Украина трѣбва да отговаря на дѣйствителнитѣ потрѣби на нейното население, което (устройство) ще установи народното Прѣдставителство — Парламентъ, сложенъ на основата на общо, равно за всички, непосрѣдствено, тайно и пропорционално изборно право. Тогава не ще може която и да било партия да постави подъ себе си цѣлото население, нѣщо което искатъ болшевицитѣ комунисти за своята партия.

За да се извърши подготвителната работа за свикване Парламента, и за да се подържа реда до това врѣме въ държавата, и за да се подобри нейното състояние, Главния Атаманъ Симонъ Петлюра ни повика на работа, която ще извършваме стоейки на слѣдното становище.

За да се освободи цѣлата територия на Украина отъ враговетѣ, и за да не ни завладѣятъ понататъкъ чужди хора, най-напрѣдъ ще се погрижимъ за създаване отъ всички активни сили на украинския народъ мощна дисциплинирана армия, толкова силна, че да бжде въ състояние да защити страната отъ врага, който ще напира отъ вънъ, или който ще прави смутове въ самата страна.

Само регулярната армия, аполитична, обаче съзнала своитѣ национално-държавни задължения, ще обезпечи на нашия народъ самостойность и ще бжде въ сила да защити границитѣ на Украина, слѣдъ като полскитѣ съюзнитѣ войски, които ни помогнаха, бждатъ отзовани отъ своето правителство у дома си.

За кадъръ при организацията на многочислената украинска войска заедно съ частитѣ сформирувани въ Подолия и Полша ще се използва хероичната армия, която подъ началството на генералъ Омелияновичъ-Павленко въ началото на м. май се съедини съ общия украино-полски фронтъ, послѣ петмѣсечната безпримѣрна борба въ тила на московскитѣ нашественици.

За да се издържа армията и се въдвори редъ въ страната трѣбватъ голѣми срѣдства; само съ книжни пари работата не ще се оправи, което видѣхме напримѣръ у болшевицитѣ и доброволцитѣ, които прѣснаха много пари, а на народното стопанство отъ това не стана по-добрѣ. Ето защо правителството ще се погрижи за подобрение на стопанството.

Като обезпечава на работнитѣ маси придобивкитѣ на революцията, а на държавата сигурни източници за доходи, то ще се постарае да привлѣче частната инициатива за обновяване разваленатa промишленость, дребна и едра и за това ще подържа занаятчийството, така че то да може да се развива и организира при най-голѣми благоприятни условия. Сжщо ще бжде гарантирано и развитието на търговската промишленость, както външната така и вжтрѣшната.

Като намира нашата кооперация за една отъ основитѣ на мощно економическо развитие на държавата, Правителството ще се отнася благосклонно къмъ кооперативнитѣ дружби въ тѣхната работа

за разширение влиянието върху разнитѣ клонове на народното стопанство.

Сѫщеврѣменно трѣбва да се започне и поголѣмо облагане населението съ данъци. Това облагене ще бѫде единъ отъ източницитѣ за подобрение финансовото положение на държавата, ще даде възможность не така значително да се увеличава пущането на книжни пари, ще подигне тѣхната стойность и съ това ще намали тази страшна скѫпотия, отъ която населението търпи повече загуби отъ колкото отъ справедливитѣ данъци.

За уреждане стопанството на Украина особено важно мѣсто заема уреждането на транспорта. Безъ нужното число локомотиви, вагони и параходи, безъ гориво и технически материали не е възможно да се поправи тази работа. Правителството ще употрѣби всички усилия да даде на тази работа сигуренъ ходъ, както чрѣзъ начина на обновление вѫтрѣшната продукция на потрѣбнитѣ материали, така и по пѫтя на помощь отъ западнитѣ съсѣди и съюзници.

Вѫтрѣшния животъ на Републиката изисква за подрѫжка на сигуренъ редъ съотвѣтни мѣстни органи. Правителството има за задача да въведе система вѫтрѣшни реформи, поставяйки на първо мѣсто създаване на твърда власть и планомѣрна организация на редъ и пълно спокойствие, за да обезпечи живота и благосъстоянието на всичкитѣ граждани на страната безъ разлика на нации. Крайната точка на вѫтрѣшнитѣ реформи ще бѫде въвеждане мощни органи на мѣстно демократично самоуправление, на което и ще се опира въ своята дѣятелность бѫдащето народно прѣдставителство. Докато се създадатъ условия, които ще направятъ възможно извършване на избори за Парламентъ върху изложенитѣ горѣ основи, Правителството въ кратко врѣме ще свика врѣмѣненъ органъ Прѣдпарламентъ съ прѣдставители на населението на мѣстнитѣ самоуправления и поважнитѣ обществени, политически, професионални и кооперативни организации. Този Прѣдпарламентъ ще твори текущата законодателна работа, която сега по силата на обстоятелствата е принуденъ да извършва Съвѣта на Народнитѣ Министри.

Голѣма руина настана въ Украина, когато се рѣшаваше земления въпросъ: обаче сега, когато революцията достигна свойтѣ най-виши социални цѣли, като прѣдаде земята въ рѫцѣтѣ на селянството, което е основата на нашата държавность, земленият въпросъ може да бѫде спокойно разрѣшенъ съгласно интереситѣ на селското и общодържавно стопанство на нашата страна, — съ гласътъ на самия народъ. Ето защо Правителството намира, че до окончателното разрѣшение на поземелния въпросъ въ Парламента, всичката земя и за напрѣдъ трѣбва да остане въ ползуване на селянитѣ, които я обработватъ и засѣватъ подъ общото ржководство на Министерството на Земедѣлието и неговитѣ органи.

Нашиятъ народъ гради своето държавно сѫществуване при тежки условия. Само въ послѣдно врѣме ние имаме възможность да учимъ своя езикъ, да развиваме своя култура въ държавния обсегъ. Правителството ще се грижи да подпомага нормалното развитие на просвѣта и култура въ Украина и да създаде национално-държавна школа въ всичкитѣ нейни степени. Отъ украинската църква, която трѣбда да бѫде национална и независима ще бѫде сваленъ този яремъ, който се старае да закрѣпи върху нея Москва, домогвайки се да държи съвѣстьта на украинския народъ подъ своятъ яремъ. Едноврѣменно ще обезпечи сѫщо свободата на всички други изповѣдания въ Украина.

Мирътъ съ Полша, признаване отъ нейна страна държавнитѣ права на Украинския Народъ, дружната ѝ съсѣдска помощь въ борбата съ общия врагъ, открива прѣдъ Украина широки хоризонти за общъ съ цѣла Европа културно-икономиченъ животъ. Правителството намира, че народитѣ на западъ сѫ разбрали силата на стремежа на нашия народъ за самостоенъ животъ и не ще се подадатъ на злобнитѣ викове на нашитѣ бивши владѣтели, сѣкашъ нашия народъ нѣма основа да се сдобие съ собствена държава. Правителството ще се погрижи, щото освободителната борба съ московскитѣ империалисти, която се води сега съ съюзната помощь на Полша, да бѫде на всички извѣстна, а признаването на нашата Република отъ другитѣ държави да бѫде скрѣпено съ съотвѣтни актове.

Правителството се надѣва да закрѣпи добросъсѣдски отношения съ Ромъния и да достигне най-искрено споразумѣние съ солидарнитѣ съ насъ Прибалтийски, Черноморски и Кавказки държави.

Правителството намира за зло всѣко национално потискане и ще бѫде стражъ на сегашнитѣ придобивки и гаранции на дѣйствителна равность, така че въ общата кѫща да нѣма междуособици, а да бѫде миръ и спокойствие.

Като се заема съ работа въ това отговорно врѣме, Правителството призовава къмъ сътрудничество всички граждани, които стоятъ на основата на украинската държавность, ала заедно съ това ще води неотстѫпна борба съ всички, които дѣйствуватъ въ врѣда на Украинската Народна Република. Като иска да се положатъ всички сили въ работа за родния край, Правителството се надѣва на активната помощь на свободния Украински Народъ безъ разлика на нации, класи и политически партии. Като поставя прѣдъ себе си великата цѣль за обновление живота на разрушена и обезсилена Украина, Правителството дълбоко вѣрва, че творческитѣ сили на Украинския Народъ ще напрѣгнатъ всичката си енергия за неуморна работа въ рѣшителната борба за щастие и свобода на нашето Отечество.

Безпримѣрната кървава борба на хероичната украинска армия, рицарската смъртъ на най-добритѣ синове на Украинския Народъ, морето сълзи и крьви, пролѣти прѣзъ врѣме на тригодиштата освободителна борба, налагатъ на всички граждани велики задължения и изискватъ необикновенъ трудъ за благото и добробѫдницата на цѣлото население на нашата Република.

Въ тия велики исторически часове, когато цѣлия културенъ свѣтъ слѣди хероичнитѣ борби на Украинския Народъ, Правителството призовава всички вѣрни синове на отечеството да не дигатъ рѫцѣ въ неуморната пламенна борба за Велика Свободна Украна.

Прѣдседатель на Министерския Съвѣтъ, *В. Прокоповичъ*. Замѣстникъ Прѣдседателя и Министеръ на Правосѫдието, *Ан. Ливицки*. Министеръ на Външнитѣ работи, *А. Никовски*. Министеръ на Вѫтрѣшнитѣ Работи, *О. Саликовски*. Министеръ на Войната, *Полковникъ В. Салски*. Министеръ на Земедѣлието, *И. Мазепа*. Управляющъ Министерството на Финансиитѣ, *А. Маршински*. Министеръ

на Народното Стопанство, *Е. Архипенко.* Министеръ на Съобщенията, *С. Тимошенко.* Управляющъ Министерството на Просвѣтата, *П. Холодни.* Министеръ на Пощитѣ и Телеграфитѣ, *И. Косенко,* Министеръ на Народното Здраве, *Ст. Стемпковски.* Министеръ на Труда, *О. Безпалко.* Министеръ на Еврейскитѣ Дѣла, *П. Красний.* И. Д. Държавенъ Секретарь *В. Онихимовски.*

Винница, 2 Юни 1920 година.

Никола Балабановъ.

Професоръ М. П. Драгомановъ.

6.19. IX. 1841—8.20. VI 1895.

Биографиченъ очертъ.

(По случай 25 год. отъ смъртьта му).

Михаилъ Петровичъ Драгомановъ се родилъ въ уѣздния градъ Гадячъ — Полтавска губерния. Родителитѣ му, издънка на казашки помѣщицки родъ, били близки на украинския народъ и въ сѣмейството обикновения езикъ билъ украински. Първоначално образование Драгомановъ получилъ въ родния си градъ, слѣдъ което постжпилъ въ Полтавската гимназия, която завършилъ въ 1859 год. Болшинството отъ учителитѣ въ Гадячъ и Полтава били украинци, и съ любовь употрѣбявали украинския езикъ, а въ Полтава, често била играна мелодрамата на Котляревски „Наталка Полтавка", отъ любители изъ вишето губернско общество. По такъвъ начинъ се кръстосвалъ украинския духъ и езикъ съ великоруския, който носилъ официаленъ характеръ.

Въ гимназията върху духовното развитие на Драгоманова особно благотворно влияние имали, учителя по латински езикъ, поляка К. И. Полевичъ, подъ чието ржководство той изучилъ основно латинския езикъ и литература и украинеца Стронинъ, извѣстенъ социологъ и авторъ на украинската азбука за първоначално обучение по звуковата метода, който възбуждалъ любознателния ученикъ къмъ усилено четене и му помогналъ да си изработи общъ демократически и политически мирогледъ върху основата на широки исторически обобщения.

Още ученикъ въ пети класъ Драгомановъ силно се увлѣкълъ отъ идеята за освобождение крѣпостничеството, която по собственитѣ му признания изпълнила цѣлата му душа. Дълбоко впечатление му направили и творенията на писателката Марко Вовчокъ, а слѣдъ като прочелъ съ Стронина нейната повѣсть „Паньска Воля", искренно плакалъ надъ нещастната сждба на простия народъ. Есеньта 1859 год. той постжпилъ въ историческия факултетъ на Киевския университетъ и веднага се записалъ членъ на единъ отъ студентскитѣ кржжоци, които основали недѣлни училища за просвѣта на народа и издаване популярни книжки. Между прочемъ, това били първитѣ недѣлни училища, които по-късно се развили по цѣла Русия. Паралелно съ руски езикъ тукъ се изучавалъ и украински, което се налагало не само отъ национални побуждения но и отъ елементарни педагогически изисквания. Въ 1862 год., когато правителството затворило повсемѣстно тия училища, Драгомановъ почти двѣ години подготвялъ учители за селата въ специалното педагогическо училище. Правителството обаче го отстранило, поради донесения, че е нихилистъ и социалистъ. Сега вече начена нали непрѣкжснати прѣслѣдвания на свободолюбивия духъ. Цензурата забранила да се напечати въ всѣкидневницитѣ рѣчьта му, произнесена отъ името на студенството на банкета въ честь на попечителя на Киевския учебенъ окржгъ Пироговъ. Пироговъ билъ уволненъ отъ правителството поради свободолюбивитѣ училищни реформи въ окржга си, по който случай билъ устроенъ банкета. Тая случка е отъ значение за Драгоманова, защото усилила интереса му къмъ политическитѣ въпроси и го сближила съ либералнитѣ професори, особено съ проф. Шулгинъ, подъ чието вѣщо ржководство той разширилъ познанията си по всеобща история.

Като студентъ Драгомановъ билъ членъ и на студентския украински националенъ кржжецъ, който ималъ за цѣль самостойна Украина. Той се разхождалъ по много социални и политически въпроси съ кржжеца, и скжсалъ връзкитѣ си съ него, поради което той и съмишленицитѣ му били наречени *космополити,* терминъ съ който тѣ даже се гордѣели, защото виждали въ него единъ по-широкъ и по прогресивенъ лозунгъ. Наскоро обаче, когато узналъ, че кржжеца образувалъ организация „Громада" съ цѣль издаване книги, той се върналъ и билъ избранъ членъ на редакционния комитетъ. Тоя комитетъ обаче не можалъ да работи: тъкмо тогава Катковъ поелъ своя походъ срѣщу украинството, а министера на вжтрѣшнитѣ работи Валуевъ забранилъ всѣкакви книги на украински езикъ.

Слѣдъ завършване университета, 1863 год., Драгомановъ билъ назначенъ учитель по география. Окураженъ отъ съвѣтитѣ на проф. Шулгинъ да постжпи въ университета, той се рѣшилъ да прѣдстави дисертация pro venia legendi. На 1864 год., слѣдъ блѣскава защита на своята дисертация „Императоръ Тиберій", въпрѣки неблагоразположението на професурата, билъ избранъ за приватъ доцентъ. Сега Драгомановъ се отдалъ на неуморна литературно-публицистична д ѣ й н о с т ь. Пишелъ критики и уводни статии въ редактирания отъ В. Ф. Коршъ в. „С.-Петербургскія Вѣдомости", а слѣдъ сла-

вянския съборъ, 1867 год., редакцията го натоварила да завежда славянския отдѣлъ, както и да води по сѫщия отдѣлъ полемиката съ московскитѣ вѣстници. Въ тия статии Драгомановъ е искренъ приятель и горещъ защитникъ на федеративнитѣ идеи.

Много цѣнни статии написалъ той въ казания вѣстникъ прѣзъ 1865 год., когато въ Лѣвобрѣжна Украина било въведено земството, въ връзка съ което изникналъ въпросътъ за народнитѣ училища. Въ тия статии, между които особено цѣнни сѫ: „Земство и мѣстній елементъ въ обученіи“ и „О педагогическомъ значеніи малорусскаго языка“ той ревностно защищава народнията езикъ и творчество въ първоначалнитѣ училища, слѣдъ което да се пристѫпи къмъ великоруския езикъ и литература. За тия му свободолюбиви идеи попечителя на Киевския учебенъ окржгъ, князъ Ширински-Шихматовъ, го обвинилъ въ политически „сепаратизъмъ“ и поставилъ подъ дългогодишенъ строгъ надзоръ.

Отъ 1869 год. Драгомановъ заедно съ професоръ Антоновичъ се заелъ да състави сборникъ отъ украински политически пѣсни придруженъ съ исторически коментаръ, първитѣ два тома на който излѣзли 1874, 75 г. въ Киевъ подъ надсловъ: „Историческія пѣсни малорусскаго народа съ примѣчаніями В. Антоновича и М. Драгоманова“.

Въ 1870 год., слѣдъ защита на магистерската си дисертация, той заминалъ въ научна командировка въ Берлинъ, Прага, Виена и Хайделбергъ. Свидѣтель на френско-нѣмската война и на тежкото социално и културно положение на славянството той останалъ съ недобри впечатления, които изложилъ въ „Австро-русинскихъ воспоминаніяхъ“ и „Восточная политика Германіи и обрусѣніе“ помѣстени въ „Вѣстникъ Европы“. Послѣдния трудъ е неговото първо крупно публицистично произведение, въ което защищава федерализма и демократизма върху основата на широкъ културенъ подемъ на народнитѣ маси.

Периода 71—73 год. Драгомановъ прѣкаралъ въ Италия, прѣзъ което врѣме написалъ много статии, особно за литературното и обществено движение въ Галиция, въ „Вѣстникъ Европы“ и въ галицийския украински в. „Правда“, кждѣто е печатена, голѣмата му статия: „Література россійська, великоруська, украіньска і галицька“ 1873—1874 г. Есеньта 73 год. той се върналъ въ Киевъ, гдѣто издалъ редица научни и публицистически работи и помѣстилъ и много статии по украинския галицийския и славянския въпроси въ в. „Кіевскіи Телеграфъ“. Макаръ че пишелъ подъ псевдонимъ, неговото авторство не останало тайна, а въ Министерството на Просвѣтата било донесено, че въ задграничната преса проповѣдвалъ, отдѣлянието на Украина отъ Русия и присъединението ѝ къмъ Полша, поради което два пѫти му прѣдложили да даде оставка, ала той отказалъ до като не се докаже виновностьта му чрѣзъ сждъ и слѣдствие. Министерството обаче недоволно отъ него въ 1875 год. го уволнило.

Безъ да се отчае, подкрѣпенъ отъ нѣкогашната студентска дружба „Громада“, която сега се обърнала въ една солидна обществена организация на украински учени и професори, въ началото на 1876 год. той заминалъ за Австрия да пропагандира въ рускитѣ задгранични издания идеята за политическа свобода, и да основе свободна украинска преса. Драгомановъ упражнилъ голѣмо влияние върху галицийската младежь чрѣзъ статиитѣ си въ в. „Другъ“, органъ на русофилитѣ: дори редакцията на „Другъ“ ex cathedra заявила, че основата на галицийската украинска литература е украинския езикъ, а русофилската и украинофилска студентски дружби се слѣли въ една.

Скоро обаче Драгомановъ влѣзълъ въ очитѣ на полицията, та напусналъ сѫщата година Австрия и се установилъ въ Женева, дѣто живѣлъ и работилъ непрѣкжснато до 1889 год. Прѣзъ тоя 18 годишенъ периодъ той се отзовавалъ на всѣко политическо, малко или голѣмо събитие, въ европейската, руска и украински преса; сътрудничилъ редовно въ галицийскитѣ украински журнали „Ватра“ и „Зора“, както и въ подновения въ 1888 год. отъ Ал. Як. Кониски в. „Правда“ и основния въ 1890 г. отъ Ив. Франко и М. Павликъ в. „Народ“. Вънъ отъ това той издалъ много брошури и научни трудове на руски и украински езикъ, между които по цѣнни сѫ: още два тома „Політичні пісні українського народу, XVIII—XIX ст.“, „Народні школи на Україні серед життя і письменства в Россіі“, „Шевченко украінофіли і соціализм“, „Про богатство та бідність“, „Шістьсот років Швейцарскоі Спілки“, „Старі хартіі вільності“, „Оповідання про заздрих богів“ и много други. Най-важното негово издание е сборника „Громада“, кждѣто повечето работи сѫ написани отъ него. Освѣнъ това той взелъ дѣятелно участие и въ борбитѣ на галицийскитѣ политически партии.

Още прѣди основаването на в. „Народ“ Драгомановъ билъ поканенъ да заеме катедра по всеобща история въ нашето Више Училище. На 1889 г. той се прѣмѣстилъ въ София. Сключенъ билъ договоръ за 3 години, ала руското правителство не прѣстанало да го прѣслѣдва и прѣзъ 1901 г. едва ли не му била отнета катедрата. Прѣзъ 93 г. билъ сключенъ новъ контрактъ за още три години. Въ София той неуморно работилъ и напечатилъ много работи въ „Български Прѣгледъ“ и „Сборникъ за народни умотворения“ вече на български езикъ, каквито сѫ: „Славянскитѣ сказания за пожертвуване собственно дѣте“, „Славянскитѣ прѣправки на една евангелска легенда“, „Забѣлѣжки за славянскитѣ религиозно етически легенди“ и други.

Още въ 1890 г. Драгомановъ взелъ да губи сили отъ страшно мжчителната болесть — аневризъмъ на аортитѣ, но все пакъ не прѣставалъ да работи. Година прѣди смъртта му, декемврий 1894 г., другаритѣ му устроили въ Лъвовъ юбилей по случаи 30 годишната му дѣйность, въ който взела участие цѣла Украина. Въпрѣки лошата зима и пжтища на вечеринката присжтствували повече отъ 600 души селяни отъ разнитѣ крайща на Украина Четени били поздрави получени отъ цѣла културна Европа. Ала тоя юбилей самъ той назовалъ погребаленъ, прѣдчувствайки близката смърть, която не закъснѣла да дойде. На 8/20 юни 1895 г. въ врѣме на семенарни упражнения той почувствалъ, че му става злѣ, напусналъ аудиторията и слѣдъ нѣколко часа затворилъ за винаги очи. На рѣдко трауренъ шедствие била свидѣтелка на другия день нашата млада столица. Срѣдъ дъждъ и градъ ученията свѣтъ и студентстката младежь носили на ржцѣ любимия професоръ къмъ вѣчния му домъ.

Проф. Д-ръ Ст. Младеновъ.

Изъ историята на Украинско-българскитѣ литературни отношения

3. Научната дѣятелность на М. П. Драгомановъ въ Бъ гария.

Знае се, че въ разни врѣмена посокитѣ на украинско-българскитѣ литературни влияния сѫ били различни. Отъ X-ия до XV-ия вѣкъ влиянието върви отъ югъ къмъ сѣверъ — древната Киевска Русь заема книжовни произведения отъ България, па отъ България отиватъ въ Киевъ и книжовни работници. Въ ново врѣме, и особено прѣзъ XIX-ия вѣкъ, влиянието иде отъ сѣверъ къмъ югъ: най-видни български писатели прѣвеждатъ произведенията на украински автори. Наистина, украинци не идватъ да работятъ като български книжовници, но и отъ това правило има едно блѣскаво изключение, което тъкмо за това и заслужава особено внимание: извѣстниятъ украински ученъ Михаилъ Петровичъ Драгомановъ работи доста въ България и обнародва на български езикъ цѣнни научни трудове.

Между украинскитѣ учени и обществени дѣйци едно отъ най-важнитѣ мѣста заема П. М. Драгомановъ (* 1841 година въ гр. Гадячъ, Полтавска Губерия, † 20 юний 1895 год. въ София, като професоръ по всеобща история въ тогавашното Висше училище, сега Университетъ). Като истински синъ на Украина, лишена отъ признати и обѣщани съ договоръ права на широка автономия, Драгомановъ не можеше да не бѫде борецъ за свободата на своя народъ. И както по-рано Шевченко и Костомаровъ, и той не можеше да не стане привърженикъ на идеята за федерация на славянскитѣ народи, отъ които всѣкой тр‍ѣба да има право да реди самъ вѫтрѣшнитѣ си работи. Заради свободолюбивитѣ си убѣждения Драгомановъ бѣ уволненъ прѣзъ седемдесетьтѣ години отъ Киевския университетъ (1875 г.) и трѣбаше да замине за Женева, дѣто разви богата дѣятелность, а прѣзъ 1889 год. получи професорска катедра въ Висшето училище въ София.

За насъ българитѣ, Михаилъ Петровичъ Драгомановъ прѣдставя особено голѣмъ интересъ като единъ отъ първитѣ прѣдставители на висшата наука у насъ, който е далъ основателна научна подготовка на мнозина отъ нашитѣ по-стари учители по история, излѣзли отъ нѣкогашното скромно Висше училище. Заслугитѣ на Драгоманова въ това отношение не сѫ малки и, чини ми се, че по случай на двайсеть и петь годишнината отъ смъртьта на този украинско-български ученъ тр‍ѣба да се кажатъ нѣколко думи за по-главнитѣ му научни трудове, печатани на български прѣзъ 1889—1895 година. Тия трудове си оставатъ образцови и днесъ, и малцина сѫ, не само у насъ, но и въ чужбина ученитѣ, които могатъ да се похвалятъ, че сѫ надминали Драгоманова. Ала тия толкозъ хубави работи на покойния ученъ се цѣнятъ високо и—не се четатъ достатъчно. Дано тѣзи кѫси бѣлѣжки обърнатъ вниманието на българскитѣ образовани читатели върху тѣхъ и дано сега, прѣзъ второто двайсеть и петь лѣтие отъ смъртьта на автора имъ, тѣ послужатъ още повече като истинска школа на младитѣ наши работници въ областьта на сравнителния фолклоръ и на сравнителната литературна история въ най-широкия и най-добрия смисъль

Въ една кѫса статия мѫчно може да се даде изчерпателенъ прѣгледъ на толкова богата дѣятелность като Драгомановата, но все пакъ бива да се направи опитъ за такъвъ прѣгледъ, въ който да се посочатъ по-крупнитѣ отъ печатанитѣ на български Драгоманови статии.

Още въ първия томъ на *„Сборникъ за народни умотворения, наука и книжнина“*, издаванъ отъ Министерството на Народното Просвѣщение (София 1889 год.) Драгомановъ обнародва изслѣдването: *Славянскитѣ сказания за пожертвуване собствено дѣте* (Сбну. I 65 96). Най-напрѣдъ авторътъ дава единъ кратъкъ уводъ, онасловенъ; „I. Нѣколко встѫпителни думи. Значението на народната словесность.—Международенъ елементъ въ народната словесность“ (стр. 65 68). Тѣзи „нѣколко встѫпителни думи“ прѣдставятъ нѣща като програма на това и на всички слѣдващи Драгоманови издирвания въ областьта на славянскитѣ сказания и легенди. Авторътъ всѫдѣ прилага сравнителния методъ и нагледно посочва международнитѣ елементи въ славянската народна словесность. Нататъкъ се разглеждатъ „Три групи сказания за принасяне жертва собствено дѣте“ (украински, великоруски, български сръбски, и т. н., съпоставени съ бретански, старофренцузки и грузински, стр. 68—83 и на край идатъ „Източнитѣ първообрази на горѣизложенитѣ легенди“ (стр. 83—96), като се изтъкватъ мюсюлманскитѣ прѣдания и се изказва прѣдположение за будийско влияние върху този видъ легенди, като се има прѣдъ очи будийския характеръ на разказитѣ за бога странника и будийската форма на морала за самоотвержение, изгарянето на дѣте прѣдъ гостенина въ една повѣсть на „Двайсеть и петь разказа на вампира“ (Vetalapancavimçati) и под.

Въ слѣдния томъ на „Сборника“ се чете друга още по-обширна работа отъ Драгоманова върху *„Славянскитѣ сказания за рождението на Константина Велики“* (Сбну. II 132 — 184), продължена и въ третия томъ (Сбну. III 206 - 246). Споредъ една бѣлѣжка (стр. 132) сѫщностьта на това издирване е била докладвана отъ автора въ едно отъ събранията на фолклорния конгресъ („Congres des traditions populaires“) въ Парижъ на 31 юний 1889 г. подъ заглавие: Origines bouddhistés du Dit de l'empeveur Constant et leurs traces dans le folk-lore slave“. И тука се разглеждатъ редъ славянски сказания и легенди, сръбската легенда за основаването на Цариградъ отъ дѣте, родено по чуденъ начинъ отъ царска дъщеря, която не била женена, *българската* пѣсень за „самотворното“ дѣте, слѣдитѣ отъ подобни сказания у чехи и поляци, *украинската* легенда за рождението на „безбатченко“ Семенъ Палия, подобни великоруски и други източноевропейски праказки. Сетнѣ слѣдва разборъ на съотвѣтнитѣ западноевропейски сказания (особено французкия срѣдновѣкавенъ романъ за императора Constant, подобни разкази въ срѣдновѣковни повѣсти въ Италия, Германия и т. н.), па се доказва, че изворътъ на произведенията съ подобни сюжети тр‍ѣба да се търси въ Азия. Драгомановъ се спира върху азиятски варианти на нѣкои отъ славянскитѣ легенди - арменски, ирано-турски, индийски, индотурски и т. н. и разглежда подробно многобройнитѣ индийски (будийски) варианти, като напира на „самостоятелното движение на осно-

витѣ на българскитѣ и сръбскитѣ сказания изъ будийска Азия въ Европа“.

Въ IV-ия томъ на „Сборника“ Драгомановъ печата една „бѣлѣжка“ за „*Славянскитѣ вериянти на една евангелска легенда*“ (Сбну IV 257—269).

Твърдѣ цѣненъ е Драгомановиятъ трудъ „*Славянскитѣ пръпѣвки на Едиповата история*“ (Сбну V 267—310, VI 239—310). Изслѣдването захваща съ българския разказъ за Павла Кесарийски, който билъ роденъ отъ бракъ между братъ и сестра и се оженилъ за майка си, па слѣдъ дълго покаяние грѣхътъ му билъ простенъ; послѣ се пръминава къмъ сръбската пѣсень за Находъ Симеуна,*) къмъ великорускитѣ и украински разкази и пѣсни за кървосмѣсителя, та че и къмъ гръцкитѣ, малоазиятскитѣ и индийски митове съ кървосмѣсителска тема, западноевропейскитѣ подобия на българския разказъ за Павла Кесарийски и т. н., (особно френския романъ „Vie du pape Grégorie le grand“ и срѣднонѣмския романъ на Hartmann von der Aue: „Gregorius uf dem Steine„.

Отъ VII-та книга на „Сборника“ Драгомановъ започва редица „*Забѣлѣжки върху славянскитѣ религиозни и етически легенди*“ (Сбну (VII 245—310, VIII 207 – 314, X 3 68, XI 511—516). Любопитни сѫ „нѣколко уводни думи“ (VII 245), въ които авторътъ подчертава значението на сравнителнитѣ фолклорни изслѣдвания. „Ако“, каже Драгомановъ, „мнѣнието, че устната словесность е огледало на душата на народнитѣ маси, е вѣрно поне отчасти, то трѣба между произведенията на тая словесность да сѫ особено интересни тия, сюжетитѣ на които влѣзватъ въ областьта на религията и етиката“. Авторътъ отбѣлѣзва, че и въ тия си „забѣлѣжки“ взима за изходна точка българскитѣ народни умотворения и ги сравнява съ подобнитѣ произведения у разни европейски и азиятски народи, ала, като работи далечъ отъ научнитѣ центрове. дори отъ славянскитѣ, не може да даде на всички така пълна обработка и такава пълнота на студиитѣ си, каквато би желалъ.

Първата студия е за *Божието правосждие*. (VII 246 310). И тука пакъ се сочатъ ориенталскитѣ (въ случая еврейски) източници на българскитѣ и въобще на европейскитѣ разкази отъ рода на оня за „*свети Илия, кога гледалъ гольмитѣ неправди на земята*“ или за ангела, който се усъмнява въ божията доброта и не изпълнява заповѣдьта — да вземе душата на една бѣдна жена съ нѣколко дѣца. Човѣшкитѣ неправди и нещастия сѫ привидни; тѣ сѫществуватъ за оногова, който не знае истинскитѣ дѣла и качества на съотвѣтнитѣ лица. „Ако видишъ нѣкой лошъ човѣкъ честитъ, не се чуди и не се сърди, защото това е за негово нещастие. Ако видишъ нѣкой праведенъ човѣкъ въ сиромашия, да се мжчи и страда отъ гладъ, жажда и голота, не се възмущавай и недѣй пръгрѣшава да се усъмнишъ въ твоя създатель. Вѣрвай, напротивъ, че Богъ е справедливъ, че присждитѣ му сѫ справедливи и, че очитѣ му бдятъ върху пѫтищата на човѣка“. Така говори напр. едно отъ лицата въ единъ еврейски разказъ за божието правосждие. Мѣстото не ни позволява да се спираме повече върху тѣзи Драгоманови съпоставки, които се четатъ съ голѣмъ интересъ и сжщинско удоволствие.

Не по-малко интересни сѫ забѣлѣжкитѣ върху *Дуалистическото мировъзрѣние* (VIII 256 314, X 3—68). Авторътъ прѣдава съдържанието на български и други народни разкази съ дуалистически схващания въ основата (какъ напр. богъ кара дявола да се гмурне на морското дъно, за да извади пръсть, която послужва за сътворение на свѣта и под.) и подробно се занимава съ въпроса за обяснението на тоя дуализъмъ. Докато изпърво се мислѣло за стариненъ общославянски дуализъмъ въ свръзка съ вѣрата въ т. н. Бѣлобогъ и Чернобогъ, по-късно се шири мнѣнието, че въпросните разкази съ дуалистиченъ характеръ ще да сѫ възникнали подъ книжовно влияние на апокрифитѣ, въ които сѫ отразени дуалистически гностическо-иранско-сирийски елементи. При това се приема, че българскитѣ богомили сѫ вършили служба на посрѣдници. Драгомановъ разправя, какъ научното изслѣдване на дуалистичното мировъзрѣние постепенно се разширява и обогатява съ нови материяли изъ народната словесность и на най-отдалеченитѣ културни народи и първобитни племена и какъ е прибързано да се правятъ заключения само възъ основа на ограниченъ материялъ. Споредъ нашия авторъ отъ смѣсването на иранския дуализъмъ съ халдейския океанизъмъ се образувала фабулата на славянскитѣ и тюркскитѣ дуалистични разкази за сътворението на свѣта. Въ България дуалистичнитѣ легенди за миротворението може да сѫ минали отъ прѣдна Азия чрѣзъ армено-павликянско посрѣдство. Не сѫ безинтересни и Драгомановитѣ бѣлѣжки върху развитието на демонологията въ свръзка съ дуализъма.

Третиятъ дѣлъ отъ „забѣлѣжкитѣ“ е съвсѣмъ кратъкъ и съдържа *Още нѣколко думи за Едиповата история* (Сбну XI 511—516); напечатана е м. др. една българска пѣсень, вариянтъ на Едиповата история, отъ с. Жеравна. Тая жеравненска пѣсень съ право е вмѣстена тука, защото въ нея мотивътъ за кръвосмѣшението, както го знаемъ отъ историята за Павла Кесарийски, е значително смекченъ. Родителитѣ на „Воданчо“ (Жеравненския Едипъ) не сѫ братъ и сестра, па и самъ Воданъ не извършва кръвосмѣшение. Воданчовиятъ баща чулъ отъ оризницата, какво дѣтето ще се ожени за майка си, затворилъ го въ едно ковчеже и го хвърлилъ въ морето съ една бѣлѣжка. Дѣтето било намѣрено, отхранено и кръстено „Уданчо“ (Воданчо, намѣренъ въ вода). Когато Воданъ порасълъ и тръгналъ да се жени, дали му бѣлѣжката и му казали да я прочете слѣдъ вѣнчаването. И като узнава, че се е вѣнчалъ за майка си този новъ Едипъ се убива.

Изъ областьта на всеобщата политическа история Драгомановъ обнародва въ сп. „*Български Прѣгледъ*“ статията „*Старитѣ харти за свободата*“, която е твърдѣ характерна по замисьлъ и изпълнение особено съ огледъ на това, какъ авторътъ прокарва мисъльта, че изучването на старитѣ харти на свободата има значение не само затова, че „открива нова перспектива въ историческо-политическата наука“, но и че прѣдставя „нова научна основа за новитѣ обществени стремежи“, които иматъ за цѣль „да осжществятъ идеалното признание, че населението има извѣстни права и да направятъ централния парламентаризъмъ повече реаленъ“. Статията се състои отъ единъ обширенъ уводъ, въ

*) Тоя пѣсненъ мотивъ е обработенъ въ драматическа форма отъ извѣстния сръбски драматургъ Йованъ Ст. Поповичъ: „*Наход Симеон или несретно супружество, трегедија у пет дејства*“.

който Драгомановъ запознава читателя съ въпроса за постепенното развитие на политическата свобода у разнитѣ народи („Български Прѣгледъ“, год. I кн. 4 стр. 56—70, кн. 6 стр. 59—72, кн. 8 стр. 69—79) и единъ дѣлъ за *Хартитѣ за свободата на Англия въ срѣднитѣ вѣкове* („Бълг. прѣгледъ“, год. I кн. 11—12 стр. 220—231 и год. II кн. 2 стр. 42 - 51). . . И вече въ 8-та книжка отъ сжщата втора годишнина на „Български Прѣгледъ“ Б. Минцесъ дава току слѣдъ смъртьта на Драгоманова единъ кратъкъ биографически очеркъ (*Михаилъ Петровичъ Драгомановъ*, „Б. Пр.“ г. II кн. 8 стр. 67—72), а редакцията на списанието заявява, че губи въ лицето на починалия М. П. Драгомановъ единъ отъ виднитѣ си сътрудници и дава изразъ на нуждата, че „по-сетнѣ“ ще може да публикува въ „Бълг. Прѣгледъ“ по-обстоттелна оцѣнка на Драгомановата научна дѣятелность. . .

Ала съ поменатитѣ тука статии не се изчерпва научната дѣятелность на Драгоманова въ България. Заслужватъ да бждатъ отбѣлѣзани и двѣ прѣкрасни рецензии, които излѣзоха пакъ въ „Министерския Сборникъ“, а именно въ Сбну. кн. IV стр. 3—10 за руската „Живая Старина“, издавана подъ редакцията на В. Ламански. вып 1, и въ Сбну. кн. VI стр. 11—17 пакъ за „Живая Старина“, вып. 2 и 3. Тука Драгомановъ засѣга редъ важни въпроси изъ областьта на фолклора и славянската етнография, като най-подробно съобщава за всичко, що се отнася до България, па намира и сжщо да се изкаже противъ прѣсловутата теория на рускитѣ т. н. славянофили за мнимата самобитность и своеобразность на славянския свѣтъ.

И този немалъкъ брой научни трудове бѣ изкараиъ въ нѣкакви 6—7 години, прѣзъ които Драгомановъ и четѣше лекции, като редовенъ професоръ и трѣбаше да се бори съ тежъкъ неджгъ!

Вѣчна слава на неуморимия духъ на Михаила Петровича Драгомановъ!

София, юний 1920.

Ю. Трифоновъ.

Споменъ за професоръ М. Драгомановъ.

Прѣзъ 1890—2 год., като студентъ въ Вишето училище, имахъ щастието да бжда единъ отъ слушателитѣ на покойния професоръ Драгомановъ по история на източнитѣ народи и на сѣверо-западна Европа. Макаръ да слѣдвахъ по-специално славянска филология, азъ слушахъ редовно и лекциитѣ по история, а семинарнитѣ четения бѣха заставенъ да посѣщавамъ дори безъ пропущане, понеже бѣхъ се заелъ да чета гласно текстоветѣ, по които професоръть даваше обяснения. Между друго, той правѣше подробенъ коментаръ на ония глави отъ Херодота, които даватъ свѣдѣния за Египетъ, и на особно интереснитѣ въ литературно-историческо отношение мѣста отъ вехтия завѣтъ. Въ свръзка съ Херодотовитѣ свѣдѣния за Египетъ. Драгомановъ се стараеше да изтъкне прѣдъ студентитѣ, какъ легендата се примѣсва къмъ историята и доколко съобщенията и на най безпристрастни чужденци, не знаещи езика на мѣстното население, могата да бждатъ свободни отъ грѣшки. Това го караше да дава понѣкога най-подробни обяснения на нѣкои отъ Херодотовитѣ съобщения. На лица, които не знаеха цѣлъта на тѣзи обяснения, послѣднитѣ можеха да се покажатъ дребнави и ненуждни. Дори единъ нашъ поетъ, не безъ претенции на ученъ, намѣри за потрѣбно да осмѣе, разбира се, въ обща форма, старото, но мощно и съ бодъръ духъ „хоро“, което се интересувало отъ въпроса, дали египетскитѣ жреци сж били длъжни да знаятъ да свирятъ на кавалъ. Особно занимателни бѣха обясненията на професора по състава и наслоенията на разказитѣ, влѣзли въ вехтозавѣтния кодексъ, защото тѣзи разкази влизаха въ областьта, която съставяше по-специално прѣдметъ на неговитѣ научни издирвания, именно развитието и имиграцията на религиознитѣ сказания. Часть отъ тѣзи му издирвания намѣриха мѣсто въ неговитѣ студии върху славянскитѣ сказания, напечатани въ Сборника за народни умотворения, наука и книжнина, кн. III - XI. Свободната форма на семинарнитѣ четения му даваше възможность да прави най-разнообразни сравнения и съпоставки съ религиознитѣ сказания на разни народи, особно на асиро-вавилонянитѣ. Сравнения и съпоставки, но вече въ по-тѣсна връзка съ историческия материялъ, професоръть правѣше понѣкога и въ лекциитѣ си. Понеже той не четѣше, а говорѣше свободно, като държеше въ ржцѣ написано резюме отъ лекциитѣ, колкото за подсѣщане, послѣднитѣ се слушаха съ най-голѣмо увлѣчение отъ студентитѣ. Рускиятъ езикъ, съ който си служеше, не съставяше никаква прѣчка, защото всички студенти го разбираха. Гдѣто намѣрѣше за потрѣбно, той правѣше съпоставки и сравнения на миналото съ сегашното или засѣгаше въпроси, за които знаеше, че сж интересни, но неясни за студентитѣ. Неговото „позволете нѣколко думи“, което прѣдхождаше вставкитѣ, бѣ станало прочуто между студентитѣ и се чакаше съ нетърпѣние. Като истински ученъ, Драгомановъ не си позволяваше нищо нито тенденциозно нито пъкъ изпущаше изъ ума си въпроситѣ, които съставяха прѣдметъ на лекциитѣ. Освѣтлението на прѣдметитѣ идѣше само по себеси отъ съпоставкитѣ на древното съ съврѣменното, на отживѣлитѣ наредби съ сегашнитѣ. Широката му ерудиция, анализаторската способность, която го поставя редомъ съ Потебня и А. Веселовски, липсата на всѣкаква партийна и сектаноска изключителность, му даваха възможность да вижда добритѣ страни и въ най-лошитѣ на гледъ наредби, каквито сж били строго съсловнитѣ държавни наредби на старитѣ източни монархии. Нѣкои външни за Висшето училище лица бѣха си съставили мнѣние, че професоръ Драгомановъ е човѣкъ съ крайни убѣждения. Между студентитѣ се чуваше, че старцитѣ изъ Св. Синодъ не били никакъ доволни отъ лекциитѣ му по вехтозавѣтната история и, че дори искали отстранението му. Може би, на това се длъжи слѣдната шеговита бѣлѣжка, която професоръть направи прѣдъ мене, когато, по изборъ отъ другаритѣ, азъ държахъ рѣчь на празднника на Св. Кирилъ и Методия. Въ тази ми рѣчь, между друго, се казваше, че „провидещото око на великаго Кирила“ не е могло да не прозрѣ голѣмата важность на славянската книжнина. Слѣдъ рѣчьта професоръть, който присжтствуваше на молебена, се приближи до мене и като ми честити за нея, каза усмихнатъ: „вѣрвамъ, че

тия, които мислятъ, че ние въ Вишето училище сме много крайни, ще останатъ доволни отъ тона: крайни хора не говорятъ за провидещи очи“. Въ сѫщность, Драгомановъ не сподѣляше никакви крайни политически убѣждения. А че не можеше да гледа на религиозните разкази и легенди съ очитѣ на вѣрващъ — това се разбира само по себе-си.

Въ отстѫпленията, които правѣше въ свръзка най-вече съ историята на сѣверо-западна Европа, професоръ Драгомановъ понѣкога засѣгаше и отношенията между славянитѣ. Относно тѣзи отношения, обаче, той говорѣше доста въздържано, може би, не безъ причина. Между въпроситѣ, които засѣгаше, направилъ ми е впечатление тоя за славянската разединеность, по който обичатъ да говорятъ и въ България, и въ другитѣ славянски страни. Както е познато, самитѣ славяни гледатъ на себе-си като на особно несговорни и по между имъ е станала обикновена мисъльта, че несговоритъ съставя тѣхна племенна особность. Драгомановъ съ право възставаше срѣщу тази мисъль и изтъкваше, че разединеностьта на славянитѣ се дължи не на нѣкаква племенна особеность, а на това че тѣ по-късно сѫ заживѣли исторически животъ. Той посочваше сходството между германцитѣ отъ Тацитово врѣме, славянитѣ отъ врѣмето на Прокопия, евреитѣ отъ врѣмето на сѫдиитѣ, гърцитѣ отъ врѣмето на Хомера и пр. и съ право подържаше, че взаимнитѣ борби на славянскитѣ племена не сѫ били нито повече, нито по-ожесточени, отколкото сѫ били борбитѣ у неславянскитѣ народи. Срѣщу укоритѣ, че славянитѣ и досега оставали необидинени, той противопоставяше факта, че тевтонскитѣ (германци, шведи, датчани и пр.) и германскитѣ народи сѫщо така стоятъ още необединени. Никаква племенна особеность не прѣчи на славянитѣ да бѫдатъ сговорни, и ако тѣ не сѫ такива, причинитѣ трѣбва да се търсятъ въ историческитѣ условия и сложностьта на интереситѣ, а не въ тѣхната природа. Тази мисъль на Драгоманова заслужва внилание и въ днешнитѣ „лукави дни“ за славянскитѣ народи, — Изобщо, както семинарнитѣ четения, така и лекциитѣ на професоръ Драгомановъ бѣха въ всѣко отношение поучителни и безсъмнѣние сѫ принесли голѣма полза на студентитѣ. Колкото за влиянието на неговотѣ научни студии, помѣстени въ Сборника за народни умотворения, то още не се е почувствувало достатъчно, защото лицата, които се занимаватъ съ обясненията на нашитѣ народни легенди, сѫ още твърдѣ малко; но не може да има съмнѣние, че за въ бѫдеще това влияние ще се увеличи.

РАЗНИ

1. Поправка.

Помѣстеното въ 16 брой на списанието извѣстие за състава на новия украински кабинетъ не отговаря на истината. Свѣдѣнията бѣха взети отъ иностраната преса. Състава на сегашния украински кабинетъ споредъ официални извѣстия отъ украински източникъ е помѣстенъ долу.

2. Въ паметь на М. П Драгомановъ.

На 20. т. м. по случай 25 години отъ смъртьта на М. П Драгомановъ се положи вѣнецъ на гроба му отъ почитатели и пребиваващи въ София украинци. Произнесе се прочувствена рѣчь отъ Прѣдставителя на Украина въ София г. В. Драгомирецки, слѣдъ което хоръ отъ български ученички изпѣ на украински „Вічная память“. Отъ страна на българитѣ каза нѣколко думи за заслугитѣ на покойния професоръ г-нъ Н. Балабановъ. На края украински бѣженци изпѣха „Заповіт“, а заедно съ ученишкия хоръ украинския националенъ химнъ „Ще не вмерла Україна“. Между почитателитѣ личеше присѫтствието на Г. Професоръ Д-ръ Ив. Шишмановъ, Г-нъ Ректора на Софийския Университетъ, нѣкои професори, учители както и приятели на украинското дѣло въ България, членоветѣ на украинската Легация въ София и бѣжанци отъ Украина.

3 Украинския въпросъ въ Английския Парламентъ.

Напослѣдъкъ въ Английската долна камара често се подига въпроса за украинската независимость. Така депутатътъ Форелъ отправилъ до Министера на Външнитѣ Работи запитване, какво мисли да направи Правителството и защо не признава самостойността на Украина, която би обгърнала въ себе си земитѣ, въ които живѣе украинския народъ. Министерътъ на Външнитѣ Работи отговорилъ, че не е направено нищо, защото до сега въ Украина не сѫ се уредили работитѣ до степень да може да се признае нѣкое украинско правителство. Депутатътъ Кенвуртъ пъкъ, като се противопоставилъ на полската акция въ Украина заявилъ: „Азъ съмъ голѣмъ привърженикъ на украинцитѣ и още миналата година говорихъ въ тѣхната полза, обаче Правителството не бѣше съгласно съ мене, защото ние тогава помагахме на Деникина. Вѣрвамъ, че свободата на Украина би могла да се осѫществи по пѫтя на прѣговоритѣ, а не съ война. „Огъ това слѣдва, че Англия не е противъ признаването на Украина и не е сторила това до сега, защото въ Украина нѣма пъленъ редъ.

Сегашния съставъ на украинския кабинетъ.

Прѣдседатель на Министерския Съвѣтъ.	В. Прокоповичъ.
Замѣстникъ Прѣдседателя и Министеръ на Правосѫдието.	Ан. Ливицки.
Министеръ на Външнитѣ Работи,	А Никовски.
Министеръ на Вжтрѣшнитѣ Работи.	О. Саликовски
Министеръ на Войната,	Полков. В. Салски.
Министаръ на Земледѣлието,	И. Мазепа.
Управляющъ Министерството на Финанситѣ,	А. Маршински.
Министеръ на Народното Стопанство,	Е. Архипенко.
Министеръ на Съобщенията,	С. Тимошенко.
Управляющъ Министерството на Просвѣтата,	П. Холодни.
Министеръ на Пощитѣ и Телеграфитѣ,	И. Косенко.
Министеръ на Народното Здраве,	Ст. Стемковски.
Министеръ на Труда	О. Безпалко.
Министеръ на Еврейскитѣ Дѣла	П. Красний.
И Д. Държавенъ Секретарь,	В. Онихимовски.

Латвия и Украина

Украинскиятъ в „Вперед“ отъ 11. VI. 1920 г. пише, украинскитѣ дипломатически кржгове сѫ извѣстени какво въ най-скоро врѣме Латвия ще изпрати свой дипломатически прѣдставителъ въ Украина.

Печатница С. М. Стайковъ — София.